

Biblioteka
KRAJ JUGOSLAVIJE

Edicija
DOKUMENTA

Fond za humanitarno pravo
dokumentovanje i pamćenje

INSTITUT ZA SAVREMENU ISTORIJU
FOND ZA HUMANITARNO PRAVO

Odgovorni urednik
Prof. dr Momčilo Pavlović

Izdavači
*Institut za savremenu istoriju
Fond za humanitarno pravo*

Za izdavače
*Prof. dr Momčilo Pavlović, direktor
Nataša Kandić, direktor*

Recenzenti
*Dr Stanislav Sretenović
Dr Srđan Cvetković*

Lektor
Branka Kosanović

Dizajn korica
Đorđo Cvetković

Grafički urednik
Siniša Kadić

ISBN 978-86-7403-166-7

RAT U SLOVENIJI

Dokumenta Predsedništva SFRJ 1991.

Tom II
(jun – jul 1991)

Priredili:
dr Kosta Nikolić
dr Vladimir Petrović

SADRŽAJ

<i>Uvodne napomene</i>	7
Zaoštravanje jugoslovenske krize: proleće – leto 1991.	9
I. Ka ratu u Sloveniji	24
II. Desetodnevni rat	41
III. Prekid sukoba i posledice rata u Sloveniji	68

DOKUMENTA

1. Deklaracija o nezavisnosti Republike Slovenije (25. jun 1991)	85
2. Zaključci Saveznog veća Skupštine SFRJ povodom odluka Skupštine Republike Slovenije (25. jun 1991)	88
3. Odluka i naredba Saveznog izvršnog veća o kontroli graničnih prelaza (25. jun 1991)	90
4. Saopštenje SSNO: Stati na put politici svršenog čina (27. jun 1991)	92
5. Saopštenje sa 120. sednice Predsedništva SFRJ (27. jun 1991)	93
6. Saopštenje SSNO: JNA ostvarila kontrolu granice SFRJ (28. jun 1991)	95
7. Saopštenje SSNO: Ne poštuje se zahtev o prekidu vatre (29. jun 1991)	96
8. Delimične stenografske beleške sa 121. sednice Predsedništva SFRJ (30. jun 1991)	97
9. Zapisnik i saopštenje sa 122. sednice Predsedništva SFRJ (1. jul 1991)	104
10. Telefonski razgovor između Slobodana Miloševića i Radovana Karadžića (1. jul 1991)	107
11. Saopštenje sa 123. sednice Predsedništva SFRJ (4. jul 1991)	109
12. Izjava generala armije Veljka Kadijevića, načelnika štaba Vrhovne komande oružanih snaga SFRJ (6. jul 1991)	110
13. Stenografske beleške sa radne sednice članova Predsedništva SFRJ i članova Saveznog izvršnog veća sa predstavnicima Evropske zajednice (7. jul 1991)	112
14. Stenografske beleške sa plenarne sednice članova Predsedništva SFRJ, članova Saveznog izvršnog veća, delegacije Slovenije i delegacije Hrvatske sa predstavnicima Evropske zajednice (7. jul 1991)	121
15. Izveštaj Saveznog sekretarijata za inostrane poslove o poseti Trojke Evropske zajednice (7. jul 1991)	129
16. Brionska deklaracija (7. jul 1991)	133

17. Delimične stenografske beleške i nacrt zapisnika sa 124. sednice Predsedništva SFRJ (8. jul 1991)	136
18. Stenografske beleške, zapisnik i saopštenje sa 125. sednice Predsedništva SFRJ (12. jul 1991)	142
19. Memorandum o prisustvu posmatračke misije EZ (13. jul 1991)	272
20. Stenografske beleške razgovora generala Veljka Kadijevića i ambasadora SAD Vorena Zimermana (13. jul 1991)	275
21. Nacrt zapisnika sa 127. sednice Predsedništva SFRJ (18. jul 1991)	280
22. Odluka Predsedništva SFRJ o dislociranju jedinica i ustanova JNA iz Republike Slovenije (18. jul 1991)	282
23. Naredba sekretara SSNO o premeštanju snaga i sredstava sa teritorije Republike Slovenije (18. jul 1991)	283
24. Saopštenje Predsedništva SFRJ (18. jul 1991)	285
25. Stenografske beleške sa 128. sednice Predsedništva SFRJ (22. jul 1991)	286
26. Ohridska izjava (22. jul 1991)	365
<i>Skraćenice</i>	367
<i>Summary</i>	369
<i>Beleška o priređivačima</i>	371

UVODNE NAPOMENE

Zbirka dokumenata *Rat u Sloveniji* deo je edicije „Kraj Jugoslavije“ Instituta za savremenu istoriju i Fonda za humanitarno pravo. Ovom knjigom priređivači nastavljaju sa tematskim objavljivanjem dokumenata ključnih za razumevanje raspada Jugoslavije i rata koji je na njenom prostoru usledio. Kao i u prethodnom tomu (*Od mira do rata*)¹ i u ovoj knjizi prevlađuju kritički priređena dokumenta proistekla iz aktivnosti Predsedništva SFRJ, koja su postala dostupna javnosti tokom postupaka vođenih u Međunarodnom krivičnom tribunalu za gonjenje lica odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava na teritoriji bivše Jugoslavije.²

Dokumenta koja se objavljuju u knjizi pokrivaju hronološki kratak, ali događajima ispunjen period od kraja juna do kraja jula 1991. tokom kojeg je jugoslovenska kriza prerasla u rat, otpočet na teritoriji Slovenije. Uvodna studija detaljno prati razvoj događaja koji su doveli do rata, počevši od paralize rada Predsedništva SFRJ u proleće 1991. do proglašenja nezavisnosti Slovenije i Hrvatske. Tok desetodnevnog rata koji je usledio, kao i dinamika pregovora koji su doveli do obustave sukoba, moratorijuma na odluke o nezavisnosti i povlačenja Jugoslovenske narodne armije iz Slovenije takođe je opisan u uvodu.

Dokumenta koja slede za uvodnom studijom prate hronologiju događaja, počevši od Deklaracije o nezavisnosti Republike Slovenije od 25. juna 1991. i neposrednih reakcija saveznih organa narednih dana (*Zaključci Saveznog veća Skupštine SFRJ povodom donošenja jednostranih akata Slovenije, Saopštenje sa sednice SIV-a, Saopštenje sa sednice Predsedništva SFRJ, Saopštenje SSNO o protivustavnim odlukama u Sloveniji i Hrvatskoj, Saopštenje SSNO o ostvarenju kontrole granice*). Drugi tematski segment sadrži dokumenta nastala tokom oružanog sukoba, proizašla iz aktivnosti Predsedništva SFRJ i pregovora između njegovih članova, republičkih rukovodstava i predstavnika Evropske zajednice (*Stenografske beleške sa 121. sednice Predsedništva SFRJ održane 30. juna 1991; Nacrt zapisnika i saopštenje sa 122. sednice Predsedništva SFRJ održane 1. jula 1991, Telefonski razgovor između Slobodana Miloševića i Radovana Karadžića, 1. jul 1991; Saopštenje sa sednice Predsedništva SFRJ, 4. jul 1991; Javno obraćanje saveznog sekretara za narodnu odbranu, 6. jul 1991; Stenografske beleške sa pregovora jugoslovenskog rukovodstva i Trojke EZ, 7. jul 1991; Izveštaj o poseti Trojke EZ, 7. jul 1991; Brionska deklaracija, 7. jul 1991; Nacrt zapisnika sa 124. sednice Predsedništva SFRJ, 8. jul 1991*) od izbora Stjepana Mesića za predsednika Predsedništva SFRJ do Brionske deklaracije kojom je sukob okončan. Završni tematski segment odnosi se na period između 12–22. jula i sadrži *Stenografske beleške i saopštenje sa 125. sednice Predsedništva SFRJ, 12. jul*

1 Kosta Nikolić, Vladimir Petrović (prir.), *Od mira do rata. Dokumenta Predsedništva SFRJ (januar – mart 1991)*, Institut za savremenu istoriju / Fond za humanitarno pravo, Beograd 2011.

2 Najveći deo ovih dokumenata dostupan je na javnoj interaktivnoj bazi podataka suda: Ujedinjene nacije. *Sudski spisi Međunarodnog krivičnog tribunala za bivšu Jugoslaviju* (UN, SS MKTJ), <http://icr.icty.org>

1991; Saopštenje sa sednice Predsedništva SFRJ, 12. jul 1991; Poruku Predsedništva SFRJ, 13. jul 1991; Stenografske beleške razgovora generala Veljka Kadijevića i ambasadora Vorena Cimermana, 13. jul 1991; Memorandum o prisustvu posmatračke misije EZ, 13. jul 1991; Nacrt zapisnika sa 122. sednice Predsedništva SFRJ, 18. jul 1991; Naredbu sekretara SSNO o premeštanju snaga i sredstava sa teritorije Republike Slovenije, 28. jul 1991; Stenografske beleške i zapisnik sa 128. sednice Predsedništva SFRJ, 22. jul 1991. i Ohridsku deklaraciju, 22. jul 1991.³

Tokom kratkotrajnog rata život su izgubila 44 pripadnika JNA i 18 pripadnika slovenačke Teritorijalne odbrane. Ranjena su 182 teritorijalca i 146 vojnika, a gotovo 5.000 ih je dopalo zarobljeništva. Jedan od njih, desetar Bahrudin Kaletović, 19-godišnjak iz Tuzle, nekoliko dana pre zarobljavanja nalazio se na borbenoj liniji. Sa nje je novinaru YUTEL-a na pitanje zašto se vodi ovaj rat, dao odgovor koji je ušao u legendu: *Ma otkud znam. Kol'ko ja kužim to, oni kao hoće da se otcepljuju a mi im kao ne damo. Vredi zabeležiti šta je ovaj mladić još rekao: Ne znam gdje mi je glava, gdje se nalazim, koji je dan, kol'ko mi je godina, ništa ne znam... Ludnica živa... Nikad u životu... Gdje da pucam ja u nekoga ili neko u mene da puca... Gdje to može? To ne može nikako. Svi molimo boga da se ovo završi jednom, da se živi vratimo svojim kućama. Ja ne znam šta u mene stara sad... Samo staroj da kažem da sam živ i zdrav... Ako bog da da ću se vratiti, ništa više, eto. Samo to.* Bahrudin se vratio, ali mu je bilo suđeno da preko glave preturi još dva rata, prema kojima je, kako je sam rekao u intervjuu datom pre tragične smrti 1998. u saobraćajnoj nesreći, „ono u Sloveniji bio mačji kašalj“.⁴

Ova knjiga je deo projekta *Srpsko društvo u jugoslovenskoj državi u 20. veku – između demokratije i diktature* (br. 177016) koji finansira Ministarstvo prosvete i nauke Vlade Republike Srbije.

-
- 3 Dokumenta koja se objavljuju u knjizi svedoče o toku ovog sukoba i ulozi koju su tokom njege imale ključne političke ličnosti Jugoslavije. Njihova sećanja o ovom periodu ekstenzivno se koriste. Up. Momir Bulatović, *Pravila ćutanja*, „Zograf“, Niš 2005; Borisav Jović, *Poslednji dani SFRJ*, „Politika“, Beograd 1995; Borisav Jović, *Lavirint jugoslovenske krize*, „Službeni glasnik“, Beograd 2010; Veljko Kadijević, *Moje viđenje raspada*, „Politika“, Beograd 1993; Veljko Kadijević, *Protivudar*, „Filip Višnjić“, Beograd 2010; Janez Drnovšek, *Escape from Hell: The Truth of a President*, „Delo“, Ljubljana 1996; Stjepan Mesić, *Kako smo rušili Jugoslaviju. Politički memoari posljednjeg predsjednika Predsjedništva SFRJ*, „Globus“, Zagreb 1992; Janez Janša, *The Making of the Slovenian State 1988–1992. Collapse of Yugoslavia*, Založba „Mladinska knjiga“, Ljubljana 1994; Konrad Kolšek, *Prvi pucnji u SFRJ*, „Dangraf“, Beograd 2005; Voren Zimmerman, *Poreklo jedne katastrofe. Jugoslavija i njeni rušitelji*, „Dangraf“, Beograd 2003. Takođe su od velike koristi neka svedočenja pred Haškim tribunalom, posebno Milana Kučana i Ante Markovića u postupku protiv Slobodana Miloševića. Up. *Suđenje Slobodanu Miloševiću. Transkripti, Haški tribunal VIII*, knj. 35, sreda, 21. maj 2003, svedok Milan Kučan, str. 251–254, svedok Ante Marković, četvrtak, 23. oktobar 2003, str. 191–192.
- 4 Momir Turudić, *Dva deset godina od početka rata u Sloveniji*, „Vreme“, br. 1068, 23. jun 2011.

ZAOŠTRAVANJE JUGOSLOVENSKE KRIZE: PROLEĆE – LETO 1991.

Sa zaoštavanjem jugoslovenske krize tokom proleća 1991. godine sednice kolektivnog šefa države, Predsedništva SFRJ, prerasle su u poprište međurepubličkih razmirica, kao i u odmeravanje snaga između civilnih i vojnih vlasti, koje se završilo neuspešnim pokušajem zavođenja vanrednog stanja sredinom marta.⁵ U sklopu ovih događaja, predsednik Predsedništva Borisav Jović, kao i članovi Predsedništva iz Crne Gore (Nenad Bućin) i Vojvodine (Jugoslav Kostić) podneli su ostavke na članstvo u ovom telu, da bi se posle samo nekoliko dana vratili na posao. Ovakvim razvojem, Predsedništvo SFRJ dodatno je delegitimisano kao institucija, a razgovore o budućnosti zemlje preuzeli su u svoje ruke republički šefovi, sastavši se šest puta u šest jugoslovenskih republika. Tako se Predsedništvo vratilo u žižu interesovanja tek sredinom maja 1991. godine.

Politička kriza u Jugoslaviji novi vrhunac dostigla je 15. maja kada Stjepan Mesić nije izabran sa predsednika Predsedništva Jugoslavije, kako je predviđala redovna procedura. Kao povod je iskorišćena interpretacija jedne Mesićeve izjave austrijskim medijima da će on biti poslednji predsednik SFRJ, odnosno da neće biti poslednji jugoslovenski predsednik, ali da je proces njene transformacije ili ukidanja neminovan: *Ja sam legitimista, i dok federacija postoji, trudiću se da ona što bolje funkcioniše.*⁶

Mesić je u toj izjavi rekao i nešto zbog čega je on zapravo osporen u Srbiji – smatrao je da je Slobodan Milošević glavni krivac za krizu i u Jugoslaviji i u Hrvatskoj i da Srbija namerno blokira funkcionisanje federacije. Rekao je i da Kosovo i Knin nisu isto, jer je Kosovo konstitutivni deo Jugoslavije.⁷ Kasnije je Mesić objašnjavao da se njegova izjava kako će on biti poslednji predsednik Jugoslavije odnosila na Jugoslaviju u „sadašnjem modelu, ne isključujući, nego dapače – najavljujući potrebu dogovora u budućoj državnoj zajednici“.⁸

Odluka o Mesićevom neizboru donesena je 13. maja na sastanku predstavnika Srbije; u Crnoj Gori je 14. maja odlučeno da se oni uzdrže od glasanja za Mesića.⁹ Tako je Predsedništvo 15. maja bilo podeljeno: za Mesićev izbor glasali su

5 K. Nikolić, V. Petrović (prir.), *Od mira do rata. Dokumenta Predsedništva SFRJ (januar–mart 1991)*, 370–400.

6 Navedeno prema: „Borba“, 20–21. april 1991, 9.

7 Isto.

8 „Borba“, 15. maj 1991, 3.

9 U Srbiji se inače dugo radilo na tome da Hrvatska ne dobije čelnu funkciju u Predsedništvu Jugoslavije kada na nju dođe red. Samo dan posle konstituisanja aktuelnog saziva Predsedništva (16. maja 1989) na prvom radnom sastanku sa Drnovšekom, Borisav Jović je odmah rekao da Srbija nema poverenja u Stipu Šuvara i da se protivila njegovom izboru u Predsedništvo („nestabilna ličnost, sklon obračunima i konfliktima“) i naglasio kako ne veruje da će se Srbija saglasiti da on bude predsednik Predsedništva. Zamolio je Drnovšeka da Šuvara uopšte i ne predloži na tu funkciju. (Borisav Jović, *Poslednji dani SFRJ. Dnevničke zabeleške*, Beograd 1995, 8).

članovi iz Slovenije (Janez Drnovšek), Hrvatske (sâm Mesić), Bosne i Hercegovine (Bogić Bogićević) i Makedonije (Vasil Tupurkovski); protiv su bili predstavnik Crne Gore (Momir Bulatović kao predsednik Republike, jer još nije bio izabran njen član u Predsedništvu posle ostavke Nenada Bućina) i predstavnici Srbije (Borisav Jović) sa dva glasa iz pokrajina (Jugoslav Kostić, kao predsednik Skupštine Vojvodine i Vukašin Jokanović, jer Sejdo Bajramović još uvek nije bio izabran za člana Predsedništva).¹⁰ Crnogorski predsednik odbio je da glasa, a svoju odluku obrazložio je stavom da je narušena volja građana ove republike i predstavničkih organa neizborom Branka Kostića za člana Predsedništva, na sednici Savezne skupštine održane 10. maja 1991. godine.

Neposredno pre ovog događaja, Slobodan Milošević je 10. maja Vorenu Zimermanu, američkom ambasadoru u Beogradu, rekao da će Srbija poštovati ustavnu rotaciju u federalnom Predsedništvu: *Srbija će uvek postupati u duhu najviših demokratskih principa. U Predsedništvu će se glasati demokratski. Joviću neće biti produžen mandat. Doći će do uobičajene rotacije 15. maja. Srbija nikada neće pokušati da promeni način rotiranja jer poštuje savezni ustav. Gospodine Zimerman, možete obavestiti vašu vladu da apsolutno nema razloga da brine.*¹¹ Kada se to nije ostvarilo, Milošević je 16. maja američkom ambasadoru, na pitanje šta će uraditi sa krizom koju je izazvao, hladnokrvno rekao sledeće: *Kakvom krizom? Rekao sam Vam da Jović neće ostati na funkciji – i nije. Sve je bilo normalno. To što se glasalo nije značilo da je Mesić morao da pobeđi. Svaka zemlja radi u skladu sa svojim ustavom, čak i Vaša. Nama Jugoslovenima nije potreban Vaš savet o tome kako da primenjujemo sopstveni ustav.*¹²

Paraliza se prenosila i na druge savezne institucije. Istovremeno je zasedalo i Savezno veće jugoslovenske Skupštine. Delegati iz Slovenije i Hrvatske napustili su sednicu kada nisu usvojeni njihovi amandmani na *Predlog zakona o izmenama i dopunama Zakona o opštenarodnoj odbrani*. U toku zasedanja Skupštine, ispred zgrade su održane demonstracije protiv Mesićevog izbora. Demonstracije, na kojima se okupilo nekoliko hiljada građana, organizovala je Srpska radikalna stranka. Čule su se pesme: „Oj Tuđmane, ja ti želim sreću, drven sanduk i voštanu sveću“, „Učila nas mila mati da Hrvate treba klati“. Glavni govornici bili su Vojislav Šešelj i Mirko Jović, predsednik Srpske narodne obnove. Šešelj: *Ovaj naš skup ujedno je i protest protiv jugoslovenskih vlasti koje su nelegalne i nelegitimne. Tu vlast oličava i drugi neprijatelj Srbije – Ante Marković, koji pokušava da ekonomski uništi Srbiju i baci je na kolena, a sa druge strane sprečava razoružavanje ustaša u Hrvatskoj.*¹³

– Druga akcija usledila je 17. januara 1990. kada se razgovaralo o rasporedu čelnih funkcija u federaciji. Jović je zahtevao da se uvede princip da na tri najvažnije funkcije (predsednik SIV-a, predsednik Predsedništva SFRJ i predsednik Predsedništva CK SKJ) moraju biti ljudi iz različitih republika: *To praktično znači da, ako predsednik SIV-a bude iz Hrvatske, tj. ako ostane Ante Marković, Šuvar mora da bude preskočen na funkciji predsednika Predsedništva. Nisam to izričito rekao, ali se razume. Šuvar je odmah reagovao da je to izmišljeno radi njega. Sloba smatra da je predlog koji sam dao dobar. Smatra da nam je gori Stipe nego Ante.* (Isto, 90).

10 Ovakvom odlukom posebno su bili nezadovoljni generali Kadijević i Adžić: *Nezadovoljni su, uplašeni i iznervirani. Veljko kaže da je to što smo uradili greška. Blagoje kaže da bi nas slatko uhapsio. Slobodan mu kaže neka nas uhapsi ako hoće. Srpska opozicija je listom za Mesića, protiv nas. Sloba i ja smo uvereni da radimo dobro, ali smo razočarani stavom vojske.* (B. Jović, *Poslednji dani SFRJ*, 325).

11 Voren Zimerman, *Poreklo jedne katastrofe. Jugoslavija i njeni rušitelji*, Beograd 2002, 82.

12 Isto.

13 „Borba“, 16. maj 1991, 6.

Jović: *Mi se nismo okupili samo da srušimo Stipu Mesića nego, pre svega, da kažemo da je došao kraj avnojevske i titoističke Jugoslavije, čiji je nacionalni ključ i omogućio Mesiću da dođe na čelo Jugoslavije. Mi moramo reći – dosta, ne može više manjina da vlada nad većinskim narodom. Nema tog Srbina koji sme da potpiše bilo federaciju, bilo konfederaciju. Jugoslavija mora biti kakva je i bila, sa jednom skupštinom i sa jednom vladom, ili se rat koji za nas Srbe još nije završen, nastavlja. Predlažemo da se raspusti srpska skupština i formira ratni štab koji će štititi svakog Srbina.*¹⁴

U međuvremenu, u Sloveniji je ocenjeno da Jugoslavija više ne postoji, da je izvršen „meki državni udar“ i da je novonastala situacija logična posledica politike srpskog rukovodstva i njegovog shvatanja Jugoslavije.¹⁵ Hrvatski predsednik je izjavio da je za krizu kriva Srbija: *Mislim da će svijetu danas biti jasno do kraja tko je uzročnik zaoštavanja državno-političke krize i bezizlaznosti te krize.*¹⁶ Tuđman je rekao i da ovakav postupak Srbije ubrzava „konačno rješenje kod republika koje su se izjasnile za savez suverenih država“. Saopštio je i da je Ante Marković čin Srbije ocenio kao „političko samoubistvo“, a Budimir Lončar kao „eroziju međunarodnog subjektiviteta Jugoslavije“.¹⁷

Predsednik jugoslovenske vlade najviše se angažovao da se prevaziđe ustavna kriza, odnosno „apsurd političkog teatra“, kako su ocenjivali strani mediji. Marković je izložio tri konkretna predloga: 1) da Predsedništvo na osnovu Ustava i poslovnika proglasi i objavi stupanje na dužnost novog predsednika Predsedništva po redosledu koji je tačno utvrđen poslovnikom o radu Predsedništva; 2) da Skupština SFRJ proglasi tri člana Predsedništva koji još „nedostaju“; sporna pitanja rešiće Ustavni sud; 3) na zajedničkoj sednici svih članova Predsedništva, predsednika republika, predsednika Skupštine i vlade Jugoslavije, a posle proglašenja novog predsednika Predsedništva, potvrđiće se obaveze svih učesnika da „dosledno provedu zaključke Predsedništva i SIV-a donete proteklih dana“.¹⁸

Jedini pozitivan pomak predstavljala je sednica Savezne skupštine od 16. maja na kojoj su izabrana tri nova člana Predsedništva: Branko Kostić, Jugoslav Kostić i Sejdo Bajramović.¹⁹ Na sednici su delegati iz Vojvodine tražili da se glasa o poverenju Saveznom izvršnom veću jer vlada više ne upravlja tokovima reforme koja je i inače trebalo da se sprovede kroz restriktivnu monetarnu politiku

14 Isto.

15 Isto, 4.

16 „Politika“, 16. maj 1991, 6.

17 „Borba“, 16. maj 1991, 4.

18 „Borba“, 17. maj 1991, 3.

19 Izveštac „Borbe“ sledećim rečima opisao je ovaj događaj: *Taj čin, koji je u nekim drugim prilikama imao koliko ritualan, toliko i svečarski karakter, ovog puta ostavio je mučan utisak jer mu – u znak protesta što se sva trojica članova proglašavaju 'u paketu' i pre nego što Ustavni sud proceni da li je u slučaju izbora Bajramovića prekršen savezni Ustav – nisu prisustvovali kompletna delegacija Slovenije, najveći deo delegata iz Hrvatske, svi delegati Albanci sa Kosova, kao i bosansko-hercegovački delegati, članovi HDZ. Prizor je bio odista sumoran: dok su jedni aplaudirali novim članovima, drugi su mirno posmatrali čitav taj ceremonijal, valjda što ni sami nisu bili sigurni da li su ispravno postupili što su aminovali odluci za koju je u jednom trenutku potpredsednik Skupštine Irfan Ajanović ustvrdio da nije u saglasnosti sa Ustavom SFRJ, jer nema saglasnosti svih delegacija. Predsedavajući Slobodan Gligorijević čutke je prešao preko te primedbe i posle dvočasovne pauze i pokušaja da se, ipak, delegacije usaglase, jednostavno informisao Skupštinu da su novi članovi kolektivnog šefa države proglašeni. („Borba“, 17. maj 1991, 1).*

i „pogubnu liberalizaciju“ uvoza. To je dovelo do pada proizvodnje i društvenog proizvoda.²⁰ Ante Marković je optimistički izjavio da Jugoslavija još postoji.²¹

Stjepan Mesić je 16. maja izdao saopštenje u kojem je rekao kako je preuzeo dužnost predsednika Predsedništva, jer se na tu funkciju nije birao već jednostavno proglašavao predstavnik republike koja je bila na redu da preuzme funkciju, što je u uogoljenoj formi i bilo tačno. Potom je 17. maja održana nova sednica Predsedništva, na kojoj je propao i drugi pokušaj da Stipe Mesić bude izabran za predsednika Predsedništva.

U radu su učestvovali i novoizabrani članovi Predsedništva. Sednicom je predsedavao Vasil Tupurkovski koji je prihvatio Mesićevo tumačenje i predložio da se predsednik i potpredsednik ne biraju glasanjem već da se izvrši njihovo proglašavanje, ali je svaka republika ostala na svojoj poziciji. Mesić, Drnovšek i Tupurkovski napustili su sednicu, a za koordinatora pripreme nastavka sednice određen je Sejdo Bajramović. Prethodno je crnogorska skupština održala vanrednu sednicu na kojoj je odlučeno da „protivnik Jugoslavije ne može biti njen predsednik“. Branko Kostić je rekao da uz „sve uvažavanje moralnog i ljudskog integriteta gospodina Mesića“ kao legitimnog predstavnika Hrvatske, neće podržati njegov izbor za predsednika Predsedništva: *U uslovima dvije sukobljene koncepcije o budućnosti Jugoslavije, sve dok postoji mogućnost da se u demokratskoj i Ustavom SFRJ propisanoj proceduri borimo za svoja gledišta, moj glas će biti rezervisan za onog predstavnika Hrvatske koji bi bio spreman da se bori za očuvanje Jugoslavije, a ne za njeno rušenje.*²²

Srbija je čvrsto stajala na poziciji da narodi imaju pravo na samoopredeljenje a ne republike i da se mora poštovati princip „jedan čovek jedan glas“ u preuređenoj Jugoslaviji. Bez obzira što je isticano da su to principi na kojima počiva moderna Evropa, to je značilo zalaganje za unitarnu Jugoslaviju u kojoj bi srpski narod imao prevlast, što je za Sloveniju i Hrvatsku bilo neprihvatljivo.

Jugoslavija je bila složena federacija i svako odstupanje od tog principa nije bilo moguće. Zakasnelo je delovao i predlog da se eventualnoj majorizaciji stane na put stvaranjem jednog doma u federalnoj skupštini u kome bi se odlučivalo konsenzusom. U Hrvatskoj je 19. maja održan referendum na kojem su se građani izjasnili za nezavisnost ove republike od SFRJ. Srbi su bojkotovali referendum; ukupno je glasalo 86,15% upisanih birača (3.030.288). Za „suverenu Hrvatsku“ (plavi listić), odnosno za to da „Republika Hrvatska, kao suverena i samostalna država, koja jamči kulturnu autonomiju i sva građanska prava Srbima i pripadnicima drugih nacionalnosti u Hrvatskoj, može stupiti u savez suverenih država s drugim republikama“, opredelio se 2.853.631 glasač (94,17% od izašlih birača). Za crveni

20 „Borba“, 17. maj 1991, 8.

21 „Politika“, 17. maj 1991, 6. – U senci ovih dešavanja ostala je odluka Skupštine SAO Krajine o prisajedinjenju Krajine Republici Srbiji i njenom ostajanju u Jugoslaviji sa Srbijom, Crnom Gorom i „drugima koji žele da očuvaju Jugoslaviju“. Prema ovoj odluci, teritoriju Krajine činile su opštine: Knin, Benkovac, Obrovac, Gračac, Donji Lapac, Titova Korenica, Vojnić, Vrgin Most, Glina, Dvor na Uni, Kostajnica, Petrinja, Pakrac i „sva srpska naselja koja su se pripojila jednoj do navedenih opština, kao i ona naselja koja se ubuduće izjasne za pripajanje Krajini“. („Borba“, 17. maj 1991, 15).

22 „Politika“, 18. maj 1991, 1–2. – Mesić je izjavio da su ustavne odredbe veoma jasne kada je u pitanju smena u Predsedništvu SFRJ, ali da „pričati Borisavu Joviću o Ustavu i zakonu jeste isto što musti jarca u rešeto“. („Borba“, 18–19. maj 1991, 2).

listić – da republika Hrvatska ostane u Jugoslaviji kao jedinstvenoj saveznoj državi – izjasnilo se 164.949 glasača (5,44%).²³

Zvanične stavove SAD o ustavnoj krizi u Jugoslaviji izneo je ambasador Zimmerman na seminaru o ekonomskoj reformi i sistemskim promenama u centralnoj i istočnoj Evropi, koji je počeo 17. juna u Beogradu. On je ocenio da je smena u Predsedništvu predstavljala „rutinski proces prenosa vlasti“ i da je u pitanju bila „nepotrebno izazvana“ drama: *Za SAD je neprihvatljivo kako nasilno očuvanje jedinstva Jugoslavije, tako i njen raspad jer bi u oba slučaja bila ugrožena demokratija. Scenario mirnog raspada Jugoslavije ne može se zamisliti. Demokratija i jedinstvo su nerazlučivi principi na kojima se temelji američka politika prema Jugoslaviji. Ljudska prava Srba u Hrvatskoj treba zaštititi, ali i granice Hrvatske unutar Jugoslavije koje se mogu menjati samo mirnim putem.*²⁴

U SAD je 20. maja na snagu stupio tzv. Niklsov amandman²⁵ koji je usvojen 5. maja. On je predviđao obustavljanje svake ekonomske pomoći Jugoslaviji, uključujući i odbijanje podrške zahtevima za kredite i zajmove u međunarodnim institucijama, uz mogućnost da državni sekretar Džejms Bejker može da suspenduje njegovu primenu do septembra 1991. Povod za donošenje ove odluke bilo je, kako je saopšteno iz Bele kuće, „ponašanje rukovodstva republike Srbije“ koje je primenjivalo „oštru represiju“ na Kosovu, nije sprovedlo „potpuno slobodne i fer izbore“ i jer „sada radi na destabilizaciji jugoslovenskog Predsedništva“.²⁶

Zbog toga su 20. maja telefonom razgovarali Ante Marković i američki predsednik, na čiju je inicijativu i obavljen razgovor. Džordž Buš je podržao Markovića u njegovim naporima da se jugoslovenska kriza razreši mirnim putem; pružio je podršku celovitosti i teritorijalnom integritetu Jugoslaviji „u ovim teškim časovima iskušenja“ ali je i tražio poštovanje ustavne procedure u vezi sa izborom predsednika državnog Predsedništva.²⁷ Marković je ukazao na neophodnost da se uspostave „normalni tokovi saradnje“, posebno sa Međunarodnim monetarnim fondom, kao i na teškoće koje bi Jugoslaviji donela primena Niklsovog amandmana.²⁸

Kada je iz Stejt departmenta saopšteno da se na Kosovu u dovoljnoj meri ne poštuju ljudska prava Albanaca, iz Srbije je odmah odgovoreno da su u pitanju „dva lica jedne politike“ i da, zapravo, nikakve pomoći praktično nije ni bilo. Čak se išlo toliko daleko da je tvrđeno i da je Jugoslavija od Zapada pomoć prestala da dobija još krajem 50-ih godina 20. veka, iako su neslužbene procene govorele da je Jugoslavija od 1952. dobila oko 40 milijardi dolara. Srpskom režimu najviše je smetala podrška koju je od američkog predsednika dobio Ante Marković, posebno kada je saopšteno da će Buš „preispitati odluku“ o obustavljanju ekonomske pomoći. Srpska propagandna mašinerija poručivala je kako „svima treba da bude jasno“ da je Jugoslavija izložena „direktnim pritiscima SAD i njihovih najbližih

23 U vreme održavanja referenduma u Hrvatskoj, Vojislav Šešelj je izjavio da će „ukoliko ustaše napadnu srpsko stanovništvo“ primeniti mere odmazde: *Udarićemo na ustaški Zagreb, napašćemo i nuklearnu centralu Krško.* („Borba“, 20. maj 1991, 4).

24 „Borba“, 18–19. maj 1991, 5.

25 Don Nikls, republikanac iz Oklahome. Tokom avgusta 1990. posetio je Kosovo u delegaciji koju je vodio senator Robert Dol. Zakon se odnosio samo na 5 miliona dolara pomoći.

26 „Borba“, 21. maj 1991, 1.

27 „Politika“, 21. maj 1991, 1.

28 „Borba“, 21. maj 1991, 1.

saveznika“. U pitanju nije bio samo ekonomski već i politički i vojni pritisak, a za potvrdu te teze korišćeni su manevri NATO snaga na jugu Evrope: *Najzad, ostavljamo čitaocima da zaključe koliko su umesna saopštenja o posebnim razgovorima i izmenama poruka Buš–Marković uvek kada se neki čisto unutrašnji jugoslovenski odnosi zaoštire.*²⁹

Izgledalo je kao da se Srbija vraća u hladnoratovsku fazu, sa ambicijom da ona, umesto Sovjetskog Saveza, odbrani svet od „američkog imperijalizma“.

Jugoslovenski premijer je 23. maja bio u službenoj poseti Parizu, gde je od premijerke Edit Kreson i predsednika Fransoa Miterana još jednom dobio snažnu podršku za svoj program kao i za to da se sva rešenja jugoslovenske krize moraju tražiti u „okviru jedne jedinstvene Jugoslavije“.³⁰ Prema izvorima dnevnog lista *Borba*, u Beogradu su se takođe 23. maja tajno sastali Milošević, Jović i Drnovšek. Pretpostavljalo se da je tema razgovora bila mogućnost podrške Srbije otcepljenju Slovenije od Jugoslavije.³¹ Slovenija je istovremeno operacionalizovala svoje planove o napuštanju Jugoslavije i preuzimanju efektivne vlasti na svojoj teritoriji. Istoga dana kada je Marković bio u Francuskoj, saveznoj vladi je upućen zahtev da se do 10. juna iz JNA prevremeno otpuste svi vojnici iz Slovenije.³² Došlo je i do prvih incidenata; tokom 23. maja pripadnici Teritorijalne odbrane Slovenije uhapsili su, ali zatim i oslobodili trojicu pripadnika JNA. Posle toga jedinice JNA (31. korpus) opkolile su centar za obuku TO u mestu Pakre. Tom prilikom nastradala je jedna osoba u nesrećnom slučaju kada je pregažena oklopnim vozilom.³³

Džejs Bejker je 24. maja potpisao selektivnu suspenziju zakonske klauzule kojom je obustavljena ekonomska pomoć Jugoslaviji – ograničenje je i dalje bilo na snazi za Srbiju. Rukovodstvo Srbije je moralo da pristane na razrešenje ustavne krize, da poštuje ljudska prava Albanaca na Kosovu i da omogući slobodu medija.³⁴ Zbog ovakve odluke antiameričko raspoloženje u Srbiji podstaknuto je do neslućenih razmera. Pisalo se i govorilo da je Amerika osudila ceo srpski narod, i to pod pritiskom hrvatskog i albanskog lobija; pesnik Slobodan Rakitić, potpredsednik Srpskog pokreta obnove, izjavio je kako Džordž Buš ne poznaje srpski narod koji je u Drugom svetskom ratu bio žrtva fašističke Nemačke a sada „to isto doživljava od svog ratnog saveznika“.³⁵

Batrić Jovanović, udarna pesnica Socijalističke partije Srbije u republičkom parlamentu, izjavio je da srpski narod nikada neće pokleknuti pred „evropskim i globalnim silnicima. Zar za to nisu dokaz i Kosovski boj, i Karađorđev ustanak, i odbacivanje austrougarskog ultimatumu 1914. i 27. mart 1941. godine?“³⁶ Aleksandar Prlja je pisao da je američka politika prema Srbiji „gruba, nedemokratska i necivilizovana“ i da ona jasno pokazuje namere Vašingtona da se Jugoslavija

29 „Politika“, 22. maj 1991, 1.

30 „Borba“, 24. maj 1991, 1.

31 „Borba“, 25–26. maj 1991, 5.

32 Konrad Kolšek, *Prvi pucnji u SFRJ. Sećanja na početak oružanih sukoba u Sloveniji i Hrvatskoj*, Beograd 2005, 298.

33 Bojan Dimitrijević, *Modernizacija i intervencija. Jugoslovenske oklopne jedinice 1945–2006*, Beograd 2010, 153.

34 „Borba“, 27. maj 1991, 6.

35 „Politika“, 27. maj 1991, 5.

36 Isto.

razbije zbog dugoročnih interesa i imperijalnih ambicija jedine vellike globalne sile.³⁷ I srpska Vlada je smatrala da je u pitanju pritisak „bez razloga i povoda“, da su albanski separatisti na Kosovu dodatno ohrabreni, kao i da to predstavlja „akt mešanja i arbitriranja unutrašnjim stvarima nezavisne i suverene države“.

Vlada Srbije je naglašavala da na Kosovu stradaju samo Srbi: *Posebno se ne može razumeti da pitanje ljudskih prava na Kosovu nije pokretano dok su tamo ubijani Srbi i Crnogorci, vršena silovanja, raskopavanja grobova, rušeni i paljeni manastiri i letina i da se pitanje ljudskih prava pokreće nakon što je Republika Srbija preduzela na zakonu zasnovane mere da se nasilju nad Srbima i Crnogorcima stane na put u ovom delu njene teritorije.*³⁸

Tako je jugoslovensko pitanje definitivno internacionalizovano u punom značenju te reči. Američki ambasador Zimerman objašnjavao je da poruka iz Vašingtona „nije bila uperena protiv srpskog naroda“ već pre svega protiv srpske vlade.³⁹ Ali, Vlada Srbije je 27. maja ocenila da je u pitanju direktna podrška albanskim separatistima na Kosovu. Ocene Stejt departmenta nisu bile „dobronamerne“ jer su podsticale dezintegracione procese u Jugoslaviji: *Svi zaključci i stavovi koji bi se izveli iz takvog prilaza i na selektivnoj osnovi, protivrečni su sa deklarisanom američkom politikom prema Jugoslaviji i dovode u pitanje odlučnost SAD da podržavaju jedinstvo i teritorijalni integritet Jugoslavije. Svako insistiranje na selektivnosti u prilazu Jugoslaviji vodi suprotstavljanju jednog njenog dela ostatku Jugoslavije i znači mešanje u njene unutrašnje odnose.*⁴⁰

U Beograd je 29. maja doputovala visoka misija evropske „dvanaestorice“ u pokušaju da pomogne razrešenju ustavne krize. Delegaciju Evropske zajednice predvodili su Žak Santer, predsedavajući Zajednice i Žak Delor, predsednik Izvršne komisije. Razgovarali su sa Markovićem, Mesićem, Tupurkovskim i Jovićem, zbog čije opstrukcije nije održan sastanak sa celim Predsedništvom. Za srpsko rukovodstvo ponovo je problem bio u podršci koju je SIV dobio od evropskih zvaničnika. Istoga dana „srpski deo“ Predsedništva (Jović, B. Kostić, J. Kostić i Bajramović) predložio je da Hrvatska i Crna Gora pošalju nove predstavnike ili da odustanu od svojih funkcija u Predsedništvu (predsednik i potpredsednik) i da ih ustupe Bosni i Hercegovini i Makedoniji.⁴¹

Istovremeno je 29. maja Skupština SAO Krajine izabrala prvu vladu, za čijeg je premijera imenovan Milan Babić. Za ministra unutrašnjih poslova izabran je Milan Martić.⁴²

Slobodan Milošević je svoj državni i nacionalni program izložio 30. maja 1991. u Skupštini Srbije. Izlaganje je otvorio optužbama na račun međunarodne

37 „Politika“, 28. maj 1991, 1.

38 Isto.

39 „Borba“, 28. maj 1991, 1.

40 Isto, 9.

41 „Politika“, 30. maj 1991, 1. – Antiamerička kampanja u Srbiji postajala je sve izraženija. Milorad Vučelić je pisao da je trenutna situacija slična događajima iz 1948. i „upozoravao“ na opasnost od „gomilanja“ NATO trupa na granicama Jugoslavije. (Isto, 11). – Matija Bečković je pisao kako je Srbija doživela „najveću uvredu“ u svojoj istoriji: *To je uvreda Srba, a ne napad na srpsku vladu, zato što bi se teško našao srpski režim, od današnjeg do monarhije, koji bi se bitno drukčije postavio baš u onim pitanjima koja su sporna u izjavi američke administracije. Zato ta izjava promašuje aktuelnu vladu, a pogađa ceo srpski narod, njegove istine i interese.* (Isto).

42 UN, MKTJ. Predmet: Milan Martić. 02141844.

zajednice i prvi put je javno promovisao politiku odbrane „dostojanstva“ bez obzira na cenu – Srbija je izložena otvorenim spoljnim pritiscima i pretnjama što više ne može da se „prikrije“ izjavama o davanju podrške jugoslovenskom jedinstvu; cilj pritisaka je da se odnosi u Jugoslaviju preurede „po receptu napisanom“ van Srbije i van Jugoslavije: *Nama nije prvi put da se suočavamo sa namerama velikih i moćnih sila, da u odnosu na njih budemo dovedeni u krajnje neravnotežan i zavisian položaj samo zato što smo mala zemlja i zato što se ne ponašamo na način koji je po njihovoj meri. I neće nam biti prvi put da tim pritiscima odolimo. Ono što pogađa nas i što bi trebalo da uznemiri sve narode je svojevrsan apsurd da se u današnje vreme velikih demokratskih i humanističkih tekovina primenjuje političko nasilje, najavljuje ekonomsko, a ne isključuje ni fizičko nasilje nad narodima i ljudima koji drže do svoje samostalnosti i nezavisnosti.*⁴³

Milošević je prvi put direktno istupio i protiv vlade SAD optužujući je da se „grubo meša“ u unutrašnje stvari jedne suverene države, da otvoreno podržava albanski separatizam i da je „pod firmom demokratije“ podržala i secesionizam Slovenije i Hrvatske. Odbranu Kosova i Metohije poistovetio je sa odbranom svog režima: *Svako ko na ovim pitanjima traži odstupanje od politike koju vodimo na Kosovu i Metohiji može za to da se izbori samo obaranjem sadašnjeg rukovodstva Srbije.*⁴⁴

Po Miloševiću, Srbi u Hrvatskoj vodili su samoodbrambenu politiku protiv „šovinističkog i profašističkog koncepta“; Jugoslavija je mogla da opstane samo kao demokratska federacija, sve dileme bile su „veštačke“, a posebno one koje su se ticale pitanja ko je imao pravo na samoopredeljenje – narodi ili republike; tražio je da referendum na nivou Jugoslavije raspiše Savezna skupština; svi oni koji žele da napuste Jugoslaviju mogu to da urade na legalan način i bez nasilja, ali je istovremeno tražio hitno donošenje ustavnog zakona o pravu naroda na samoopredeljenje; odluku da svi Srbi treba da žive u jednoj državi niko ne može da ukinе: *Neprikosnovena je činjenica da se pravo naroda na samoopredeljenje u višenacionalnoj državi ne može teritorijalno ograničiti na postojeće administrativne granice republika. Granice između republika unutar Jugoslavije nikada nisu bile državne. Dobro je poznato da su one u prošlosti povučene proizvoljno i bez objektivnih kriterijuma, ne uvažavajući ni etnički sastav stanovništva, ni posledice genocida koji je pretrpeo srpski narod, kao ni norme međunarodnog prava. Pravo na samoopredeljenje ne može, dakle, biti rezervisano samo za većinski narod u nacionalno mešovitoj republici. Kada bi tako bilo, onda bi se iza kulisa građanske demokratije povredili interesi onih jugoslovenskih naroda koji čine manji broj na delu jugoslovenske teritorije u okviru granica pojedinih republika.*⁴⁵

Slobodan Milošević je vrlo eksplicitno i bez ikakvog kolebanja saopštio da će se sa problemom granica suočiti oni narodi koji žele da napuste Jugoslaviju: *Oni, dakle, koji žele da konstruišu nove države treba u vlastitom interesu i što pre da prečiste*

43 Navedeno prema: Slobodan Milošević, *Prilog istoriji 20. veka*, Beograd 2008, 97–98. – Pre početka Miloševićevog izlaganja, sednicu su napustili poslanici opozicije u znak protesta što je državnu i nacionalnu politiku vodio jedan čovek. Miloševićev govor, osim poslanika vladajuće većine, slušali su i predsednik Skupštine Jugoslavije Slobodan Gligorijević, predsednik vlade Dragutin Zelenović i predstavnici Srbije u Predsedništvu SFRJ B. Jović, J. Kostić i S. Bajramović. („Borba“, 31. maj 1991, 4).

44 Navedeno prema: S. Milošević, *Prilog istoriji*, 98.

45 Isto, 99–100.

sa činjenicom da u te svoje buduće nacionalne države ne mogu silom odvući kompaktne delove onih jugoslovenskih naroda koji su za opstanak Jugoslavije.⁴⁶

Posle govora u Skupštini, Milošević je otišao na sastanak sa Delorom i Santerom. Evropski zvaničnici su u razgovoru sa republičkim predsednicima podržali celovitu Jugoslaviju (30. maja stiglo je i saopštenje francuskog predsednika Fransoa Miterana i nemačkog kancelara Helmuta Kola u kome su oni tražili da se spreči raspad zemlje), ali su tražili i razrešenje krize u Predsedništvu. Santer i Delor su u ime Evropske zajednice obećali pomoć od 4 milijarde američkih dolara, i to bez političkih uslova ili selektivne primene na pojedine delove zemlje, „ako Jugoslavija opstane“. Tom prilikom Alija Izetbegović i Kiro Gligorov predali su tekst svog predloga o preuređenju Jugoslavije.⁴⁷

Gligorov je upoznao goste iz Evrope sa stavom Makedonije o budućnosti Jugoslavije: *Zalažemo se za Jugoslaviju kao zajednicu ravnopravnih naroda. Težište razgovora o budućnosti Jugoslavije treba da se zasniva na interesima na kojima se može izgraditi takva zajednica koja će racionalno ekonomski posloovati, osiguravati puna ljudska prava i obezbediti takvu zajedničku spoljnu politiku u kojoj će sve republike sa svojim specifičnostima naći svoje mesto.*⁴⁸

Kako uočava Suzan Vudvord, „nagrada“ koja je obećana Jugoslovenima bila je vezana za ispunjavanje izvesnih uslova, to jest za sprovođenje upravo onih reformi koje su bile suština njihovog sporenja: prelazak na tržišnu privredu koja je zahtevala finansijsku centralizaciju u rukama federalne vlade, demokratizacija po ubrzanom ritmu, što je samo išlo na ruku nacionalnim vođama, uzajamna umerenost u dijalogu o ustavnom rešenju (uz istovremeno smanjenje budžeta za odbranu), poštovanje prava manjina, što je najviše smetalo Hrvatskoj i Srbiji, postavljanje hrvatskog predstavnika na čelnu funkciju u Predsedništvu SFRJ. Najteže je bilo ispuniti uslov da Jugoslavija ostane jedna država.⁴⁹

Poruke čelnika Evropske zajednice svako je protumačio u skladu sa svojom politikom. Milan Kučan je izjavio da nije sporno da li treba podržati političke i ekonomske reforme u Jugoslaviji i da li su one ostvarive: *Neophodno je prethodno promeniti same osnove koji omogućuju da se nameće jedna koncepcija i da se jedan interes upotrebljava i zloupotrebljava mehanizmom sadašnje savezne jugoslovenske države.*⁵⁰ Milošević je izjavio da je pristup Evropske zajednice „konstruktivan i dobronameran“ jer ne predstavlja akt mešanja u unutrašnje stvari Jugoslavije, već pre svega nastojanje da se ubrzaju pozitivni procesi koji će omogućiti očuvanje Jugoslavije: *Zadovoljni smo zbog sasvim jasno izražene podrške integritetu Jugoslavije i njenom kontinuitetu kao demokratske federacije koja će biti sposobna da se organizuje kao moderna i demokratska država, sposobna da se integriše u Evropu.*⁵¹ Franjo Tuđman je evropskim čelnicima rekao da građanskog rata u Jugoslaviji neće biti – eventualni rat bio bi rat Srbije protiv Hrvatske i Slovenije, „rat koji Srbija ne može dobiti čak ni osloncem na Armiju“.⁵²

46 Isto.

47 „Politika“, 31. maj 1991, 3.

48 „Borba“, 31. maj 1991, 3.

49 Suzan Vudvord, *Balkanska tragedija: kaos i raspad posle Hladnog rata*, Beograd 1997, 159.

50 „Borba“, 31. maj 1991, 3.

51 Isto.

52 Isto. – Na konferenciju za štampu Delor je izjavio da je Jugoslavija i dalje veoma značajna zemlja za Zajednicu: *Stalo nam je da rešenja u Jugoslaviji budu miroljubiva. Veoma smo zabrinuti i*

Istoga dana održana je svečana sednica hrvatskog Sabora, posvećena Danu državnosti, odnosno obeležavanju pobeđe „demokracije nad jednostranačko-komunističkom diktaturom“. Tuđman je još jednom ponovio da su najvažniji elementi hrvatske nacionalne politike puna suverenost i samostalnost: *To je, naime, glavni i konačni cilj ove politike po kojoj bi preporođena domovina – Republika Hrvatska – mogla postati ravnopravnim sudionikom stvaranja nove zajednice europskih naroda, ali prije svega zemljom blagostanja i sreće za sve svoje građane.*⁵³

Najsnažniji oblici „protuhrvatskih ugroza“ bili su pokušaj restauracije jugoslovenskog komunističkog pokreta od strane „dogmatsko-komunističkih i protuhrvatsko hegemonističkih snaga“. Najveću opasnost za Hrvatsku predstavljao je „velikosrpski ekspanzionizam memorandumske politike Srbije koji i danas podjednako zastupaju sve struje srbijanske politike“, kako stranke na vlasti, tako i stranke iz Udružene demokratske opozicije Srbije: *Bitna je značajka memorandumске strategije u tome da se jugoslavensko-unitaristička i srpsko-hegemonistička politika, koja je pretpostavljala Jugoslaviju, zamijenila otvorenom velikosrpskom ekspanzionističkom politikom koja ruši Jugoslaviju i na njezinu prostoru stvara veliku Srbiju. Srpska politička javnost opsjednuta je danas postizanjem maksimalnih ciljeva velikosrpske političke strategije, jedva dopuštajući i primisao da bi se mogli svesti na minimalne.*⁵⁴

Plan Izetbegović–Gligorov je po principu 2+2+2 predviđao asimetričnu federaciju: Srbija i Crna Gora bile bi središte federacije (ili konfederacije), Bosna i Makedonija polusamostalne, ali konstitutivne republike, a Hrvatska i Slovenija onoliko suverene i autonomne unutar konfederacije koliko su smatrale potrebnim. Izetbegović i Gligorov su verovali da će na ovaj način i želja Srba za jedinstvenom državom i težnje Slovenaca i Hrvata za suverenitetom biti zadovoljene.

U Srbiji je odmah zauzet oštar kurs prema ovom planu. *Politika* je pisala da je taj plan, „slučajno ili namerno protiv interesa Srbije“ i da je prvo predstavljen strancima; kao „nelogičan“ ocenjen je pokušaj da se izmire sve jugoslovenske „suprotstavljene činjenice“; u pitanju je bio „politički očaj“ dva predsednika zbog najavljenog otcepljenja Hrvatske i Slovenije; najnegativnije strane plana bile su priznavanje majorizacije samo na nivou republika, kao i stav da pravo na otcepljenje imaju samo narodi u republikama a ne ceo jedan narod u jugoslovenskoj zajednici: *Sastavljačima ove platforme bilo je jasno da će ovim predlogom u najvećoj meri biti pogođeni interesi srpskog naroda koji je i najbrojniji i najrasprostranjeniji u Jugoslaviji.*⁵⁵

---

učinićemo i nemoguće da doprinesemo razrešenju krize. Ako politička kriza pokaže znake stišavanja, daćemo finansijsku i svaku drugu podršku da Jugoslavija nastavi sa reformama, da obori inflaciju, a da se ona posebno odnosi na socijalne programe u Jugoslaviji, kako bi se smanjila nezaposlenost. Odnos prema Jugoslaviji biće isti kao prema Poljskoj, Mađarskoj i Čehoslovačkoj. („Politika“, 31. maj 1991, 3).

53 „Politika“, 31. maj 1991, 6.

54 Isto, 7.

55 Mirko Cerić, *Šta predlažu Izetbegović i Gligorov*, „Politika“, 2. jun 1991, 7. – U Srbiji je i dalje snažno širen stereotip o „moćnoj“ JNA i slaboj hrvatskoj armiji. Tako je Ljubodrag Stojadinović o hrvatskom Zboru narodne garde pisao sledeće: *Iako se obuka vrši svakodnevno i intenzivno, ljudstvo je nedovoljno obučeno za rukovanje naoružanjem, pa dolazi do samopovređivanja i slabo je pripremljeno za akcije. Među pripadnicima garde vlada strah zbog mogućeg odlaska u akciju, a moral je poljuljan posle katastrofe specijalaca u Borovu Selu. Rukovodeći kadar je relativno nesposoban za komandovanje jedinicama.* („Politika“, 2. jun 1991, 8).

Evropska zajednica i dalje je snažno bila opredeljena za opstanak Jugoslavije. O motivima takve politike detaljnije je govorio Žak Pos, šef luksemburške diplomatije i predsednik Ministarskog saveta EZ. On je isticao da Evropska zajednica smatra da bi raspad Jugoslavije bio anahronizam, a da se u zalaganjima za njeno održanje ne misli na „Titovu konstrukciju države“ već da „buduću Jugoslaviju pre vidi kao savez država koji nastaje na demokratski način i u kome svaka republika ponovo nalazi sebe“. Fokusirao je tri najvažnija razloga koja su opredeljivala Zajednicu protiv raspada Jugoslavije: 1) republike ne bi bile sposobne za samostalan ekonomski život; 2) raspad Jugoslavije neminovno bi doveo do građanskog rata; 3) to bi bio „pogodan primer“ za druge etnički mešovite države u Evropi: *Evropska zajednica ne može imati ni najmanje interesa da dođe do balkanizacije centralne i istočne Evrope koju bi počela Jugoslavija*.⁵⁶

Ministri inostranih poslova zemalja Zajednice, na sastanku održanom 3. juna u Drezdenu, još jednom su istakli da se Evropa zalaže za jedinstvenu i demokratsku Jugoslaviju. Upozorili su i da će se zemlja naći u vrlo ozbiljnoj situaciji ukoliko dođe do rascepa. Jugoslavija je rizikovala da izgubi ekonomsku i političku podršku Zajednice „ukoliko se proces dezintegracije u njoj nastavi i zemlja raspadne“. Izražena je zabrinutost zbog etničkih sukoba u Jugoslaviji; preporučeno je da se poštuje savezni ustav, što je značilo da Srbija mora da omogući Mesićev izbor, kao i da poštuje prava albanske nacionalne manjine na svojoj teritoriji.⁵⁷

Alija Izetbegović je *Platformu o budućoj jugoslovenskoj zajednici* javnosti predstavio 4. juna, uz napomenu da nije optimista pred predstojeći, poslednji susret „šestorice“. Smatrao je ipak da *Platforma* pruža „izvesne mogućnosti“ za konstruktivne razgovore jer u najbitnijim pitanjima ispunjava zahteve „istočnog i zapadnog dela zemlje“ budući da prihvata princip države i kontinuitet Jugoslavije, što je želela Srbija, odnosno ostaje i na načelima suverenosti republika, što je traženo u Sloveniji i Hrvatskoj: *To su dva najspornija pitanja, ali se to dvoje da spojiti. Imamo situaciju u kojoj postoje republike sa pravnom, ustavnom suverenosti priznatom Ustavom Jugoslavije i ustavima samih republika. Postoji faktička suverenost koja se ogleda u ponašanju tih republika kao suverenih delova Jugoslavije. To je nešto u čemu je učinjen istorijski korak napred i ne može se ići nazad. Stvaramo jednu tvorevinu koja jeste država. U tome je bitna razlika između slovenačko-hrvatskog koncepta i onog koji se nudi u Platformi, jer mi tvorevini koja će nastati dogovorom priznajemo karakter države u pravnom i faktičkom smislu, pošto joj stavljamo u kompetenciju čitav niz važnih poslova. To se posebno odnosi na ustavno uređenje u privrednom prostoru, sistemima ljudskih prava i prava manjina, domenu odbrane i inostranih poslova. Ja čak vjerujem da će se ona i zvati Jugoslavija i da tu neće biti mnogo problema*.⁵⁸

Platforma o budućoj jugoslovenskoj zajednici je proistekla iz uverenja dvojice predsednika da bi „insistiranje na državno-pravnoj formi Jugoslavije kao savezne države u kojoj se ne bi polazilo od suverenosti republika moglo voditi definitivnom raspadu Jugoslavije“. Izetbegović i Gligorov su naglašavali da se mora voditi računa o „realnom stanju, odnosno, o sadašnjoj ustavnoj i faktičkoj poziciji republika kao država“. Zato se jugoslovenska zajednica mogla sačuvati jedino putem njenog preuređenja u Zajednicu jugoslovenskih republika (Savez jugoslovenskih

56 Navedeno prema: „Borba“, 3. jun 1991, 1.

57 „Politika“, 4. jun 1991, 1.

58 Navedeno prema: „Politika“, 5. jun 1991, 6.

republika, Savez jugoslovenskih država). Zamišljena zajednica trebalo je da zadrži svoj međunarodno-pravni kontinuitet i subjektivitet; ostala bi članica svih organizacija u kojima se već nalazi. Države članice koje budu činile zajednicu, takođe bi imale međunarodno-pravni subjektivitet u skladu sa priznatim međunarodnim pravima. Izetbegović je na kraju rekao da će se jugoslovenska zajednica održati ako bude dobre volje. Ovaj predlog je bio predmet razgovora na šestom „samitu šestorice“ održanom 6. juna u Stojčevcu kod Sarajeva.⁵⁹

O državnoj politici Skupština Srbije raspravljala je 5. juna.⁶⁰ Glavna tema ovog skupštinskog zasedanja bio je Miloševićev ekspoze od 30. maja. On je podržan od vladajuće većine (bilo je 16 uzdržanih i 5 glasova protiv). Miloševićev ekspoze prihvaćen je kao platforma za dalje pregovore o budućnosti Jugoslavije i mestu Srbije u njoj. Poslanici vladajuće većine nisu imali dilema – stavovi iz Miloševićevog izveštaja su podržani jer su oni izražavali „opredeljenje velike većine srpskog naroda“. Poslanici opozicije nisu ponudili neku bitno drugačiju osnovu za rešavanje državne krize, jer su takva razmišljanja u tadašnjoj Srbiji bila marginalizovana. Oni su zamerili predsedniku Srbije da nije saopštio nijednu činjenicu iz „razgovora šestorice“ i tražili su da Skupština bude jedino mesto na kome će se utvrditi srpska nacionalna platforma za dalje razgovore.

Stanje istorijske i političke svesti u tadašnjoj vladajućoj eliti najbolje je izrazio poslanik SPS-a Jovan Striković koji je konstatovao da se Milošević „očigledno zalaže za Jugoslaviju“ i da time izražava želju većine srpskog naroda, što nije bila samo trenutna politička potreba već „istorijski hod kojim se slede najumnije glave ovih prostora“. Ova ideja „starija je od svoje krštenice“ i predstavlja „sublimaciju jednog etnosa kroz vekove“. Oni koji su silom želeli da ostvare svoje ciljeve, morali su nešto da znaju o srpskom narodu koji je odavno artikulisao saznanje da „pravda sile po pepelu šeta“ i da se ne plaši nikakvih pretnji. Striković je optužio i pojedine opozicione političare, ali i ljude iz šireg javnog mnjenja, da rade protiv interesa Srbije „budući da su često trčali oko naših, slobodno možemo reći protivnika“. Na

59 Janez Drnovšek je dao podršku planu Izetbegović–Gligorov. On je izjavio da se taj predlog u velikoj meri poklapa sa njegovim dotadašnjim stavovima u vezi sa novim dogovorom između jugoslovenskih republika: *Ponuđena rešenja iz platforme o budućoj jugoslovenskoj zajednici dobar su osnov za susret predsednika jugoslovenskih republika koji će se održati 6. juna, tako da bi moglo u kratkom vremenskom periodu doći do odgovarajućeg sporazuma među predstavnicima republika*. („Borba“, 5. jun 1991, 2). – U SDS-u Bosne i Hercegovine odmah su ocenili da je u pitanju „razbijačka platforma“, a Radovan Karadžić je izjavio da predsednici jugoslovenskih republika treba da se dogovore kako da se „mirnim putem i na ustavan način“ omogući otcepljenje od Jugoslavije onima koji to žele. („Borba“, 6. jun 1991, 3).

60 Tada je izvršena i smena na čelnoj funkciji Parlamenta. Za predsednika prve višestranačke skupštine Republike Srbije izabran je Slobodan Unković, univerzitetski profesor. On je iznenadio opozicionu javnost svojom tolerantnim ponašanjem i korektnim vođenjem skupštinskih sednica, što je do posebnog izražaja došlo u vreme martovskih zbivanja u Beogradu 1991. Branio je studente, podržao je njihove zahteve, čak se pretpostavljalo da je „prešao“ na njihovu stranu. Usledile su zamerke poslanika SPS-a da suviše pažnje posvećuje opoziciji, a da je posebno „slab“ na Dragoljuba Mićunovića, predsednika Demokratske stranke. Kada su pojedini mediji počeli da pišu kako je on najpopularniji političar u Srbiji, njegov politički pad bio je neminovan i Unković je 4. juna 1991. podneo ostavku. Na njegovo mesto izabran je „tvrđi“ Aleksandar Bakočević, dugogodišnji pouzdan kadar iz prvog partijskog ešalona Slobodana Miloševića. Kada je Unković 5. juna obrazlagao svoju ostavku, pozdravljen je burnim aplauzom i ustajanjem svih opozicionih poslanika koji su bili saglasni u oceni da je on bio predsednik svih poslanika a ne samo onih iz svoje stranke. („Borba“, 6. jun 1991, 4).

kraju je rekao i sledeće: *Ja stalno imam utisak da ti inostrani predstavnici ne poznaju naš narod. Njima je strano da jedan crnogorski predstavnik, Kostić, kaže da ne damo dostojanstvo, makar se hranili korenjem. Ja mislim da bi svi mi ovde pre pristali na korenje nego da nam neko ukrade naše pamćenje i dostojanstvo.*⁶¹

Slobodan Rakitić, potpredsednik Srpskog pokreta obnove, kritikovao je politiku Slobodana Miloševića sa pozicije neispunjavanja osnovnih nacionalnih ciljeva srpskog naroda: *Izlaganje predsednika Republike ne sadrži odrednice realnog vremena i mesta događanja, kao i posebne okolnosti u kojima se nalaze Srbija i Jugoslavija. Predsednik Milošević nije upoznao Narodnu skupštinu da li postoji neko zajedničko jezgro minulih događaja koje bi predstavljalo razlog za nastavak razgovora šestorice predsednika.*⁶² Rakitić je kritikovao i Miloševićevu ocenu da je situacija na Kosovu i Metohiji jasna; rekao je da je ona višestruko nejasna: *Finansirana prihodima od međunarodnog šverca droge i oružja, separatistička propaganda dostigla je neslućene efekte. Kosovo i Metohija postaju predmet međunarodne brige i razlog za grubo mešanje u suverenitet Srbije. Komunističke vlasti su svojom politikom dovele do poznatog apsurdnog položaja Srbije kada je Republika bila pod tutorstvom svojih pokrajina, pa su Šiptari na Kosovu imali veća prava ne samo od Srba na Kosovu, već i od Srba u Srbiji. Srpsko rukovodstvo treba da imenuje krivce za nastanak takvog apsurdnog stanja, a odbijanjem da se odredi prema komunističkom terororu, biće obezvređene pozitivne promene uspostavljene državnošću republike Srbije.*⁶³

Dragoljub Mićunović je smatrao da se treba boriti da „naša jedina opcija ne bude da jedemo korenje, nego da probamo da ovu zemlju uvedemo u red zemalja koje imaju prijatelje i koje se pridružuju progresu, što zaslužujemo i kao narod i kao država“. Istakao je i da Srbija nije iskoristila sve mogućnosti da „ima više prijatelja a manje neprijatelja“, da treba raspisati savezne izbore i podržati reformski kurs premijera Markovića: *Osim hrabrosti, treba nam i malo više fleksibilnosti. Tako bismo mogli da pariramo i da odgovorimo na sve što se dešava. Onima koji su pogrešili jasno i glasno recimo da su pogrešili, kao što smo rekli Amerikancima, ali nemojmo otići korak dalje, pa sada terati jednu veliku silu da nam bude neprijatelj samo zato što ćemo hrabro reći – ješćemo korenje.*⁶⁴

Sam Milošević je u obraćanju poslanicima komentarisao „ključna mesta“ iz skupštinske rasprave; čak je iskoristio i priliku da pojedine poslanike optuži za nacionalizam. Jasno je saopštio da postoji zavera protiv srpskog naroda: *Bili bismo preko noći proglašeni za demokrate, razumne i progresivne kada bismo pristali da Srbija bude od Zemuna do Vranja i kada bismo pristali da se Jugoslavija razbije na šest*

61 Navedeno prema: „Politika“, 6. jun 1991, 7.

62 Isto.

63 Isto.

64 „Politika“, 6. jun 1991, 7. – Vojislav Koštunica, potpredsednik Demokratske stranke, rekao je da o sudbonosnim pitanjima po srpski narod ne može odlučivati samo jedan čovek: *Nas interesuju činjenice pre svega, a ne izneta platforma sa kojom se velikim delom slažemo. Pitanja razgraničenja unutrašnjih granica Jugoslavije moraju da budu izneta i u Parlamentu. Takođe, o radu grupe eksperata koju je formiralo Predsedništvo Republike i koja se bavi pitanjima kartografije i geografije, mora da bude obavestena i Skupština Republike.* (Isto). – Zoran Đinđić, predsednik Izvršnog odbora DS-a, tražio je da se konačno formuliše „jedna realna politika“ u razgovorima o budućnosti Jugoslavije. On je zalaganje za demokratsku federaciju izjednačio sa nastojanjem da se „zadrži pesak u ruci, pa i da se od riblje čorbe napravi akvarijum sa živim ribicama“. Smatrao je da je Srbija propustila priliku da preuzme konstruktivnu ulogu i trebalo je da umesto „nemogućće demokratske federacije izgradi jednu pragmatiski utemeljenu poziciju“. (Isto).

država. Srbija nije mogla da prihvati ništa drugo osim demokratske federacije („nisam uočio da postoje sporenja oko ključnih pitanja“); još jednom je rekao da Slovenija ima pravo na otepljenje ako poštuje ustavnu proceduru i ako prizna kontinuitet Jugoslavije. Kad je reč o referendumu sprovedenom u Krajini na kojem je izražena volja srpskog naroda da ostane u Jugoslavije, odnosno da se priključi Srbiji, Milošević je rekao da se i u tome domenu mora poštovati legalna procedura u okviru jugoslovenskih institucija: *Mi moramo imati jednak aršin za sve, jednak aršin i za sebe i za druge. Sasvim je prirodno da niko ne može osporavati ni hrvatskom ni srpskom narodu podjednako pravo na samoopredeljenje i mi se upravo, zalažući se za uvažavanje podjednakog prava i jednog i drugog i svih jugoslovenskih naroda na samoopredeljenje, zalažemo da ga realizujemo na miran način i kroz jugoslovenske institucije. A ako jugoslovenska država to ne može da obezbedi, nema sumnje da bismo mi morali naći načina da zaštitimo svoje interese.*⁶⁵

Tako je Milošević dobio gotovo apsolutnu podršku Skupštine Srbije za rasplet jugoslovenske krize, jer nijednog trenutka nije osporena strategija „demokratske federacije“ kako ju je on predstavio. Osim što su na ovaj način poništena i poslednja osporavanja Miloševićevog legitimiteta, on je sada mogao da tvrdi kako sprovodi usaglašenu državnu politiku a ne ličnu vlast.

Istoga dana u Beogradu su Ante Marković i general Kadijević razgovarali sa najvažnijim slovenačkim političarima – Kučanom, Drnovšekom i Lojzeom Peterleom. Tema je bila pozicija JNA s obzirom na najavljenju slovenačku nezavisnost. U službenom saopštenju naglašeno je da je dogovoreno da se Savezno izvršno veće „ne dovodeći u pitanje plebiscitarno opredeljenje slovenačkog naroda, ali ni miran i demokratski proces u kojem će se voditi računa o interesima zemlje u celini, neposredno angažuje na daljem razmatranju i razrešavanju ovih pitanja“.⁶⁶

Poslednji sastanak „šestorice“ održan je 6. juna u vili „Stojčevac“ u Sarajevu. Izdato je službeno saopštenje – predsednici su se dogovorili da sva otvorena pitanja treba rešavati „sporazumno, miroljubivim putem, na demokratski način i u interesu svih“.⁶⁷ Neposredno pre početka sastanka, Milošević je Bulatoviću rekao da je *Platforma* „zbrkan i konfuzan dokument, da je on neće prihvatiti i izrazio očekivanje da i ja to isto uradim“.⁶⁸ Bulatović je, međutim, podržao Platformu jer je zagovarala legalizam, pa su federalni elementi („koji nama odgovaraju“) mogli odmah da se primene, a konfederalni su bili u zoni koju je tek trebalo dogovarati; predlog je sadržavao i rokove za primenu (jedna do pet godina) što je Srbiji i Crnoj Gori posebno odgovaralo jer se na taj način odlagala realizacija već donesenih odluka o nezavisnosti, kao i sukobi koji su „visili u vazduhu“. Crnogorski predsednik je smatrao da je Platformu trebalo prihvatiti zbog lociranja krivice: *U ovako užarenoj političkoj atmosferi, ko odbije kompromis, biće označen krivcem za sve i svašta.*⁶⁹

Milošević je, navodno, podržao tu ideju, „kao dobru osnovu za dalji rad“, ali samo iz taktičkih razloga – da bi Tuđman povukao svoju prethodno datu saglasnost. Nije pomoglo ni dramatično upozorenje Alije Izetbegovića, onako kako ga prenosi Momir Bulatović: *Koliko mogu da procijenim, sve druge alternative osim*

65 „Politika“, 6. jun 1991, 2.

66 „Borba“, 6. jun 1991, 1.

67 „Borba“, 7. jun 1991, 1.

68 Momir Bulatović, *Pravila ćutanja: istiniti politički triler sa poznatim završetkom*, Beograd 2004, 34.

69 Isto.

kompromisa, vode u neizvjesnost koja će trajati nekoliko godina na ovim prostorima i mislim da niko nije u stanju da procijeni kakav bi bio ishod svega toga. Ali, jedna je stvar sigurna, da bi ušli u fazu neizvjesnosti u Jugoslaviji, na ovim terenima, i s obzirom da je svijet naoružan, na žalost, došli bi u situaciju oružanih konfrontacija. Krajnje je vrijeme da takav trend zaustavimo. A on će se, najvjerovatnije, dogoditi.⁷⁰

Uobičajena konferencija za štampu je izostala, što je bio mnogo više nego jasan znak da su razgovori završeni bez ikakvog dogovora. Medijima se obratio Alija Izetbegović i saopštio već uobičajene fraze. Jedino je dogovoren trojni sastanak Milošević–Tuđman–Izetbegović. Milošević se tokom boravka u Sarajevu sastao i sa rukovodstvom SDS-a.⁷¹

Iako su posle sastanka u Sarajevu dominirale optimistične procene o mirnom razrešenju krize, čak i da je kompromis na vidiku, bilo je jasno da je to van političke realnosti. Dominantan diskurs u Srbiji i dalje je bio isti: platforma Izetbegović–Gligorov uperena je protiv osnovnih nacionalnih i političkih interesa srpskog naroda. O tome je pravnik Budimir Košutić, kasniji potpredsednik srpske vlade, rekao: *U krajnjoj liniji, taj predlog pogađa interese svakog jugoslovenskog naroda i građanina. Naravno, intenzitet te povrede interesa jugoslovenskog naroda nije isti. Najteže su pogođeni interesi srpskog naroda, a to nije teško razumeti s obzirom na to koje su bile, ili kakve su sada, političke preokupacije gospode Izetbegovića i Gligorova.⁷²*

Poslednji sastanak predsednika jugoslovenskih republika potvrdio je ono što se znalo i pre njihovog prvog sastanka – kod ključnih aktera (Slovenija, Hrvatska, Srbija) nije postojala spremnost da se putem međusobnih ustupaka pronađe za sve prihvatljivo rešenje. Serijom pregovora potvrđena su i produbljena neslaganja nacionalnih vođa oko temeljnih pitanja državne krize: 1) da li su narodi ili republike nosioci suvereniteta i odlučivanja o pravu na samoopredeljenje (do otcepljenja); 2) da li su unutrašnje granice administrativne, pa prema tome i promenljive, ili su one državne, samim tim i nepromenljive; 3) da li je secesija (razdruživanje) suvereno pravo ili je ona moguća samo uz saglasnost svih članica federacije. Najvažniji činoci odlučili su da nasiljem ostvare svoje ciljeve; Slovenija i Hrvatska su uspele da pridobiju međunarodnu podršku jer su sebe sistematski prikazivale kao „nedužnu i demokratije željnu žrtvu srpskog boljševizma i hegemonizma“.⁷³

Milošević i jugoslovenski federalisti su odbili bilo kakav razgovor o nefederalnoj Jugoslaviji, čime su indirektno dokazivali da su oni u pravu. Ključni trenutak bilo je odbijanje plana Izetbegović–Gligorov, kada je Srbija lišila sebe mogućnosti da internacionalizuje srpsko nacionalno pitanje i da odgovornim međunarodnim faktorima jasno predoči sve posledice secesije. Umesto toga, Milošević je

70 Isto, 34–35.

71 „Politika“, 7. jun 1991, 5. – Mihajlo Marković, potpredsednik SPS-a, govorio je 6. juna na Novom Beogradu. Najavio je novu „ofanzivu“ socijalističke ideje u Srbiji; odbacio je zahtev da se za srpsku himnu proglasi himna „Bože pravde“; govorio je o „nepravdom“ položaju Srbije u posleratnoj Jugoslaviji i za to, osim Tita, optužio i „razne Stamboliće i Draže Markoviće“. Obećao je da se vladajuća partija neće povući „ni pred kakvim fašističkim i četničkim ideologijama, a protivzakonita delatnost se neće tolerisati“. (Isto, 8). Istoga dana u Zagrebu je rukovodstvo HDZ-a najavilo pregovore sa onim Srbima u Hrvatskoj „koji se nisu ogriješili“ o pozitivne zakone Republike Hrvatske, kao i da će Hrvatska pomoću svojih institucija uskoro stati na kraj „oružanoj pobuni i balvan-revoluciji“. (Isto).

72 „Borba“, 8–9. jun 1991, 4.

73 Miroslav Hadžić, *Jugoslovenska narodna agonija*, Beograd 2004, 101.

osionim nastupom, koji se zasnivao na iluziji da Srbija i JNA poseduju dovoljnu silu da nametnu svoje rešenje, ušao u sukob sa SAD i Evropskom zajednicom.⁷⁴

Paradoks istorije ogleda se i u činjenici da Milošević sebi nije uspeo da obezbedi saveznike ni u jugoslovenskim okvirima (osim Crne Gore). Osim toga, odbacio je sve ideje o stvaranju samostalne srpske države, iako su i te ideje predviđale stvaranje države na srpskim „istorijskim teritorijama“. Umesto toga, Milošević se odlučio za stvaranje „skraćene“ Jugoslavije kako bi očuvao međunarodno-pravni kontinuitet Jugoslavije, „dokazao“ secesionizam Slovenije i Hrvatske i sačuvao respektabilnu državu pod svojom dominacijom. Na taj način samo je odložen radikalni raskid Srbije sa Jugoslavijom i njenim sistemom, a povećana nekoherentnost srpske politike. Cena koja je plaćena bila je izuzetno visoka, jer srpsko rukovodstvo nije imalo definisane ni trenutne ni trajne ciljeve (osim očuvanja vlasti). Kako zaključuje M. Hadžić, koalicija Srbije i JNA počivala je na iluziji da oni imaju „kontrolni paket moći“ za nasilno očuvanje Jugoslavije ili stvaranje neke druge državne tvorevine.⁷⁵

I. Ka ratu u Sloveniji

U međuvremenu je u Sloveniji dozrevala odluka o dovršenju procesa osamostaljenja. Usmerenost ka ovom cilju potvrđena je još na referendumu održanom 23. decembra 1990. na koji je izašlo 93,4% birača od kojih je 95% (odnosno 88,5% ukupnog biračkog tela – 1.289.369 od milion i po birača) potvrdno odgovorilo na pitanje: „Trebalo li Slovenija da postane nezavisna i suverena država?“ Tokom čitave prve polovine 1991. slovenačko rukovodstvo je pregovaralo o modalitetima izvršenja ove odluke, istovremeno se pripremajući za njeno jednostrano sprovođenje. Dijalog o ovom pitanju postajao je sve zaoštreniji. U Ljubljani je 12. juna 1991. boravila delegacija SIV-a, na čelu sa premijerom Markovićem. On je od svojih domaćina želeo jasan odgovor na pitanje – da li se Slovenija „razdružuje“ od Jugoslavije (onda je moguće stvaranje nove države) ili je u pitanju klasično otcepljenje, čime se narušava pravni kontinuitet Jugoslavije: *Došli smo da razgovaramo o onim pitanjima koja su neophodna da bi se razjasnila odluka Skupštine Slovenije i šta ona znači, ne osporavajući pri tom njeno pravo da odlučuje. Ni SIV nema nameru da zadrži staru federativnu Jugoslaviju, već je njegov cilj da stvori jednu novu zajednicu, a nema nameru da natera Sloveniju da ostane u takvoj staroj Jugoslaviji.*⁷⁶ Janez Janša beleži da je Marković „kao i tokom prethodnih poseta, zahtevao novac od carina, a zauzvrat je nudio da posreduje kod Veljka Kadrijevića“.⁷⁷

Kadijević je pak istovremeno, takođe 12. juna, starešinama III vojne oblasti (Makedonija) rekao da će se JNA boriti za očuvanje Jugoslavije u postojećim granicama, za celovitu ekonomsku reformu i političku transformaciju jugoslovenskog društva na miran i demokratski način: *Poslednji je čas da se stane na put anarhiji i bezakonju. Politika svršenog čina i stalno izazivanje konflikata, koja sve naše*

74 Isto, 102.

75 Isto, 103–104.

76 „Borba“, 13. jun 1991, 1.

77 Janez Janša, *The Making of the Slovenian State 1988–1992: the Collapse of Yugoslavia*, Ljubljana 1994, 140.

*narode, bez izuzetka, vodi u krvoproliće, mora ustupiti mesto politici razuma i saradnje. O sopstvenoj sudbini odlučićemo sami, a ne uz mentorstvo i uplitanje sa strane, bilo koje vrste, posebno ne vojno.*⁷⁸

Odgovore na svoja pitanja Ante Marković je dobio na sednici slovenačke vlade održanoj u noći između 13. i 14. juna – odlučeno je da Slovenija više neće uplaćivati prihode u federalnu kasu. Ovakva odluka objašnjena je isključivo ekonomskim razlozima: *Sprovođenje odluke Saveznog izvršnog veća o garanciji izvršenja saveznih propisa o naplaćivanju carina i drugih poreza na uvoz prouzrokovalo bi velike zastoje u postupku carinjenja robe, zatim teškoće u snabdevanju preduzeća najvažnijim reproduktivnim materijalom, propadanje lako kvarljive robe, mogućnost širenja epidemija. Striktno sprovođenje odluka SIV-a prouzrokovalo bi velike kolone teretnih vozila, kolone u železničkom saobraćaju, što bi moglo dovesti do nemira, ne samo u našim graničnim područjima, već i u susednim državama.*⁷⁹

Suštinu spora izrazio je premijer Lojze Peterle kada je lično posetio jedan granični prelaz: *Na teritoriji Slovenije važe isključivo njeni zakoni i to se odnosi i na carinu.*⁸⁰ U Srbiji se i dalje verovalo da je ovakva odluka donesena iz ekonomskih razloga, kako bi se sanirale posledice „katastrofalno slabo“ vođene privredne politike od strane slovenačke vlade.

Tokom 15. juna u Zagrebu su se sastali slovenački i hrvatski lideri, a Slovenima je postalo jasno da su Hrvati nespremni za proglašenje nezavisnosti. Slovenija je i inače na putu ka nezavisnosti ostavila Hrvatsku daleko iza sebe. Formalno savezništvo nikada nije dostiglo onaj nivo koji je očekivan u Zagrebu – Slovenija nije imala brojnu srpsku manjinu, a Milošević je njenom rukovodstvu već jasno stavio do znanja da se Srbija neće boriti da zadrži Slovence u Jugoslaviji. U tom kontekstu treba posmatrati i odluku hrvatskog predsednika da ne sprečava jedinice JNA koje su sa hrvatske teritorije krenule ka Sloveniji, iako je general Martin Špegelj zahtevao da se poštuje sporazum o zajedničkoj odbrani koji je potpisan aprila 1991. godine.

Proces „razdruživanja“ Hrvatske od Jugoslavije počeo je 18. juna, prvom sednicom Sabora u „permanentnom zasedanju“ do okončanja procesa izgradnje samostalne i suverene hrvatske države. Predsednik Sabora Žarko Domljan pozvao je zastupnike da usvoje sve neophodne zakonske akte s obzirom na to da do „predviđenog roka“ (15. juna) nije postignut sporazum o savezu suverenih republika. Po hitnom postupku trebalo je doneti više od 60 zakona, koji su se odnosili na najvitalnije funkcije buduće samostalne države – od pitanja vezanih za državljanstvo, do područja međunarodnih odnosa, finansijsko-monetarne i carinske sfere. Postupak osamostaljenja bio je usklađen u svim bitnim pitanjima sa stavovima Slovenije, sa čijim je rukovodstvom dogovoren i zajednički nastup prema „trećim“ državno-pravnim subjektima, kako u postupku osamostaljenja, tako i u pogledu međunarodnog priznanja.⁸¹

Novi sastanak Milošević–Izetbegović–Tuđman održan je 19. juna u Beogradu. Tri predsednika konstatovala su samo „bliskost pogleda“ u odnosu na funkcionisanje jedinstvenog tržišta, zaštite ljudskih i građanskih prava, na jednoj, i velike

78 „Borba“, 13. jun 1991, 1.

79 Navedeno prema: „Politika“, 15. jun 1991, 9.

80 Navedeno prema: „Politika“, 16. jun 1991, 1.

81 „Borba“, 19. jun 1991, 1.

razlike u pogledu karaktera državne zajednice, odnosno ostvarivanja funkcije odbrane i spoljnih poslova, na drugoj strani. Milošević je preneo stav da „suverenost republika ne predstavlja prepreku ukoliko je Jugoslavija državna zajednica, odnosno zajednička država. Suverenost republika ne može da poništava državnu zajednicu, jer u tom slučaju ona ne bi mogla da funkcioniše“. Tuđman je ponovio da je za Hrvatsku prihvatljiv samo savez suverenih država, a Izetbegović je još jednom branio svoj koncept izložen na poslednjem sastanku „šestorice“ u Sarajevu.⁸²

Tokom 20. juna propao je još jedan pokušaj, ovoga puta na inicijativu Vasila Tupurkovskog, da se održi sednica Predsedništva SFRJ. Na nju su prvobitno planirali da dođu svi članovi, ali su Mesić i Drnovšek, kao i Kučan i Tuđman, odbili da učestvuju u njenom radu nezadovoljni predloženim dnevnim redom. Tražena je garancija da će Mesić biti izabran za predsednika Predsedništva. Jović je zapisao: *Mi smo odlučili da o tome više nema mogućnosti da se razgovara.*⁸³

Istoga dana održana je 146. sednica Saveznog izvršnog veća, na kojoj SIV usvaja *Stavove i predloge za rešenje krize i uređivanje odnosa u jugoslovenskoj zajednici*. Federalna vlada se prvi put izjasnila o pitanju državnog uređenja zemlje, a te stavove izložio je Marković u obraćanju delegatima Saveznog veća Skupštine Jugoslavije. Pokušao je još jednom da apelom na racionalan pristup politici spreči nadolazeću ratnu oluju: *Prosto je nevjerojatno koliko se svijet trudi da nam ukaže na put kojim probleme treba rješavati. Te poruke koje idu i na to da nam se pruži takva snažna materijalna, finansijska podrška kakvu nismo mogli ni očekivati, ne dopijevaju izgleda u neke užarene glave nekih ljudi naše zemlje.*⁸⁴

Marković je naglasio kako je od posebne važnosti da postoji realna mogućnost da „jugoslovenska zajednica“ postane integralan deo Evrope, a njeni građani – građani Evrope: *Postoji konkretno izražena spremnost da se našoj zemlji pruži značajna finansijska podrška za modernizaciju i saniranje jugoslovenske privrede, a bez koje se ne mogu prevazići veliki ekonomski i socijalni problemi naše zemlje. To podrazumeva mogućnost da u veoma kratkom roku obezbedimo finansijska sredstva, a ostvarivanje te podrške zavisi do hitnog deblokiranja naše ustavne i političke krize.*⁸⁵

Radi deblokiranja ove krize, Marković je najavio da će se SIV suprotstaviti svim jednostranim aktima republika koje bi mogle ugroziti opstanak federacije: *Polazeći od ustavnog prava naroda na samoopredeljenje do otcepljenja, Savezno izvršno veće smatra da ostvarivanje ovog prava predstavlja demokratski proces, a ne jednostrani čin. Ovo se pravo može ostvariti jedino zajedničkim dogovorom u demokratskom postupku. Ostvarivanje ovog prava zahteva i realno sagledavanje vremenske komponente. To znači da se ne prekida funkcionisanje onih delova sistema koji su neophodni i čije narušavanje objektivno vodi u katastrofalnu ekonomsku, socijalnu i političku situaciju. Do konačnog dogovora o budućem uređenju odnosa u jugoslovenskoj zajednici neće se dopustiti pokušaj prekrajanja Jugoslavije, niti njenih pojedinih delova, kao ni promene unutrašnjih i spoljnih granica zemlje. U tom smislu neće se dopustiti bilo kakvo narušavanje režima na granici, prisvajanje carina i dažbina kao izvornog prihoda federacije i druga ponašanja koja su u suprotnosti sa propisima. Do postizanja demokratskog dogovora o sudbini i perspektivi jugoslovenske zajednice, Savezno izvršno veće*

82 „Politika“, 20. jun 1991, 1.

83 B. Jović, *Poslednji dani SFRJ*, 339.

84 „Borba“, 22–23. jun 1991, 2.

85 „Politika“, 22. jun 1991, 7.

je odlučilo da se, saglasno svojim ustavnim ovlašćenjima i odgovornostima, najenergičnije svim legalnim sredstvima suprotstavi jednostranim zahtevima i ponašanjima, kao i hegemoniji i nametanju volje drugima, što može dovesti u pitanje slobodu, nezavisnost, suverenitet i teritorijalnu celokupnost SFRJ.⁸⁶

Dok su se političari na domaćoj sceni ubrzano pozicionirali i zaoštravali svoje pozicije, jednako su budno pratili signale koji su dolazili iz međunarodne zajednice, svaka strana interpretirajući ih na svoj način. Tako je u Berlinu počeo dvodnevni ministarski sastanak Konferencije o evropskoj bezbednosti i saradnji (19–20. juna), koji je prvenstveno bio posvećen izgradnji savremene evropske političke arhitekture, ali se bavio i jugoslovenskom krizom. Preovladala je jasna podrška očuvanju celovitosti Jugoslavije, sa istovremenim naglašavanjem potrebe da se brzo prevaziđe ustavna kriza i postigne dogovor o mirnoj i demokratskoj transformaciji jugoslovenske državne i društvene zajednice. Posebno su osuđeni akti ugrožavanja i kršenja ljudskih prava i demokratskih sloboda – i pojedinaca i nacionalnih i etničkih kolektiviteta „u pojedinim delovima Jugoslavije“, kao i pokušaj „jednostrane secesije pod parolom prava na samoopredeljenje“.⁸⁷ Sastanku je prisustvovao i američki ministar spoljnih poslova Džejms Bejker, koji će odatle nastaviti u zvaničnu posetu Jugoslaviji, u koju je stigao 21. juna.

Njegov dolazak trebalo je da označi novi korak u međunarodnom angažmanu na rešavanju jugoslovenske krize. U ključnim mesecima raspada Jugoslavije, Amerika je bila koncentrisana na prvi Zalivski rat i krizu koja je sve dublje potresala SSSR. Opadanjem geostrateškog značaja SFRJ posle pada Berlinskog zida smanjivalo se i američko interesovanje za jugoslovenske prilike, što je ubrzo po dolasku u Beograd još 1989. domaćinima otvoreno predočio ambasador Voren Zimmerman: *U svetlu ovih okolnosti, Iglberger i ja smo se složili da prilikom mojih prvih poseta prenesem jednu novu poruku. Trebalo je da kažem da su Jugoslavija i Balkan i dalje značajni za interese SAD, ali da Jugoslavija više nema raniji geopolitički značaj.*⁸⁸

Prepuštena evropskim partnerima, a to je značilo pre svega Nemačkoj, jugoslovenska kriza je nastavila da se produbljuje. Naravno, iako SAD nisu prednjačile u njenom rešavanju, pratile su njen razvoj: *Ipak, treba reći da su Bejkerov zamenik Lorens Iglberger, Odeljenje za Istočnu Evropu i Jugoslaviju u Stejt Departmentu i Centralna obaveštajna agencija bili svesni rastućih opasnosti u Jugoslaviji.*⁸⁹ O tome svedoči i detaljna analiza stanja u Jugoslaviji koju su američke obaveštajne i bezbednosne službe – CIA, Odbrambena obaveštajna agencija, Nacionalna obaveštajna agencija, Biro za informacije i istraživanja, zajedno sa Državnim sekretarijatom za inostrane poslove – sačinile 18. oktobra 1990.

Ključne ocene u ovoj analizi bile su sledeće: Jugoslovenska federacija se bliži svome kraju, jer su pri kraju i „rezerve političke volje“ za njenim očuvanjem;

86 Navedeno prema: „Borba“, 22–23. jun 1991, 3; K. Kolšek, *Prvi pucnji u SFRJ*, 157.

87 *Odbrana i bezbednost Jugoslavije, Zbornik dokumenata iz oblasti odbrane i bezbednosti Jugoslavije 1990–1991* (dalje: *Odbrana i bezbednost Jugoslavije*), Beograd 2002, 279. – O stavovima međunarodne zajednice i pojedinih država tokom raspada Jugoslavije videti: Matjaž Klemenčič, *Međunarodna zajednica i SRJ / zaračene strane 1989–1997*. U: Charles Ingrao–Thomas A. Emmert (prir.), *Suočavanje s jugoslavenskim kontroverzama. Inicijativa naučnika*, „Memorija“, Sarajevo 2010, 155–161. Različite poglede velikih sila na proglašenje slovenačke i hrvatske nezavisnosti analizira i Stipe Mesić, *Kako smo rušili Jugoslaviju*, 38–41.

88 V. Zimmerman, *Poreklo jedne katastrofe*, 24.

89 Isto, 26.

Istočna Evropa napreduje u procesu ekonomskih i političkih reformi, ali isti faktori odrediće drugačiju budućnost Jugoslavije. Čak i uspešna ekonomska reforma neće sačuvati celovitost zemlje jer snage unutar Srbije, Hrvatske i Slovenije predstavljaju mešavinu „nacionalnog ponosa, lokalnih ekonomskih aspiracija i istorijski međusobno netrpeljivih verskih i kulturnih identifikacija“. Ocenjeno je da će Jugoslavija prestati da funkcioniše kao federalna država u roku od godinu dana i „verovatno će se raspasti na dva dela“, a da ekonomske reforme Markovićeve vlade verovatno neće zaustaviti njen raspad: *Srbija će blokirati pokušaje Hrvatske i Slovenije da se stvori svejugoslovenska konfederacija. Verovatno će doći do oružanog ustanka Albanaca na Kosovu. Opšti međurepublički rat visokog intenziteta nije verovatan, ali raspad će pratiti ozbiljni lokalni sukobi, koji će se nastaviti i posle njega. Nasilje će biti nekontrolisano i brutalno. Amerika i evropski saveznici ne mogu da učine mnogo u zaštiti jugoslovenskog jedinstva. Jugosloveni će te napore razumeti kao suprotne zalaganju za demokratiju i samoopredeljenje.*⁹⁰

Rečeno je da je u Sloveniji i u manjoj meri u Hrvatskoj, novi nacionalizam prozapadno orijentisan, „demokratski i preduzetnički“; u Srbiji, on je opterećen „statičnom ekonomijom, militarističkom tradicijom, uz preferiranje jake centralne vlade predvođene dinamičnim liderom“. Ocenjeno je da JNA nije sposobna da očuva federaciju jer je izgubila prestiž zbog snažne komunističke identifikacije i zato što je mnogi u Jugoslaviji smatraju institucijom kojom dominiraju Srbi: *Nije se pojavio svejugoslovenski politički pokret koji bi ispunio prazninu nastalu kolapsom Titove vizije jugoslovenske države. I neće se ni pojaviti. Alternative raspadu o kojima se trenutno raspravlja nemaju izgleda na uspeh. Model labave konfederacije je zadovoljavajući za Sloveniju i Hrvatsku, ali Srbi će blokirati to rešenje da bi sačuvali svoj uticaj u federaciji. Srpski pokušaj da se uz pomoć federalnih institucija i vojne mašinerije spreči nezavisnost ostalih republika, neće biti tolerisan od strane građana republika koje žele otepljenje. Srbi su toga svesni.*⁹¹

Detaljno je analiziran i razvoj „sila“ koje su ugrozile opstanak Jugoslavije: *Nacionalni ponos, ekonomske težnje, podsticanje etnički zasnovane verske i kulturne identifikacije nastaviće da guraju Sloveniju i Hrvatsku ka nezavisnosti. Secesionistički sentiment su snažno stimulisani srpskim pokušajima dominacije nad federalnim političkim procesima. Raspad zemlje je dostigao tačku eksplicitnih zahteva i praktičnih mera, koji su nespajivi sa saveznim ustavom. Secesionistički proces podrazumeva korake objavljivanja suverenosti, nezavisne spoljopolitičke ciljeve, pojavu republičkih paravojnih formacija, planiranje republičkih vojnih snaga i zahteve za ekskluzivnom kontrolom nad nacionalnim resursima. Te mere još uvek nisu uobičajene u eksplicitne, konzistentne proglose nacionalnog identiteta, ali do njih će doći za vreme trajanja ove procene. [...] Pregrežani nacionalizam koji neguju srpski ekstremisti predstavlja najjaču od svih snaga koje razdvajaju republike, i on neće nestati. Srpski predsednik Milošević dokopao se vlasti na talasu populizma i etničke afirmacije. Njegovim sledbenicima će ove teme ostati privlačne, jer ideja komunizma erodira, a ostale republike se protive nametanju srpske kontrole. Miloševićev lični stil – dramatični gestovi, spremnost na rizik i vođstvo – pojačava primamljivost njegove politike kod srpskih masa. Iako je njegova*

90 *Yugoslavia transformed. Yugoslavia from „national communism“ to national collapse.* National Intelligence Council. Declassified NIEs. US Intelligence Community Estimative Products on Yugoslavia 1948–1990.

91 Isto.

snaga bila na vrhuncu na poslednjem (verovatno zaista poslednjem) kongresu SKJ, on ima solidnu budućnost u Srbiji. U oktobru 1989. osvojio je mandat – sa 80% podrške – da vlada Srbijom još četiri godine. Biće ponovo izabran u decembru 1990. podjednako nelegitimnom pobedom kao što je ona iz prošle godine. Zastrašujuće je to što opozicione stranke u Srbiji zastupaju podjednako nacionalističku retoriku, ili još ekstremniju kada je reč o Kosovu i Hrvatskoj. Štampa koju kontroliše Milošević nastavlja da raspiruje srpski nacionalizam povodom Kosova i Hrvatske, ali Milošević više nije gospodar tog nacionalizma – tvrdokorne nacionalističke partije potkopavaju Miloševićevu taktičku poziciju otvaranjem sukoba sa nacionalnim manjinama u Sandžaku, Bosni i Vojvodini. U periodu trajanja ovog izveštaja, bilo koji vladar Srbije verovatno bi takođe odbio da prihvati minimalni paket uslova Slovenije i Hrvatske za očuvanje jugoslovenske države.⁹²

U ovoj analizi više nego tačno je locirana i objašnjena dilema srpskog rukovodstva koju je ono samo kreiralo: Ključno pitanje za Srbiju je 'sudbina' Srba koji ostaju van granica Srbije. To je pitanje od najvećeg psihološkog značaja za Srbiju i nijedno beogradsko rukovodstvo ne može lako da prihvati odgovornost za cepanje jedinstva srpskog naroda, cilj za koji Srbi veruju da su se borili – i ostvarili ga – u četiri krvava rata u XX veku. Konfederalni kompromis bi u Srbiji bio doživljen kao fragmentacija srpskog naroda i 'gubitak' srpskog narodnog jedinstva. Može se desiti i da Srbija odbije da pregovara o konfederaciji, što bi bio uvod u raspad države. U tim pregovorima nijedna alternativa nije sasvim povoljna za Srbiju: insistiranje na očuvanju federacije pod pretnjom korišćenja sile značilo bi građanski rat sa neizvesnim izgledima na 'pobedu'; secesija Srbije, koja bi kao suverena država pre ostvarila svoj suverenitet nego kao 'uškopljeni' entitet u okviru labave konfederacije; ili pristanak na labavu konfederaciju koju zahtevaju Hrvatska i Slovenija. Ukratko, Srbija može da sačuva jedinstvo srpskog naroda samo uz rizik građanskog rata. Čak i ako Srbija izađe kao 'pobednik', ona će biti međunarodno diskreditovana, bankrotirana, u situaciji da silom nameće svoju volju jednom ili više neprijateljski nastrojenih naroda i izolovana kada su u pitanju problemi Kosova i Makedonije.⁹³

Kada je reč o ulozi SAD u razvoju događaja u Jugoslaviji, procenjeno je da će sve izjave zvaničnika SAD koje podržavaju teritorijalni integritet stare federacije republički lideri shvatiti kao sprečavanje pokušaja republika da ustanove svoju samostalnost: Izjave zvaničnika SAD koje podržavaju nacionalno samoopredeljenje, republički lideri će citirati van konteksta i upotrebiti za dobijanje podrške svojih naroda. Albanski lideri na Kosovu će isticati opaske američkih zvaničnika po pitanju ljudskih prava. Sve strane će od Sjedinjenih Država verovatno tražiti materijalnu pomoć i kritikovati ih ako ta podrška izostane. Evropske sile će na rečima biti za ideju jugoslovenskog integriteta, dok će prikriveno prihvatiti raspad federativne države. Vlade zapadnoevropskih država dele nadu Vašingtona da će transformacija Jugoslavije biti obavljena mirno, ali ne žele da u tome učestvuju pružanjem bilo kakve finansijske pomoći. Austrijski zvaničnici se boje mogućih posledica raspada Jugoslavije, ali svejedno kažu da više drže do demokratije i samoopredeljenja nego do jedinstva. Bon, čiji je regionalni uticaj ojačan ujedinjenjem dve Nemačke, negovaće odnose između nemačkih vlada i novih država naslednica Jugoslavije. Italijanska 'pentagonalna inicijativa' za promociju ekonomske i političke saradnje sa Austrijom, Mađarskom, Čehoslovačkom

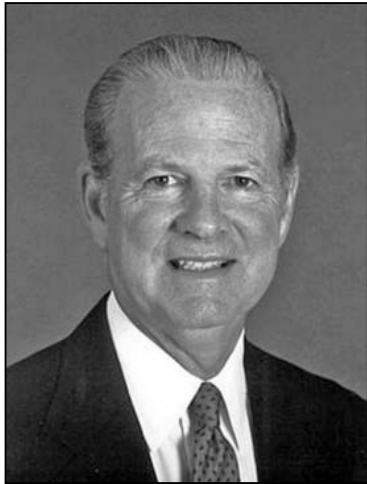
92 Isto.

93 Isto.

i Jugoslavijom poslužiće kao zgodan okvir susednim severnim državama da prilagode odnose sa transformisanom Jugoslavijom, u šta god da se ona pretvori. Kao nezavisne demokratske države okrenute tržišnoj ekonomiji, Slovenija i Hrvatska prirodno bi bile orijentisane ka ovoj grupi, na osnovu zajedničkih institucija i istorijskih veza. Srbiji će pristup pentagonalnoj grupi i Savetu Evrope biti otežan nesposobnošću da sprovede slične ekonomske i političke reforme, nesposobnošću da ispregovara sporazumna rešenja sa Hrvatskom i Slovenijom i nepoštovanjem ljudskih prava. Određene ekonomske i kulturne inicijative navodiće srpske lidere da donose mere koje bi dovele do dobrih odnosa sa 'pentagonalnom inicijativom' i ostalim evropskim udruženjima, ali u srpskoj političkoj dinamici će prevagnuti čvrsti i uskogrudi oblici nacionalizma i centralizma.⁹⁴

Rezimirajući situaciju u zemlji, analiza je predviđala etničko nasilje visokog intenziteta: Sjedinjene Američke Države će raspolagati nedovoljnim kapacitetom da obezbede jedinstvo Jugoslavije, bez obzira na uticaj koji su tu imale u prošlosti. Lideri jugoslovenskih republika tražiće od SAD da podrže njihove partijske ciljeve. Federalni i srpski lideri će naglašavati američke izjave o očuvanju teritorijalnog integriteta, a Slovenci, Hrvati i stanovnici Kosova one o poboljšanju standarda ljudskih prava i prava na samoopredeljenje. Vašington će biti uvučen u uzavreli međunacionalni sukob i od njega će se očekivati da odgovori na različite zahteve svih strana u sukobu.⁹⁵

Otud je izvučen zaključak da je potrebno uložiti poslednji napor ka očuvanju jedinstva zemlje i izbegavanju nasilja, što je Bejkera i dovelo u Beograd 21. juna. Po Vorenu Zimermanu, Bejker je odlučio da se lično angažuje u „poslednjem odsudnom naporu za sprečavanje nasilja koje smo svi očekivali kao posledicu raspada Jugoslavije“.⁹⁶

DŽEJMS BEJKER

Bejker je održao ukupno devet odvojenih sastanaka: jedan sa albanskim liderima sa Kosova, šest sa predsednicima jugoslovenskih republika i dva sastanka sa Markovićem. Njegov opšti pristup jugoslovenskoj krizi bio je potpuno na liniji evropske politike – ne treba dozvoliti otcepljenje Sloveniji i Hrvatskoj, ali ni upotrebu sile od strane federalnih vlasti. Svojim domaćinima preneo je poruke svoje vlade ali i KEBS-a da oni podržavaju jedinstvo, reformu, ljudska prava i mirno rešenje jugoslovenske krize. Obećao je „značajnu ekonomsku pomoć“ svoje zemlje i potvrdio da Evropska zajednica ostaje pri svojoj ponudi o pomoći u slučaju postizanja mirnog rešenja. Otvorio je i pitanje poštovanja ljudskih prava – Albanaca na Kosovu, Mađara u Vojvodini i Srba

u Hrvatskoj. Tražio je demokratsko obnavljanje „jugoslovenske unije“ i preneo je stav da ni SAD ni Evropska zajednica neće podržati razbijanje zemlje.⁹⁷ *Slušajući*

94 Isto.

95 Isto.

96 V. Zimerman, *Poreklo jedne katastrofe*, 88.

97 Posetu Džejsma Bejkera Jugoslaviji pripremili su politički savetnici Stejt departmenta i Nacionalnog saveta za bezbednost (National Security Council – NSC), bez vojnih stručnjaka, što je upućivalo na zaključak da upotreba sile jednostavno nije bila predviđena. Zdenko Radelić–Davor Marijan–Nikica Barić–Albert Bing–Dražen Živić, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, Zagreb 2006, 307.

ga kako pregovara sa naprasitim i kompleksnim protagonistima jugoslovenske drame, shvatio sam da sam retko kada, ili nikada, bio u situaciji da čujem tako vešto i razumno nastupanje državnog sekretara, sećao se Zimerman. Za njegov neuspeh nije bila kriva njegova poruka, već činjenica da su različiti delovi Jugoslavije bili krenuli pravcem koji ih je vodio sukobu.⁹⁸

Republički čelnici su selektivno tumačili poruku američkog državnog sekretara i plasirali svoje nepomirljive stavove. Slobodan Milošević je čuo reči da su SAD zainteresovane za dobre odnose sa Srbijom, ali da to zavisi od njenog rukovodstva čija je politika bila glavni uzrok jugoslovenske krize; Bejker je optužio Miloševića da gura svoj narod, svoju republiku i Jugoslaviju u građanski rat; SAD neće priznati jednostranu secesiju, ali Srbija nema nikakva prava na teritoriju izvan svojih granica: *Ako budete istrajni u tome, Srbija će biti prokažena, parija*.⁹⁹ Milošević je ostao nepopustljiv i negirao je sve Bejkerove optužbe, a posebno onu o nepoštovanju ljudskih prava na Kosovu: *Jugoslovenska kriza nije počela zbog Mesića, to je samo sitan detalj. Pravi problem je jedinstvo. Srbija smatra da je secesija glavna pretnja Jugoslaviji. Mesić je bio mali igrač u hrvatskom kretanju ka secesiji. Uprkos tome, on je za nas neprihvatljiv*.¹⁰⁰ Rekao je i da je plan Izetbegović–Gligorov neprihvatljiv, a u pogledu Kosova „vratio se smešnoj tvrdnji da tamošnji Albanci imaju više prava nego bilo koja druga manjina u Evropi“.¹⁰¹

Hrvatskom predsedniku Bejker je rekao da SAD neće priznati jednostranu secesiju koja može da izazove nasilje i krvoproliće; oni koji odbiju da pregovaraju biće odgovorni za izbijanje nasilja; tražio je zaštitu prava srpske manjine u Hrvatskoj. Bejkerov apel naišao je na „zid od kamena“. Tuđman je samo izjavio kako je hrvatska odluka da napusti Jugoslaviju već donesena i ona se neće menjati; hrvatski narod je jedan od najstarijih naroda u Evropi i on neće biti odgovoran za izbijanje građanskog rata; JNA neće napasti Hrvatsku. Slično je bilo i u razgovoru sa slovenačkim predsednikom. Bejker je od Kučana čuo da su „stvari otišle suviše daleko“ i da više nije moguće sačuvati Jugoslaviju, jer je ona zasnovana na ideologiji i zato pripada prošlosti. Najviše što je mogao obećati bilo je da će Slovenija postepeno preuzimati funkcije Jugoslavije – kontrolu granica i naplaćivanje carina.¹⁰²

Predsednici jugoslovenskih republika bili su jedinstveni samo u napadima na federalnog premijera. Jedini je Momir Bulatović ostavio zapis o onome šta je čuo od Bejkera: *Razumijem što želite očuvanje preuređene Jugoslavije. Ali, to je nemoguće ukoliko ne poštujete Ustav svoje zemlje. Na čelu države treba da dođe do rotacije i Vi to ne smijete spriječavati, jer time radite u interesu onih koji su za razbijanje SFRJ. Međunarodna zajednica, na čelu sa SAD, zalaže se za očuvanje države i oni su garant da novoizabrani predsjednik neće moći da radi šta mu je volja. Ukoliko, pak, mi sami rasturamo državu (osporavanjem legitimnog prava smjene na čelu vlasti) onda niko sa strane ne može pomoći*.¹⁰³

98 V. Zimerman, *Poreklo jedne katastrofe*, 88.

99 Isto.

100 Isto.

101 Isto, 89. – Bejker se u hotelu Hajat sastao sa albanskim vođama sa Kosova, Ibrahimom Rugovom, Vetonom Suroijem i Ademom Demaćijem. Suroji je izjavio da su podržani naponi albanske opozicije „za poštovanje ljudskih prava, kao i za integritet Jugoslavije, uz puno poštovanje volje svih građana, što podrazumeva i poštovanje volje Albanaca“. („Borba“, 22–23. juni 1991, 6).

102 V. Zimerman, *Poreklo jedne katastrofe*, 89–90.

103 M. Bulatović, *Pravila ćutanja*, 19.

Bejker nije bio optimista. Naprotiv. Neposredno pred odlazak iz Beograda izjavio je: *Došli smo ovamo jer smo duboko zabrinuti zbog krize koja preti da se vaša zemlja dezintegriše i na kraju raspadne. Iskreno govoreći, posle svih razgovora koje smo ovde imali, naša strahovanja nisu potisnuta.*¹⁰⁴ Američkim novinarima je rekao da je „ovde teže pregovarati nego na Bliskom istoku“, kao i da se plaši „ponavljanja istorije“ – mislio je na Sarajevski atentat 1914. i međusobno istrebljenje u Drugom svetskom ratu.¹⁰⁵ Nešto kasnije razočarano je izjavio kako je „stigao prekasno“ i shvatio da je njegov pokušaj posredovanja doživeo potpun debakl: *To je bio depri-mirajući dan, jedan od najviše frustrirajućih koje sam imao kao državni sekretar. Ne znam da li sam ikada bio u situaciji u kojoj su moji sagovornici tako potpuno odbacili sopstveni interes i logiku. Ovi ljudi su srljali pravo u građanski rat, pa ipak izgleda da ništa nije moglo da promeni njihova mišljenja.*¹⁰⁶ U skladu sa ovim utiskom, preneo je svoje impresije predsedniku Džordžu Bušu sažetim engleskim idiomom – *we don't have a dog in this fight* („nemamo psa u ovoj tuči“, odnosno „nemamo šta tu da tražimo“).¹⁰⁷

Kasnije kritike iz Evrope sugerisale su da je Džeјms Bejker, odnosno američka administracija, pogrešio što nije snažno podržao konfederalni koncept preuređenja Jugoslavije jer je to, navodno, bila jedina realna opcija koja je mogla da spreči rat. Osim toga, kritičari su isticali i da Bejker nije uvažio legitimno pravo Slovenaca i Hrvata na samoopredeljenje. Sve je to, prema ovim kritikama, ohrabrilo Srbiju i armijski vrh da pokrenu svoju ofanzivnu strategiju koja je i dovela do ratne katastrofe. Ali, kako piše Suzan Vudvord, pravi problem bio je u tome što Evropska zajednica nije imala jasan stav, niti je imala bilo kakvu zajedničku politiku prema jugoslovenskoj krizi. Umesto toga slati su protivrečni signali i dvosmislene poruke koje je svako tumačio na svoj način.¹⁰⁸

Bejker je na zapadu Jugoslavije odmah optužen da je svojim stavovima o očuvanju jedinstva države dao signal federalnim institucijama da upotrebe silu, čak i da je to direktno odobrio. Prema početnim slovenačkim tumačenjima, Bejkerove izjave prikrivale su scenario poštovanja sile. Njegovo odobravanje Markovićeve najave da će on odlučno sprovesti federalne zakone o prelasku državne granice, u Sloveniji je protumačeno kao davanje „zelenog svetla“ za vojnu akciju.¹⁰⁹

Kada je počeo rat u Sloveniji, France Bučar, predsednik slovenačke Skupštine, direktno je optužio Bejkera za vojnu akciju. Kućan se, naime, po Janezu Janši, iz Beograda vratio uzbuđen i zabrinut: *Bejker mu je otvoreno rekao da ni SAD niti jedna druga zemlja neće međunarodni subjektivitet Slovenije. Ovo je osećanje bilo još više potvrđeno nakon Bejkerove javne izjave, koju je dao tokom razgovora sa saveznim premijerom Markovićem. Marković je upoznao Bejkera sa odlukama savezne vlade da se direktno primenjuju savezni zakoni o graničnim prelazima, koja je doneta na sednici SIV-a 20. juna. Drugim rečima, Marković je tada predvideo ograničenu vojnu akciju u Sloveniji u slučaju proglašenja nezavisnosti, a američki državni sekretar je javno podržao ove mere nakon završetka sastanka.*¹¹⁰

104 „Borba“, 22–23. jun 1991, 1.

105 Navedeno prema: Gordana Logar, *Novo Bejkerovo iskustvo*, „Borba“, 24. jun 1991, 3.

106 Živorad Kovačević, *Amerika i raspad Jugoslavije*, Beograd 2007, 65.

107 Isto, 79.

108 S. Vudvord, *Balkanska tragedija*, 160.

109 *Stvaranje hrvatske države*, 308.

110 J. Janša, *The Making of the Slovenian State*, 93.

Zimerman, međutim, piše da je Bejker želeo da odvrati Markovića od upotrebe sile protiv Slovenije i rekao mu je da on ne vidi JNA kao faktor stabilizacije: *Samoopredeljenje ne može biti jednostrano. Ono se mora ostvariti dijalogom i mirnim sredstvima. Ali, taj argument možemo da upotrebimo samo ako se ne upotrebi sila. [...] Upotrebu sile će iskoristiti oni koji žele da se Jugoslavija raspadne i njom će Jugoslavija izgubiti podršku najvećeg dela međunarodne zajednice. Ne vidim način da sprečim Slovence da ne zauzmu granične prelaze. Možda bi bilo logično pozvati vojsku da to spreči, ali bi to izazvalo eksploziju. Ako naterate Sjedinjene Države da biraju između jedinstva i demokratije, uvek ćemo izabrati demokratiju.*¹¹¹

Sam Marković nije javno komentarisao ove razgovore, niti svoju ulogu u ovom periodu koji je prethodio početku rata u Sloveniji.

Odmah posle Bejkerove posete, u Zagrebu su 22. juna razgovarale delegacije Hrvatske i Slovenije na najvišem nivou (predsednici i premijeri) o sinhronizaciji aktivnosti vezanih za osamostaljivanje ove dve republike. Dogovoreno je istovremeno međusobno priznavanje državnosti čim je parlamenti proglase.¹¹² Evropska zajednica je svoj zvaničan stav još jednom saopštila 23. juna na sastanku šefova diplomatije održanom u Luksemburgu – neće se priznati nezavisnost Slovenije i Hrvatske „ukoliko te dve republike odluče jednostrano da napuste jugoslovensku federaciju“. Poručeno je i da će se u tom slučaju „odbiti svaki kontakt na visokom nivou“ sa Slovenijom i Hrvatskom.¹¹³

Evropska zajednica je 24. juna trećim finansijskim protokolom odobrila Jugoslaviji zajam od 1,5 milijarde maraka i stavila u izgled još jedan takav zajam u slučaju normalizacije stanja, što je shvaćeno kao podrška reformskom programu Ante Markovića. Milošević i srpsko rukovodstvo bili su ohrabreni ovim stavovima, a shvatili su i da se Zapad neće vojno mešati kakav god rasplet krize da bude. Na upozorenja o izolaciji Srbije u slučaju radikalizacije krize nisu se obazirali, oslanjajući se u svojim promišljanjima i na potencijalnu podršku sa Istoka.¹¹⁴

Srpsko rukovodstvo je stoga osmislilo svoju strategiju. Milošević, Jović, Bulatović, B. Kostić i J. Kostić su još 20. juna razgovarali o srpskom odgovoru na očekivano proglašenje nezavisnosti severozapadne koalicije: od generala Kadijevića

111 V. Zimerman, *Poreklo jedne katastrofe*, 89–90.

112 „Politika“, 23. jun 1991, 6.

113 „Politika“, 24. jun 1991, 1.

114 Tako je dosta medijskog prostora dobio intervju koji je Miroslav Lazanski obavio sa šefom KGB-a generalom Vladimirom Aleksandrovičem Krjučkovim. Novinar „Politike“ je biranim rečima predstavio šefa sovjetske tajne službe: *Srednjeg rasta, obučen u besprekorno tamno odelo ispod kojeg je imao neku vrstu tamnog poluvera sa sportski suženim rukavima na kraju, prodorno plavih očiju, Vladimir Aleksandrovič Krjučkov zapravo više liči na uspešnog svetskog biznismena i šefa neke velike multinacionalne kompanije nego na klasičnog šefa tajne službe.* („Politika“, 17. jun 1991, 3). Ključne poruke koje je šef KGB-a poslao, a koje su u Beogradu doživljene kao velika podrška, bile su: granice u Evropi neće se menjati, Jugoslavija će opstati kao federacija, kršenje međunarodnog prava neće se dozvoliti, Armija u Jugoslaviji će ostati jedinstvena. (Isto). Međutim, realnosti je više odgovarala američka obaveštajna procena iz jeseni 1990: *Sovjetski Savez će imati samo posredan uticaj na ishod u Jugoslaviji – na primer, kroz multilateralan forum. Geografska odvojenost, odustajanje od hegemonije u istočnoj Evropi i unutrašnja preokupiranost centrifugalnim tendencijama sličnim onima u Jugoslaviji, stvorice od njega posmatrača, a ne učesnika u jugoslovenskim događanjima. U najboljem slučaju, Moskva će se uključiti u evropske pokušaje, verovatno u okviru OEBS-a, u rešavanju problema unutrašnjeg nasilja u Jugoslaviji.* (National Intelligence Council, *Yugoslavia transformed*).

i Adžića zatražiće se „precizan odgovor da li će izvršiti raspored vojske na novim (srpskim) granicama Jugoslavije, kako bi se sprečilo veće izginuće srpskog naroda i odbranile teritorije. Ako ne dobijemo sigurne garancije, odbranu treba da organizujemo sami i dignemo ruke od armije. Razradićemo i postupke da iz saveznih organa izguramo Hrvate i Slovence. Da ne odlučuju o nama, ako su se već izdvojili“.¹¹⁵

Ova namera nije saopštena vojnom vrhu u ogoljenom obliku već u ideološkoj oblandi očuvanja socijalizma i Jugoslavije. Na sastanku kod Borisava Jovića, održanom 24. juna 1991, bili su Milošević, Momir Bulatović, članovi Predsedništva J. Kostić i B. Kostić i generali Kadrijević i Blagoje Adžić. Milošević je zastupao oštre antizapadne stavove, ideološki motivisane i ukorenjene još u dalekoj prošlosti. Čak je rekao i da Nemačka podržava razbijanje Jugoslavije, svoju akciju koordinira sa Austrijom i Mađarskom, pokušava da u KEBS uvuče i Japan kako bi obnovila osovину Berlin–Tokio.¹¹⁶

General Kadrijević je još uvek verovao da se Jugoslavija može sačuvati uz pomoć Ante Markovića i savezne vlade u kojoj je tražen poslednji oslonac legalnosti u delovanju JNA; predložio je i da se Stipe Mesić odmah (sutradan, 25. juna) izabere za predsednika Predsedništva. Takvim stavovima oštro se usprotivio Jović: Slovenija i Hrvatska treba da odu („na legalan način a ne politikom svršenog čina“). Generale je pitao da li će braniti Srbe u Hrvatskoj; odbio je da podrži Mesićev izbor. General Adžić je Jovićev stav o Mesiću ocenio kao „tvrdočlan“, a stav o odbrani Srba u Hrvatskoj kao „nerazuman“ jer JNA treba da brani sve jugoslovenske narode. Milošević se nije direktno izjašnjavao: *Slobodan je lavirao: da nađemo rešenje da bude izabran, a da ih nadmudrimo. U stvari, da smiri Adžića.*¹¹⁷

Ante Marković je tog istog 24. juna pokušao da u Saboru odvrati Hrvatsku od proglašenja nezavisnosti. Njegova ideja je bila da Sabor proglasi „razdruživanje“ a ne „otcepljenje“ od Jugoslavije. Marković je dočekan kao politički protivnik i njegov izlazak za saborsku govornicu ispraćen je u apsolutnoj tišini. On je govorio o svim naporima svoje vlade da se izvrši transformacija Jugoslavije, ali je došlo do raspada društva koji će sve jugoslovenske republike i njihove narode vratiti mnogo godina unazad: *Naše polazne pozicije prilikom započetka provođenja reforme bile su bar 20 godina ispred ostalih socijalističkih zemalja. Poslednjih 9 meseci blokirano je i poništeno gotovo sve što je dotad učinjeno, a razlozi su gotovo isključivo*

115 B. Jović, *Poslednji dani SFRJ*, 339. – Odluka o prelasku na „skraćenu Jugoslaviju“ u kojoj bi brojem i uticajem dominirali Srbi imala je postepenu genezu, a važan korak ka njenoj realizaciji predstavljalo je upravo otcepljenje Slovenije, predstavljano kao afirmacija principa samoopredeljenja naroda a ne republika. U tom smislu, kako je u Haškom tribunalu svedočio Milan Kučan, Milošević je već 11. aprila, na sastanku republičkih lidera na Brdu kod Kranja, tokom šetnje sa Kučanom signalizirao: *Ako Slovenci stvarno žele da napuste federaciju, u tom slučaju mi tome nećemo moći da se suprotstavimo.* Međutim, rekao je i ovo: *Moraće da se ispune određeni uslovi pre nego što Slovenija bude mogla da napusti Jugoslaviju. Međutim, to isto ne može da važi i za Hrvatsku, u svetlu činjenice da dobar deo srpskog naroda živi na teritoriji Hrvatske. Postoje krvne veze sa Hrvatskom.* (Haški tribunal VIII, Suđenje Slobodanu Miloševiću. Transkripti, sredi, 21. maj 2003, svedok Milan Kučan, *Fond za humanitarno pravo*, Beograd 2006, knj. 35, 251). Da bi se ova namera ostvarila, bilo je potrebno prevladati otpor Saveznog izvršnog veća i uveriti vojni vrh u njenu svrsishodnost.

116 Navedeno prema: B. Jović, *Poslednji dani SFRJ*, 339.

117 Isto, 340–341.

političke prirode. Jugoslavija je time vraćena godine unatrag, a njezin pad na razinu istočnoevropskih zemalja, kojima je bila uzor, više je nego drastičan.¹¹⁸

ANTE MARKOVIĆ

Marković je zapitao saborske zastupnike da li su njihove odluke koje nameravaju da donesu „akt sile“ ili demokratski proces promena odnosa u jugoslovenskom društvu. Pitao je i da li je trenutak odluke o razdruživanju „doista čin transformacije koji sobom nosi ekonomsku efikasnost, izgradnju pravne države, slobodu građana, autonomnu štampu, socijalnu pravdu i demokratski napredak, ili je to jednostrani akt iza kojeg, umjesto privatizacije stoji etatizacija vlasništva, umjesto demokracije stvaranje unitarne države, a umjesto sanacije poduzeća kolaps i stihija“. Marković je ovom prilikom, kako je naglasio, prvi put u životu javno govorio o svojoj nacionalnoj pripadnosti. Istakao je da se oseća „ponosnim i prosvjećenim“ pripadnikom hrvatskog naroda, ali da svoje nacionalne emocije izražava drugačije nego mnogi drugi: *Nikad me nisu impresionirali simboli, zastave, galama i prošlost. Kao liberal, uvijek sam pošteno radio svoj posao vjerujući da rad, rezultati i humanizam predstavljaju jedinu mjeru nečije vrijednosti. Od svojih kritičara razlikujem se po tome što ljubav prema mom narodu za mene ne znači mržnju prema drugima. Dapače, ona za mene ujedno znači i ljubav prema drugim narodima Jugoslavije i cijelog svijeta.*¹¹⁹

Taj pokušaj, međutim, bio je unapred osuđen na neuspjeh. Proglašenje nezavisnosti nije više bilo podložno bilo kakvoj diskusiji i svi zastupnici snažno su kritikovali federalnu vladu, više Budimira Lončara (zbog izjave u Berlinu na ministarskom sastanku KEBS-a da će osamostaljene Slovenija i Hrvatska biti „tempirana bomba u srcu Evrope“) nego samog Markovića. Zastupnici su bili jasni u oceni da je došao „povijesni trenutak“ za konstituisanje nezavisne hrvatske države, da jugoslovenski narodi ne mogu da žive zajedno uprkos svim pokušajima, da je hrvatski narod platio visoku cenu „jugoslavenske zablude“ i da jednom zauvek treba zaustaviti „imperijalne ambicije“ Srbije.¹²⁰

Slovenija i Hrvatska su ignorisale stavove Evropske zajednice i već 25. juna krenule su putem pune državne suverenosti. Hrvatski Sabor je na „temelju člana 140, stavka 1 Ustava Hrvatske“ usvojio *Deklaraciju o uspostavi suverene i samostalne Republike Hrvatske* i pokrenuo je postupak „razdruživanja“ od Jugoslavije.

118 „Borba“, 25. jun 1991, 1.

119 Isto, 3.

120 Isto, 4. – Marković je na kraju samo mogao da konstatuje kako se „bez teških potresa“ ne može još dugo ostati u trenutnom stanju i da se zajednički moraju nastaviti reforme društva. Još uvek je verovao u svetsku ravnotežu moći koja će očuvati državu: *Jugoslavija u svjetskim okvirima nije fikcija niti fantom. Ona predstavlja i izvjesnu ravnotežu globalnih odnosa za koje su neki zainteresirani, sviđalo se to nama ili ne. Oni koji misle da se stranim predstavnicima može štošta prodavati pod tvrdnjama o nekakvom boljševizmu, unitarizmu i srboslaviji, onda ih taj jako potcjenjuje, jer su oni veoma dobri profesionalci i odlično poznaju ono za šta su zainteresirani.* („Politika“, 25. jun 1991, 7).

Usvojena je i *Povelja o pravima Srba i drugih nacionalnosti* kojom je Srbima garantovano proporcionalno učestvovanje u organima vlasti. Odlučeno je da Hrvatska povuče svoje delegate iz Saveznog veća jugoslovenske Skupštine i da sa Slovenijom stvori savez dve samostalne suverene države. U radu Sabora nisu učestvovali zastupnici iz Srpske demokratske stranke (5) i srpski zastupnici iz hrvatske Socijaldemokratske partije (20).

Najvažniji stav Deklaracije ticao se svojevrsnog istorijskog narcizma i glorifikovanja hrvatske nacije i njenih prava na određeni životni prostor: *Polazeći od trinaestoljetne državno-pravne tradicije na tlu između Jadrana, Drave i Mure, hrvatski narod je sačuvarao samosvijest o vlastitom identitetu i o pravu na samobitnost i neovisnost u samostalnoj i suverenoj državi Hrvatskoj. Stjecajem povijesnih okolnosti, nalazeći se na razmeđu istočnog i zapadnog kršćanstva, dviju često suprotstavljenih civilizacija i kultura, te različitih političkih, gospodarskih i inih interesa, hrvatski je narod stoljećima branio svoju narodnu državu, a time i narode zapadno od svojih domovinskih granica. Hrvatski je Sabor očuvao predanje o hrvatskom povijesnom pravu i održao hrvatsku državnu samobitnost tijekom sveukupne povijesti, po čemu je hrvatski narod jedan od najstarijih državotvornih povijesnih naroda Europe.*¹²¹

U Povelji o pravima Srba zapisano je da je pravedno rešenje pitanja Srba „jedan od važnih čimbenika demokracije, stabilnosti, mira i gospodarskog napretka“. Garantovani su „samoočuvanje i kulturna autonomija“, pravo proporcionalnog učestvovanja u „uvjetima lokalne samouprave i odgovarajućim tijelima državne vlasti“, kao i pravo na „osiguranje gospodarskog i društvenog razvitka radi očuvanja njihova identiteta i radi zaštite od svakog pokušaja asimilacije“.¹²² Međutim, Milan Babić je odmah izjavio da odluke Sabora Hrvatske važe samo za „etničke teritorije“ hrvatskog naroda, a nika-

STJEPAN MESIĆ I FRANJO TUĐMAN

ko za teritorije srpskog naroda u Hrvatskoj: Pakrac, istočnu Slavoniju, zapadni Srem, Baranju i teritoriju SAO Krajine: *Svako posezanje ovakve Republike Hrvatske za teritorijama SAO Krajine ili za nekim drugim dijelom srpske etničke teritorije predstavljaće akt agresije koji može izazvati kobne posledice za samog agresora, a hrvatskom narodu oduzeti historijsku priliku da stvori svoju suverenu i nacionalnu državu.*¹²³

Istoga dana kada je proglašena hrvatska nezavisnost, konstituisana je Velika narodna Skupština Slavonije, Baranje i zapadnog Srema. Odlučeno je da se ta oblast konstituiše kao Srpska autonomna oblast i otcepi od Hrvatske. Podrška ovakvom pravcu dolazila je iz Srbije. Jugoslav Kostić je bio veoma eksplicitan u svom

121 Navedeno prema: „Borba“, 26. jun 1991, 2.

122 Isto, 3.

123 Navedeno prema: „Borba“, 26. jun 1991, 5.

stavu: *Nikako se ne možemo pomiriti da nezavisna hrvatska država ostane u ovim granicama.*¹²⁴

Slovenački parlament usvojio je 25. juna, dan ranije nego što je najavljivano, kako bi se preduhitrila reakcija JNA, ustavni akt o osamostaljenju i ustavni zakon za ostvarivanje, odnosno sprovođenje ustavnog akta o samostalnosti i nezavisnosti Slovenije.¹²⁵ Usvojen je sa 180 glasova za, 2 protiv i 12 uzdržanih.¹²⁶ I u odluci slovenačkog parlamenta istorijske reminiscencije imale su dominantnu ulogu. To je najbolje izrazio predsednik Skupštine France Bučar: *Taj akt predstavlja kulminaciju u stogodišnjim nastojanjima slovenačkog naroda. Jugoslavija u sadašnjem obliku nije sposobna da preživi i postaje žarište potencijalnih konflikata i ratne opasnosti. Srž jugoslovenskog problema je u tome što država nikad nije bila utemeljena na sporazumu kao integratoru. Zato se Jugoslavija ne može preoblikovati u tvorevinu sposobnu za život.*¹²⁷

Milan Kučan je u svom govoru, između ostalog, rekao da predloženi ustavni akt i ustavni zakon za njegovo ostvarivanje omogućavaju slovenačkoj državi preuzimanje svih prava i dužnosti čije izvršavanje je, voljom Slovenije, do tada Ustavom iz 1974. godine bilo preneseno

PROSLAVA NEZAVISNOSTI SLOVENIJE

na organe SFRJ. U novoj situaciji, usvajanjem ovih akata, Skupština Slovenije ispunila je plebiscitom „naloženu dužnost“ da najkasnije za šest meseci od dana proglašenja odluke obezbedi institucionalno-pravne uslove koji će omogućiti Republici Sloveniji da uspostavi efektivnu vlast na svojoj teritoriji. Kučan je saopštio i da Slovenija sa „ponosom i istorijskom opravdanošću“ stupa u međunarodnu zajednicu kao demokratska država. Slovenija će obezbediti da na njenoj teritoriji budu dosledno poštovana „čovekova prava i osnovne slobode svih ljudi“, bez obzira na narodnost, veroispovest, rasu i druge razlike među njima.¹²⁸

Narednog jutra, 26. juna, objavljene su Povelja o nezavisnosti Slovenije, Ustavni zakon kojim se ta povelja sprovodi i Deklaracija o nezavisnosti, dok je

124 „Politika“, 26. jun 1991, 5.

125 Janša o tome piše: *Neprestano sam upozoravao da formalno donošenje deklaracije o nezavisnosti mora biti izglasano pre 26. juna, na zatvorenoj sednici, što bi nam dalo prednost nad mogućim odgovorima saveznih vlasti, posebno vojnih, i omogućilo da uspostavimo suverenitet u ključnom trouglu granice – carina – kontrola leta.* (J. Janša, *The Making of the Slovenian State*, 146).

126 Protiv su glasali pukovnik Milan Aksentijević, u Skupštini Slovenije delegat radnih ljudi na radu u JNA i poslanica Liberalno-demokratske stranke Slovenije.

127 „Politika“, 26. jun 1991, 7.

128 „Politika“, 26. jun 1991, 7. – Janez Janša, slovenački ministar odbrane, najavio je da će granice sa Hrvatskom biti veoma liberalne; ponovio je svoj apel starešinama JNA da stupe u slovenačku vojsku, bez obzira na to da li imaju slovenačko državljanstvo ili ne, a rekao je i da će JNA još izvesno vreme biti potrebna samostalnoj Sloveniji da joj čuva granice prema Italiji, Austriji i Mađarskoj. (Isto).

tokom dana slovenačka milicija preuzela kontrolu nad carinarnicama i graničnim prelazima, sa kojih su skinuti državni simboli SFRJ i zamenjeni slovenačkim. Iste večeri, nezavisnost je proslavljena svečanošću na ljubljanskom Trgu Republike, gde je Milan Kučan izvršio smotru počasne jedinice Teritorijalne odbrane, posle čega je spuštена jugoslovenska, a podignuta nova slovenačka zastava bez petokrake zvezde. Tako su Slovenci, po Vorenu Zimermanu, „jednim munjevitim manevrom za nekoliko sati pomerili granice Jugoslavije, koje su pola stoleća bile stabilne, za oko 160 kilometara na istok. Bio je to prvi čin rata“.¹²⁹

Prve reakcije na ove odluke došle su iz Skupštine Jugoslavije, koja je zasedala istog dana kada i slovenački i hrvatski parlament. U raspravi nisu učestvovali delegati ovih republika, koji su se povukli iz rada Savezne skupštine. Mijat Šuković je u Saveznom veću jugoslovenske Skupštine tražio da JNA zaštiti Jugoslaviju.¹³⁰ Božo Kovač mu je odgovorio da to znači rat i da se neki procesi u Jugoslaviji više ne mogu zaustaviti „bilo to nekom po volji ili ne“. Slanje tenkova na Sloveniju izazvaće prolivanje krvi „jer će na silu Slovenija odgovoriti silom“.¹³¹ Zarija Martinić je izjavio da slovenačko razdruživanje ne može proteći u miru i bez velikih patnji: *Rat koji vodimo je bezdušan, bezuman i uništavajući. Svaki dan se puca i gine, a konačni bilans tog rata, koji neće imati ni pobednike ni poražene, biće pobjeda zla.*¹³²

Skupština je zaključila da ne priznaje jednostranu izjavu slovenačke Skupštine o otepljenju od Jugoslavije i zaključila je da su „Savezno izvršno vijeće i sve institucije Jugoslavije, uključujući organe sigurnosti i organe Jugoslovenske narodne armije dužni kontinuirano poduzimati mjere i radnje iznuđene jednostranim aktima kojima će se spriječiti prekrajanje Jugoslavije, promjena njezinih granica, narušavanje režima na granici Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, pretvaranje carinskih organa Jugoslavije u republičke organe, prisvajanje carina i imovine Jugoslavije i da poduzmu sva legalna sredstva kojima će se suprotstaviti jednostranim odlukama i opredjeljenjima i ponašanjima kojima se nameće volja drugima“.¹³³

Istovremeno, iz Srbije su odmah stigle poruke da ona ne priznaje otepljenje, jer su odluke Slovenije i Hrvatske „neustavne i jednostrane“. Uočljivo je da je mnogo veća pažnja posvećena događajima u Hrvatskoj. Stigle su prve, nepotvrđene vesti o sukobima u Glini i Dvoru na Uni. Srpski mediji su izveštavali da su u Glini hrvatski „redarstvenici“ pucali na civile, da je srpski narod kao i 1941. u „zbergovima i na straži“. Kao i uvek do tada, svako je krivicu svaljivao na drugu stranu. MUP Hrvatske je saopštio da su u Glini, prilikom napada srpskih snaga na policijsku stanicu, poginuli Tomislav Ren, rezervni policajac iz Gline, civil Miladin Ilić i „uniformirani terorist“ Dragiša Stefanović; 10 osoba je ranjeno.¹³⁴ Prema podacima SUP-a Krajine poginula su dva pripadnika MUP-a Hrvatske i dva milicionera Krajine. U slavonskom selu Bršadinu poginuo je pripadnik federalne policije Simo Ponjević, koji je tamo neslužbeno boravio; ranjena su i dva hrvatska policajca i dva civila.¹³⁵

129 V. Zimerman, *Poreklo jedne katastrofe*, 94.

130 „Politika“, 26. jun 1991, 6.

131 „Borba“, 26. jun 1991, 10.

132 „Politika“, 26. jun 1991, 6.

133 „Službeni list SFRJ“, broj 47, utorak, 25. lipnja 1991, 725.

134 „Borba“, 27. jun 1991, 1–3.

135 Isto.

To je bio povod da se iz Knina predsedniku Tuđmanu i Vladi Hrvatske pošalje pravi ultimatum za zahtevom da se „bezuslovno i neodložno“ sa teritorije SAO Krajine povuku sve hrvatske policijske i vojne snage „ili će u protivnom rizik, posledice i odgovornost za proširenje sukoba snositi Republika Hrvatska“.¹³⁶

U početku je srpsko rukovodstvo reagovalo vrlo snažno, tražeći odlučnu reakciju na donete odluke. Srpski premijer Dragutin Zelenović pisao je Anti Markoviću – zahtevao je „energičnu intervenciju“, optužio ga je da je prekršio svoja ovlašćenja kvalifikacijom da su predstavnici Srbije i Crne Gore blokirali rad Predsedništva SFRJ: *To još jednom ukazuje na neprihvatljiv manir Saveznog izvršnog veća, koji se ponavlja već dugo, da u svim kritičnim i složenim situacijama pravi ravnotežu i balans između separatističkih i secesionističkih postupaka u Sloveniji, Hrvatskoj i na Kosovu i drugih u Jugoslaviji koji su za očuvanje njenog teritorijalnog integriteta i međunarodnog suvereniteta i ugleda.*¹³⁷ Na kraju je zapretio da će Srbija zaštititi interese srpskog naroda u svim delovima Jugoslavije – „za šta su pripremljene sve potrebne odluke“.¹³⁸

Borisav Jović je, kao predsednik Socijalističke partije Srbije, posebno naglasio da su ugrožena „elementarna prava“ srpskog naroda u Hrvatskoj koji je „plebiscitarno izrazio svoju volju“ da ostane u Jugoslaviji. Rekao je i da se srpski narod „ničim ne može prisiliti“ da tu svoju političku volju i ne ostvari: *Zato su organi Jugoslavije dužni da ga zaštite u ostvarivanju njegovog nacionalnog prava i političke volje.*¹³⁹ U dnevniku je zabeležio: *Slovenija i Hrvatska donele su odluku o otplenju. Odlučili smo da zatražimo od saveznih organa donošenje mera zaštite naših interesa ili ćemo to činiti sami.*¹⁴⁰ U tom pravcu je istupio i na 18. sednici Saveznog saveta za zaštitu ustavnog poretka Predsedništva SFRJ, na kojoj se zalagao za oštru vojnu reakciju i zavođenje vanrednih mera na teritoriji Slovenije.¹⁴¹ Međutim, ova kva odluka nije mogla biti donesena na Predsedništvu, koje je bilo u paralizi i bez predsednika.

U takvom vakuumu reagovao je Ante Marković, pod čijim je predsedavanjem Savezno izvršno veće održalo 147. sednicu u noći između 25. i 26. juna, sa početkom u 21.30. Markovićeva vlada je ocenila da su odluke slovenačke Skupštine i hrvatskog Sabora označile političko-pravno i faktičko izdvajanje iz Jugoslavije: *Ove odluke predstavljaju jednostrane akte donete mimo dogovora sa drugim konstitutivnim činiocima Jugoslavije, te su zbog toga nelegalne i nelegitimne, a sve posledice tih akata ništavne. [...] Savezno izvršno veće smatra neophodnim da se bez odlaganja nastave demokratski razgovori o rešenju ustavne krize i budućem ustrojstvu Jugoslavije, uz saglasnost svih. Da bi se omogućili ovakvi razgovori, potrebno je da predstavnici Srbije i Crne Gore skinu blokadu proglašenja predsednika Predsedništva SFRJ Stjepana Mesića iz Republike Hrvatske.*¹⁴²

Sednica je bila burna. Prema navodima Predraga Tašića, portparola SIV-a, na njoj su se čuli disonantni tonovi između generala Kadijevića i premijera

136 Isto, 8.

137 Isto, 4.

138 Isto.

139 „Politika“, 27. jun 1991, 1.

140 B. Jović, *Poslednji dani SFRJ*, 343.

141 Aleksandar Vasiljević, *Nije KOS sve što pjeva*, „Feral tribjun“, 16. mart 2006.

142 Navedeno prema: K. Kolšek, *Prvi pucnji u SFRJ*, 308.

Markovića. Kadrijević je tražio ofanzivna dejstva kako bi se spasila Jugoslavija: *Mislím da je prošlo vreme kada su se mogle voditi dugačke rasprave i da je sasvim prošlo vreme kada se nekim terminološkim egzibicijama ili manevrima mogla kamuflirati suština stvari. Suština je očigledna i gorka, vrlo gorka, za sve ljude u ovoj zemlji i za ovu vladu, u čijem mandatu se to događa, bez obzira na sve ono što je ona činila i pokušavala da učini. Što se mene tiče, ja niti mogu, niti hoću, niti smem to više činiti. Sada se već nalazimo u faktičkom stanju raspada Jugoslavije. Mi nismo sada pred dilemom da li ćemo zaustaviti neki manji ili veći sukob, nego da li ćemo zaustaviti put prekrajanja zemlje i politiku svršenog čina koji neminovno u jugoslovenskim prilikama vodi u rat.*¹⁴³

Marković je naglašavao da on ne želi da brani dotadašnji politički poredak u Jugoslaviji i da se njegova vlada našla u tragičnom procepu između jugoslovenskih nacionalizama: *Mi smo osigurali veliku inozemnu podršku jedinstvenoj Jugoslaviji. Samo ja nikada nisam shvatio da je ta podrška jedinstvenoj Jugoslaviji vezana na dosadašnju Jugoslaviju, nego da je ona dana zapravo onoj Jugoslaviji za koju se zalaže ova savezna vlada. A sada se javlja tendencija da se pod pojmom 'jedinstvena Jugoslavija' brani postojeći sistem. Mi tu moramo napraviti razliku. Kada se radi o nerazumnim odlukama, onda ja moram kazati da je apsolutno nerazumna odluka da se ne izvrši proglašenje predsednika Predsedništva i ne konstituiraju Predsedništvo. Apsolutno nerazumna. Mi moramo reagirati na odluku Slovenije, ali se ja nikada ne bih složio da reakcija znači da branim postojeću Jugoslaviju, sa hegemonizmom Velike Srbije. Za tako nešto ne bih glasao nikada. Isto tako kao što sam se borio protiv hegemonizma, borim se i protiv secesije. Ali, na žalost, mi smo se sada našli u procepu borbe nacionalizama, od kojih se jedni izražavaju kroz secesiju, a drugi kroz hegemonizam. A kada pogledate, hajde sednimo i sa jednima i sa drugima da razgovaramo o sistemu, pa ćete videti da smo mi dva sveta.*¹⁴⁴

Pritisnut ovim protivrečnostima, SIV nije sveobuhvatno reagovao na proglašenje nezavisnosti Slovenije i Hrvatske već se ograničio na pitanja iz svoje direktne nadležnosti – na kontrolu državne granice.

U tom smislu, federalna vlada je na ovoj sednici u rano jutro 26. juna u 03.30 donela jednu odluku i izdala jednu naredbu, čiji će tačan smisao i domašaj biti predmet velikih rasprava. *Odluka o neposrednom osiguravanju izvršavanja saveznih propisa o prelaženju državne granice na teritoriju Republike Slovenije* odnosila se na granične prelaze prema Italiji, Austriji i Mađarskoj koje su zaposeli slovenački pogranični organi. Njome je ovlašćena savezna policija da „neposredno obezbedi“ izvršavanje saveznih propisa o prelasku državne granice na teritoriji Republike Slovenije; za obezbeđivanje državne granice „na graničnim prelazima i u naseljenim mestima u pograničnom pojasu“ trebalo je angažovati i granične jedinice JNA. Po slovu odluke, „način ostvarivanja saradnje sporazumno će utvrditi savezni sekretar za unutrašnje poslove i savezni sekretar za narodnu odbranu“. *Naredba o zabrani uspostave takozvanih graničnih prelaza unutar teritorija SFRJ* odnosila se na novostvorene granične prelaze koje su slovenačke vlasti uspostavljale prema Hrvatskoj. U njoj je kratko rečeno: *Zabranjuje se uspostavljanje tzv. graničnih prelaza unutar teritorije SFRJ. Danom stupanja na snagu ove Naredbe, tzv. granični prelazi koji su uspostavljeni, moraju se ukloniti.* Izvršenje ovog zadatka takođe je povereno

143 Navedeno prema: „Duga“, 11–24. septembar 1993, 38.

144 Isto, 39.

Saveznom sekretarijatu za unutrašnje poslove i Saveznom sekretarijatu za narodnu odbranu.

Način sprovođenja ove odredbe i naredbe predstavljao je neposredan povod za izbijanje kratkotrajnog rata u Sloveniji.¹⁴⁵

II. Desetodnevni rat

Uoči početka ratova za jugoslovensko nasleđe izgledalo je da je pozicija Srbije i JNA znatno bolja u odnosu na „severozapadnu koaliciju“. Kvalitet i količina oružja, brojnost i obučenost boračkog sastava bili su na strani JNA i pobjeda je predstavljala, tako se činilo, samo tehničku stvar. Ali, federalistička koalicija bila je inferiorna u najvažnijim domenima svakog ratnog sukoba: nisu postojali ratni cilj i unutrašnja kohezija. Slovenija i Hrvatska imale su precizan i javno objavljen vojno-politički cilj: državna i nacionalna suverenost; narod u ove dve republike doveden je prethodnom nacionalnom homogenizacijom do stepena fanatičnosti i spremnosti da se žrtvuje u ime državnih ciljeva; Slovenija i Hrvatska su stekle veoma jake međunarodne saveznike, trebalo je samo ponuditi „krunski argument“ za punu podršku, a to je bilo uvlačenje JNA i njenih „srpskih mentora“ u rat; rukovodstva obe republike dobro su proučile JNA i izabrale su primerenu ratnu taktiku.¹⁴⁶

Uprkos raširenom stereotipu o „srpsko-crnogorskoj“ JNA, ključne pozicije u njenom vrhu nisu nužno držali Srbi. Od 16 ličnosti u vojnom vrhu, Crnogorci nisu imali nijednog predstavnika, Srbi su imali dvojicu – Blagoje Adžić, načelnik Generalštaba i Života Avramović, načelnik Jugoistočnog vojišta (III vojna oblast), komanda u Skoplju; Veljko Kadijević se izjašnjavao kao Jugosloven, Muslimani su imali Ibrahima Alibegovića, načelnika Ratne škole, Makedonci su bili Aleksandar Spirkovski, načelnik Centralnog vojišta (I vojna oblast), komanda u Beogradu, i Mile Ružinovski, načelnik I uprave Generalštaba. Slovenci su imali dva kadra

145 Njihov značaj i smisao predmet su oštih sporenja. Slobodan Milošević, kao i Milan Kučan pre njega, nastojali su da Antu Markovića i Savezno izvršno veće prikažu vinovnicima oružanog sukoba. (*Suđenje Slobodanu Miloševiću*, knj. 35, 258–262). Markovića sa vojnom intervencijom povezuje i Branko Mamula, koji tvrdi da ga je 24. juna, posredstvom bivšeg predsednika Privredne komore SFRJ Milana Pavića, Marković pitao „Da li bi Armija bila spremna zajedno sa SIV-om nastupiti u Sloveniji?“ (Branko Mamula, *Slučaj Jugoslavija*, Podgorica 2000, 177). Janez Janša takođe tvrdi da je slovenačkim vlastima bilo poznato dramatično približavanje stavova između SIV-a i SSNO sredinom juna 1991. (J. Janša, *The Making of the Slovenian State*, 146). Međutim, sasvim drugačiju ocenu Markovićeve odluke dao je Stjepan Mesić koji tvrdi da ga je po pokretu trupa Marković „u telefonskom razgovoru uvjeravao da ni on nije obavješten o pokretima trupa po Sloveniji: *Takav tijek zbivanja i akcija nije moguće objašnjavati, a kamoli opravdati zaključcima SIV-a! Netko želi diskreditirati reformske napore savezne vlade pred međunarodnim forumima.* (Stjepan Mesić, *Put u rat*. U: Branka Magaš, Ivo Žanić (ur.), *Rat u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini 1991–1995*, Naklada Jesenski i Turk/Dani, Zagreb/Sarajevo 1999, 33). Sam Marković je tvrdio da je odluka SIV-a zloupotrebljena od strane vojnog vrha: *Ja sam naime intervenirao zašto je u moje ime, moje ime tu iskorišteno mada sa mnom niko nije razgovarao niko me nisam dao saglasnost da se to napravi. Na to je Kadijević rekao: – Pošto smo znali da se ti nećeš saglasiti, nismo te ni pitali.* (*Suđenje Slobodanu Miloševiću*, svedok Ante Marković, četvrtak, 23. oktobar 2003, str. 191–192).

146 M. Hadžić, *Jugoslovenska narodna agonija*, 127.

– Konrad Kolšek, komandant V armijske oblasti i Stane Brovet, Kadrijevićev zamenik. Najbrojniji su bili Hrvati, sa ukupno osam kadrova – Josip Gregorić (jedan od Kadrijevićevih zamenika), Andrija Silić, načelnik Štaba Centralnog vojišta, Božidar Grubišić, komandant Ratne mornarice, Antun Tus, komandant Ratnog vazduhoplovstva, Zvonko Jurjević, njegov zamenik, Ivan Radanović, načelnik Centra visokih vojnih škola u Beogradu, Tomislav Bjondić, načelnik Komandno-štabne akademije i Mate Pehar, načelnik Vojne akademije u Beogradu.¹⁴⁷ Bliskost stavova srpskog rukovodstva i JNA nije bila toliko stvar etničkog afiniteta koliko ideološkog prepoznavanja i deljene vizije o unitarnoj Jugoslaviji.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ I MILAN KUČAN

inostranstvu nego u zemlji, što bi značilo da mu je Zapad dao zeleno svetlo. Generali se nisu mogli nadati povoljnijim uslovima za sprovođenje akcije.¹⁴⁹

Načelnik generalštaba Blagoje Adžić zagovarao je operaciju velikih razmera kako bi se uklonilo slovenačko rukovodstvo. Međutim, Veljko Kadrijević je insistirao na pažljivijem pristupu – demonstraciji sile koja će ubediti slovenačku vladu da povuče svoje proglašenje nezavisnosti. Posle rasprave, pobedilo je Kadrijevićevo mišljenje. Savezni sekretarijat za narodnu odbranu saopštio je da su odluke Slovenije i Hrvatske „nelegitimne i protivustavne“ i da „najneposrednije ugrožavaju teritorijalnu celokupnost Jugoslavije, nasilno suspenduju njen sistem“ i da ih zato Armija „smatra ništavnim“.¹⁵⁰

Jedinice JNA su dobile zadatak ograničenog karaktera – na granice Jugoslavije prema Italiji, Austriji i delu Mađarske, u luku Kopar i na aerodrom Brnik ide se radi preuzimanja kontrole nad 35 graničnih prelaza u cilju uspostavljanja normalnog graničnog režima i zaštite integriteta zemlje. U skladu sa tim, ograničena su i borbena sredstva i vrste naoružanja. Zadatkom nije bila predviđena upotreba rodova podrške, kao artiljerijsko-raketnih jedinica, minobacačkih jedinica,

147 UN, MKTJ. Predmet: Slobodan Milošević.

148 B. Mamula, *Slučaj Jugoslavija*, 179.

149 J. Janša, *The Making of the Slovenian State*, 151.

150 „Borba“, 28. jun 1991, 1.

Sprovođenje te vizije, međutim, za JNA je predstavljalo teško razrešiv problem. Iako odlučno protiv nezavisnosti Slovenije, armijski vrh je i dalje bio duboko podeljen oko toga šta treba uraditi, što se ogledalo u različitim tumačenjima razmera uloge vojske u izvršenju odluka SIV-a. *Raspoloženje najvećeg broja starješina u Armiji išlo je u prilog odlučnog nastupa*, tvrdio je penzionisani, ali itekako prisutni admiral flote Branko Mamula, Kadrijevićev prethodnik na mestu saveznog ministra odbrane.¹⁴⁸ *Raspoloženje u Generalštabu je bilo slavljeničko*, tvrdi Janez Janša. *Konačno su dobili 'zvanično' odobrenje za akciju koje je potpisao Ante Marković, koji je imao veću podršku u*

avijacije, inženjerije i drugih rodova, jedinica i službi. Zadatak je predviđao upotrebu oružja samo u slučaju nužne samoodbrane, a imao se izvršiti do podneva 27. juna. Prvobitnim planom predviđeno je da planirane snage čini 1.990 pripadnika JNA, sa oko 100 tenkova i drugih mehanizovanih vozila;¹⁵¹ Savezni SUP angažovao je 461 i savezna uprava carina 270 ljudi.

Aktivnosti vojske i savezne policije su koordinirane i usaglašena je procedura po kojoj je SSUP dobio glavnu ulogu u preuzimanju i demontiranju prelaza koji su preko noći podignuti prema Hrvatskoj, a vojska je uzela na sebe transport i obezbeđivanje carinika koje je trebalo prebaciti na granične prelaze prema Italiji i Austriji, u koje svrhe je trebalo angažovati granične jedinice, ali ojačane trupama iz drugih krajeva Slovenije i Hrvatske.¹⁵² Prvobitno je pokret planiran za 26. juni u 6 časova ujutru, ali je ubrzo došlo do izmene i sve je pomerenom za jedan dan. Operacijom se upravljalo direktno iz Generalštaba, a u Zagreb radi koordinacije dejstava stižu načelnik Operativne uprave general-potpukovnik Milan Ružinovski i glavni inspektor JNA general potpukovnik Jevrem Cokić.

Zašto su se savezna vlada i armijski vrh odlučili da interveniše samo u Sloveniji, a ne i u Hrvatskoj? Na ovo važno pitanje moguće je ponuditi više odgovora: zbog preuzimanja carine i graničnih prelaza, budući da Hrvatska nije pokušala da preuzme svoje granične prelaze. Takođe, mogla je imati ulogu ocena da će se hrvatski predsednik pokoriti posle pobedonosnog nastupa JNA u Sloveniji, koja je i bila bitno lakši cilj. Ne treba isključiti ni iracionalne razloge poput mržnje generala JNA prema slovenačkom rukovodstvu.¹⁵³ Predrag Tašić, već citirani portparol SIV-a, smatra da je „dogmatsko i komunističko“ rukovodstvo JNA oružanom akcijom želelo da kazni radikalno slovenačko rukovodstvo zbog njegovog nastojanja da sruši berlinski zid u glavama oficirskog vrha, ali i da kazni ceo slovenački narod zbog višegodišnjeg tolerisanja antiarmijskog raspoloženja: *Zbog toga su, umesto desantnih jedinica, prvih dana korišćeni tenkovi koji su rovali slovenačke puteve i rušili kuće seljaka, dok su nad Ljubljanom ratni avioni probijali zvučni zid.*¹⁵⁴

Prema naknadnom iskazu Ante Markovića, on je za intervenciju JNA saznao 27. juna u 4 sata ujutru, kada ga je telefonom pozvao Milan Kučan i rekao mu šta se događa u Sloveniji: *Pitao sam ga zašto je nazvao mene, a ne Predsjedništvo i Kadijevića, s obzirom na to da JNA nije bila u mojoj nadležnosti. Rekao mi je da nije mogao s njima stupiti u kontakt. Ja sam potom pozvao Kadijevića i on mi je potvrdio da je vojska izašla iz kasarni.*¹⁵⁵

Marković je zatim sazvao sednicu Vlade: *Optužio sam Kadijevića da je koristio moje ime bez mog odobrenja, jer mu nikad nisam dao suglasnost u vezi s događajima u Sloveniji. Rekao sam mu da bih se oštro suprotstavio vojnoj intervenciji JNA u*

151 Ukupno brojno stanje JNA na teritoriji Slovenije iznosilo je oko 25.000 ljudi, u sastavu V armijske oblasti na čijem prostoru su se nalazili 31. korpus pod komandom general-majora Miće Delića sa sedištem u Mariboru i 14. korpus pod komandom generala Daneta Popovića, a zatim general-majora Jovana Pavlova sa sedištem u Ljubljani.

152 Procedura za preuzimanje i obezbeđivanje granica sa Italijom, Austrijom i delom Mađarske i za demontiranje podignutih graničnih prelaza prema Hrvatskoj reprodukovana je u J. Janša, *The Making of the Slovenian State*, 125.

153 Damijan Guštin, *Slovenija, saveznica Hrvatske tijekom razlaza s jugoslavenskom državom. Od „nenacionalne koalicije“ do raspada vojnog saveza 1989–1991*, „Časopis za suvremenu povijest“, 1/2008, 99.

154 Navedeno prema: „Duga“, 11–24. septembar 1993, 78. Verovatno se radi o 27. junu ujutro.

155 UN, MKTJ. 03090197. Izjava A. Markovića Haškom tribunalu od 21. septembra 2003.

Sloveniji, iako je ne bi mogao spriječiti. Kadrijević je odgovorio da me upravo zbog toga nije obavijestio i napustio je sastanak vlade, rekavši da se više nikad neće vratiti u kabinet Vlade. Akcija vojske u Sloveniji izvedena je uz suglasnost Borisa Jovića. S Jovićem sam razgovarao o događajima u Sloveniji. Rekao je da je naša ustavna dužnost da štitimo granice SFRJ. To nije bilo moje shvaćanje Ustava. Vojska nije smjela donositi takve odluke bez Predsjedništva, to je uvijek bila politička odluka.¹⁵⁶

Marković je smatrao da je vojska, u odsustvu odluke Predsedništva, zloupotrebila odluku i naredbu SIV-a o preuzimanju graničnih prelaza da bi prekoračila ovlašćenja i upustila se u intervenciju širih razmera.

Bilo kako bilo, tokom 26. juna u rano poslepodne jedinice 13. korpusa JNA napustile su kasarne u Ilirskoj Bistrici i krenule prema italijansko-slovenačkoj granici. Komandant korpusa general Marjan Čad u akciju je krenuo sa 350 vojnika, 11 tenkova, 5 oklopnih transportera i 6 protivoklopnih oruđa, i to bez odobrenja generala Konrada Kolšeka, komandanta V armijske oblasti. O tome je obavestio i Štab Teritorijalne odbrane Slovenije. Zahvaljujući efektu iznenađenja, uspeo je da bez problema izađe na granične prelaze kod Sežane. Ljudstvo slovenačke policije i carine nije razoružao, već ih je uputio u matične sastave i skupa uzev završio svoj deo zadatka 26. juna do 18 časova.¹⁵⁷ U Generalštabu JNA je ocenjeno da je na ovaj način potvrđeno očekivanje da će se operacija u Sloveniji realizovati bez problema.¹⁵⁸ Na pitanje da li su Slovenci bili iznenađeni postupkom generala Čada ili je to bio deo njihove taktike u cilju ostavljanja utiska da otpora neće biti, još uvek nije moguće dati precizan odgovor.

U kasnim večernjim satima 26. juna u komandi V armijske oblasti u Zagrebu održan je poslednji sastanak pred početak akcije. O tome je general Kolšek zabeležio: *O mogućem napadu na nas i mogućim postupcima nije bilo ni govora. Očito da smo potcenili trenutak koji je pred nama, verujući da sa obe strane postoji toliko pameti i odgovornosti da ne bi smelo doći do oružanog sukoba. Previše smo verovali u odgovorne pojedince i zanemarili suštinu političkih interesa i agresivni nacionalizam.*¹⁵⁹

Rukovodstvo JNA u Sloveniji nije ni znalo da je slovenačka vlada 26. juna u pismu SIV-u najavila da će akciju koju je naredio Marković smatrati agresijom i da će joj se suprotstaviti „svim sredstvima“ samostalne pravne države: *Mi nismo znali za takvu odluku slovenačkog rukovodstva. Štab Vrhovne komande tih dana nije nam davao nikakve informacije u kojima je inače u poslednje vreme bio škrt i selektivan. Od nas se samo tražio rad po zakonu i Ustavu i eliminisanje svih onih koji ne poštuju naređenja ili razmišljaju na bilo koji način drugačije od vojnog vrha.*¹⁶⁰

Po oceni Antona Tusa, „operacija je planirana u Štabu Vrhovne komande u Beogradu, a zapovjednicima korpusa nisu predloženi planovi operacije nego su im samo prenesene kratke zapovjedi; čak ni zapovjedništvo Pete vojne oblasti nije imalo cjelovite planove. Zbog tajnosti zapovijedanja sve je bilo potpuno improvizirano i neodgovorno: planeri uopće nisu očekivali organiziran otpor nego su

156 Isto, 03090198.

157 K. Kolšek, *Prvi pucnji u SFRJ*, 167. – Postoje pretpostavke da je general Čad u akciju krenuo prema naredbi generala Dobrašina Praščevića, načelnika Štaba komande V armijske oblasti. (Davor Marijan, *Slom Titove armije: JNA i raspad Jugoslavije 1987–1992*, Zagreb 2008, 197).

158 Dragan Vukšić, *JNA i raspad SFRJ. Od čuvara do grobara svoje države*, Stara Pazova 2006, 220.

159 K. Kolšek, *Prvi pucnji u SFRJ*, 161–162.

160 Isto, 163.

računali da će izlazak teške borbene tehnike i tenkova preplašiti Slovence“. ¹⁶¹ Vojnicima nije rečeno ni gde su se uputili, niti zbog čega. ¹⁶²

Tako je JNA u Sloveniji gurnuta u ratnu avanturu sa nesagledivim posledicama. Nasuprot malobrojnim regrutima JNA stajalo je 35.000 slovenačkih „teritorijalaca“, uvežbavanih u novostvorenim centrima za obuku Pekre i Ig, potpuno spremnih za krvavi obračun. U Sloveniji nije bilo dileme šta treba raditi – ni tada ni kasnije. Već 20. juna prekinuta su sva odsustva u slovenačkoj policiji i ministarstvu odbrane, a zatim je potpuno mobilisan redovni i rezervni policijski sastav.

Milan Kučan je o tome u intervjuu Radiju „Slobodna Evropa“ deceniju kasnije rekao: *Zna se koje su stvari bile u pitanju. Šta bi se sve moglo dovesti pod znak pitanja. To je bila historijska odluka, njeno ostvarenje. Generacije Slovenaca su sanjale taj san da konačno Slovenija bude samostalna zemlja i da Slovenci mogu sami odlučivati o svojoj sudbini. A to je intervencijom Armije bilo stavljeno pod znak pitanja. Mi smo odlučili da snosimo historijsku odgovornost, da se ta odluka koja se temeljila na plebiscitu, odbrani. Nju je trebalo doneti u slučaju da se sila i dalje upotrebi, da li ćemo se odupreti svim sredstvima. Situaciju je izložio tadašnji ministar odbrane gospodin Janša, i rekao da je to na nama, dakle na članovima Predsedništva. Nastao je period ćutanja. Svi smo verovatno tada u svojim glavama razmišljali o čemu to zapravo odlučujemo, koje će biti posledice po naše sugrađane, po narod, po budućnost. To danas možda zvuči kao velike reči, ali to se drugačije ne može opisati. Trebalo je prekinuti ćutanje i ja sam pitao: – Dakle, na čemu smo? Znači, prihvatamo da se branimo i oružjem. Dakle, nije bilo nikakvog prigovora na ono što sam ja iz tog ćutanja zaključio. On-*

da sam dao izjavu za televiziju i rekao da je Slovenija u ratnom stanju. Da je bila napadnuta, da je suočena sa agresijom i da će se od agresije braniti i pozvao sam sugrađane da učestvuju u odbrani naše države, njene nezavisnosti, samostalnosti, to jest odbrani svoje plebiscitne odluke. ¹⁶³

Pokret glavnine snaga počeo je u ranim jutarnjim satima 27. juna na ukupno šest pravaca: Varaždin–Ormož–Radgona; Maribor–Šentilj; Ma-

161 Anton Tus, *Rat u Sloveniji i Hrvatskoj do Sarajevskog primirja*. U: Branka Magaš, Ivo Žanić (ur.), *Rat u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini 1991–1995*, Naklada Jesenski i Turk/Dani, Zagreb/Sarajevo 1999, 71.

162 Navodno je postojao i plan B za intervenciju u Sloveniji. Plan je bio mnogo radikalniji i predviđao je da celokupna V armijska oblast bude u stanju pripravnosti, spremna da krene u puni rat protiv Slovenije. Plan B je predviđao invaziju Slovenije, vojni poraz slovenačke teritorijalne odbrane, hapšenje slovenačkih lidera i uvođenje ratnog stanja u toj republici. Bilo je predviđeno da elitna 63. padobranska brigada, stacionirana u Nišu, bude raspoređena u vazduhoplovnoj bazi Cerklje, zajedno sa bataljonom vojne policije. Brigada je dobila precizne planove o tome koje položaje treba zauzeti i koga treba uhapsiti. Znali su da je slovenačka TO dobro opremljena, dobro organizovana i brojna. Plan B nikada nije sproveden, premda je predlagan nekoliko puta tokom narednih 10 dana. (Navedeno prema: www.camo.ch/smrt_jugoslavije). Slične varijante planova pominju i Branko Mamula (*Slučaj Jugoslavija*, 185–192), kao i Veljko Kadrijević (*Moje viđenje raspada*, 119–121).

163 www.slobodnaevropa.org/content/article/1045349.html

ribor–Dravograd; Karlovac–Ljubljana–Jesenice; Vrhnika–Brnik i Postojna–Ajdovščina–Nova Gorica. Slovenačko rukovodstvo je obavješteno o pokretima JNA. General Kolšek je poslao telegram premijeru Peterleu: *Obavještavamo Vas da 5. vojna oblast ima zadatak da preuzme sve granične prelaze i obezbijedi državnu granicu SFRJ. Računamo na suradnju svih organa i građana Republike Slovenije. Zadatak će biti izvršen bezuslovno. Postupit ćemo i po pravilima borbene upotrebe jedinica. Svako otpor bit će slomljen, a sve posljedice snosit će naredbodavci i izvršioci.*¹⁶⁴ Vazdušni saobraćaj prema Sloveniji je zatvoren na ljubljanskom aerodromu Brnik i na mariborskom aerodromu, a avioni JNA su u niskom letu nadletali Sloveniju.

JEDINICE JNA U POKRETU PREMA BREGANI 27.06.1991.

kovodstvo. Milan Kučan je pozvao Markovića koji je negirao da ista zna o vojnoj intervenciji. Zatim je Janez Drnovšek pokušao da dobije Kadrijevića, ali nije uspeo. Takođe je dobio Markovića koji više nije negirao da je vojska u pokretu, ali se razgovor završio uzajamnim optuživanjem. Od vojnog rukovodstva Kučan je uspeo da dobije samo generala Andriju Rašetu, Kolšekovog zamenika, koji mu je rekao da iz kasarni nisu izašli tenkovi nego oklopna vozila, i da se ne radi o vojnoj intervenciji.¹⁶⁵

Neuveren, Kučan je u rano jutro zakazao proširenu sednicu slovenačkog Predsedništva, u čijem radu su uzeli učešća i praktično svi relevantni rukovodioci – premijer Lojze Peterle, ministar odbrane Janez Janša, predsednik Parlamenta France Bučar, ministar za informisanje Jelko Kacin, ministar spoljnih poslova Dimitrij Rupel, slovenački član predsedništva SFRJ Janez Drnovšek, ministar unutrašnjih poslova Igor Bavčar – i iz koje je ishodilo javno saopštenje da vojni vrh želi da „svim raspoloživim snagama“ preuzme kontrolu nad celokupnom teritorijom Slovenije. Moral slovenačkog rukovodstva bio je visok, čak ratoboran. Drnovšek se seća da su tog jutra mnogi bili uniformisani.¹⁶⁶

Čin JNA je proglašen agresijom i pokušajem trajne okupacije Slovenije, pa je njen predsednik opozvao sve aktivne starešine i civile iz Slovenije koji se nalaze na službi u JNA, a uputio je i poruku oficirima i vojnicima iz drugih delova Jugoslavije: *Predsedništvo Republike Slovenije poziva sve starešine i vojnike koji su na službenju vojnog roka da ne učestvuju u agresiji na Republiku Sloveniju, te da napuste jedinice JA. Predsedništvo Slovenije, na žalost, u nastaloj situaciji neće moći garantovati*

164 Navedeno prema: „Politika“, 28. jun 1991, 2; „Borba“, 28. jun 1991, 5. – Sadržinu ovog telegrama izdiktirao je Kolšek telefonskim putem Blagoje Adžić. (D. Vukšić, *JNA i raspad SFR Jugoslavije*, 220).

165 J. Janša, *The Making of the Slovenian State*, 155.

166 J. Drnovšek, *Escape from Hell*, 260–261.

sigurnost na teritoriji Republike Slovenije, što posebno važi za regrute koji su na služenju vojnog roka.¹⁶⁷

Janez Drnovšek se povukao iz Predsedništva SFRJ, ali je zamrzao svoju ostavku zbog eventualne potrebe da se u ovom telu nastavi politička aktivnost.

SLOVENAČKA TO NA POLOŽAJU

BLOKADA PUTA

luju u jedinicama JNA u Sloveniji, jer im u takvim prilikama, iz razumljivih razloga, ne možemo više garantovati ličnu sigurnost.¹⁶⁹

Vrh JNA i dalje nije, međutim, verovao da se „nešto ozbiljnije“ može desiti u Sloveniji. Jedinica 306. protivvazdušne brigade, sa sedištem u Karlovcu, prešla je slovenačku granicu kod Metlike i odmah je napadnuta 27. juna u 4 sata ujutro. Nekoliko sati kasnije, kolona tenkova i oklopnih transportera 1. oklopne brigade napustila je svoju kasarnu u Vrhniki kod Ljubljane. Kretanje ove kolone izazvalo je veliku uznemirenost kod slovenačkog rukovodstva, usled strepnje da je njen cilj sama prestonica. Međutim, po potvrdi da su se tenkovi uputili ka aerodromu Brnik, TO blokira putne pravce iz Ljubljane, a put do aerodroma bio je blokiran

Živko Pregl se povukao sa funkcije potpredsednika SIV-a, zajedno sa ostalim slovenačkim članovima savezne vlade. Na konferenciji za štampu Kučan je rekao da će Slovenija na agresiju odgovoriti time što će upotrebiti sva sredstva kojima raspolaže za očuvanje svoje suverenosti.¹⁶⁸ Slovenački predsednik je uputio i pismo predsednicima ostalih jugoslovenskih republika i još jednom ponovio grube neistine o namerama JNA: *Komanda 5. armijske oblasti obavestila nas je da svim raspoloživim snagama preuzima kontrolu nad teritorijom Slovenije. Taj zaključak počela je odmah sistematski i bezobzirno sprovoditi. Čin jeste agresija i pokušaj trajne okupacije nezavisne Republike Slovenije koji, između ostalog, može dramatično da optereti naše dalje međusobne odnose. Predlažem Vam da i Vi odluku opredelite u istom smislu, a ujedno Vas molimo da odmah opozovete vojne obveznike i oficire, državljane Vaše republike koji de-*

167 „Borba“, 28. jun 1991, 5. – Predsednik Kučan, ali i svi drugi slovenački funkcioneri izbacili su iz upotrebe odrednicu „narodna“ kada su spominjali JNA. Slovenačko rukovodstvo se oslanjalo na procenu da JNA sa svojim višenacionalnim sastavom „ne može delotvorno posredovati u unutrašnjim sukobima“. (J. Janša, *The Making of the Slovenian State*, 59).

168 „Borba“, 28. jun 1991, 5.

169 Isto.

barikadama od automobila i teških kamiona koje je JNA uspela da savlada, stigavši nadomak aerodroma, gde se zaustavila čekajući pojačanja.¹⁷⁰ Na istoku snage JNA napustile su Maribor i krenule prema obližnjem prelazu Šentilj i pograničnom mestu Dravograd. Tenkovi su nailazili na blokade puteva, uklanjali automobile i kamione koji su blokirali put, dok su ih televizijske kamere snimale. Jugoslovensko ratno vazduhoplovstvo je bacalo letke iznad raznih delova Slovenije na kojima je pisalo „Pozivamo vas na mir i saradnju“ i „Svaki otpor će biti slomljen“.

Na drugoj strani, iz vojnih objekata i u kasarnama isključena je struja, voda i telefonske linije, a ometano je snabdevanje jedinica hranom. Pripadnici JNA su hapšeni gde god je to bilo moguće. Teritorijalna odbrana je takođe opkolila kasarne JNA i pokrenula niz napada širom Slovenije. U Brniku je napala vojnike JNA

TENK JNA RAZBIJA BLOKADU

koji su se kretali ka aerodromu, a u Trzinu se razvila borba u kojoj je poginulo četvoro pripadnika federalne i jedan vojnik slovenačke vojske, a ostatak jedinice JNA primoran je na predaju.¹⁷¹ Teritorijalna odbrana je takođe pokrenula napade na kolone tenkova federalne armije kod Pesnice, Ormoža i Kosezea, kod Ilirske Bistrice. Kolona tenkova iz 32. mehanizovane brigade JNA blokirana je kod Ormoža i nije uspela da se probije kroz barikade.

U međuvremenu, komanda V armijske oblasti bila je u telefonskom kontaktu sa predsednikom Kučanom, a slovenačka vlada je upozorena da će JNA koristiti helikoptere da prenesu specijalne jedinice na strateške lokacije. U toj nameri tokom 27. juna na vojni aerodrom Cerklje pristižu delovi 63. padobranske brigade, kao i pripadnici SSUP-a i savezne carine, odakle ih helikopterima istog dana transportuju na lokacije na granici. Slovenačka vlada je onda upozorila komandu V armijske oblasti da će helikopteri biti oboreni; 27. juna uveče slovenačka teritorijalna odbrana oborila je prvi helikopter JNA, tipa „Gazela“ nad Rožnom Dolinom, elitnom ljubljanskom naselju: *Prve ljudske žrtve bili su naši piloti čiji je zadatak bio snabdevanje hlebom. Žalosno je bilo videti srušeni helikopter iz kojeg su se rasule vekne hleba.*¹⁷² Helikopterom je upravljao Slovenac, kapetan Anton Merlak. Drugi helikopter (transportni „MI 8“) oboren je posle podne, kod Iga, u povratku sa granice. Tom prilikom poginula su sva tri člana posade: kapetan avijacije Milenko Jorgić, poručnik avijacije Eldin Hrapović i vazduhoplovno-tehnički vodnik Miroslav Šandor.¹⁷³

Ipak, nastavljano je transportovanje jedinica SSUP-a i carinika ka graničnim prelazima, tako da je, uprkos pometnji i borbama, JNA uspešno ostvarila

170 J. Janša, *The Making of the Slovenian State*, 155, 204–210.

171 Detaljno u: Martin Premk, *Spopad JNA i slovenske teritorijalne obrambe v ljubljanski pokrajini 1991*, „Istorija 20. veka“, 2/2011, 35–54.

172 K. Kolšek, *Prvi pucnji u SFRJ*, 183.

173 „Borba“, 29–30. jun 1991, 5.

veliki deo svog cilja. Do ponoći 27. juna zauzela je sve prelaze duž italijanske granice, sve sem tri prelaza na austrijskoj granici i neke od prelaza uspostavljenih duž slovenačke granice sa Hrvatskom.¹⁷⁴ Međutim, mnogo njenih jedinica još uvek je bilo blokirano na ranjivim položajima širom Slovenije. Prvog dana sukoba JNA je imala 10 mrtvih i 22 ranjena.

General Kolšek je i dalje bio protiv punog borbenog angažovanja jer bi to značilo nekontrolisanu eskalaciju sukoba: *Značilo bi da smo mi počeli rat. To nikome ne treba. Nisam shvatio saveznog sekretara tako. Naprotiv. Idemo na granicu sa malim snagama da pomognemo saveznoj carini i miliciji da preuzmu granične prelaze.*¹⁷⁵ Tako je istovremeno počela i potraga za političkim rešenjem. Federalna vlada je 27. juna od svih „relevantnih političkih faktora“ u Jugoslaviji zahtevala da se na primenu svih političkih odluka koje su donešene u poslednja tri dana proglasi moratorijum u trajanju od tri meseca kako bi se „uspostavilo stanje koje je bilo ranije, pre donošenja odluka i njihovog sprovođenja“. U okviru tog roka trebalo je pronaći „miroljubiva, demokratska i dogovorna“ rešenja o izlasku iz krize i budućnosti zemlje. Marković je ponovo predložio slovenačkoj vladi hitan sastanak, a tražio je i održavanje sednice Predsedništva SFRJ kako bi se razrešila ustavna kriza: *Savezno izvršno veće poziva sve građane Jugoslavije da sačuvaju red i mir i time doprinesu razumnom i demokratskom razrešenju krize našeg društva.*¹⁷⁶

TENK T 55 ZAPLENJEN NA GRANIČNOM PRELAZU
ROZNA DOLINA, SA SLOVENAČKIM OZNAKAMA

Marković je odgovor od Borisava Jovića dobio u Skupštini Srbije: *Poslednjih dana došlo je i do krupnih formalnih neustavnih akata izdvajanja Hrvatske i Slovenije iz Jugoslavije. Posle tih odluka, u kojima je Mesićeva uloga bila vidljiva čitavoj javnosti, njegov izbor na dužnost predsednika Predsedništva SFRJ, s obzirom na njegovu ulogu u donošenju tih secesionističkih akata, predstavljao bi pravi politički apsurd koji u našoj političkoj javnosti ne bi mogao da bude ni prihvaćen ni shvaćen. Ubeđen sam da bi akt izbora Mesića bio samo akt mirenja sa secesionističkom politikom u Hrvatskoj, odnosno sa ulogom koju Stjepan Mesić ima u kreiranju i realizaciji te politike.*¹⁷⁷

Predsedništvo se sastalo tokom 27. juna, ali u nepotpunom sastavu; Drnovšek je istupio iz ovog tela, Stjepan Mesić se nalazio u Zagrebu, pa je sednicom predsedavao Jugoslav Kostić. Po pozivu, sastanku su prisustvovali i predsednik Skupštine SFRJ i savezni sekretar za unutrašnje poslove Petar Gračanin. Bogić Bogičević, koji je bio i predsednik Saveta za zaštitu ustavnog poretka, upoznao je

174 Veljko Kadrijević preteruje kada kaže da su njegove trupe „za 48 časova od 137 objekata na granici zauzele 133 i time praktično izvršile dobiveni zadatak“. (V. Kadrijević, *Moje viđenje raspada*, 117).

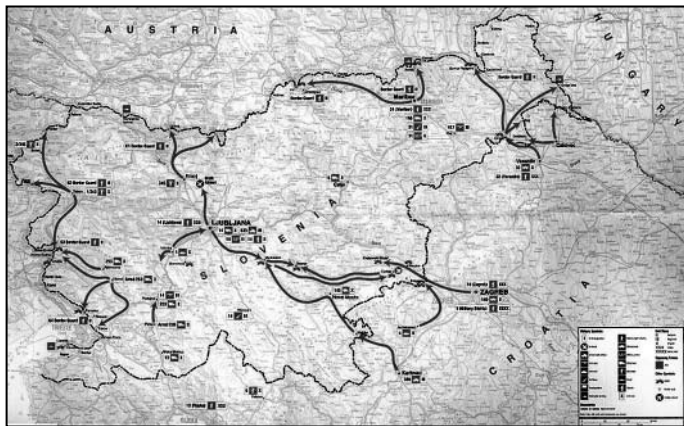
175 K. Kolšek, *Prvi pucnji u SFRJ*, 193.

176 „Politika“, 28. jun 1991, 3.

177 Isto.

prisutne sa ocenama i predlozima Saveta sa sednice koja je održana dan ranije. Predsedništvo je samo konstatovalo da je došlo do novog dramatičnog pogoršanja političke situacije u zemlji, ocenjeno je da su odluke Slovenije i Hrvatske protivustavne i da nemaju nikakav legitimitet. Zaključeno je da će se Predsedništvo angažovati na zaštiti integriteta zemlje i da granice Jugoslavije „niko ne može menjati“ i da to mora da shvati rukovodstvo Slovenije. Postupci severozapadnih republika označeni su kao jednostrani i protivustavni, data je podrška zaključcima Skupštine SFRJ i SIV-a, a posebno je pozitivno ocenjeno dotadašnje angažovanje JNA.

Prave odluke donosile su se na drugom mestu. Istoga dana, 27. juna, održan je već uobičajen trojni sastanak – Jović, Milošević, Kadijević. Milošević je od Kadijevića tražio da JNA brani „buduće granice“ Jugoslavije: *Šta mi ima da branimo slovenačke granice, to je privremeno. Treba da branimo ono što će biti trajno.*¹⁷⁸ Jović je jasan u oceni da se to odnosilo na Hrvatsku bez srpskih teritorija u njoj. Kadijević se istog razgovora seća ovako: *Na jednom od sastanaka između Slobodana Miloševića i Borisa Jovića sa mnom i generalom Adžićem oni su tražili čvrst i precizan odgovor na pitanje da li je JNA spremna da osigura granice buduće srpske države koja je, po karti koju su nam izneli, obuhvatala sve jugoslovenske teritorije sa većinskim srpskim stanovništvom.*¹⁷⁹ Vojnom vrhu je postajalo jasno da neće imati suštinsku podršku Srbije za akciju širih razmera na teritoriji Slovenije.

RAT U SLOVENIJI – TOK OPERACIJA

nekim drugim situacijama, ili je na procenu situacije uticao niz drugih kompleksnih faktora, nije poznato, ali je TO Slovenije imala sasvim drugačiji pristup, koji je presudno uticao na tok sukoba. Očigledno vojni vrh Jugoslavije nije bio svestan odlučnosti Slovenije, pri tom potcenivši spremnost i sposobnost tamošnjih jedinica TO. TO Slovenije je u skladu sa svojom skromnom opremljenošću izabrala pravu taktiku za ovaj sukob. Dominantni vid dejstva je bilo postavljanje barikada na pravcima prodora, i iznenađna zasedna dejstva PO sredstvima, odnosno opkoljavanje i osvajanje manjih izdvojenih objekata i jedinica.¹⁸⁰

Tokom noći 27/28. juna, slovenačkoj Teritorijalnoj odbrani je naređeno da izvede opštu ofanzivu protiv JNA. Vojna kolona koja je bila dan ranije napadnuta

178 Navedeno prema: B. Jović, *Poslednji dani SFRJ*, 343.

179 V. Kadijević, *Moje viđenje raspada*, 115–117.

180 B. Dimitrijević, *Oklopne jedinice*, 177.

U međuvremenu, situacija na terenu se komplikovala: *Jedinice, iako su dostigle granične prelake često nisu bile pravilno raspoređene za odbranu. Ogroman uticaj na tok sukoba je imala i činjenica da je kompletan vojnički i oficirski kadar bio potpuno nesproman na psihološkom planu. Da li je angažman bio pokriven logikom da će sama pojava oklopnih kolona dejstvovati otrežnjujuće kao u*

u Pesnici, blokirana je od strane slovenačkih kamiona u Strihovcu, nekoliko kilometara od granice sa Austrijom, gde je opet bila napadnuta od teritorijalaca i policije. U centralnoj Sloveniji, kamionske barikade zaustavile su još jednu kolonu tenkova. U vazдушnim napadima na barikadu kod Medveđeka, na putu Ljubljana–Novo Mesto, poginulo je 7 vozača kamiona.¹⁸¹ Žestoke borbe izbile su izvan Nove Gorice na prelazu sa Italijom, gde su slovenački specijalci uništili tri tenka. Četvorica vojnika JNA su poginula, a oko 100 se predalo. U bombardovanju aerodroma Brnik poginula su dva austrijska novinara i nanesena je velika materijalna šteta.¹⁸²

Tokom 28. juna SSNO je saopštio da JNA kontroliše granicu i da je prestala potreba za daljim pokretima armijskih jedinica u Sloveniji. Saopšteno je i da je tokom dvodnevni borbi poginulo 10 pripadnika JNA.¹⁸³ Međutim, situacija se menjala brže od saopštenja. U 11 časova Janez Janša je naredio započinjanje ofanzivnih akcija na svim lokacijama na kojima je teritorijalna odbrana uživala taktičku prednost.¹⁸⁴ Snage TO Slovenije napale su jedinicu JNA na prelazu Rožna Dolina, pri čemu je bilo poginulih i ranjenih, uz dva uništena i tri zaplenjena tenka T-55. Sutradan je napadnuta i Vrtojba, drugi granični prelaz koji je posela 228. brigada. Posle kraće borbe sastav JNA se predao, a TO je zaplenila još 7 tenkova T-55. Od ovih tenkova sutradan 30. juna formirana je tenkovska četa. Za ovu četu je usvojen i naziv TONI-55.¹⁸⁵

Slovenačke snage su zauzele i granični prelaz kod Holmeca, uz dve žrtve sa svoje strane i tri sa strane JNA; 91 pripadnik JNA se predao. Slovenački teritorijalci su napali kasarnu JNA u Bukovju kod Dravograda, a skladište oružja u Borovnici palo je u njihov posed. Pripadnici JNA, posebno u Ljubljani i Mariboru, stavljeni su pod prisмотрu. U Vipavi je preko 300 članova porodica oficira bilo blokirano u vojnim zgradama. Vojna lica su hapšena u samom gradu, na železničkoj stanici, na ulici, pred stambenom zgradom, u sredstvima javnog prevoza, u skladištima i bolnicama, svuda i bez ikakvog obzira. Slovenačko rukovodstvo je bilo vrlo vešto i u propagandnom ratu. Inostrani reporteri držani su u podzemnom medija centru i informisani da su slovenačke snage uspele da savladaju četvrtu najjaču vojsku u Evropi. Novinari su rutinski slali kao vest mnoge izmišljene izveštaje slovenačkih vlasti o raznim bitkama, od kojih se neke nisu nikada ni dogodile. Događaji u Sloveniji u vreme proglašenja njihove nezavisnosti prikazivani su na televiziji kao agresija jugoslovenske vojske na Sloveniju, a ne kao secesija Slovenije.¹⁸⁶

Podstaknuta medijskom bukom oko rata u Sloveniji, pokrenula se i evropska diplomatska mašinerija. Nemački i francuski ministri inostranih poslova, Rolan Dima i Hans Ditrih Genšer, izdali su zajedničko saopštenje. Pozvali su na smirivanje situacije, a u tom cilju su 28. juna u Beograd doputovala tri ministra spoljnih poslova zemalja EZ, Đani de Mikelis (Italija), Žak Pos (Luksemburg) i Hans Van den Bruk (Holandija). Susrevši se u Beogradu sa Antom Markovićem i Slobodanom Miloševićem, pa u Zagrebu sa Franjom Tuđmanom, Stjepanom Mesićem, Kučanom i Rupelom, evropska posrednička Trojka (kako će ubrzo biti nazvana)

181 „Borba“, 1. jul 1991, 10.

182 „Borba“, 29–30. jun 1991, 1.

183 *Odbrana i bezbednost Jugoslavije*, 290.

184 J. Janša, *The Making of the Slovenian State*, 165–166.

185 B. Dimitrijević, *Oklopne jedinice*, 178.

186 „Borba“, 29–30. jun 1991, 1

insistirala je na hitnom prekidu vatre, povlačenju vojske u kasarne i izboru Mesića za predsednika Predsedništva. Njihova poruka jugoslovenskim političarima bila je kratka: „Ne idite natrag u 19. vek“. Njihovi zahtevi bili su jednostavni: 1. Prekid vatre, 2. Tromesečno odgađanje realizacije odluka o nezavisnosti, 3. Konstituisanje Predsedništva SFRJ. Ali, Milošević im je preneo svoje uobičajene stavove: odlukama Slovenije i Hrvatske direktno su napadnuti teritorijalni integritet i suverenitet Jugoslavije; ugroženi su mir i bezbednost njenih građana, svu odgovornost snose isključivo Slovenija i Hrvatska.¹⁸⁷

Milan Kučan je još jednom ponovio da je u pitanju pokušaj okupacije „mlade slovenačke države“ na koju je izvršena agresija: *Potrebno je prvo da se agresor povuče, da se vojska vrati u kasarne. Zatim su razgovori mogući, ali nikako nema pogađanja o zamrzavanju plebiscitnih i ustavnih odluka Slovenije.*¹⁸⁸ Ipak, Trojka je donekle omekšala stavove sukobljenih strana, posebno o pitanju mogućnosti izbora Mesića za predsednika Predsedništva.

Kasno uveče 28. juna, slovenački predsednik Kučan i admiral Stane Brovet dogovorili su prvi prekid vatre, što je Kučan potvrdio i na slovenačkoj televiziji. Ali, dogovor nije poštovan. Slovenački teritorijalci su izvršili pregrupisanje i dovođenje svežih snaga blizu granice, karaula i vojnih objekata koji su im bili potrebni. Tačno u ponoć počeli su napadi na JNA širom Slovenije i trajali su do ranih jutarnjih časova 29. juna. Slovenačke snage su zauzele 7 karaula i granični prelaz kod Gorice, a na mađarskoj granici predali su se bez borbe vojnici na dve karaule.¹⁸⁹ Napadi su intenzivirani tokom 29. juna. General Andrija Rašeta, zamenik komandanta V armijske oblasti, otišao je istog dana u Ljubljano da utanači uslove primirja, ali je zahtevao i hitnu deblokadu jedinica JNA, što slovenačka strana nije prihvatila. Rašeta je u svojoj komandi tražio pokretanje odlučnog napada: *Ne može više ovako. Živimo pod pritiskom da nas ucenjuju da se predamo. Pitanje je hoćemo li se boriti ili ćemo se predati. Imamo snage da se dostojno borimo.*¹⁹⁰

Kolšek ponovo nije prihvatio punu ofanzivu, tražio je principijelno ponašanje, poštovanje međunarodnog prava i nije želeo da se sukob pretvori u rat protiv slovenačkog naroda. Ali, i on je bio svestan da je takva strategija porazna: *Suprotna strana je iskoristila takva naša osećanja i odlučno ustala u beskompromisnu borbu protiv Armije.*¹⁹¹

Pošto se situacija nije smirivala, reagovao je Štab Vrhovne komande JNA koji je u dužem periodu funkcionisao samostalno. To je bio najteži trenutak u dotadašnjoj istoriji JNA, ali njeno rukovodstvo nije imalo adekvatan odgovor. Umesto odlučne akcije kakva je godinama najavljivana i kojom je prećeno, SSNO izdaje saopštenje o nepoštovanju prekida vatre sa slovenačke strane. Istovremeno, preko Televizije Beograd se u kasnim večernjim časovima dramatično obratio general

187 Isto.

188 „Borba“, 29–30. jun 1991, 4. – Istovremeno se pogoršavalo stanje u Hrvatskoj. U istočnoj Slavoniji pucalo se na sve strane, a najviše u Osijeku, kada je grupa hrvatskih civila demonstrirala ispred kasarne JNA. Sukoba je bilo i u okolini Borova i Vukovara, Glina je bila mrtav grad: *Ulice prazne, poduzeća i trgovine ne rade, promet blokiran, štampa ne dolazi.* („Borba“, 29–30. jun 1991, 7).

189 K. Kolšek, *Prvi pucnji u SFRJ*, 204.

190 Navedeno prema: K. Kolšek, *Prvi pucnji u SFRJ*, 212.

191 K. Kolšek, *Prvi pucnji u SFRJ*, 217.

Marko Negovanović. Rekao je da je Jugoslavija na početku građanskog rata, a do toga je došlo jer nisu prihvatana dugogodišnja upozorenja armijskog vrha „da se stane na put politici svršenog čina i jednostranog razgrađivanja jugoslovenske države, bezakonju i anarhiji“.

VOJNIK JNA U SLOVENIJI

zahteve, čija je suština obezbeđivanje bezuslovnog prekida vatre i stvaranje normalnih uslova za život i rad Armije, Štab Vrhovne komande narediće preduzimanje mera u skladu sa situacijom u zemlji, uključujući maksimalno podizanje borbene gotovosti JNA, potrebne mobilizacijske radnje i odlučne vojne mere.

Smirenja situacije nije bilo, napadnut je i Dom JNA u Ljubljani, upotreba avijacije JNA još nije odobrena; general Kolšek je i dalje pokušavao da smiri situaciju molbama koje je upućivao slovenačkom rukovodstvu, pa je zato i odbio da naredi upotrebu avijacije: *Rušiti vitalne objekte i stvarati velike ljudske žrtve, bez obzira na materijalne gubitke, za mene je bilo nedopustivo. Izgleda da je realizaciju odluke o tome trebalo, po nekima, da donese Slovenac. Time bi se kasnije, pred javnim mnjenjem sveta i istorije, mogao opravdati Štab Vrhovne komande.*¹⁹²

Međutim, 29. juna u Zagreb je došao general Adžić. Kada se upoznao sa situacijom, zatražio je od Kadijevića da se Kučanu postavi ultimatum da do 30. juna u 6 sati ujutru povuče sve snage TO na 10 kilometara: *Ako to ne uradi, Slovenija će da gori. Moguća je i mobilizacija u Srbiji, a onda ubaciti diverzantske odrede i nanositi im gubitke. Svim komandantima treba narediti – bitka do kraja, ko se preda da se strelja.*¹⁹³ Adžić je predlagao „masovne udare“ ratnog vazduhoplovstva jer su postupci

I u ovoj situaciji vrh JNA se ponašao kao presudan politički faktor koji „čini sve“ što je u njegovoj moći „da se obezbede uslovi za miran, demokratski i legalan rasplet jugoslovenske krize“. Negovanović je optužio Sloveniju da vodi „prljav, surov i podmukao“ rat. Štab Vrhovne komande uputio je „poslednji zahtev“ predsedniku Kučanu i Vladi Slovenije o prekidu sukoba: *Ako rukovodstvo Republike Slovenije ne ispuni postavljene*

192 Isto, 227.

193 Navedeno prema: K. Kolšek, *Prvi pucnji u SFRJ*, 220. – Prema navodima Vuka Obradovića iz juna 1997. on je generalu Kadijeviću predložio da se slovenačkom rukovodstvu uputi ultimatum sledeće sadržine: *Štab Vrhovne komande oružanih snaga SFRJ saznao je preko sredstava javnog informisanja da je rukovodstvo Republike Slovenije odbacilo zahtev Štaba od 29. juna 1991. godine, čiji je osnovni smisao bio u obezbeđivanju bezuslovnog prekida vatre i stvaranju elementarnih uslova za život i rad jedinica Jugoslovenske narodne armije na teritoriji Republike Slovenije. Razmatrajući nastalu situaciju i moguće posledice tog krajnje nerazumnog čina, Štab Vrhovne komande je odlučio: 1. Da jedinice Ratnog vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane odmah izvrše masovni avio-udari po ciljevima na teritoriji Republike Slovenije koji imaju vojni karakter, s osnovnim ciljem da se umanje mogućnosti daljih beskrupuloznih i podmuklih napada na jedinice Jugoslovenske narodne armije. 2. Da se, ukoliko se i posle toga nastavi sa napadima na jedinice Jugoslovenske narodne armije, izvrši masovni avio-udar po vitalnim institucijama Republike Slovenije, uključujući i objekte koje koristi rukovodstvo Republike Slovenije. 3. Da se, ukoliko se i posle toga ne prihvate*

TO Slovenije „ravni fašističkim“ – protiv vojnika JNA upotrebljavana je zabranjena municija, a ranjeni su sklanjani u Italiju i Austriju kako bi im se ukazala pomoć.

General Kadijević je razgovarao sa Kučanom i uputio službeno pismo slovenačkim vlastima, ali demonstracije sile već je bila potrošen model ponašanja armijskog vrha, a puna upotreba svih kapaciteta bila je nemoguća i u praksi neizvodljiva. Zato je u noći 29/30. juna Skupština Slovenije odbila ultimatum Štaba Vrhovne komande, čak je odala priznanje svim državljanima, pripadnicima TO i policijskih snaga za „hrabru i uspešnu odbranu države“. Skupština je naložila svim državnim organima Republike da dosledno sprovede donesene odluke o osamostaljenju Slovenije. Pokrenut je totalni rat protiv JNA.

PRIPADNIK TO PORED UNIŠTENOG TENKA

ka Teritorijalne odbrane i drugih oružanih sastava Republike Slovenije na pripadnike JNA“.

U izveštaju je, između ostalog, rečeno sledeće: *Odmah po pokretu jedinica ka granici, organi Republike Slovenije naredili su iskopčavanje struje, vode i PTT linija karsarnama, a poduzećima zabranile bilo kakvo snabdevanje JNA. 27. juna, u svom stanu u Ljubljani uhapšen je pukovnik Nedović Miladin iz 14. korpusa koji je došao da obiđe bolesnu suprugu. Saznavši za njegov dolazak, pripadnici milicije plinskom bombom su provalili u stan. Od eksplozije povređena je i supruga pukovnika Nedovića. 28. juna od podmetnute mine na koju je naletio osobni automobil u kojem su bile Radojka Svorcancan i Ljubica Sasa, supruge aktivnog vojnog lica i građanskog lica na službi u JNA, na mestu nesreće, unatoč prisutnosti pripadnika TO Slovenije i slovenske milicije, na dolazak sanitetskog vozila čekale su više od pola sata, jer nitko nije hteo da javi o njihovom udesu. Ljubici Sasa amputirana je leva potkolenica. U Kliničkom centru Ljubljana*

zahtevi Štaba Vrhovne komande od 29. juna 1991. godine, u određenim vremenskim intervalima nastavi sa avio-udarima po vojnim i drugim ciljevima od posebnog značaja za Republiku Sloveniju. 4. Da se pripreme i na područje Republike Slovenije upute pojačanja kopnenih snaga radi pružanja pomoći blokiranim i ugroženim jedinicama Jugoslovenske narodne armije. Štab Vrhovne komande oružanih snaga predočava rukovodstvu Republike Slovenije da će na svaki eventualni čin odmazde prema zarobljenim i drugim pripadnicima Jugoslovenske narodne armije uzvratiti rigoroznim vojnim i drugim merama sličnog karaktera. O ovome će Štab Vrhovne komande oružanih snaga obavestiti i domaću i stranu javnost s uverenjem da će se predviđene mere shvatiti kao čin čiji je isključivi cilj da se zaštite ugroženi životi ljudi i vinovnici besomučnih napada na JNA primoraju na prekid vatre na kome insistira ne samo jugoslovenska već i evropska i svetska javnost. (Navedeno prema: www.znaci.net). Ovaj predlog nije prihvaćen.

Svi ratovi su krvav i haotičan ispit ljudske volje, pojačavaju primarna osećanja, jezivi su i moguće ih je podneti samo mrzeći svog neprijatelja i verujući u sopstvenu pobeđu. Više nego u bilo kojoj drugoj prilici ljudi otkrivaju svoju pravu prirodu i osećanja, pa u ratovima pobeđuju najspremniji i najsiroviji. Dobra ilustracija za to jeste prvi izveštaj koji je sastavljen za Generalštab JNA o „primerima nečasnih i brutalnih napada pripadnika

kako su dovezene nakon nesreće, odbili su ih primiti jer su 'supruge oficira', bez obzira što su osigurane kod zdravstvenog osiguranja Slovenije. 29. juna u Slovenskoj Bistrici na prevaru su doveli suprugu i decu kapetana 1. klase Stamenkovskog u štab TO. Decu su zadržali, a ženu poslali u kasarnu sa porukom da su deca zarobljena i neka se on preda. 29. juna snage TO Slovenije zarobile su u Kopru jednog lekara i tri vojnika koji su prevozili ranjene u bolnicu u Izoli. Istima je postavljen ultimatum da će biti pušteni samo pod uslovom da iz bolnice odu kući, a ne u jedinicu. 29. juna ubijeni su na graničnom prelazu Škofije kapetan 1. klase Pantelić Slobodan, vojnik-vozač Osmani Memedin i glavni vozač Sedlar Branko. Ubijeni su izvan motornog vozila. 30. juna pripadnici TO zarobili su devet pripadnika garnizona Varaždin koji su bili u sanitetskom obezbeđenju. Do danas nisu pušteni, a nema podataka gdje su. 30. juna u nekim naseljima Ljubljane iz stanova su silom izvodili stanare (članove porodica vojnih lica), postrojavali ih i pretili ubijanjem. Posmrtni ostaci kapetana Pantelića prebačeni su avionom do Beograda, a dalje transportirani do mesta sahrane u rodnom selu Šljivovica kod Titovog Užica. Žalostan je i neshvatljiv postupak organa vlasti Ilirske Bistrice, u kojoj je pokojni kapetan službovao, koji nisu dozvolili supruzi, koja je rođena u Ilirskoj Bistrici i što je bila njena želja, da se sahrani u Ilirskoj Bistrici.¹⁹⁴

Sve u svemu, JNA se u Sloveniji nalazila pred raspadom i trpela je gubitke u ljudstvu i tehnici kod Šentilja, Nove Gorice i u tunelu Karavanke. Pristup ranjenicima i dalje je bio otežan, nastavljena su hapšenja vojnih lica i maltretiranje njihovih porodica. Do narednog dana, TO je zauzela 64 od 84 pogranične karaule, a u rukama JNA ostalo je samo još nekoliko graničnih prelaza. Snage TO i milicije i dalje su napadale vojnike koji nisu smeli da upotrebe svu silu kojom su raspolagali kako bi se odbranili.

Ujutro 30. juna, održana je sednica slovenačkog Predsedništva na komandnom mestu u Cankarjevom domu. Janez Drnovšek piše: *Do tada smo dobili informaciju da je u pripremi vazdušni napad.*¹⁹⁵ U međuvremenu, od 30. jula ujutro, u Sloveniji je avijacija pojedinačno i u paru (vrlo retko) dejstvovala na vojne objekte TO i na pojedine tačke na preprekama ispred tenkova i na TV repetitore. U Ljubljani je vladala situacija napetog iščekivanja, sirene su više puta tokom dana obznanjivale vazdušnu opasnost: *Strah. Bio je svuda i u svima nama koji smo donosili ključne odluke.*¹⁹⁶ Pred opasnošću od neselektivne upotrebe avijacije, Janez Drnovšek je više puta zvao Markovića i Kadijevića u nastojanju da spreči bombardovanje. Kadijević nije reagovao, ali Marković jeste, odlučivši da doputuje u Ljubljanu, u koju je stigao u pratnji Kadijevićevog zamenika Broveta 30. juna popodne.

194 UN, MKTJ. Predmet: Slavko Dokmanović. Izveštaj generala Avramovića, 4. juli 1991. – O stanju duha u JNA Dragan Vukšić piše: *Bili smo veoma blizu opasnosti da stvari krenu logikom teško kontrolisanog rata i odmazde. Osećalo se to u vazduhu. Napetost je dostigla vrhunac. To su oni trenuci koje čovek, posebno vojnik, prepozna tek kad ih doživi. Svest se sužava, razum popušta, osećanja, i to negativna – bes, mržnja i želja za osvetom – jačaju i konačno prevladavaju. Iz toga sledi ono fatalističko – idemo, nema više povratka. Neka bude – šta bude. Neki izgovaraju te reči glasno i više puta, drugi ćute i tupo gledaju. Izgleda da im je svejedno šta će da se desi. Najgore je čekanje, jer se ne zna šta i od koga se očekuje. Ima se osećaj da smo razoreni lično i da nam razaraju i državu i vojku. U stvari, nismo svesni da i mi to radimo, jer to neko od nas traži. Znamo šta gubimo, jer je to očigledno, ali ne znamo šta nas dalje čeka. To je opasno stanje. U vojsci se može donekle kontrolisati, u društvu veoma teško – za čas može da poprmi razmere opšte psihoze i hysterije. (D. Vukšić, JNA i raspad Jugoslavije, 224).*

195 J. Drnovšek, *Escape from Hell*, 263.

196 J. Janša, *The Making of the Slovenian State*, 184.

Informisao je Kadijevića da će „ako bude bombardovao Ljubljanu bombardovati i njega, jer ide tamo da zaustavi ono što je nazvao besmislenim ratom“.¹⁹⁷ U međuvremenu je u Beograd došla posrednička misija Evropske zajednice i kritičan trenutak je prošao. Marković je razgovarao sa predsednikom Kučanom i premijerom Peterleom i u kasnim večernjim satima oni su postigli dogovor o prekidu neprijateljstava. Slovenačka strana zahtevala je da pregovara samo sa Markovićem, pa u razgovorima nisu učestvovali predstavnici JNA (admiral Brovet, koji je po oceni Janeza Janše „za naš narod, a posebno za teritorijalce i pripadnike milicije bio nacionalni izdajnik prvog reda“).¹⁹⁸

Ni Marković nije prihvaćen oberučke, smatran je čovekom koji je izdao naređenje za početak intervencije. On je, međutim, kako piše Janez Janša, tvrdio „da nema više nikakav uticaj nad Veljkom Kadijevićem. Armija je dobila šta je htela od Markovića, formalno odobrenje za vojnu akciju u Sloveniji, i sada im više nije bio potreban, bio je prosto višak“.¹⁹⁹ Sklopljeni sporazum predviđao je prekid vojnih operacija, prebacivanje ranjenih pripadnika JNA u bolnice, povlačenje jedinica JNA u kasarne i formiranje mešovite komisije koja će nadgledati sprovođenje sporazuma. Međutim, otvorilo se pitanje koje će dugo biti kamen spoticanja u pregovorima – slovenačka strana je tražila da se vojnici povuku bez teškog naoružanja i mehanizacije, što je za JNA bilo neprihvatljivo. Kako bilo, povlačenje jedinica JNA u kasarne trebalo je da počne 1. jula.²⁰⁰

Kadijević je odustao od masovnog vazdušnog napada i saglasio se sa prekidom vatre između ostalog i zbog nagle promene stava srpskog rukovodstva, koje je povećalo konfuziju u rukovodstvu JNA. Srpsko rukovodstvo je, naime, sa zakašnjenjem neočekivano aktiviralo svoju odluku o izbacivanju Slovenije iz Jugoslavije. Na novoj, 19. sednici Saveta za zaštitu ustavnog poretka, održanoj 30. juna popodne, Borisav Jović je neočekivano izjavio da se integritet Jugoslavije više ne može očuvati i da Sloveniju treba kazniti: *Sloveniju ćemo, po mom mišljenju, najbolje kazniti ako odmah donesemo odluku o njenom isključenju iz Jugoslavije. Treba odmah sazvati Skupštinu SFRJ, saopštiti odlukom Skupštine da se poštuje pravo slovenačkog naroda na samoopredeljenje i otcepljenje. Treba odmah da se od SIV-a zatraži nacrt zakona o razgraničenju koji bi usledio odmah iza ove odluke.*²⁰¹

U svom „pacifističkom“ obrtu, Jović je istakao potrebu „da se izvrši povlačenje JNA na nove granice, jer mi nismo u stanju da drugačije ispoštujemo zahtev evropske i svetske javnosti da ne primenjujemo silu. Po mom mišljenju, bez radikalnog pristupa rešavanju slovenačkog problema, mi ulazimo u rat kome nema kraja“.²⁰²

197 *Suđenje Slobodanu Miloševiću*, svedok Ante Marković, četvrtak, 23. oktobar 2003, 195.

198 J. Janša, *The Making of the Slovenian State*, 185.

199 Isto, 186.

200 „Borba“, 1. jul 1991, 1.

201 B. Jović, *Poslednji dani SFRJ*, 344.

202 Isto, 344–345. – Aleksandar Vasiljević se seća ove izjave na još dramatičniji način: *Kadijević traži da se realizira ono što je rečeno 26. lipnja – izvanredno stanje u Sloveniji. Vojska djeluje, podignuta su 52 aviona, a Boro Jović kaže – parafriziram ga, ali s velikim stupnjem tačnosti: 'Oni koji ovdje zagovaraju primjenu vojne sile u Sloveniji, vode Jugoslaviju u veliki građanski rat, vode u libanonizaciju jugoslavenskog prostora. Ma koji ćemo mi k... tjerati neke Slovence da silom ostanu u Jugoslaviji, ako neće. Ako hoće ići, neka ih, neka se otcijepe. Nama je zadatak da se vojska odatle izvuče na nove granice'. Tada 30. lipnja 1991. u 13.30 prvi put čujem formulaciju*

Kadijević je ćutke saslušao Jovićevo izlaganje, i besan napustio sednicu da naredi prizemljenje aviona koji su bili spremni za dejstvovanje.²⁰³ Jović je pak nastavio da upozorava na važnost delovanja vojske u okviru njenih ustavnih ovlašćenja: *Želim još da kažem da bi svaka odluka o upotrebi vojske, svaka odluka o akciji bilo koje vrste trebalo da se donosi u Predsedništvu Jugoslavije, a ne u Saveznom izvršnom veću, jer ono za to nije nadležno. Predsedništvo postoji i postojalo je, bez obzira na to – da li ima predsednika ili nema.*²⁰⁴

To Predsedništvo je u međuvremenu bilo na putu da dobije predsednika. Evropska Trojka se vratila u Beograd odlučna da ne ode dok se Predsedništvo ne konstituiše. Zanimljivo je da je Stipe Mesić 30. juna, dok još nije bio izabran na čelnu funkciju u Predsedništvu, potpisujući se kao „ustavni predjednik Predsedništva SFRJ“, iz Zagreba doneo jednu odluku u kojoj je stajalo da Štab Vrhovne komande JNA odmah obustavi sve vojne operacije u Sloveniji u skladu sa načelnim sporazumom predsednika Hrvatske, Slovenije, Srbije i predsednika SIV-a sa delegacijom Evropske zajednice. Tražio je i da se jedinice JNA u celoj zemlji odmah povuku u „vojarnje“, a „naredio“ je Štabu VK JNA da hitno povuče svoju naredbu o mobilizaciji: *Obavještavam sve savezne i republičke organe vlasti da sam na ovaj korak bio prisiljen zbog upornog sprečavanja članova Predsedništva SFRJ iz Srbije i Crne Gore da se to predjedništvo konstituiru u skladu s Ustavom SFRJ.*²⁰⁵

Razume se, domašaj ovih naređenja bio je nepostojeći, o čemu piše Veljko Kadijević: *Između ostalog i zbog toga, jer se već dovoljno javno kompromitovao kao razbijač Jugoslavije. Svi njegovi pokušaji na tom planu su ispadali čak i smiješni. Poznato je njegovo izdavanje naredbi vojsci preko sredstava javnog informisanja, koje smo mi u Štabu Vrhovne komande jednostavno ignorisali, odnoseći se prema njima kao i da ne postoje.*²⁰⁶

– da se vojska povuče na nove granice. Interesantno je i tumačenje koje za ovu promenu nudi Vasiljević: *Četiri-pet godina iza toga sreo sam Boru Jovića i pitao ga mogu li ga, kao penzioner penzionera, pitati zašto nije uhapšen Špegelj. Uh, kad je skočio: – To ja trebam tebe pitati – rekao je. Pitao sam ga zašto je 26. lipnja 1991. na 18. sjednici Saveznog savjeta za zaštitu ustavnog poretka zagovarao energično djelovanje vojske u Sloveniji, a četiri dana iza toga, govorio: Što ćemo mi tjerati nekoga da ostane u Jugoslaviji ako neće? Što to nisi rekao 26. lipnja, pitao sam ga na jednom prijemu na kojem je bio i Antonije Isaković. A Jović kaže: – Ma slušaj Vasiljeviću, htjeli smo te Slovenice prvo lupiti pa da onda izađu. Tada sam mu rekao: – Boro, jel' tebi vojska liči na bokersku rukavicu, s kojom nekom razbiješ nos, okrvaviš je i iza toga baciš? Odgovorio je: – Nemoj da zaje-bavaš, nas smo dvojica završili. (Aleksandar Vasiljević, *Nije KOS sve što pjeva*, „Feral tribjun“, 16. mart 2006). U svojim sećanjima Jović zastupa dijametralno suprotan stav. Nabrajajući različite scenarije ističe da je postojala neka varijanta „da ih se žestoko udari, što mi nikad nismo prihvatili“. (Borisav Jović, *Politički lavirint devedesetih*, Beograd 2010, 89).*

203 Veljko Kadijević ovoj promeni stava pripisuje neuspeh operacija u Sloveniji: *Za vreme sukoba u Sloveniji kada je JNA za dva dana povratila kontrolu nad državnim granicom, ali i bila brutalno napadnuta od Teritorijalne odbrane Slovenije i to kako JNA, tako i porodice vojnih lica, Štab Vrhovne komande je predložio Predsedništvu SFRJ da se prvo potpuno porazi i razoruža slovenačka vojska, a potom JNA povuče iz Slovenije, kako je to, inače, bilo predviđeno. Da bi taj zadatak izvršili, a da ne upotrebljavamo po naseljenim mestima Slovenije avijaciju, oklopne i artiljerijske jedinice, da bi Sloveniju pošteđeli rušenja (iako Slovenija takav odnos nije zaslužila) bile su nam potrebne dve pešadijske brigade – jedna iz Srbije i druga iz Crne Gore. U Predsedništvu SFRJ Srbi i Crnogorci su se tome usprotivili, naravno, po odlukama njihovih republičkih rukovodstava. (V. Kadijević, *Moje viđenje raspada*, 116).*

204 B. Jović, *Poslednji dani SFRJ*, 345.

205 UN, MKTJ. Predmet: Slobodan Milošević, 00501515.

206 V. Kadijević, *Moje viđenje raspada*, 37.

Ocenivši ovaj ustavni vakuum neodrživim, evropska Trojka je 30. juna ponovo došla u Beograd da prisustvuje sednici Predsedništva SFRJ, ulažući velike napore da obezbedi pristanak srpske strane na izbor Mesića za predsednika Predsedništva. Prema svedočenju Borisava Jovića, Milošević je vrlo teško pristao na ovu odluku: *Bio je sav slomljen. Rekao mi je da su nastupili sa tolikom upornošću i neuvažavanjem nijednog argumenta, kao i sa optužbama i pretnjama Srbiji, da se postavlja veliko pitanje da li вреди ulaziti u takve sukobe zbog Mesića, jer bi i neki drugi predstavnik Hrvatske verovatno bio isti kao on, možda i gori. Kaže da je on morao da popusti i pristane, a meni preporučuje da ih mučim još koliko mogu, pa da prihvatim.*²⁰⁷

Kako su pritisci posredničke misije Evropske zajednice doprineli razrešenju ustavne krize, Milošević se 30. juna obratio srpskoj javnosti i rekao da je Srbija prihvatila predloge Evropske zajednice, ali i da očekuje da se tako ponašaju Hrvatska i Slovenija.²⁰⁸ Milošević je zatim obećao ministarskoj trojci da će Srbija podržati Mesićev izbor na funkciju predsednika Predsedništva SFRJ. Zatim je nastavio sastanak sa Đanijem de Mikelisom, šefom italijanske diplomatije.

O proteklim događajima i novoj srpskoj strategiji izvestio je u telefonskom razgovoru Radovana Karadžića: *Imao sam sa De Mikelisom posle sastanak, on je hteo*

KARADŽIĆ I MILOŠEVIĆ

da porazgovaramo malo o našoj saradnji i razvoju odnosa Srbije i Italije. [...] EZ je prihvatila, oni su prihvatili da garantuju da će Hrvatska i Slovenija ispuniti svoje obaveze i da izvrše suspenziju ovih akata i da se prekine to nasilje. Oni su garant i oni su se izjasnili, videćemo kako će taj tok događaja dalje da ide, ali ja mislim da smo ovim izašli iz onog obruča pritiska da Srbija rastura Ju-

*goslaviju. [...] To je jasno i treba ih pustiti da se otepe, sad je samo pitanje otepljenja po liniji koja nama odgovara. [...] Što se Slovenije tiče, ja bih ih pustio odmah [...] da idu odmah a ovi drugi kad se s nama razgraniče. [...] Sad mi moramo stvari da radikalizujemo i ubrzamo, to je potpuno jasna stvar.*²⁰⁹

Jović je novi koncept preneo „srpskim“ članovima Predsedništva. Usledila je krajnje neobična sednica ovog tela, održana 30. juna u sali „Beograd“, u 23 sata, uz prisustvo evropskih posrednika, koje je savezni sekretar za spoljne poslove Budimir Lončar pozvao da prisustvuju sastanku.²¹⁰ Formalno, nije bilo ni sednice, ni dnevnog reda, ni glasanja, ni zapisnika, ni slovenačkog člana Predsedništva, ali je Palata bila prepuna novinara. Sastankom je rukovodio Vasil Tupurkovski, a Jović je odmah zatražio pisane garancije od Evropske zajednice da će Sabor Hrvatske

207 B. Jović, *Poslednji dani SFRJ*, 346–347.

208 „Politika“, 1. jul 1991, 1. – Zanimljivo je da „Politika“ uopšte nije objavila informaciju da je Stjepan Mesić izabran za predsednika Predsedništva SFRJ. Samo je u broju od 2. jula prenela saopštenje sa prve sednice kojom je Mesić predsedavao.

209 UN, MKTJ. Predmet: Slobodan Milošević. Transkript presretnutog telefonskog razgovora.

210 Goran Fejic, *Midnight in Belgrade, Dusk in Brussels*, <http://www.opendemocracy.net/goran-fejic/midnight-in-belgrade-dusk-in-europe>.

i Skupština Slovenije poštovati tromesečni moratorijum na sprovođenje zakona o otepljenju: *Velikodušno su se izređala sva trojica ministara da slatkorečivo izraze tvrda obećanja i garancije u ime EZ da će i Mesić i Hrvatska i Slovenija morati, pod njihovim uticajem, da rade po Ustavu SFRJ i u skladu sa njim.*²¹¹

Zatim je u ponoć Žak Pos predao Van den Bruku predsedavanje nad delegacijom Trojke, budući da je 1. jula isticao šestomesečni ciklus predsedavanja. Preuzimajući funkciju predsedavajućeg EZ, Van den Bruk nije izdržao a da ne primeti: *Eto tako se to radi u Evropskoj zajednici.* Potom je pozvao članove Predsedništva da se usaglase u izboru predsednika.²¹²

Branko Kostić je ipak odbio da glasa za Mesića, ali su se Borisav Jović, Jugoslav Kostić i Sejdo Bajramović saglasili.²¹³ *Tupurkovski je tada ustao i počeo da se ljubi sa Mesićem, čestitajući mu izbor. To su uradili i Bogičević i ministri EZ.*²¹⁴ Sednica je završena 1. jula, u jedan sat posle ponoći. Stjepan Mesić je izabran za predsednika a Branko Kostić za potpredsednika Predsedništva Jugoslavije. Trojka je napustila sednicu, na aerodromu se sastala sa Antom Markovićem, pa produžila za Zagreb, gde ih je čekao Tuđman.

Novoizabrani predsednik Mesić održao je konferenciju za štampu na kojoj je izrazio uverenje da će se održati postojeći dogovor o obustavi neprijateljstava i da je kriza prevladana. Tvrđio je da Jugoslavija nije u građanskom ratu, i da neće ni biti u njemu, ali je istovremeno naglasio da će i vojni vrh i savezna vlada morati da odgovore na mnoga pitanja o tome kako je došlo do upotrebe sile. Iako je nastojao da humorom i vedrinom opusti atmosferu, pokrenuo je niz konfliktnih pitanja. Insistirao je na tome da će Hrvatska nastaviti da sprovodi odluku o razdruživanju. Zanimljivo je da je Mesić na prvoj konferenciji za štampu, odmah posle izbora, ocenio kako je Kosovo najveći generator krize u Jugoslaviji: *Kosovo se mora rješiti a to ne može bez Albanaca. U dijalogu moraju učestvovati svi, bez upotrebe sile.*²¹⁵

Komplikovala se i situacija u Slavoniji gde je 1. jula u selu Tenje ubijen Josip Reihl Kir, načelnik policijske uprave Osijeka, poznat kao čovek kompromisa i nastojanja da se svi problemi reše mirnim putem. On je u Tenje, većinski naseljeno Srbima, krenuo na pregovore oko smirivanja situacije. Ubijeni su i Goran Zobundžija, zamenik predsednika Izvršnog veća SO Osijek i vozač Milan Knežević. Kasnija istraga je pokazala da su ih ubili hrvatski ekstremisti.²¹⁶

211 B. Jović, *Poslednji dani SFRJ*, 347.

212 G. Fejic, *Midnight in Belgrade*.

213 Ove pregovore opisuje i Branko Kostić, 1991. *Da se ne zaboravi*, Beograd 1996, 26–27.

214 B. Jović, *Poslednji dani SFRJ*, 347.

215 „Borba“, 2. jul 1991, 3.

216 Josip Boljkovac, hrvatski ministar policije, izneo je 18 godina kasnije mnoge nepoznate detalje o pozadini srpsko-hrvatskog rata koji su teško proverljivi. U svakom slučaju, kada je 10. februara 2009. svedočio u sudskom procesu Branimiru Glavašu zbog zločina prema srpskim civilima iz Osijeka, Boljkovac je ubistvo Reihl Kira objasnio nepostojanjem hrvatske vlasti u Osijeku koji je još od kraja 1990. bio pod kontrolom „jastrebova“ iz HDZ-a koje je predvodio Glavaš. Boljkovac je tada izjavio i da je napad na Borovo Selo izveden bez njegovog znanja i odobrenja i da je to bila akcija koju su odobrili Gojko Šušak, ministar odbrane, Branimir Glavaš i Vice Vukojević. Oni su, navodno, i lično pucali na srpske kuće kako bi isprovocirali širi sukob: *Tada 1991. prvi su napadnuti Srbi, napadnuta je Jugoslavija, a ne Hrvatska! Gojko Šušak, Branimir Glavaš i Vice Vukojević protivtenkovskim oružjem, 'armbrustima' napali su Borovo Selo da bi isprovocirali rat. Iz istog razloga srušen je i most u Osijeku.* (Navedeno prema: „Vesti“, Frankfurt, 12. februar 2009). Boljkovac je rekao da mu je podatke o tome dostavio Kir, a da je on o tome

Sa prve sednice Predsedništva sa novim predsednikom, održane 1. jula, odustvovali su Drnovšek i Tupurkovski, ali su bili prisutni Ante Marković i članovi savezne vlade – Gračanin i Brovet. Oni se žale na napade: *Ubijaju nam ljude, čitave grupe pripadnika Saveznog SUP-a su zatvorene* (Gračanin). *Slovenija terorizira vojsku i oficirske porodice* (Brovet). Pod ovim utiskom, usvojeni su zaključci na osnovu prethodnih preporuka Saveznog saveta za zaštitu ustavnog poretka. Zatraženo je da se odmah prekinu svi sukobi, da se oslobode svi pripadnici JNA i članovi njihovih porodica, da se deblokiraju kasarne i obezbedi snabdevanje strujom i hranom; da se „oružani sastavi Slovenije“ povuku na matične lokacije, a jedinice JNA u svoje garnizone, kao i da se obezbedi „nesmetani rad i funkcionisanje saveznih organa, posebno u vezi obavljanja carinske kontrole i drugih poslova koji su u nadležnosti federacije“.²¹⁷ Sam Mesić je izuzeo svoj glas pri donošenju ovih zaključaka: *Meni su ti zaključci tek djelomično prihvatljivi, jer nedostaje precizan stav o povlačenju vojske u kasarne*.²¹⁸ Kučanov komentar na ove odluke bio je kratak – granica je slovenačka a savezni zakoni ne važe u ovoj republici.²¹⁹

Vojni vrh nije nameravao da se prosto podredi Predsedništvu na čijem je čelu stajao Mesić. Branko Mamula svedoči da je po pozivu došao u Generalštab 1. jula uveče, gde je zatekao Kadijevića koji je „bio sam u kabinetu, vidno uznemiren, vrlo zamoren, slomljen pod teretom onoga što se dogodilo u Sloveniji“. Kadijević je optuživao sopstvene generale – Adžića, Kolšeka, Popovića i Delića – za propuste u organizovanju akcije, a posebno Antu Markovića: *Kurvanjski se ponašao kao uvijek – pere ruke od svega, nije znao da će Armija upotrijebiti silu u izvršavanju zadatka, nije ga trebalo uključivati*.²²⁰

Na Mamulin predlog, zakazan je novi sastanak vojnog rukovodstva tokom noći 1/2. jula. Smenjen je i general Konrad Kolšek; Kadijević je ukaz o njegovom smenjivanju potpisao još 29. juna, a Kolšku je to saopšteno u noći između 1. i 2. jula.²²¹ Novi komandant V armijske oblasti postao je general Života Avramović, „ledeni“. Sastanak je, međutim, pokazao da je i vojno rukovodstvo podeljeno. Adžić je smatrao da treba ojačati jedinice u Sloveniji i nastaviti dejstva uz podršku avijacije bez organizovanja nove, sveobuhvatne operacije za koju se zalagao Mamula. Generali Vasiljević i Negovanović takođe su predlagali nastavak borbe u Sloveniji. Međutim, pukovnik Obradović, načelnik Kadijevićeveg kabineta, tvrdio je da ne vidi zašto bi se JNA borila u Sloveniji i predlagao je povlačenje na granice srpskih teritorija u Hrvatskoj.²²²

obavestio predsednika Tuđmana i tražio hapšenje Glavaša. Umesto toga, Kir je ubijen 1. jula a Boljkovac je smenjen dan kasnije, na sednici Vrhovnog državnog vijeća. Boljkovac je tada govorio da u Osijeku deluje paralelna, naoružana i ekstremna organizacija koja vrši zločine nad srpskim građanima kako bi Hrvatsku uvukla u totalni rat protiv JNA i tražio je njeno stavljanje pod kontrolu pravne države. Umesto toga, Boljkovac je smenjen. (Isto).

217 „Borba“, 2. jul 1991, 1.

218 S. Mesić, *Kako smo rušili Jugoslaviju*, 65.

219 „Borba“, 2. jul 1991,

220 B. Mamula, *Slučaj Jugoslavija*, 210.

221 Kadijević je i pre početka neprijateljstva bio sumnjičav prema Kolšku, o čemu svedoči njegov presretnut razgovor iz sredine juna sa oficirima u kojem između ostalog kaže: *Neprihvatljivo je što se Konrad Kolšek rukovao sa Špegeljom. Za nas Kolšek nije neprijatelj, nego je izuzetno naivan. U isto vreme su ga prevarili i slikali*. (Janez Janša, *The Making of a Slovenian State*, 145–146).

222 B. Mamula, *Slučaj Jugoslavija*, 213–215.

Stanje JNA u Sloveniji ubrzano se pogoršavalo. Štab Vrhovne komande ponovo je, umesto efikasne akcije, ponudio više nego patetično saopštenje – Slovenci se prema JNA odnose kao prema „neprijateljskoj okupatorskoj vojsci“, snabdevanje hranom i dalje se onemogućava, ranjenicima ne može da se ukaže pomoć i još uvek se hapse oficiri i članovi njihovih porodica.²²³ Jedinica JNA koja se, u skladu sa dogovorom o prekidu neprijateljstava, povlačila iz rejona Trebinje u Karlovac, napadnuta je 2. jula u ranim jutarnjim časovima u okolini Brežičke šume, kod sela Drnova; jedinici su naneti znatni gubici. Zato je general Avramović naredio vazdušne napade i uputio tenkovska pojačanja ovoj ali i drugim opkoljenim jedinicama.²²⁴ Gađani su radio i televizijski predajnici u Nanosu, Krvavecu, Boču, Domazlu, Ljubljanskom kaštelu i Pohorju. Takođe je ponovo bombardovan ljubljanski aerodrom, kao i položaji TO kod Kočevske Reke, Čateža, Dravograda i Krakovskog Grozda.²²⁵

Igor Bačvar je uspeo da telefonski kontaktira Životu Avramovića, novog komandanta V vojne oblasti, da ga pita o značenju učestalih vazdušnih napada tokom primirja. Dobio je kratak odgovor: *Ovo je tek početak.*²²⁶ Međutim, na tlu je vladao haos: *Prema Bregani se 2. jula upućuje grupa od 1 tenkovske i 1 mehanizovane čete sa zadatkom da deblokira tamošnje jedinice. Kod Prilipa kolona je zaustavljena od TO, da bi zatim po koloni, u dosad nerazjašnjenim okolnostima, dejstvovala vlastita avijacija, pogodivši OT M-60. Kod Krakovskog Gozda još jedno borbena vozilo je uništeno, a drugo oštećeno. Ukupni gubici su bili troje poginulih i 19 ranjenih pripadnika, među kojima je bio i major Slavko Dakić, koji je predvodio kolonu. Gubici u tehničarima su bili jedan uništen i tri oštećena M-84, dva uništena i četiri oštećena OT. Takođe kod mesta Poganci zaustavljena je kolona samohodnih PA vozila a druga slična kolona je zaustavljena popodne kod Medvjedeka.*²²⁷

Istoga dana javnosti se preko Televizije Beograd obratio general Adžić i optužio slovenačke vlasti da su prekršile dogovoreno primirje i krenule u „sveopšte, besomučne i najprljavije napade na sve što je nosilo uniformu i oznaku JNA i što

223 „Borba“, 2. jul 1991, 4.

224 Vuk Obradović smatra da je trebalo nastaviti ofanzivna dejstva: *Prema svim informacijama kojima smo raspolagali, slovenačko rukovodstvo je, prvi put suočeno s odlučnim dejstvom JNA, bilo na putu da prihvati 'kapitulaciju'. Trebalo je samo nastaviti još sat-dva sa efikasnim udarima. Očekujući taj uveliko nagovešteni trenutak (pojedinci u slovenačkom rukovodstvu su govorili: šta će nam samostalnost Slovenije ako nam Ljubljana bude porušena), svi u Kabinetu saveznog sekretara za narodnu odbranu bili smo na nogama. U kancelariji Kadijevićevog sekretara i ađutanta našao se i penzionisani general Perica Vučetić. Sav ozaren, prosto je poskakivao i molio: – Samo nastavite, nastavite, ne verujte njihovim obećanjima i molbama! Mene je upravo tada iz Zagreba pozvao general Ciril Zabret, ondašnji zamjenik komandanta Pete vojne oblasti generala Konrada Kolšeka. Sam uspaničen i bitno povišenim tonom, prosto urličući, tražio je da se odmah prestane sa avio-udarima. Nprekidno je ponavljao: – Šta to radite, jeste li ljudi? A na moje pitanje: – Zašto Slovenci tako postupaju prema pripadnicima JNA i zašto nas napadaju? odgovorio je da su oni spremni da odmah prestanu sa napadima. Bio je to mučan razgovor dvojice dotadašnjih kolega čije su razlike u gledanjima na događaje tog dana nedvosmisleno ukazivale i na neizlječivo produbljivanje raskola u tadašnjem armijskom kadru. Na žalost, general Kadijević je podlegao pritiscima američkog ambasadora Vorena Zimermana, predsjednika Saveznog izvršnog veća Ante Markovića i drugih koji su toga dana sa njim razgovarali. Prihvatio je ponudeno primirje i tako dozvolio da Armija još jednom bude prevarena. (Navedeno prema: www.znaci.net).*

225 CIA, *Balkan Battlegrounds*, 66.

226 J. Janša, *The Making of the Slovenian State*, 195.

227 Bojan Dimitrijević, *Oklopne jedinice*, 245.

ima bilo kakve veze sa njom“. Istupanje generala Adžića pokazalo je da vojni vrh nije mogao ni da zamisli da će doći do otvorenog sukoba sa slovenačkim narodom: *Niko u Armiji nije mogao da shvati da se sukobljava sa onima koji Jugoslaviju i JNA mrze iz dna duše. Decenijama učeni u duhu jugoslovenstva, nismo ni mogli poverovati da se toliko zla i mržnje može sakupiti na jednom mestu, i u takvim oblicima. Podmukli su i bezobzirni. Ne štete nikoga, pa čak ni maloletnu decu, žene i svoje dojučerašnje susede. Bilo je i izdaje u našim redovima, najviše među Slovencima. I to ne male izdaje. Priželjkivali su ponavljanje 1941. Trudićemo se da rat na koji smo primorani traje što kraće. Teško smo ovo podneli, ali smo se oporavili i prilagodili. Nestale su mnoge iluzije. Izvršili smo nužne kadrovske promene i okrepili svoje snage. Primoraćemo protivnika da poštuje prekid vatre i prestane sa arogantnim nastupanjem. Naći ćemo i one koji se sada skrivaju u svojim jazbinama. Podvalama i mržnjom se ne pobeđuje. Ostvarićemo kontrolu i stvari dovesti do kraja.*²²⁸ Međutim, demoralisane trupe JNA nisu mogle da podnesu dalji pritisak. Tokom dana slovenačkim teritorijalcima se predaje čitava kasarna u Škofja Luci. Praktično i poslednji granični prelazi prelaze u slovenačke ruke.

Da bi demonstrirao podršku slovenačkom rukovodstvu, nemački ministar Genšer otputovao je na jugoslovensku granicu kako bi se sastao sa predsednikom Kučanom i Rupelom i istovremeno upozorio federalnu armiju da ne pokušava da koristi silu radi očuvanja kontrole nad saveznim granicama.²²⁹ Posle toga Kučan je naredio svojim vojnicima da pucaju na federalne trupe, uključujući i one koje nisu imale bojevu municiju.²³⁰

Kako je vreme prolazilo, pretnje vojnog vrha zvučale su sve praznije. Vazdušni napadi nisu pokolebali Slovence pa 2. juna u Ljubljani stižu članovi Predsedništva Stjepan Mesić i Vasil Tupurkovski, sa ciljem da dogovore novo primirje. Stigli su tek popodne, pošto im je rečeno da nije moguće putovati od Zagreba do

228 Navedeno prema: *Odbrana i bezbednost Jugoslavije*, 298–299.

229 Sastanak je održan u Beljačkim Toplicama, u Bad Vilohu. Kučan je o njemu rekao sledeće: *Obavili smo vrlo kratak, ali sadržajan i značajan razgovor gde je on rekao: – Sve mi je jasno. To je pravi rat. Ja ću sada obavestiti svoje kolege i tražiti sastanak ministara Evropske zajednice. Do toga je i došlo i tako je to krenulo. Danas se često prigovara da je ta odluka bila ishitrena i da su pre svega gospodin Genšer i Nemačka tu pritisnuli na druge. No, ja mislim da je to vrlo nepravedno i vrlo funkcionalizirano mišljenje. Da se tada taj stav prihvatio, pravovremeno, stav o raspadanju Jugoslavije i neophodnosti diplomatske intervencije koja bi kontrolirala dalji proces, verovatno se moglo sprečiti mnogo toga što se kasnije desilo. Ne kažem da se moglo sprečiti sve, ali mnogo toga se, ipak, moglo sprečiti da je do međunarodnog priznanja Slovenije i Hrvatske, pogotovo Slovenije, došlo prije. Pre bih rekao da se to dogodilo prekasno nego prerano. Tu jeste razlika između Slovenije i Hrvatske. Taj fenomen srpskog življa u Hrvatskoj jeste fenomen i faktor sa kojim je i međunarodna zajednica računala. Ali, nisam siguran da li je mogla tačno proceniti šta to znači. Jer, kasnije su mnogi akteri, tadašnji ministri spoljnih poslova, govorili o tome da su trebali slušati i tražiti od Hrvatske da regulira odnose sa srpskom manjinom u svom ustavnom poretku pre nego što dobije međunarodno priznanje. No, oni to tada nisu uradili. Došlo je do jednostranog tumačenja šta to znači. Da li je Hrvatska dobila slobodne ruke u odnosu na srpsku manjinu ili ne? Sada se mnogo više zna o Hrvatskoj, ali presuda o tome je, ja mislim, pre svega stvar Hrvata samih. Mi smo, ja mislim, što se tiče Slovenije, čitavo vreme bili korektni. Ponovo kažem, ono što smo tražili za sebe na osnovu našeg prirodnog i našim, čak i jugoslavenskim, ustavom garantovanog prava na samoopredeljenje, to, naravno, priznajemo i svima drugima, uz taj generalni princip da se to pravo ne može ostvarivati na račun jednakog prava drugih, dakle da treba tražiti način na koji se to može ostvariti, pa i danas, a tako će biti i ubuduće.* (www.slobodnaevropa.org/content/article/1045349.html).

230 Transkript dokumentarnog filma „Rat koji se mogao izbeći“.

Ljubljane jer je put miniran: *Neka raščiste, kaže Tupurkovski, ta putuje vrhovni komandant! Kakav vražji komandant, mislim u sebi, kad se vojska odmetnula.*²³¹

U odsustvu Kučana, koji je bio na sastanku sa Genšerom, primili su ih Drnovšek i Peterle. Usledio je niz razgovora između članova Predsedništva, slovenačkog rukovodstva, savezne vlade i vojnog vrha, koji su rezultovali prekidom vojnih operacija 2. jula kasno popodne.²³² Tek tada je i Milan Kučan proglasio jednostrani prekid vatre, jer je opšti odnos snaga bio na slovenačkoj strani pa je ona, umesto straha, mogla da pokaže pomirljivost i da prikupi važne diplomatske poene.²³³ Ovo primirje otpočelo je 3. jula popodne, tako da su 3. i 4. juli bili relativno mirni, mada veoma napeti dani.

U Srbiji je odmah postalo dominantno uverenje da je za tragediju JNA kriva federalna vlada, odnosno njen premijer jer je Marković, navodno, ograničio način delovanja i upotrebu oružane sile. O odgovornosti vojnog vrha malo se javno govorilo i pisalo. *Politika* je intenzivno pisala da je ponašanje Nemačke u jugoslovenskoj krizi „duboko podelilo“ Evropu, kao i da je došlo do „renesanse germanizma“. Dragutin Zelenović je još jednom optužio Markovića da je najodgovorniji za krizu, a Milošević se 2. jula sastao sa komandnim sastavom Teritorijalne odbrane Srbije.²³⁴ Sa druge strane, iza kulisa rasla je napetost između vojnog vrha i srpskog i crnogorskog rukovodstva, obeležena uzajamnim optužbama za neuspeh akcije.²³⁵

Ma koliko bio očekivan, početak rata iznenadio je srpsku javnost koja je odgovorila protestima. Za razliku od Slovenije, kao i kasnije Hrvatske gde je nacionalni romantizam bio na vrhuncu i gde je većinsko javno mnjenje smatralo da se nije odsudna bitka za „slobodu“, vraćanje mrtvih vojnika, gotovo dečaka, probudilo je deo uspavanog srpskog javnog mnjenja. Srbija je i inače već bila duboko zahvaćena „belom kugom“, predstavljala je zemlju sinova jedinaca, pa su prve

231 S. Mesić, *Kako smo rušili Jugoslaviju*, 68.

232 Mesić piše o napetom tonu ovih razgovora: *U jednom od tih razgovora: U jednom od tih razgovora i ja povisujem glas na Kadijevića: – Zar ti ne slušaš predsedništvo, svoju vrhovnu komandu? – Kakvo Predsjedništvo! Postupam po Ustavu, samo Ustav SFRJ slušam.* (Isto, 72).

233 J. Drnovšek, *Escape from Hell*, 263–264.

234 „Politika“, 3. jul 1991, 1.

235 Momir Bulatović na sledeći način opisuje ovaj sukob: *Kasnije je JNA, opet suprotno izričitoj volji političkog rukovodstva Crne Gore i Srbije, po naređenju Ane Markovića, predsednika Saveznog izvršnog vijeća, ušla u vojni obračun sa slovenačkom teritorijalnom odbranom. U tom blickirug se propisno obrukala, pretrpjela teške gubitke u ljudstvu, i što je valjda bio poseban cilj, pokazala svu svoju nesposobnost. Otađa se riječ – izdaja uvukla u glavu mnogih ljudi koji su sa užasom gledali golobrade momčiće, regrute JNA koji su bez prave komande i jasnog cilja, bez municije i sa neispravnim naoružanjem, bili statisti predstave u kojoj je 'pobjedu odnijelo slovenačko oružje'. Ovim povodom smo ušli u žestoki sukob sa armijskim vrhom. On je bio iza scene i dobro skrivan od javnosti. Razlog je jednostavan. Koliko god smo bili nezadovoljni sa JNA, ona je bila oružana sila koja se suprotstavljala novoformiranim nacionalnim paravojskama. Uz to, težili smo istom cilju – očuvanju Jugoslavije i taj je cilj opravdavao kompromise na koje smo pristajali. Inače, rasprave sa armijskim vrhom su uvijek imale cirkularni tok. Onaj ko je bio formalno u pravu, suštinski je grijeshio. Onaj ko je ukazivao na suštinske poteze, nije imao formalnu moć. Krivica je međusobno pripisivana drugima, a svi zajedno smo nezadrživo tonuli.* (M. Bulatović, *Pravila čutanja*, 42–43). Kadijević je spor video na drugačiji način: *Prva i svakako bitna razlika je u tome što smo mi početno čvrsto branili poziciju Jugoslavije u celini, a oni samo Srbije. Ne može se reći da su Slobodan Milošević i srpsko rukovodstvo od početka nastanka krize u Jugoslaviji bili protiv Jugoslavije, ali su, kako se kriza produbljivala i širila sve više napuštali Jugoslaviju i vodili računa o srpskim interesima.* (V. Kadijević, *Moje viđenje raspada*, 115).

proteste 2. jula organizovale majke srpskih vojnika. I odmah optužene da su deo „zavere“ protiv srpskog naroda. One su kada im nije dozvoljeno da uđu u zgradu srpskog parlamenta polomile staklo na vratima i prekinule sednicu Skupštine povicima: *Izdajaj! Vratite nam decu! Dosta je politike*. Reporterer su zabeležili potresne scene, uzvici su bili pomešani sa plačem i jecajima, poneko je čak nasrnuo na poslanike, „sručivši im bujicu nimalo nežnih reči u lice“. Ubrzo su došli i očevi i braća vojnika JNA, svi su očajnički tražili povratak članova svojih porodica.²³⁶

U istom trenutku su pred Skupštinom studenti, građani i opozicione stranke zahtevali ostavku Predsedništva SFRJ, formiranje vlade nacionalnog spasa i stvaranje srpske vojske. Traženo je i povlačenje jedinica JNA iz Slovenije, kao i odgovornost vojnog vrha i Slobodana Miloševića zbog neuspešnog vođenja operacija. Delegacija roditelja, predvođena Budimirom Košutićem, budućim potpredsednikom srpske vlade, otišla je kod generala Adžića. On im je samo poručio da su žrtve neophodne za odbranu Jugoslavije: *Ako hoćemo mir mi to sada, na žalost, moramo dobiti ratom. A u svakom ratu žrtve su neizbežne. Mi borbom moramo doći do vaše dece*.²³⁷ Zatim je grupa od 450 roditelja iz Srbije, na čelu sa potpredsednikom Skupštine Borivojem Petrovićem, otputovala za Hrvatsku i Sloveniju. Jelko Kacin, ministar informacija i slovenački „bog rata“, izjavio je da bi dolazak majki vojnika iz Srbije „mogao predstavljati opasnost po Sloveniju“.²³⁸

Slobodan Milošević se nije oglašavao jer Srbija „nije bila u ratu“, ali jeste Momir Bulatović. On je pisao Milanu Kučanu; podsećao ga je na „bratsku prošlost“ i molio da oslobodi zarobljene vojnike: *Gospodine Predsjedniče, Budući da Vas i Vašu porodičnu sudbinu lično poznajem, ovo je jedna od rijetkih prilika da u svoje ime i u ime naroda kojeg predstavljate uzvratite dio plemenitosti koju ste našli u okrilju crnogorskog i srpskog naroda, posebno onda kada je slovenačkom narodu prijetilo potpuno duhovno i fizičko istrebljenje*.²³⁹

U Srbiju su počeli da stižu i prvi vozovi sa oslobođenim vojnicima JNA; ironija istorije bila je kompletna – nekada su istom prugom dolazili vozovi „bratstva i jedinstva“ a sada su se u njima vraćala deca koja su bačena u ratni pakao: *Voz tuđe. Uplakane žene sa decom, porodice vojnih lica i vojnici-zarobljenici. Prepoznali smo ih još iz daleka. Dečaci obučeni u neke krpe koje su dobili od slovenačkih teritorijalaca. Još uvek uplašeni, a na licima im se vidi stid – kao da su oni krivi za sabotaže i izdaje u 5. armijskoj oblasti*.²⁴⁰

236 „Borba“, 3. jul 1991, 1, 10.

237 Isto, 3. – Košutić je za „Politiku“ izjavio kako je Generalštab JNA „užasnut i razočaran“ ponašanjem Slovenije: *Adžić nam je saopštio da je reč o neverovatno prljavom sukobu, gde se koriste nezamislive metode. Adžić je između ostalog precizirao da bi poraz Jugoslavije i Armije sigurno otvorio mnoge apetite*. („Politika“, 3. jul 1991, 9).

238 „Borba“, 4. jul 1991, 3.

239 Isto, 11. – Bulatović o tome piše: *I sada mi je muka kad se prisjetim tog poniženja. Posebno kada smo trebali da, kao predsjednici republika, molimo svog slovenačkog kolegu Milana Kučana da pokaže milost prema zarobljenim pripadnicima JNA iz naših republika. Ovo je bio javno postavljen uslov da bi se uopšte saznalo za njihovu sudbinu, a kasnije da bi bili pušteni na slobodu. Progutao sam knedlu, pisao Kučanu i javno ga molio da oslobodi pripadnike JNA iz Crne Gore*. (M. Bulatović, *Pravila čutanja*, 42).

240 „Borba“, 4. jul 1991, 11. – Jedan mladić iz Novog Sada, Srbin, rekao je reporterima: *Nije tačno da su Slovenci loši ljudi. Bezbroj puta su nam pomogli. Zašto bih ja Slovence branio od Slovenije? Isto su mislili i naši oficiri koji su sa nama bili samo da nam neko nešto ne bi učinio*. (Isto).

Rukovodstvo Socijalističke partije Srbije zatražilo je 3. jula „hitno zasedanje“ Savezne skupštine na kojoj bi se utvrdila odgovornost Ante Markovića „zato što je svojim odlukama, na koje po Ustavu nije imao pravo, odgovoran za sukobe i krvoproliće i potpuno nepotrebne i ničim opravdane ljudske žrtve u sukobima u Sloveniji“.²⁴¹ Nemačka vlada je istog dana uputila zahtev da JNA obustavi svoja dejstva kako ne bi došlo do „ozbiljnih posledica“ u odnosima između Nemačke i Jugoslavije.²⁴² Na vanrednoj sednici crnogorske Skupštine Branko Kostić je izjavio da je slovenačko rukovodstvo izdalo zemlju, a Milo Đukanović da Jugoslavija u „dosadašnjim okvirima“ više ne postoji.²⁴³ Njen predsednik Predsedništva, Stjepan Mesić, iz Ljubljane se vratio u Zagreb i otpočeo diplomatsku ofanzivu. U kontaktu sa stranim diplomatama, Ditrihom Genšerom, Daglasom Herdom, Alojzom Morkom i Van den Brukom, pokušavao je da tokom 3. jula predoči koliko je postignuto primirje krhko i da ukaže na opasnost od armijskog preuzimanja vlasti.²⁴⁴

Posle toga je za 4. jul zakazao 123. sednicu Predsedništva i doputovao u Beograd. Na toj sednici glavnu reč su vodili general Kadijević i admiral Brovet; oni su optuživali slovenačku stranu da nije deblokirala kasarne i da krši primirje. Uprkos ovim alarmantnim tumačenjima, i uprkos činjenici da su gotovo svi granični prelazi ponovo prešli u slovenačke ruke, sednica Predsedništva SFRJ održana 4. jula odisala je sasvim drugim tonovima. Tako je *Politika* pisala kako je Sloveniji „naloženo da povuče jedinice“.²⁴⁵ Zapravo, na ovoj sednici potvrđen je postignuti dogovor o apsolutnom prekidu vatre, najkasnije do ponoći tog dana; povratak (odmah ili najkasnije do 7. jula) na stanje pre donošenja odluke o otcepljenju Slovenije; do podneva 5. jula trebalo je deblokirati jedinice i sve ustanove JNA. Od slovenačke strane takođe se očekivao povratak objekata, sredstava i opreme JNA, kao i povlačenje na mirnodopske pozicije. Posle svega toga, jedinice JNA bi se vratile u kasarne. Za sprovođenje ovih odluka zaduženi su Bogić Bogičević i Vasil Tupurkovski.²⁴⁶

Slovenačka strana je bila iznenađena ovakvim ultimatumom, posebno što se sa odlukom saglasio i Stjepan Mesić. I ovoga puta odgovor iz Ljubljane na ovu ne-realnu listu želja bio je kratak – Jugoslavija više nema granice sa Italijom i Austrijom.²⁴⁷ Slovenija je bila odlučna da održi status quo u očekivanju nastavka pregovora uz prisustvo evropske Trojke. Neometano dolaskom Bogičevića i Tupurkovskog koji su u Sloveniji boravili 5. i 6. jula, slovenačko Predsedništvo posvetilo se razradi platforme za predstojeće pregovore.

U Srbiji je aktuelna situacija i dalje izjednačavana sa događajima iz 1941. Milorad Vučelić je pisao da je Srbija prešla granicu sopstvene tolerancije, da nije dan političar nikada neće dobiti mandat da ostavi „velike delove srpskog naroda u inostranstvu“. Optužio je i roditelje koji su tražili povratak svoje dece iz JNA da su deo „zavere“ čiji je cilj bio da blokiraju vojne jedinice i onemoguće ih u daljim „samoodbrambenim“ dejstvima, odnosno „da bi se do kraja izveli svi separatistički naumi i ciljevi i zataškala odgovornost za zločin nad vojnicima“. Mit o istorijskoj

241 „Politika“, 4. jul 1991, 1.

242 Isto, 5.

243 Isto, 10.

244 S. Mesić, *Kako smo rušili Jugoslaviju*, 75–78.

245 „Politika“, 5. jul 1991, 1.

246 *Odbrana i bezbednost Jugoslavije*, 302.

247 „Borba“, 5. jul 1991, 5.

predodređenosti Srbije da bude „žrtva“ bio je u punom zamahu – njeni neprijatelji bili su Austrija i Nemačka, a iz toga je proisticala i jedna posebna „misionarska“ uloga: *I ovoga puta, izgleda, srpski narod ima zlu sudbinu da velikom cenom plati uviđanje Evrope i SAD ko je ko na Balkanu i ko je odista na strani demokratije i civilizacije, a ko ne.*²⁴⁸

Sindrom gubitnika ponela je i JNA – ona je ubrzano gubila tle pod nogama. General Kadijević je tih dana u telefonskom razgovoru od sovjetskog maršala Jazova tražio direktnu vojnu pomoć, ali je i ovoga puta odgovor bio negativan: *Preciznije, ne bi nas mogli zaštititi, a što se oružja tiče može, ali samo redovnim kanalom preko Vlade SFRJ, a mi tražimo mimo vlade, jer nam Ante Marković ometa donošenje odluke vlade. Veljko ga je upozorio da Nemci preko nas ugrožavaju i njih i zamolio da to prenese Gorbačovu.*²⁴⁹

GENERAL VELJKO KADIJEVIĆ

Pošto nije realizovan dogovor o oslobađanju zarobljenih pripadnika JNA i članova njihovih porodica, potpredsednik SIV-a Aleksandar Mitrović zatražio je 6. jula od slovenačke vlade da se ta odluka sprovede u delo: *Savezno izvršno veće ima informacije da se u zatvorima, logorima i sabirnim centrima još uvek nalazi veliki broj vojnih lica i članova njihovih porodica. U kazneno popravnom domu 'Dob' nalazi se 91 starešina i 110 vojnika. Opšti uslovi njihovog smeštaja su nehumani. Sa njima se postupa neljudski, a među njima ima ranjenih i bolesnih, a većina je bila van operativnih zadataka. Ne dozvoljava se prebacivanje u bolnice i druge zdravstvene ustanove.*²⁵⁰

General Adžić je 5. jula govorio u Centru visokih vojnih škola u Beogradu. Prema beleškama jednog od oficira koji je bio na tom sastanku, on je rekao da je Jugoslavija u najvećoj krizi od svog osnivanja, da se suočava sa katastrofom i da vojno rukovodstvo dugo nije bilo svesno te situacije, da bi vojni udar bio „prava katastrofa“, da je JNA u rat upletena mimo svoje volje, da je u Sloveniji delovala samo u samoodbrani i da se zato „uzdržala“ od opšteg vazdušnog napada na vitalne saobraćajnice, komunikacije i elektronske medije; JNA svojim uticajem treba da „prinudi“ republička rukovodstva na mirno rešenje odnosa „između naroda Jugoslavije“.²⁵¹

U realnosti, međutim, JNA je bila na putu da postane servis srpskog republičkog rukovodstva, kako je pokazao tok sastanka koji su 5. jula Milošević i Jović zakazali sa Veljkom Kadijevićem. Srpski funkcioneri su konstatovali da je JNA u Sloveniji „poražena i potučena“, da je srpski narod izgubio poverenje u vojsku i da je u Srbiji „izdaja na delu“ – Vuk Drašković je vodio propagandu da se ne ide u rat, a demonstrirale su i majke vojnika. Zato je od generala Kadijevića zahtevano da se Slovencima odgovori „žestoko, svim sredstvima, uključujući i avijaciju, potom

248 „Politika“, 5. jul 1991, 7.

249 B. Jović, *Poslednji dani SFRJ*, 360. Beleška za 9. juli 1991.

250 Navedeno prema: K. Kolšek, *Prvi pucnji u SFRJ*, 316.

251 UN, MKTJ. 03038418. Prema izjavi generala Milosava Đorđevića od 6. marta 2003.

se povući iz Slovenije“ kako bi se „uplašila Hrvatska i umirio srpski narod“. Traženo je i da se jedinice JNA povuku na liniju: Karlovac–Plitvice na zapadu; Baranja–Osijek–Vinkovci–Sava na istoku i Neretva na jugu: *Na taj način pokriti sve teritorije na kojima žive Srbi do potpunog raspleta, odnosno do konačnog slobodnog opredeljenja naroda na referendumu.*

Dalje je traženo da se „potpuno eliminišu“ Slovenci i Hrvati iz JNA: *Ako odmah ne krene sa akcijom u Sloveniji, mi gubimo u Srbiji, a onda se i vojska raspada. Bili smo kategorični. Veljko bez ikakve diskusije prihvata. Samo misli da mu treba 6–10 dana. Mi se ne slažemo, tražimo za 2–3 dana. Posle toga doći će priznanje Slovenije i Hrvatske od Austrije i Nemačke, a tada bi bila moguća i njihova vojna intervencija. I to prihvata. Dogovorili smo se da na Predsedništvu SFRJ postavi dve opcije: ili da Slovence prisili na sprovođenje odluka Predsedništva od juče o prepuštanju granice JNA i poštovanju saveznih zakona, ili da Predsedništvo naredi JNA napuštanje Slovenije. I u jednom i u drugom slučaju doći će u konflikt, jer Slovenci neće bez borbe dozvoliti da izvučemo tehniku. A u konfliktu ne treba ih štedeti.*²⁵²

U skladu sa ovim dogovorom, ohrabren ponovnim zaokretom srpskog rukovodstva ka ratobornijoj politici, Veljko Kadijević se 6. jula obratio javnosti putem televizije. U svom obraćanju je naizmenično obrazlagao postupke JNA u skorašnjim događajima, i optuživao strani faktor i unutrašnje neprijatelje za raspad države.²⁵³ Najavio je da će JNA, radi ostvarenja zadataka povodom situacije u Sloveniji, koje je pred nju postavilo Predsedništvo, povećati borbenu gotovost delimičnom mobilizacijom. Istovremeno, zapovednik zagrebačkog vazduhoplovnog korpusa, general Marijan Rožič, dobio je ekstenzivnu listu ciljeva na teritoriji Slovenije.²⁵⁴

Ovi planovi su, međutim, visili u vazduhu, što zbog međunarodne reakcije, što zbog same prirode konflikta i ljudskih resursa JNA. Domobilizacija kojom je pretio Kadijević, zapravo je predstavljala veliko razočarenje za JNA, podbacivši višestruko čak i na teritoriji Srbije i Crne Gore. Štaviše, Kadijević je bio veoma osetljiv na procenu međunarodnih okolnosti, a posebno je zazirao od intervencije Zapada. Kada je tih dana razgovarao sa sovjetskim ministrom odbrane maršalom Jazovom dobio je negativan odgovor na pitanje da li će SSSR stati u zaštitu SFRJ u slučaju zapadne intervencije. Čak je odbijen i njegov zahtev da JNA u SSSR-u kupi naoružanje i vojni materijal koji je bio potreban.²⁵⁵

Verovatno pokoleban ovim razvojem, Kadijević je ponovo odustao od radikalnijih poteza: *Procjenjujući sve te i još neke druge elemente situacije, Štab Vrhovne*

252 B. Jović, *Poslednji dani SFRJ*, 340. – Milošević je 5. jula uredno uručio Sedmojulske nagrade koje su dobili: Ivan Maksimović, Zoran Terzić, Nikola Pantić, Milorad Mišković, Živojin Bumbaširević, Branko Miljuš, Nikša Stipčević i Aleksandar Petrović (atletski trener). Milošević je rekao da je „sama nagrada samo skromno svedočanstvo njihovog ličnog doprinosa njihovoj Republici i njihovom narodu“. („Borba“, 6–7. jul 1991, 7).

253 Uloga stranog faktora postala je vremenom Kadijevićeva opsesija: *Uz sve protivrečne interese stranih faktora, i to interese po raznim osnovama, u odlučujućem trenutku prevladao je nemački, pa je taj interes, uz podršku Bušove administracije, odigrao presudnu ulogu u razbijanju SFRJ. U suštini spoljni faktor djeluje na način da već postojeće krize i sukobe rasplamsava, inicira i nove, a posle se pojavljuje kao spasitelj, sanator situacije. Nama je u Štabu Vrhovne komande uvijek bilo jasno s kim imamo posla i ko nam je stvarni neprijatelj.* (V. Kadijević, *Moje viđenje raspada*, 50–51).

254 A. Tus, *Rat u Sloveniji i Hrvatskoj*, 72.

255 B. Jović, *Poslednji dani SFRJ*, 360.

komande je zaključio da sve naše prijedloge Predsjedništvu SFRJ o daljoj upotrebi JNA u Sloveniji, treba zasnivati na osnovnom opredeljenju da JNA ne može i ne treba prihvatiti ulogu okupatorske vojske u Sloveniji, da istovremeno ne može i ne treba prihvatiti da je se vrijeđa, maltretira, ponižava, što se inače sa stvarnom okupatorskom vojskom ne bi smijelo činiti, tako da je jedino rješenje da JNA napusti Sloveniju. [...] Ipak, najveće iznenađenje za mene predstavljao je vrlo jasni nagoveštaj da će biti mnogo onih u Jugoslaviji koji se na riječima deklariraju kao borci za Jugoslaviju, a kada to stvarno zatreba i pozovu se da to učine, nalaze razne izgovore i opravdanja da se izvuku. Nagovještaj takvoga ponašanja ja vidim i u obrazloženju neprihvatanja ponuđene varijante da se Slovenija najprije vojnički porazi, a potom JNA povuče.²⁵⁶

Ova žaoka bila je upućena srpskom rukovodstvu, ali ni oni o Kadrijeviću nisu mislili bolje. Po oceni Borisava Jovića, „u toku jednog dana on pravi strašne evolucije: od toga da se odlučnom akcijom mora povratiti moral vojske, do toga da svi njegovi generali misle da je svaki miran put bolji, da nikako ne prihvataju rat“ i da „neka dođe crni đavo, a kamoli Evropska misija, samo neka smiri stanje“.²⁵⁷

III. Prekid sukoba i posledice rata u Sloveniji

Istovremeno je dobijala obrise i diplomatska akcija Evropske zajednice. U Hagu je 5. jula na Samitu dvanaestorice doneta Deklaracija o situaciji u Jugoslaviji, u kojoj je istaknuta potreba za očuvanjem primirja i postizanjem političkog rešenja, te podržani napori ministarske Trojke usmereni u ovom pravcu.²⁵⁸ Isprva je bilo predviđeno da Trojka održi razgovore sa predstavnicima savezne vlade (Markovićem i Lončarom) i hrvatskim i slovenačkim vrhom (Tuđman i Kučan), ali je Van den Bruk zahtevao i prisustvo predsednika Predsedništva i članova zaduženih za nadgledanje primirja. Sama Trojka je u delimično izmenjenom sastavu (Hans Van den Bruk, Žak Pos i Žoao Pineiro) stigla 6. jula predveče na Brione trajektom iz Pule, a sa njima i Budimir Lončar i Janez Drnovšek. Tamo su ih već čekali Stipe Mesić i Ante Marković. Sutradan, 7. jula ujutro, stigla je i slovenačka delegacija – Kučan, Peterle, Bučar i Rupel. Istovremeno dolaze i Branko Kostić i Borisav Jović. Sa jugoslovenske strane, prisutni su bili svi članovi Predsedništva, uključujući i Janeza Drnovšeka koji je naizmenično učestvovao u radu obe delegacije. Jugoslovensku stranu je predstavljala i delegacija savezne vlade, u kojoj su sem Ante Markovića bili i ministri spoljnih i unutrašnjih poslova, Budimir Lončar i Petar Gračanin, kao i Kadrijevićev zamenik Stane Brovet. Pregovori koji su trajali ravno 16 sati počeli su odvojenim sastancima Trojke sa republičkim rukovodstvima – slovenačkim, hrvatskim, pa srpskim, a zatim je usledio sastanak sa predstavnicima savezne vlade.

Razgovori su bili napeti. Janša piše: *Evropljani su bili vrlo nefleksibilni i arogantni prema nama i Anti Markoviću. Posebno je Van den Bruk bio neprijateljski nastrojen spram Slovenije.*²⁵⁹ Interesantno je da je i Borisav Jović okarakterisao Van

256 V. Kadrijević, *Moje viđenje raspada*, 123–124.

257 B. Jović, *Poslednji dani SFRJ*, 360.

258 *Declaration on Situation in Yugoslavia, Adopted at the Extraordinary EPC Ministerial Meeting*, 5. July 1991, The Hague, Snežana Trifunkovska (prir.), *Yugoslavia through Documents*, Martin Nijhoff Publishers, Dordrecht 1994, 310–311.

259 J. Janša, *The Making of the Slovenian State*, 216, 218.

den Bruka kao najagresivnijeg, ali prema Srbiji i federaciji. Njemu je Van den Bruk rekao da je namera Evropske zajednice da se pomogne u stvaranju uslova da se pregovori o budućnosti Jugoslavije održe u mirnoj atmosferi. Joviću je otvoreno izneo da će Slovenija i Hrvatska dobiti međunarodno priznanje ako federalistička koalicija ne odustane od primene nasilja: *Iz komentara koje daju različite zemlje putem medija, možete shvatiti bolje nego mi šta to znači, šta bi to značilo. Zbog toga, mi bismo hteli da učinimo sve da se u takvu situaciju ne dođe.*²⁶⁰

Jović nije propustio priliku da još jednom iskaže nepoverenje prema „dobrim namerama“ Evrope, ali i da još jednom nagovesti srpske politike – službeni Beograd nema ništa protiv samoopredeljenja slovenačkog i hrvatskog naroda ako to pravo važi i za Srbe u Hrvatskoj. Osim toga, gotovo da je direktno rekao i da Srbija nije zainteresovana za dogovor o preuređenju jugoslovenske federacije. Jović je tvrdio da JNA i savezni organi nisu odgovorni za početak rata u Sloveniji, Evropska zajednica podržava „separatističke težnje“ u Jugoslaviji, Slovenija je definitivno odlučila da izađe iz federacije na neustavan način; potvrdio je da je u januaru 1991. održano više sastanaka državnih rukovodstava Srbije i Slovenije i da je „na njima vrlo jasno rečeno da Srbija nema ništa protiv da Slovenija svoje težnje za osamostaljenjem ostvari na miran i demokratski način i da se Srbija tome neće suprotstaviti“.²⁶¹

Jović je u veoma dugom i često protivrečnom govoru rekao i da JNA nije upotrebila ni „delić“ borbene sile kojom raspolaže, ali da se to može dogoditi u bliskoj budućnosti: *Mogu da Vam kažem da JNA samo u Sloveniji raspolaže sa snagom koja ih za 24 časa može poraziti i razoriti, ali mi to smatramo besmislenim. Moram direktno da Vas pitam, a Vi treba da razmislite o odgovoru: da li Vi smatrate da JNA i Predsedništvo SFRJ mogu dalje da doživljavaju takva poniženja? Kako da postupe ako se Slovenci budu dalje ovako ponašali? Ako Slovenci ne budu prestali sa tim, a oni to neće, ja Vas uveravam, onda nam ostaje vrlo mali izbor: ili da ratujemo ili da se otud povučemo. [...] Moram Vam reći da će vrlo teško biti ostvariti mir, naročito kada se radi o Hrvatskoj, u kojoj je mnogo više narod izmešan i gde hrvatsko rukovodstvo vrši strahovite pripreme skoro za likvidaciju srpskog naroda, a koji se masovno, iz dana u dan, seli u Srbiju. Hiljade ljudi se dnevno seli iz Hrvatske u Srbiju. To je masovno bekstvo pod presijom. [...] Glavni problem koji nastaje kod nas jeste priznavanje svakom narodu prava na samoopredeljenje. Mi priznajemo hrvatskom narodu pravo na samoopredeljenje, tražimo to isto i za srpski narod. Morate shvatiti, Srbi su dali tri miliona žrtava u dva svetska rata da stvore jednu državu u kojoj će zajedno živeti. Sada bi ispalo da na jedan nemoguće glup način gube svoju državu i da postanu nacionalne manjine u drugim državama. Genocidna politika prema Srbima u toku Drugog svetskog rata je u pamćenju svih njih i zato takvo rešenje ne prihvataju. Više to nije stvar Srbije, nego oni, Srbi van Srbije, to neće – oni će da ratuju, ako je tako, za svoja nacionalna prava, za svoju državu koja im se na silu uzima.*²⁶²

Na marginama ovih sastanaka, međutim, Jović je iskazivao drugačije mišljenje o opstanku zajedničke države. Drnovšek se seća kako je „seo pored Borisava Jovića i tiho ga upitao kakva je srpska pozicija o mogućem povlačenju JNA iz Slovenije. On je rekao da je to nešto o čemu se može razgovarati. [...] Jović se zagrejavao

260 Navedeno prema: B. Jović, *Poslednji dani SFRJ*, 351.

261 Isto, 353.

262 Isto, 354–355 i 359.

za ideju povlačenja JNA iz Slovenije, i rekao je da će za to pokušati da dobije potrebnu većinu u Predsedništvu. Crnogorski predstavnik, Branko Kostić, koji je bio prisutan na tom razgovoru, takođe je rekao da je saglasan sa tom idejom. [...] Ovo je bio očit korak dalje u odnosu na sve ono što se dešavalo na Brionima, gde je trebalo pre svega da konsolidujemo primirje između Slovenije i federacije, odnosno JNA“.²⁶³

Ova važna razmena mišljenja dogodila se na sastanku saveznog vrha (Predsedništva i SIV-a) i slovenačkog rukovodstva, koji je počeo u 13 sati i uglavnom protekao u duhu uzajamnih optužbi unutar federalne delegacije i oštroj konfrontaciji oko pitanja kontrole granice.²⁶⁴ U međuvremenu je Trojka finalizirala nacrt deklaracije pripremljene za usvajanje, koja je suštinski bila bazirana na kompromisu – obustava vatre uz povratak vojske u kasarne, tromesečni moratorijum na slovenačke i hrvatske odluke o razdruživanju i uspostavljanje graničnog režima kakav je bio pre 25. juna – sa slovenačkom policijom, ali po saveznim propisima. *Taj naoko jednostavno sročeni tekst imao je i nejasnih, diskutabilnih formulacija, ali je u osnovi bio prihvatljiv, sećao se Stipe Mesić.*²⁶⁵

Ovoj temi bila je posvećena plenarna sednica u kojoj su uzele učešća sve delegacije (sem Borisava Jovića, koji je otišao nezadovoljan ishodom svog razgovora sa posrednicima). Otvorio ju je Stjepan Mesić u 15 sati. Evropski posrednici i jugoslovenski političari dogovorili su modalitete prekida vatre u Sloveniji i režima carinskih poslova na granici Jugoslavije prema Italiji i Austriji. Dogovoreno je vraćanje stanja u graničnom pojasu i u celoj Sloveniji na period od pre 25. juna. Kontrolu graničnih prelaza sprovodiće slovenačka policija u skladu sa saveznim propisima; carine bi ostale savezni prihod.

U razgovorima je učestvovao i posebno insistirao na razjašnjenju teksta savezni premijer Ante Marković, koji je bio izložen ne samo optužbama od strane slovenačkog rukovodstva i pritiscima vojnog vrha, već i marginalizovan od strane evropskih pregovarača: *Pokušaj Zajednice da stekne uticaj nad jugoslovenskim institucijama odneo je jednu neplaniranu žrtvu – Antu Markovića. Lakomisleno je izostavljen iz sve šireg perimetra njenih pokušaja da od Jugoslavije napravi protektorat. Od tada su mu se retko obraćali i retko su ga uključivali.*²⁶⁶

263 J. Drnovšek, *Escape from Hell*, 267–268. – Prve razgovore o povlačenju JNA iz Slovenije vodili su Drnovšek i Jović još pre početka ratnog sukoba. Konkretan dogovor postignut je 7. jula na Brionima. Drnovšek je o tome decembra 1992. izjavio: *Ja sam sa Jovićem o tome dosta razgovarao još pre rata. Prilikom ponovnog susreta na Brionima razgovor između mene i njega krenuo je odmah posle dolaska, a kasnije smo se našli i u toku odmora. Odgovorio mi je da će predstavnici Srbije verovatno pristati na povlačenje JNA iz Slovenije. A 7. jula dogovorili smo se da ostanemo u kontaktu do momenta kada će i njihova strana obezbediti potreban broj glasova u Predsedništvu. Zatim smo praktično svakodnevno razgovarali telefonom. U međuvremenu je Mesić još jednom pokušao da sazove sednicu Predsedništva na Brionima, ali su Srbi to odbili. Stoga smo zatim mi učestvovali na sednici u Beogradu. Veče pre beogradske sednice Jović me pozvao i rekao da Srbija, ukoliko dođemo u Beograd, obezbeđuje 4 glasa. Na sednici sam odmah nastupio sa predlogom da se vojska povuče iz Slovenije. Odmah posle mene govorio je Kadrijević i podržao me, što je izazvalo iznenađenje i zgranutost Markovića i nekih drugih. Marković i neki članovi Predsedništva pokušali su na sve moguće načine da spreče tu odluku, ali je odluka posle višerasnog raspravljanja ipak izglasana. (Navedeno prema: „Duga“, 6–19. decembar 1992, 82).*

264 Beleške sa ovog sastanka objavio je J. Janša, *The Making of the Slovenian State*, 222–226.

265 S. Mesić, *Kako smo rušili Jugoslaviju*, 87.

266 V. Zimerman, *Poreklo jedne katastrofe*, 98.

Budući da je izgledalo kako se pregovarači neće saglasiti sa ovim uslovima, data je pauza do zakazivanja nove plenarne sednice, započete u 19 sati, na kojoj je Trojka predstavila donekle izmenjen dokument na engleskom jeziku. Iako su mnogi od pregovarača, a posebno premijer Marković, i dalje tražili razjašnjenja ili raspravu o pojedinim delovima dokumenta, Van den Bruk je odlučno zahtevao da se dokument usvoji u celosti.²⁶⁷

Tako je kasno uveče 7. jula usvojena tzv. *Brionska deklaracija* koja je proglasila moratorijum na slovenačke i hrvatske odluke o nezavisnosti u trajanju od tri meseca. Zauzvrat, JNA je trebalo da se vrati u kasarne. Najvažniji principi Deklaracije bili su: 1) narodi Jugoslavije jedini mogu da odluče o sopstvenoj budućnosti; 2) hitan početak pregovora o svim aspektima budućnosti Jugoslavije bez ikakvih preduslova; 3) Predsedništvo SFRJ imaće punu kontrolu nad JNA; 4) sve strane moraju da se uzdrže od jednostranih koraka. Politički pregovori trebalo je da počnu najkasnije do 1. avgusta. Trebalo je da se vode o svim aspektima budućnosti Jugoslavije, „bez ikakvih preduslova i na osnovu principa sadržanih u Završnom dokumentu iz Helsinkija i Pariskoj povelji o novoj Evropi. Ovo se naročito odnosi na ljudska prava, uključujući pravo naroda na samoopredeljenje u skladu sa Poveljom Ujedinjenih nacija i odgovarajućih normi međunarodnog prava, što znači i onih koje se odnose na teritorijalni integritet države“.

U Aneksu I utvrđeni su dalji modaliteti za pripremu pregovora. U pogledu režima na granicama, rečeno je da će kontrola graničnih prelaza biti u rukama slovenačke policije, a da će ona primenjivati savezne propise. Carine će i dalje biti savezni prihod, a naplaćivače ih slovenački carinici. Uplaćivače se na zajednički račun koji će kontrolisati savezni i republički ministri za finansije, plus jedan do dva spoljna kontrolora. Kontrola vazdušnog saobraćaja trebalo je i dalje da ostane jedinstvena za celu Jugoslaviju. U Aneksu II Deklaracije predviđeni su modaliteti za misiju posmatrača u Jugoslaviji koja je trebalo da nadgleda sprovođenje sporazuma u Sloveniji, eventualno i u Hrvatskoj. Usvajanje nije išlo glatko. Uzalud je Ante Marković insistirao na jasnijem definisanju i razgraničavanju odgovornosti saveznih organa tokom moratorijuma. Pregovori su takođe ometani grmljavinom generala Kadijevića iz Beograda, koji je preko svog zamenika Broveta povremeno pretio novom intervencijom iz vazduha ukoliko Slovenija ne oslobodi zarobljene vojnike i starešine JNA. Pošto je Kučan pristao na ovaj zahtev, a Markovićevi prigovori skrajnuti, otvoren je put ka usvajanju deklaracije.²⁶⁸ Hans Van den Bruk je izjavio da je zaustavljen „vulkan za koji smo se svi nadali da neće eksplodirati“. Mesić i Tuđman su rekli da je počeo proces mirnog raspleta jugoslovenske krize, a Kučan da osamostaljenje Slovenije nije ugroženo.²⁶⁹

Brionski sporazum je najviše odgovarao Sloveniji a najmanje Hrvatskoj. Ona je dogovoreni moratorijum iskoristila za utvrđivanje svojih pozicija, a Hrvatska je izgubila dragocenog saveznika. Od tada je njena politička sudbina bila vezana za Srbiju i Bosnu i Hercegovinu, pa je vlast u Zagrebu isticala kako je međunarodna zajednica faktički dopustila rasplamsavanje rata u Hrvatskoj.²⁷⁰ Da od sveobuhvatnog sporazuma neće, međutim, biti ništa, bilo je jasno posle reči Borisava Jovića

267 S. Mesić, *Kako smo rušili Jugoslaviju*, 90–92.

268 J. Drnovšek, *Escape from Hell*, 268–269.

269 „Borba“, 9. jul 1991, 3.

270 *Stvaranje hrvatske države*, 311.

da će se jugoslovenska kriza rešiti mirnim putem „samo ako se srpskom narodu u Hrvatskoj prizna pravo na samoopredeljenje do otepljenja“.²⁷¹

Istog dana, 8. jula, održana je i sednica Predsedništva SFRJ posvećena implementaciji Brionske deklaracije. U njenom radu nisu učestvovali ni Drnovšek ni Mesić, u čijem odsustvu je sednicom rukovodio Branko Kostić.²⁷² Članovi Predsedništva su ustanovili da slovenačka strana nije ispunila sve obaveze koje je preuzela Brionskom deklaracijom. Borisav Jović je doveo u pitanje i pregovarački proces na Brionima, pitajući se ko je pozvao Trojku i u čije ime je ona isposlovala dogovor. Napadnuti su Tupurkovski, Marković i Lončar da su pozvali Trojku na Brione Predsedništvu iza leđa. Predstavnici savezne vlade, Marković i Lončar, branili su ovaj pristup. U atmosferi uzajamnog optuživanja, Predsedništvo je ipak prihvatilo Brionsku deklaraciju.

Skupština Srbije je o jugoslovenskoj krizi raspravljala 8. jula i nagovestila stvaranje nove (jugoslovenske) države. Poslanici opozicije su tražili raspravu o „genezi neuspešne srpske politike“ i odgovor na pitanje ko je predstavljao Srbiju u razgovorima na Brionima. Poslanici vladajuće partije su zahtevali odgovornost Ante Markovića, „petokolonaša u Armiji“ i slovenačkog rukovodstva. Antonije Isaković je tražio da se Skupština jasno odredi prema unutrašnjim granicama u Jugoslaviji kao prema administrativnim; izjavio je i da Srbi nisu ugroženi samo od Slovenije i Hrvatske „već i od Evrope“.²⁷³ Kao „titoistički“ odbacio je stav federalnog premijera da o Srbima u Hrvatskoj treba da se odlučuje u Hrvatskoj. Ovu sednicu obeležio je i zvaničan ulazak u Skupštinu Vojislava Šešelja, sa „kokardom“ na košulji. Sve njegove predloge poslanici SPS-a pozdravljali su „aplauzom u vidnom oduševljenju“. Šešelj je potvrdio kako je izjavio da treba „postreljati“ sve one koji šire defetizam, a njegova rasprava sa poslanicima opozicije umalo je dovela do fizičkog obračuna.²⁷⁴ Milan Paroški je rekao da „cela Slavonija“ pripada srpskom narodu, a tražio je i da se ozvaniči „Martićeva vojska“.²⁷⁵

Najvažniji zaključak se odnosio na zahtev da federalni organi (SIV, Predsedništvo SFRJ i Skupština Jugoslavije) obezbede „prisustvo i delovanje JNA“ u SAO Krajini, Slavoniji, zapadnom Sremu i Baranji radi sprečavanja eskalacije međunarodnih sukoba. Od Vlade Srbije je traženo da hitno preduzme mere kako bi se Teritorijalna odbrana osposobila da u „potrebnom trenutku“ preuzme zadatke odbrane Republike Srbije i srpskog naroda, kao i „zadatke zajedničke odbrane sa drugim narodima koji su se opredelili da žive u Jugoslaviji“. Osim toga, zahtevano je i da srpski regruti ubuduće vojni rok služe samo na teritorijama „koje nastanjuju narodi koji su se opredelili da žive u Jugoslaviji“.²⁷⁶ Ovi zaključci su usvojeni sa samo jednim glasom protiv. U skladu sa njima pripremljeni su, i na narednoj sednici ovog zasedanja, usvojeni Zakon o odbrani i Zakon o unutrašnjim poslovima Republike Srbije, koji su predstavljali legislativni kamen temeljac Miloševićeve vladavine u godinama koje su dolazile.²⁷⁷

271 „Politika“, 9. jul 1991, 2.

272 B. Kostić, *Da se ne zaboravi*, 125–126.

273 „Borba“, 9. jul 1991, 9.

274 „Politika“, 9. jul 1991, 6.

275 Isto, 8.

276 „Borba“, 9. jul 1991, 9.

277 „Službeni glasnik Republike Srbije“, 45/91, 27. jul 1991.

U međuvremenu, Brionska deklaracija je usvojena i na slovenačkom Predsedništvu, koje je preporučilo skupštini Slovenije da je usvoji, što je i učinjeno 10. jula, sa 189 glasova za, 11 protiv i 7 uzdržanih. Na istom zasedanju usvojena je i rezolucija kojom je federaciji i drugim jugoslovenskim republikama predloženo povlačenje JNA iz Slovenije. Slovenačke vlasti su takođe našle načina da izbegnu ili odlože po njih najproblematičnije aspekte sprovođenja Brionske deklaracije, odnosno povlačenje Teritorijalne odbrane sa karaula na granici i drugih vitalnih objekata u republici. Odlagali su predaju zarobljene tehnike, zahtevali su i da se JNA povuče u kasarne po dogovorenim rutama, te da ne dovodi nove jedinice na teritoriju Slovenije. Savezna vlada je, međutim, zahtevala da joj se počnu uplaćivati prihodi od carina, a Sekretarijat za odbranu je čak uputio zahtev da se u vojsku pošalje 4.000 slovenačkih regruta.²⁷⁸ Savezna vlada i slovenačke vlasti nastavile su sa ratom saopštenjima.

RASPRAVA O BRIONSKOJ DEKLARACIJI,
SLOVENAČKI PARLAMENT 10. JUL 1991.

Milošević nije krio zadovoljstvo razvojem događaja, kako je primetio ambasador Zimmerman koji se sa njim sreo 12. jula: *Blistajući u novom luksuznom letnjem odelu, Milošević je kipteo od trijumfa. Ovaj samoprogllašeni apostol jedinstvene Jugoslavije nije pokazivao ni trunke kajanja zbog njenog sloma: – Srbija neće postavljati nikakve smetnje odlasku Slovenije – rekao je. Ne propuštajući priliku da zabode iglu u svog glavnog neprijatelja, dodao je: – Marković se ponašao glupo sa svojim polovičnim merama protiv Slovenije. Trebalo je*

da tamo pošalje ili 100.000 vojnika ili nijednog. Mi ne bismo poslali nijednog. Slovenija nije vredna života nijednog srpskog vojnika.²⁷⁹

Dan kasnije, Zimmerman je otišao na sastanak sa Veljkom Kadijevićem: *Nisam očekivao naročito ljubazan prijem kod Kadijevića, ali nisam bio spreman za topovsku paljbu koja se sručila na mene. Nakostrešenih obrva, Kadijević je optužio Sjedinjene Države za dvostruki standard. Mene lično je optužio za pogrešno obaveštavanje moje vlade o 'pravoj situaciji' u Jugoslaviji.*²⁸⁰

Umesto pregovora usledio je haotičan period obeležen blokadom u radu Predsedništva SFRJ. Tako se 124. sednica, održana 12. jula, na kojoj je trebalo da se operacionalizuje dogovor sa Briona, pretvorila u međusobno optuživanje

278 J. Janša, *The Making of the Slovenian State*, 237.

279 V. Zimmerman, *Poreklo jedne katastrofe*, 98.

280 Isto, 99. – Kadijević ni kasnije nije imao dilema da je „praktično ponašanje realizatora te politike, prije svih ambasadora SAD u Jugoslaviji Zimmermana, bilo isključivo u funkciji razbijanja Jugoslavije. Gospodin Cimerman će ostati upamćen kao veoma zaslužan čovjek za razbijanje Jugoslavije i veoma odgovoran za mnogu prolivenu krv u Jugoslaviji“. (V. Kadijević, *Moje viđenije raspada*, 16, 21).

o neispunjavanju dogovorenog. Na sednici je i Kadrijević prvi put pomenuo da bi „najveći deo vojske hteo da odmah ide iz Slovenije“. Borisav Jović je delio isto mišljenje. Bilo je očigledno da za JNA i srpsku stranu, upravo kao i za slovenačku, Brionski sporazum ne predstavlja definitivno rešenje već prosto prelaznu fazu. Naposljetku je ipak donesen zaključak, uz Mesićevo protivljenje, da se hitno realizuju obaveze iz deklaracije, ali i da se demobilišu svi oružani sastavi na teritoriji SFRJ, osim JNA i redovnog mirnodopskog sastava milicije. Predsedništvo je pozdravilo i dolazak posmatračke misije.

Dogovoreno je takođe da Predsedništvo u kontinuiranom zasedanju prati realizaciju ovih zaključaka, ali se pokazalo da ni to neće biti moguće. Članovi se nisu mogli dogovoriti čak ni o mestu zasedanja – „srpska“ polovina nije želela da se nova sednica održi na Brionima, kako je Drnovšek zahtevao. Došlo je do raslojavanja. Dok su Kučan, Tuđman, Mesić i Drnovšek sedeli na Brionima, a Jović, oba Kostića i Bajramović u Beogradu, Marković, Lončar, Bogičević i Tupurkovski leteli su između Briona i Beograda u vremenu od 14. do 17. jula. Više puta su zakazivane, pa i održavane sednice bez kvoruma, i to i na Brionima i u Beogradu.²⁸¹ U ovom periodu došlo je do ključnog preokreta u razmišljanju vojnog vrha, koji se posvetio pitanju spasavanja vojne tehnike i kapaciteta preostalih u Sloveniji: *Za Blagoja Adžića i Veljka Kadrijevića ostala je na raspolaganju samo jedna opcija, i oni su je iskoristili. Takva strategema bi bila moguća samo uz podršku srpske većine u Predsedništvu SFRJ, koje bi formalno moralo da donese odluku o povlačenju JNA iz Slovenije. Generalštab je procenio da je u tom trenutku bolje povući ljudstvo i skupocenu opremu. Srpski političari su imali istu procenu.*²⁸²

Zahvaljujući tome, 127. sednica Predsedništva SFRJ održana je 18. jula na kraju ipak u Beogradu, nakon što je Branko Kostić iskoristio mogućnost i Janezu Drnovšku „stavio do znanja da bismo na sednici mogli donijeti odluku o povlačenju JNA iz Slovenije. On je sa nepovjerenjem primio tu moju sugestiju“.²⁸³

Ipak, Drnovšek je došao u Beograd i odmah pokrenuo ovo pitanje: *Na samom početku sednice podneo sam predlog o povlačenju JNA iz Slovenije. Posle mene reč je data Veljku Kadrijeviću, koji je potvrdio da zahtevi JNA za normalizaciju stanja u Sloveniji, prosleđeni Predsedništvu SFRJ kao vrhovnom komandantu, nisu ispunjeni. Iz tog razloga, i na vidno iznenađenje nekih prisutnih, i on je predložio povlačenje JNA iz Slovenije. Rasprava je trajala dugo. Iako sam znao da je stvar unapred dogovorena, sa pet obezbeđenih glasova, i dalje sam bio pun strepnje. Da li će proći ili neće? Ante Marković je bio veoma protiv ovakve odluke. Iznova i iznova smo raspravljali. Mesić je bio protiv, kao i Tupurkovski i Bogičević. Tokom pauze sam razgovarao sa njima, i pokušao da ih ubedim da glasaju za. Uspeo sam sa Tupurkovskim i Bogičevićem, a Mesić je glasao protiv.*²⁸⁴

Predsedništvo je, na predlog Štaba Vrhovne komande JNA, saopštilo *Odluku o premeštanju jedinica JNA sa teritorije Republike Slovenije*. Takva odluka je donesena jer nisu ispoštovane odredbe Brionske deklaracije: na granicama nije uspostavljeno stanje koje je važno pre 25. juna 1991; nije izvršena deblokada svih jedinica, otežano je snabdevanje i onemogućava se slobodno komuniciranje. Nisu vraćena

281 J. Drnovšek, *Escape from Hell*, 274–275.

282 J. Janša, *The Making of the Slovenian State*, 238.

283 B. Kostić, *Da se ne zaboravi*, 128.

284 J. Drnovšek, *Escape from Hell*, 275–276.

zaplenjena sredstva i oprema JNA, a grubo su narušena i elementarna ljudska prava pripadnika armije. Povlačenje jedinica JNA trebalo je izvršiti u roku od tri meseca: 31. korpus trebalo je da se dislocira u Srbiju, a 14. korpus u Bosnu i Hercegovinu.²⁸⁵ Janez Janša piše: *Slovenija je odahnula sa olakšanjem. Čim mi je Drnovšek preneo vest u Ljubljani, Milan Kučan me je pozvao da mi čestita. Čestitao sam i ja njemu. Uspeh je bio zajednički.*²⁸⁶ Najgorčeniji ovakvim razvojem bio je premijer Marković, dok je evropska Trojka sa iznenađenjem konstatovala da je situacija nenadano brzo evoluirala dalje od Brionske deklaracije.

Borisav Jović je srpskoj javnosti rekao kako je ova odluka u skladu sa političkim stavom rukovodstva Srbije da JNA ne treba da bude stacionirana u onim delovima zemlje gde je smatraju okupatorom: *Učinili smo jedan značajan korak ka mirnom raspletu jugoslovenske krize.*²⁸⁷ U Sloveniji je ova odluka ocenjena izrazito pozitivno, kao „ohrabrujuća i dalekosežna“. Janez Drnovšek je u Ljubljani izjavio da je odluka od „istorijskog značaja“ za Sloveniju, kao i da je „na povlačenju“ radio poslednje dve nedelje i pohvalno se izrazio o Kadijeviću i Brovetu. Sada je i Milan Kučan mogao da kaže nešto dobro o JNA: *Sada je jasno da za intervenciju u Sloveniji nije bilo povoda, a JNA posle svega ne treba smatrati nesposobnom, jer ona jednostavno nije bila obučavana za napad na sopstveni narod.*²⁸⁸

U Hrvatskoj je vladao strah da će se vojni efektivni iz Slovenije dislocirati u Hrvatsku, pa je Stjepan Mesić glasao protiv odluke o povlačenju, a Josip Manolić izjavio da je ta odluka suprotna stavovima Brionske deklaracije.²⁸⁹ U Zagrebu se čak govorilo o „lažnom slovenačkom ratu“ – u pitanju je navodno bio srpsko-slovenački pakt koji je Slovencima olakšao secesiju, doveo do poniženja JNA i uništavanja onoga što je ostalo od Markovićeve vlade. JNA je konačno prestala da bude autentična jugoslovenska armija i sada je bila slobodna da svu svoju pažnju usmeri prema rastućim napetostima u Hrvatskoj. Posle kraha u Sloveniji sada joj je više od svega bio potreban jedan moralni podstrek.

Odluka je donesena i istoga dana operacionalizovana naredbom Veljka Kadijevića. Ovakva odluka Predsedništva SFRJ bila je u suprotnosti sa Brionskim sporazumom, pa je predstavljala iznenađenje i za Evropsku zajednicu koja nije tražila povlačenje JNA iz Slovenije već samo njeno povlačenje u kasarne i vojne objekte. Ovakva odluka bila je, međutim, u duhu srpsko-slovenačkog dogovora kome su se pridružili i predstavnici drugih republika, osim Hrvatske.

Posle ove odluke došlo je do radikalnog zaokreta u politici međunarodne zajednice prema jugoslovenskoj krizi, jer do tada nije postojala podrška secesionizmu ni u jednom delu Jugoslavije. Do ove odluke Predsedništva Evropska zajednica je bila koliko-toliko jedinstvena u pogledu podržavanja „jedinstvene i demokratske Jugoslavije“, kako je tu politiku objasnio Džejms Bejker kada je bio u Beogradu. Odluka Predsedništva SFRJ donesena je bez ikakve potrebe i nije imala

285 Navedeno prema: K. Kolšek, *Prvi pucnji u SFRJ*, 322; „Borba“, 19. jul 1991, 1.

286 J. Janša, *The Making of the Slovenian State*, 239.

287 „Politika“, 19. jul 1991, 1. – Jović u svom dnevniku beleži: *Konačno smo usvojili odluku o povlačenju JNA iz Slovenije. Formalno, odluka je glasila da se jedinice JNA iz Slovenije privremeno razmeštaju na nove položaje. U stvari, da se zadovolje oni koji se još uvek nadaju očuvanju jedinstvene SFRJ.* (B. Jović, *Poslednji dani SFRJ*, 366).

288 „Borba“, 20–21. jul 1991, 3.

289 S. Mesić, *Kako smo rušili Jugoslaviju*, 123–124.

uporište u Ustavu. Ona je delegitimisala sva nastojanja da se očuva jedinstvo zemlje i nastave pregovori o njenom opstanku. Pošto je bilo očigledno da Slovenija i Srbija više ne žele nikakvu Jugoslaviju, i na Zapadu se postepeno menjao stav prema tom pitanju. Stjepan Mesić se seća: *U uobičajeno mučnoj, često nesnošljivo zajeđljivoj raspravi, uz ovu protivustavnu odluku, jednoglasno smo usvojili poruku javnosti i zaključili da se s predsjednicima republika sastanemo 22. srpnja – na Ohridu.*²⁹⁰

Tako su se 22. jula na Ohridu na proširenoj sednici Predsedništva kojoj su prisustvovali i članovi savezne vlade, republičkih rukovodstava i vojnog vrha, još jednom sastali svi protagonisti jugoslovenske drame. Trebalo je usvojiti zajedničku Izjavu protiv upotrebe sile i utvrditi način funkcionisanja države tokom dogovorenog tromesečnog moratorijuma. Pre početka sednice general Kadijević i hrvatski predsednik imali su „poduži razgovor u četiri oka“.²⁹¹

Sa Kadijevićem je razgovarao i Stjepan Mesić: *Natuštenog generala, koji se u one dane spram mene ponašao krajnje korektno, sklon, kako je rekao, da bude na usluzi i mladoj hrvatskoj demokraciji, za stolom na terasi nad jezerom, uz kafu, pitam: Zar, Veljko, ne vidiš kamo se ovo ide, zar ne možeš dokučiti krajnji cilj velikosrpske politike? Puna su im usta Jugoslavije, a istjeruju te iz Slovenije, Sloveniju istjeruju iz Jugoslavije. Kadijević je odgovorio: Mi smo procijenili da će našim povlačenjem iz Slovenije doći do pozitivnih procesa u Sloveniji. Sađ će uslijediti snažne akcije onih snaga koje su za ostanak u Jugoslaviji. Mesić je burno reagovao na ovu procenu: Nevjerojatno! Ti si potpuno izvan događaja. Vojska na ovaj način ne potiče nikakve projugoslavenske procese u Sloveniji, nego samo služi Miloševiću. A nije mi jasno zašto si se toliko vezao za Slobu? Kadijević je bio uporan: S kim u Srbiji, ako ne s njim? Svi drugi na javnoj sceni su četnici, ne mogu sa četnicima! Mesić je zaključio: Samo ti tako nastavi i Sloba će ti doći glave.*²⁹²

Jednako ogorčen razvojem događaja bio je i Ante Marković, koji se na Ohridu pojavio na čelu neuobičajeno brojne delegacije savezne vlade, u kojoj su, osim već uobičajenih članova (Kadijević, Lončar, Brovet, Gračanin) učestvovali i savezni sekretari Vlado Kambovski, Božo Marendić i Branimir Zekan. Namera mu je bila da na sednici tematizuje pitanje načina funkcionisanja države u narednom periodu i pokuša spasti što se spasti može. Nije, međutim, usvojen ni Markovićev predlog o funkcionisanju države u vreme tromesečnog moratorijuma. Izjavu o miru nisu potpisali Mesić i Tuđman jer su smatrali da prvo JNA treba da ode u kasarne, pa tek onda da se izvrše ostale mere.

Ova sednica ostala je u senci vesti o novim sukobima u Hrvatskoj, zbog čega je hrvatski predsednik i napustio sastanak pre vremena. Dobro obavešteni izvori saopštavali su da se sastanak u Ohridu „oteo kontroli“ kada su počele da stižu vesti o sukobu u Mirkovcima, ali da ni pre toga nije postojala spremnost za postizanje dogovora već samo želja za „razne političke trgovine, ucene i pritiske“.²⁹³ Najteže borbe tokom 22. jula vođene su u Mirkovcima; komanda garnizona JNA u Vinokovcima saopštila je da je u 5 sati ujutru izvršen „opšti napad na srpsko stanovništvo u selu Mirkovci“ od strane jedinica MUP-a i Zbora narodne garde Hrvatske.²⁹⁴

290 Isto, 124.

291 „Politika“, 23. jul 1991, 5.

292 S. Mesić, *Kako smo rušili Jugoslaviju*, 127–128.

293 „Borba“, 24. jul 1991, 1.

294 Navedeno prema: „Politika“, 23. jul 1991, 7.

Prve vesti govorele su o čak 10 poginulih pripadnika MUP-a Hrvatske i 2 srpska teritorijalca. Iz srpskih izvora stizale su dramatične vesti da je jedan borac zaklan i da se vode borbe prsa u prsa.²⁹⁵ Garnizonu JNA u Vinkovcima isključeni su struja i voda. Komanda ratnog vazduhoplovstva saopštila je dan kasnije da je na njena četiri aviona otvorena vatra iz streljačkog naoružanja u rejonu naselja Novi Čakovci. Prvi put nije odgovoreno, ali kada je napad ponovljen u 17.05 časova piloti su uzvratili dejstvom iz naoružanja kojim su raspolagali: *Pogođena je zgrada u kojoj se, po ispoljenim razornim efektima, najverovatnije nalazila znatna količina ubojnih sredstava.*²⁹⁶

Usledila je četvoročasovna, uobičajeno nepodnošljiva rasprava. Izjava o miru je ipak nekako usvojena, kao i dodatnih pet tačaka vezanih za događaje u Hrvatskoj: razoružavanje svih paravojnih jedinica, demobilizacija rezervnog sastava MUP-a Hrvatske, a posle toga povlačenje jedinica JNA u garnizone, slanje posmatračkih misija Evropske zajednice i u Hrvatsku, kao i predstavnika Predsedništva SFRJ u krizna područja ove republike: *Između rata i mira, mi učesnici ovog sastanka izjavljujemo da smo nepodeljeno i kategorično za mir i demokratski rasplet jugoslovenske krize. Učinićemo sve da se prevaziđu naše podele i međusobno nepoverenje, opredeljujući se protiv upotrebe sile, zalažemo se za pregovore i dijalog ravnopravnih republika i rešenje jugoslovenske krize na osnovu dogovora.*²⁹⁷

Posle povratka iz Ohrida, Franjo Tuđman se obratio naciji preko Televizije Zagreb i zatražio spremnost za odbranu Hrvatske: *Obracam se pučanstvu Hrvatske da ih pozovem na pribranost i odlučnost, da se ne daju dalje isprovocirati u ratne sukobe, ali i da budu spremni ovih dana možda i na sveopći rat za odbranu Hrvatske.*²⁹⁸

Posle sastanka Milošević je izjavio da će se svi oni „koji ne vode računa o životima ljudi“ suočiti sa odgovornošću „pre svega pred svojim narodima“. Branko Kostić je rekao da je napad na Mirkovce izvršen „po narudžbini Vrhovništva“, a Momir Bulatović da Hrvatskoj i Sloveniji ne odgovara mir. Izjavio je i da je bio „lično zgranut političkim licjemerstvom i nedostatkom državničke mudrosti“ nekih učesnika sastanka u Ohridu. Po njegovom mišljenju, glavni izvor problema predstavljao je zahtev Hrvatske („nerazumni i suludi uslovi“) da se snage JNA povuku u kasarne: *Ja se bojim da režim u Hrvatskoj, na žalost, jednim dijelom i u Sloveniji, ne mogu jednostavno da funkcionišu u miru.*²⁹⁹ Za Kućana i Drnovšeka najvažnija odluka bila je ona koja se ticala saglasnosti Predsedništva za prihvatanje posmatračke misije EZ i za Hrvatsku, čime je ratni sukob u ovoj republici faktički internacionalizovan.³⁰⁰

Stjepan Mesić je na konferenciji za štampu 23. jula u Ohridu otvoreno rekao da je suština srpsko-hrvatskog spora u granicama, da se situacija neće smiriti dok se JNA ne povuče u kasarne i dok Srbija „ne prestane da finansira i šalje četnike i teroriste u Hrvatsku“. Izjavio je i da bi srpsko priznavanje republičkih granica znatno olakšalo stvaranje buduće jugoslovenske asocijacije, „sa kojom ćemo

295 „Borba“, 23. jul 1991, 1. – Prema hrvatskim izvorima poginulo je 14 hrvatskih „gardista“ i 5 civila. (*Stvaranje hrvatske države*, 120).

296 Navedeno prema: „Borba“, 24. jul 1991, 4.

297 Navedeno prema: *Obrana i bezbednost Jugoslavije*, 331.

298 Navedeno prema: „Borba“, 23. jul 1991, 3.

299 „Politika“, 24. jul 1991, 5.

300 „Borba“, 24. jul 1991, 2.

svi biti zadovoljni“. Mesić je govorio i o verbalnom duelu Miloševića i Tuđmana: *Bilo je dramatično, posebno nakon prve pauze kada smo saznali da je poginulo 20 ljudi, da su avioni napali Vinkovce, da su mitraljirali, da su ginuli i civili i da je na Vinkovce izvršen napad iz teških minobacača. To je donelo veliku nervozu za sve, a posebno za predstavnike Hrvatske. Optužio je Srbiju da je Hrvatskoj nanela već dve milijarde dolara štete: Problem je u tome što nekome odgovara ova ratna psihoza da ostvari političke ciljeve, ali uz veliki pritisak domaće i svetske javnosti pristaće na dijalog ka mirnom razrešenju krize.*³⁰¹

Iz Srbije je odmah poručeno da Tuđman i Mesić „ne daju potpis za mir“. Vlada Srbije odmah je žestoko napala Mesića: od njega je traženo da se ubuduće ponaša „u skladu sa minimumom dostojanstva funkcije na kojoj se nalazi pošto već ne raspolaze ličnim dostojanstvom i ličnim elementima ljudske časti“; hrvatska politika imala je dva cilja: progon Srba u Hrvatskoj i borba protiv „istine“. Govoreno je o „nekoliko stotina“ poginulih i nekoliko „desetina hiljada“ izbeglica; ta politika bila je posledica „genocidnog nasleđa iz vremena ustaštva“; uzrok svih problema Hrvatske je njena „fašistička ideologija“, pa je zato srpski narod u Hrvatskoj „prinuden da svim sredstvima brani dostojanstvo, kućni prag i slobodu“.³⁰²

Jugoslovenska narodna armija nije mogla da dobije rat protiv Slovenije, jer su njeni pripadnici decenijama učeni da nikada neće biti u prilici da ratuju protiv svoga naroda. General Kadijević o tome piše: *Ogroman hendikep za efikasnu upotrebu oružanih snaga bio je u činjenici da su se one cijeli posleratni period pripremale za rat po koncepciji opštenarodne odbrane koja je sušta suprotnost uslovima i načinu upotrebe do koje je zaista i došlo. Koncepcija ONO, kao bitno polazište, pretpostavljala je oslonac na narod širom Jugoslavije, a stvarnost je u svim secesionističkim dijelovima zemlje bila potpuno suprotna. Kada se tome doda da je nacionalno izmješani sastav JNA neminovno dovodio do toga da su pripadnici JNA morali ratovati i protiv pripadnika sopstvene nacije, te da su se u sredinama sa kojima su se tukli nalazile i njihove porodice, može se sagledati sva dramatičnost situacije u kojoj su se nalazili mnogi pripadnici JNA, a time i JNA u cjelini.*³⁰³

Tim je teže, ako se ima u vidu da su generali imali predstavu o tome, sa ovim stanjem raspoložive građe, dati pouzdaniji odgovor na pitanje zašto je vrh JNA sa tako malim snagama krenuo u sukob sa slovenačkom nacionalnom vojskom. Zapravo, mali broj trupa, i to pretežno oklopno-motorizovanih jedinica, trebalo je da obezbedi brz izlazak na državne granice, preuzimanje kontrole nad njima u kratkom roku i pacifikaciju Slovenije samim psihološkim efektom tenkova u pokretu. Janez Janša smatra da je veliku ulogu u ovoj odluci igrala arogancija vojnog vrha: *Generali su se rugali 'slovenačkim Janezima' koji nikad nisu bili, niti će biti vojnici.*

301 Isto, 3.

302 „Borba“, 25. jul 1991, 9. – Istorijske slike vraćene su u realnost. Tako su ljudi iz Mirkovaca govorili: *Oni koji su napadali imali su crne uniforme. Ljudima je bilo jasno da se prizori iz Drugog svetskog rata sasvim ponavljaju, i to im je dalo dodatnu odlučnost na već postojeću rešenost da idemo u borbu do poslednjeg čoveka. Niko se u Mirkovcima ne plaši smrti, jer mi smo se odavno ožalili. Ali, nećemo ipak tako lako i brzo otići.* („Politika“, 24. jul 1991, 1).

303 V. Kadijević, *Moje viđenje raspada*, 95.

*Pominjali su Pustinjsku oluju, tvrdeći da ako je Amerikancima bilo potrebno nekoliko nedelja da savladaju Irak, JNA će savladati Sloveniju za nekoliko sati.*³⁰⁴

Dotadašnja „demonstracija sile“ na Kosovu i u Hrvatskoj bila je uspešna, pa je Kadijević verovao da će se to dogoditi i u Sloveniji. To bi značilo da je obaveštajno-bezbednosni sistem JNA „neslavno propao“ jer nije predvideo da će Slovenci pružiti otpor, ili je, pak, te činjenice prećutao zbog interesa Srbije.³⁰⁵ Nakon što se ova procena pokazala pogrešnom, vojska nije imala adekvatan plan, a i ako ga je imala, nije uspela da za njega obezbedi političku podršku.

U svakom slučaju, neslavna epizoda u Sloveniji ostavila je dugoročne negativne posledice i po JNA i po one koji su joj do tada bezrezervno verovali. Tokom desetodnevni operacija, predalo se 8.000 pripadnika JNA od kojih 1.000 starešina, a slovenačka TO je uspela da zapleni 4 helikoptera, 31 tenk i 230 drugih vozila. Kada se to ima u vidu, ne čudi da je veliki broj odgovornih starešina Komande V armijske oblasti smatrao već 2. jula da je u pitanju bilo „svesno žrtvovanje“ ali da oni ne znaju za koje ciljeve je to urađeno. Konrad Kolšek je neposredno po okončanju slovenačkog rata izjavio da se ne može govoriti o agresiji ili pokušaju okupacije Sloveniji od strane jedinica V armijske oblasti JNA, jer su one samo izvršavale naređenja Štaba Vrhovne komande koja su proistekla iz odluka SIV-a i Saveznog veća Skupštine Jugoslavije. Odbacio je i primedbe da je JNA nastupala „diletantski“ jer ona po svojim „strateškim opredeljenjima i zadacima“ nije bila vojska koja bi se borila protiv sopstvenog naroda: *Ako je JNA u nečemu i pogrešila, onda je to verovanje da zadatak koji smo imali u Sloveniji neće biti doživljen kao neprijateljstvo. U takvoj proceni ja vidim i svoju odgovornost.*³⁰⁶

Odluka Predsedništva SFRJ od 18. jula o povlačenju iz Slovenije predstavljala je suštinsko priznavanje slovenačke nezavisnosti i od tada Slovenija gotovo da više nije učestvovala u raspletu jugoslovenske krize. Umesto vojnika JNA u karaula su se veoma brzo „uselili“ slovenački teritorijalci, a u jedinice JNA više nisu regrutovani obveznici iz Slovenije. Sa čisto vojničke tačke gledišta, namera armijskog vrha i rukovodstva Srbije bila je da se skrati front i izvrši pregrupisanje snaga, kako bi se što spremnije dočekali sukobi u Hrvatskoj. Zato je Mesić i bio protiv ovakve odluke. Osim toga, trebalo je od javnosti sakriti objašnjenja za potpuno promašenu dotadašnju strategiju koja se svodila na javno saopštavanje ultimatumu od kojih kasnije nije bilo ništa, na „mahanje batinom a da se ta batina nije upotrebila“, podizanje i spuštanje borbene gotovosti „kao da je reč o zavesi u pozorištu“.³⁰⁷ I na kraju, izbegnut je odgovor na ključno pitanje – zbog čega su u Sloveniji izginuli mladi vojnici JNA. Prema izvorima JNA, ona je u slovenačkom ratu imala 44 poginula i umrla pripadnika, a ranjeno ih je 146. Na slovenačkoj strani bilo je 18 mrtvih i 182 ranjena.³⁰⁸

304 J. Janša, *The Making of the Slovenian State*, 151

305 D. Marijan, *Slom Titove armije*, 208–209. – Prema analizi CIA, podbacila je vojna obaveštajna procena, po kojoj se u Sloveniji nije očekivao ozbiljan otpor, te da će upotreba malog kontingenta, uz demonstraciju spremnosti da se upotrebi sila, biti dovoljna da se ostvare postavljeni ciljevi. Takođe su precenjene podele unutar slovenačkog rukovodstva, koje su praktično nestale sa izbijanjem oružanog sukoba. (CIA, *Office of Russian and European Affairs, Balkan Battle-grounds*, Washington 2002, vol I, 65).

306 „Borba“, 10. jul 1991, 11.

307 Miroslav Lazanski, *Ostaju pitanja*, „Politika“, 20. jul 1991, 5.

308 Iznoseni su i drugačiji podaci. Po Antonu Tusu, poginulo je 37 pripadnika JNA, 12 pripadnika slovenačke milicije i TO, te 16 civila od kojih 10 stranih državljana. (A. Tus, *Rat u Sloveniji i*

Teško je reći da li je srpsko rukovodstvo tokom događaja u Sloveniji sledilo neku unapred zacrtanu strategiju. Mario Nobile, tadašnji savetnik hrvatskog predsednika, siguran je da je između Miloševića i Kučana postojao dogovor o odlasku Slovenije iz Jugoslavije.³⁰⁹ Kasniji razvoj događaja više asocira na zaključak o opštoj konfuziji i potpunom nepripremljenosti u vrhu srpske vlasti za dalji tok jugoslovenske krize. Milošević još uvek nije imao efektivnu kontrolu nad JNA, a njen vrh je i dalje želeo da bude nezavisan politički faktor. Međutim, JNA se iz Slovenije povukla demoralisana, a njeno rukovodstvo dezorijentisano i u potrazi za novim političkim osloncem, o čemu svedoči ton sastanka Veljka Kadijevića sa srpskim rukovodstvom 30. jula: *Sedimo u mojoj kancelariji Veljko, Slobodan i ja, pred sednicu Predsedništva sa predsednicima republika o budućnosti Jugoslavije. Veljko želi da nas 'jasno i definitivno' obavesti o svom stavu i konačnoj orijentaciji: JNA se transformiše u vojsku onih koji žele da ostanu u Jugoslaviji, a najmanje je Srbija, srpski narod plus Crna Gora. Na ovim principima se povlači na teritorije i menja rukovodstva. Ne veruje više ni u koju varijantu opstanka celine Jugoslavije. (Naravno, to smo mu mi i uporno govorili, ali je bio kolebljiv). Sloba ga upozorava da to što govori sporo radi. On negoduje, opravdava se, neprijatno mu je, a zna da je kriv. Bio je dugo neodlučan.*³¹⁰

Odluka o povlačenju JNA iz Slovenije bila je samo jedna u nizi pogrešnih procena. Onaj deo oficirskog kora koji je i dalje ostao veran jugoslovenskoj ideji, smatrao je da je u pitanju čin „sramne izdaje“ jer Jugoslavija nije mogla da postoji bez Slovenije, (i Hrvatske); drugi deo, koji je bio u manjini, tražio je primenu ove odluke i na teritoriji Hrvatske kako bi se obezbedio „nivo razgraničenja po etničkoj i nacionalnoj liniji“.³¹¹ Uprkos tome, povlačenje iz Slovenije vojni vrh je prikazao kao „najkrupniji korak“ u mirnom razrešenju jugoslovenske krize i ocenio da je „zadat najveći udarac razbijačima Jugoslavije“, što je bilo više nego apsurdno objašnjenje, jer čemu je onda služila prethodna intervencija? Najapsurdnija je bila izjava generala Kadijevića Televiziji Beograd od 19. jula da očekuje nastavak razgovora o budućnosti Jugoslavije i da se JNA povlači iz Slovenije jer ne želi da utiče na mesto Slovenije u budućem uređenju Jugoslavije: *Armija time pokazuje da i tim putem ne želi uticati na bilo kakav način opredeljenja slovenačkog naroda, ono što je ona i ranije tvrdila.*

Ova odluka označila je kraj socijalističke Jugoslavije utemeljene 1943. godine. Slovenija je dobila „odrešene ruke“ da zaokruži svoj proces konstituisanja u nezavisnu državu. O reakciji pripadnika JNA u Sloveniji upečatljivo svedočanstvo ostavio je general Konrad Kolšek, koji je pune 42 godine proveo u jugoslovenskoj vojsci: *U 14. korpusu vest je izazvala opšti šok i mnoge starešine su plakale. U 13. i 31. korpusu odluka je shvaćena kao izdaja i izdajstvo. Mnoge starešine su odlazak iz Slovenije prihvatile kao surovu istinu i teška srca su otišli. Decenije provedene u toj republici, mešoviti brakovi, stečene navike i mnoga druga zajednička dostignuća Armije i naroda, urezali su duboki pečat svakom pojedincu, bez obzira na nacionalnost, na koju se*

Hrvatskoj, 72). Slične podatke izneo je i Milan Kučan, sa razlikom u broju poginulih civila – radilo se o 6 građana Slovenije i 6 stranaca. (*Suđenje Slobodanu Miloševiću*, knj. 35, 267). Prema podacima CIA, pored 15 civila, poginulo je 8 slovenačkih i 44 jugoslovenska vojnika, dok ih je 187 ranjeno. (CIA, *Balkan Battlegrounds*, 68).

309 *Stvaranje hrvatske države*, 308.

310 B. Jović, *Poslednji dani SFRJ*, 367.

311 Navedeno prema: D. Marijan, *Slom Titove armije*, 214.

pre toga nije ni gledalo. Rušilo se sve ono što je bilo pozitivno i nezaboravno iz prošlosti. Sva duhovna, kulturna, materijalna i ostala dostignuća preko noći su srušena političkim bezumljem tadašnjih vlasti koje su bile daleko od sposobnosti da urede jednu dobru državnu zajednicu u novim uslovima, kao što je to bila Jugoslavija.³¹²

U retrospektivi, Voren Zimerman piše da je bio iznenađen „drskošću“ sa kojom su Slovenci krenuli u realizaciju svoje nezavisnosti. On smatra da je najveća slabost Slovenije u jugoslovenskoj krizi bila njena sebičnost: *U svojoj žurbi da se odvoje od Jugoslavije, jednostavno nisu obraćali pažnju na 22 miliona Jugoslovena koji nisu bili Slovenci. Oni snose značajnu odgovornost za krvoproliće koje je nastupilo posle njihovog odvajanja.*³¹³ U prvoj polovini jula 1991. posetio je Ljubljanu; najznačajniji utisak na njega ostavio je Janez Janša koji mu je rekao da je uživao u svakom minutu svoje osvete: *Bilo je fantastično – rekao mi je – JNA je obučila našu teritorijalnu odbranu. Svake godine bi slali svoje najviše oficire iz Beograda da nas ocene. Tačno su znali za šta smo sposobni. Upasti u zamku – ne samo zamku za koju su znali, već koju su i sami delimično stvorili – bio je vrhunac arogancije i neodgovornosti.*³¹⁴

I američki ambasador je siguran da JNA nije pokrenula svoje pune efektive jer se Milošević sa Kučanom već dogovorio o njenom povlačenju iz Slovenije: *Za Miloševića je to bilo ostvarenje cilja koji je postavio 1989. kada je počeo da vija Slovence. Nije mogao da toleriše njihovo liberalno, nezavisno ponašanje, ni bespoštednu kritiku srpske politike na Kosovu. – Milošević mi je nekoliko puta nakon naših izbora rekao da Slovenija može slobodno da ode iz Jugoslavije – rekao mi je kasnije Kučan – ali bi uvek dodao da Hrvatska, s njenom srpskom manjinom, nikada ne sme otići.*³¹⁵

U kasnijim fazama rasplamsavanja jugoslovenske krize, pitanje slovenačkog fijaska neprestano se vraćalo. Tako je Ante Marković 18. septembra 1991. na

POVLAČENJE JNA, LUKA KOPAR OKTOBAR 1991.

sednici SIV-a, na kojoj je zatražio ostavku generala Kadijevića, ponovo otvorio pitanje rata u Sloveniji. Tada je rekao sledeće: *Nikada nam nije objašnjeno, nikada, mada sam ja to tražio već na nekoliko sednica, kako je došlo do angažiranja JNA na način kako je ona angažirana. Ko je doneo odluku, ko je preuzeo odgovornost, da li je na takav način trebalo izaći na zaštitu granica, ili nije? Ja mislim da se posle odgovora na ovo pitanje može jasno zaključiti da je izmanipulirano i Savezno izvršno veće. Mislim da ono što se dogodilo u Sloveniji predstavlja početak svega onoga što se sada dešava i da je to bio početak kraja Jugoslavije, a i početak kraja Jugoslovenske narodne armije kao opće jugoslovenske.*³¹⁶

312 K. Kolšek, *Prvi pucnji u SFRJ*, 275.

313 V. Zimerman, *Poreklo jedne katastrofe*, 46.

314 Isto, 95.

315 Isto, 96.

316 Navedeno prema: „Borba“, 20. septembar 1991, 7; „Duga“, 11–24. septembar 1993, 78.

I dok su savezna i republička, te vojna i civilna rukovodstva prebacivala odgovornost za neuspeh, povlačenje jedinica JNA teklo je po ranije postignutom sporazumu. Prvo su povučene jedinice RV i PVO, zatim mariborski 31. korpus, pa ljubljanski 14. korpus. Nije izvučena sva tehnika, oko 200 tenkova i značajan vojni materijal ostali su u Sloveniji, dok su se tokom druge polovine oktobra poslednje jedinice JNA kretale ka luci u Kopru. Tamo su ljudstvo i tehnika ukrcavani u improvizovane konvoje u kojima je između ostalog, simbolično, bila i Titova predsednička jahta *Galeb*. Poslednji vojnik JNA napustio je teritoriju Slovenije 26. oktobra 1991. godine.

DOKUMENTA

1. DEKLARACIJA O NEZAVISNOSTI SLOVENIJE¹

(25. jun 1991)

Izhajajoč iz pravice slovenskega naroda do samoodločbe, iz načel mednarodnega prava, iz ustave dosedanje SFRJ in iz ustave Republike Slovenije so se prebivalci Republike Slovenije na plebiscitu dne 23. decembra 1990. z absolutno večino odločili, da si za prihodnje življenje oblikujejo samostojno in neodvisno državo Republiko Slovenijo, ki ne bo več združena v Socialistično federativno republiko Jugoslavijo.

V skladu s to odločitvijo je Skupščina Republike Slovenije na sejah vseh zborov dne 25. junija 1991 na podlagi soglasnega predloga vseh parlamentarnih strank in poslanskih skupin sprejela ustavni akt o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije.

I

Slovenija je v sodelovanju z Republiko Hrvaško že pred plebiscitom o samostojnosti in neodvisnosti predložila ostalim jugoslovanskim republikam predlog sporazuma o zvezi suverenih držav oziroma model konfederacije, v okviru katere bi članice dosedanje federacije tudi v prihodnje sodelovale na gospodarskem, obrambnem, zunanjepolitičnem in na drugih področjih. Predlog ni naletel na ustrezen odziv. Skupščina Republike Slovenije je razpisala plebiscit, na katerem se je prebivalstvo Slovenije z veliko večino glasov odločilo za samostojno in neodvisno državo Republiko Slovenijo.

U resolucijo o predlogu za sporazumno razdružitev Socialistične federativne republike Jugoslavije in drugimi akti ter sporočili je Slovenija obvestila jugoslovanske republike in jugoslovansko javnost o svojih načrtovanih korakih, h katerim jo je zavezal plebiscit ter predlagala Jugoslaviji oziroma jugoslovanskim republikam kot konstitutivnim subjektom federacije sporazumno razdružitev na dve ali več suverenih držav, ki naj si med seboj priznajo mednarodnopravno subjektiviteto. Obenem je ponovno izrazila tudi pripravljenost za dogovor o trajnih in institucionaliziranih oblikah sodelovanja, vključno z ureditvijo medsebojnih odnosov v morebitni jugoslovanski konfederativni ali gospodarski skupnosti ali kakšni drugi ustrezni povezavi v korist njenih narodov oziroma državljanov in državljanov.

Predlog za sporazumno razdružitev in začetek pogovorov o novih oblikah povezovanja na osnovi poprejšnje sporazumne razdružitve in vzpostavitve samostojnih držav razen v Republiki Hrvaški ni bil sprejet v pričakovanem razumnem roku in Skupščina Republike Slovenije je bila dolžna sprejeti ustavni akt o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije.

II

Republika Slovenija se je razglasila za samostojno in neodvisno državo in se želi kot mednarodnopravni subjekt v polnem pomenu besede ter v skladu z načeli združevanja suverenih držav v Evropi povezovati z drugimi državami, postati članica organizacije Združenih narodov, se vključiti v proces KEVS, Svet Evrope, v Evropsko skupnost in druge povezave držav. Samostojnost in neodvisnost Republike Slovenije je razumeti tudi kot pogoj za vstopanje v nove integracije v okviru dosedanje Jugoslavije in v evropskih okvirih. Pri tem bo Republika Slovenija dosledno spoštovala Ustanovno listino Organizacije Združenih narodov, Konvencije Sveta Evrope, Helsinško sklepno listino in druge akte Konference

---

1 *Deklaracija ob neodvisnosti*, „Uradni list Republike Slovenije“, Ljubljana, torek 25. junij 1991, 4–5.

o varnosti in sodelovanju v Evropi ter druge mednarodne sporazume. Vzpostavitev samostojne in neodvisne države Republike Slovenije na podlagi pravice do samoodločbe ni uperjena zoper nikogar v Jugoslaviji ali zunaj.

Enako pravico priznava Slovenija tudi drugim republikam ter narodom in narodnostim doseganje Jugoslavije. Svojo pravico do suverene države in povezovanja z drugimi suverenimi državami želi uresničiti sporazumno, na miren način, s pogajanjem in dogovarjanjem, ker soglašajo z zahtevami mednarodne skupnosti, da je treba prihodnja razmerja na območju doseganje Jugoslavije vzpostaviti na demokratičen način in pri tem spoštovati nedotakljivost obstoječih zunanjih in notranjih meja.

III

Republika Slovenija kot samostojna in neodvisna država:

- razglašajo, da ustava SFRJ na ozemlju Republike Slovenije več ne velja in da bo nadaljevala postopke za prevzem dejanske oblasti na svojem ozemlju. Postopek prevzemanja dejanske oblasti je pripravljena izvesti postopno in sporazumno z drugimi republikami doseganje SFRJ, tako da pri tem ne bodo kršene enake pravice drugih republik;
- je pripravljena takoj nadaljevati pogovore o možnih oblikah povezovanja z državami, ki bodo nastale na območju doseganje SFRJ. Na podlagi vzajemnega priznanja je pripravljena takoj začeti dogovore o sklenitvi sporazuma o vzpostavitvi skupnosti suverenih držav na območju doseganje SFRJ. V tej skupnosti bi države članice usklajevale uresničevanje skupnih gospodarskih, političnih, mednarodnih in drugih interesov. Sklenitev takšnega sporazuma ali vsaj skupna izjava o politični volji za tak sporazum bi zagotovila, da postopek prevzemanja dejanske oblasti v novih državah in postopek oblikovanja skupnosti teh držav ne bi povzročala konfliktov, temveč bi se med seboj dopolnjevala ter olajševala proces uresničevanja pravice vseh jugoslovanskih narodov do samoodločbe, pravic Albancev na Kosovu, pravic narodnih manjšin in razvoj demokracije v skupnosti suverenih držav na ozemlju doseganje Jugoslavije;
- v skladu z odločitvami Sabora Republike Hrvaške Republika Slovenija priznava Republiko Hrvaško kot suvereno državo z mednarodnopravno subjektiviteto; priznala bo tudi vse druge jugoslovanske republike, ki se bodo razglasile za suverene države.

Delegatom v Zveznem zboru Skupščine SFRJ iz Republike Slovenije in delegaciji Skupščine Republike Slovenije v Zboru republik in pokrajin Skupščine SFRJ, ki so opravljali to funkcijo do razglasitve te deklaracije, preneha mandat. Skupščina Republike Slovenije izvoli novo 12-člansko delegacijo, ki bo na podlagi njenih pooblastil v Skupščini doseganje SFRJ sodelovala v pogajanjih za razdružitev doseganje SFRJ, v reševanju tekočih vprašanj v prehodnem obdobju in v dogovarjanju o morebitnem oblikovanju skupnosti suverenih držav na podlagi soglasja Skupščine Republike Slovenije. Republika Slovenija poziva druge republike doseganje SFRJ da v ta namen pooblastijo svoje delegacije. Skupščina Republike Slovenije pričakuje da bodo pri vsem tem sodelovali tudi vsi ustrezni organi in organizacije doseganje SFRJ.

Skupščina Republike Slovenije pooblašča doseganjega člana Predsedstva SFRJ iz Republike Slovenije da kot predstavnik Republike Slovenije v skladu s smernicami Skupščine Republike Slovenije sodeluje v delu Predsedstva SFRJ. Vsa vprašanja, ki v tem trenutku še niso v celoti rešljiva, kot npr. status JLA in odnos Republike Slovenije z njo, vprašanje pooblastil na področju mednarodnih odnosov in vprašanje delitve skupnega premoženja, bodo urejena s posebnim dogovorom Republike Slovenije z ustreznimi organi v okviru doseganje SFRJ.

IV

Republika Slovenija kot mednarodnopravni subjekt:

- spoštuje vsa načela mednarodnega prava in v smislu pravnega nasledstva določbe vseh mednarodnih pogodb ki jih je sklenila SFRJ in se nanašajo na ozemlje Republike Slovenije. V skladu s pričakovanim sporazumom o prevzemu pravic in obveznosti dosedanje SFRJ bo Republika Slovenija izpolnjevala tudi svoje mednarodne finančne obveznosti do drugih držav in mednarodnih organizacij zagotavljala nemoten pretok blaga, ljudi in storitev preko svojih meja v skladu s sprejetimi mednarodnimi obveznostmi in storila vse da bo mednarodni promet prek njenega ozemlja potekal nemoteno. Pri vzpostavljanju meje z Republiko Hrvaško si bodo organi Republike Slovenije še posebej prizadevali da bo, ob vzajemnem interesu, zagotovljen čimbolj nemoten pretok ljudi, blaga in storitev;
- si bo prizadevala da bo mednarodna skupnost z naklonjenostjo sprejela razglasitev samostojne in neodvisne Republike Slovenije in pričakuje, da bo z njo okrepila gospodarske, kulturne, politične, finančne in vse druge odnose, in da jo bodo druge države dejansko in mednarodno-pravno priznale. Pričakuje tudi da bo mednarodna skupnost s tem in s svojim vplivom prispevala k oblikovanju skupnosti suverenih držav na ozemlju dosedanje SFRJ in s tem k sporazumnemu in mirnemu uresničevanju odločitve o samostojni in neodvisni državi – Republikli Sloveniji;
- pričakuje od sosednjih držav da bodo upoštevale in poglobljale z mednarodnimi konvencijami in bilateralnimi pogodbami doseženo raven zaščite slovenske manjšine.

V

Republika Slovenija je pravna in socialna država z zmogljivostim okolja prilagajenim tržnim gospodarstvom, v kateri bodo spoštovani človekove pravice in državljanske svoboščine, posebne pravice avtohtonih narodnih skupnosti Italijanov in Madžarov v Republikli Sloveniji, evropski dosežki industrijske demokracije predvsem: socialno-ekonomske pravice, pravice zaposlenih do soodločanja in sindikalna svoboda, nedotakljivost lastninc ter svoboda delovanja gibanj in ustanov civilne družbe: v kateri bosta zagotovljeni večstrankarska parlamentarna demokracija in lokalna oziroma regionalna samouprava: v kateri politično ali drugačno prepričanje nikoli ne bo podlaga za kakršnokoli neenakopravnost ali razlikovanje; ki bo zavezana miru in nenasilnemu razreševanju vseh spornih vprašanj glede notarnjih in zunanjih zadev ter enakopravnemu sodelovanju vseh narodov in državljanov v Evropi svobodnih in enakopravnih ljudi, regij, narodov in držav.

Št. 001–2/91–12/3

Ljubljana, dne 25. junija 1991.

Skupščina
Republike Slovenije

Predsednik
dr. France Bučar

2. ZAKLJUČCI SAVEZNOG VEĆA SKUPŠTINE SFRJ POVODOM ODLUKA SKUPŠTINE REPUBLIKE SLOVENIJE² (25. jun 1991)

U povodu Izjave za Skupštinu SFRJ, koju je usvojila Skupština Republike Slovenije na zajedničkoj sjednici svih vijeća 8. svibnja 1991. Skupština SFRJ na temelju člana 134. Poslovnika Saveznog vijeća Skupštine SFRJ, na sjednici Saveznog vijeća 25. lipnja 1991. donijela je

ZAKLJUČKE

1. Savezno vijeće Skupštine SFRJ konstatira da Izjava za Skupštinu SFRJ, što je usvojila Skupština Republike Slovenije 9. svibnja 1991, sadrži opredjeljenja o jednostranom otcjepljenju Republike Slovenije od Jugoslavije, kojom se ugrožavaju teritorijalna cjelokupnost Jugoslavije, njezine državne granice i njezin suverenitet u međunarodnim odnosima.

Savezno vijeće zato ne priznaje ni unutrašnji ni međunarodni legitimitet odluke Skupštine Republike Slovenije o jednostranom otcjepljenju od Jugoslavije. Za sve posljedice koje nosi sobom jednostrano otcjepljenje odgovornost snosi Skupština Republike Slovenije.

2. Jednostrano otcjepljenje dijela države, čak ako se i faktički ostvari, po međunarodnom pravu ne proizvodi prestanak funkcionisanja države od koje se otcjepljuje i ne otvara se problem postojanja te države. U ovom momentu ne postoje takve činjenice koje mogu opravdati pregovore o nasljeđu, jer Jugoslavija postoji i njezino nasljeđe nije ni otvoreno. Zbog toga Savezno vijeće nema ni ustavnoga ni međunarodnopravnoga, ni političkog temelja da pregovara sa Skupštinom Republike Slovenije o pravnom nasljeđu Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i odbija da o tome vodi pregovore.

3. Savezno vijeće Skupštine SFRJ i ovom prilikom izražava spremnost da sa skupštinama svih republika i autonomnih pokrajina ubrzano, odgovorno i na demokratskim principima radi na preuređenju odnosa u Jugoslaviji i na sporazumnom uređenju tih odnosa. Savezno vijeće poziva Skupštinu Republike Slovenije na dijalog i sporazumno uređivanje odnosa u Jugoslaviji, što podrazumjeva i raspravu i odlučivanje o svakom prijedlogu Skupštine Republike Slovenije, što se odnosi na sudbinu i budućnost Jugoslavije.

4. Savezno izvršno vijeće i sve institucije Jugoslavije, uključujući organe sigurnosti i organe Jugoslavenske narodne armije dužni su kontinuirano poduzimati mjere i radnje iznuđene jednostranim aktima kojima će se spriječiti prekrajanje Jugoslavije, promjena njezinih granica, narušavanje režima na granici Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, pretvaranje carinskih organa Jugoslavije u republičke organe, prisvajanje carina i imovine Jugoslavije i da poduzmu sva legalna sredstva kojima će se suprotstaviti jednostranim odlukama i opredjeljenjima i ponašanjima kojima se nameće volja drugima.

5. Savezno vijeće Skupštine SFRJ zadužuje Savezno izvršno vijeće i Savezni sekretarijat za vanjske poslove da obavijesti vlade stranih država, posebno susjednih država i sve međunarodne institucije da Skupština SFRJ ne priznaje legitimitet Izjave Skupštine Republike Slovenije o razdruživanju od Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije niti bilo koji akt te vrste, jer se radi o jednostranim protuustavnim aktima koji mogu imati nesagledive posljedice na unutrašnjem i međunarodnom planu.

6. Savezno vijeće obvezuje Narodnu banku Jugoslavije da odlučno i odgovorno prati upotrebu jugoslavenskog novca kao platežnog sredstva u svim republikama i da, ovisno o situaciji, poduzima hitne mjere kojima će se osigurati ekonomski interesi Jugoslavije od nesvrshodne i nelegalne upotrebe jugoslavenskog dinara.

7. Ovi će se zaključci objaviti u „Službenom listu SFRJ“.

Skupština SFRJ

Br. 06.2–84/91–025
Beograd, 25. lipnja 1991.

Predsjednik Skupštine SFRJ
Dr. Slobodan Gligorijević, v.r.

Predsjednica Saveznog vijeća
Bogdana Glumac–Levakov, v.r.

3. ODLUKA I NAREDBA SAVEZNOG IZVRŠNOG VEĆA O KONTROLI GRANIČNIH PRELAZA³ (25. jun 1991)

Na temelju Amandmana XXXVII. točke 3. stava 3. na Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, Savezno izvršno vijeće donosi

ODLUKU O NEPOSREDNOM OSIGURAVANJU IZVRŠAVANJA SAVEZNIH PROPISA O PRELAŽENJU DRŽAVNE GRANICE NA TERITORIJU REPUBLIKE SLOVENIJE

1. Radi osiguravanja izvršavanja saveznih propisa o prelaženju državne granice i kretanju u graničnom pojasu na teritoriju Republike Slovenije, a i radi osiguravanja izvršavanja međunarodnih obveza Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i nesmetanog toka međunarodnog prometa i slobodnog kretanja ljudi preko državne granice, Savezni sekretarijat za unutrašnje poslove (u nastavku teksta Savezni sekretarijat) neposredno će preuzeti odnosno osigurati obavljanje poslova kontrole prelaženja državne granice.

2. U neposrednom osiguravanju izvršavanja saveznih propisa o prelaženju državne granice Savezni sekretarijat će ostvariti neposrednu suradnju sa Saveznim sekretarijatom za narodnu odbranu, kako bi se angažirale i granične jedinice Jugoslavenske narodne armije za osiguravanje državne granice i na graničnim prijelazima i u naseljenim mjestima u pograničnom pojasu. Način ostvarivanja suradnje iz stava 1. ove točke sporazumno će utvrditi savezni sekretar za unutrašnje poslove i savezni sekretar za narodnu odbranu.

3. Kad savezni organ uprave odnosno savezna organizacija u obavljanju poslova kontrole prometa robe i putnika iz svoje nadležnosti na graničnom prijelazu naiđe na fizički ili drugi otpor ili se takav otpor može očekivati, radnici Saveznog sekretarijata dužni su tom saveznom organu uprave odnosno saveznoj organizaciji, na njihov zahtjev, pružiti pomoć.

4. Potonje uvjete i način izvršavanja ove odluke uredit će savezni sekretar za unutrašnje poslove.

5. Savezni sekretarijat za vanjske poslove obavijestit će nadležne organe susjednih država o privremenom reguliranju prelaženja državne granice na teritoriju Republike Slovenije u skladu s ovom odlukom.

6. Ova odluka stupa na snagu idućeg dana od dana objave u „Službenom listu SFRJ“.

E.p. br. 187
Beograd, 25. lipnja 1991.

Savezno Izvršno vijeće
Predsjednik Ante Marković, v.r.

---

3 „Službeni list SFRJ“, broj 47, utorak, 26. lipnja 1991, 725–726.

Na temelju člana 347. točke 5) Ustava Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, Savezno izvršno vijeće donosi

NAREDBU O ZABRANI USPOSTAVE TAKOZVANIH
GRANIČNIH PRELAZA UNUTAR TERITORIJA
SOCIJALISTIČKE FEDERATIVNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE

1. Zabranjuje se uspostava takozvanih graničnih prijelaza unutar teritorija Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Na dan stupanja na snagu ove naredbe takozvani granični prijelazi koji su postavljeni moraju se ukloniti.

2. Savezni sekretarijat za unutrašnje poslove i Savezni sekretarijat za narodnu obranu izvršit će ovu naredbu.

3. Ova naredba stupa na snagu idućeg dana od dana objave u „Službenom listu SFRJ“.

E.p. br. 188
Beograd, 25. lipnja 1991.

Savezno izvršno vijeće
Predsjednik Ante Marković, v.r.

4. SAOPŠTENJE SAVEZNOG SEKRETARIJATA ZA NARODNU ODBRANU⁴ (27. jun 1991)

STATI NA PUT POLITICI SVRŠENOG ČINA

Savezni sekretarijat za narodnu odbranu ocenjuje da se nelegalnim i protivustavnim odlukama Skupštine Republike Slovenije i Sabora Republike Hrvatske o jednostranom proglašenju samostalnosti tih republika najneposrednije ugrožava teritorijalna celokupnost Jugoslavije i nasilno suspenduje njen pravni sistem. Zbog toga ih i oružane snage smatraju ništavnim.

Odlukama Skupštine Republike Slovenije i Sabora Republike Hrvatske bitno je pogoršana situacija u zemlji. Povećane su međunacionalne konfrontacije i dodatno ugroženi mir, bezbednost, lična i imovinska sigurnost građana, posebno u mešovitim nacionalnim sredinama. U više mesta u Republici Hrvatskoj došlo je do novih oružanih sukoba sa većim brojem poginulih i ranjenih. Opasnost prerastanja postojećih i potencijalnih kriznih žarišta u zemlji u sukobe širih razmera postaje sve veća. Dosadašnjim angažovanjem jedinica Jugoslovenske narodne armije, izbegnute su još tragičnije posledice. Savezni sekretarijat za narodnu odbranu već duže vreme ukazuje na neminovnost takvog razvoja događaja ako se ne stane na put politici svršenog čina i bezakonja.

Polazeći od Ustavom utvrđene odgovornosti oružanih snaga za odbranu teritorijalnog integriteta zemlje, zaključaka Saveznog veća Skupštine SFRJ i odluka Saveznog izvršnog veća, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu već je preduzeo neophodne mere kojima će se obezbediti nepovredivost granica SFRJ i sprečiti njihova nasilna promena ili ugrožavanje sa bilo koje strane. Jedinice Jugoslovenske narodne armije izvršiće te obaveze odlučno i do kraja, bez obzira na obim i karakter mogućih otpora. Pri tom će se u svemu pridržavati saveznih zakona i propisa i insistirati na njihovom poštovanju. Izbegavaće primenu sile, ali će na svaki akt nasilja odgovoriti shodno pravilima borbene upotrebe.

Savezni sekretarijat za narodnu odbranu i ovom prilikom izražava svoje zalaganje za miran, demokratski i legalan rasplet jugoslovenske krize i odlučnost Jugoslovenske narodne armije da onemogući nasilno ugrožavanje teritorijalne celokupnosti zemlje i eskalaciju međunacionalnih oružanih sukoba.

5. SAOPŠTENJE SA 120. SEDNICE PREDSEDNIŠTVA SFRJ⁵ (27. jun 1991)

Na prijedlog Saveznog savjeta za zaštitu ustavnog poretka i na osnovu konsultacija članova Predsjedništva SFRJ, danas je, kako je saopšteno, održana sjednica Predsjedništva SFRJ na kojoj je razmatrana aktuelna političko-bezbjednosna situacija u zemlji. U radu sjednice Predsjedništva SFRJ, kojoj je, prema dogovoru članova Predsjedništva SFRJ predsjedavao član Predsjedništva SFRJ Jugoslav Kostić, učestvovali su i predsjednik Skupštine SFRJ i savezni sekretar za unutrašnje poslove.

Predsjednik Saveznog savjeta za zaštitu ustavnog poretka Bogić Bogičević upoznao je Predsjedništvo SFRJ sa ocjenama, stavovima i predlozima Savjeta sa sjednice koja je održana 26. juna o. g. Predsjedništvo SFRJ je ocijenilo da je posljednjih dana jugoslovenska kriza kulminirala i da je došlo do novog dramatičnog pogoršavanja političko-bezbjednosne situacije u zemlji, posebno usvajanjem akata Skupštine Republike Slovenije i Sabora Republike Hrvatske o samostalnosti i nezavisnosti ovih republika. Predsjedništvo SFRJ smatra da se ovim aktima najdirektnije ugrožavaju teritorijalna cjelokupnost Jugoslavije, njene državne granice i međunarodno-pravni suverenitet.

Konstatovano je da se radi o protivustavnim i jednostranim aktima koji nemaju nikakav legitimitet na unutrašnjem i spoljnom planu i da kao takvi ne mogu imati ustavno-pravno dejstvo. Međutim, sa žaljenjem je konstatovano da su ovi akti već proizveli određeno faktičko dejstvo, štetne posljedice, dalje produbljivanje međurepubličkih i međunarodnih sukoba, pa i tragične ljudske žrtve. Predsjedništvo SFRJ ističe da jugoslovenska državna zajednica i dalje postoji, sa punim međunarodno-pravnim subjektivitetom i suverenitetom, a Ustav SFRJ važi i primjenjivaće se na cijeloj teritoriji SFRJ. Naglašeno je da nastalo stanje može izazvati lančane reakcije i u drugim dijelovima zemlje i ukupnu situaciju zaoštriti do aktiviranja starih i otvaranja novih žarišta otvorenih sukoba, koji neće i ne mogu ostati na lokalnom nivou.

Ukazano je da jednostrano odlučivanje o zajedničkim interesima, a posebno pokušaji jednostranog nametanja uskih republičkih interesa ne doprinose da se kriza u Jugoslaviji rješava na miran i demokratski način. Konstatovano je da su republike Hrvatska i Slovenija, pored svih ukazivanja, vršile kontinuirano suspendovanje ustavnog sistema SFRJ, kao i nelegalno naoružavanje, stvarale republičke armije i odbrambene saveze. Predsjedništvo SFRJ je, polazeći od iznijetih ocjena, kao i procjene da se bezbjednosna situacija, ukoliko se hitno ne zaustave ovi negativni tokovi, može dalje drastično pogoršati, usvojilo sljedeće:

Stavove i zaključke:

1. Predsjedništvo SFRJ će se, u skladu sa svojim ustavnim obavezama i odgovornošću, angažovati na zaštiti integriteta zemlje, obezbjeđivanju ustavnosti i zakonitosti, osiguranju mira i bezbjednosti svih njenih građana. Radi toga Predsjedništvo SFRJ daje punu podršku zaključcima Saveznog vijeća Skupštine SFRJ od 25. juna 1991. godine povodom protivustavnih akata Slovenije i Hrvatske.

2. Predsjedništvo SFRJ insistira da se dosljedno i striktno primjene njegovi jedno-glasno usvojeni zaključci od 9. maja o. g., a posebno oni koji se odnose na obavezu da se odmah osigura da se prekine svako nasilje i obezbijedi mir.

5 Ujedinjene nacije. *Sudski spisi Međunarodnog krivičnog tribunala za bivšu Jugoslaviju* (UN, MKTJ), <http://icr.icty.org>

3. Predsjedništvo SFRJ podržava odluke Saveznog izvršnog vijeća o neposrednom obezbjeđivanju izvršavanja saveznih propisa, o prelaženju državne granice na teritoriji Republike Slovenije i Naredbu o zabrani uspostavljanja tzv. graničnih prelaza unutar teritorije SFRJ, koje treba da obezbijede normalno funkcionisanje države SFRJ, obezbjeđivanje njenih postojećih državnih i unutrašnjih granica i ispunjavanje međunarodnih obaveza, kao i mjere i aktivnosti koje su s tim u vezi preduzeli Savezni sekretarijat za unutrašnje poslove i Savezni sekretarijat za narodnu odbranu. U vezi s tim Predsjedništvo SFRJ je pozitivno ocijenilo dosadašnje angažovanje ovih organa, a posebno Jugoslovenske narodne armije.

4. Predsjedništvo SFRJ zahtijeva da Savezno izvršno vijeće preduzme sve potrebne mjere u oblasti monetarne politike, kreditnog i deviznog sistema, kako bi se spriječile moguće zloupotrebe na račun određenih dijelova zemlje.

5. Predsjedništvo SFRJ zahtijeva od Saveznog izvršnog vijeća i drugih nadležnih saveznih organa da obezbijede normalno funkcionisanje ustavnog sistema SFRJ i da kontinuirano preduzimaju mjere i radnje kojima će spriječiti prekrajanje Jugoslavije, promjenu njenih granica i samovoljno preuzimanje ustavnih i zakonskih ingerencija saveznih organa od strane republičkih u bilo kojoj oblasti. Ovi organi su dužni da preduzmu sva legalna sredstva kojima će se suprotstaviti jednostranim odlukama i opredeljenjima i ponašanjima kojima se proizvode negativne i štetne posljedice po interese drugih republika i Jugoslavije kao cjeline. Predsjedništvo SFRJ istovremeno poziva i obavezuje sve građane Jugoslavije da u ovim, po našu zemlju, teškim trenucima, ne pribjegavaju nasilju, sačuvaju mir i poštuju važeće propise. Na taj način mogu doprinijeti bržem prevazilaženju konfliktnih situacija.

6. Predsjedništvo SFRJ obavezuje nadležne savezne organe, prije svega, Savezno izvršno vijeće, savezne sekretarijate – za narodnu odbranu, unutrašnje i inostrane poslove – da nastave da ažurno prate situaciju, svakodnevno informišu Predsjedništvo SFRJ, posebno o pojavama koje mogu voditi eskalaciji širih oružanih sukoba i njihovom prerastanju u vanredno stanje, kao i da, u skladu s tim, Predsjedništvu SFRJ predlažu odgovarajuće mjere i aktivnosti.

7. U sadašnjoj veoma složenoj situaciji, da bi se obezbjedilo nesmetano funkcionisanje rada Predsjedništva SFRJ i drugih nadležnih saveznih organa i ostvarivanje odnosa sa inostranstvom. Predsjedništvo SFRJ je, na osnovu ovlašćenja iz čl. 4. Poslovnika o svom radu, donijelo zaključak o vršenju pojedinih poslova u vezi sa predstavljanjem Predsjedništva SFRJ u zemlji i u odnosima sa inostranstvom. U skladu s tim, do izbora predsjednika i potpredsjednika Predsjedništva SFRJ, član Predsjedništva SFRJ koji predsjedava sjednici potpisivaće ukaze i druge akte koje donosi Predsjedništvo SFRJ i izdavaće isprave o ratifikaciji međunarodnih ugovora, a član Predsjedništva SFRJ dr Vasil Tupurkovski primaće akreditivna i opozivna pisma stranih diplomatskih predstavnika akreditovanih kod Predsjedništva SFRJ.

8. S obzirom na procjenu aktuelne političko-bezbjednosne situacije u zemlji, Predsjedništvo SFRJ je zaključilo da kontinuirano razmatra situaciju, zauzima stavove i donosi odgovarajuće odluke iz svoje ustavne i zakonske nadležnosti. Predsjedništvo SFRJ je obaviješteno o pozitivnom reagovanju i podršci međunarodne javnosti očuvanju integriteta Jugoslavije, kao i o tome da ni jedna strana zemlja nije priznala jednostrane akte Hrvatske i Slovenije.

Na kraju sjednice, Predsjedništvo SFRJ je obaviješteno o inicijativi dr Vasila Tupurkovskog, člana Predsjedništva SFRJ, i Kire Gligorova, predsjednika Republike Makedonije da se hitno održi sjednica Predsjedništva SFRJ u čijem radu bi učestvovali i predsjednici Skupštine SFRJ i SIV/a i predsjednici republika, odnosno predsjednici predsjedništava republika, na kojoj bi se izvršio izbor i proglašenje predsjednika i potpredsjednika Predsjedništva SFRJ i razmotrila političko-bezbjednosna situacija u zemlji. Predsjedništvo SFRJ je prihvatilo ovu inicijativu.

6. SAOPŠTENJE SAVEZNOG SEKRETARIJATA ZA NARODNU ODBRANU⁶ (28. jun 1991)

JNA OSTVARILA KONTROLU GRANICE SFRJ

Danas u 15.00 časova jedinice Jugoslovenske narodne armije ostvarile su kontrolu državne granice SFRJ na teritoriji Republike Slovenije. Na predviđenim graničnim prelazima organima Saveznog sekretarijata za unutrašnje poslove omogućeno je preuzimanje graničnih poslova i njihovo vršenje u skladu sa saveznim propisima. Time su jedinice Jugoslovenske narodne armije izvršile zadatak koji proizlazi iz njihove ustavne odgovornosti za zaštitu teritorijalne celokupnosti Jugoslavije i iz zaključaka Saveznog veća Skupštine SFRJ i Odluke Saveznog izvršnog veća od 25. juna 1991. godine.

Angažovane jedinice Jugoslovenske narodne armije sve vreme su postupale krajnje obazrivo, mada su u pojedinim mestima beskrupulozno napadane i bile izložene masovnim vatrenim udarima, čak i iz artiljerijskog i protivavionskog raketnog oružja. Vatrom je odgovarano samo u samoodbrani i krajnjoj nuždi.

S obzirom na to da je zadatak izvršen, prestaje potreba za daljim pokretima jedinica Jugoslovenske narodne armije na teritoriji Republike Slovenije. One će se, kao i dosad, angažovati po pravilima borbene upotrebe samo ako na to budu primorane. Zato će odgovornost za sve nove oružane sukobe do kojih bi moglo doći, kao i za sve dosadašnje, ničim izazvane od pripadnika JNA, snositi rukovodstvo Republike Slovenije.

---

6 „Vojno-politički informator“, 97.

**7. SAOPŠTENJE SAVEZNOG SEKRETARIJATA
ZA NARODNU ODBRANU⁷
(29. jun 1991)**

NE POŠTUJE SE ZAHTEV O PREKIDU VATRE

Jedinice JNA su posle 21.00 časa 28. juna 1991. godine poštovale dogovoreni prekid oružanih dejstava, ali naoružane formacije Republike Slovenije nisu. Kao posledica toga bilo je više napada na jedinice i objekte JNA, na koje se, radi odbrane, moralo odgovoriti uzvraćanjem vatrom. Pri tom je bilo gubitaka na obe strane.

Zamenik saveznog sekretara za narodnu odbranu i komandant 5. vojne oblasti ukazali su na to predsedniku Predsedništva Republike Slovenije zahtevajući poštovanje prekida vatre i obustavu drugih aktivnosti protiv JNA. Na konferenciji za štampu predsednik Kučan je to prikazao kao pretnju silom u sklopu navodnog pokušaja aneksije Slovenije. Služba za informisanje SSNO ističe da nije reč o pretnji, već o ukazivanju na realne posledice koje bi mogle da nastanu u slučaju nastavljanja napada na jedinice, objekte i pripadnike JNA i o zahtevu da se poštuje prekid vatre, kako bi se takve posledice izbegle.

---

7 „Vojno-politički informator“, 98.

8. DELIMIČNE STENOGRAFSKE BELEŠKE SA 121. SEDNICE PREDSEDNIŠTVA SFRJ⁸ (30. jun 1991)

VASIL TUPURKOVSKI:

Predsjedništvo cijeni napore Evropske zajednice i posebno vas, gospodo ministri, koji u roku od nekoliko dana dolazite po drugi put. [...] Mislim da bi bilo korisno da netko od vas, gospodo ministri, kratko elaborira inicijativu Evropske zajednice i dosadašnje rezultate vaših konsultiranja.

ŽAK POS:

Europska zajednica tražila je od nas da budemo ovdje. [...] Ono što tražimo, jest da odmah, i uz našu pomoć, uspostavite suglasnost. Bitno je da se složimo u tri osnovne mjere: (1) da prihvatite primirje, (2) da se suglasite o tromesečnom odgađanju realiziranja deklaracija o nezavisnosti dviju republika i (3) da uspostavite ustavni poredak tako što ćete izabrati predsjednika i potpredsjednika Predsjedništva. U petak smo se dogovorili da će te tri mjere biti istodobno provedene, jer čine cjelinu [...] Dosadašnji nas odgovori zadovoljavaju. Imali smo razgovore i u Zagrebu i u Beogradu. Primirje se mora poštovati. [...]

U toku sastanka u Zagrebu, predsjednik Hrvatske još je jednom iskazao suglasnost s ovim mjerama. Osobno se obavezao da će obustaviti provođenje odluka o nezavisnosti Hrvatske. Kučan nam je 28. lipnja rekao da se on osobno slaže, ali da to mora prihvatiti i Skupština Slovenije, a potom se ona s tim suglasila. Večeras ćemo ponovo ići u Zagreb, da još jednom dobijemo potvrdu ovih dogovora, ali sasvim smo sigurni da je odgovor pozitivan. Nadam se da će se i Predsjedništvo o svemu uspješno dogovoriti.

BRANKO KOSTIĆ:

Cijenim, gospodo ministri, vaše napore. Ono što ste tražili od nas prije tri dana, ja lično sam izvršio, mi smo izvršili. Dali smo izjavu. Zadovoljan sam da je sve prihvatila i Skupština Slovenije. A Sabor Hrvatske bi, kao tijelo koje je donijelo odluke koje je donijelo, morao da se u najkraćem roku sastane i da isto tako postupi. Bez toga uslova ja nisam spreman da činim ništa dalje mimo onoga što sam već juče, u izjavi, rekao. Pri tome, želim da kažem da bi svako insistiranje na mene lično, kao čovjeka, kao predstavnika jednog naroda u saveznom Predsjedništvu, predstavljalo izuzetno krupan teret, zbog toga što već osjećam da nosim krupnu odgovornost i za onaj dio posljedica koji je u međuvremenu nastupio, nakon moje izjave. [...] Želim da se obezbijedi funkcionisanje federacije u okvirima postojećih i važećih granica. JNA je izvela svega 1990 vojnika, ne da okupiraju Sloveniju već da saveznoj policiji i organima carinskih službi omoguće preuzimanje graničnih prelaza. Ne treba da vam govorim da je JNA, da nije imala takav isključivi zadatak, mogla izvesti ne 1990, nego i više od 25.000 vojnika, koliko ih ima pod oružjem slovenska Teritorijalna odbrana [...] Poslije dogovora, uvjeravanja, ubjeđivanja i prihvatanja prijedloga evropske misije, naša je armija u svojoj rođenoj zemlji imala 22 mrtva vojnika. [...] Naša je vojska tamo opkoljena. Pripadnici saveznog odreda policije su u okruženju. Vojska ne može da dobije hranu ni vodu. [...] Tolerisanje takvog stanja moglo bi da vodi još katastrofalnijim i težim posljedicama.

8 Izvor: Stjepan Mesić, *Kako smo srušili Jugoslaviju. Politički memoari poslednjeg predsjednika Predsjedništva SFRJ*, „Globus“, Zagreb 1992, 58–64.

Niko od nas nema namjeru niti želju da bilo koga na silu zadržava u ovoj Jugoslaviji. Sve što tražimo, to je da svaki onaj koji hoće iz te Jugoslavije da iziđe, neka iziđe na miran i civilizovan način. [...] A mislim da bi moratorij od tri mjeseca dao šansu i mogućnost da još u kraćem roku nađemo odgovor. Ako Slovenija hoće da iziđe, neka iziđe iz Jugoslavije na miran način. Situacija sa Hrvatskom je složenija. [...] Donošenje odluke o tromjesečnom moratoriju u hrvatskom Saboru otvorilo bi mogućnost da i s Hrvatskom sednemo i razgovaramo ukoliko iz te Jugoslavije želi izaći, da u jugoslovenskoj javnosti, zbog krupnog neraspoloženja koje lično osjećam u svom narodu i za ono što sam juče potpisao, ja nijesam spreman mimo onoga što smo se mi dogovorili, i mimo uslova koji su izneseni u prvoj misiji, da učinim ništa dalje.

BORISAV JOVIĆ:

U vašoj misiji sam video jedan zračak nade da se Jugoslavije izvuče iz katastrofe. [...] Ja moram reći da sam oberučke prihvatio sva tri vaša predloga. Ja vam moram reći da se u mojoj republici moje prihvatanje izbora predsednika Predsedništva, na način kako ste vi to predložili, smatra maltene izdajom. Skoro da se ne bi mogao naći čovek koji bi prihvatio da to učini, da glasa. [...] Ovde se radi o nosiocima politike razbijanja zemlje, i o činjenici da su prema odlukama koje su doneli, oni sada van Jugoslavije i nisu više državljani Jugoslavije, ako se te odluke ne bi stavile van snage. [...] Prva tačka, ona o primirju, uopšte se ne poštuje, naprotiv. Što se druge tačke, odluke o suspenziji, tiče, tu odluku mogu doneti samo oni koji su nadležni, Sabor Hrvatske. Objašnjenje koje sam ja danas pročitao u saopštenju Tanjuga, Tuđmanovo ili Mesićevo ili zajedničko, ono kako su te odluke i donete da se sukcesivno sprovode, neke odmah, neke za nekoliko meseci, neke za nekoliko godina – e, mi ništa i ne tražimo, nego da se njihovo sukcesivno sprovođenje odgodi onoliko meseci koliko EZ i traži. [...] Ne možemo dati svoj glas sve dotle dok oni tu odluku ne donesu. [...] Ja vam moram reći, gospodo, da mi čvrsto verujemo da ćemo biti izigrani. Oni ove odluke poštovati neće. I mi samo vama možemo na neki način da verujemo, njima ne verujemo. Ja vas pitam kako ćete vi nama garantovati da će oni ta svoja obećanja izvršiti, kada mi treba, čim oni donesu odluku, pre izvršenja, da donesemo jednu odluku koja je konačna i koja je odmah izvršna?

JUGOSLAV KOSTIĆ:

Kao predstavnik višenacionalnog sastava pokrajine Vojvodine, 15. sam maja glasao protiv izbora Stjepana Mesića, jer je raspoloženje u mojoj pokrajini takvo da nisam imao mandata da drugačije postupim. [...] Svestan da ću izgubiti ugled koji sam do sada imao, potpisao sam juče zajedničko saopštenje, a doslovce stojim na tome kako je moj prezime-njak, kao prvi govornik, večeras izlagao.

SEJDO BAJRAMOVIĆ:

Cenjena gospodo, vaši napori su i prijateljski i dobronamerni. [...] Ja sam juče dao izjavu, molim, prihvatom sve, čim se svi uslovi ispune.

BOGIĆ BOGIĆEVIĆ:

Dio smo Evrope i imamo puno razumijevanje za vaš interes da nam pomognete, da riješimo krizu, da očuvamo integritet Jugoslavije, jer sve suprotno tome ujedno je suprotno i evropskim, svjetskim integracionim procesima. [...] Svaki čin jednostranog secesionizma otvara nova krizna žarišta. Ubjeđen sam da je paket mjera koji ste predložili prihvatljiv i jedan od puteva da mirno, na demokratski način, bez ljudskih žrtava i krvoprolića, riješimo krizu.

STJEPAN MESIĆ:

Pozdravljam vas, gospodo, zahvalan. Argumentacija ovdje dosad izlagana naprosto ne stoji. Naime, kad je blokirano Predsjedništvo, tada još nije bilo nikakvih odluka, ni

u Hrvatskoj, ni u Sloveniji, o razdruživanju. Nakon blokade Predsjedništva postalo je jasno da je i to dokaz kako se ne želi miran rasplet krize, niti se želi opstanak Jugoslavije. Da nije bilo blokade, vjerovatno bi se razgovori drukčije odvijali, s više razbora i demokratičnosti. Ali, ono što je bilo, ne možemo promijeniti. Ako bismo, poslije ove dugotrajne blokade Predsjedništva, prihvatili argumentaciju mojih kolega, sutra bismo slušali nova objašnjenja; oni uvijek imaju rezervne argumente.

Možda moje kolege ne znaju, možda nisu čitali Ustav Republike Hrvatske, pa ih moram podsjetiti da mi imamo po tome Ustavu polupredsjednički sistem. Svaki zakon donesen u Saboru može biti obnarodovan tek s potpisom predsjednika Republike, pa se to, dakako odnosi i na ovo o čemu govorimo: kad bi Sabor, naime, odlučio drukčije od onog što je obećano, što garantira predsjednik Republike, on bi takvu odluku mogao odgoditi za rok o kojem govorimo. Dakle, gospodo, tako stvari stoje, pa ako postoji neka druga argumentacija, molim, iznesite je, jer ono što ste dosad tvrdili nije utemeljeno.

BORISAV JOVIĆ:

Ne tražimo to za nove zakone, nego za već donesene, tražimo njihovu suspenziju.

STJEPAN MESIĆ:

Hrvatska nije rekla da se otcjepljuje. Pismen je dr Jović, dobro on to zna. Hrvatska se nema od koga otcijepiti i nema kamo otići, na svome je. Hrvatska je svijetu dala do znanja da je nitko ne može tjerati u ponižavajući položaj, u neravnopravnost, a baš se to željelo učiniti blokadom izbora predsjednika. Nije li to upravo gospodin Jović tražio da Hrvatska pošalje na ovo mjesto nekoga tko bi njemu odgovarao?

Dužan sam gospodu iz Europske zajednice obavijestiti, a vi drugi to znate, kako je reagirao gospodin Milošević u svezi sa ožujskim ostavkama gospodina Jovića. Na moje pitanje odnosi li se ostavka i na dužnost predsjednika, Milošević je rekao: „Srbija je na redu, i Srbija daje predsjednika, drugi se tu nemaju šta mešati“. A s Hrvatskom se, misle gospoda, može kako oni žele. E, ne može, gospodo!

BORISAV JOVIĆ:

To su naše interne stvari, ne bih o njima. Samo pitam: ako se Hrvatska nije otcjepila, ako nije uradila secesiju, zašto onda da Evropska zajednica suspenduje njihove odluke?

STJEPAN MESIĆ:

Mene pitaš?

BORISAV JOVIĆ:

Pitam gospodu iz Zajednice. Gospoda iz Hrvatske misle da je ono što su uradili njihovo pravo, bez obzira što se to pravo sukobljava sa Ustavom Jugoslavije ... Ako Sabor Hrvatske donosi zakon, a predsjednik Republike to proglašava, neka i sada Sabor donese odluku o poništavanju toga zakona, pa neka ga predsjednik progłosi. Bez toga, nemamo šta da razgovaramo.

BRANKO KOSTIĆ:

Znam da je gospodi dosadilo sve ovo slušati, ali moramo još jednom [...] Svaki pokušaj tvrdnje da je neizbor predsjednika glavni razlog za secesionistička akta samo je izmišljena stvar. Ali da bismo i taj razlog uklonili, dali smo jučerašnju izjavu. Mi ćemo dati glas gospodinu Mesiću, ukoliko Skupština, m kao što je to uradila Skupština Slovenije, donese odluku o moratorijumu.

ŽAK POS:

Hvala na zahvalnosti. Nadam se da ćete čuti i naše argumente, a imamo dobre argumente. Imamo više nade u budućnost vaše zemlje, u jedinstvo, u teritorijalni integritet, nego neki odgovorni političari koji su se sada izjašnjavali. Zajednica je uvijek podvlačila

jedinstvo i teritorijalni integritet Jugoslavije. Ali smo se nadali da će republike postići ustavni dogovor.

Rekli ste: dvije republike više ne čine dio Jugoslavije. Ali te republike nisu priznate! Nijedna zemlja na svijetu nije ih priznala! Kako onda mogu biti nezavisne? Konačno, ni Hrvatska ni Slovenija ne žele definitivno razdruživanje od Jugoslavije. Evo, tu imam pismo gospodina Kučana, na engleskom, piše gospodinu Santeru, u kojem ima nekoliko bitnih rečenica: „Želim Vam još jednom zahvaliti, u ime naše vlade i države, na svemu što ste učinili, jer ste zaista napravili velike korake kako biste nam pomogli u smislu prevazilaženja krize“. [...] Mi želimo, što je neophodnost, ponovo uspostaviti veze s jugoslovenskim republikama preko dijaloga, preko novog ustava. To je ono što želimo: dogovoriti se o novom ustroju Jugoslavije. Imam, međutim, dojam da ima među vama onih bez ikakve nade. Inače, ovaj naš paket sa tri prijedloga čini cjelinu; ne može se odvojeno odlučivati. Nije razložno insistirati hoće li šef države ili Sabor preuzeti odgovornost za tromjesečnu odgodu. Mislim da je u pravu gospodin Mesić, jer gospodin predsjednik Hrvatske može – kako mi to kažemo – odluke držati tri mjeseca u frižideru.

Takvo rješenje nam odgovara. Mislim da je šef države Hrvatske odgovoran čovjek i da je sve učinio u dobroj volji. [...] Mi smo, inače, svjesni koliko je u pravu gospodin Bogićević kad upozorava koliko bi građanski rat u Jugoslaviji bio poguban za Evropu [...] U roku od 48 sati dva puta smo, evo, u Jugoslaviji [...] Nema presedana u povijesti da je toliko kod nas govoreno o nekoj zemlji [...] Svi narodi Europe uprli su oči u nas, pa se stoga nadam da ćete pozitivno glasovati i izabrati gospodina Stjepana Mesića [...] Mi ćemo biti jamci, nas trojica ministara, za onom što vam je obećao predsjednik Hrvatske, gospodin Tuđman.

BORISAV JOVIĆ:

Gospodin Tuđman nije nadležan, jer on nije ni donio zakone, donio ih je Sabor. Druugo, gospodinu Tuđmanu mi ne verujemo. Treće, mi poštujemo svoj Ustav, i mi smo isključivo po Ustavu postupali [...] Pitam vas, kakvu ćete vi nama garanciju dati, kada mi sad dademo svoj glas za gospodina Mesića, a sutra budemo izigrani, kako ćemo se opravdati pred našim biračima? Da li vi možete nama napisati i potpisati pa da mi sutra pred svojim narodom izađemo sa vašim potpisima i da kažemo, molimo vas, mni smo pošteno verovali Evropskoj zajednici. E, ako dadete potpise, onda možemo da razgovaramo.

STJEPAN MESIĆ:

Kad je došlo do blokade rada Predsjedništva, onda je argumentacija gospodina Jovića bila nešto drukčija: mahao je izmišljenom izjavom o tome da ću biti posljednji predsjednik Jugoslavije. A takvu izjavu je on osobno smislio, nije moja.

ŽAK POS:

Mi jesmo u stanju da budemo jamci riječi gospodina Tuđmana. Pouzdajemo se u njega. Od njega ćemo noćas zatražiti i pismeno...

BORISAV JOVIĆ:

Ko nije nadležan, ne može da garantuje. Molim vas, da li neko može da garantuje da ću ja glasati, kad samo ja sam odgovoran za svoj glas?

ĐANI DE MIKELIS:

Prije nego što smo ušli u ovu salu, imali smo vrlo prijateljski razgovor s predsjednikom Srbije, gospodinom Miloševićem. Rekao je da apsolutno sve uvjete prihvaća, u paketu, sve tri točke. On, znači, daje glas za gospodine Mesića.

BORISAV JOVIĆ:

Radi se samo o tome da Sabor donese odluku, da poništi svoje secesionističke odluke. Ne vrede Tuđmanove garancije.

DANI DE MIKELIS:

Svi dobro znamo kakve će biti posljedice ovakih razgovora. No, još uvijek vjerujem da u našoj prisutnosti možete prihvatiti paket predloženih mjera [...] Posljednja je šansa da se rasprava usmjeri u pozitivnom smjeru. [...]

Mi smo garant, ne samo nas trojica ministara nego Europska zajednica, da će i prva dva zahtjeva biti ostvarena od involviranih strana. [...] Rizik povređivanja jest nešto što uvijek postoji, ali u odnosu na paket mjera, mi zaista jesmo garant. [...] Ako se ne usaglasite, nema potrebe da noćas idemo u Zagreb, vraćamo se kući.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ponešto od onoga što gospoda traže već je realizirano. Stoga ja vaše garancije smatram potpuno validnima. Nema nikakve dileme da Evropska zajednica stoji, u političkom smislu, iza te garancije, ali isto tako i u smislu perspektiva daljeg razvoja odnosa s Jugoslavijom. Smatram krajnje opasnim svako odgađanje implementacije paketa mjera. [...]

U situaciji kada su u zemlji konformacije s upotrebom oružja, s upotrebom represije, sile, Odsutnost i nefunkcioniranje vrhovne komande daje pravo na autonomna ponašanja koja sama po sebi mogu izazvati daljnji negativni razvoj. I sa toga aspekta golema je odgovornost na nama da konstituiramo Predsjedništvo i kao šefa države i kao vrhovnog komandanta. [...] Najiskrenije pozivam sve članove Predsjedništva da noćas prihvate ponuđene garancije, da odluku ne odgađamo za neki drugi dan, jer bi taj mogao biti tragičan.

BRANKO KOSTIĆ:

Ustav po kojemu sad treba da biramo predsjednika, u stvari je Ustav iz starog, jednopartijskog sistema, kada smo na vrhu države imali paritetno telo, koje se zvalo Savezna konferencija Socijalističkog saveza naroda Jugoslavije. Nije se moglo desiti da neko dođe u Predsjedništvo SFRJ a da prethodno nema podršku većine članova Savezne konferencije, dakle većine republika. Gospodin Mesić je prvi član Predsjedništva koji kroz takav postupak nije prošao. A mogu vam garantovati, da smo takav sistem izbora imali, da bi teško gospodin Mesić dobio zeleno svjetlo da dođe za člana Predsjedništva.

STJEPAN MESIĆ:

Točno, nikad me Socijalistički savez ne bi izabrao.

BORISAV JOVIĆ:

Hoćemo li imati nešto napismeno, neku pisanu odluku, nešto kao garanciju Evropske zajednice, i kako ćemo to iskoristi kada smo uvereni da će oni sutra da nas prevare?

ŽAK POS:

Gospodine predsjedniče, gospodo članovi Predsjedništva, ponoć je prošla, 1. srpnja je, i sad predsjedavanje zajednice preuzima nizozemski ministar gospodin Van den Bruk; dajem mu riječ. Vidite, ja više nisam predsjednik, pa prema tome ovu dužnost će obavljati onaj koji dolazi po dogovorenom redu,

HANS VAN DEN BRUK:

Nitko od mojih prethodnika nije ovu dužnost preuzeo u dramtičnijoj situaciji. Imamo dovoljno političkog iskustva, kao i vi, a da ne bismo shvatili kako kriza u Jugoslaviji dovodi u opasnost ne samo narode ove zemlje nego i Europu kao cjelinu. A ova se kriza može lako riješiti političkom voljom. Naše garancije daju se uz autoritet EZ, i ja vas uvjeravam da neće biti nikakvih kršenja odluke i dogovora.

Molim vas, zaboga, učinite što učiniti morate, činite to za dobro vaše zemljake, za vaše narode, za cijelu Europu. A ne riješite li kako predlažemo, žrtve će biti ponajprije u ovoj zemlji. Ne riješite li tako, odlazimo kući, ne treba ići u Zagreb, reći ćemo da ste sami

preuzeli odgovornost. Mi vam ništa ne možemo nametnuti, ali apeliramo na vas, kao naše partnere, da se održi ova jedna jedinstvena Europa i jedna jedinstvena Jugoslavija.

BORISAV JOVIĆ:

Nema nikakvih razloga ni za kakve emocije. Rekli ste, i prihvaćamo, da je suspendovanje nezakonitih akata neophodno. Molim vas, javite nam noćas iz Zagreba da li su oni to prihvatili. Sutra ujutro, u tom slučaju, biramo predsjednika.

ŽAK POS:

Ovdje je predstavnik Hrvatske, vaš kolega, Ako vam on večeras, noćas, ovdje kaže da je i on jamac da će Hrvatska svoje odluke odgoditi za tri mjeseca, zašto ne prihvatite njegovu riječ?

ĐANI DE MIKELIS:

Ovdje je EZ na jednoj, a savezno Predsjedništvo na drugoj strani. Svatko govori u svoje ime. Mora se uspostaviti povjerenje. Mi smo zakoniti predstavnici EZ, koja je usvojila pakt mjera i, ponavljam, EZ je jamac za pridržavanje datih obećanja.

BORISAV JOVIĆ:

Šta ćemo mi sutra raditi, ako sada izaberemo predsjednika, a vi ne obezbedite moratorij? Izbor sutra ne možemo poništiti.

ĐANI DE MIKELIS:

Dajemo garanciju.

BORISAV JOVIĆ:

Ostavite napismeno koje će važiti sutra ujutro; ako nam iz Zagreba potvrde da su prihvatili ono što tražite, šta vas zadovoljava, šta nam garantujete, šta možemo pokazati našem narodu i javnosti. Onda je stvar u redu.

ĐANI DE MIKELIS:

Dovodite li u pitanje našu dobru volju, našu jasno kazanu riječ, onda odlazimo.

BOGIĆ BOGIĆEVIĆ:

Vidite, gospodo, koliko su duboki dezintegracioni procesi zahvatili našu zemlju. Prolazimo kroz fazu nacionalističke euforije. Koliko je meni poznato, taj je faktor bio faktor ujedinjenja prije 200 godina u Italiji i Njemačkoj, a u svim drugim slučajevima bio je faktor dezintegracije. Shvatio sam vaše garancije i vašu dobru volju; vratiti stanje na ono od 25. juna i savezno zakonodavstvo uspostaviti nad svojom zemljom. Zbog toga je neophodno deblokirati i Skupštinu SFRJ, kao i SIV, iz kojeg su otišli potpredsjednik Pregl i ministri Slovenci. Sve to treba deblokirati u naredna tri mjeseca.

Posebno je važno primirje. Nažalost, po najnovijim vijestima, još se puca. Nakon uspostave primirja još je dvadesetak ljudi poginulo, ukupno 29. Za svaki novi izgubljeni život morao bi snositi odgovornost onaj tko prekrši primirje.

Zatim, imamo tendenciju prekrajanja granica, ne samo vanjskih nego i unutrašnjih. To ne može bez suglasnosti svih. Inače, vaše garancije, gospodo, prihvaćam i vjerujem da ćete istrajati na dosljednosti ostvarivanja mjera iz ovog paketa, samo bih ga proširio na funkcioniranje svih saveznih organa.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ukoliko republike Slovenija i Hrvatska ili predsjednik Predsjedništva na bilo koji način u narednom tromjesečju prekrše neku od dogovorenih mjera, onda član Predsjedništva iz Makedonije, Vasil Tupurkovski, povlači svoju suglasnost za izbor predsjednika Mešića. To ću izjaviti i za javnost.

BORISAV JOVIĆ:

To važi i za nas, dajemo glas samo pod tim uslovom.

HANS VAN DEN BRUK:

Garantiramo da će republike Slovenija i Hrvatska prihvatiti cjelovit paket što ga predlaže EZ.

VASIL TUPURKOVSKI:

Smatram da je gospodin Stipe Mesić ovog trenutka proglašen za predsjednika, a drug Branko Kostić za potpredsednika Predsjedništva. A vama, gospodo, zahvaljujem.

9. ZAPISNIK I SAOPŠTENJE SA 122. SEDNICE PRESEDNIŠTVA SFRJ⁹ (1. jul 1991)

Sednici je predsedavao predsednik Predsedništva SFRJ Stjepan Mesić. Sednici su prisustvovali potpredsednik Predsedništva SFRJ dr Branko Kostić i članovi Predsedništva SFRJ Jugoslavije Kostić, Sejdo Bajramović, mr Bogić Bogičević i dr Borisav Jović, a odsutni su bili članovi Predsedništva SFRJ dr Janez Drnovšek i dr Vasil Tupurkovski.

Po pozivu, sednici su prisustvovali predsednik Skupštine SFRJ dr Slobodan Gligori-jević, predsednik Saveznog izvršnog veća Ante Marković, savezni sekretar za unutrašnje poslove Petar Gračanin i zamenik saveznog sekretara za narodnu odbranu admiral Stane Brovet. Pozivu da prisustvuje sednici nije se odazvao predsednik Republike Slovenije Milan Kučan.

Na sednici je utvrđen sledeći

Dnevni red:

1. Razmatranje aktuelne političko-bezbednosne situacije u Sloveniji
2. Razno

Tačka 1.

Predsedništvo SFRJ je razmotrilo aktuelnu političko-bezbednosnu situaciju u Slo-veniji i, s tim u vezi, stavove i predloge Saveznog saveta za zaštitu ustavnog poretka. Do-datne usmene informacije su podneli savezni sekretar za unutrašnje poslove Petar Gračanin i zamenik saveznog sekretara za narodnu odbranu admiral Stane Brovet. Polazeći od činjenica da je situacija u Sloveniji i dalje dramatična, a na osnovu stavova i predloga Sa-veznog saveta za zaštitu ustavnog poretka od 30. juna i 1. jula 1991. godine, Predsedništvo SFRJ je zaključilo:

1. Da se odmah i bezuslovno prekinu svi sukobi, poštuje primirje, zaštite životi ljudi i uspostavi mir u celoj zemlji, prekinu svi oblici blokada i pritisaka, ucena i neprijateljstava.

2. Da se oslobode svi pripadnici JNA i članovi njihovih porodica, pripadnici Saveznog sekretarijata za unutrašnje poslove, carina i drugih saveznih organa, kao i organa Re-publike Slovenije, koji su lišeni slobode.

3. Odmah omogućiti deblokiranje i vraćanje materijalnih sredstava JNA, Saveznog sekretarijata za unutrašnje poslove i drugih saveznih organa, obezbediti nesmetano snab-devanje jedinica JNA i Saveznog sekretarijata za unutrašnje poslove namirnicama, vodom, sanitetskim materijalima, gorivom i drugim potrebama neophodnim za izvršavanjem ovih zaključaka.

4. Da se odmah povuku oružani sastavi Republike Slovenije na svoje matične lokaci-je, jedinice JNA u svoje garnizone, pripadnici Saveznog sekretarijata za unutrašnje poslo-ve u svoje odredište i omogućiti njihovo povlačenje deblokadom njihovog položaja.

5. Da se omogući nesmetan rad i funkcionisanje saveznih organa, posebno u vezi sa obavljanjem carinske kontrole i drugih poslova koji su u nadležnosti federacije.

6. Predsedništvo SFRJ će kontinuirano pratiti sprovođenje ovih zaključaka i predla-gati dodatne mere. Svi nadležni organi dužni su da ih se pridržavaju, da međusobno sara-đuju u njihovom izvršavanju, što će istovremeno biti i konkretan doprinos realizaciji dogo-vora sa predstavnicima Evropske zajednice.

Istovremeno, Predsedništvo SFRJ je zaključilo da se na narednoj sednici Predsedništva SFRJ razmotre svi aspekti angažovanja oružanih snaga u ovoj situaciji. Predsedništvo SFRJ je ove zaključke usvojilo većinom glasova, glas je izuzeo Stjepan Mesić, i zaključilo da ih saopšti javnosti.

Tačka 2.

a) Potpredsednik Predsedništva SFRJ dr Branko Kostić predložio je da se u najskorije vreme sazove sednica Predsedništva SFRJ na kojoj bi učestvovali predsednik Skupštine SFRJ, predsednik SIV, predsednici republika i predsedništava republika radi dogovora o nastavku razmatranja političke budućnosti zemlje. Dogovoreno je da se ova sednica održi 5. jula 1991. godine.

b) član Predsedništva SFRJ Jugoslav Kostić obavestio je Predsedništvo SFRJ da se predviđeni skup Saveza rezervnih vojnih starešina Jugoslavije na Spomen obeležju „Srem-ski front“ kod Šida, neće održati zbog situacije u zemlji.

Stenografske beleške sa sastanka čine sastavni deo ovog zapisnika. Sednica je trajala od 13. do 15,30 časova.

Generalni sekretar
Anton Stari

Predsednik
Stjepan Mesić

SAOPŠTENJE ZA JAVNOST PREDSEDNIŠTVA SFRJ

Predsedništvo SFRJ je na današnjoj sednici – predsedavao predsednik Stjepan Mesić – razmotrilo aktuelnu političko-bezbednosnu situaciju u Sloveniji. U radu sednice učestvovali su predsednik Saveznog izvršnog veća Ante Marković, savezni sekretar za unutrašnje poslove Petar Gračanin i zamenik saveznog sekretara za narodnu odbranu admiral Stane Brovet. Polazeći od činjenica da je situacija u Sloveniji i dalje dramatična, a na osnovu stavova i predloga Saveznog saveta za zaštitu ustavnog poretka od 30. juna i 1. jula 1991. Predsedništvo SFRJ je zaključilo:

1. Da se odmah i bezuslovno prekinu svi sukobi, poštuje primirje, zaštite životi ljudi i uspostavi mir u celoj zemlji, prekinu svi oblici blokada i pritisaka, ucena i neprijateljstava.

2. Da se oslobode svi pripadnici JNA i članovi njihovih porodica, pripadnici Saveznog sekretarijata za unutrašnje poslove, Carine i drugih saveznih organa, kao i organa Republike Slovenije, koji su lišeni slobode.

3. Odmah omogućiti deblokiranje i vraćanje materijalnih sredstava JNA, Saveznog sekretarijata za unutrašnje poslove i drugih saveznih organa, obezbediti nesmetano snabdevanje jedinica JNA i Saveznog sekretarijata za unutrašnje poslove namirnicama, vodom, sanitetskim materijalima, gorivom i drugim potrebama neophodnim za izvršavanje ovih zaključaka.

4. Da se odmah povuku oružani sastavi Republike Slovenije na svoje matične lokacije, jedinice JNA u svoje garnizone, pripadnici Saveznog sekretarijata za unutrašnje poslove u svoje odredište i omogućiti njihovo povlačenje deblokadom njihovog položaja.

5. Da se omogućiti nesmetan rad i funkcionisanje saveznih organa, posebno u vezi sa obavljanjem carinske kontrole i drugih poslova koji su u nadležnosti federacije.

6. Predsedništvo SFRJ će kontinuirano pratiti sprovođenje ovih zaključaka i predlagati dodatne mere. Svi nadležni organi dužni su da ih se pridržavaju, da međusobno sarađuju u njihovom izvršavanju, što će istovremeno biti i konkretan doprinos realizaciji dogovora sa predstavnicima Evropske zajednice.

**10. TELEFONSKI RAZGOVOR IZMEĐU
SLOBODANA MILOŠEVIĆA I RADOVANA KARADŽIĆA¹⁰
(1. jul 1991)**

Karadžić Radovan: Dobar dan.

Milošević Slobodan: E, zdravo Radovane.

Karadžić Radovan: Čujem jutros ste do, do tri radili.

Milošević Slobodan: Pa otprilike. Pa im'o sam sa De Mikelisom posle sastanak, znaš, pa zbog toga, i on hteo da porazgovaramo malo o, o našoj saradnji i razvoju odnosa Srbije i Italije.

Karadžić Radovan: Da, da. Kako je bilo ovo?

Milošević Slobodan: On je predložio... pa vidi kako je, ja mislim da smo što se kaže najskuplje moguće ovaj, uradili.

Karadžić Radovan: Aha.

Milošević Slobodan: Jer je EZ prihvatila, i to ima i u ovom saopštenju, oni su u razgovoru sa mnom ovaj, (kod Slobodana u prostoriji zvući druga telefonska linija na kojoj se javlja NN ženska osoba i obavlja razgovore, tako da Slobodan zastajkuje u započetom razgovoru)

Karadžić Radovan: Halo.

Milošević Slobodan: Vidite ovo su, ovo su dali samo bez veze, nisu dali naše saopštenje. Oni su prihvatili da garantuju, da garantuju ovaj, da će Hrvatska i Slovenija ispuniti svoje obaveze i izvršiti suspenziju ovih akata...

Karadžić Radovan: Pa to, to su njihove obaveze. Ima li još nešto obaveza njihovih? Nema?

Milošević Slobodan: Pa i da se prekine to nasilje, to su sve njihove obaveze, sve te tri tačke.

Karadžić Radovan: Aha.

Milošević Slobodan: Oni su garant i oni su se izjavili, tako da videćemo, videćemo kako će taj tok događaja dalje da ide. Ali ja mislim da smo ovim izašli iz onog obruča pritiska da Srbija rastura Jugoslaviju, a s druge strane nama garancija ove EZ mnogo više vredi od garancije Sabora Hrvatske.

Karadžić Radovan: Da.

Milošević Slobodan: Sabor Hrvatske može da laže, EZ ipak preuzima veoma krupne političke obaveze.

Karadžić Radovan: Da, da. Kako će se ova stvar odvijati, nama... meni... ja, tri meseca su mi vamo opasna jer...

Milošević Slobodan: Ma koja tri meseca, daj Bože da se stvar može... i tri nedelje, a ne tri meseca.

Karadžić Radovan: Jel' da?

---

10 UN, MKTJ, Interni broj: CD-1-28-8/01/022. PREDMET: Razgovor vođen dana 01.07.1991. između Karadžić Radovana i Milošević Slobodana. Kontrola telefona: Kodna oznaka: „LATAS”.

Milošević Slobodan: Ma kakvi tri meseca, ja mislim da treba radikalno sad neke stvari da se promene, radikalno.

Karadžić Radovan: Da.

Milošević Slobodan: I da u toj vojsci koja je za Jugoslaviju ne može da budu oni koji im pucaju u leđa.

Karadžić Radovan: Da, da.

Milošević Slobodan: E, to je to.

Karadžić Radovan: Da, da. Samo još šta je problem mi smo odlučili (?) da ovdje zadržimo, da, da zakasne toliko da ne mogu da se priključe njima nigdje, ovaj, mislim sad imaju predah od tri mjeseca, i tu će Gligorov i ovaj da ponovo rade tako tu.

Milošević Slobodan: Nemaju oni šta više da rade, sad smo mi na potezu, sad smo mi na potezu. Mogu Gligorov i ovaj da rade šta god 'oće, neće oni, tu je jasna stvar, ne možemo sad da to detaljno da raspravimo. Oni 'oće da se otcepe.

Karadžić Radovan: To je jasno.

Milošević Slobodan: To je jasno i treba ih pustiti da se otcepe.

Karadžić Radovan: Da.

Milošević Slobodan: Sad je samo pitanje otcepljenja po liniji koja nama odgovara.

Karadžić Radovan: Da.

Milošević Slobodan: Ništa više.

Karadžić Radovan: Da, da.

Milošević Slobodan: Ništa više.

Karadžić Radovan: Dobro. A oni ne mogu da čekaju ovoga više, jer im se žuri jel?

Milošević Slobodan: Koga da čekaju?

Karadžić Radovan: Pa ovoga našega.

Milošević Slobodan: (tišina)

Karadžić Radovan: Bosnu.

Milošević Slobodan: Pa oni ne smeju da ga čekaju, ne, što se Slovenije tiče ja bih ih pustio odmah.

Karadžić Radovan: Da.

Milošević Slobodan: Da idu odmah, a ovi drugi kad se s nama razgraniče. I vašeg ne mogu, jer vaš ne može ni da donese do vas.

Karadžić Radovan: Da.

Milošević Slobodan: Ne date mu vi.

Karadžić Radovan: Da, da. A, i jeste, to je za sada jeste tako, ali ako... evo večeras su nam, nam pucali po, po prozorima ujaka ... ovaj, rafal od deset metaka su mu sasuli u prozor. To su već ovako neke probne akcije, privikavanja. Tako da je tu je, tu bi, tu bi dobro bilo da stvari idu veoma brzo.

Milošević Slobodan: Sad mi moramo stvari da radikalizujemo i ubrzamo, to je potpuno jasna stvar.

Karadžić Radovan: Da.

Milošević Slobodan: Da stvari radikalizujemo i ubrzamo, a videćemo 'oće li EZ biti na nivou svojih garancija, da oni prestanu s tim nasiljem i da oni izvrše suspenziju svojih odluka.

Karadžić Radovan: Da li, da li da to u vezi sa srpskim nasiljima u Hrvatskoj, da li je to uslov?

Milošević Slobodan: Sve je unutra, da se svako nasilje mora prekinuti.

Karadžić Radovan: Da. Da, da. Dobro, ja mislim da bi sad bilo neophodno sutra ili prek'sutra da sjednemo odavde, odozdo Milan,¹¹ i, i, ako treba odozdo Momir¹² i šta ja znam, da sjednemo jedno sat, dva vremena, do...

Milošević Slobodan: Sutra bi to bilo najbolje.

Karadžić Radovan: Došao bi i Nikola.¹³

Milošević Slobodan: Sutra bi bilo najbolje.

Karadžić Radovan: I Krajišnik,¹⁴ i ja mislim da bi se, da bi to morali, onda bismo morali dole ustanoviti jednu kancelariju, tamo gdje smo ono nas dvojica bili.

Milošević Slobodan: Da.

Karadžić Radovan: Jednu kancelariju koja bi stalno radila.

Milošević Slobodan: Da, da.

Karadžić Radovan: Tu više...

Milošević Slobodan: Sutra bi, sutra bi to bilo najbolje.

Karadžić Radovan: U koje će... u koje doba?

Milošević Slobodan: Kad ti možeš da dođeš?

Karadžić Radovan: Pa ako krenem ujutro rano, mogu oko jedan'est, dvan'est.

Milošević Slobodan: 'Ajde da preciziramo u dvanaest.

Karadžić Radovan: U dvan'est, 'očemo li, 'očul ja zvati ovoga Milana ili neko drugi?

Milošević Slobodan: Zovi ga ti.

Karadžić Radovan: Dobro.

Milošević Slobodan: Zovi ga ti.

Karadžić Radovan: Dobro. A odozdo iz Crne Gore treba li.

Milošević Slobodan: Dogovoriću se ja s Momiom.

Karadžić Radovan: Dobro. Odavde ko, Nikola i Krajišnik, dosta.

Milošević Slobodan: Pa uzmi njih dvojicu, dosta ti je.

Karadžić Radovan: Dobro.

Milošević Slobodan: Dosta ti je to.

Karadžić Radovan: Dobro, dogovoreno onda.

Milošević Slobodan: 'Ajde važi.

---

11 Milan Babić.

12 Momir Bulatović.

13 Nikola Koljević.

14 Momćilo Krajišnik.

11. SAOPŠTENJE SA 123. SEDNICE PREDSEDNIŠTVA SFRJ¹⁵ (4. jul 1991)

Predsedništvo SFRJ na današnjoj sednici – predsedava predsednik Stjepan Mesić – razmatra aktuelnu političko-bezbednosnu situaciju u zemlji, posebno u Republici Sloveniji i realizaciju sprovođenja dogovora ostvarenog sa ministarskom misijom Evropske zajednice. U radu sednice učestvuju predsednik Skupštine SFRJ, predsednik Saveznog izvršnog veća i savezni sekretari za narodnu odbranu i inostrane poslove. Polazeći od ocene da je situacija u Republici Sloveniji i dalje veoma složena i krajnje napeta, kao i činjenice da nisu izvršeni zaključci Predsedništva SFRJ od 1. jula ove godine, Predsedništvo je odlučilo:

1. Da se uspostavi prvobitno stanje na granici Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije odmah, a najkasnije do 12,00 časova – 7. jula 1991. godine.

2. Potpuno deblokiranje jedinica i ustanova Jugoslovenske narodne armije početi odmah i završiti do 12,00 časova – 5. jula 1991. godine.

3. Sva sredstva i objekti Jugoslovenske narodne armije i Saveznog sekretarijata za unutrašnje poslove, kao i druga sredstva saveznih organa i Republike Slovenije da se vrate do 12,00 časova – 5. jula 1991. godine.

4. Da se oružani sastavi Teritorijalne odbrane i svi drugi oružani sastavi Republike Slovenije odmah povuku u mirnodopske objekte lociranja, a najkasnije do 24,00 časa 4. jula 1991. godine, s obzirom da je Jugoslovenska narodna armija izvršila povlačenje svojih jedinica u garnizone.

5. Odmah obezbediti slobodno komuniciranje javnim putevima i slobodno komuniciranje vazдушnim prostorima.

6. Da se oslobode svi „zarobljenici“ najkasnije do 24,00 časa – 4. jula 1991. godine.

7. Da se apsolutno poštuje prekid vatre.

8. Za praćenje realizacije ovih zaključaka Predsedništvo SFRJ je zadužilo dr Vasila Tupurkovskog i mr Bogića Bogičevića.

Sprovođenjem ovih odluka obezbediće se uslovi za normalan život i rad građana u Republici Sloveniji. Predsedništvo SFRJ nastavlja sa radom.

12. IZJAVA GENERALA ARMIJE VELJKA KADIJEVIĆA, NAČELNIKA ŠTABA VRHOVNE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA SFRJ¹⁶ (6. jul 1991)

MIR, A NE RAT INTERES SVIH

U toku je završna faza razbijanja sadašnje jugoslavenske države. Ideja jugoslavenstva, sa kojom smo ostvarili sve svoje pobjede i osigurali višedecenijski mir – trpi žestoke udarce. Prevaga nacionalističkih koncepata i interesa započeta je još davne 1962. Zato sada haraju šovinizam i međunacionalne podjele. Ustavom iz 1974. ostali smo bez savezne države. Prema njemu, Jugoslaviju može rušiti ko god hoće, i to na ustavan način, a da ustavnim sredstvima ne može biti spriječen. Bila je to svojevrsna tempirana bomba za razbijanje federalne države. Plaćamo previsoku cijenu mnogih zabluda i krupnih grešaka. Ni u ekonomiji, ni u politici nismo slijedili promjene koje je nametao savremeni društveni razvoj.

Neminovan raspad hibridnog društvenog sistema podstaknut je i ubrzan djelovanjem nekih stranih zemalja. Antijugoslavenske snage u zemlji ne bi ni bile toliko smjele i agresivne bez snažne spoljne potpore. I u ratu su samo pod skutom okupatora predstavljale nekakvu snagu. Ono što ranije nisu uspijevale da postignu ratom pojedine zemlje sada realizuju preko svojih marioneta otvarajući im lažne nade i svakovrsnim podmićivanjem. Izvjesno je da će oživljavanje starih imperija biti samo prvi korak u daljoj njihovoj ekspanziji. Evropa i svijet mogli bi platiti istu (ili veću) cijenu za žrtvovanje Jugoslavije, kao što su svojevremeno platili žrtvujući Sudete i Češkoslovačku. Vjerujem da će to vrlo brzo uvidjeti i rukovodstva onih zemalja koja još ne uočavaju takvu opasnost.

Armijsko rukovodstvo je od samog početka društvene krize aktivno učestvovalo u iznalaženju puteva za njeno prevladavanje. Neprekidno smo zahtjevali da se zaustavi sunovrat zemlje u propast, kaos, međunacionalni i vjerski rat. Zalagali smo se za demokratsko razrješavanje jugoslavenske krize i cjelovitu reformu države, privrede i društva. Uvijek smo isticali da je neotuđivo pravo svakog naroda da samostalno određuje svoj put, ali da se to mora, u interesu svih zajedno i svakog naroda ponaosob, realizovati dogovorom, na miran način. Upozoravali smo da promjena sistema po metodu – kako ko hoće, politikom svršenog čina i jednostranim aktima – vodi zemlju u vrtlog građanskog rata.

U nekoliko navrata, kada je situacija dramatično eskalirala, podizana je borbena gotovost jedinica JNA. Time smo doprinosili privremenom smirivanju napetosti. Više od toga nismo mogli učiniti. U nekim djelovima zemlje naše jedinice su već mjesecima izvan kasarni u nezahvalnoj ulozi razdvajanja sukobljenih strana. Iako bi bez njihovog prisustva sigurno već bilo krvi do koljena, angažovanje jedinica JNA stalno nailazi na razne osude. Jedni zahtjevaju da se Armija zatvori u kasarne i odatle mirno posmatra raspad zemlje i krvavo orgijanje. Drugi uporno traže da Armija preuzme ulogu odlučujućeg društvenog arbitra, sruši rukovodstvo i preuzme vlast u zemlji.

Mi smo od početka znali da obe pomenute alternative neminovno vode istom kraju. Da se Armija zatvorila u kasarne, plamen međunacionalnih oružanih sukoba već bi zahvatio znatan dio zemlje. Jugoslavija bi se neizbježno raspadala na najdramatičniji mogući način. Ni preuzimanje vlasti nije dolazilo u obzir. Unutrašnja kriza u svakoj zemlji, pa tako i u Jugoslaviji, ne može se trajno razrješiti upotrebom vojske, već jedino političkim sredstvima.

Zato smo se u obezbjeđivanju mira i stvaranju uslova za demokratsku transformaciju društva, opredjelili za obazrivo angažovanje jedinica na kriznim žarištima i dosljedno poštivanje ustavnosti i zakonitosti. Na žalost, osim verbalne, drugu podršku u tome nismo imali.

Pokazalo se da gotovo svi savezni organi nisu dorasli težini i ozbiljnosti situacije u kojoj se Jugoslavija nalazi. To se odnosi i na njihovu sposobnost u ostvarivanju politike odbrane zemlje i obaveza prema oružanim snagama. Donošenjem zakasnelih i nedorečenih odluka, gomilali su se problemi koji su se u začetku mogli relativno lako riješiti. Tako su i odluke o razoružanju paravojnih formacija, regrutima i Teritorijalnoj odbrani, unaprijed osuđivane na neuspjeh.

Umjesto zalaganja za dosljednu primjenu jedino realnih sredstava za efikasno sprovođenje odluka, uporno je insistirano samo na dugotrajnim i jalovim pregovorima, pogađanjima i uslovljavanjima. To je Armiji vezivalo ruke u sprovođenju dobijenih zadataka i kompromitovalo je, a razbijačima Jugoslavije omogućavalo da nesmetano sprovedu svoje zamisli u djelo. Nikada i ništa do sada Armija nije uradila na svoju ruku, izvan ustavnih ovlašćenja i odluka nadležnih saveznih institucija. Jedinice JNA su i u Sloveniji angažovane u skladu sa svojim ustavnim obavezama u očuvanju integriteta Jugoslavije i na osnovu Zaključaka Saveznog vijeća Skupštine SFRJ i Odluke Saveznog izvršnog vijeća.

Rukovodstvo Slovenije, koje je prije nekoliko godina prvo započelo razbijanje Jugoslavije, povelu je pravi rat protiv Jugoslavenske narodne armije. Ratni cilj slovenačkog rukovodstva bio je ne samo definitivno otcpljenje Slovenije, već i potpuno brisanje Jugoslavije s političke karte svijeta. Uz stalne laži i podvale, podmuklo se pristupilo brutalnoj likvidaciji i zlostavljanju pripadnika Armije i članova njihovih porodica. Pitamo se, za čiji račun se to radi?!

Ako su se rukovodstvo i oružani sastavi Republike Slovenije odnosili prema JNA kao prema okupatorskoj vojsci, mi se prema narodu Slovenije jednostavno nismo mogli odnositi tako. Zbog toga glavne snage JNA, avijacija, raketne, artiljerijske, oklopno-mehaničeve i druge jedinice, nisu bile aktivirane na adekvatan način. Oni su to na najsvirepiji način zloupotrebili. Bio je potreban samo jedan dan našeg nešto odlučnijeg angažovanja pa da oni mole za primirje, koje su opet zloupotrebili. Priznajem da su nas iznenadili tako bezočni i zločinački napadi. Zatečeni smo i širinom izvršene izdaje. To je naša greška.

Štab Vrhovne komande mogao je lako pripremiti i izvesti operaciju kojom bi se Slovenija bacila na koljena. Ali, zašto bismo to uopšte činili? Zašto da u Sloveniji ginu vojnici i starješine drugih nacionalnosti, ako su oni za Slovence tuđini i okupatori? Nama nije ni do pogibije Slovenaca, iako oni ne žele da žive u Jugoslaviji. Da li je to naša greška ili nije – neka procjeni javnost. Rat koji nam je nametnut odnio je i ljudske živote. Ja se i ovom prilikom poklanjam sjenima poginulih drugova i izražavam najdublje saučešće njihovim majkama, očevima, braći i sestrama, rodbini i prijateljima.

Predsjedništvo SFRJ prekjucher je donijelo odgovarajuće zaključke u vezi sa situacijom u Sloveniji. JNA je sve zahtjeve koji su od nje zavisili već ispunila. Budući da rukovodstvo Slovenije ignoriše zaključke Predsjedništva, i da se napadi na pripadnike JNA nastavljaju, Štab Vrhovne komande će, u skladu sa tim, Predsjedništvu SFRJ predložiti odgovarajuće odluke.

U ovom trenutku najvažnije je da se što prije dođe do političkog dogovora i transformacija Jugoslavije izvrši mirnim putem, bez nove krvi. Formirane su jake nacionalne vojske i formiraju se nove koje su svakog časa spremne da potegnu noževe i oružje. Osnovni je zadatak JNA da to ne dozvoli, koristeći se i iskustvima iz Slovenije. Za to nije dovoljan mirnodopski sastav, pa je bila neophodna mobilizacija djela jedinica. Na zadatku obezbjeđivanja mira, pripadnici JNA učvršćuju svoje redove i podižu borbenu gotovost. Na njemu ćemo se maksimalno angažovati. Očekujemo podršku svih patriotskih snaga i onemogućavanje onih koji kalkulišu iz uskogrudih, nacionalističkih ili stranačkih interesa. Mir, a ne rat – u zajedničkom je interesu svih.

13. STENOGRAFSKE BELEŠKE SA RADNE SEDNICE ČLANOVA PREDSEDNIŠTVA SFRJ I ČLANOVA SAVEZNOG IZVRŠNOG VEĆA SA PREDSTAVNICIMA EVROPSKE ZAJEDNICE¹⁷ (7. jul 1991)

Predsedništvo SFRJ. Stenografska beleška sa radne sednice članova predsedništva SFRJ i članova Saveznog izvršnog veća sa predstavnicima Evropske ekonomske zajednice (ministarska trojka) održane 7. jula 1991. na Brionima, sa početkom u 14 sati i 55 minuta. Stenografisala Zorica Stević.

Predsedavao Stjepan Mesić, predsednik Predsedništva SFRJ. U radu sednice učestvovali: članovi Predsedništva SFRJ: 1. Branko Kostić, 2. Vasil Tupurkovski, 3. Bogić Bogićević, 4. Janez Drnovšek; članovi Saveznog izvršnog veća: 1. Ante Marković, 2. Budimir Lončar, 3. Stane Brovet, 4. Petar Gračanin; članovi Evropske ekonomske zajednice: 1. Van den Bruk, 2. Žak Pos, 3. Žoao Pineiro.

STJEPAN MESIĆ:

Gospodo ministri, članovi Predsjedništva, članovi Vlade, ministre unutrašnjih poslova, gospodine Brovet i sve članove koji su prisutni pozdravljam.

Mi smo se ovde našli na jednom radnom dogovoru da prebrodimo neke točke koje su za nas bile vrlo sporne i nismo ih mogli sami riješiti. Te sporne točke nisu te težine da se ne bi mogle riješiti. Problem je više u tome što ne postoji međusobno povjerenje – šta i kako dalje, posebno kako u ova tri mjeseca organizirati sistem da funkcionira i šta nakon ta tri mjeseca. Postoje razne bojazni. Ali, kod nas su se, kao što znate, desile situacije na koje mi nismo mogli utjecati, a koje nam sada zagorčavaju život, posebno ovo u Sloveniji. Predlažem da predsednik Vlade sistematizira točke o kojima smo razgovarali, o kojima smo vodili neformalne razgovore, a koje će sutra biti na državnom Predsjedništvu kao formalne točke. Predlažem da, u jednom kratkom izlaganju, čujemo o čemu se radi, pa da uz zajedničko učešće pokušamo naći naše približavanje, ako ne konkretna rješenja.

ANTE MARKOVIĆ:

Hvala. Ja ću biti vrlo pragmatičan. Obzirom na vašu misiju dobre volje u kojoj ste izrazili vašu želju da bude Jugoslavija stabilizirana i da se sačuva i da je stvar naših unutrašnjih odnosa kako će ona biti održana i da ste nam, na osnovu razgovora sa slovenskom delegacijom, identificirali o kojim problemima bi trebalo razgovarati, mi smo te razgovore proveli. Dali smo tumačenje šta znači to vreme moratorija od tri mjeseca u kojem vremenskom periodu ne treba ići na implementaciju deklaracija, ali istovremeno znači vrijeme u kojem se one ne provode u život.

Dogovorili smo se da je to vrijeme od tri mjeseca u kojem će se tražiti rješenje miroljubivim demokratskim putem bez upotrebe sile, koje će omogućiti da se nakon tri mjeseca provedu dogovorena rješenja, daće se potrebne garancije da se posle tromjesečnog moratorija neće ratom rješavati sporna pitanja, ukoliko ona ostanu otvorena i ako se do tada ne riješe. U kontekstu toga, tražili smo rješenje na osnovno pitanje koje se odnosi na granice. Moglo bi se shvatiti, ovaj razgovor, na četiri otvorena pitanja na sledeći način. U osnovi se radi o granici u cjelini i o graničnim prijelazima. Što se tiče graničnih prijelaza, Slovenija

prihvaća da se vrati na stanje prije 25.6.1991. g., a to znači da taj prelaz vrši republička milicija ili policija po saveznim propisima, sa svim tim što savezni propisi predviđaju.

To je bila prva točka – granice i granični prelazi. Točka dva – carine. Obzirom na to da je potpisan sporazum ranije, između potpredsjednika Savezne vlade i potpredsjednika Vlade Slovenije (Mitrovića i Ocvirka) o reguliranju carina, što je učinjeno oko 20. juna 1991. u kojem je predviđano da carina bude zajednička funkcija, sada je korištena ideja gospodina Posa, da se ponovo uspostavi carina kao zajednička funkcija, s tim da se sva sredstva slevaju na jedan zajednički račun za carinu u cijeloj zemlji, a iz tog se računa onda određuje njihova (sredstava) upotreba. Savezna vlada i vlade svih republika odrediće svaka po jednog svog predstavnika za kontrolu tog računa i njegovo korištenje. Ja osobno mislim da je to najbolje da budu ministri finansija. Što se tiče još jedne točke, a to je kontrola leta – kontrola leta mora biti jedna u Jugoslaviji pošto Jugoslavija preuzima, preuzela je garanciju za sav let, svih avionskih preleta preko Jugoslavije i u Jugoslaviju i, ako te kontrole nema, Jugoslavija mora zatvoriti aerodrome.

Što se tiče najtežeg pitanja – granični pojas, treba uspostaviti stanje u karaulama i u graničnom prostoru, tzv. zelenom prostoru koji iznosi 100 metara pre 25.6.1991. a u vremenu od tri mjeseca osigurati da se primjene evropski standardi granica.

ŽAK POS:

Da li je to dogovoreno sa Slovenijom?

ANTE MARKOVIĆ:

Ovako moram reći. Ovo je preliminarno dogovoreno sa Slovenijom, a ove stavove je sada prihvatila jugoslavenska strana, koji će morati, naravno, nakon toga da budu potvrđeni na svim institucijama u zemlji.

JANEZ DRNOVŠEK:

Nije tako.

ANTE MARKOVIĆ:

Moraš se izjasniti da li si ti ovdje Slovenija.

JANEZ DRNOVŠEK:

Hoću, izjasniću se.

ANTE MARKOVIĆ:

Igraš jednu ulogu koja bi zahtjevala da te odstranimo, ako sada ovo budeš negirao.

STJEPAN MESIĆ:

Nećeš ti njega odstraniti, član je Predsjedništva.

ANTE MARKOVIĆ:

Znam, ali bi sada on (J. Drnovšek) morao biti konstruktivan.

JANEZ DRNOVŠEK:

Ti moraš biti iskren, u vezi sa onim što smo razgovarali.

ANTE MARKOVIĆ:

Da li je točno ovo što sam rekao?

JANEZ DRNOVŠEK:

Ne, to nije točno.

BRANKO KOSTIĆ:

Ja, takođe, mislim da to nije tačno, Mislim da sa njihove (slovenačke) strane nije data saglasnost.

ANTE MARKOVIĆ:

Nisam ni kazao da je data saglasnost.

JANEZ DRNOVŠEK:

Nije data ni preliminarna saglasnost. Ova pitanja su ostala otvorena, Jer smo tada morali brzo završiti. To treba jasno reći.

STJEPAN MESIĆ:

Ovo jeste prijedlog, ali je pitanje još otvoreno.

ANTE MARKOVIĆ:

Dozvolite mi da ovo još pojasnim. Mi nismo imali vremena da završimo ovaj razgovor i ovaj razgovor, još uvijek, sa strane Slovenije nije akceptiran. Može li se to tako reći?

JANEZ DRNOVŠEK:

(Obraća se na engleskom jeziku. Slobodan prevod sa engleskog daje stenograf).

Pokušao bih da ja to objasnim. Postoje dve teorije o mogućem rešenju pitanja slovenačkih granica. Široko smo razgovarali o tom pitanju. Ovo što ste sada čuli to su predlozi federalne strane. Ipak, moram reći da, zbog kratkoće vremena, ovo pitanje nije do kraja raščišćeno, što se tiče Slovenije. Zbog svega toga, mislim da će biti neophodno, u toku dana, održati još jedan sastanak između delegacije federacije i slovenačke delegacije.

VAN DEN BRUK:

Izvinjavam se, potrebno mi je dva minuta pauze.

(Pauza od 15 sati i 7 minuta do 15 sati i 27 minuta).

ANTE MARKOVIĆ:

Dozvolite mi da ja, još jednom, pojasnim ovo o čemu sam govorio, da ne bi bilo zabune. Jedan broj jugoslavenske delegacije, pa i ja, smatrao je da je postignut dogovor na kojem se može napraviti sporazum. Međutim, nakon što smo stvari malo, između sebe, razjasnili, jer ni mi nismo imali vremena da se konsultiramo, moglo bi se reći da je to prijedlog federalnih vlasti kako da se reši problem vezan za granice i kako mi vidimo da se može riješiti problem granica.

To znači: kako da se osigura provedba suspenzije deklaracija i vraćanje stanja na 25.6.1991. g., za koje ste vi uzeli garanciju (obraća se članovima Evropske zajednice) pred Predsjedništvom Jugoslavije da će biti provedeno i da se na osnovu toga može konstituirati Predsjedništvo i izvršiti izbor Mesića za predsjednika i Kostića za potpredsjednika Predsjedništva Jugoslavije. Mi mislimo da se na toj osnovi može sada naći sporazum.

VAN DEN BRUK:

Hvala Vam, veoma mnogo, gospodine premijeru! Hvala Vam, gospodine predsjedniče Predsedništva Jugoslavije! Hvala članovima Predsedništva i članovima Vlade! Hvala vam što održavate ovaj sastanak danas sa nama o ovim važnim tačkama. Nadamo se da naše prisustvo ukazuje na to koliko se zalažemo za to da se nađe put da bi Jugoslavija krenula u novom pravcu, kao što ste i Vi rekli, gospodine premijeru, u pravcu mirnih pregovora. Naravno, naše mogućnosti su ograničene.

Kao što svi znate, moraće, na kraju krajeva, narodi Jugoslavije, predstavnici Jugoslavije sami da reše svoje probleme, a to je ono o čemu, na kraju, nema govora. Sada bih prešao na nešto drugo. Hteo bih da pozdravim to što je jutros došlo do razgovora Savezne vlade i slovenačke Vlade. Ukoliko želite da dođemo u tu fazu mirnih pregovora, a svako misli da je to nešto neophodno, onda moramo da prevaziđemo preostale prepreke i preostale stvari koje se tiču elemenata prekida vatre i elemenata suspenzije. Upravo zato

pozdravljam činjenicu što je jutros, po određenom broju ovih pitanja, došlo do neformalnih razgovora savezne vlade i vlade Slovenije.

Međutim, jasno mi je da neke stvari nisu još raščišćene. Kako je rekao uvaženi predstavnik Slovenije, o tome treba još razgovarati. Nadam se da ćete me pardonirati što ću insistirati, i to energično, da se ti razgovori još danas obave. Ukoliko bismo otišli kući a da nemamo jasnu sliku po ovim stvarima, smatrali bismo da bi naš dalji angažman bio jalov, odnosno potpuno bez smisla. Da vam ne bih oduzimao mnogo vremena, želeo bih da istaknem nekoliko prilično kategoričnih stvari.

Pre nego što se vratimo kući, hoćemo da vidimo da je određen broj stvari potpuno jasan. Ja ne mogu i mi ne možemo, ja ne želim i mi ne želimo da vam bilo šta nametnemo, to je vaša sopstvena odgovornost. Ovo je treći put kako mi, za veoma kratko vreme, dolazimo u Jugoslaviju kako bismo ostvarili određeni napredak. Bojim se da nećemo moći da održavamo ovako učestalo dolaženje i sastančenje. Naša gledišta, naša povezanost i naš angažman sa onim što se dešava ovde, sada se vezuju za uslov i rezervu da se usvoje ove četiri tačke.

Prva tačka odnosi se na sve ono što je rekao uvaženi premijer i predstavnik Slovenije – u vezi elemenata prekida vatre i u vezi elemenata suspenzije. O tome se govori i u tački 1. „osmotačkovnog plana“ Predsedništva Jugoslavije. To se, pored ovih teških pitanja kontrole granice i carine, odnosi i na sve elemente, kao i na pitanje potpunog povlačenja svih oružanih snaga i milicija. Takođe, predali smo vam nešto što bih ja nazvao nezvaničnim dokumentom u kome su izražene naše ideje koje bi mogle da posluže za razgovor sa grupom eksperata koja će doći u utorak, a koja bi razgovarala o grupi za nadzor. Mi smo, u principu, zahtevali vašu principijelnu saglasnost da možemo dalje da radimo na osnovu onoga što je dato u dokumentu.

S tim u vezi, želimo da nam se jasno opredelite, obavežete kada počne da funkcioniše grupa za nadzor da ćete im obezbediti odgovarajuću zaštitu i garantovati slobodno kretanje tako da mogu, na odgovarajući način, da izvrše svoj zadatak. Zatim, trebalo bi da se dogovorimo o određenom broju principa kojima se treba rukovoditi u mirnim pregovorima. Mislim da neće biti razlike u mišljenjima, što se tiče prve tačke, a to je da je na narodima Jugoslavije da odluče o svojoj budućnosti. Drugo, da sve involvirane strane, sve strane koje su u pitanju, prihvataju realnost da je došlo do nove situacije u Jugoslaviji. Treće, da se sve strane u pitanju obavezuju da će pokrenuti pregovore bez ikakvih preduslova i zasnovane na principima Helsinškog finalnog dokumenta i Pariske povelje o novoj Evropi. Četvrto, da su se sve strane dogovorile da će se, u smislu prethodnih obaveza, obavezati na ispravno funkcionisanje Predsedništva i da će u tome svi učesnici pružiti punu saradnju i svi konstitutivni faktori, svi ustavni faktori; kao i da će Predsedništvo moći da uspostavi svoju punu političku i ustavnu kontrolu nad saveznim oružanim snagama.

Šta je ono što Zajednica može da ponudi? Sve dok se u onoj meri u kojoj se može dogovoriti o ovim tačkama, Zajednica će nastaviti da pruža pomoć u pravcu postizanja miroljubivih, mirnih i trajnih rešenja. Međutim, sasvim je jasan stav, odnosno pozicija 12-torice da ukoliko dođe do bilo kakve primene sile i jednostrane primene vojne sile, kako god hoćete, onda je naša uloga završena.

Mi smo, kao podrška mirnim rešenjima, spremni da pružimo pomoć i naše stručno znanje. Ova pomoć i stručno znanje mogu da obuhvate stručni nadzor u pregovorima, odnosno nadzor napretka koji se ostvaruje u pregovorima, zatim i stručno znanje u pitanjima pravne prirode, pitanjima ljudskih prava, uključujući i prava manjinskih naroda – manjina, ekonomskih i finansijskih pitanja i pitanja bezbednosti. Na Jugoslovenima je da odluče da li će ovo iskoristiti.

Poslednja tačka, mislim da bi trebalo da se dogovorimo o konačnom datumu kada bi trebalo da počnu pregovori, naravno, u okviru ovog perioda od tri meseca. Konačno,

ukoliko se usaglasite, Evropska ekonomska zajednica bi se obavezala da informiše naše partnere u KEBS/u. Konačno, gospodine premijeru, hteli bismo da dodamo dva aneksa na ovaj paket koji smo predložili.

Prvi aneks je uspostavljanje sporazuma koji će se napraviti između Slovenije i saveznih organa o onim tačkama o kojima smo govorili, obuhvatajući i druge elemente, na primer, o povlačenjima. Vi ste nešto govorili o slobodnom, o neometanom saobraćaju, a mi prihvatamo takvu vrstu aneksa. To bi značilo da bismo mogli da utvrdimo u osnovnom saopštenju, kominikeu, da je dogovoren „osmotačkovni plan“.

Drugi aneks bi bio dokument koji poznajete, a koji bi govorio o ovoj istražnoj misiji koja bi došla da vodi pripreme razgovore o svemu ovome. Dozvolite mi da završim ovim što ću sada reći. Vrlo uvaženi savezni Vladini predstavnici! Meni je potpuno jasno da mi, kao evropska trojka i kao predstavnici misije dajemo nepotpune i neortodoksne predloge. Ali, mislim da se i vi i mi suočavamo sa najneortodoksnijim problemima u Evropi. Molim vas, gledajte na našu misiju kao na misiju dobre volje, a ne kao na mešanje u vaše stvari, na vaše unutrašnje stvari.

Možemo da nastavimo naše napore i naš angažman samo ako vidimo da postoji neki izvodljiv način sa vama da se prevaziđu ove stvari. Vreme je izuzetno dragoceno. Svaki dan koji čekamo može nestati još života i rane mogu da se prodube. Molim vas, u ime mira, da zajedno radimo!

STJEPAN MESIĆ:

Želi da govori Bogić Bogićević, član Predsedništva.

BOGIĆ BOGIĆEVIĆ:

Gospodo, cijenim vaše vrijeme. Dozvolite mi da kažem samo nekoliko riječenica. Moram biti iskren i priznati da nisam očekivao da ćemo se za tako kratko vreme ponovo sresti. S obzirom da smo prihvatili paket mera koji ste predložili i tražili da se sprovedu odmah i da to učine sve strane u isto vreme, nisam očekivao da ćemo se za tako kratko vreme ponovo sresti.

Dozvolićete da vas samo podsjetim da ste tražili primirje, to znači povlačenje svih vojnih snaga u kasarne, da se deklaracije o nezavisnosti dvije republike obustave na tri mjeseca i da se riješi kriza u Predsjedništvu SFRJ izborom njegovog predsjednika i potpredsjednika. Upozorili ste da te mjere treba istovremeno sprovesti zato što su jedna celina i paket koji je predložila Evropska zajednica i mora da se ispuni u svakom elementu od svih involviranih strana.

Vi ste nas, takođe, obavijestili da ste vi garanti da će doći do sprovođenja vaših zahtjeva od svih strana, i to ne kao tri ministra, već da garantuje Evropska zajednica. Mi smo prihvatili garancije. Imamo povjerenje, jer sve što ste predložili učinili ste to uz autoritet i ovlašćenje Evropske zajednice. Isto tako, obavijestili ste nas da ste rekli predsjednicima republika Slovenije i Hrvatske da je suspendovanje njihovih akata, njihovih deklaracija o nezavisnosti apsolutno neophodno – to su vaše riječi.

Vaše riječi su, isto tako, da treba da funkcioniše savezni Ustav i savezne institucije. Međutim, kao što vidite, to se nije dogodilo. Kako drugačije tumačiti nego da nekim involviranim stranama, to je moj lični stav, odgovara konflikt i da se ne želi mirno rešavanje naše krize. Mi smo danas, pre svega, ovde gde smo zbog različitog tumačenja paketa mera. Zbog toga, tumačim da ne postoji dobra volja da mirnim putem razrešimo naše probleme.

Prošli put je gospodin Pos dao meni za pravo kada sam rekao da bi nekontrolisani raspad Jugoslavije, koji svakako ja ne želim, mogao ne samo nju (Jugoslaviju), nego i Evropu da uvede u agoniju rata, kao i da je na nama da odlučimo o ratu ili miru u Evropi. U ime tog mira u Evropi, predlažem da čvrsto ostanemo na predloženom paketu mjera Evropske zajednice, jer u suprotnom, nisam siguran kako će se stvari odvijati, od danas pa na dalje.

To podrazumijeva da čvrsto ostanete na vašim garancijama, jer od 1. jula. 1991. do danas (a 1. jula smo se zadnji put vidjeli), objektivno nemamo nove realnosti u Jugoslaviji, izuzev, na žalost, novih ljudskih žrtava. Razumijem vaše zalaganje za efikasno funkcionisanje saveznog Predsjedništva. Međutim, to nije dovoljno. Mi imamo još najmanje dva državna organa bez čijeg funkcionisanja nema adekvatnog rješenja krize, a to su Savezno izvršno vijeće i Skupština Jugoslavije, kao najviši organ vlasti.

Zbog toga je neophodno da u periodu od najmanje tri mjeseca ovi organi funkcionišu na cijeloj teritoriji Jugoslavije. Svako proizvoljno tumačenje paketa mjera, svako jednostrano tumačenje paketa mjera, svako jednostrano kršenje (sa bilo koje strane) ovog paketa mjera Evropske zajednice vodi nas u kaos, a kaos sam po sebi izaziva nasilje i građanski rat. U ime mira, a ne građanskog rata, apelujem da čvrsto ostanemo na prihvaćenom paketu mjera Evropske zajednice! Hvala.

VAN DEN BRUK:

Želeo bih da odgovorim predstavniku Bogiću Bogićeviću, iz Bosne i Hercegovine. Ne može biti nikakvog nesporazuma o tome da se Evropska zajednica ne pridržava svojih obaveza. Ono što danas predlažemo u potpunosti je u saglasnosti sa onim našim ranijim predlozima. U međuvremenu, predložen je i plan od osam tačaka, a po jednoj od tačaka, još uvek, ima razlika. Mi smo spremni da pomognemo da se prevaziđu te razlike i da se one moraju prevazići danas.

Što se tiče drugih državnih organa koje je uvaženi predstavnik pomenuo, naravno da i oni treba da funkcionišu ispravno i na osnovu Ustava. Ukoliko postoje razlike u saveznom Predsedništvu i u saveznoj vladi, unutar njih i između njih međusobno, mi nemamo ni najmanje poverenja da će moći da profunkcionišu ove druge institucije. Ukoliko ste spremni da branite ove predloge pred tim institucijama, onda će biti njihova odgovornost ukoliko ih odbiju, a to bi bila jako teška odgovornost. Hvala.

STJEPAN MESIĆ:

Želi da govori dr Janez Drnovšek.

JANEZ DRNOVŠEK: (Govori na engleskom jeziku).

Saglasan sam sa ovim što ste sada rekli.

ANTE MARKOVIĆ:

Janez, mislim da bi bilo bolje da govoriš tako da te svi možemo pratiti, a prevodilac neka prevodi.

JANEZ DRNOVŠEK:

Neka prevodi!

(Slobodan prevod stenografa sa engleskog jezika).

Još jednom želim da ponovim da slovenačka delegacija ima rezervu na prvu tačku „osmotačkovnog plana“ Predsedništva Jugoslavije. Ponavljam, ni danas nismo uspeli da prevaziđemo razlike u našim stavovima, stavovima slovenačke delegacije i delegacije federacije, u vezi sa tom tačkom.

Slovenačka delegacija nema mandat Skupštine Slovenije da ovo prihvati, ali iznećemo ovo na Skupštinu Slovenije, pa neka ona o tome odluči. Ipak, mislim da možda sve ovo neće biti potrebno, jer vi tekst pripremate, sada ga prekucavate, pa će to možda više odgovarati delegaciji federacije nego delegaciji Slovenije.

Prema tome, kada tekst dobijemo, slovenačka delegacija bi trebalo da ima kraći sastanak na kome bi razmotrila ceo paket i ovo sada, pa da odluči šta će po tome uraditi. Ipak, mislim da ovaj paket ima više šansi da bude prihvaćen, nego tačka 1. „osmotačkovnog plana“.

VAN DEN BRUK:

Kao demokrata, naravno, znam da vaš Parlament treba da da svoju reč o tome, ali, u ovom kontekstu, želimo vašu reč o tim razgovorima. Pobrinućemo se da se taj paket nađe i na meniu za ručak.

STJEPAN MESIĆ:

Želi da govori Branko Kostić.

BRANKO KOSTIĆ:

Ja sam, gospodo, i na našem prošlom zajedničkom sastanku izrazio krupne rezerve u uspešnost sprovođenja paketa od tri tačke. I tada sam rekao da suštinski problem nije izbor gospodina Mesića za predsednika Predsedništva, nego da su to drugi problemi.

Ja imam ovde pred sobom, ali vas time ne bih zadržavao, čitav spisak primjera koje bih vam mogao navesti a iz kojih se jasno vidi da ni prva ni druga tačka iz paketa nije sprovedena. Armija se povukla u kasarne, a teritorijalna odbrana Slovenije je odmah zaposela mesta na granici. Kasarne Jugoslovenska narodne armije, u mirnodopskim uslovima locirane na području Slovenije, i danas se nalaze u okruženju. Prekid vatre se ne poštuje. Imamo novih ranjenih i oficira i vojnika.

Svi zarobljenici još nijesu pušteni, starešine posebno. Imamo bolesne i ranjene starešine u zatvorima, a koji još nisu pušteni, a to su bar ona pitanja koja su se mogla rešiti u toku jednog dana. Imamo informacije i potvrde da se čak i između starešina vrši podjela po nacionalnoj osnovi. Osnovni problem, u svemu ovome o čemu se razgovaralo do sada, je vraćanje stanja na granice pre 25. juna ove godine.

Mi smo zaista ozbiljno shvatili vašu garanciju koju ste dali na sastanku, zajedno sa Predsedništvom, da ćete i sa vaše strane učiniti pritisak, izvršiti pritisak i učiniti da se 1. i 2. tačka iz paketa poštuje. Za vašu informaciju, mislim da je jako važno da vam kažem da mislim da osnovni problem u realizaciji 1. i 2. tačke leži u ogromnom nepovjerenju koje postoji između strana koje su u sporu.

Sasvim je jasno da vraćanje snaga JNA na granični pojas, koje su simbolične, ne mogu promijeniti tok stvari. U ostalom dijelu Jugoslavije su se bitno promijenile stvari, pa i raspoloženje najvećeg dela naroda. Ja mogu da tvrdim, sasvim slobodno, da najveći deo naroda Jugoslavije, najveći deo naroda Jugoslavije nije spreman da po svaku cijenu zadržava bilo Sloveniju, bilo Hrvatsku, bilo koju republiku na silu u Jugoslaviji.

ANTE MARKOVIĆ:

Ne žele rat.

BRANKO KOSTIĆ:

Ne žele rat i ne žele da na silu zadržavaju u Jugoslaviji bilo koga. Sve što želimo, želimo na miran način, dakle ne ratom, na ustavan način da do tog dogovora dođemo. Mi smo se već dogovorili i u utorak imamo zakazanu sednicu Predsedništva Jugoslavije sa svim predsednicima predsedništava republika i predsednicima republika, sa predsednicima vlada, sa predsednicima skupština republika, kao i sa saveznom vladom.

Već razmatramo mogućnost da se, u najkraćem mogućem roku, izvrše višestranački izbori za Savezno veće Skupštine SFRJ. Tu je mogućnost da se svi ti dogovori koji bi se postigli u ta tri mjeseca na miran način kroz skupštine republika, kroz savezni parlament, akceptiraju. Želim da vam skrenem pažnju na jednu stvar koju, isto tako, morate uzeti u obzir. Predsedništvo SFRJ, na prvoj sjednici posle konstituisanja, usvojilo je vrlo jasne zaključke koji su, u suštini, ovih osam tačaka koje smo ponovo usvojili kada smo videli da se ne sprovode, samo što smo ih drugi put oročili.

Mi sutra imamo sjednicu Predsjedništva na kojoj treba da razmotrimo kako se te tačke izvršavaju, da li su izvršene i jesmo li stvorili uslove da počnemo mirnim putem da tražimo izlaz iz krize. Ukoliko te tačke nijesu izvršene i ukoliko se i dalje ostavlja otvoreno

pitanje granice, ja moram da kažem da postaje otvoreno pitanje da li od sutra postoji Predsjedništvo SFRJ ili ne postoji. Ako postoji savezno Predsjedništvo, onda bi ono sutra po Ustavu moralo da postupi i da donese odluku da se svim raspoloživim sredstvima brane granice, odnosno da se zaštiti integritet zemlje i da se zaštiti državna granica.

Ja lično ne mogu ni da zamislim sebe da bih se u toj ulozi sutra mogao naći. Postavlja mi se pitanje: „Mogu li, posle toga, ostati član tog predsjedništva“? Vi ste preuzeli garancije, vrlo čvrste, prema nama. Ovo sve vam iznosim da biste shvatili ozbiljnost situacije. Lično bih vas zamolio da pokažete još strpljenja i dobre volje, koju stalno pokazujete, da izvršite uticaj na rukovodstvo Slovenije da prihvate ove tačke oko kojih mi ovde ne možemo raspravljati. Mi možemo da raspravljamo sutra, kada se to provede, o modalitetima, o tome kako i na koji način rešavati stvari.

VAN DEN BRUK:

Gospodine predsedniče, vreme nam ističe. U potpunosti razumem ovo što Vi sada kažete (obraća se Branku Kostiću), ali nam je vreme danas dragoceno, pa vas molim da se malo ograničite u svojim intervencijama. Hteo bih da napomenem da je nama potpuno jasno ovo što govori uvaženi predstavnik Crne Gore. To je pokriveno svim današnjim radom ovde. Ali, potrebno nam je malo vremena da to stavimo na papir, da napravimo taj paket, kako bi se, za vreme ručka, moglo o njemu razgovarati.

Molio bih da oni koji će činiti druge intervencije imaju ovo u vidu. Razumem sve ovo što vi govorite, kao i to da su svi problemi koji su danas spominjani vezani sa ranijim paketom mera. Ponavljam da smo svega toga svesni.

STJEPAN MESIĆ:

Želi da govori Tupurkovski.

VASIL TUPURKOVSKI:

U potpunosti se slažem sa onim što je gospodin Van den Bruk rekao. Govorio bih vama kratko o najznačajnijim pitanjima na pragmatičan način. Takođe, pozdravljam ostale prisutne ministre.

Počeo bih od granica. Praktično, saglasili smo se oko ostalih modaliteta – prekida vatre i čitavog ostalog područja, opet uz vašu pomoć, na čemu sam vam zahvalan. Što se tiče režima na granici, posmatramo ga kao sastavni deo dogovora od tri tačke. Novi režim na granici, koji se predlaže od strane Republike Slovenije, ne može se, po mom dubokom uverenju, staviti u kontekst suspenzije implementacije deklaracije. Mi smo svesni, međutim, kompromisa i idemo korak dalje prema nekom, relativno novom rešenju.

Predsednik Vlade je elaborisao da Armija na granici, u prethodnom stanju, ali takođe sa implementacijom jednog novog evropskog aranžmana, već je u novom moratorijumu, a to je veliki kompromis. Predsednik Vlade je govorio o tome da povraćaj na prethodno stanke znači povraćaj Armije na granicu u zelenom pojasu, ali smo, takođe, predložili, kao osnov za dogovor, i novi evropski aranžman već u vreme moratorijuma. Drugo, carine, što je savezna funkcija, a što je predsednik Vlade sada takođe elaborisao na bazi predloga uvaženog ministra Posa, novi je momenat. Takođe, to je značajan kompromis.

Mi, takođe, nismo nedemokrati i znamo da preuzimamo velike rizike i da iskažemo političku volju i da idemo s tim predlozima, jer Predsedništvo i Vlada to sutra ne moraju da prihvate, ali ćemo stati danas iza takvih obaveza da se sutra, u našim organima, izBORIMO za takva rešenja. Neizvesnosti sutrašnjeg dana su velike. Zamolio bih da i vi na ovoj liniji razgovarate i razmislite da bismo i javnost mogli obavestiti o tome da smo sasvim blizu sporazuma. Hvala najbolje!

JANEZ DRNOVŠEK:

Predlažem da sada završimo i da idemo dalje.

STJEPAN MESIĆ:

Predlažem da sa ovim, za sada, završimo. Takođe, predlažem da sada idemo na ručak, da zajednički ručamo kako bismo mogli usput, i za vreme ručka, razgovarati. Nakon toga, svi mi zajedno, sa predstavnicima Slovenije da pokušamo naći izlaz.

VAN DEN BRUK:

Možemo li mi da dobijemo 20 minuta?

STJEPAN MESIĆ:

Naravno da možete. Za to vreme, mi ćemo se malo dogovoriti.

/Sednica je završena u 16 sati i 20 minuta/.

**14. STENOGRAFSKE BELEŠKE SA PLENARNE SEDNICE ČLANOVA
PRESEDNIŠTVA SFRJ, ČLANOVA SAVEZNOG IZVRŠNOG VEĆA,
DELEGACIJE SLOVENIJE I DELEGACIJE HRVATSKE
SA PREDSTAVNICIMA EVROPSKE ZAJEDNICE¹⁸
(7. jul 1991)**

Predsedništvo SFRJ. Stenografska beleška sa plenarne sednice članova Predsedništva SFRJ, članova Saveznog izvršnog veća, delegacije Slovenije i delegacije Hrvatske sa predstavnicima Evropske ekonomske zajednice održane 7. jula 1991. sa početkom u 21 sat i 58 minuta na Brionima

Predsedavao Stjepan Mesić, predsednik Predsedništva SFRJ. U radu sednice učestvovali: članovi Predsedništva SFRJ: 1. Stjepan Mesić, 2. Bogić Bogičević, 3. Vasil Tupurkovski, 4. Janez Drnovšek; članovi Saveznog izvršnog veća: 1. Ante Marković, 2. Budimir Lončar, 3. Stane Brovet, 4. Petar Gračanin; članovi delegacije Slovenije: 1. Franc Bučar, 2. Milan Kučan, 3. Lojze Peterle, 4. Dimitrije Rupel; članovi delegacije Hrvatske: 1. Franjo Tuđman, 2. Hrvoje Šarenić; članovi Evropske ekonomske zajednice: 1. Van den Bruk, 2. Žak Pos, 3. Žoao Pineiro.

STJEPAN MESIĆ:

Mislim da smo se svi skupili, pa možemo nastaviti sa plenarnom sednicom. Tekst našeg dogovora smo dobili na engleskom jeziku. Predložio bih da se, što hitni je, sačini prevod na hrvatski jezik, jer se nalazimo na teritoriji Hrvatske. Isto tako, predlažem da, prvo, apsolviramo točke koje se odnose na zatvorenike i na deblokiranje vojnih ustanova. Znači, predložio sam da razmotrimo cijeli paket, ali da, prvo, pođemo od ovih točaka – zatvorenici i deblokiranje vojnih ustanova, jer je to najurgentnije. Hvala lijepo. Riječ ima gospodin Van den Bruk.

VAN DEN BRUK:

Gospodine predsedniče, uvaženi visoki predstavnici! Hteo bih, pre svega, da vam se svima zahvalim što ste ovde danas da razgovarate sa nama u momentu koji smatramo izuzetno krucijalnim momentom u istoriji ove zemlje. Imali smo veoma otvorene i iskrene razgovore. Nismo štedeli jedni druge od istine i nismo jedni drugima prikrivali osećanja.

Na osnovu svih bilateralnih razgovora između „trojke“ i predstavnika Komisije, odnosno koje su „trojka“ i Komisija danas obavili, mi smo, vrlo pažljivo, odvagali sve elemente i sve osetljivosti. Pokušali smo da stvorimo jednu ravnotežu između vitalnih interesa svih. U svom radu najviše smo se rukovodili čvrstim ciljem – da pokušamo da preokrenemo, da zaustavimo spiralu nasilja koja ugrožava, koja preti ovoj zemlji, da probijemo ovu mrtvu tačku, ovaj ćor-sokak, a taj prodor bi mogao da dovede do iskrenih pregovora o budućnosti Jugoslavije.

Imajući u vidu legitimna prava svih naroda Jugoslavije, uključujući pravo na samoopredeljenje, u saglasnosti sa principima izraženim u međunarodnom pravu. Verujem da je došlo vreme da sa vama pročitam paket koji vam podnosimo. Želeo bih da sa vama pročitam i zajedničku deklaraciju i prvi aneks, jer vam je drugi aneks ranije predat. Izvinjavam

se što vam čitam, dobićete prevod, na vašem jeziku. Izvinjavamo se što, u ovom momentu, nemate raspoloživ prevod na vašem jeziku.

Zajednička deklaracija glasi: „Na poziv jugoslovenske Vlade, ministarska trojka Evropske zajednice sastala se 7. jula 1991. na Brionima, sa predstavnicima svih strana direktno u pitanju u jugoslovenskoj krizi. Cilj misije 'trojke' bio je da se stvore odgovarajući uslovi za mirne pregovore između svih strana. Sve strane u pitanju konstatovale su Deklaraciju Evropske zajednice od 5. jula 1991. i reafirmisale svoje obavezivanje na potpuno sprovođenje predloga Evropske zajednice od 30. juna 1991. kako bi se obezbedio prekid vatre i omogućili pregovori o budućnosti Jugoslavije“.

U vezi sa ovim predlozima, dalje se razrađuju dogovori u aneksu jedan: „Strane su se dogovorile da u cilju osiguranja mirnog rešenja, moraće se u potpunosti pridržavati sledećih principa. Samo je na narodima Jugoslavije da odluče o svojoj budućnosti. Pošto je u novoj Jugoslaviji, koja zahteva pažljivi nadzor i pregovore između različitih strana, pregovori treba da počnu hitno, a najkasnije od 1. avgusta 1991. po svim aspektima budućnosti Jugoslavije, bez preduslova, a na osnovu principa Završnog dokumenta iz Helsinkija i Povelje iz Pariza za novu Evropu, posebno poštovanje ljudskih prava, uključujući pravo naroda na samoodlučivanje, u skladu sa Poveljom Ujedinjenih nacija i sa relevantnim normama međunarodnog prava, uključujući one koje se odnose na teritorijalni integritet država. Kolektivno Predsedništvo mora, u potpunosti, da vrši svoj autoritet, odnosno svoja ovlašćenja i da igra svoju političku i ustavnu ulogu, odnosno u odnosu na savezne oružane snage. Sve strane u pitanju će se uzdržati od bilo kakve jednostrane akcije, posebno od svih dela nasilja. Zajednica i njene zemlje-članice, sa svoje strane, će pomoći u postizanju mirnih i trajnih rešenja sadašnje krize, pod uslovom i sve dotle dok se u potpunosti poštuju gore preuzete obaveze.

U ovom kontekstu, Evropska zajednica i njene države-članice prihvataju zahtev drugih strana da pomognu i da olakšaju u procesu pregovora. Njihova pomoć bi mogla da se proširi i na nadzor napredovanja pregovora i na stručno znanje za radne grupe koje će osnovati strane u pitanju, između ostalog pravna pomoć u vezi sa ljudskim pravima, uključujući prava manjina, zatim ekonomska i komercijalna, tu treba dodati 'i finansijska', pomoć u smislu stručne grupe i pomoć u propisima. Nakon Odluke donete u okviru KEBS/a, u Pragu, oni se složili da jedna misija za nadzor treba da postane operativna, što je pre moguće, kako bi pomogla da se stabilizuje prekid vatre i da nadzire sprovođenje preostalih elemenata dogovora koji je postignut između jugoslovenskih strana, uz doprinos Evropske zajednice“.

Smernice za pripremnu misiju izložene su u aneksu dva. Pozdravljaju dolazak ove visoke misije 9. jula 1991. Sve jugoslovenske strane su se obavezale da će podržati predviđenu misiju za nadzor, između ostalog, time što će im pružiti punu zaštitu i garantovati slobodu kretanja. Oni su se svi saglasili da je zaštita manjina od ključnog značaja za uspešni ishod pregovora. Takođe su ponovo potvrdili da će u potpunosti, u ovom pitanju, poštovati svoje obaveze prema međunarodnom pravu. „Evropska trojka“ je spremna da informiše sve zemlje-učesnice KEBS/a o razvoju u procesu pregovaranja.

To nas sada dovodi do aneksa broj jedan: „Dalji modaliteti u pripremi pregovora“. Prvo, režim na granici. Kontrola prelaza na granici biće u rukama slovenačke policije. Oni će se ponašati u skladu sa saveznim propisima. Dva – carina. Sporazum potpisan od predstavnika savezne vlade i vlade Republike Slovenije, 28. juna 1991. se ponovo potvrđuje i biće sproveden. Carine će ostati savezni prihod i prikupljaće se od strane slovenačkih carinika. One će se uplaćivati na zajednički račun koji će se kontrolisati od strane saveznog i republičkih ministara finansija, plus jedan ili dva spoljna kontrolora.

Kontrola vazdušnog prometa. Postoji jedna kontrola, jedinstvena kontrola vazdušnog prometa u Jugoslaviji za domaći i međunarodni saobraćaj. Sav domaći i međunarodni saobraćaj u vazduhu iznad Jugoslavije kontroliše i garantuje nadležni savezni organ.

Četiri, bezbednost na granici. Situacija koja je vladala pre 25. juna 1991. će se ponovo uspostaviti (to stanje će se ponovo uspostaviti). U okviru perioda od tri meseca završiće se pregovori, kako bi se osiguralo da se uredno prenesu nadležnosti Jugoslovenske narodne armije u ovoj oblasti. Režim na granici, zasnovan na evropskim standardima, ostaje čvrsti cilj.

Pet (rimsko), dalji modaliteti za sprovođenje prekida vatre su: podizanje blokade nad jedinicama i objektima JNA, bezuslovan povratak njihovih jedinica u kasarne, svi putevi da se raščiste, da se svi objekti i oprema vrate JNA, da se deaktiviraju jedinice teritorijalne odbrane i da se vrate u svoje baze. Sve ove mere počće da važe što je pre moguće, ali ne kasnije od 8. jula 1991. u 24,00 sati, a što znači sutra uveče, u ponoć.

Šesto, svi zatvorenici zadržani u vezi sa neprijateljstvima od 25. juna 1991. biće oslobođeni, što je pre moguće, ali ne kasnije od 8. jula 1991. u 24,00 sati. Međunarodni „Crveni krst“ treba da se uključi u sprovođenje ove odluke“. Prema tome, gospodine predsedniče, uvaženi predstavnici, kao što sam rekao u svojim uvodnim napomenama, ovaj predlog zajedničke deklaracije je rezultat slušanja šta imaju da kažu sve strane i njihovih argumenata i njihovih teškoća. Želim da potpuno jasno kažem da „trojka“ i predstavnici Komisije smatraju da je ovo optimalna ravnoteža između različitih interesa.

Više nismo u poziciji da nastavimo ili da ulazimo u nove pregovore o ovom tekstu. Mislim da ako bi ponovo trebalo da počnemo jednu proceduru dopunjavanja amandmana, to znači da će jedna cigla ispasti i da će se cela zgrada srušiti. Ovo je jedna izuzetno delikatna ravnoteža koju smo uspeli da ostvarimo, ali bolju nismo mogli naći. Ovo, u stvari, znači da ukoliko se ova zajednička deklaracija i njeni aneksi ne bi bili prihvatljivi za sve, to bi značilo da Evropska ekonomska zajednica smatra svoju ulogu, u ovom naporu, završenom. To znači da ne bismo videli svrhu u slanju istražne misije, koja je najavljena, za uspostavljanje grupe za nadzor.

Želim da dodam da razlika između prihvatanja i odbijanja ovog paketa može veoma dobro da predstavi razlike između perspektive za novi poredak u Jugoslaviji i totalnog haosa koji bi se završio građanskim ratom. S toga, apelovali bismo na svakog visokog predstavnika ovde da prihvati svoju odgovornost u ime mira i da se politički obaveže u odnosu na ovaj dokument koji može da funkcioniše samo onda ako se sprovede od strane svih, u potpunosti i bona fide.

Biće brojnih snaga u ovoj zemlji koje će želiti da unište proces koji mi pokušavamo da izgradimo tako brižljivo jedni sa drugima. Biće optužbi koje će se upućivati preko mnogih stolova. Ima veoma mnogo dubokih rana. Ima puno gorčine, da ne kažem mržnje.

Gospodo, odrasli, kao što i jesmo, znajući svoju visoku odgovornost, dajte, molim vas, da shvatimo i da ponovim ono što sam rekao danas popodne. Sa prijateljima se ne sklapa mir, sa neprijateljima se sklapa mir. Ja se nadam da će ove moje završne napomene biti takve, odnosno da će ovaj paket biti prihvatljiv za sve.

Mi, s obzirom na to da dolazimo iz demokratskih zemalja, u potpunosti razumemo da je ono što tražimo večeras jedno političko obavezivanje, što ne može automatski da prevaziđe demokratske procese, da zameni demokratske procese, odnosno autoritet drugih institucija koji se zasniva na Ustavu.

Ono što od vas možemo da tražimo je da sami na sebe preuzmete političku obavezu da branite celokupni paket, bez ikakvih izuzetaka, koliko god je to u vašoj moći, a u ime vaše zemlje, za budućnost Jugoslavije i za budućnost naroda Jugoslavije. Hvala vam!

STJEPAN MESIĆ:

Hvala. Ima jedan prijedlog – da sačekamo prevod na hrvatskom jeziku. Da li da damo time out ili da dalje razgovaramo? Moglo bi se razgovarati o točki „zatvorenici“. To možemo izanalizirati, izdiskutirati i dogovoriti se, ne čekajući konačni tekst prevoda.

VAN DEN BRUK:

Gospodine predsedniče, razumeo sam da jedna delegacija traži da razgovara o jednom od važnih elemenata iz ovog paketa. Kako sam već rekao, a svoj stav po tome nećemo menjati, tekst je tu takav kakav je. Ukoliko delegacije smatraju da o nekim temama, koje su pomenute, žele između sebe da razgovaraju ili sa nadležnom vlasti, prisutnom ovde, u tom slučaju, predložio bih da napravimo malu pauzu, kako bi međusobno mogli da razgovaraju. Ali, ja neću da predložim ni jedan amandman na tekst koji je ovde dat. Znamo gde smo počeli, ali ne znamo gde ćemo završiti.

STJEPAN MESIĆ:

Hvala ljepo. Ne radi se o amandmanu, možda o određenom pojašnjenju, a to je moguće nakon pauze, kada dobijemo tekst. Ovo što znamo, svaka delegacija može proanalizirati posebno.

FRANJO TUĐMAN:

Nema potrebe za pauzom.

STJEPAN MESIĆ:

Ima, jer predsednik Vlade to traži.

ANTE MARKOVIĆ:

Moramo pogledati tekst. Dobili smo ga samo „na uho“, a da taj tekst ne možemo pogledati – ne možemo ga prihvatiti. Znači, tekst moramo pogledati.

STJEPAN MESIĆ:

Za riječ se javio Milan Kučan.

MILAN KUČAN:

Poštovani gospodine predsedniče, poštovani ministri, ova deklaracija, ovi aneksi su za nas jako teški, teško prihvatljivi. Ovde imamo objavu rata naciji od strane Armije. Zato to nismo u stanju da prihvatimo. Rekli smo da moramo da tražimo stav slovenačke Skupštine, a to smo rekli i „trojki“. To znači da sada nećemo da razgovaramo o amandmanima. Mi smo zadovoljni ovim kako je, u interesu mira. Što se tiče zatvorenika, mi smo otvoreni. Juče smo rekli – ukoliko ima zatvorenika, oni će biti oslobođeni, bez obzira kako ih kvalifikuje Armija, mi tražimo da se Slovenci, koji su uhvaćeni, takođe, oslobode.

STJEPAN MESIĆ:

Mislim da to u ovom aneksu piše.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ovde piše: „svi zarobljenici nakon 25. juna 1991. godine“.

STJEPAN MESIĆ:

Mislim da. Dajem pauzu od 15 minuta.

(Pauza od 22,30 do 23,32 sata.)

(Posle pauze)

STJEPAN MESIĆ:

Dame i gospodo, možemo nastaviti sa radom. Tačno smo bili 15 minuta odsutni. Tekstove smo pročitali. Dobili smo prevod. Bilo je nešto primedbi od strane predsednika Vlade (Saveznog izvršnog veća). Da li predsednik Vlade ima još nešto posebno reći? (Da). Riječ ima Ante Marković, predsjednik Vlade.

ANTE MARKOVIĆ:

Mi smo proučili ovaj tekst. Mislimo da ovaj tekst predstavlja ozbiljan napor da se nađe rješenje za izlazak iz ove krize demokratskim putem i da se u jednom procesu od tri

mjeseca pokuša dogovoriti o budućnosti zemlje. Mi smo imali i imamo neke konkretne sugestije na date formulacije. Pokušali smo da o njima razgovaramo, ali nismo uspjeli da se dogovorimo, mada vjerujem, kada bismo imali vremena, da bismo se oko njih usaglasili

Neka od ovih pitanja spadaju u nadležnost Vlade, a neka spadaju u nadležnost Predsjedništva i u nadležnost Skupštine Jugoslavije. Zbog toga će trebati, sa ovim tekstovima ići na sve te organe. Onaj dio koji se odnosi na Vladu – ići će na Vladu, Predsjedništvo treba da odluči šta je u njegovoj nadležnosti i s čim će ono ići, a onda će trebati videti šta od toga ide na Skupštinu Jugoslavije.

Što se nas tiče, mi sutra možemo sazvati sjednicu Vlade. Neka predsjednik kaže šta može napraviti Predsjedništvo i da vidimo šta možemo napraviti sa Skupštinom. Izvinjavam se, želeo bih još nešto da dodam onome što sam već rekao. Mislim da bismo zajedničku deklaraciju mogli prihvatiti. Takođe, mislim da nema razloga da na zajedničku deklaraciju imamo rezerve.

Imamo konkretne sugestije na aneks jedan, koje bi zapravo značile veću jasnoću teksta i koje bi značile veće razjašnjavanje napisanih, ne samo formulacija, nego i mogućnosti njihove realizacije. Ukoliko bismo imali priliku večeras da razgovaramo, ja vjerujem da bismo aneks jedan mogli i usaglasiti.

O aneksu dva, pošto to spada u nadležnost Predsjedništva, treba se izjasniti Predsjedništvo. Trebalo bi da se izjasne predstavnici Predsjedništva, predsjednik Mesić ili Turpkovski koji je vodio do sada taj dio posla u razgovorima. Koja je sugestija, što se tiče aneksa jedan, da pokušamo naći formulacije koje su relativno skromnog karaktera i koje bi mogle davati veću garanciju da mogu biti prihvaćene.

STJEPAN MESIĆ:

Predlažem da sada ne otvaramo raspravu o ovim prijedlozima. Predlažem da ih prihvatimo konsenzusom, s tim da idu u proceduru, jer suštinu prihvaćaju svi. Tumačenje svih ovih dokumenata možemo vršiti mi koji smo i donijeli ove dokumente. Prema tome, ako sada idemo u proceduru – napravili smo veliki posao jer ulazimo u mirni period.

U slučaju potrebe, nema razloga da, kasnije, tražimo autentično tumačenje i to od nas. Za sada, ja mislim da je to jedino svrsishodno, jer vrijeme ne radi za nas.

VAN DEN BRUK:

Gospodine predsedniče, mi bismo bili jako zahvalni ako bismo mogli da odemo odavde sa konsezusom na oba papira. Malo su me uznemirile primedbe premijera Markovića. Čuo sam da je rekao da ćemo morati da podnesemo ove dokumente ovim telima i da ćemo morati da napravimo neka razjašnjenja. Što se tiče razjašnjenja, ona ne treba da vode nikakvim promenama u tekstu.

Što se tiče drugog, bolje da se pobrinemo da se ta razjašnjenja daju od jedne strane drugoj strani. To ne treba da znači da će cela debata početi nakon što mi odemo. Mi smo ovde došli sa jasnom porukom, a to je da kažemo: „Ovo je naš predlog“. Oni u ovoj sobi ne samo da ga prihvataju konsenzusom, nego treba da idu na svoja ustavna tela i da ga brane. Nije to stvar samo davanja svojih pojašnjenja i tumačenja ustavnim telima.

Pre nego što se mi vratimo kući, ponovo će početi rat. Ja sam stvarno jako ozbiljan kada o ovome govorim. Molim vas, pokušajte, u ovom slučaju, da se stvarno ujedinite za stvar zbog koje smo mi ovde. Nemojte da se dogodi da sve emocije ili strahovanja zbog reperkusija ili šta god hoćete dovedu do debate po kojoj, opet, svako može da izvlači svoje sopstvene zaključke, a što bi značilo da bi 15 sati bilo uzalud. To nije problem za nas, to je problem za vas. To je problem za ovu zemlju.

Zato, apelujem na vas da se čvrsto politički obavežete da ćete se pridržavati ove izjave i da ćete ih sprovesti bona fide i da ćete ih braniti sa uverenjem da je to za dobru stvar,

da ćete ih braniti pred ustavnim telima kojima ste, u stvari, odgovorni na osnovu ustavnih demokratskih principa. Hvala vam!

ANTE MARKOVIĆ:

Mogu li dobiti reč? Zašto je problem da ne pokušamo uskladiti tekst?

STJEPAN MESIĆ:

Čuo si sve.

ANTE MARKOVIĆ:

Prihvaćajući u potpunosti objašnjenja gospodina Van den Bruka i upravo u cilju da se spriječi nastavak sukobljavanja ili da se otvore nova, svjestan toga da će svaka od ovih formulacija biti analizirana u svim institucijama ove zemlje, ja još jednom apeliram da na aneksu jedan, u kojem jedan dio ovde danih formulacija, spadaju u odgovornost Vlade, posebno točka 1. i 2. Točka 4. i ne spada u nadležnost Vlade, nego u nadležnost Predsjedništva, i ako Predsjedništvo ovdje i članovi preuzimaju na sebe – to je onda nešto što je samo po sebi jasno da se na toj instituciji mora riješiti.

U našim razgovorima, koje smo prije imali, ja sam spomenuo točku 4. iz racionalnog razloga da ne bismo bili razni sugovornici. Mislim da na točki 1. i 2. sugestije koje smo dali su takvog karaktera da bi one mogle apsolutno samo pojasniti tekst. Zbog toga, apeliram da se to, još uvijek, pokuša napraviti!

STJEPAN MESIĆ:

Hvala ljepo! Za reč se javio Franjo Tuđman.

FRANJO TUĐMAN:

Gospodine predsjedniče, ja se priključujem apelu predsednika Van den Bruka. Vodi li smo razgovore cijeli dan, i to po treći put. Zemlja u cjelini, pa i moja Hrvatska, se nalazi u svojevrsnom, ako ne velikom a ono malom, ratu – u Hrvatskoj se vodi mali rat. Mislim da otvaranje rasprave sada o formulacijama, kako to govori premijer Marković, ne vodi rješavanju naših bitnih problema.

Ovi napori su usmjereni na to da se sačuva mir. I baš zato, kao što kaže i gospodin Marković, ako njegove primjedbe nisu od velikog značenja, onda to više se one mogu, u tijelima (koja to trebaju raspravljati) tumačiti u tom smislu da je bitno da se sačuva mir i da se započnu razgovori. Gubiti vrijeme na daljnjim natezanjima je ne samo nepotrebno nego mi se čini pogibeljno. U ime Republike Hrvatske, ja prihvaćam ovu zajedničku deklaraciju i anekse, s tim da smo imali jednu jedinu primjedbu. Tamo gdje se u aneksu dva kaže da bi posmatračke komisije uz Sloveniju možda mogle djelovati u Hrvatskoj, predlažemo: „da djeluju u Hrvatskoj“. Sa svoje strane, zahvaljujem se Misiji Evropske zajednice na uložnim naporima. Smatram da je ovakav obrt – da nastavimo dalje diskusiju – dalje nepotreban! Hvala.

STJEPAN MESIĆ:

Hvala. Da li ima još netko potrebe da se javi za riječ? Za riječ se javio dr Drnovšek.

JANEZ DRNOVŠEK:

Ja bih se pridružio konstatacijama i tumačenjima koja je dao gospodin Van den Bruk, kao i sada gospodin Tuđman. Mislim da su napravljeni ozbiljni napori da se pronađe izlaz iz ove situacije i da to svako treba da preuzme svoj deo odgovornosti. Neće nas sada daleko odvesti ako, već sada, počnemo pričati o tome na koga bi preneli jedan deo odgovornosti, a da ništa ne učinimo sa svojim djelom.

Postavilo bi se veliko pitanje: Kakvo je naše stvarno zalaganje za to da se pronađe sporazuman i demokratski izlaz iz ove situacije? Sada smo na tome da iz verbalnih

zalaganja, kojih je bilo dosta do sada, pređemo u konkretne akcije. To važi i za predsjednika Vlade. Hvala.

STJEPAN MESIĆ:

Hvala. Da li se još neko javlja za riječ? Riječ ima premijer Marković.

ANTE MARKOVIĆ:

Ja bih, ipak, morao, još jednom, nešto da kažem, potpuno odbijajući interpretacije koje su ovdje dane na račun spremnosti Vlade i njenog predsjednika da preuzme svoj deo odgovornosti, jer je vrlo jasno šta je sve do sada sa strane i Vlade i njenog predsjednika učinjeno za demokraciju i reforme u našem društvu.

Moram izjaviti da mi smatramo da je napravljen jedan ogroman napor i uloženi veliki trud da se nađe rješenje koje omogućava prekid vatre. Ja nisam rekao da odbijam ove dokumente. Takva interpretacija nije točna. Ja samo kažem da ti dokumenti će morati proći određenu proceduru, a da bi procedura bila mnogo lakše provedena da su prihvaćeni razgovori o sugestijama, koje smo mi na taj tekst imali.

Još jednom ponavljam da što se Vlade tiče, odnosno našeg dijela koji je ovdje prisutan, zajednička deklaracija nije problem. Na aneksu jedan imali smo neke manje korekcije koje se tiču nas, a veće su korekcije one koje će imati problem Predsjedništvo. Ostaje aneks dva, da se njime pozabavi Predsjedništvo, jer to spada u njegovu obavezu.

Što se tiče Vlade, ja vas mogu uvjeriti da će ona uložiti napore da se ovi dokumenti iskoriste za završetak sukoba u Jugoslaviji i da se iskoriste za početak jednog procesa u kojem će se omogućiti da se nađe rješenje da narodi Jugoslavije, u jednom novom sistemu kojega grade na demokraciji, ljudskim pravima i slobodama, na pravu na samoopredeljenje, a istovremeno i na pravu da se dogovore o svim svojim budućim odnosima, nađu zajedničko rješenje.

Vlada će, ja se bar nadam, biti, kao i do sada, spremna da, sve što joj stoji na raspolaganju, uloži za realizaciju takvih velikih ciljeva. Nadamo se da će nam, pri tome, Evropska zajednica pružiti punu podršku, naročito u onim segmentima ekonomskih i socijalnih problema pred kojima se mi nalazimo, odnosno u kojima mi već jesmo. Mi se nalazimo sada, zbog političkih prilika, u ekonomskom kolapsu i pred ogromnom socijalnom eksplozijom. Mislim da su to faktori o kojima moramo voditi računa.

Ja bih zamolio „trojku“ i predstavnika Evropske zajednice da nam pomognu da čim prije razgovaramo kako bi se, konkretnim podrškama, koje bi se dale na sektoru finansijskih transakcija, kojima bi se moglo pomoći Jugoslaviji, napravi sve kako bi nam se omogućilo da te socijalne probleme, izazvane ekonomskom krizom, na najveći mogući način ublažimo. Nadam se da ćemo uspostaviti komunikaciju koja će omogućiti da se, čim prije, naravno na osnovu uspostavljenog mira i uspostavljenih razgovora o budućnosti zemlje, razgovara o onome bez čega, bojim se, da sav trud koji sada imamo, onemogućimo dalja politička zaoštavanja i sukobe u zemlji, može biti nedovoljan da spriječi ono što će, zbog ekonomskih i socijalnih prilika, vrlo brzo, postati više nego aktuelno.

Zahvaljujući vam, još jednom, na velikim naporima koje ste uložili, na vremenu koje ste nam posvetili da nam pomognete, ne pokušavajući da se mješate u naše odnose nego da nam pomognete da mi možemo sami, uz vašu podršku, da nađemo najbolja rješenja, ja se nadam da ćemo ta rješenja uspeti naći i da sve ono što je ovdje predviđeno, kao vaša podrška i vaša pomoć, će biti efikasno korišteno i da će nam samo omogućiti da ona ne bude upotrebljena nikako drukčije nego samo na najbolji mogući način – u interesu svih nas i Evrope u cjelini. Hvala.

STJEPAN MESIĆ:

Hvala. Da li se još netko javlja za riječ? Izvolite, gospodine Van den Bruk.

VAN DEN BRUK:

Nadam se, gospodine predsedniče, da sada možemo da zaključimo. Svi mi, koji sedimo ovde, prihvatamo čvrstu političku obavezu da branimo ono što smo zajedno sastavili u ovom dokumentu, odnosno u ovim dokumentima. Rekao bih premijeru Markoviću: Možda ponekad, sa Vaše strane, mislite da Evropska zajednica potcenjuje ozbiljnost i složenost problema koji su prisutni ovde.

Ukoliko je to slučaj, postoji jedna stvar koju nikako ne potcenjujemo, a to je ono: Šta će biti posledice ako ne počnemo direktno sprovođenje onoga što smo se večeras dogovorili? Ukoliko se to učini od strane svih strana, u dobroj nameri, ukoliko se to brani pred svim raznim telima, naravno da niko ne treba da preuzima odgovornost za ono što nije nadležan. Postoji Vlada, postoji Predsedništvo, postoje predsedništva i vlade republika. Svi imaju svoju odgovarajuću odgovornost da se na toj osnovi brani, da se krene napred sa izvršenjem. Ako se to učini bona fide, onda mogu, takođe, da odgovorim premijeru Markoviću da su izuzetno ozbiljni problemi u oblasti ekonomije, finansija, a takođe i u socijalnoj oblasti, da ćemo i u odnosu na te probleme biti pripremljeni da vidimo šta možemo zajednički učiniti. Ali, do toga nikada, nikada neće moći doći ako se ne počne odvijati i ako sada ne počne jedan mirni proces koji će obećavati.

Prema tome, dajte da se uzajamno podržimo u ovom naporu! Naravno da je odgovornost vaša i bez sumnje. Ali, znajte da ćemo mi vas podržavati sve dotle dok se pridržavate ove obaveze. Ja se nadam da sada možemo da zaključimo i da kažemo to je to, ovo je način na koji možemo dalje.

STJEPAN MESIĆ:

Zahvaljujem se svim učesnicima, posebno „trojki“ i ostalim predstavnicima Evropske zajednice, s nadom da smo napravili veliki posao i da ćemo ući u mirne vode. Zaključujem ovaj sastanak.

(Završeno u 24,00 sata).

15. IZVEŠTAJ SAVEZNOG SEKRETARIJATA ZA INOSTRANE POSLOVE O POSETI TROJKE EVROPSKE ZAJEDNICE¹⁹ (7. jul 1991)

„Trojka“ ministara vanjskih poslova Evropske zajednice (predsjedavajući Savjeta ministara EZ – holandski ministar H. Van den Broek; raniji predsjedavajući – ministar Luksemburga J. Poos, i budući predsjedavajući – portugalski ministar Joao D. Pinheiro) boravila je u radnoj posjeti Jugoslaviji, 7. jula 1991. na poziv Saveznog izvršnog vijeća, a u svjetlu odgovarajuće odluke Samita Dvanaestorice u Hagu, 5. jula 1991. (Deklaracija o situaciji u Jugoslaviji).

Posjeta je ostvarena u kontekstu: a) nastavljanja kršenja prekida vatre u Sloveniji i opasnosti od eskalacije sukoba i daljeg krvoprolića; b) izraženih očekivanja u Predsjedništvu SFRJ da će Zajednica osigurati sprovođenje dogovora od 30.6.1991. u skladu sa garancijama koje je u tom pogledu preuzela (u pogledu prekida vatre, povlačenja svih jedinica u kasarne i tromjesečne suspenzije primjene svih akata koji proizlaze iz deklaracija o nezavisnosti Republike Slovenije i Republike Hrvatske).

Sa jugoslavenske strane na Brionskom sastanku su učestvovali: Stipe Mesić, predsjednik Predsjedništva SFRJ; Branko Kostić potpredsjednik Predsjedništva SFRJ; Bogić Bogićević, član Predsjedništva SFRJ, Borisav Jović, član Predsjedništva SFRJ; Vasil Tupurkovski, član Predsjedništva SFRJ; Ante Marković, predsjednik SIV/a; Budimir Lončar, savezni sekretar za vanjske poslove; Petar Gračanin, savezni sekretar za unutrašnje poslove; admiral Stane Brovet, zamjenik saveznog sekretara za narodnu odbranu; Franjo Tuđman, predsjednik Republike Hrvatske sa najužim rukovodstvom Republike; Milan Kučan, predsjednik Predsjedništva Republike Slovenije sa najužim rukovodstvom Republike.

Osnovni cilj posjete bio je dogovor o osiguranju sprovođenja navedenih elemenata sporazuma iz Beograda (30.6.1991) i daljem konkretnom angažmanu Zajednice u tom pogledu, prije svega kroz upućivanje Misije posmatrača, u skladu sa odgovarajućom odlukom sastanka visokih funkcionera KEBS/a u Pragu (mehanizam za konsultacije i saradnju u vanrednim situacijama).

„Trojka“ je za vrijeme boravka na Brionima imala niz radnih susreta i razgovora, praktično bez prekida od 8,00 do 24,00 sati: sa predsjednikom M. Kučanom i slovenačkim rukovodstvom, predsjednikom F. Tuđmanom i hrvatskim rukovodstvom, sa članom Predsjedništva SFRJ B. Jovićem, predsjednikom SIV/a A. Markovićem, saveznim sekretarom za vanjske poslove B. Lončarom i drugim predstavnicima saveznih organa, te završni plenarni sastanak sa svim učesnicima. SSIP, budući da njegovi predstavnici nisu učestvovali u razgovorima sa republičkim rukovodstvima, ima uvid samo u tok razgovora sa predstavnicima saveznih organa i završni plenarni susret koji je održan u kasnim večernjim satima.

Na plenarnom sastanku, po završetku ciklusa odvojenih razgovora, „Trojka“ ministara EZ podnijela je nacrt Zajedničke deklaracije (tekst u prilogu), koja sadrži uvodni, politički dio i dva aneksa. Prvi aneks odnosi se na neka ključna pitanja koja moraju biti riješena kako bi se postigla konsolidacija prekida vatre i osigurali uvjeti za obnovu miroljubivog dijaloga o budućem ustrojstvu zemlje; drugi aneks sadrži smjernice za dogovor o djelovanju misije Zajednice koja će biti upućena u Jugoslaviju u cilju praćenja sprovođenja navedenih dogovora (u skladu sa odlukom KEBS/a).

Deklaracija je, po našoj ocjeni, i pored nekih nedovoljno jasnih i diskutabilnih formulacija, u osnovi uravnotežen i prihvatljiv dokument. Njome se sve strane obavezuju na punu primjenu dogovora iz Beograda.

Dokument se poziva na Deklaraciju Samita EZ u Hagu, a budući da se Haška deklaracija sa svoje strane poziva na cijeli lanac ranijih izjava i stavova Zajednice o Jugoslaviji, očito je da ona polazi od istih osnovnih principa: podrška demokratskom dijalogu o budućem ustrojstvu Jugoslavije, što prije svega podrazumijeva odricanje od svake upotrebe sile, podrška unaprijeđenju ljudskih prava, pravne države i tržišne privrede, te daljem sprovođenju reforme. Princip očuvanja integriteta zemlje izražen je manje eksplicitno nego u ranijim izjavama, što je svakako i posljedica kompromisnog karaktera teksta, ali smatramo bitnim da taj princip nije izostavljen, već samo balansiran pozivanjem i na pravo na samoopredjeljenje.

Predloženi tekst Deklaracije na završnom plenarnom sastanku, praktično više nije mogao biti predmet pregovaranja. Ministar Van den Broek prezentirao je dokument kao krajnje delikatan konačni kompromis i rezultat dugih i teških dogovora sa pojedinim učesnicima. Apelirao je na sve strane da se uzdrže od otvaranja procesa amandiranja teksta jer bi to prijetilo „da sruši cijelu konstrukciju“, a time bi se, po njegovim riječima, otvorio put nastavku i daljoj eskalaciji nasilja u zemlji.

U Deklaraciji se ističu slijedeći principi koji se moraju dosljedno poštivati da bi se osiguralo sprovođenje dogovora iz Beograda: narodi Jugoslavije jedini mogu odlučivati o svojoj budućnosti; priznanje da je u Jugoslaviji došlo do razvoja nove situacije; pregovori o ustrojstvu Jugoslavije moraju se hitno obnoviti (najkasnije 1. avgusta), bez ikakvih preduslova, na principima Helsinkija i Pariške povelje; principi pregovaranja formulisani su na slijedeći način: principi Helsinškog finalnog akta i Pariške povelje (posebno o ljudskim pravima, uključujući pravo na samoopredjeljenje, u skladu sa Poveljom UN i odgovarajućim normama međunarodnog prava, uključujući one koje se odnose na teritorijalni integritet država); Predsjedništvo SFRJ mora u punoj mjeri vršiti svoju političku i ustavnu funkciju u odnosu na JNA; sve strane će se uzdržavati od jednostranih koraka, a posebno nasilnih akata.

Pod uslovom da sve strane poštuju navedene obaveze, Zajednica će biti spremna da pruži pomoć u pregovaračkom procesu (ekspertize, pravna pitanja, ljudska prava i dr) . U Jugoslaviju će se što prije uputiti Misija EZ za praćenje prekida vatre i nadgledanje sprovođenja ostalih elemenata sporazuma (u skladu sa odlukom sastanka KEBS/a u Pragu). Deklaracijom je dolazak pripreme Misije najavljen za 9. juli 1991.

U Aneksu I obuhvaćeno je šest pitanja:

- 1) režim na graničnim prelazima: kontrolu će kao i prije 25. juna 1991. vršiti slovenački organi, po saveznim propisima;
- 2) carine: potvrđuje se dogovor između SIV/a i IV Republike Slovenije od 20. juna 1991. po kojemu se carinski prihodi uplaćuju na jedinstveni savezni račun koji će biti kontroliran od strane saveznog i republičkih ministara financija (na zahtjev Slovenije njima bi bili pridodati jedan do dva vanjska kontrolora);
- 3) kontrola zračnog saobraćaja: treba da bude jedinstvena za cijelu Jugoslaviju i u nadležnosti odgovarajućeg saveznog organa;
- 4) sigurnost granice: režim u tzv. zelenom graničnom pojasu vratit će se na stanje od prije 26. juna 1991. U toku trajanja tromjesečne suspenzije okončat će se pregovori o prenošenju ovlašćenja JNA u ovoj oblasti. Istaknuto je opredjeljenje u pogledu uspostavljanja režima koji se zasniva na evropskim standardima;
- 5) određuju se dalji modaliteti za sprovođenje prekida vatre: deblokiranje jedinica i tehnike JNA, bezuslovan povratak jedinica JNA u kasarne, deblokiranje svih puteva, vraćanje sve tehnike i opreme JNA, deaktiviranje jedinica teritorijalne

odbrane i njihov povratak u centralu. Sve ove mjere treba da stupe na snagu čim prije, a najkasnije 8. jula u 24,00 sati;

- 6) svi zarobljenici će biti oslobođeni najkasnije [...] ²⁰ će biti angažiran i Međunarodni crveni krst.

Aneks II razrađuje smjernice za upućivanje posmatračke misije u Jugoslaviju u skladu sa odlukom Komiteta visokih funkcionera KEBS/a na sastanku u Pragu. S tim u vezi, utvrđuju se slijedeći osnovni okviri: Mandat misije odnosio bi se na praćenje situacije u Jugoslaviji i, posebno, nadzor nad aktivnostima u Sloveniji, a eventualno i u Hrvatskoj.

Trajanje mandata je u Aneksu II dato na nedovoljno određen način („sve dok zainteresirane strane to smatraju neophodnim“), ali je ova odredba naknadno preformulirana u nacrtu sporazuma o upućivanju Misije (ograničenje mandata na 3 mjeseca uz mogućnost produženja na bazi saglasnosti svih strana).

Područje djelovanja Misije: aktivnosti bi se geografski ograničile na Sloveniju, a eventualno i Hrvatsku, što bi se moglo preispitati u dogovoru sa svim zainteresovanim stranama. Sastav i funkcioniranje Misije: ostavlja se mogućnost da Misija bude sastavljena od vojnih lica i civila (30 do 50 lica) te da se formira koordinacioni centar u Jugoslaviji. Komandna struktura i nadzor: predviđeno je da posmatračke jedinice djeluju pod nadležnošću šefa posmatračke misije te da se dostavljaju dnevni izvještaj i nadležnom organu KEBS/a.

Pored navedenog, u Aneksu se sugeriraju i određena konkretna rješenja pravnih i organizacionih aspekata djelovanja Misije. Aneks II uz Brionski dokument bio je osnova za izradu nacrtu Memoranduma o saglasnosti koji je prethodnica Misije posmatrača već uručila jugoslovenskoj strani i na bazi kojeg su vođeni posebni razgovori u SSIP/u 10. i 11. jula 1991.

Evidentno je da Aneks II ima delikatne implikacije i da bi u normalnim okolnostima morao biti predmet pažljivog proučavanja i pregovaranja. Okolnosti u kojima je održan Brionski sastanak to nisu omogućavale. S druge strane, odbijanje dokumenta bilo bi nesumnjivo protumačeno kao znak političke nekooperativnosti i opstrukcije odlukama sastanka KEBS/a u Pragu. Smatramo da Deklaracija i njeni aneksi ipak ostavljaju prostor za dalje dogovore i pojašnjenja pojedinih elemenata na način koji bi osigurao njihovu punu prihvatljivost.

U svom opredjeljivanju prema Brionskoj deklaraciji Savezno izvršno vijeće je imao u vidu prije svega suštinski cilj Brionskog sastanka, a to je osiguranje efikasne i pune primjene dogovora koji je u prisustvu „Trojke“ EZ postignut u Beogradu, potrebu da se u tom procesu obezbijedi dalja podrška Evropske zajednice, kao i odgovornosti što ih je Jugoslavija preuzela u okviru KEBS/a.

Predstavnici Slovenije izjavili su na završnom plenarnom sastanku da ne mogu prihvatiti Zajedničku deklaraciju bez saglasnosti Skupštine Slovenije. U tom svjetlu i predsjednik Saveznog izvršnog vijeća ukazao je na potrebu da dokument bude razmotren i odobren od strane najviših organa federacije, a prije svega Predsjedništva SFRJ. Sve strane preuzele su obavezu da se maksimalno založe kako bi najviša tijela Federacije odnosno Slovenije prihvatila Deklaraciju.

Zaključne ocjene:

Sastanak na Brionima i Zajednička deklaracija predstavljaju izraz faktičke institucionalizacije i iternacionalizacije jugoslavenske krize. To je, s jedne strane, rezultat objektivne opasnosti sukoba u Jugoslaviji po mir i stabilnost Evrope i, s druge strane, činjenice da su osnovni faktori jugoslavenske krize aktivno tražili međunarodnu podršku za svoje međusobno suprotstavljene stavove.

²⁰ Nečitko u originalu.

U takvim okolnostima uključivanje međunarodne zajednice u rješavanje jugoslavenske krize postalo je ne samo neizbježno, već i neophodno sa stanovišta osiguranja podrške opciji koja, po uvjerenju savezne vlade, nema alternativu: miroljubivi dijalog i očuvanje cjelovitosti zemlje na bazi dalje demokratizacije, punog uspostavljanja pravne države i poštovanja ljudskih prava, uz stvaranje pretpostavki za nastavak reforme.

Evropska zajednica postala je najprisutniji činilac u rješavanju jugoslavenske krize zahvaljujući ponuđenom konstruktivnom pristupu, saglasnom našim vlastitim opcijama i deklariranim stavovima svih jugoslavenskih republika u pogledu uključivanja u evropske integracijske tokove.

Zajednica je od početka naglašava da se ne želi postavljati kao posrednik, niti arbitar u rješavanju jugoslavenske krize. U prvom planu njenog nastupa bilo je isticanje spremnosti za svestrano unapređenje saradnje sa Jugoslavijom, kao dugogodišnjim i jednim od najznačajnijih evropskih partnera. U tom kontekstu, Zajednica je ispoljila spremnost, kako za pružanje izdašne finansijske podrške reformskom programu SIV/a, tako i za pristupanje pregovori [...].²¹ Ujedno, Zajednica nam je jasno predočavala uslove pod kojima bi bila spremna ući u takve aranžmane. Tim putem, posredno je nastojala utjecati i na rješavanje krize na način koji je u potpunosti odgovarao našim opcijama.

Takav pristup Zajednice u punoj mjeri je došao do izražaja prilikom posljednjeg zasjedanja Saveza za saradnju Jugoslavija–EZ, decembra 1990, zatim u svim sukcesivnim deklaracijama i izjavama Savjeta ministara, prilikom prve posjete ministarske „Trojke“ EZ 4. aprila 1991. i, najzad, prilikom posjete premijera Santera i predsjednika Delorsa, 29. i 30. maja 1991.

Nagla eskalacija krize tokom posljednjih mjesec dana i, posebno, događaji koji su uslijedili nakon jednostranih akata Slovenije, stavili su u drugi plan komponentu saradnje, a u središte pažnje došla je akcija u cilju zaustavljanja sukoba i krvoprolića, odnosno sprečavanja širih destabilizirajućih efekata jugoslavenske krize na mir i stabilnost u Evropi.

Upotreba sile u Sloveniji naišla je u cjelini gledajući, na osudu evropske javnosti. Bez obzira na činjenično stanje, formirano je uvjerenje da se radi prije svega o upotrebi sile od strane JNA protiv jednog političkog čina (Deklaracije o nezavisnosti), a ne o nasilnoj primjeni jednostrane političke odluke od strane Slovenije. To je utjecalo na eroziju podrške jedinstvu i teritorijalnom integritetu Jugoslavije i vidnu promjenu odnosa prema Jugoslaviji kod jednog broja evropskih zemalja, prije svega Austrije i Njemačke.

Otvoren i kooperativni nastup Jugoslavije u novom forumu KEBS/a (mehanizam za konsultacije i saradnju u vanrednim situacijama), kao i spremnost na prihvatanje angažmana Evropske zajednice, kao našeg najznačajnijeg partnera, doprinose zaustavljanju te erozije, odnosno afirmaciji pune privrženosti Jugoslavije demokratskom razrješavanju krize. Ujedno, Jugoslavija time stavlja do znanja da ostaje odgovoran i aktivan činilac evropske saradnje.

---

21 Nečitka jedna rečenica u originalu.

16. BRIONSKA DEKLARACIJA²² (7. juli 1991)

Na poziv jugoslovenske vlade, ministarska trojka Evropske zajednice razgovarala je 7. jula 1991. na Brionima sa predstavnicima svih strana koje su direktno uključene u jugoslovensku krizu. Cilj isije ministarske trojke je bio da stvori odgovarajuće uslove za mirne pregovore između svih strana.

Sve strane su primile k znanju Deklaraciju Evropske zajednice i njenih država članica od 5. jula 1991. i potvrdile svoju obavezu da će se predložiti Evropske zajednice do 30. juna 1991. u potpunosti ispuniti da bi se obezbedio prekid vatre i omogućili pregovori o budućnosti Jugoslavije. U vezi s tim predlozima, dalji modaliteti su dogovoreni u Aneksu I.

Sve strane su se složile da se sledeći principi moraju doslovno poštovati da bi se obezbedilo mirno rešenje: narodi Jugoslavije jedini mogu odlučiti o sopstvenoj budućnosti, došlo je do razvoja nove situacije u Jugoslaviji koja zahteva pažljivo nadgledanje i pregovore između različitih strana, pregovori moraju hitno početi, a ne kasnije od 1. avgusta 1991, o svim aspektima budućnosti Jugoslavije, bez ikakvih preduslova i na osnovu principa sadržanih u Završnom dokumentu iz Helsinkija i Pariskoj povelji o novoj Evropi (ovo se naročito odnosi na ljudska prava, uključujući pravo naroda na samoopredeljenje u skladu sa Poveljom Ujedinjenih nacija i odgovarajućim normama međunarodnog prava, što znači i onih koje se odnose na teritorijalni integritet država), kolektivno Predsedništvo mora imati potpuna ovlašćenja i igrati svoju političku i ustavnu ulogu, u pogledu saveznih oružanih snaga, sve strane će se uzdržati od bilo kakvih jednostranih koraka, a naročito od svih nasilnih akata.

Što se tiče Zajednice i njenih država članica, ona će pružiti pomoć u iznalaženju mirnih i trajnih rešenja za sadašnju krizu, pod uslovom da se strogo poštuju gore navedene obaveze. U tom kontekstu, Evropska zajednica i njene države članice prihvataju zahtev drugih strana za pružanje pomoći i lakše odvijanje procesa pregovaranja.

Njihova pomoć se može ogledati u nadzoru napretka pregovora, ekspertizama za radne grupe koje će formirati zainteresovane strane, a to između ostalog uključuje pravna pitanja, pitanja koja se odnose na ljudska prava, uključujući i prava nacionalnih manjina, ekonomska i trgovinska pitanja i pitanja bezbednosti.

S obzirom na odluke koje su donete u Pragu u okviru KEBS/a, one su se dogovorile da se što je pre moguće uputi misija za nadzor da pomogne u stabilizovanju prekida vatre i da nadgleda sprovođenje ostalih elemenata sporazuma postignutog između jugoslovenskih strana uz doprinos Evropske zajednice. Smernice za ovu pripremnu misiju date su u Aneksu II.

One pozdravljaju očekivani dolazak ove pripremne misije visokih funkcionera 9. jula 1991. godine.

Sve jugoslovenske strane se obavezuju da podrže predviđenu misiju za nadzor što će joj, između ostalog, obezbediti punu zaštitu i garantovati slobodu kretanja. Sve strane su se složile da je zaštita stanovništva od vitalnog značaja za uspešan ishod pregovora.

One su takođe potvrdile da će u ovom pogledu u potpunosti poštovati svoje obaveze propisane međunarodnim pravom. Evropska trojka je spremna da o razvoju situacije u vezi s procesom pregovora obavesti sve zemlje članice KEBS/a.

---

22 „Vojno-politički informator“, 113–116.

ANEKS I

1. Režim na granici: Kontrolu graničnih prelaza preuzeće policija Slovenije. Oni će delovati u skladu sa saveznim propisima.

2. Carine: Sporazum koji su potpisali predstavnici savezne vlade i vlade Republike Slovenije 20. juna 1991. se potvrđuje i biće sproveden. Carine će ostati savezni prihod i prikupiće ih slovenački carinici. Uplaćivaće se na zajednički račun koji će kontrolisati savezni i republički ministri finansija zajedno sa još jednim ili dvojicom spoljnih kontrolora.

3. Kontrola vazdušnog saobraćaja: Postoji samo jedna kontrola vazdušnog saobraćaja za celu Jugoslaviju. Sav domaći i međunarodni vazdušni saobraćaj preko Jugoslavije kontroliše i garantuje nadležni savezni organ.

4. Bezbednost na granicama: Uspostaviće se situacija koja je važila pre 25. juna 1991. Za vreme perioda suspenzije (od tri meseca) obaviće se pregovori da bi se omogućio regularan transfer svih nadležnosti JNA na ovom polju. Čvrsto opredeljenje ostaje i uspostavljanje takvog režima na granici koji se zasniva na evropskim standardima.

5. Ostali modaliteti za primenu prekida vatre: Deblokada svih jedinica i objekata JNA, bezuslovno povlačenje jedinica JNA u njihove kasarne, uklanjanje svih barikada na putevima, vraćanje svih sredstava i opreme JNA, deaktivacija jedinica teritorijalne odbrane i njihov povratak u polazišne tačke. Sve ove mere će stupiti na snagu što je pre moguće, a najkasnije do 8. jula u 24 časa.

6. Zarobljenici: Sva lica zatvorena u vezi sa neprijateljstvima od 25. juna 1991. moraju se što pre osloboditi, a najkasnije do 8. jula u 24 časa. U vezi sa primenom ove odluke sarađivaće se sa Međunarodnim crvenim krstom.

ANEKS II

Uvod. Situacija u Jugoslaviji se tiče svih zemalja učesnica KEBS/a. Komitet visokih funkcionera, na svojoj sednici u Pragu, razmotrio je mogućnost slanja jedne multinacionalne posmatračke misije u Jugoslaviju. Očigledno je da jedna takva misija može da radi samo uz punu saglasnost svih zainteresovanih strana. Da bi se misiji omogućilo da izvrši svoje zadatke, neophodno je definisati njen mandat i odrediti njena prava i dužnosti. Finansiranje te operacije i čitav niz praktičnih pitanja se takođe moraju utvrditi. U tu svrhu, predlažu se sledeći elementi:

Mandat. Formiraće se jedna posmatračka misija sa zadatkom da nadgleda situaciju u Jugoslaviji, a naročito aktivnosti u Sloveniji i možda i u Hrvatskoj. Cilj misije je da nadgleda sprovođenje preostalih elemenata sporazuma postignutog između jugoslovenskih strana uz doprinos Evropske zajednice.

Trajanje mandata. Posmatračkoj misiji se mora omogućiti da što pre počne sa radom. Posmatračka misija će delovati sve dok to zainteresovane strane budu smatrale za potrebno.

Odredište aktivnosti. Pod sadašnjim uslovima, misija će svoje aktivnosti ograničiti na Sloveniju i možda Hrvatsku. Ukoliko bude potrebno, područje njenog delovanja se može ponovo razmotriti uz saglasnost svih zainteresovanih strana.

Sastav i način delovanja. Posmatračka misija može biti mešovitog sastava, tj. njeni članovi mogu biti i vojna lica i civili. Misija bi se mogla sastojati od 30 do 50 članova. Pošto je važno da se deluje što je ekspeditivnije moguće, izbor članova misije ne bi smeo da uspori početak njenog delovanja. Jedno praktično rešenje bi moglo biti da se angažuju posmatrači među civilnim i vojnim članovima delegacija CSBM u Beču gde već postoji ekspertiza u pogledu procesa KEBS/a. Njima se mogu pridružiti druga civilna i/ili vojna lica. Misija će osnovati Centar za koordinaciju u Jugoslaviji. Iz tog Centra će se upućivati manji timovi – od na primer dva člana – u različite sektore. Po jedan oficir za vezu od svake suprotne strane će biti naimenovan kao pratnja ovakvim posmatračkim jedinicama u svako vreme.

Struktura komandovanja i supervizija. Posmatračke jedinice radiće pod nadzorom šefa posmatračke misije. Šef posmatračke misije podnosiće dnevne izveštaje, preko Sekretarijata KEBS/a u Pragu, Komitetu visokih funkcionera. Komitet treba da bude odgovarajuće telo u kome će se voditi računa o svim aktivnostima posmatračke misije i odlučivati da li će se mandat misije produžiti ako to bude potrebno.

Pravna pitanja. Potrebno je obezbediti pravne uslove da bi misija bila u stanju da obavlja svoje zadatke. To uključuje obezbeđenje diplomatskog imuniteta, kao i slobodno kretanje i komuniciranje u Jugoslaviji, što podrazumeva i komunikaciju sa Centrom za koordinaciju i ambasadama.

Praktična pitanja. Među mnogim praktičnim pitanjima koje treba rešiti su i pitanja koja se tiču prevoznih sredstava i obezbeđivanja prevodilačkih usluga koji će se morati staviti na raspolaganje posmatračkim jedinicama, kao i načina na koji će se posmatrači identifikovati kao članovi posmatračke misije KEBS/a.

Pošto posmatračka misija nije mirovna snaga, njeni članovi neće nositi oružje.

17. DELIMIČNE STENOGRAFSKE BELEŠKE I NACRT ZAPISNIKA SA 124. SEDNICE PREDSEDNIŠTVA SFRJ²³ (8. jul 1991)

BELEŠKE SA 124. SEDNICE PREDSEDNIŠTVA SFRJ

[...] na Kostićev prijedlog sjednica.²⁴

BRANKO KOSTIĆ:

Odsutni Mesić, Drnovšek, Kadrijević dolazi malo kasnije.²⁵ Jović predlaže da Bogić i Vasil²⁶ informišu o praćenju situacije u Sloveniji, a onda da Marković i Gračanin podnesu svoje izvještaje.²⁷

[Bogićevič raportira: po zaključku od 4.7. on i Vasil posjetili Ljubljanu, bili u radu sjednice Predsjedništva Slovenije. Na sastanku komande 5. vojne oblasti u Zagrebu imali razgovor. Podnesene im informacije od 5.7. Zaključeno: l. dobili zadatak da preuzmu granice; obavješteni da su samo delimično deblokirani; vojna oprema još nije vraćena; vraćanje TO u kasarne – ovo Slovenija ne realizira, nemaju matične kasarne. Obavješteni smo od Komande da se ni jedna od ovih tačaka ne izvršava u cjelosti. S njima je bio bio Mićo Čušić. Helikopterom smo išli u Ljubljanu (vojnim), gdje smo bili s Kučanom, Janezom Drnovšekom i članom Predsedništva Slovenije. Dogovoreno da se ispoštuju svi zaključci. U vezi sa zahtjevom oko graničnih prelaza i carinskog nadzora, o čemu se razgovaralo na slovenačkom Predsjedništvu, rečeno da je to ultimatum, nije se vodilo računa o realnosti, nastala velika materijalna šteta od 5,7 milijardi dolara. Nije se vodilo računa o Deklaraciji o otcjepljenju. Mi (Bogić) ocjenili da to nije ultimatum i tražili da se ispoštuju rokovi. Nije bilo spornih pitanja i izražena želja za saradnjom. Rezerve su stavljene samo na prvu tačku (granica), tu nismo postigli dogovor i rečeno da to utanačimo s evropskom Trojkom, koja je juče boravila na Brionima. Nemamo današnjih informacija. O puštanju zarobljenika – rečeno da su oni u nadležnosti međunarodnog Crvenog krsta. (Tupurkovski govorio o Brionima.)]

BRANKO KOSTIĆ:

Imam dojam da je evropska trojka ocenila zaključke Predsedništva SFRJ na liniji dogovora.

STANE BROVET:

JNA je izvršila sve tačke, ali Slovenci nisu nego samo delimično. Tačka oko granica nije uopće realizirana. Blokada svih garnizona se nastavlja. Vrší se pritisak da se predaju. TO drži kućne pozicije na celoj teritoriji. Na javnim putevima prepreke. Samo po njihovom

23 UN, MKTJ.

24 Sednica je održana pod predsedavanjem Branka Kostića, potpredsednika Predsedništva SFRJ. Zakazao ju je dan ranije Stjepan Mesić, koji nije mogao da joj prisustvuje, pa je neuspešno pokušao da je odloži. Po svoj prilici, radi se o Kostićevim beleškama sa sednice koji nisu stenografske, niti autorizovane. Ovde se prenose dopunjene dnevničkim beleškama Stjepana Mesića. (*Kako smo srušili Jugoslaviju*, 94–95).

25 Stjepan Mesić, Janez Drnovšek i Veljko Kadrijević.

26 Borisav Jović, Bogić Bogićević i Vasil Tupurkovski.

27 Ante Marković, Petar Gračanin.

odobrenju vrši se snabdevanje hranom. Zarobljenici – tokom noći 7/8 jula JNA uputila ultimatum da će JNA preduzeti energične mere. Do jutros je otpušteno 91 starešina. Rašeta²⁸ je na terenu da vidi nije li još netko ostao. Prekid vatre se i dalje ne poštuje. Tokom noći izvedena dva napada.

PETAR GRAČANIN:

Stanje na granicama nije uspostavljeno do 7. VII. Drže ih organi Slovenije – TO. Prekid vatre se ne poštuje. 247 radnika Saveznog SUP/a se povuklo u kasarne, tri u zatvoru.

STANE BROVET:

Pušteni svi zarobljenici TO.

BUDIMIR LONČAR:

Izveštaj o najkarakterističnijim momentima u svetu. Van der Bruk se oglasio komentarom da je pozitivan pristup rešavanju Slovenije, ali da je to vulkan koji koješta može aktivirati. Genšer reagirao dosta neodređeno: „Odlazak Trojke – doprinos smirivanju“.

Razgovor na Brionima otklonio samo neposredne opasnosti. Postoje opasnosti za drugi front – u Hrvatskoj. Pitanje: kako će reagirati vrh JNA.

Sporazum daje vremena Slovencima. Ima znakova kod Srbije i CG da će se Sloveniji omogućiti otcepljenje i to može olakšati pregovore Slovenije sa saveznom vladom.

Goibačev izjavio (posle susreta s Kolom). De Mikelis ponovio da se paket sporazuma mora sprovoditi i da se Slovenija nije držala svih dogovora. Nemački MIP uputio notu SSSR/u da SRNJ ni u kom slučaju neće priznati SL. i Hrvatsku. Sutra Francuska šalje državnog sekretara u misiju u Jugoslaviji. Mi smo pitali u kojem će svojstvu dolaziti.

Sutra se u Beču održava sastanaka Socijalističke internacionale (sazvao Vranicki²⁹) o Jugoslaviji. Indikacije koje dolaze povodom sastanka o YU nisu pozitivne povodom izjašnjavanja Socijaldemokratske partije Njemačke. Dr Denić će biti prisutan i sprečiti će negativne tonove (Bogdan Denić). Susjedi: sastanak u Budimpešti MIP/ova Mađarske, Austrije i Italije na inicijativu Mađara Jesenskog. Gledišta Moka i Jesenskog bliska, slična ali ne i identična.

Iz Mađarske nova ofanziva o položaju Mađara u Vojvodini. Antal i Jesenski dali izjave. Traže mijenjanje statusa obiju AP (Kosovo i Vojvodina). Albanija ponovo apeluje na diskriminaciji Albanaca „mora se voditi računa o pravu na samoopredeljenje Albanaca“.

ANTE MARKOVIĆ:

Angažovanje SIV/a za jučerašnje razgovore na Brionima. Osnovno je bilo da se stanje na granici vrati na ono do 25. VI. Aneks I Brionskog sporazuma – nismo svim stavovima potpuno zadovoljni. Tuđman i Drnovšek optužili ukoliko ga se ne prihvati (taj Aneks) rat se produžava.

Danas je bila sjednica SIV. Zaključeno da SIV prihvata obaveze Aneksa I, odnosno na naše kompetencije. Dogovoreno da se uradi tajming kako osigurati tekući život za 3 naredna meseca. Koje pravne odluke donijeti, kako provesti odluke Briona. Koji je to datum tromesečnog perioda. SIV smatra da je to 8. jul – s donošenjem Deklaracije.

Možemo biti spremni za 12. VII za razgovore na proširenom sastanku. U SIV/Plat-formi su identifikovana sva pitanja ekonomskih odnosa, da nam EZ pomogne stručnim ekspertizama i deluje katalizatorski. (Jović se u to upliće tvrdeći da nije upućen što se sve dešavalo na Brionima, nije bio u toku, reč je o manipulacijama – kako je uopće došlo do sastanka na Brionima. Lončar odgovorio da kad može govoriti o manipulacijama, onda je nezreo političar!)

28 General Andrija Rašeta, zamenik komandanta V vojne oblasti.

29 Franc Vranicki, austrijski kancelar.

VASIL TUPURKOVSKI:

Do posete Trojke na Brionima došlo je uz punu sinhronizaciju SIV/a, SIP/a i EZ. Pozvani su predstavnici EZ, jer nećemo naterati Slovence da ispoštuju zaključke. EZ trebalo pozvati i zbog pritiska na Slovence, i tu nema nikakvih manipulacija. Poseta bila na zahtev Van Den Bruka i usaglašavanja Markovića i Tupurkovskog na temelju zadataka koje smo dobili ja i Bogić. Dobili smo zadatak da se sprovede a ne kako to da uradimo. Zalagali smo se za dolazak Trojke, a u kompetenciji je SIV i SIP da razgovaraju sa EZ. PSFRJ nije imao stav ni kod dolaska Trojke prilikom izbora Mesića. Ovo pitanje treba precizirati. Nema manipulacije. 5. VII sam dao tu inicijativu, a 4. VII je praški KEBS dao inicijativu za dolazak Misije u Jugoslaviju.

ANTE MARKOVIĆ:

Dobili smo zadatak (Mesić, Tupurkovski, Bogić i ja) da nateramo Sloveniju da se vrati na stanje od 25.6. U takvoj funkciji smatrao sam da treba učiniti sve i pozvati EZ da se izvrši pritisak na Sloveniju da prihvati ono što je na Brionima prihvaćeno.

BRANKO KOSTIĆ:

SIP je oko ideje i inicijative da se pozove Trojka trebao obavijestiti sve članove Predsjedništva SFRJ. Ono se prije ovoga trebao sastati da se konzultujemo. Ovakve stvari su u nadležnosti Predsjedništva kao kolektivnog organa.

BORISAV JOVIĆ:

Slično se desilo s EZ i u izboru Mesića. Na isti način smo izmanipulisani, ko je organizovao trebao nas je obavestiti. Insistiram da SIP nije imao nikakvog razloga da pozove SAD da učestvuje u ovakvim razgovorima. O tome je morao upoznati PSFRJ.

SEJDO BAJRAMOVIĆ:

Nema rada bez saglasnosti svih. Ja odgovaram svom parlamentu. Sve što je doneto, ne mogu iza toga stajati ako nisam učestvovao.

VELJKO KADIJEVIĆ:

U ovakvom radu moguće su greške. Imam informaciju da je netko od saveznog rukovodstva tražio Savet bezbednosti, o čemu se tu radi.

BORISAV JOVIĆ:

Ko zna neka odgovori.

JUGOSLAV KOSTIĆ:

Oseća se neravnopravnim članom Predsedništva.

BORISAV JOVIĆ: Mesić je smatrao da nitko od Srbije nije trebao doći na Brione, nego je Bruk tražio.

SEJDO BAJRAMOVIĆ:

Tko je pozvan na Brione?

VASIL TUPURKOVSKI:

To ćemo videti s Mesićem.

BRANKO KOSTIĆ:

Od EZ se može shvatiti da među nama ima blokade – nema međusobne konzultacije. Naša funkcija boravka na Brionima nije rezultat dogovora sa Slovincima, već iz zaključaka Predsjedništva SFRJ od 4. VII. Puniju informaciju dat će Mesić. Moje je mišljenje da je on usaglasio delegaciju.

BORISAV JOVIĆ:

Tražim izvinjenje Lončara zbog „nezrelo ponašanje“ što se odnosi na mene.

BRANKO KOSTIĆ:

Da se ovoga puta uzdržimo od donošenja zaključaka. Samo da javnost obavestimo o ostvarivanju tačaka zaključaka i uputiti poslednje upozorenje Sloveniji da još uvijek ne sprovode odluke Briona.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Predlaže da se ustanovi tko je iz saveznog rukovodstva zatražio Savet bezbednosti o Jugoslaviji; sjede li ti među nama ili ne. To ustanoviti na prvoj narednoj sjednici.

BRANKO KOSTIĆ:

Ovo je krupno pitanje!

BORISAV JOVIĆ:

Ni poziv SAD nije daleko od toga.

BRANKO KOSTIĆ:

Da sugeriramo da organi uredi i obaveste nas.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ja ću dati informaciju SIP/u.

BRANKO KOSTIĆ:

Svi se slažu da se to istraži na osnovu podataka JNA i da ih da SIP/u.

PETAR GRAČANIN:

Da se vodi računa o puštanju tri supovca iz zatvora.

ANTE MARKOVIĆ:

Evo upravo imam informaciju da je u Sloveniji sukob da li da se prihvati Brionska deklaracija ili ne. Na jednoj su strani Kučan i Drnovšek, a Peterle i Bučar³⁰ odbacuju Brionski dogovor, jer bi u tom slučaju izgubili samostalnost.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Došlo je do kraja, ako se JNA tamo smatra okupatorskom, to se graniči s fašizmom. Molim da se oko toga jasno opredjelimo. Ima da se tačka 5 sprovede, ali ne garantujem u ishod, hoću da se večeras izjasnimo ovdje. U pitanju je dostojanstvo JNA.

Ako Predsedništvo SFRJ ne može sprovesti zaključke, da naredi JNA da sprovodi daljnju aktivnost.

ANTE MARKOVIĆ:

Slovenija je na potezu.

BORISAV JOVIĆ:

Mora biti jasno šta će JNA da radi ako oni ne sprovedu tačku 5. Večeras se moramo izjasniti, ili će prihvatiti ili ćemo mi doneti odluku ili dati nalog vojsci da to sprovede ili dati nalog da se JNA povuče.

Nećemo dozvoliti da bude zatvorenik i da se muči. JNA konačno ni sama to sebi neće dozvoliti, ona će bez nas to uraditi.

VASIL TUPURKOVSKI:

Došli smo u situaciju da Slovenija odlučuje što će da učini. Ako ne izvrši, ona je odgovorna pred EZ.

BORISAV JOVIĆ:

Čekaćemo do 24 sata. Nećemo dozvoliti da vojska crkne. Sutra da čujemo informaciju.

30 Lojze Peterle, slovenački premijer i France Bučar, predsednik Parlamenta.

BRANKO KOSTIĆ:

Odgovornost je na Sloveniji, ali da zauzmemo jasan stav. Predlažem: da konstatujemo da zaključci još uvek nisu izvršeni i da utanačimo saopštenje. Slovenija je prihvatila te obaveze u dogovoru sa saveznim organima i EZ. Predsedništvo SFRJ je pokazalo veliko strpljenje.

Prekidamo sednicu i nastavljamo je noćas u 1 sat.

NACRT ZAPISNIKA SA 124. SEDNICE PREDSEDNIŠTVA SFRJ

Sednicom je predsedavao potpredsednik Predsedništva SFRJ dr Branko Kostić. Sednici su prisustvovali članovi Predsedništva SFRJ Jugoslav Kostić, Sejdo Bajramović, mr Bogić Bogičević, dr Vasil Tupurkovski i dr Borisav Jović a odsutni su bili predsednik Predsedništva SFRJ Stjepan Mesić i član Predsedništva SFRJ dr Janez Drnovšek.

Po pozivu, sednici su prisustvovali predsednik Skupštine SFRJ dr Slobodan Gligorijević, predsednik Saveznog izvršnog veća Ante Marković, savezni sekretar za inostrane poslove Budimir Lončar, savezni sekretar za narodnu odbranu general armije Veljko Kadijević, savezni sekretar za unutrašnje poslove Petar Gračanin i zamenik saveznog sekretara za narodnu odbranu admiral Stane Brovet.

Na sednici je utvrđen sledeći dnevni red:

1. Sprovođenje zaključaka Predsedništva SFRJ od 4. jula 1991. u vezi sa situacijom u Republici Sloveniji;

2. Razno.

Ostale predviđene tačke dnevnog reda odložene su za narednu sednicu.

Tačka 1.

Predsedništvo SFRJ je razmatralo informacije o sprovođenju zaključaka Predsedništva SFRJ od 4. jula o. g. u vezi sa situacijom u Republici Sloveniji kao i tekst Zajedničke deklaracije usvojene na Brionima sa misijom Evropske zajednice.

Na osnovu informacija koje su podneli članovi Predsedništva SFRJ mr Bogić Bogičević i dr Vasil Tupurkovski, savezni sekretari za narodnu odbranu, unutrašnje i spoljne poslove, Predsedništvo SFRJ je konstatovalo da su svoj deo obaveza iz Zaključaka Predsedništva SFRJ od 4. jula 1991. u celini sprovedli Jugoslovenska narodna armija i nadležni savezni organi.

Istovremeno, Predsedništvo SFRJ je konstatovalo da Republika Slovenija svoje obaveze, koje proističu iz pomenutih Zaključaka Predsedništva SFRJ, nije u potpunosti izvršila, posebno one koje se odnose na deblokadu jedinica i objekata Jugoslovenske narodne armije, oslobodjenje svih pripadnika SSUP/a koji su prinudno zadržani u Republici Sloveniji, deaktivaciju jedinica teritorijalne odbrane i njihov povratak u polazišne tačke.

Takođe, Predsedništvo SFRJ je ukazalo da 8. jula, u 24,00 časa ističe rok za ispunjavanje obaveza koje su predstavnici Republike Slovenije preuzeli na dogovoru sa predstavnicima Evropske zajednice, i nadležnih saveznih organa, 7. jula na Brionima. S tim u vezi, Predsedništvo SFRJ je zaključilo da članovi Predsedništva SFRJ mr Bogić Bogičević i dr Vasil Tupurkovski 9. jula 1991. posete Republiku Sloveniju radi uvida u stanje realizacije Zaključaka Predsedništva SFRJ od 4. jula i stavova iz Zajedničke deklaracije.

Predsedništvo SFRJ je zaključilo da kontinuirano prati dalji razvoj situacije. Istovremeno je ukazalo na veliku odgovornost organa Republike Slovenije od kojih očekuje da izvrše sve preuzete obaveze i na taj način omogućuće da se na miran način izađe iz krize.

Predsedništvo SFRJ je zaključilo da o nastaloj situaciji hitno obavesti predsedavajućeg Evropske zajednice.

Povodom učešća članova Predsedništva SFRJ u razgovorima sa misijom Evropske zajednice na Brionima, konstatovano je da nisu svi članovi Predsedništva SFRJ konsultovani o sastavu delegacije Predsedništva SFRJ čime je narušena njihova ravnopravnost, pa je ukazano da se takve pojave ubuduće ne bi smele događati. Predsedništvo SFRJ je zaključilo da sutradan, 9. jula 1991. održi novu sednicu Predsedništva SFRJ radi razmatranja aktuelne situacije u Sloveniji.

Sednica je trajala od 18. do 23 sata. Stenografske beleške sa sednice čine sastavni deo zapisnika.

Generalni sekretar
Anton Stari

Potpredsednik
dr Branko Kostić

**18. STENOGRAFSKE BELEŠKE, ZAPISNIK I SAOPŠTENJE
SA 125. SEDNICE PREDSEDNIŠTVA SFRJ³¹
(12. jul 1991)**

Početak u 10,30h. Prisutni: Stjepan Mesić, predsednik Predsedništva SFRJ, dr Branko Kostić, potpredsednik Predsedništva SFRJ, dr Vasil Tupurkovski, dr Borisav Jović, mr Bogić Bogićević, Jugoslav Kostić, Sejdo Bajramović – članovi Predsedništva SFRJ, Slobodan Gligorijević, predsednik Skupštine SFRJ, Ante Marković, predsednik SIV/a, Veljko Kadijević, savezni sekretar za narodnu odbranu, Budimir Lončar, savezni sekretar za inostrane poslove, Petar Gračanin, savezni sekretar za unutrašnje poslove, Stane Brovet, zamenik saveznog sekretara za narodnu odbranu, Živojin Jazić, ambasador u SSIP/u, Anton Stari, generalni sekretar Predsedništva SFRJ, Ivan Blašković, zamenik načelnika Vojnog kabineta, Pavle Jevremović, Srećko Medić, Ratko Slijepčević, Lazar Vračarić, Nikola Tašić, Ranka Matijašević, Jelena Stupar, Danica Nogo – iz službi Predsedništva SFRJ.

(Stenografisali: Jordan Živanović i Stana Gapić, viši debatni stenografi/redaktori i Dragana Stambolija i Olga Jovanović, stenografi u Predsedništvu SFRJ)

STJEPAN MESIĆ:

Sve vas pozdravljam. Otvaram 125. sjednicu Predsjedništva SFRJ. Dobili ste prijedlog dnevnog reda, kao i materijale. Konstatujem da su svi pozvani – prisutni, osim člana Predsjedništva Janeza Drnovšeka i predsjednika SIV/a, koji će doći, jer je najavio da će uskoro doći. Prelazimo na utvrđivanje dnevnog reda. Da li se neko javlja po predlogu dnevnog reda? Reč ima general Kadijević.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Prvu i drugu tačku bi trebalo spojiti, jer se ne mogu razmatrati odvojeno. One bi se mogle spojiti.

STJEPAN MESIĆ:

Misliš na prvu i drugu tačku?

VELJKO KADIJEVIĆ:

Pretpostavljam da se radi o istoj stvari, ili u najvećem dijelu o istoj stvari.

VASIL TUPURKOVSKI:

To je isti paket.

STJEPAN MESIĆ:

Dakle, prijedlog je da ove dvije tačke spojimo u jednu i da raspravu vodimo o oba dvije. Da li se slažete? (Slažu se). Pošto nema drugih primjedbi, možemo konstatirati da je usvojen sledeći

Dnevni red

1. Sprovođenje zaključaka Predsedništva SFRJ od jula 1991. u vezi sa situacijom u Republici Sloveniji i razmatranje Brionske deklaracije.

JUGOSLAV KOSTIĆ:

Po prvoj tački trebalo bi da podnesu informacije članovi Predsedništva.

STJEPAN MESIĆ:

Samo da konstatujem, imamo materijale, Zabilješku povodom zajedničke deklaracije i imamo zajedničku Deklaraciju. Uvodno izlaganje daće Vasil Tupurkovski i Bogić Bogićević. Ko želi prvi riječ? Riječ ima Bogić Bogićević.

BOGIĆ BOGIĆEVIĆ:

U skladu sa Zaključkom Predsjedništva, član Predsjedništva Tupurkovski i ja smo boravili u Sloveniji i 9. jula smo posjetili Komandu Pete vojne oblasti i razgovarali, prije odlaska na sjednicu Predsjedništva Republike Slovenije. U Komandi Pete vojne oblasti smo obaviješteni da su prioritetni zadaci da se uspostavi sloboda komuniciranja putevima i vazдушnim prostorom i da se obezbijedi normalan život i rad vojnika i starješina u kasarnama.

Drugo, da se povuku snage Teritorijalne odbrane, jer je i tih dana bilo ponovo otvaranja vatre po jedinicama JNA. Treće, da se odmah uklone sve instalirane prijavnice ispred kasarni JNA od strane Teritorijalne odbrane, koje kontrolišu ulazak i izlazak u kasarne, i da se o tome obavijesti javnost. Instaliranje takvih prijavnica, pred svaku kasarnu, rečeno je da dovodi kasarne u status logora. Zatim, da se oslobodi opkoljeni aerodrom Cerklje, da se riješi pitanje korišćenja vazdušnog prostora, da se vrate sredstva i objekti, naveden je primjer da se ne dozvoljava uzimanje helikoptera, koji se nalazi 10 kilometara južno od Gornje Radgone, tamo je ostao oštećen, da se oslobode preostale starješine iz zatvora i pripadnici Saveznog SUP/a, iako su jutros u osam sati, tri pripadnika Saveznog SUP/a bila oslobođena da se prekine sa psihološkim pritiskom na vojnike i članove njihovih porodica i starješine. Ovo je rečeno u Petoj vojnoj oblasti. uključujući i to da general Vidmar, komandant 14. korpusa nije uhapšen, da se sa njim može uspostaviti kontakt, razgovarati i da bi bilo dobro, kao prioritete, da iznesemo ta pitanja. Znači: sloboda manevra i kretanja, sloboda porodica i oslobađanje zatvorenih i lišenih slobode. Zatim smo otputovali u Ljubljani, gde smo učestvovali u radu proširene sjednice Predsjedništva Republike Slovenije. Prenijeli smo stavove našeg Predsjedništva i sve informacije, ovako, kao što sam ih ovdje izložio, koje smo dobili u Komandi Pete vojne oblasti, na čelu sa generalom Avramovićem. Na Predsjedništvu Republike Slovenije je rečeno da bi bilo dobro da već konačno dođemo do formiranja komisija. Predlažu se lokalne komisije, koje imaju operativni karakter, koje će rješavati incidente na lokalnom nivou, a da mi rješavamo politička pitanja.

Drugo, predloženo je da se oslobode zarobljenici sa obje strane. Obaviješteni smo da je angažovan, na ovim pitanjima, Međunarodni crveni krst. Obaviješteni smo da je bilo vojnika, koji nisu željeli da se oslobode, posebno vojnici albanske narodnosti. Rečeno nam je da zarobljenici nisu maltretirani i da je riječ o dezinformacijama. Rečeno nam je da vojni helikopteri krše permanentno dogovore o preljetanju, ne slijeću tamo gdje je dogovoreno, da se dovoze nove starješine. Postavljeno je pitanje statusa vojnika – Slovenaca, u kasarnama van V vojne oblasti.

Rečeno je da, što se tiče kontrole i blokade kasarni, da se prijavnice mogu odmah, isti čas ukloniti, ali ne mogu garantovati bezbjednost vojnih lica i da su oni zbog toga tu, jer oficiri treba da odlaze kući, gdje žive i drugi ljudi, a sada je veoma nizak stepen tolerancije i može doći do incidenata. Rečeno je, isto tako, da Jugoslovenska narodna armija postavlja minska polja, da još uvijek nije otvoren aerodrom Brnik. To stavljaju, kao primedbu, nama što smo obavestili da smo izvršili sve svoje zadatke i spremni su da preostale obaveze izvrše, uz to da se formiraju takve lokalne komisije koje bi na licu mjesta rešavale sporna pitanja. Rečeno je da su putevi deblokirani.

Moram reći da o prvoj tački naših zaključaka, koja se odnosi na granicu, carine, granične prelaze i kontrolu vazdušnog prostora na toj sjednici nije bilo riječi, iako se podrazumijeva da je rok za uspostavljanje prvobitnog stanja na granici, već istekao. Zatim smo, Vasil Tupurkovski i ja, posjetili kasarnu „Boris Kidrič“. Drugo, razgovarali smo sa svim

starješinama i građanskim licima na službi u ovoj jedinici, odgovarali na njihova pitanja i obavijestili ih o zadatku i zaključcima Predsjedništva SFRJ. Nakon toga smo imali kraći sastanak u Predsjedništvu Republike Slovenije, a zatim, posjetili na prijedlog Predsjedništva Republike Slovenije, žao mi je što general Čušić nije ovdje, iako smo se usput dogovorili da i on prisustvuje ovoj sjednici Predsjedništva, jer je cijelo vrijeme bio sa nama, bukvalno cijelo vrijeme na svakom dogovoru, razgovoru, kontaktu, koji smo imali posjetili smo Gornju Radgonu, gdje su nam, prije svega, skrenuli pažnju na objekte, koji su oštećeni prilikom operacija između JNA i TO.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Prvi put čujem da je dogovoreno da Čušić bude na ovoj sjednici.

BOGIĆ BOGIĆEVIĆ:

Usput smo Vasil i ja se dogovorili, a i željeli smo da Čušić bude obavezno prisutan ovoj sjednici.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ne. Apsolutno je naša krivica.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Molim vas da ne bude samo nikakvih problema.

BOGIĆ BOGIĆEVIĆ:

Ne. Naša je krivica. Mi smo se usput dogovorili da zajedno budemo na sjednici Predsjedništva.

VASIL TUPURKOVSKI:

Mi nismo pokrenuli to pitanje, možda je to trebalo Predsedništvo.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Da. Što se tiče njegovog viđenja, on ima pismeni izvještaj koga ćete čuti. Zbunilo nas je to što si ti rekao da je dogovoreno, a da mi sad to nismo dozvolili.

BOGIĆ BOGIĆEVIĆ:

Izvinjavam se, nije bila dobra moja formulacija.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Samo da bude sve jasno.

BOGIĆ BOGIĆEVIĆ:

Pri povratku iz Zagreba za Beograd, Vasil i ja smo predložili da sjednici prisustvuje i general Čušić, s obzirom da smo zajedno bili na zadatku i sve kontakte zajednički ostvarivali. Nije izostao ni sa jednog razgovora. Evo, faktografski, najkraće toliko u ovom prvom dijelu prve tačke dnevnog reda, s obzirom da smo bili spremni da se još isto večer, oko 21 sat je bilo realno da je moguće, eventualno održati sjednicu Predsjedništva, s obzirom da je prošlo tri dana od našeg boravka tamo. Siguran sam da ima i novih, svježih informacija i dobro bi bilo da prije prelaska na raspravu čujemo i te informacije. Ja sam vas, bukvalno, izvorno obavijestio o onome šta smo čuli i u komandi V vojne oblasti i u Predsjedništvu Republike Slovenije. Bilo bi dobro da još i Vasil uzme riječ, prije prelaska na raspravu.

STJEPAN MESIĆ:

Izvoli, Vasile.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ja ću više o impresijama što sam stekao, jer je ovo, sve precizno, izneo Bogić. Mi smo se oko toga i posavetovali, jer smo se videli prekjuče. Mislim da postoji politička

spremnost, u formalnom smislu izražena je i u odlukama Skupštine Slovenije, za sprovođenje naših stavova i obaveza koje su oni prihvatili. To je moja centralna ocena, ako je tačna možemo se na to onda dosta osloniti o našem odlučivanju i o našem postavljanju.

S tim u vezi je tehnologija sprovođenja stavova ne znam zašto, ili se meni čini da nismo dovoljno pažnje posvetili tim aspektima naših stavova, njihove operacionalizacije kako doći do rešenja za koja smo se založili 4. jula i uspeli da ih inkorporiramo kompletno, bez izuzetaka, u brionski Dokument. Moj je utisak da ako su postojale neke ambicije da se zloupotrebi formiranje komisije paritetne za nešto, u smislu nekakvog subjektiviteta, te većite jurnjave za tom međunarodnom dimenzijom, ali veoma veštačkom, da ona ne može da se dogodi, ako se postupi i formiraju te komisije na tehničkom nivou mešovite, između organa nadležnih vlasti i Jugoslovenske narodne armije i Republike Slovenije, po nivou tako smo mi informisani i o spremnosti i Jugoslovenske narodne armije, na takav način da se pristupi otklanjanju tehničkih pitanja, tehničkih dilema i incidenata razrešavanju i rešavanju incidenata. Na određeni način to treba da nadgledaju zamenik komandanta V armijske oblasti, general Rašeta i zamenik republičkog sekretara za odbranu, kako sam shvatio, bogate ih.³² To je njihov predlog i to dnevno rekapitulirajući šta se dešava i otklanjajući ne ostavljajući nikakvu negativu za sledeći dan.

Znači, tehnička pitanja, koja se tiču sprovođenja naših stavova, rešavanje incidenata i mislim da [su] na toj bazi moguća pozitivna pomeranja, jer suočeni smo, koliko god imali i najbolju volju, treba biti principijelan u tome da smo suočeni i sa njihovim informacijama o tome šta se dešava kod incidenata. Da kažem i pored najbolje volje i da prihvatimo ove informacije koje mi dobijamo i što je logično dati im kompletno poverenje.

Principijelno je pitanje čuti i tu drugu stranu i dati određenu veru, bar do utvrđivanja činjeničnog stanja i te verzije. Ona se dijametralno uvek razlikuje od naših informacija. U prisustvu generala Ćušića, na našu, itekako, ozbiljno postavljenu primedbu oko miniranja, odmah se postavlja njihova informacija da JNA vrši miniranje. To nije problem utvrditi. To je to što oni govore, a ja vam govorim ono što oni govore. To treba uraditi odmah, na licu mesta, sa navodnom spremnošću da se ode tamo da se izvrši identifikacija tih tela minskih. General je sedeo sa nama, a to znači da nisu pričali samo nama. Onda se postavlja pitanje da li se ti problemi mogu rešavati na nivou predsednika, članova Predsedništva sigurno ne mogu. Zato su potrebne ove komisije, što treba shvatiti ozbiljno. Jer, ugrožava se ozbiljno čitava spremnost i toliko izražena volja, sa naše strane, svih subjekata, a ja sam sada ocenio moju impresiju i njihovu spremnost da se sprovedu naši stavovi i obaveze, ako se ne mogu neka od ovih tehničkih pitanja, ili incidenata razrešavati na osnovu činjeničnog stanja.

Ne razumem zašto mi to ne bi mogli prihvatiti, da damo saglasnost da počnu da rade te komisije i nadzor zamenika komandanta i zamenika republičkog sekretara, ili, da razmislimo kako. Ne mora da to bude solucija. Ne treba da propadne sve ovo na tehničkim pitanjima ili incidentima sasvim je sigurno. To, znači, ide zajedno.

Drugo, mislim da iz različitih razloga, sada ih ne bih komentarisao, iako smo neke od njih videli, a ne bi ih komentarisao zbog toga što u jednom besomučnom medijskom ratu i propagandi, ne bih da krećem sa negativnim ocenama, postignuto je raspoloženje protiv Jugoslavije i JNA i, čak, protiv nekih budućih opcija za neke buduće solucije. Znači, moglo bi se reći: dogodilo se šta se dogodilo, hajde da „zakopamo“ oružje, idemo da se dogovaramo. Mislim da je to u ogromnoj meri tamo učinjeno. Normalno, to sada izgleda, na jedan način, u Gornjoj Radgoni nemamo šta reći, osim ako ima i drugih verzija o tome šta se dogodilo da kažemo neko mišljenje, a na drugi način se to vidi u konferencijama ministra za informacije i jedne aktivnosti koja je izuzetno organizovana. Ali, to je činjenica i o

32 Tako u originalu.

tome treba stvarno izvući prave pouke, odnosno naznake kako raditi. Tamo je, objektivno, veoma težak položaj Jugoslovenske narodne armije, konkretno na terenu zbog svega ovoga što je Bogić Bogičević govorio ali, možda, i pre svega, zbog tog stanja „duhova“ prema Jugoslovenskoj narodnoj armiji.

Posebno je pitanje, ne želim na jednom razgovoru, iako je bio dugačak i sveobuhvatan, da vršim bilo kakvu generalizaciju, ali, što se tiče stanja u garnizonu „Boris Kidrič“, kako se ova situacija odražava na vojnički sastav, na starešinski kor i na same vojnike treba uzeti najozbiljnije u obzir, jer, ti ljudi ne zaslužuju tretman koji imaju i ne zaslužuju dileme koje im se postavljaju. Za raspoloženje koje imaju, apsolutno im ne treba i to, ne da apelujem, tražim i kako god bilo shvaćeno od saveznog sekretara, druga Veljka, da ne snose posledice. Objektivno, u veoma teškoj su situaciji, da ne snose posledice kako prihvataju ovaj tretman koji im je tamo dat. Jer, jedan deo njihovog nezadovoljstva, ipak je usmeren prema Predsedništvu i prema Glavnom štabu. Spremnost da ostvare zadatke, koji će im eventualno biti dati, kao i spremnost da izdrže na tim zadacima, apsolutno nije sporna. Mi smo videli ogromnu požrtvovanost i volju da se sve to završi tako kako je najbolje. Ali, za njih nema dileme da će izvršiti svaki zadatak. Međutim, određeni problemi su tamo zbog toga što se sve to događalo i ne želim to na nijedan drugi način da sakrивam, ili karakterišem nego kako sam doživeo. Zbog toga je i ta molba.

Nekoliko pitanja iz domena naših obaveza. Mi moramo, takođe, ovde da raspravimo jer se nameću. Gde je naša politička volja u ovom trenutku i kako sa sporazumima sa Briona? Jer, sada su svi ostali subjekti prihvatili, a bez učešća, pozitivnog i aktivnog, bar jedinog subjekta, makar to bilo i Predsedništvo Jugoslavije, ili bilo ko drugi, jasno mi je rečeno u Hagu da nema ni sporazuma. Treba veoma ozbiljno porazgovarati o tome, jer je sada kompletna odgovornost za definitivno usvajanje čitavog tog mirovnog projekta u našim rukama. To je jedno što moramo danas da razgovaramo. Lično, imam pozitivan odnos i spreman sam kao učesnik razgovora da branim naše postavljanje, tamo, od tačke do tačke, iako se slažem da to sve nije idealno.

Druga relacija je Predsedništvo SFRJ – Jugoslavenska narodna armija – republike u ovom kontekstu. Čitam o postavljanju ostalih republika, znam tačno šta se dešava u Makedoniji, da se sada, aktivno razmišlja o ovoj relaciji Predsedništvo SFRJ, kao Vrhovna komanda i Jugoslovenska narodna armija, ili Glavni štab, i da se, praktično, utiče bez naše volje na deo te relacije, na deo te politike. Svi sada traže poseban tretman za regrute, rezerviste, mobilizacije i prostorno, lokacijski, politički, i programski otvaraju se mnoga pitanja koja su prouzrokovana ovom situacijom, ali, ne možemo ih tretirati kao neku zasebnu temu, osim toga, bilo bi dobro odmah, možda sutra ili prekosutra, ne znam da li imamo vremena da o tome, na bazi stavova Glavnog štaba, o ovome ozbiljno razgovaramo i da donesemo naše stavove.

Treće, to je odnos između organa federacije, posebno Predsedništva SFRJ i SIV/a, ali, sasvim je jasno, na to je ukazao i drug Gligorijević i uloga Skupštine SFRJ u čitavom ovom procesu, ne samo revitalizacija Skupštine, na bazi Sporazuma sa Briona, nego, mnogo više, aktivizacija Skupštine SFRJ i angažman na rasčišćavanju čitave ove situacije, jer ono se i dalje širi i eskalira i o tome sve treba videti, danas su svi tu. Možemo da porazgovaramo. I ja ću u tome da učestvujem, imam neke predloge.

Hteo bih da kažem nešto o međunarodnim aspektima. Treba da utvrdimo tačno koja je prava politika prema Jugoslaviji, relevantnih partnera i međunarodnih institucija, da li možemo da smatramo da iskazane politike ovih faktora, kao definitivnim u ovom periodu. Ja mislim da ne možemo. Mislim da ima značajnih evolucija i treba utvrditi kod koga, zašto i u kom pravcu isto, jedan sastavni integralni deo naše politike, našeg postavljanja i te analize treba da napravimo danas, opet, možda i tematski. Ali, od ogromnog su značaja.

Drugo, u ovom kontekstu, što hoću da podvučem, jeste dinamika i sve što se dešava u vezi sa internacionalizacijom našeg stanja i situacije, kao i tretiranja od strane međunarodnih institucija. S tim u vezi je i pitanje da li možemo da utičemo na taj proces ili ne možemo? Ako možemo, treba da kažemo u kom pravcu i koliko, ako ne možemo, da vidimo gde ne možemo. Od ogromnog značenja je na koji način će dalje teći proces internacionalizacije ove situacije i treba utvrditi ciljeve i naše mogućnosti za uticaj.

U ovom domenu, o tome ću vas obavestiti o razgovoru sa Van der Brukom, ali dobijamo i druge informacije, a Veljko je na to ukazao zbog nekih drugih problema naše organizovanosti i naše jednostranosti, odnosno samovolje u međunarodnim stvarima, treba videti koliko je aktuelan i realan angažman Ujedinjenih nacija. Ne znam da li će biti dovoljno ostati na procenama o tome da ne odgovara pokretanje tog problema, sa drugima, u Savetu bezbednosti i velikim silama, nego ući malo više u ove probleme. Treba da se posavetujemo oko ovih stvari, ozbiljno, i da čujemo mišljenja, svakako prevashodno, ali ne samo iz SSIP/a, nego i drugih resora, posebno iz Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu, jer ima i strateških razmišljanja. Ne radi se sada o nekom velikom simpozijumu, nego o konkretnoj aplikaciji tog znanja na ovo stanje koje nam se dešava, iz dana u dan. Jer, evolucije su sada veoma intenzivne, a ne radi se o nekim dugoročnim procesima u formiranju politike prema nama.

S tim u vezi je i naša međunarodna aktivnost, u ovom periodu i na ovim pitanjima. Možda, o tome imamo i tačku dnevnog reda, iako se ona odnosi na neke od redovnih aktivnosti, ali ne znam da li ima uopšte prostora tim redovnostima, u ovom trenutku.

Posebno mislim da je neophodno, jer će se veoma dobro reflektirati stavovi šire zajednice i brojnih drugih faktora. Treba izvršiti analizu politike suseda prema nama u ovom trenutku. Jer, iz toga možemo izvući određene zaključke, određena saznanja i zapostavljanja šire međunarodne zajednice, jer zbog njihovih opcija i zbog njihove aktivnosti, može se doći do podataka o politici značajnih međunarodnih subjekata i naših partnera. Taj posredni kanal treba i u tom pravcu koristiti, ali, pre svega, ovaj neposredni postavljen od suseda prema nama, u ovom trenutku i zbog krize, jer otkriva po tome što mogu da pratim ne samo ad hoc politiku i postavljanje, nego oživljavanje strateških interesa i aspiracija prema različitim prostorima u Jugoslaviji i prema Jugoslaviji.

Kratko bih hteo da obavestim o razgovoru sa Van der Brukom. Otuda je došla ocena da je bilo pravovremeno, iz njihovog Ministarstva, da je bilo dobro što smo se tako dogovorili, jer, tog istog dana, nakon našeg razgovora, posle 10-ak minuta, počeo je Ministarski savet. Bile su brojne aktivnosti Ministarskog saveta, ministara, kao i Van der Bruka, u odnosu na zasedanje Skupštine Slovenije, koje je bilo dva sata iza naših razgovora. Ali ne, kao nešto što odskače od toga što je opredeljenje u Savetu, nego upravo na bazi tog opredeljenja. Mi smo čuli jasna opredeljenja i reafirmaciju poznatih stavova o Jugoslaviji i o mentalnoj krizi, a i o dugoročnim aspektima – uopšte krizi, a ne samo o ovoj akutnoj što se tiče ratovanja odnosno nastale situacije u Sloveniji.

Traži se striktno poštovanje Briona, a garancije se shvataju kao njihovo pravo, potpuno opredeljenje, koje se već manifestuje da se sprovedu sankcije prema nama, možda pre svega generalne, jer nemaju instrumentarijum za drugačije postavljanje ali da će se razmišljati čak i u tom pravcu selektivno, ukoliko je jasno zbog čega se ne ostvaruje ili ko krši postignute sporazume.

Dalje se izražava najveća spremnost za angažman i u okviru brionskog sporazuma i, što je najvažnije, šire i to je najdelikatnija tema, o kojoj se mi, prvo moramo dogovoriti, i tako je i pokrenuti. Veoma je delikatna, i uz traženja mišljenja, koje se nije ni zahtevalo odmah, nego na bazi procena i razgovora kod kuće. To je spremnost za uključivanje u čitav ovaj proces dogovaranja i pregovora, koji je izražen i u brionskom sporazumu i u dokumentima Evropske zajednice, kroz ponudu ekspertske pomoći, ali ovde se radi o tome

da bi oni hteli da čuju naša razmišljanja o mnogo većem kvalitetnom stepenu angažmana, nekom tipu posredovanja, nuđenja viđenja tih solucija. Nije to elaborisano konkretno.

Veliki značaj se stavlja na Misiju KEBS/a, monitorsku ulogu gledanja KEBS/a, traži se, iako se shvataju određeni problemi i određene rezerve, traži se podrška i pomoć u tom smislu, a shvataju se stavovi prema toj misiji i eventualnim, aktivnostima, što će oni držati pod strogom kontrolom, recimo JNA. To je konkretno rečeno.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Šta će držati?

VASIL TUPURKOVSKI:

Oni će držati, strogo pod kontrolom, Misiju i opredeljivaće mandat Misije, tako da ne narušava interese i eventualne rezerve, koje, prema tom angažmanu, ima, recimo, kao pozitivan stav, ili ima, recimo, JNA. Ti si sam govorio o ulascima, odlascima, razgovorima, i to oni respektuju. To je pozitivno. Možda ja nisam najbolje izrazio, ali to je jedna pozitivna konstatacija. To treba imati u vidu kada se vode ovi pregovori o mandatu Misije. Tu neće biti problema.

Traži se, i to je Van Der Bruk zamolio, a shvata veoma limitirano, neki koraci dobre volje od strane JNA. Ali, stvarno shvata veoma limitirano, da bi se uspostavio neki balans da oni mogu na liniji, ako mogu da kažem, ravnopravnosti u tretiranju svih strana, da nešto prikažu kao svoj rezultat.

BORISAV JOVIĆ:

Ko to traži?

VASIL TUPURKOVSKI:

Van Der Bruk, on to govori u ime Zajednice. Iskazali su potpunu spremnost za generalnu saradnju, o kojoj je govorio Ante Marković na Plenumu na Brionima, jugoslovenska sa Evropskom zajednicom. U tom smislu, ako damo signal oni bi odmah pozvali premijera u Brisel, ako to da Predsedništvo. Dakle, ako Predsedništvo da takav signal, odmah bi pozvali premijera u Brisel na nastavak sadržajnih razgovora, o temama koje za nas, ipak, život znače. Sa ovim u vezi, ja samo ponavljam značaj pitanja šta sa pregovorima i kako Evropska zajednica u pregovorima. To je za razmišljanje. Toliko, za sada.

STJEPAN MESIĆ:

Budući da imamo ovaj međunarodni aspekt, dajem reč Lončaru.

BUDIMIR LONČAR:

Ne znam da li da pređemo odmah i na ovu tačku.

STJEPAN MESIĆ:

I jednu i drugu – sve zajedno. Izlaganje ćemo dati sve zajedno, pa ćemo onda raspraviti.

BUDIMIR LONČAR:

Molio bih, ako može da dođe, također, ambasador Jazić, koji vodi ove pregovore sa Misijom. On čeka tu ispred.

STJEPAN MESIĆ:

Pozvaćemo ga.

BUDIMIR LONČAR:

On bi govorio o Memorandumu i toku razgovora. Ja bih htio da kažem sljedeće. Mi smo, po svojoj dužnosti, dostavili vama dva papira. Jedan papir je, koji prilaže zajedničku Deklaraciju, anekse i, kao novu stvar, Memorandum o saglasnosti, koji je podržala Misija

Evropske zajednice u vezi dogovora o modalitetima organizovanja i rada buduće posmatračke misije u Jugoslaviji, o čemu će ambasador Jazić poslije da izvjesti. Pretpostavljam da niste uspjeli da se upoznate do kraja s tim Memorandumom, kao i tokom razgovora.

Mi smo, na osnovu konsultacija sa šefovima resora narodne odbrane i unutrašnjih poslova, formirali jednu međuresorsku komisiju. Sa strane SSIP/a je dr Jazić, ambasador u SSIP/u. Ta međuresorska komisija je potvrđena na SIV/u, kao međuresorsko tijelo i kao komisija SIV/a. Dakle, ovdje je izvještaj, a o Memorandumu, pojedinostima, o toku razgovora i mogućem ishodu, govoriće ambasador Jazić.

Drugo, također smo vam dostavili Izvještaj o posjeti „Trojke“ ministara vanjskih poslova Evropske zajednice. To je kratak relativno Izvještaj, ima samo sedam strana. Tu se daje opis, pre svega, samog organizovanja susreta, toka razgovora, najkraći mogući osvrt na dokumente, što olakšava, naravno, poslije čitanje ovoga drugog. Na kraju, dajemo neke zaključne ocjene, koje su vrlo kratke na jednu i po stranicu. Te zaključne ocjene su ključne. Htio bih reći nešto dodatno, naravno ne bih ponavljao ono što je u Izvještaju, jer bi bilo iracionalno, jer je on koncizan. Drug Bogić, a posebno drug Tupurkovski su, jednim dijelom ušli u ovu materiju, naročito preko boravka druga Tupurkovskog u Hagu i jednog kraćeg susreta i razgovora sa Van Der Brokom, koji je predvodio evropsku „Trojku“.

Prije nego što predem ponovno na samu materiju brionskih razgovora, šta nas čeka u budućnosti, reći sljedeće: da najnoviji razvoj u zemlji, posebno događaji u Sloveniji su ostavili teške posljedice na, i onako duboko erodiran kredibilitet i položaj Jugoslavije u svijetu. Slika, koja je otišla u svijet, ostavila je drastičan utisak o tome da je Jugoslavija iz jedne agonije ušla u jednu vrstu oružanog konflikta. Došlo je do posvemašne osude upotrebe sile, sa svih strana. Dovedeno je, praktički, u pitanje sve što smo do sada bili postigli u pogledu stvaranja uslova da se Jugoslavija tretira i kao težak bolesnik, ali i kao klijent kome treba pomoći, pogotovo treba pomoći da se stvore uslovi za: prvo, nastavak regularnog života, pre svega građana, zatim svih institucija; drugo, da se poboljšaju i otvore mogućnosti komuniciranja sa svijetom i da se jedna teška situacija blokade poslovanja sa Jugoslavijom, ako ne odmah, onda postupno otklanja; treće, da se razmatra Jugoslavija, kao budući kandidat za asocijaciju; četvrto, da se razmisli o tome kako joj pružiti ekonomsku i finansijsku pomoć da bi se oživela reforma i, jednom riječju, nastavila tamo gdje se stalo pre više meseci.

To je, kao što znate, kulminiralo sa boravkom Delora i Santera, telo je oformljeno. U međuvremenu se dogodilo upravo ono što su oni postavili kao nepoželjno i kao moguću rampu za razgovore, a to je došlo je do pogoršanja u onim vidovima koji su poznati i koje ja ne bih ovde opisivao. Sada je Jugoslavija, definitivno, „najvruća“ tema svih susreta i svih mogućih kako multilateralnih, tako i bilateralnih. Mi smo, pored Evropske zajednice, KEBS/a, Jugoslaviju imali na dnevnom redu svih bilateralnih susreta, tako da će ona biti isto predmet današnjeg razgovora Bejkera i Besmertnika. Jugoslavija, će takođe, figurirati kao tema na sastanku sedam najrazvijenijih zemalja, gde će učestvovati i osmi učesnik Gorbačov.

Jugoslavenska kriza, mi smo to prošlog puta konstatirali, ne samo da se internacionalizovala, nego se ona sada i formalizirala i dodatno institucionalizirala. Njen daljnji međunarodni aspekt će zavisiti, pre svega, od unutrašnjeg našeg kretanja i obrnuto – unutrašnje kretanje će imati ne samo odraz na svet, nego i povratno dejstvo. U mnogo čemu, kako se budemo kretali na ovim pravcima, o kojima je ovde bilo rječi, svet će reagovati i, naravno, utjecati na rasplet naše krize. Mi to želeli, ili ne želeli – tako je to danas u ovom svijetu u kojem živimo.

Htio bih da kažem da su sada prisutne tri ključne stvari. Prvo, da se provedu ovi brionski dogovori i to i to da se provedu do kraja, time osigura mir i dijalog. Drugo, je da se u međuvremenu, takođe, obezbjedi da funkcionišu sve institucije sistema i da se stvore bar

minimalni uslovi za poslovanje sa svijetom. Treće da se, čim pre, ovo je, možda, najznačajnije, započnu razgovori, a najkasnije 1.08. o preustroju Jugoslavije, da se u tom pogledu formira jedna opcija, na kojoj će se razgovarati. U mnogo čemu, od ove ovisice ove prve dve. Dakle, te tri stvari su u jednom intenzivnom međudnosu niti prva može dozvoliti drugu, niti prva i druga mogu dozvoliti treću, ali, isto tako, bez treće, neće funkcionisati ni prva ni druga.

Mislim da se mora, danas ovde, specijalno i najviše usredsredi ovo Predsedništvo da osigura da dođe do onog sastanka koji je odložen, danas u drugom dijelu, i da se, čim pre, započne dijalog o ustroju Jugoslavije. U vezi s tim, u svijetu postoje dva naglašena, u poslednje vreme akcenta: prvo, da se mora poštovati pravo na samoopredeljenje, ali, isto tako, da se mora očuvati teritorijalni integritet. Koliko god te dvije stvari izgledale da su u protivurječnosti, one su po svim međunarodnim instrumentima i po praktičnim interesima kompatibilne. One mogu naći svoje razrješenje, ako naravno, bude volje da se položaj temelji i da se utvrdi orijentacija na preoblikovanje, odnosno ustrojstvo jugoslavenske zajednice.

Mislim da ovo treće je vrlo značajno. Bez ovog trećeg će sve, u očima javnog mnjenja, izgledati nedefinisano, krhko i sa opasnošću da se ponovo obnove sukobi i prodube konfrontacije, da Jugoslavija stalno bude na ivici građanskog rata.

Želim da kažem da nam niko ne želi da predodređuje „recept“ kako će izgledati jugoslovenska zajednica. Svi kažu da bi bilo poželjno: da ona opstane; drugo, da ona opstane na realnim osnovama, odnosno ne može biti, naravno, na sadašnjem; treće, da njen opstanak treba da se „pomiri“ sa pravom naroda na samoopredeljenje; četvrto, da se sačuva jugoslavenski teritorijalni integritet, ne samo radi opcije evropske situacije, nego radi stabilnosti u ovom djelu, jer se zna da postoje aspiracije na jugoslavenski teritorij od različitih strana, naročito u našem susjedstvu; peto, smatra se da se međunarodni subjektivitet Jugoslavije može, takođe, da nađe svoje razrješenje; i, poslednje, misle da, ako hoćemo u Evropu, moramo, naravno, anticipirati Evropu današnjice i još više sutrašnjice, da se moramo ponašati prema tim standardima. U tom pogledu, postoje definisana četiri područja na kojima se mora naći razrješenje u jugoslavenskom dijalogu: prvo, da korenspondiramo, na vlastitom prostoru, sa jednom općom orijentacijom Evrope, posebno Evropske zajednice, na zajedničkom ekonomskom prostoru; drugo, da korenspondiramo sa evropskim normama u pogledu pravnog prostora; treće, da razjasnimo pitanje zajedničke spoljne politike, jer i Zajednica danas formuliše prema nama i prema svim bitnim ključnim pitanjima svoju politiku, iako svaka od njih vodi svoju dnevnu operativu, ona ne može a da se ne kreće prema utvrđenim okvirima; i, četvrto, da se utvrdi, naravno, sistem bezbjednosti i da on ne bude izvor nepovjerenja, nego obrnuto, garancija mogućnosti življenja skupa.

Radi svega toga, mislim da moramo težiti da a pregovorima ostavimo aktuelnom onu opciju Evropske zajednice, koju, nam je ponudio Delor i Santer i koja ima dvije bitne komponente. Jedna je da nam pruže ekonomsku pomoć finansijsku, a druga je da mi budemo kandidati za asocijaciju. Obe stvari su sad udaljene ovom situacijom. Ali, one ne bi smjele prestati biti aktuelne za nas i ne bi prestale biti, čak, manje urgentne. Ako sve ovo prihvatimo i ako bude ovakva naša orijentacija, onda, mislim da diskusija o preustroju Jugoslavije već može da bude na pola puta riješena. Mislim da takva opcija, prema Evropi i uključivanju u evropsku integraciju, prema asocijaciji, može da apsolutno, olakša jugoslavensko preustrojstvo i jugoslavensku novu zajednicu.

Na kraju želim da kažem, o tome je govorio i Vasil, da oni žele da i preko ovih dokumenata, koji formalno to malo naznačavaju, ali više eksplicitno u razgovorima kažu ostaju faktor u svim sferama našeg daljnijeg razjašnjavanja. Znači, prvo u realizaciji ove neposredne tri tačke koje su formalno u procesu sprovođenja jedna je do kraja provedena to je treća, druga je u realizaciji, a prva je još uvijek u učvršćivanju.

Drugo, da nam, takođe, asistiraju u tome da mi idemo ka jednom preustrojtstvu Jugoslavije. Kad kažem asistiraju oni uvijek podvlače da je to pravo jugoslovenskih naroda, ali oni pretpostavljaju da bi mogli da nam pruže pomoć u raznim ekspertnim timovima. Ako pođemo od toga da su četiri oblasti, koje sam prije naglasio oblasti za koje se opredjeljuju svi koji hoće u Evropu, onda se podrazumijeva da bi, naročito, prve dvije oblasti mogli da nam pruže, a čak i u trećoj, najdirektniju ekspertnu pomoć. Ona ovisi o nama i ona bi dolazila u onom vidu i onoj mjeri koliko bi to jugoslovenski pregovarači i jugoslovenski nosioci preustrojtstva Jugoslavije htjeli i željeli.

Ovdje se izdvaja jedna stvar sada, a to su urgentni problemi naše ekonomske situacije. Oni su, naravno, ovim dovedeni u jedan težak položaj. Posjeta Evropskoj zajednici bi tome bila posvećena, ali teško da bi moglo da se ide tamo, jer je o tome bilo riječi – da bi išao premijer i ja, da bi išta mi mogli učiniti, u tom pogledu, ako se ne bi ove prve tri točke bar, donekle situirale. Sve bi to bilo uzalud jer, ta posjeta bi trebala, na kraju krajeva, da otvori mogućnost rasprave o podršci Jugoslaviji ekonomskoj i finansijskoj. Ona, naravno, pretpostavlja da se situira cijela ova situacija o kojoj sam govorio. Ponoviću prvo mir i dosljedno provođenje ove tri točke, odnosno prve dvije.

Drugo, da se obezbijedi funkcionisanje svih institucija – normalno. To znači saradnja između Saveznog izvršnog vijeća posebno, i republičkih vlada. Treće, to je najvažnije, da se utvrdi orijentacija razgovora o preustrojtstvu Jugoslavije. Bez ovog trećeg – to sam rekao već tri puta ne vide perspektivu i ne vide svoje mjesto u svemu tome, šta bi oni mogli učiniti. Njima je apsolutno prilično svima jasno da će novo ustrojstvo Jugoslavije biti veliki i težak posao. Složen. Pored nasleđa historijskog, pored prevaziđenih postojećih struktura i formi, iskopalo se veliko nepovjerenje, da su tu ostali teški ožiljci, ali smatraju i prihvatili su da je se još teže rastati. Rastanak ide preko teških sukoba i kad se u njega uđe i u njegove posledice, u sagledavanju svega što bi on donio najbolje može osvijetliti koliko je prva opcija i prva stvar neophodna, pa, koliko god bila teška ona se mora ostvariti, jer druga je katastrofalna i za jugoslovenske narode i neprihvatljiva za Evropu.

Zato su oni spremni da nas u prvoj točki podrže, ali su i svjesni da smo mi njihovi glavni akteri.

STJEPAN MESIĆ:

Izvoli, ambasadore Jaziću.

ŽIVOJIN JAZIĆ:

Osvrnuo bih se u ovom trenutku na Memorandum o saglasnosti posmatračke Misije. U njihovom tekstu je „monitoring mišn“. To znači malo je širi sklop, to je misija za praćenje. Znači nije posmatrački. jer to nije adekvatan prevod, jer monitoring ima malo drugačiji značaj. Oni su to obrazložili time da je to u okviru mandata, koji su dobili na Brionima. Iako tamo piše „obzerven mišn“ oni su argumentirali da je precizniji termin monitoring. To, Misiji ne daje nikakva prava. To nije misija mirenja, istraživanja, arbitraže.

Oni su postavili kao osnovnu tezu da je čitav Memorandum u sklopu sprovođenja sporazuma na Brionima. To je njihov okvir. I cilj i mandat, sve je to u tom okviru. Odmah moram reći da su oni istupili sa stavom da delegacija nema mandat za pregovaranje, u smislu bitnog menjanja teksta. Oni su to usaglasili na nivou ministara inostranih poslova u Hagu. Nama su doneli taj tekst. Sada je na nama da li da to prihvatimo ili da ne prihvatimo.

Naravno, mi smo rekli da to ne možemo primiti na takav način – u ruke i potpis, nego moramo razgovarati. Tako je došlo do razgovora, koji nisu bili formalni pregovori. Oni su na to pristali i proveli su par sati na tome. Ukazaću vam na nekoliko glavnih elemenata. Među njima su i neka sporna pitanja. Prvo, što se tiče strana ugovornica. Oni su definirani na jednoj strani. Dvanaest država članica EEZ i sama Zajednica. To je znači 12 plus jedan.

Svi, ovi imaju, naravno nesporni međunarodno-pravni subjektivitet, uključivo i Evropsku zajednicu.

Na našoj strani su stavili tripartitni sastav, koji je bio u Brionima. S tim u vezi se odmah postavilo pitanje međunarodno-pravnog subjektiviteta, jer je, očigledno, da međunarodno-pravni subjektivitet sad pripada Jugoslaviji. Oni su rekli da uključenje Hrvatske i Slovenije ne dira to, sa tog šireg aspekta, nego da je to zato što su Hrvatska i Slovenija učestvovala na najvišem nivou na Brionima i da su oni, isto tako, usvajali brionska dokumenta.

Na sledećoj strani je postavljeno preciznije oko mandata šta je cilj, jer je to na Brionima bilo malo nedorečeno. Ima tri cilja. Prvo, da pomogne stabilizaciji prekida vatre. Ustvari on je upotrebljavao izraz „sisfajer“, a to je primirje. To se odnosi na Sloveniju i vidi se iz teksta, koji sledi, jer su tu uneti elementi iz Aneksa I, onih pet tačaka, koje se pominju ukidanje blokade, bezuslovno povlačenje jedinica JNA, raščišćenost puteva, povraćaj svih sredstava i opreme JNA i deaktiviranje jedinica TO i njihov povratak u sedišta. To nije ispunjeno, još u brionskim dokumentima i predstavnik SSNO/a je njima to konkretno obrazložio. Pukovnik Mihailović im je to obrazložio da tu praktično ništa još nije do kraja dovedeno. Zatim, da nadgleda suspenziju primene Deklaracije o nezavisnosti za period od tri meseca što su precizirali da se to odnosi na sve moguće mere i zakone, koji bi bile u funkciji ostvarenja te deklaracije u periodu od tri meseca.

Posebno u pogledu režima bezbednost na granici. Ako je potrebno da nadgleda oslobađanje i povratak zarobljenika, zatvorenih u sukobu, u saradnji sa Međunarodnim Crvenim krstom. To je, kako su oni opisali mandat. Taj mandat se praktično odnosi na Sloveniju. Oni su rekli, a to se vidi kasnije, da je Hrvatska ovde uključena u članu trećem – područje delovanja, gde se kaže: „Misija će se skoncentrisati na Sloveniju i ako treba na Hrvatsku“. Na Brionima je bila, „posve je moguće, i u Hrvatskoj“. Znači, Hrvatska je tu izdvojena, ali ne da ispada iz čitavog konteksta, a oni naravno, na tome insistiraju da Hrvatska bude strana ugovornica čitavog tog dokumenta, a što se tiče konkretnih aktivnosti u Hrvatskoj da bi to bio, naravno, predmet daljih pregovora, gde se, naravno, pretpostavlja koncenzus. To znači da će svako proširenje ovog mandata i svako proširenje čitavog okvira ovog Memoranduma podložno je koncenzusu svih zainteresovanih strana učesnica.

Sporno pitanje je bilo oko lociranja. Oni su tu predvideli koordinacioni komentar, koji su mislili da „iz praktičnih razloga da bude lociran u Zagrebu, a regionalni u Ljubljani“ ali bi veza bila sa Beogradom. To nije bilo prihvatljivo i predloženo je da bude Beograd, a regionalni centri u Ljubljani i Zagrebu. To je ostalo otvoreno kao problem. Oni su stalno tvrdili da je to, zapravo, samo iz praktičnih razloga. Zato su pravili takvu lokaciju njihovih aktivnosti. Bilo je dosta razgovora o tome šta bi sačinjavalo tu Misiju. Tu Misiju sačinjava osoblje, mislim da će to biti većinom vojno, ali u civilu, između 30 i 50 lica, a da bi oni praktički uveli svoju opremu, koja se sastoji od vozila. Naravno, vozila civilnog transporta, brodova brodovi su zato, ako bi trebalo da prebacuju u našu luku neki njihov kontingent da bi imali zato transportne brodove, ne vojne.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Kakav kontingent?

ŽIVOJIN JAZIĆ:

Od tih posmatrača, ako bi neki posmatrači dolazili morskim putem, onda bi im trebali brodovi. Oni bi to prebacivali njihovim brodovima. Rekao sam da pretpostavljam da će oni dolaziti, ipak, preko granice, da je to najnormalnije. Ali, oni su to ostavili. Avioni uključuju i helikoptere, kao i oprema koja ide uz to. Oni bi bili nenaoružani i u civilu, svi i vojna lica bi bila u civilu.

Oni su, naravno, tražili slobodu kretanja u području djelovanja Misije, tako da nemaju neograničenu slobodu kretanja, da se kreću gde god im „padne na pamet“. To je precizirano i ima nekoliko tačaka je zapisano u tumačenju odredaba Memoranduma. Tamo moraju imati vidnu identifikaciju i, što je važno, da će imati pratnju, sve njihove grupe koje se budu kretale i gde budu išle, od najmanje jednog pratećeg oficira. Mi smo precizirali da jedan oficir, ili jedno prateće lice, bude, svakako od strane federacije i, onda, naravno, da zavise od lokalnog terena, gde bude neko, recimo u Sloveniji.

Oni su postavili pitanje prevodilaca, da bi ih angažirali za lokalne razgovore, s tim da je pitanje finansija ostalo otvoreno. Na to ću se vratiti kasnije. Što se tiče sastava, iz svega je bilo očigledno da je ovo, prije svega i sporo u cjelosti, Misija Evropske zajednice, ali, ako bude interesenata od strane drugih članica KEBS/a, a i ovo su članice KEBS/a, onda bi oni primili one zemlje koje su zainteresirane, ali posle konsultacije i naše saglasnosti. O tome smo rasčistili i to znači da ne dolazi u obzir da bi oni uključivali u Misiju predstavnike zemalja koje nisu potpisnici ovog Memoranduma bez naše saglasnosti. Znači, samo ako se mi saglasimo, onda će oni to učiniti. Mi znamo da ima pet, šest zemalja koje su izrazile interes. Sami su rekli, a i mi smo to potvrdili, da preferiraju da naši susjedi ne učestvuju u toj Misiji. Znači, od strane susjeda ne bi, u tom osoblju, ne bi bili njihovi predstavnici.

Međutim, oni su istakli da, što se tiče članova Zajednice, kao susjedi su Italija i Grčka, a i Njemačka je član Zajednice, formalno ne mogu nikoga isključiti, jer su oni svi pravno jednaki tu postoji puna ravnopravnost i ne mogu njima reći: ovi mogu, a ovi drugi ne mogu, ali da imaju u vidu naše osjetljivosti. Preporučili su nam da, ako neka zemlja izvan kruga ne učestvuje naravno, misli se na Njemačku, da mi to direktno raspravimo sa Njemačkom, da oni ne bi mogli njima to da kažu: ne možete ući, ili možete. Oni su to ostavili otvoreno.

Što se tiče završavanja Misije, precizirano je ono što nije bilo na Brionima, da ta Misija traje tri mjeseca i nakon toga, onda je stvar strana govornica da utvrde da li treba da se produži, proširi. Znači, sve što nije ovde zapisano je predmet pregovora i sporazuma na bazi konsenzusa svih zainteresiranih strana.

ANTE MARKOVIĆ:

Od kada – tri mjeseca?

ŽIVOJIN JAZIĆ:

Od dana kada brionski dokumenti stupaju na snagu. Oni računaju taj period.

BRANKO KOSTIĆ:

Piše u Memorandumu.

ANTE MARKOVIĆ:

Nama je važno da možemo povezati sa ostalim našim programima i vremenskim periodom.

ŽIVOJIN JAZIĆ:

Mi smo do kraja doveli sve to, ali ćemo to utvrditi. Memorandum bi stupio na snagu odmah po potpisivanju a tromjesečni period se računa od potpisa Memoranduma ili od Brionske deklaracije. To je ostalo otvoreno. Jer, brionski dokumenti su osnova toga. Međutim, nakon tri mjeseca je sve podložno daljim pregovorima i daljem sporazumevanju, ako to bude potrebno.

Naravno, moramo računati da, u ovom periodu, pošto je Holandija ta koja predse-dava Savetom ministara, ona će praktično biti naš glavni pregovarački partner u osniva-nju i oni će, biti na čelu Misije. To su oni već međusobno dogovorili. To traje šest meseci. A, ako bi ta Misija trajala duže, naravno, onda je slijedeći Portugal. Jer, trojka nema stalnu

operativnu funkciju. Oni samo dolaze povremeno. Znači, Holandija je ta koja će voditi tu monitornu misiju.

Što se tiče imuniteta i privilegija, oni se tu ravnaju prema Bečkoj konvenciji i tu ne bi trebalo biti spora. Mi smo im još ukazali da, što se tiče obeštećenja, čemu oni daju veliki značaj za sve što može da nastane u toku vršenja Misije tu će trebati još precizirati stvari, jer bi tu mogle biti naše velike obaveze, u pogledu, recimo, povrede osoblja, stradanja, onda je naša strana dužna, ako to u sprovođenju Misije, da to obešteti. Ali, mi smo im ukazali da to mora biti u skladu sa međunarodnim standardima, jer se mora dokazati krivnja ili odgovornost. To ne može biti automatski. To je ostalo otvoreno.

SLOBODAN GLIGORIJEVIĆ:

A troškovi njihovog rada kod nas?

ŽIVOJIN JAZIĆ:

Sada dolazim na to. Ovo je sve bilo ono što je otvoreno, u svakom slučaju, to sve treba razjasniti, ako se to prihvati. Što se tiče troškova, mi smo predložili da svaka strana snosi svoje troškove. To znači da troškove Misije praktično snosi Zajednica njihove troškove, a s naše strane, snosili bi one troškove koji proizilaze iz naših aktivnosti. To znači, verovatno, plaćali bi tog oficira koji ih prati ili ono što daje Jugoslavija. Inače njihove troškove opreme, snose oni. Oni su rekli da znaju našu finansijsku situaciju i misle da tu neće biti problema i da će nam maksimalno izaći u susret, iako to, kažem, nije specificirano do kraja.

Mislim da oni od nas očekuju da im damo jedan broj vozila, iako će oni dovesti i svoja vozila. Sigurno bi prihvatili kada bi mi plaćali i prevodioca, ali mislim da možemo i to izostaviti, da to neće biti problem. Na kraju šta oni žele? To je da bude plenarni sastanak, po mogućnosti sutra.

BUDIMIR LONČAR:

Odustali su od toga.

ŽIVOJIN JAZIĆ:

Dobro. Ali, oni hoće da se to zajednički potpiše. To je, mislim problem, da sve tri naše strane ovaj Holandanin je ovlašćen, u ime Saveta ministara Zajednice, s obzirom da sam potpisuje i traži da sa naše strane budu predstavnici federacije, Hrvatske i Slovenije. To je njihov zadnji zahtev. Oni bi, naravno htjeli da bude što viši nivo sa naše strane, ali mi smo rekli da tu treba držati reciprocitet, s obzirom i na njihov nivo.

Ponavljam, ništa nije definitivno prihvaćeno i usaglašeno. To je ostalo još uvek u fazi razgovora. Imamo i obaveštenje da su Slovenija i Hrvatska prihvatile tekst ovog Memoranduma, prvo su vama dali, zatim su juče ponovo išli u Sloveniju i u Zagreb. Znači, sada je na Predsedništvu da donese konačnu odluku.

STJEPAN MESIĆ:

Hvala lijepo. Ko se dalje, javlja za riječ?

VELJKO KADIJEVIĆ:

Prvo bih dao tri napomene, a potom elemente procjene sadašnje situacije, u kojoj se nalazimo, i to u cjelini, a zatim prijedlog mijera. Prvo, napomene. Na poslednjoj sjednici Predsjedništva, situacija je ocijenjena tako da je bilo zahtjevano, i čak odlučeno, da treba držati vrlo brzo, čak je to časovima, ili danom bilo limitirano, držati sjednicu Predsjedništva, a to nije ispoštovano.

Što se tiče stanja u zemlji, kako ga mi vidimo, a posebno u oružanim snagama, to je već imalo na stanje u oružanim snagama. negativan efekat. Drugo, situacija u kojoj se nalazi naša zemlja, sada, bila je potpuno predvidljiva, ništa nije iznenadno, sve se to,

manje-više, odvija tako kako je već davno bilo očigledno da će se odvijati. Želim još jedan put da podvučem da je naša uvjerenje da u traženju rješenja moramo uvažavati, svakako, i to vrlo bitno uvažavati međunarodni faktor, ali ako budemo radili tako, kako nam on dik-tira, onda ćemo završiti u haosu građanskog rata.

Prema tome, mi treba da tražimo rješenje i to treba da bude u prvom planu, a međunarodni faktor, u mjeri, u kojoj može da pomogne, jer potpuno je jasno da međunarodni faktor i Jugoslavija, a taj međunarodni faktor nije jednoznačan. Ima onih, koji žele da raz-biju Jugoslaviju, a ima ih koji to ne žele. No, u svakom slučaju, ta prva konstatacija da sami treba da odlučujemo o svojoj sudbini, treba da bude da ima i svog konkretnog odraza na stavove, prema svemu ovome što se, sada, radi spolja prema nama. Treća napomena, stanje u JNA i njenom mjestu i ulozi i vrlo konkretnom cilju i zadatku, u ovoj situaciji, zahtijeva, u toku današnjeg dana, donošenje vrlo jasne i precizne odluke.

Mi smo u Štabu, zajedno sa komandantima, procjenjivali situaciju, neprekidno i no-čas i došli do zaključka da predložimo Predsjedništvu da se na današnjoj sjednici, zapravo na ovoj sjednici apsolutno donese vrlo jasna odluka o tome šta je zadaća JNA sada, i ka-ko ona tu zadaću da izvrši. Mi, bez takve odluke, ne bi mogli dalje snositi odgovornost za stanje u Armiji. Prema tome, ovo moje izlaganje i predlozi, sadrže i taj elemenat, taj bitan elemenat.

Prelazim na procjenu, mada je i ovo dio te procjene, ali sada konkretnije. Govoriću o tri stvari, i to uglavnom jezikom faktografije, pa neka, uglavnom, svako zaključuje na bazi te faktografije. Govoriću o tri stvari: o realizaciji Zaključaka Predsjedništva od 4. jula i De-klaracije, odnosno njenih aneksa u Republici Sloveniji i JNA.

Drugo, govoriću o stanju u ostalim dijelovima zemlje, ali samo jezikom činjenica pošto je sasvim izvjesno da se, makar se težišno sve svelo na zbivanja u Sloveniji, ne mo-že donositi ispravne odluke, a naročito ne kada je riječ o Armiji, njenoj ulozi, ciljevima i zadacima, ako se nema u vidu cjelina. Treće, govoriću o najelementarnijim podacima stan-ja u Armiji i njenoj borbenoj gotovosti. Na osnovu toga ću podneti tri osnovna prijedloga.

Sada idem na izlaganje faktografije. Prvo, realizacija Odluka Predsjedništva. Stanje, koje ću ja sada saopštiti, je stanje sa jutros i ići ću po tačkama. Prvo, uspostavljanje prvo-bitnog stanja na granici. Rukovodstvo Slovenije i njeni oružani sastavi, u potpunosti igno-rišu Odluku, odredbe Dokumenta o uspostavljanju režima na granici pre 25. juna. Oni su granice prema Italiji, Austriji, Mađarskoj, pretvorili u državne granice Slovenije. Republi-ka Slovenija drži 85 karaula, a preostale karaule, koje drže jedinice Jugoslovenske narodne armije, nalaze se u totalnoj blokadi i izolaciji. To je slika stanja na granici – po prvoj tački.

Drugo, deblokada jedinica teritorijalne odbrane, odnosno deblokade jedinica i usta-nova Armije. Jedinice teritorijalne odbrane i oružani sastavi Republike Slovenije i dalje drže u blokadi jedinice i ustanove Armije. Novi elementi blokade su: uspostavljanje kon-trolno-propusnih stanica na prilazima kasarnama i objektima, na kojima strogo kontroli-šu ulaz i izlaz lica i vozila, odobravaju, odnosno ograničavaju pokret i određuju dozvoljeno vrijeme boravka pripadnika JNA van kasarne.

Djeluje cinično, zbilja cinično djeluje ova priča kako se time obezbijeduje njihova sigurnost. Zbilja cinično! Takve kontrolno-propusne stanice posjednute su sa šest do osam pripadnika teritorijalne odbrane i dva do tri pripadnika MUP/a. Ja bih volio da su drugovi Tupurkovski i Bogićević smogli vremena i da odu na nekoliko ovakvih punktova, da to vide, jer onda mislim da bi to bila prava slika stanja, a i o ovim minama, o kojima je bilo riječi.

Sada su formirane, pred objektima u Kranju, Bohinjskoj Beli, Tolminu, Aševcima, Radovljici i na nekoliko mjesta u Ljubljani slični kontrolni punktovi, sa osam do deset pri-padnika MUP/a, nalaze se na raskrsnici puteva u Podgradu, Kozini, pred Sežanom i u Ško-fiji. Magistralni putevi su deblokirani, ali uz mogućnost da se barikade, vrlo brzo, mogu postaviti po potrebi. Na nekim putevima nalaze se prepreke od željenih šipki. U potpunosti

blokadi su kasarne u Ilirskoj Bistrici, Ljubljani, Črnomelju i Mariboru. Sve kasarne, na teritoriji Republike Slovenije neprekidno se osmatraju i oko njih je uspostavljen vatreni sistem.

Potpuno su blokirana skladišta u Novom Mjestu i Rakeku, kao i Centar za medicinsku rehabilitaciju u Rimskim Toplicama. Vraćanje sredstava i objekata. Sredstva i objekti JNA koja su oduzeta, do sada, nisu vraćena: karaule, kasarne u Škofija Loki, šest skladišta, Samački hotel u Vrhnici, Vojna ekonomija u Kranju i Postojini, Centar veze u Trnovskom Gvozdu. U rejonu Jezerskog, Hruščića i Kranj, jedinice Teritorijalne odbrane Slovenije onemogućile su rad tehničkim ekipama Armije koje su bile upućene, radi opravke i vraćanja oštećene tehnike u Kasarnama.

Inače, da ne bih propustio reći, o čemu je Vasil govorio, da se formiraju ekipe, koje će zajednički raditi, ili komisije koje će zajednički raditi, to je od 1. već nakon drugog dana bilo dogovoreno, i određeno je sa armijske strane, pet starešina na nivou vojne oblasti i korpusa, a kako oni rade, uostalom, pretpostavljam da će i drug Gračanin, koji je imao prilike da bude gore, o tome konkretnije reći.

Povratak u objekte mirnodopske lokacije. Sve jedinice Armije vratile su se u matične kasarne. Jedinice Teritorijalne odbrane i drugi naoružani sastavi Slovenije nisu povučeni u objekte mirnodopske lokacije. Jedinice Teritorijalne odbrane Slovenije nisu izvršile demobilizaciju, već je samo to učinjeno djelimično, ali je ljudstvo otišlo kućama, sa naoružanjem i opremom. Tako, na primjer, u Ljubljani je dio jedinica Teritorijalne odbrane smješten u đačkim domovima i školama, u Domu JNA, u Vrhnici smještena je protivtenkovska četa, u rejonu Kočevja razmeštena je zaštitna brigada, u Ljubljani protivavionska sredstva raspoređena su na Starom gradu, u Ljubljanskoj banci, Stadionu „Bežigrad“, i na svim državnim objektima Republike Slovenije.

Peto, slobodno komuniciranje javnim putevima i vazдушnim prostorom, jedinicama JNA nije omogućeno slobodno korišćenje komunikacija, već se za svaki pokret traži prijava i dozvola, a sve jedinice su praćene od strane milicije Republike Slovenije. Nastavljeno je zaprećavanje komunikacija izradom barikada, postavljanjem metalnih prepreka – ježeva, pa čak i miniranih prepreka, izradom minskih polja. Tvrdim – ni jedna jedina mina od strane Jugoslovenske narodne armije nije stavljena van kruga kasarne. Vi ste, Vasile, mogli i otići na lice mjesta, bilo gdje i u to se uvjeriti ako ste željeli.

Zaprečeni su putevi Zagreb – Ljubljana – Ajdovščina; Zagreb – Ljubljana – Nova Gorica; Ljubljana – Podnanos – Rupe – Ilirska Bistrica – Varaždin – Maribor i pojedine ulice u Ljubljani i Mariboru. Za korišćenje vazdušnog prostora, organi Republike Slovenije zahtjevaju najavu letova, njihovo odobravanje, kao i kontrolu transportnog materijala i pored toga što im je poznato da za kontrolu vazdušnog prostora, na teritoriji cijele Jugoslavije nadležna je odgovarajuća savezna uprava. Oni neće niti da deblokiraju vojni aerodrom u Cerklju, iako je on pod istim režimom kontrole.

Oslobađanje uhapšenih. Organi Republike Slovenije još uvijek nisu pustili sve uhapšene pripadnike JNA. Prema podacima od 10. i 11. jula, što nije bilo sve moguće i ustanoviti, jer su dizali ljude iz kuća, iz kreveta, zatvorima se nalazi još oko 100–108 pripadnika stalnog sastava i oko 84 vojnika. Nalaze se u dva zatvora u Ljubljani, Novoj Gorici, Izoli, Mariboru, Murskoj Soboti i Kranju.

Mogu da vam kažem da je šteta što ove podatke nismo imali do kraja, onu noć kada je bilo dogovoreno da se puste zarobljenici, jer bi i oni ušli u ono što je trebalo učiniti, pod uslovima koji su bili saopšteni. Kakav je odnos prema njima, može se vidjeti iz činjenice da dio njih štrajkuje glađu. Ali, osobito se ispoljava nehuman odnos prema pripadnicima srpske i crnogorske nacionalnosti.

Prekid vatre. Jedinice Armije apsolutno poštuju prekid vatre. Oružani sastavi Slovenije prekid vatre nisu potpuno poštovali, već su ga narušavali uglavnom napadima na

skladišta i pokušajima da ih zauzmu. Bila su takva tri pokušaja. Pritisak na članove porodica pripadnika Armije na članove porodica aktivnih vojnih lica i na građanska lica u službi u JNA vrši se neviđeni psihološko-propagandni pritisak, opkoljavaju se zgrade i onemogućava izlazak, zastrašuju se ljudi i djeca, ne dozvoljava se upis u škole, preko razglasa i sredstava informisanja upućuju se pozivi na dezerterstvo, odbija se svaki kontakt sa članovima porodica i drugi pritisci. Na taj način stvara se utisak o krajnje neprijateljskom okruženju u kome žive pripadnici JNA i njihove porodice.

Mogu vas obavjestiti, na bazi najnovijih noćasnijih podataka, da jedinice Armije neće moći dugo izdržati ovakav status i neće želeti da ga izdrže. Izgleda, kao da organima Republike Slovenije, iako na jednoj strani prihvataju zaključke i Deklaraciju, odgovara im, ili neki od njih priželjkuju da dođe do sukoba. Drugo pitanje je stanje u ostalim dijelovima JNA.

U toku ove godine bilo je i više, ali registrovano je 108 međunarodnih sukoba. U tome je poginulo oko 298 ljudi i ranjeno 472. U ovo se ne računaju gubici u Sloveniji. Znači, ukupno 770. To su napadi na pripadnike Armije – 743: vatreni – 51; porušeni objekti – 7; oštećena vozila – 17; razoružavanje starješina – 46; poginulih vojnih lica – 4; ranjeno – 39; povređeno – 183. Ukupno – 126. Gubici u Sloveniji: poginuli – 44; ranjeno – 184.

ANTE MARKOVIĆ:

Veljko, prvo si rekao da je 298 ukupno.

VELJKO KADIJEVIĆ:

U međunacionalnim sukobima i drugim sukobima koji su se dogodili u Jugoslaviji, van Slovenije – 298. I to ove godine.

ANTE MARKOVIĆ:

Ranjeno?

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ranjeno – 472; a ukupno – 770.

ANTE MARKOVIĆ:

To je ukupno?

VELJKO KADIJEVIĆ:

Da, u cijeloj Jugoslaviji – van Slovenije; i to civila. Tome dodaj, van Slovenije, poginulo vojnika, odnosno vojnih lica – 4; ranjeno – 39; povređeno – 83; ukupno – 126. Naravno, u ovom dijelu, u sukobima sa vojskom, šta je druga strana imala – o tome nemamo podataka. Prema tome, sigurno je da je još više.

Gubici u Sloveniji, kao što sam već rekao, od strane vojske – 44 mrtva; 184 – ranjenih. Sadašnja krizna žarišta u Jugoslaviji: Kninska krajina, Slavonija, Baranja, Srem, Banija, Kordun, Lika. Moguća nov krizna žarišta: Kosovo, Sandžak, Zapadna Makedonija, Hercegovina.

Naoružani sastavi, van oružanih snaga, i to samo oni do kojih smo mogli doći: u Hrvatskoj – oko 100 hiljada ljudi po raznim osnovama: policija, milicija, mirnodopski rezervni sastav, garda, dobrovoljci, zaštita; Slovenija – 55 hiljada; Krajina – 20 hiljada; ostali, razni dobrovoljci – 20 hiljada. To je ukupno 195 do 200 hiljada. Pored toga, na pomolu je da se teritorijalna odbrana, u svim dijelovima zemlje, stavi pod komandu republika, kao što je to učinjeno potpuno, u Sloveniji, ili se djelimično čini u Hrvatskoj.

Prema tome, republičke vojske, u ovom času, broje oko 200 hiljada vojnika organizovanih, plus tome je oružje koje je u narodu i koje je masovno, i još na pomolu stvaranje i preuzimanje teritorijalne odbrane u svoje komande, na različite načine i po nacionalnim osnovama u mješanim sredinama, što može znatno prevazići oružane formacije

Jugoslavenske narodne armije. To je, dragi drugovi, ona slika koju smo u martu, Štab Vrhovne komande predočavao Predsjedništvu SFRJ da će se dogoditi. Ona je sada tu, a kroz nekoliko dana biće još veća.

Stanje u Jugoslovenskoj narodnoj armiji samo nekoliko brojčanih podataka u upoređenju sa ovim što ste imali vidjeti, šta su ove druge vojske. Formacijska veličina Armije, mirnodopske, je 165.592 vojnika. To je, kao što znate, išlo u zadnjih godinu i po dana velikim smanjenjem, pa smo smo od vojske, koja je brojala, negdje, vojnika ukupno od 260 do 280 hiljada došli na ovu veličinu. Uzgred, da vam kažem, to ni jedna armija u Evropi i u svijetu nije do sada učinila. Od te veličine nije upućeno 17 hiljada regruta iz Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine i drugih dijelova Jugoslavije. Vraćeno je iz JNA, po osnovi bolesti, 13 hiljada. To je, inače, jedno jako karakteristično stanje zdravlja te omladine. Nije obučena majska i junska partija, koja je tek tu došla i koja iznosi 63 hiljade vojnika.

Prema tome, ukupno nije upućeno, ili nije obučeno od ovih 165 hiljada 93 hiljade vojnika. Prema tome, za izvršenje borbenih zadataka, oslanjajući se samo na mirnodopski sastav ostalo je mirnodopskoj armiji 72. 592, odnosno 70 hiljada vojnika.

Da bi taj nedostatak stanja i ovakve suočenosti sa problemima, koji su nastali, a na osnovu Odluke Predsedništva – ranije o podizanju borbene gotovosti i demobilizaciji, radi izvršavanja zadataka, koji su stajali pred njom mobilisano je oko 70 hiljada vojnika. Prema tome, sa borbeno sposobnim i mobilisanim sastavom armija raspolaže sa oko 140 hiljada vojnika, a već, ima organizovanu vojsku prema sebi od blizu 200 hiljada vojnika i, naravno, sa mogućnošću njenoga povećanja.

Tome treba dodati i sledeću vrlo bitnu činjenicu, preko koje se danas neće moći preći. U pogledu upućivanja regruta u Jugoslovensku narodnu armiju, republička rukovodstva, već su zauzela svoje stavove, ili su na putu da ih zauzmu. Slovenija ne upućuje. Hrvatska je donela odluku o moratorijumu na uput regruta. Predsedništvo Bosne i Hercegovine donelo je odluku da ne upućuje regrute u Sloveniju i Hrvatsku, dok je Ministarstvo odbrane Bosne i Hercegovine naredilo opštinskim sekretarijatima za narodnu odbranu da uopšte ne upućuju regrute u Jugoslovensku narodnu armiju. Makedonija, sada, izričito traži da se ne upućuju regruti u Hrvatsku i Sloveniju, Srbija, Kosovo i Vojvodina traže da se ne upućuju regruti u Sloveniju i Hrvatsku, ali još uvijek to čini upućuje ih. Crna Gora je nagovijestila, ali za sada upućuje regrute.

Naravno, da ovakvo stanje značilo bi već za nekoliko dana potpuni kolaps Armije, što neko želi, sasvim izvesno potpuni kolaps, sa potpuno nejasnom situacijom šta će se činiti i sa njenom potpunom nesposobnošću da se u ovakvom stanju u kome se nalazi zemlja, može odigrati ulogu, pogotovu ulogu preventivnog sprečavanja međunacionalnih sukoba, ono što ona ima svoju zadaću i stvaranje uslova za mirni rasplet jugoslovenske krize.

Imajući sve to u vidu i niz drugih stvari, o kojima ja neću govoriti, jer je o njima bilo govora mnogo puta, moj predlog odnosi se na tri tačke. Prva tačka u odnosu na Deklaraciju i anekse polaze od onoga što sam u početku rekao da treba prihvatiti svaku pomoć, a ne tutorstvo. Prihvatiti ono što se zove „monitoring“, o situaciji u Sloveniji, a to znači i uvid. Sastav bez vojske i bez zemalja, koje su bili okupatori u Jugoslaviji i sve aktivnosti po odobrenju, naravno, saveznih institucija i uz njihovu saglasnost.

Konkretnije primjedbe na tom duhu, mi ih imamo ovde pismeno, i to vrlo precizno, ja ih ne bih sada izlagao. Drugi predlog koji je za nas suštinski predlog i bez koga mi nećemo moći nigde dalje. To je predlog o Odluci koju Predsedništvo SFRJ treba da donese, a koje ima za cilj da se ono što su zaključci Predsedništva od 4. jula i ono što je prihvaćeno o Deklaracije i Aneksa, Armiju stavi u poziciju da sa svoje strane na miran način obezbeduje to sprovođenje u život.

Drugo, što nije ni malo manje važno jeste da Armija zna na čemu je, koje je njeno mjesto i uloga i koji joj je cilj i zadatak sada, u ovom vremenu, vrlo precizno, bez nekog

okolo tamo–amo preganjanja, koje može biti i ovako i onako, a pogotovo ne stavljanja pod bilo kakvu kontrolu i tutorstvo bilo kakvog stranog faktora. Ta odluka je ovdje pripremljena, napisana i u momentu kad to bude potrebno ona će biti vama stavljena na raspolaganje.

Njena suština se sastoji u tome: pre svega, da se odmah prekinu svi oružani sukobi na cjeljoj teritoriji SFRJ, a u roku od četiri dana demobilišu svi oružani sastavi na teritoriji SFRJ, osim JNA i redovnog mirnodopskog sastava milicije. odnosno policije. Zatim, ono što slijedi u odnosu. Zatim, ono što se odnosi na regrute i njihov tretman, i, zatim, po mjeri rješenja prve i druge tačke znači demobilizacije ovih snaga i dolaska regruta, otpuštanje mobilisanih i pripadnika Armije sada; zatim stvaranje uslova za život i rad u Sloveniji, kako je to predviđeno i zaključcima Predsedništva; zadatak koji proizilazi Armiji iz apsolutne obaveze da se u kriznim žarištima drži i onemogućavaju sukobi; zatim, da Predsedništvo formira komisiju, koja će vrlo ažurno pratiti izvršavanje svih tačaka od 1. do 6.

Osmo, da Štab vrhovne komande oružanih snaga naredi da pripremi i preduzme sve vojne i druge mjere i akcije, kojima će se osigurati dosljedno ostvarivanje odredbi ove odluke. To je siže ove Odluke, koju ćete dobiti na ruke kad se o tome donese zaključak. Treći predlog jeste, ovo je sve u funkciji ovog trećeg, o čemu ću reći, a to je da se najkasnije u ponedjeljak, a možda i prije otpočne ono što smo zadnji put rekli sa organizovanim razgovorima o političkoj budućnosti Jugoslavije i da se ti razgovori moraju završiti u vremenu najkasnije do 15. avgusta.

Po našim procenama to je apsolutno moguće učiniti i mora se učiniti. Mi, po našim procenama, mislimo da je to apsolutno moguće učiniti da se, zapravo, mora učiniti, a da onda realizacija toga ide po jednom, isto tako utvrđenom dinamičkom planu. Hvala, završio sam.

STJEPAN MESIĆ:

Dalje, ko želi riječ? Petar Gračanin.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ako možemo da dobijemo ovu Odluku o kojoj je Veljko govorio?

VELJKO KADIJEVIĆ:

Možete je dobiti odmah.

PETAR GRAČANIN:

Rekao bih nekoliko reči o proceni situacije u zemlji, a zatim ono što se odnosi na Republiku Sloveniju, možda i nekoliko predloga.

Bezbednosna i ukupna situacija u Jugoslaviji je najteža u posleratnom periodu. Jednostrane i protivustavne odluke, kojima je doveden u pitanje integritet i teritorijalna celokupnost Jugoslavije, samo su nagovestile sa kakvim katastrofalnim posledicama možemo da se suočimo. Preti neposredna opasnost od izbijanja kombinovanih sukoba širih razmera: prvo, republike koje hoće da se otcepe sa saveznim organima; drugo, između pojedinih republika; treće, u kriznim žarištima u okviru jedne republike; i, četvrto, izbijanje građanskog rata, odnosno oružanih sukoba između naroda.

Na sve ove mogućnosti ukazivao sam više puta u bezbednosnim procenama Saveznog sekretarijata za unutrašnje poslove a one su, sada, nažalost, postale i realnost. Nastavlja se sa daljim naoružavanjem. Svakodnevna je upotreba vatrenog oružja i zbog toga dolazi do ljudskih žrtava. Mi, praktično, kao da smo se navikli da gubimo ljudske živote. Pojave iseljavanja i bežanja u nekoj vrsti zbegova se šire.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Oprosti, Pero, kada si ovo spomenuo, kao faktografiju po našim podacima, ima oko 27.000 izbeglica. Tu nisu uračunate porodice aktivnih vojnih lica, koje bježe po Jugoslaviji.

PETAR GRAČANIN:

Pojave iseljavanja i bežanja u zbegove se šire i to više nije samo karakteristika nekih područja u Republici Hrvatskoj, već toga ima i u delovima Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine, kao i u drugim republikama. Svakodnevni su slučajevi arogantnog postupanja prema građanima, vojnim licima, pa i prema kolegama iz drugih organa unutrašnjih poslova od strane pripadnika drugih pripadnika ministarstava unutrašnjih poslova republika.

To se, posebno, čini u prevozu i na komuniciranju po čitavoj našoj zemlji. Ne smanjuje se broj nacionalističkih ispada na čitavom prostoru zemlje. Mogli ste videti na kakav se način ruše granična obeležja na našoj granici prema Albaniji. Lako je zaključiti šta to znači. Opšti imperativ je da se obezbedi mir, jer je to jedini mogući okvir da se omoguće pregovori o svim spornim pitanjima o budućnosti Jugoslavije. U tom smislu, izuzetan značaj imaju Zaključci Predsedništva SFRJ od 4. jula i Brionska deklaracija od 7. jula 1991. Zbog toga, zabrinjavaju procesi pojačane militarizacije celokupnog jugoslovenskog prostora, korišćenje moratorijuma za dalje naoružavanje i intenzivne ratne pripreme, vršenje mobilizacije na republičkim nivoima, eskalacija propagandnog rata i posebna kampanja protiv Jugoslovenske narodne armije, Zaključci Predsedništva SFRJ kao i Brionski sporazumi se i direktno krše.

Ograničiću se na pitanja iz nadležnosti Saveznog sekretarijata za unutrašnje poslove, što se tiče Republike Slovenije. Prvo, režim na granici, na teritoriji Republike Slovenije, još uvek ne funkcioniše u skladu sa sporazumima. Sve granične prelaze drže slovenački organi, ali se ne primenjuju savezni propisi o kontroli prelaženja državne granice. Pored toga, Republički sekretarijat za unutrašnje poslove Republike Slovenije ne izveštava Savezni sekretarijat za unutrašnje poslove o ovim pitanjima tako da ne raspolažemo podacima o situaciji i stanju na granici, mada smo više puta kontaktirali sa njima, ali, oni ne govore šta rade na toj granici.

Zbog toga, neophodno je da Predsedništvo SFRJ ustanovi određene mehanizme kontrole sprovođenja ove obaveze – kada se radi o granici Jugoslavije. Drugo, slovenački organi ne poštuju ni obavezu vraćanja svih sredstava i opreme Saveznog sekretarijata za unutrašnje poslove. Radi se o 150 pušaka i jednom broju kratkog naoružanja, kao i o oduzetim uniformama i drugoj opremi, uključujući i službene legitimacije radnika Saveznog sekretarijata za unutrašnje poslove, koji su bili, „zarobljeni“ u vreme sprovođenja Odluke Saveznog izvršnog veća od 25. januara ove godine.

Sa neopravdanim zakašnjenjem i uz velike dodatne probleme, oslobođeni su tzv. zarobljeni radnici Saveznog sekretarijata za unutrašnje poslove. Radilo se o 155 radnika, od ukupno 405 upućenih po Odluci SIV/a, da se neposredno angažuju na obezbeđenju izvršenja saveznih propisa o prelaženju državne granice na teritoriji Republike Slovenije. Posebno je bio neprihvatljiv i ponižavajući tretman trojice radnika Saveznog sekretarijata za unutrašnje poslove, koji su zajedno s jednim radnikom Savezne uprave carina, protivpravno lišeni slobode 27. juna u Ljubljani. Njihov zadatak je bio isključivo da prate sprovođenje Odluke SIV/a i o tome izveštavaju Savezni sekretarijat za unutrašnje poslove i druge nadležne organe u Federaciji.

Ovi radnici su oslobođeni, inače, tek 9. jula, kao poslednji od svih tzv. zarobljenih pripadnika saveznih organa, i to posle više bezuspešnih intervencija i apela, uključujući i predsednika SIV/a, a ja sam molio i gospodina Mesića da i on interveniše. Evo, sada je i general Kadrijević govorio da ima još stotinu i više ljudi koji se nalaze tamo.

Neophodno je da, ovom prilikom, ukažem na nehuman i nedopustiv tretman tzv. zarobljenih radnika, kao i pripadnika JNA i drugih saveznih organa. Na njih je vršen strahovit pritisak, maltretirani su, policijski saslušavani na nedozvoljen način, u cilju iznuđivanja iskaza, nisu imali ni elementarne higijenske i druge uslove. Ovakvi necivilizovani postupci

državnih organa Slovenije moraju se osuditi i sa njima treba da bude upoznata javnost. Mada Kontrola vazdušnog saobraćaja nije u neposrednoj nadležnosti Saveznog sekretarijata za unutrašnje poslove, napominjem da je od izuzetne važnosti da se dosledno izvršava postignuti sporazum, da postoji samo jedna kontrola vazdušnog saobraćaja u Jugoslaviji, koju će da garantuju nadležni savezni organi.

To je neophodno zbog bezbednosti punktova, vazduhoplova, posade i robe, uključujući i međunarodni vazdušni saobraćaj, u skladu sa obavezama SFRJ, o čemu je govorio, takođe, general Kadijević. Hteo bih da istaknem da je neophodno da se usvojeni Moratorijum od tri meseca dosledno poštuje, od svih strana. Međutim, podaci sa kojima raspolaže Savezni sekretarijat za unutrašnje poslove, mada nepotpun, ukazuje na brojne primere upotrebe nasilnih postupaka, sa krajnje opasnim bezbednosnim i drugim posledicama. To je sada najizraženije u Republici Hrvatskoj, a napeta je situacija i u ostalim republikama. Ovakvi akti prete da već u startu ponište rezultate sporazuma, do kojih smo teško došli.

Predsedništvo SFRJ, u okviru svojih ustavnih prava i odgovornosti, mora da učini, u ovakvoj situaciji, mora da učini sve da obezbedi pridržavanje usvojenih Zaključaka i Deklaracije, prvenstveno mirnim rešenjem jugoslovenske krize. Hteo bih da objasnim nešto oko formiranja komisije SIV/a, to je bilo 3. Ja sam određen da pođem u Zagreb, samnom je pošao podsekretar u Saveznom sekretarijatu za pravosuđe, jedan pomoćnik iz Saveznog sekretarijata za unutrašnje poslove. Mi smo pošli u Zagreb. i dogovorili se još sa Komandom Pete vojne oblasti da bude general Rašeta. Sa strane Republike Slovenije su bila tri člana, član Predsedništva i predsednik Saveta za zaštitu ustavnog poretka Miro Plut, zamenik republičkog sekretara za narodnu odbranu Bogataj i zamenik republičkog sekretara za unutrašnje poslove Boris Žmar.

Mi smo razgovarali sedam časova na aerodromu u Zagrebu. Oni su bili ovlašćeni samo da razgovaraju o tri pitanja: prekid vatre, deblokada putnih pravaca, a ne i kasarni i povratak jedinica u kasarne. Mi smo imali zadatak da razgovaramo o šest pitanja: ova tri pitanja i još o puštanju tzv. naših zarobljenih pripadnika SSUP/a, posebno pripadnika JNA, zatim, o povratku materijalno-tehničkih sredstava i o granici. Kazali su da nisu ovlašćeni da razgovaraju o ova druga tri pitanja, mada smo mi nabacili svih šest pitanja. Onda su, na kraju, rekli, kada je to završeno, oko tri časa, 4. ujutru, da će nam se javiti između 10 i 11, da dođe jedna grupa u Zagreb, takođe, da razgovara, jer je ona kompetentnija za ova druga tri pitanja. Oko 11 časova se javio član Predsedništva Plut telefonom i rekao da oni ne bi dolazili sada u Zagreb, nego predlažu sledeće: Što se tiče političkih pitanja, to su ova tri: granica, vraćanje opreme i zarobljenici, to podižu na nivo najmanje predsednika SIV/a a i Predsedništva Jugoslavije. Samim tim ova naša komisija je eliminisana, a da o tehničkim pitanjima može da se razgovara. Oni su odredili za to Bogataja, a da Komanda Pete vojne oblasti odredi, takođe, predsednika komisije. Peta vojna oblast je imala ljude na terenu, ali nikako da se sastanu. General Rašeta je, toga dana, nekoliko puta kontaktirao, a oni su stalno govorili da to treba još da se vidi, jer su to tehnička pitanja, ali bi bilo hitnije da se razgovara o političkim pitanjima.

Kada sam predložio da odemo na teren, rekli su, takođe, da nisu kompetentni. Kažu kompetentan je za to republički sekretar za narodnu odbranu, ili republički sekretar za unutrašnje poslove. Ja sam, skoro nekoliko časova, ostao na telefonu, tražeći ih, nisam mogao da ih dobijem, jer su stalno bili na zasedanju. To je ovo, kada se radi o komisiji. Oni su ovu komisiju, koju je odredilo Savezno izvršno veće, praktično mene sa tim eliminisali i razgovore, koji su se vodili, a to su ti razgovori na Brionima, koje su vodili u subotu i nedelju.

Toliko o komisiji, za koju se, više puta insistira zašto ne radi. Verovatno da treba da zdejstvuje ta tehnička komisija koja treba da rešava te akutne probleme, posebno gde dođe do incidenata. Momentalna situacija – najteža je situacija tamo gde se gube životi, a to

je prostor istočne Slavonije, Baranje, zapadnog Srema, Banija, Lika, Krajina, pa i Bosanska krajina, i tu preti opasnost, tako da ima dosta kriznih žarišta, a ima i gde se svakodnevno gube životi.

Predlažem da se to što pre zaustavi. To treba da učini ovo Predsedništvo i rukovodstva republika. Ukoliko se to ne zaustavi, treba zatražiti od republika stanje i njihove predloge za rešavanje sukoba, jer je to najhitnije, što može da bude, a to je da sprečimo da ne dođe do katastrofe, jer svakoga dana ljudi gube živote, a ja sam napomenuo na početku da se ne naviknemo na to. Videli ste broj poginulih, broj ranjenih. Jer, ako konstatujemo danas dva, sutra tri, nije to puno, mislim da će nas dovesti u takve sukobe sa nesagledivim posledicama. Iz tog malog sukoba, može se pretvoriti u veliki sukob, o kojem sam govorio na početku. Ova četiri sukoba mogu biti sa velikim posledicama.

To sam hteo da predložim na kraju. Što se tiče nas, Saveznog sekretarijata za unutrašnje poslove, kakve su mu mogućnosti, činićemo koliko god možemo napore da bar održimo ovu službu državne bezbednosti da nam funkcioniše, i ono što nam je osnovni zadatak, a to je da i taj strani faktor, koji je sada u ofanzivi, verovatno da ćemo dati jednu zbirnu informaciju, sutra ili prekosutra, da se vidi i ovde na Predsedništvu, kakva je ofanziva u našem prostoru. Toliko.

ANTE MARKOVIĆ:

Mogu li nešto da kažem, Stipe?

STJEPAN MESIĆ:

Izvoli. Predsjednik Saveznog izvršnog vijeća Ante Marković.

ANTE MARKOVIĆ:

Nemate cijelo Predsjedništvo.

SEJDO BAJRAMOVIĆ:

Bilo bi bolje da napravimo pauzu, da bismo bili u kompletnom sastavu.

STJEPAN MESIĆ:

Bogić je na sastanku sa Francuzima, prima Miteranovog³³ predstavnika.

STJEPAN MESIĆ:

Dajem pauzu.

(Pauza od 13,15 do 14,30 sati).

STJEPAN MESIĆ:

Ako se slažete, možemo preći na raspravu, s tim da će Ante svoje izlaganje iznijeti kada se vrati.

BRANKO KOSTIĆ:

Neću se osvrtni na ove izvještaje koje smo dobili od članova Predsjedništva, koji su bili zaduženi za praćenje izvršenja Zaključaka, pa ni na sve ove informacije koje su dali rukovodioci nadležnih resornih organa. Preći ću, odmah na iznošenje mišljenja o tekstu Odluke koju je predložio savezni sekretar za narodnu odbranu.

Odmah da kažem da izražavam negativan stav prema ovakvom sadržaju Odluke, zbog toga što, kao član Predsjedništva, u jednoj ovako dramatičnoj situaciji, ne mogu na sebe preuzeti više odgovornost da treći ili četvrti put dolazimo u situaciju da usvajamo zaključke, da ih oročavamo, kao što je to ovdje dato, uz svo uvažavanje i ozbiljnosti pristupu, koji se vidi iz ovog prijedloga odluke.

Ali, ja sam za to da mi ne zatvaramo oči pred činjenicama. Ako se ovom odlukom predlaže razoružavanje svih paravojnih formacija, za period od četiri ili četrnaest dana,

33 Fransoa Miteran, predsednik Francuske.

unapred sam siguran da radimo uzaludan posao. Prema tome, doći ćemo opet u poziciju da konstatujemo da ono što je i 15. maja ako se ne varam Predsjedništvo zaključilo, nijesmo izvršili. U želji da nađemo mirno rješenje, lično mi ne bi smetala ni ovakva jedna formulacija, koja bi mogla, na određen način, da znači neki konačan ultimatum i bez ustručavanja da to kažemo. Ali, tačka 8 prijedloga ove odluke podrazumijeva i odriješene ruke Jugoslovenskoj narodnoj armiji da, ukoliko se ovo mirnim putem ne može dovesti, Jugoslovenska narodna armija upotrijebi i sredstva koja ima na raspolaganju da bi se ovi Zaključci izvršili.

Mislim da za rat i za upotrebu Jugoslovenske narodne armije nikada nije kasno, bez obzira na to da, ako bi došli u tu poziciju, bilo bi bolje danas, nego sutra. Naime, smatram da angažovanjem vojne sile, udarili bi u već započeti proces mirnog rješavanja krize, koji je, ipak, dao određene rezultate. Svi blokirani, opkoljeni, ili lišeni slobode, pripadnici JNA, SSUP/a, Savezne uprave carina i drugi pripadnici saveznih organa i institucija izvučeni su i oslobođeni.

BORISAV JOVIĆ:

Slušao si Veljka, ima još 150.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Tačno.

BRANKO KOSTIĆ:

To je bilo na osnovu ovih informacija.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ne, na osnovu ove koju sam ja podneo sa brojkama, prva pretpostavka nije tačna.

BRANKO KOSTIĆ:

Ja bih se uzdržao od te kvalifikacije koju si ti meni rekao, ali dobro. Vatra je prekinuta. Tamo se više ne gine. Kasarne na teritoriji Slovenije, urednije se snabdevaju strujom, vodom, hranom i drugim potrebama. U međunarodnoj javnosti, posebno u Evropi, Slovenija je dosta izolovana. Evropska zajednica i njena Misija su te koje vrše pritisak koje vrše pritisak na Sloveniju da prihvati i da se pridržava mirovnog plana. Mi imamo podršku i za integritet Jugoslavije i za pokazanu spremnost za mirno rješenje krize.

Angažovanjem Jugoslovenske narodne armije, bez obzira što bi ona mogla za relativno kratko vrijeme baciti Sloveniju „na koljena“, izazvali bi odijum međunarodne javnosti, izgubili bi postojeću podršku, okrenuli bi simpatije, pa čak i podršku djela evropske i svjetske javnosti, prema Sloveniji i ubrzali odluke o priznavanju samostalnosti Sloveniji, posebno od nekih zemalja. Ne isključujem mogućnost neposrednog uplitanja inostranog faktora i internacionalizaciju, koja i proširenje sukoba, ukoliko bi Jugoslovenska narodna armija upotrijebila vojnu silu. U takav poduhvat, morali bi poslati hiljade mladića u rat, sa realnim izgledom na nove i neuporedivo veće žrtve od dosadašnjih. Angažovanje Jugoslovenske narodne armije izazvalo bi velike žrtve među civilnim stanovništvom na području Slovenije i dovelo bi do ogromnih razaranja na tom području.

Nakon svega toga, moralo bi se sjesti i razgovarati uz još manju spremnost slovenačkog naroda da tu Jugoslovensku narodnu armiju prihvati kao svoju i da prihvati, eventualno, zajednički život sa drugima u Jugoslaviji. Zbog svega toga, zalažem se za nastavak započetog mirovnog procesa i za stvaranje uslova da se putem razgovora postigne dogovor o budućem uređenju Jugoslavije, uključujući i realnu mogućnost otcepljenja Slovenije, ali na ustavan način i nakon utvrđenih međusobnih obaveza i dogovorenog diobenog bilansa.

Međutim, uvjeren sam da Slovenija, kao ni do sada, neće poštovati preuzete obaveze. Na to bi je mogli privoljeti samo vojnom silom, a pošto nijesam za tu opciju, postavlja se pitanje šta preuzeti da se u periodu pregovora zaštiti integritet svih pripadnika Jugoslovenske narodne armije, sada razmiještenih na teritoriji Slovenije, i njihovih porodica.

Izvlačenje Jugoslovenske narodne armije sa tog područja i utvrđivanjem novih državnih granica, uz prihvatanje otcepljenja Slovenije, kao već provedenog čina, nije u nadležnosti ovog Predsjedništva. Bio bi to protivustavan potez Predsedništva SFRJ.

O tome može odlučiti samo savezni parlament, uz prethodnu saglasnost republičkih skupština i uz pretpostavku donošenja ustavnog zakona, koji bi takvu mogućnost otvorio. Za takvo rješenje potreban je rok od najmanje 60 dana, po mom mišljenju računajući da se odmah raspišu višestranački parlamentarni izbori, za Savezno vijeće Skupštine SFRJ.

Imajući sve ovo u vidu, a uvjeren da mi danas moramo donijeti konkretne odluke i zaštititi integritet dijela Jugoslovenske narodne armije, koji je lociran u Sloveniji, kao vrhovna komanda oružanih snaga u Sloveniji mi imamo mogućnost da donesemo odluku o teritorijalnom prerasporedu ovog dijela snaga JNA, što bi u okviru svojih nadležnosti mogao operacionalizovati Štab vrhovne komande. Ovakvim rješenjem ne zadiremo u pitanje teritorijalne cjelovitosti Jugoslavije i njenog integriteta, tim prije, sto je moja procjena – da nam, s obzirom na stanje u Evropi, na tom dijelu granice ne prijete neposredna opasnost spolja.

Nekoliko riječi o Deklaraciji. Prema mojoj ocjeni, a na osnovu mišljenja naše stručne službe, Deklaracija koju niko ne potpisuje nije akt sa međunarodnim pravnim dejstvom. Ona predstavlja akt izražene političke volje, saglasnosti i moralne obaveze stranaka u dogovoru da se pridržavaju dogovorenih principa. Zato mislim da nije potrebno da je usvaja Savezna skupština, a da je dovoljno da se o njoj izjasni Predsjedništvo SFRJ. Polazeći od toga mislim da bi trebalo da prihvatimo Deklaraciju. U aneksima, koji predstavljaju sekundarna akta u odnosu na Deklaraciju imam dvije rezerve.

Prva se odnosi na dio poslova i nadležnosti posmatračke Misije, u dijelu koji se odnosi na JNA. Druga rezerva odnosi se na klauzulu, koja govori o uvođenju evropskih standarda na granicama SFRJ. Ukoliko sve aktivnosti posmatračke Misije podliježu našoj saglasnosti, odnosno našim nadležnim organima, a to znači i Saveznom sekretarijatu za narodnu odbranu ove rezerve ne bi trebalo da ospore prihvatanje Deklaracije od strane Predsjedništva SFRJ.

STJEPAN MESIĆ:

Izvoli, Boro.

BORISAV JOVIĆ:

Pre svega, rekao bih par reči o izveštaju o poseti Trojke ministara vanjskih poslova Evropske zajednice 7. jula 1991. koji je podneo savezni sekretar za inostrane poslove. U njegovim zaključnim ocenama, na strani 6. stoji u drugom pasusu: „U takvim okolnostima uključivanje međunarodne zajednice u rešavanju jugoslovenske krize postalo je ne samo neizbežno, već i neophodno sa stanovišta osiguranja podrške opciji, koja po uverenju savezne vlade nema alternativu, miroljubivi dijalog i očuvanje celovitosti zemlje, na bazi dalje demokratizacije, punog uspostavljanja pravne države i poštovanje ljudskih prava, uz stvaranje pretpostavki za nastavak reforme“.

Prvo, ovde govori savezni sekretar za inostrane poslove o uverenju savezne vlade i shvatanju brionskog sastanka, ali se ne pominje jedna vrlo značajna reč –samoopredeljenje naroda. Ja insistiram na tome da u razgovorima koje sam ja imao sa ministarskom Trojkom, da su oni svoju ambiciju sveli na dve tačke. Prva, mir i druga, samoopredeljenje naroda. Što se tiče integriteta Jugoslavije u okvirima odlučivanja naroda na bazi samoopredeljenja. Integritet da, ako se narodi slože.

Prema tome, takva ocena je nepotpuna, netačna i ona ne može da se ovde podmeće kao uverenje savezne vlade, da nema alternative očuvanju celovitosti zemlje. Ima alternative ukoliko samoopredeljenje naroda dođe do druge alternative. Ja molim da se to ispravi, jer ovo ne odgovara duhu razgovora, niti realnostima. Ako mi hoćemo, po svaku cenu, da

sačuvamo integritet zemlje, ne uvažavajući samoopredeljenje naroda onda nemamo šta da razgovaramo, jer ćemo izgubiti sagovornike. Bilo bi dobro da se na bazi samoopredeljenja ostvari integritet zemlje.

Na sedmoj stranici – ima drugi novi pasus, koji kaže: „Upotreba sile u Sloveniji naišla je, u celini gledajući, na osudu evropske javnosti“. Dakle, to je jedna konstatacija, a odmah iza toga dolazi druga konstatacija „bez obzira na činjenično stanje formirano je uverenje“. Pazite, tamo je naišlo na osudu evropske javnosti a sada kaže: „formirano je uverenje da se radi, pre svega o upotrebi sile od strane JNA, protiv jednog političkog čina Deklaracije o nezavisnosti“, a ne o nasilnoj primeni jednostrane političke odluke od strane Slovenije. Ne može u jednom istom pasusu da stoje dve potpuno kontradiktorne stvari – da je upotreba sile u Sloveniji naišla na osudu evropske javnosti, a s druge strane formirano je uverenje silu je upotrebila, valjda, Slovenija protiv Jugoslovenske narodne armije. To mi znamo ovde, sem, ako se ne misli i ovde, od onih koji pišu da je silu upotrebila JNA. Drugo je ovo šta je formirano uverenje. Ovo je potpuno neprecizna formulacija, koja bi morala da bude sasvim uravnotežena i čista. To je jedna stvar.

Druga stvar. Smatram da se u ovoj situaciji Predsedništvo Jugoslavije prilično ležerno odnosi prema problemima, da nas dnevni događaji prestižu, da nećemo biti u stanju da pratimo situaciju i blagovremeno reagujemo, ukoliko ne budemo radili i reagovali dnevno. Meni uopšte nije jasno zbog čega se prave ovolike pauze u radu Predsedništva, u vezi sa ovom situacijom. Zamolio bih da se to prevaziđe.

U pogledu ovih dokumenata, mislim da je važno da se bar ovde zapisnički jasno konstatuje da se Aneks I odnosi isključivo na Sloveniju. Ovde je sada od strane Saveznog sekretarijata za inostrane poslove objašnjeno i u svim tačkama toga Aneksa, pominje se isključivo Slovenija, kao na primer režim na granici, gde se govori da će policija Slovenije ga preuzeti. Kad se radi o drugoj tački, odnosno o carini govori se o saveznoj vladi i vladi Republike Slovenije. Kad se govori o četvrtoj tački o granici, govori se o 25. junu, jer u Hrvatskoj ni pre 25. ni posle 25. nije menjano ništa na granicama. Ali glavna zabuna bi mogla nastati kod tačke 5 gde se nigde ne pominje Slovenija, ali se pokušava u javnosti, potpuno svojevoljno tumačiti da se ova tačka 5 odnosi na povlačenje jedinica JNA u kasarne, u celoj Jugoslaviji, što je za Predsedništvo neprihvatljivo, jer naša Odluka od 9. maja ima tačno određene zadatke, u odnosu na JNA, u Republici Hrvatskoj. Zbog toga, ovaj Aneks može da ostane ovakav kakav je, ali mora ostati jasno u našem zapisniku shvatanje da se on isključivo odnosi na Republiku Sloveniju. To je druga stvar.

Što se tiče Deklaracije, bez obzira na to što ona ima dobru nameru i što ćemo je, svakako, usvojiti, ipak se mora imati u vidu ova alineja: „Kolektivno Predsedništvo mora imati puno ovlašćenja i igrati svoju političku i ustavnu ulogu u pogledu saveznih oružanih snaga“. Time se implicitno isključuje ustavna nadležnost Predsedništva u pogledu drugih oružanih snaga i faktičko stanje pokušava da pretvori u jedan politički sporazum, koji je za mene neprihvatljiv, ali treba da znamo šta ovo znači. Takođe, nije jasno šta znači „deaktivacija teritorijalne odbrane Slovenije“. Da li to znači da prestane da puca u Jugoslovensku narodnu armiju, ili znači da treba da se demobilise? Mislim da je to dosta značajno da se zna šta je. Ali, nije dovoljno jasno.

Mislim da se mogu ova dokumenta sa Briona usvojiti kao osnova za rad, s tim sa ovim upozorenjima. Hteo bih da kažem još nešto Predsedništvu da je u Srbiji stanje vrlo alarmantno u pogledu prebeglih iz Hrvatske, da je ta cifra dostigla 20.000 i da se dnevno, masovno povećava, naročito žene i dece, da je više neodrživo odlaganje razmatranja ovog pitanja na Predsedništvu SFRJ. U toku prošle nedelje na sednici sam zahtevao da se to pitanje raspravi u toku ove nedelje na Savetu za zaštitu ustavnog poretka i na Predsedništvu. Moram vam reći da trpim ogromnu kritiku u našoj Republici što se to ne stavlja na dnevni red. Zaista, molim da se odmah zakaže sednica Predsedništva sa razmatranjem ovog

pitanja, ili se može, na neki način zaustaviti tok događaja ili se mora na saveznom nivou rešavati problem izbeglica. Mi to više, ne možemo sami rešiti.

Lično mislim i preporučujem da bi se vratio ugled Jugoslovenskoj narodnoj armiji, ako nam je do toga stalo, da se objavi suština javnosti naše sednice od 14. i 15. marta, sa svim onim što je Armija predložila i što Predsedništvo nije odobrilo, da se to jasno vidi, a ne da se sada Armija stavlja na „stub srama“ zašto ona nije obezbedila razoružavanje, kao i sve drugo zbog čega je do ovoga došlo. Hteli ili ne, to će na kraju izaći u javnost, a onda će se svi čuditi kako to narod nije mogao tačno da zna.

Što se tiče Odluke koja je predložena, smatram da mi moramo stvoriti uslove za dalje političke razgovore sa Evropom, kao i u Jugoslaviji uslove mira, a isto tako, da moramo stvoriti potpuno normalne uslove za život i funkcionisanje jedinica Jugoslovenske narodne armije.

Po mom dubokom ubeđenju, to se neće moći ostvariti ukoliko ove jedinice Jugoslovenske narodne armije ostanu na teritoriji Slovenije, s obzirom na to da sve što smo do sada dogovarali, uglavnom, nije ostvarivalo, ili se ostvarivalo vrlo teško i loše. Po mom mišljenju, trebalo bi da nađemo neko rešenje koje bi značilo mogućnost ostvarivanja i jednog i drugog cilja, da se stvari mirno razreše i da jedinice Jugoslovenske narodne armije ne budu izložene torturi na ovakav način kakav je tamo.

Bilo bi pametno da se ove jedinice razmeste van teritorije Slovenije, ne napuštajući Sloveniju u tom smislu da Jugoslavija ostavlja Sloveniju i da joj prizna samostalnost jedinstavnom odlukom da se te jedinice razmeste van teritorije Slovenije.

STJEPAN MESIĆ:

U Hrvatsku?

BORISAV JOVIĆ:

Mogu da dođu i u Srbiju, meni ne smeta. One sada tamo ne mogu niti normalno da žive, niti da vežbaju. Vojska koja ne može da ide na poligone da vežba, nije vojska, kao zatvorenik u zatvoru, pustimo ga samo da šeta. To mislim da nije u redu i da je jedino rešenje, čini mi se, takvo.

Ako bi Predsedništvo takvu odluku donelo, odnosno ako bi to za Armiju bilo prihvatljivo, onda bi, možda, za ovo vreme dok se pregovori vode, to bilo neko rešenje koje bi stvorilo tolerantne uslove i za vojsku. Ali, inače, sprovođenje ove odluke koju je drug Kadijević podneo, mislim da je realno teško izvodljivo i, ukoliko bismo ovu odluku doneli, ona bi morala da ima, ako bi se htela sprovesti bez krvi, da se ne upotrebljava ta poslednja tačka, jer ako se ona upotrebi, opet idemo na isto. Onda bi se sa njom morali saglasiti svi ovi na koje se ona odnosi a, očigledno, oni se s tim saglasiti neće. Tu se sada nalazimo u vrlo teškoj situaciji.

Zbog toga predložio bih da, ako Armija može da sagleda mogućnost i da predloži neku drugu odluku, koja bi rešila problem Armije u ovim okolnostima, a zadržala mogućnost daljih traženja političkog rešenja. Čini mi se da je i Kostić nešto, na kraju, rekao. Na kraju, o pismu Saveznog izvršnog veća upućenog danas Predsedništvu SFRJ. Savezno izvršno veće u drugom pasusu konstatuje da je „u pojedinim delovima zemlje, posebno u Hrvatskoj, stanje se pogoršava i preti oružanim sukobima širih razmera“ što je sasvim tačno. Međutim, ovde nema ništa napisano šta se u okviru saveznih organa i Saveznog izvršnog veća preduzima da se zaštite građanska prava onih koji su ugroženi i koji svakodnevno beže, odnosno šta je Savezno izvršno veće preduzelo da tim građanima izađe u susret, prosto nas obaveštavaju kao da smo mi „poštansko sanduče“.

Dalje, Savezno izvršno veće u trećem pasusu. pokušava da protumači moratorijum od tri meseca na način koji je neprihvatljiv. Vrlo je jasno da se on odnosi na odluke Slovenije i Hrvatske da se proglašavaju samostalnim državama i da se suspenduje Ustav i zakoni

Jugoslavije na njihovoj teritoriji. Sve drugo je tumačenje koje nema nikakvo značenje, bar za mene. U četvrtom pasusu, Savezno izvršno veće traži „da državni organi u republikama, kao i organi na nivou federacije, a posebno Predsedništvo SFRJ, preduzmu sve mere da se ispoštuje moratorijum u trajanju od tri meseca i spreče sukobi i prolivanje krvi“. Bolje bi bilo da je kazao Savezno izvršno veće preduzeće, u okviru svojih nadležnosti i u odnosu na organe federacije koji su kod njega nadležni, i garantuje da će svoj deo odgovornosti u potpunosti izvršiti a ne da daje Predsedništvu, ili nekome drugom, zadatke. Ono ispada „fino“, zadatke je dalo, ali, svoje zadatke treba prvo da izvrši.

U sledećem pasusu, „upozorava“, ne znam samo koga „upozorava“, „da događaji izmiču kontroli u republikama i na nivou federacije“. Mislim da bi bilo vrlo važno da Savezno izvršno veće izvrši uporednu analizu naših upozorenja, koje smo iznosili u Skupštini SFRJ, u nekoliko navrta, kao Predsedništvo SFRJ kojim putem idemo i šta sve radimo, i njihovog oponiranja da samo treba konvertibilnost dinara i tržišnu privredu da sredimo, da će sve samo po sebi da se „slegne“ potpuno zanemarujući međunacionalne, odnosno separatističke težnje i tokove koji su bili da izmiri svoju odgovornost u odnosu na to, a ne da sada ovde „upozorava“, a ne znam koga to „upozorava“. Dalje, kaže „da ocenjuje da se samovoljno u pojedinim delovima Bosne i Hercegovine vrši angažovanje jedinica TO mimo nadležnih organa republike i federacije“. Moram da upozorim da to, naravno, nije dobro, ali da Savezno izvršno veće nikako takvo upozorenje nije dalo kada se ovo isto masovno dešavalo i desilo u Sloveniji i u Hrvatskoj.

Na kraju, „inicijativa Saveznog izvršnog veća traži i insistira hitno sazivanje sednice Predsedništva, zajedno sa SIV/om i predsednicima Skupštine SFRJ i najodgovornijim predstavnicima republika, radi rešavanja ovih problema“. Sada, kada smo došli u ovu situaciju, za koju je vrlo jasno sve šta sam rekao ko je za šta odgovoran, ovakve „inicijative“ baš i ne pripadaju toliko Saveznom izvršnom veću i bilo bi bolje da njega pozivamo na sednice, nego da vodi „inicijative“. Mogu samo da dodam još i to da je u našoj Republici autoritet SIV/a pao na nulu i svaka njegova inicijativa deluje odbojno, pa preporučujem da Predsedništvo vodi inicijativu.

STJEPAN MESIĆ:

Ko se dalje javlja za reč? Reč ima Ante.

ANTE MARKOVIĆ:

Ja sam, nažalost, morao biti odsutan, jer sam konstatirao da i ja moram primiti ovog Francuza. Ja sam ga sada primio i obavio sam sa njim razgovor. Dozvolite mi da kažem da je SIV preduzeo, sa svoje strane, ono što je smatrao da je nužno da se poduzima u svim segmentima, u kojima on ima prava i snosi odgovornost za funkcioniranje, ukoliko se uopće može više na nešto djelovati.

Mi smo konstatirali da se, zapravo, stvari odvijaju sve više autonomno i da se odvijaju stihijno, da sve više izmiču ispod kontrole i da se to izmicanje ispod kontrole odvija, zapravo, u svim segmentima. Ne samo da se odvija na području međusobnog sukobljavanja i na osnovu toga formiranja određenih jedinica, koje počinju autonomno da djeluju u određenoj funkciji, nego, također, i na ekonomskom i na socijalnom području, da je jedna erozija toliko duboka i velika da, zapravo, prijeti da se nađu u jednoj kritičnoj točki ekonomski i socijalni problemi i problemi jednog općeg sukoba u zemlji.

Sve ono što se događalo u Sloveniji i oko Slovenije, uključivši u to i Deklaraciju, koja je donesena na Brionima, može biti početak jednoga procesa, u kojem bi se zaustavila ta negativna erozija, po svim segmentima našega društva. Ili, može biti početak jednog novog katastrofalnog kolapsa, jer se u međuvremenu smirivanje, uz sve one rezerve, sve one opasnosti, sve one nedorečenosti, sve one probleme, koji su otvoreni, o kojima je Veljko govorio, vezano za Sloveniju, javljaju potpuno novi, ne novi utoliko što su od juče i danas, ali se

oni zaoštravaju. Zapravo, izrasta jedan novi sukob, koji se odvija u Hrvatskoj i oko Hrvatske, gdje se u suštini, po našoj ocjeni, nadolazi do jednog centralnog pitanja, koje je, inače, jedno od osnovnih pitanja u našoj zemlji, a to je odnos Srba i Hrvata, odnosno odnos Srbije i Hrvatske. Postoji ogromna opasnost da to bude početak jednog sveobuhvatnog rata u našoj zemlji. Na osnovu toga, mi smo konstatairali da bi naš prijedlog, kojega smo dali oko zajedničkog sastanka kojega bi trebalo održati, na kojemu bi trebalo osigurati tri stvari: obezbijediti zaustavljanje odnosno sprečavanje međurepubličkih i međunacionalnih sukoba; drugo, osigurati funkcioniranje privrede i društva u tromjesečnom periodu moratorijuma; treće, početak zajedničkog rada na dogovoru o budućnosti Jugoslavije da se oni jednostavno neće moći ostvariti, ukoliko se sada, odmah, hitno ne ustanovi šta to znači obezbijediti zaustavljanje odnosno spriječavanje međurepubličkih i međunacionalnih sukoba.

Mi nećemo, jednostavno, niti doći u situaciju da razgovaramo sa Evropskom zajednicom i sami sa sobom o budućnosti naše zemlje, ukoliko ne osiguramo uvjete, u kojima će se ti razgovori moći voditi. Po našem mišljenju, stvari se toliko pogoršavaju da je potrebno da se vratimo na neke zaključke, koje smo mi donijeli već 27.6. i na osnovu njih predložili tromjesečni moratorij. Pa zbog toga Savezno izvršno vijeće, imajući u vidu i ekonomsku i socijalnu katastrofu, imajući u vidu opći građanski rat, do kojega bi moglo doći, a istovremeno, obilazivši pojedine republike, na osnovu programa, kojega je napravilo, bilo je u Bosni i Hercegovini, bilo je u Makedoniji, dogovorili smo razgovore i sa drugim republikama, ali još nismo sve dogovorili, konstatairalo da, zapravo, situacija izmiče iz ruku i vladama u pojedinim republikama, pa čak niti pojedini, vrlo autoritativni, pojedinci nisu više u stanju da vladaju pojedinim događajima. Zapravo, stvaraju se uvjeti za jednu potpunu anarhiju, stihiju, koja bi prevladala toliko da bi bila samo korak daleko od općeg međunacionalnog, međurepubličkog, međuljudskog građanskog rata.

Formulirali smo, u jednoj noćnoj sjednici, kada smo još bili u cjelini i kada smo još to mogli i donijeli jednoglasno, da se potpuno vratimo na to, pa smo zato ovdje i napisali: „Da se mora razjasniti, kao dio točke 1. kako obustaviti neprijateljstva, odnosno spriječavanje međurepubličkih i međunacionalnih sukoba“, da se pojasni šta sve u tom moratorijumu mora da se napravi. Ponovo se pozivam na Zaključke sa naše sjednice od 27.6. Mi smo, u suštini, ovdje, samo njih ponovo obnovili, i na nekakav način smo ih sada ažurirali. Rekli smo zbog toga da moratorij ne podrazumijeva obustavljanje sprovođenja akta samo u Skupštini Sloveniji i Saboru Hrvatske, već se on odnosi i na prekidanje sukoba i uspostavljanje mira u cijeloj zemlji i na primjenu svih odluka, znači da se i one obustave, koje su donijete, bez obzira da li se odnose na otepljenje, razdruživanje, promjenu unutrašnjih granica između republika i, u okviru njih uključivši formiranje novih autonomija, promjenu vanjskih granica, režima na granici, upotrebu sile, oružane sukobe, formiranje nelegalnih oružanih formacija, a to znači povlačenje oružja i demobilizaciju svih dodatno mobiliziranih, ja ponavljam onih koji su mobilizirani izvan redovnih mobiliziranih oružanih formacija. I, da od ovakve sadržine moratorijuma, zapravo, mi mislimo da treba da pođe i Brionska deklaracija.

Na osnovu toga mi smo smatrali da je neophodno da se definiraju, pod hitno, ti okviri, jer bez tih okvira ovu točku 1. mi nećemo moći osigurati pod nikakvim uvjetima. Takođe, zbog toga se Savezno izvršno vijeće danas oglasilo, na ovakav način, kako se oglasilo, i to na osnovu dokumenata koje je dobilo. Ja moram reći, što se tiče Bosne i Hercegovine, mi smo dobili dokument, a nismo od drugih dobili ranije, dobili smo dokument Skupštine Bosne i Hercegovine i dokument Predsjedništva Bosne i Hercegovine, koji su tražili od Saveznog izvršnog vijeća upravo da se oglasi na ovo pitanje, u kojem, ovdje, u ovom našem dokumentu, to piše.

Mi smo, takođe, spremili pod broj 1, moramo se dogovoriti i treba spremi dokument, koji će jasno kazati šta sve moratorij od tri mjeseca mora podrazumijevati, jer ako on

podrazumijeva samo suspenziju ovih akata u Sloveniji, odnosno implementaciju tih akata u Sloveniji i Hrvatskoj, a ne bude zaustavio sve ovo što smo, ovdje, mi napisali, onda nema ništa od našeg dogovora, mi ćemo dalje da se bijemo, sa svim konsekvencama, jer takvoj tuči se više ne zna gdje su granice.

Što se tiče drugoga, funkcioniranja privrede i društva u tromjesečnom periodu moratorija, SIV je razradio, ako tako mogu reći, pravno-upravni, ekonomski i socijalni aspekt ovog funkcioniranja. SIV je, na osnovu tog materijala, išao u konsultacije sa republikama. Po ovome, što je sada Boro rekao, vjerovatno ćemo biti odbijeni da razgovaramo u Republici Srbiji, iako ja ne vidim razloga za to da se o tome ne razgovara, jer se ne radi o tome da li mi time dajemo nekome, ili ne dajemo nekome sada nekakve poluge u ruke, nego jednostavno, mislim da nema nikog drugog ko bi mogao, ovaj čas, formulirati to. A bez vrlo jasnog stava oko toga šta predstavlja Moratorij i vrlo jasnog stava kako da funkcioniramo u ova tri mjeseca, naravno, u to dolazi pitanje od kada počinje to vrijeme Moratorija, da bez toga nemamo šanse ni da razgovaramo o našoj budućnosti.

Mi smo pokušali da formuliramo minimum funkcija, koje bi morale osigurati funkcioniranje zemlje i funkcioniranje države u ta tri mjeseca, a ne da nam dođe, kao što je počelo dolaziti, do kidanja međusobnih odnosa, potpunog zatvaranja tržišta, međusobnog neplaćanja, zatvaranja Službe državnog knjigovorstva, kao platnog sistema zemlje, platnog prometa, zatvaranje monetarnog sistema, da ne nabrajam šta se sve ne događa, što mi pokušavamo da spriječimo da se parcijalnim odlukama stvari još dalje ne pogoršaju.

Treće, što se tiče početka zajedničkog rada na dogovoru o budućnosti Jugoslavije, mi bismo sugerirali, sa naše strane, da se, zapravo, ti razgovori vode u funkciji, ako tako mogu reći, našeg otvaranja i asocijacije integracije sa Evropskom zajednicom. Ako bude u toj funkciji to vršeno, onda mi mislimo da ćemo lakše riješiti te naše međusobne odnose, a i tada ćemo, s obzirom na to da se govori o našem, ne samo otvaranju, nego o našoj asocijaciji, kao početku integracije sa Evropskom zajednicom imati i lakše i podršku i pomoć, ne samo stručnih, tehničkih i ostalih, nego takođe, i onu neophodnu pomoć onih faktora, bez kojih ćemo mi teško moći preživjeti.

Po našoj ocjeni, ja neću dalje to, ovdje, elaborirati, to ćemo na sjednici, kada ona bude sazvana, samo da kažem, čak i da dobijemo potpuno udovoljenje ovoj točki 1., da definiramo šta je to moratorij i šta u tom moratorijumu treba da se osigura. Isto tako, da uspostavimo funkcioniranje sistema u ovom periodu od tri mjeseca, sa stanjem, koga mi sada imamo u društvu i privredi, bez dodatnih sredstava iz inozemstva, nitko u stanju nije spriječiti ekonomsku i socijalnu katastrofu ove zemlje.

Mi imamo izračunato koliko za to sredstava treba, počeli smo razgovore, poslije sjednice na Brionima, Leko i ja smo imali večeru sa ovom četvorkom i tada smo se mi, u suštini, vratili na ono što smo razgovarali sa Delorom i Santerom,³⁴ samo što smo to sada ažurirali, na nekakav način. Tada se, zapravo, rodila ideja da bismo Leko i ja, na jednoj od njihovih sjednica, ako se uspije uspostaviti određeno stanje u našoj zemlji, da bismo sa tim prijedlozima, koje smo mi razradili i sa stručnim ekipama, koje će stajati na raspolaganju, i prezentirali taj naš program i pokazali šta je neophodno potrebno, kao podrška, da ne dođe do takve kataklizme – ekonomske i socijalne, koja će, takođe, onemogućiti dogovore o budućnosti zemlje.

Zbog toga je Savezno izvršno vijeće napisalo i jedno i drugo pismo. Ono, ja bih rekao, u velikoj mjeri, odgovara, u suštini, naravno, ja neću ulaziti u sate i dane, koji su ovdje napisani, ali u suštini, ono vrlo slično tretira situaciju funkcijama i šta može dogovoriti zajedničko i za življenje ubuduće, poslije ova tri mjeseca. Savezno izvršno vijeće ima elaborirano sve, što je u njegovoj nadležnosti, za takovu raspravu.

34 Žak Delor, predsjednik Evropske komisije i Žak Santer, premijer Luksemburga.

STJEPAN MESIĆ:

Hvala. Ima reč Jugoslav Kostić.

JUGOSLAV KOSTIĆ:

S obzirom da smo se dogovorili da raspravu vodimo zajedno o ove dve tačke, a uzimajući u obzir sve materijale, koje smo dobili, u pripremi za ovu sednicu, uvodna izlaganja resornih sekretara, i svega što smo danas čuli, pre svega od naša dva člana Predsedništva, čovek se nađe u jednom čudu, u jednoj šumi, da ne zna šta je istina. Očigledno je da mi jedni drugima ne verujemo, da je zavladao jedno veliko nepoverenje da se koliko-toliko uspevamo dogovoriti o nekim aktivnostima, ali u sprovođenju tih aktivnosti svako radi onako kako smatra da treba.

Prema tome, ne znam zašta da se čovek zalaže. Ali, ako smo se, kao Predsedništvo, one noći 30. juna na 1. juli, u razgovoru sa Evropskom zajednicom dogovorili da i u narednih tri meseca, u ovoj zemlji vlada ovaj Ustav kakav jeste takav je, onda mislim da sve ovo što je bilo, posle toga, to je jednostavno kršenje onog dogovora, a vidimo ko ga je kršio.

U ovoj situaciji bilo bi najprirodnije da opet podržimo takav stav u paketu mera koje nam je predložila Evropska zajednica, i ako smo već pristali da sa njom razgovaramo, jer smo ušli u taj „bubanj“, i da pod hitno – u Skupštini Jugoslavije usvojimo pravni akt, kojim ćemo omogućiti svakom narodu njegovu slobodu, hoće li da živi sa ovim ili sa onim. Ja lično mislim da više za razgovore nema potrebe, da to traje dva-tri meseca, ili ne znam koliko, to može da bude i za nekoliko dana, jer smo mi mnogo, mnogo oko toga razgovarali, imali smo razne opcije i vidimo kakva je situacija na terenu. Nemojmo da se zanosimo. Ja nisam pristalica, nisam spreman da glasam za onu soluciju koja će Armiji dati odrešene ruke da ona silom uspostavi državnu granicu, kada vidimo da se na državnoj granici vijore zastave Republike Slovenije, da carinu obezbeđuju njihovi organi.

Bilo šta da učinimo, a pogotovu ako primenimo silu, to će biti, pre svega, adut Republici Sloveniji da što pre, u međunarodnoj javnosti, čak i javno priznata. Neka bude, ljudi, legalno priznata. Neka ti Slovenci žive sutra na zlatu i izobilju a nama kako bude već, kao što je rekao moj prezimenjak, pa makar i korenje jeli. Ali, da to bude mirno, da nam deca tako ne ginu.

Drugo, ovakvo poniženje i ovakav status JNA je nedopustivo. Nađite mi svi vi i svi oni, koji nam „sole“ pamet, za mir, za demokratiju, za razgovore, da li su i u svojoj zemlji sve rešavali samo pregovorom, da li nisu i oni upotrebljavali silu? Šta znači sila, u svakoj zemlji? Pošto je takva situacija, a i ja sam od takvih ljudi koji nije ni mrava zgazio, ali ovo je nedopustivo. Prema tome, nisam za soluciju da dajemo sada, kad, već JNA to nije iskoristila onda kada je trebalo da iskoristi jer ne može ni JNA, bez obzira što moramo učiniti sve da joj povratimo ugled, jer smo svi mi doprineli, pre svega, ovo Predsedništvo najviše. Ne smemo biti bojažljivi i ne ukazati na slabosti Jugoslovenske narodne armije i njenu procenu, budite sigurni da je najveći sudija narod. Narod je još pre godinu dana pitao, a svuda sam odgovarao, svuda branio i uporno tvrdio da imamo potpuno poverenje, a on je govorio da li postoji jedinstvo u Jugoslovenskoj narodnoj armiji? Ja sam na to odgovarao ono što govori Kadijević, to govori Brovet, to govori Adžić. A šta se desilo i šta se dešava?

Nema šanse, družo Kadijeviću, da mi, sada razdružujemo teritorijalne odbrane u republikama. Nema šanse i nemojmo se zanositi sa tom ocenom. Prema tome, mislim da Jugoslovenskoj narodnoj armiji treba naći mesto u novoj zajednici, onih ljudi, onih građana, koji žele da ostanu u Jugoslaviji. Nema razloga da se ubijamo, da ginemo, da budemo neprijatelji jedan drugom, ako ne možemo da živimo zajedno, a pokazalo se da ne možemo onda je bolje da se razgraničimo i da živimo kao dobre komšije.

Pitanje je kako to da razrešimo. Prema tome, ti naši budući razgovori moraju biti samo na jedno usredsređeni. Da napravimo pametan pravni akt, koji će prihvatiti u Skupštini Jugoslavije svi narodi. Na bazi tog pravnog akta da pokušamo da razrešimo ovu našu

dilemu, koju imamo, koja je, već, više neizdrživa. Nažalost, danas imamo žetvu – i to veoma rodnu, gde po jednom hektaru imamo prikolicu od sedam tona i umesto da se ponosimo time, mi, tamo pronalazimo leševe, ili žetvu branimo sa topovima. Pa, to nema nigde u svetu.

Što se tiče ovih memoranduma i Deklaracije, s obzirom da smo ušli u to kolo, da smo razgovarali, reći ću odmah i moje lično osećanje, i Vasil i Bogić su obavili svoj deo posla veoma korektno ispred ovog Predsedništva. Ne mogu oni, Kadrijeviću, ići od brda do brda, ili od mesta do mesta da vide da li ima ovde ili onde mina, ili ih nema. To moraju organi, koji su nadležni za to da sprovedu, a mi da se sa odgovarajućim organima sretne i da im kažemo da je, to zaključak tog i tog organa i da on mora da se sprovede. Međutim, ono što je rečeno u razgovoru sa evropskom Trojkom, noću između 30.6. i 1.7. možda je bilo, što bi se reklo, i nekorektno, ali se pokazalo u životu da mnogi to ne sprovode. Prema tome, stručna služba našeg Predsedništva dala je veoma korektan prilaz ovom dokumentu i ja bih se pridružio tome da Predsedništvo, kao kolektivni šef države, se ne upušta u potpisivanje. Ako treba da to neko uradi, to je savezna vlada.

Jedno moje viđenje, a to je da to nije samo kod SIV/a, Ante, to je bolest u svim sredinama, od opštinskog do saveznog. Izvršna veća se izdižu iznad. Ja sam bio u funkciji predsednika izvršnog veća i predsednika skupštine i interesantno je da, ne znam zbog čega, a, zna se, da je izvršno veće od opštine do saveznog izvršni organ skupštine. Prema tome, izvršno veće ne može davati nalog Predsedništvu, odnosno, ono treba što više da koordinira i da obaveštava i Skupštinu i Predsedništvo, i da u toj koordinaciji tražimo rešenja za izlazak iz ove situacije. Slažem se, jer je to neminovno, da bez ekonomske pomoći evropske ili svetske nemamo šanse.

U ovoj situaciji, ovakvih prepucavanja, ovakvo stanje koje imamo, a koje je general Kadrijević izneo, mada mi to znamo od Makedonije pa do Slovenije nigde nije sjajna situacija da bi se moglo reći da je blagostanje, jer svuda ima nekih potencijalnih žarišta teško je očekivati od te svetske javnosti da nas pomogne.

Prema tome, zalažem se da, u ponedeljak možda je to prerano, ali utorak, sreda i u toku naredne nedelje, da sednemo sa najodgovornijim rukovodiocima republika i da se odmah dogovorimo da zajedno sa stručnom službom pravnik Predsedništva i SIV/a i drugih, koji nam mogu pomoći, napravimo pravni akt, koji će biti predmet rasprave i u skupštinama republika i u Skupštini Jugoslavije. Treba da ga donesemo i na bazi toga da, ako možemo, da ostanemo zajedno – ostaćemo, ali, kako mi sada možemo živeti zajedno sa Slovincima? Treba ljudski da razgovaramo kako su se oni ponašali prema ljudima carinicima, prema vojnicima i svima drugima, a zna se koliko je tom narodu srpski narod pomogao, i ne samo srpski narod već i drugi narodi, odnosno građani Republike Srbije.

Koristim priliku, pošto je nama predsednik Predsedništva iz Hrvatske, a stalno insistiramo i to nam je stalna opcija da zadržimo dobre međunacionalne odnose između Srba, Hrvata, Rusina, Slovaka, Rumuna, Mađara a, konkretno u mesnoj zajednici gde ja živim ima mnogo Hrvata i ne dozvoljavamo da dođe bilo koji eksces do izražaja, a nama, nažalost, preko Dunava prelaze hiljade i hiljade ljudi. Ako ne možemo da zajednički živimo, onda je bolje da se razgraničimo, jer nema smisla da nam ljudi ginu svakodnevno.

Prema tome, nisam za opciju da se da zadatak JNA da uspostavi granicu, kada su na karaulama sve slovenačke zastave. To znači da treba da upotrebimo silu, da nas osudi međunarodna javnost zašto da se izlažemo tom činu? Treba da se dogovorimo kako i na koji način, da tu Jugoslovensku narodnu armiju obezbedimo da ona svoju funkciju obavlja u onom delu zemlje, odnosno sa onim građanima, koji žele da ostanu u Jugoslaviji. Onda, kada se to bude regulisalo ne smemo dozvoliti da se desi i jedan eksces na štetu Jugoslovenske narodne armije. Jer, nema smisla to što se dešavalo, da se iz zasede puca u vojsku, a ona da ne sme da puca.

STJEPAN MESIĆ:

Ko želi reč? Izvoli družo Gligorijeviću.

SLOBODAN GLIGORIJEVIĆ:

U vezi sa pitanjem ratifikacije brionske Deklaracije reći ću svoje mišljenje, u pogledu ustavnosti i zakonitosti. To je akt, kako bi pravnici rekli, „sui generis“. Ako odavde niko ne pokrene pitanje te ratifikacije, ratifikacije neće biti u postupku u Saveznoj skupštini. Ja se, lično, ne bih izjašnjavao u pogledu potrebe ili nepotrebe ratifikacije, ako bi se postupak otvorio u Skupštini bila bi obavezna zakonodavno-pravna komisija i jednog i drugog veća da se o tome izjasne.

Vaši stručnjaci su dali ovo mišljenje koje su dali. Jedna grupa stručnjaka iz Skupštine, dala je sasvim suprotno mišljenje. Međutim, to je kako je. Neće moći biti izbegnuta diskusija, u Skupštini, oko te Deklaracije.

ANTE MARKOVIĆ:

Ajga, ne treba biti diskusija.

SLOBODAN GLIGORIJEVIĆ:

Mislim da u ovom izveštaju, koje treba Predsedništvo na osnovu člana 318 Ustava o stanju i merama za mogući izlazak zemlje iz krize da se osvrne na sva pitanja, pa i na pitanje ovih poslednjih aktivnosti, koje je imalo Predsedništvo, u vezi sa međunarodnim faktorom. To će biti prilika da se u Skupštinu izađe sa obrazloženjem zašto se išlo na sve ovo u šta se ušlo kad je u pitanju Deklaracija i sve ostalo.

ANTE MARKOVIĆ:

Jugoslav mi je postavio neka pitanja, a i Boro, nisam na njih prije odgovarao, pa bih sada htio nešto da kažem o tome. Prvo, iznio sam naš koncept. Možda bi na njega trebalo samo dodati još dvije stvari, a to je da bi trebalo, svakako Memorandum prihvatiti, s tim da bi centar trebao biti u Beogradu. Mislim da bi trebalo jedan dio monitoringa da se prenosi na ove događaje u Hrvatskoj, da ne ostane samo u Sloveniji. Tamo se stvari toliko komplikiraju da, u skladu sa onim što sam prije govorio, mislim da će se to pokazati vrlo brzo neophodnim i bolje je da to već sada zaključimo.

Drugo, što se tiče nadležnosti i funkcioniranja već sam upozorio: činjenica je da Predsjedništvo, iza 15. maja, sve do onoga dana kada je ovdje, uz pomoć trojke konstituirano nije funkcioniralo. Predsjedništvo nije funkcioniralo u vremenskom periodu koje je imalo dramatičan tok događaja za sudbinu zemlje.

JUGOSLAV KOSTIĆ:

Izvini Ante, prošli put si rekao da „nije postojalo“. Sada je ovo, već drugačija formulacija.

ANTE MARKOVIĆ:

Nije funkcioniralo. Nemojmo se „kačiti za riječ“. Nisam se pravno izražavao, nego suštinski ono nije funkcioniralo. Nažalost, zbog toga, zapravo, upotrijebio bih izraz Bore Jovića Saveznom izvršnom vijeću kao „kanti za smeće“ je sve ubacivano.

BORISAV JOVIĆ:

Nikada nisam rekao da ste vi „kanta za smeće“.

ANTE MARKOVIĆ:

Ne, samo si rekao da se kao u „kantu za smeće“ ubacuje Predsjedništvu.

BORISAV JOVIĆ:

Izvini, ali ja nisam upotrebio taj izraz.

ANTE MARKOVIĆ:

Izvini molim te – „poštansko sanduče“. To je „velika razlika“. (Smeh).

BORISAV JOVIĆ:

Velika je razlika.

ANTE MARKOVIĆ:

Prihvaćam, s tim da se za Savezno izvršno vijeće može to potpuno odnositi da se, zapravo, kao za „kantu za smeće“ u nju sve ubacivalo. Ali, ono niti je imalo, niti ima kompetencije, prava, niti ima mehanizme, niti bilo šta čime je ono moglo, u tom pogledu, djelovati. Zatim, treba takođe reći, s čime se mi ne slažemo, kao Savezno izvršno vijeće, mi smo u kontinuiranom zasjedanju. Nema dana kada mi ne zasjedamo. Zašto vi ne zasjedate stalno? Pa, situacija je takva da ona zahtijeva trajnu komunikaciju.

BORISAV JOVIĆ:

S tim se isto slažem, ali nemoj da gledaš u mene. Ali, gledaj u Stipu, njega pitaj.

ANTE MARKOVIĆ:

Apsolutno, Predsjedništvo mora biti u kontinuiranom zasjedanju, kao što zasjeda Savezno izvršno vijeće, nema dana da se mi ne nademo, jer, svaki dan se događaju neke nove stvari. Treba se dogovoriti. Mi ne možemo uspostaviti korenspondenciju sa vama, ni u vremenu od kada ste konstituirani. Ni u vremenu od 15. maja do 1. jula niste bili ni konstituirani, a treba, takođe, ustanoviti odgovornost zašto to nije bilo konstituirano u u tom vremenskom periodu, kada su se stvari događale onako kao što su se i događale.

Isto sada, dajte da uspostavimo trajnu komunikaciju, dvije institucije, koje ovdje operativno treba da djeluju Predsjedništvo i Savezno izvršno vijeće. Ali, jedino možemo zajednički, pošto nam nisu identične kompetencije, ali, kada imamo bar neke zajedničke.

BORISAV JOVIĆ:

Da imamo slogu, imali bi i kompetencije.

ANTE MARKOVIĆ:

I treba da imamo slogu. Ako budemo radili zajednički, sloga se neće formirati tako da neko radi i ide na „brisani prostor“, a drugi „gleda TV kod kuće“. Izvinite, tako se ne može formirati jedinstvo. Ono se mora formirati da svako „svoju stražnjicu stavi na ježa“. Možemo se preispitati ko je to radio sve ove dane i ove mjesece. Zahtijevamo, reći ćete s kojim pravom, da uspostavimo trajnu komunikaciju. Imamo pravo da to zahtijevamo kao Savezno izvršno vijeće. Jer, ne možemo funkcionirati bez toga.

Takođe, što se tiče izbjeglica. Savezno izvršno vijeće je to već imalo na dnevnom redu i sada skupljamo materijal, ne slažu nam se sasvim podaci, već postoji određena aktivnost između resora Saveznog izvršnog vijeća, Crvenog križa i određenih institucija po, ako tako mogu reći, vertikalni vlasti tamo gdje se to pojavljuje. Ali, ima dio toga do čega mi, mi uopće nismo u stanju dospjeti. Jer, nakon što smo ušli u dio te analize, konstatirali smo da ima mnogo izbjeglica Srba iz srpskih krajeva, ali da ima izbjeglica i Hrvata. iz hrvatskih krajeva. Ima i jednog i drugog.

STJEPAN MESIĆ:

I Hrvate neko napada – „to je nemoguće“.

ANTE MARKOVIĆ:

Ja kažem to što smo mi ustanovili.

BORISAV JOVIĆ:

Beže Hrvati, ali u Srbiju, ali ne iz Srbije.

ANTE MARKOVIĆ:

Jeste, i u Srbiju, ali, isto tako, iz određenih djelova Hrvatske u druge djelove Hrvatske. Sve je to, verovatno, ne znam brojku koju je Veljko upotrebio. Ti si rekao 28.000. Da li u to spada i ovo što ja sada govorim?

VELJKO KADIJEVIĆ:

To je ukupno.

ANTE MARKOVIĆ:

Ukupno što je registrirano?

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ali i dio, ne sav, porodica aktivnih vojnih lica.

ANTE MARKOVIĆ:

Prema tome, mi se potpuno slažemo staviti na dnevni red ovo pitanje i na sjednici Saveznog izvršnog vijeća i na sjednici Predsjedništva. Mi pripremamo naš dio materijala oko toga. Htio bih nešto kazati povodom toga, što je zapravo i najbitnije.

Mi smo došli do zaključka da, ako se prihvati tumačenje moratorija, kako smo danas ovdje predložili, i prestanak ovakvih sukobljavanja, onda ćemo riješiti i problem izbjeglica. Ovako, ako budemo rješavali izbjeglice, a ne rješavali uzroke zbog kojih oni nastaju, ništa nećemo napraviti.

BORISAV JOVIĆ:

Dao bih repliku na ovo što je Ante govorio. Nije se SIV/u „trpalo“ sve da on radi, nego se SIV „trpalo“ u tuđe odgovornosti i poslove.

ANTE MARKOVIĆ:

Ali, svaki dan dolaze pitanja na dnevni red.

BORISAV JOVIĆ:

Ali, nije obavio ono što je u njegovoj odgovornosti i čitav ekonomski kolaps i ekonomska kriza, debakl kursa i sve drugo je isključivo u vašoj odgovornosti. Nisam ni jednom rečju rekao da neće predsednik vlade biti primljen u Srbiji. To ne znam. Samo hoću da kažem da je političko raspoloženje u našoj Republici, do te mere odbojno prema predsedniku vlade i saveznoj vladi, da svaka inicijativa koju on pokreće, automatski je odbojna, s obzirom da se na njega prevaljuje ogromna odgovornost za sve što smo ovde doživeli, kako će oni konkretno da reaguju to je drugo pitanje.

Moja je preporuka da Predsedništvo vodi inicijativu jer će biti boljke prihvaćena.

STJEPAN MESIĆ:

Ako dozvolite, pokušao bih da pođemo od suštinskih pitanja. Većina ovoga što je iznošeno, ipak, polazi od posljedica. Prvo, imam jedan principijelni prigovor izlaganju generala Kadijevića i Gračanina. Naime, ne ulazim u podatke, na temelju čega je ovo sastavljeno, ali je činjenica da imamo i dopis, ovdje, Predsjedništva Slovenije, gdje su neke stvari na drugi način interpretirane, pa bi bilo dobro da se i jedno i drugo uzme u obzir.

Smatram da su, zato ovi izvještaji djelimično i nepotpuni i pristrani. Naime, ako uzmemo samo ovaj podatak, na strani 2, u kojem se kaže: „srpsko stanovništvo u Hrvatskoj izloženo je stalnom teroru“. A, način na koji vojska komunicira sa Republikom Slovenijom – reći će vam ove tri točke, koje je potpisala Komanda V korpusa, komandant pukovnik Ljubomir Bajić. Naprijed ima nekoliko točaka, koje nisu toliko bitne.

„Vaše tvrdnje su lažne, kao i 90% istih, koje ste lansirali u zadnjih 15 dana“. Može se reći da nisu istinite i trebalo bi nabrojati u čemu nisu istinite. Ali, dobro, otom-potom. „Skupa sa gospodinom Kacinom i Bavčarom, točno je jedino to da su uhapšene starješine

koje su bile u KP 'Dob', po oslobođenju zatražile su naoružanje, jer ste ih šikaniranjem i najgnusnijim načinima maltretirali. Mnogo ste starijina uhapsili, civilnih, na ulicama“.

Tačka 5. kaže: „Na sve prijavnice, koje budete postavili oko naših garnizona, bit će uperena artiljerijska oružja i, po mom naređenju, će se na iste otvoriti vatra“. To je pisano 9.7. Tačka 6. kaže: „Ukoliko na helikoptere, koji redovno najavljujemo preko Pete vojne oblasti, bude otvorena bilo kakva vatra, naredit ću dejstvo po snagama vaše lične Teritorijalne odbrane, do uništenja. Inače, prijava, najava i plan letenja se i dalje vrši preko Savezne uprave za kontrolu letenja, ne igrajte se rata, jer u ratu se gine, ljudi ginu ni krivi ni dužni, a vi se skrivate u 'mišijoj rupi'.

Sedmo, jedinice avijacije su spremne i noću i danju da izvrše naređenje za vatrena dejstva, ukoliko odmah ne počnete primenjivati Brionsku deklaraciju u potpunosti“. Sada vidite kako ko shvaća Brionsku deklaraciju. Ja bih sada nešto rekao, baš zato što kažem da, kada govorimo o suštini, moramo poći od te suštine.

Naš član Predsjedništva, Boro Jović, je vrlo iskren kada kaže „trebalo bi Armiju povući iz Slovenije, jer nema smisla da bude tamo kada je oni ne žele“. Povući Armiju, jasno, rasporediti po cijelom ostatku Jugoslavije i Bora misli da je stvar riješena. Jer, upravo se to želi – što prije otjerati Sloveniju. To je to, čovjek je iskren, ali nije rekao da treba nešto učiniti sa mobilizacijom u Srbiji i Crnoj Gori. Jer, Bulatović u Crnoj Gori obilazi mobilizirane jedinice kaže „vi idete braniti samo Crnu Goru i dijelove naroda koji žele ostati u Jugoslaviji“. Znači, drugim riječima, vi ćete ići ratovati na tuđoj teritoriji, jer na tim tuđim teritorijama, a to je, gospodo, Hrvatska, tu ćete vi ići ratovati. To je najava rata.

Kada ja kažem da govorim o suštini, onda je problem i o tom samoopredjeljenju naroda. Samoopredjeljenje naroda smatra u njegovoj matičnoj republici, pa niko ne misli da će, sada, ići samoopredjeljenje Janjeva na Kosovu da li oni žele biti u Hrvatskoj, ili žele ostati u Srbiji. Ali, netko, tko vodi ovu politiku, on smatra da tu privilegiju o samoopredjeljenju naroda imaju samo Srbi.

To se ne kaže decidirano, nego mogu i drugi, ali ne vidimo potrebu za to. Ali, evo, Srbi se bune, Srbi ne prihvaćaju vlast u Hrvatskoj i zbog toga je potrebno da se Srbi posebno izjasne u Hrvatskoj. Srbi su se u Hrvatskoj izjasnili. Oni žele Hrvatsku suverenu i ravnopravnu s drugim republikama, i samo takve odnose Hrvatska može prihvatiti. Hrvatska ne može prihvatiti ponižavajući položaj da Srbija odlučuje ko će biti predstavnik Hrvatske u državnom Predsjedništvu. To je jedan mali primjer. Ali, molim gospodo, Srbija može izabrati u svom parlamentu predstavnika Kosova, koji ovdje sedi. Ali, gospodo, ne može izabrati onoga ko će predstavljati Hrvatsku. To nigdje u svijetu nije moguće izvesti, a da bi se priznalo da je poštivana ravnopravnost.

Sada vidimo u čemu je i gdje je taj teror nad srpskim stanovništvom. Ako ćemo pratiti sve događaje, koji su bili u Hrvatskoj, onda moramo krenuti od izbora. Od izbora se uporno ponavlja kako je to ustašoidna vlast. kako to nije demokratska i kako je treba rušiti. Mitinzi su se najavljivali, najavljivali su se dobrovoljački odredi, koji trebaju doći na „Jelačić plac“, protegnuti noge i srušiti vlast, i počinje „balvan“ revolucija. Od 17. kolovoza prošle godine, kada je počelo u Kninu.

BRANKO KOSTIĆ:

Stipe, to nije na dnevnom redu.

STJEPAN MESIĆ:

To govorim zato što je Jović rekao da ne treba opservirati Hrvatsku. On zna zašto ne treba, a ja znam zašto treba.

BORISAV JOVIĆ:

Nisam to rekao. Ti imaš svoju filozofiju, ja to nikada nisam rekao.

STJEPAN MESIĆ:

U Kninu, kada je počela „balvan“ revolucija, kada se počelo sa osporavanje funkcioniranja institucija vlasti u Hrvatskoj, nije bilo moguće na organima reda u Hrvatskoj da uspostave vlast.

Šta se desilo? Kao kod svake korozije, ona ima tendenciju širenja i tendencija širenja ide dalje. I jasno da je nakon toga došao i Pakrac, Plitvice, Glina, da ne nabrajam dalje. Uporno se ponavlja da je to zato što Srbi ne žele ostati u Hrvatskoj. To jednostavno nije tačno. Postoje ubačene grupe, koje su instruirane, koje su plaćene i koje dolaze sa strane, koje čine zulume i Srbima i Hrvatima, i prave krizna žarišta, a tehnologija je, mislim, svima jasna.

Najpre se napadne policijska stanica u Pakracu, Glini, napadne se u Plitvicama radna organizacija, dolaze tzv. Martićevi policajci, milicioneri, koji razbacaju i rastjeraju jednu radnu organizaciju, koja savršeno funkcionira. Sada vidite šta je tamo, mislim da je svima jasno šta se željelo, i da ne bi bilo međunacionalnog sukoba, dolazi Armija, koja staje između dvije strane. Gospodo, u Hrvatskoj nema dvije strane. Postoji hrvatska vlast i postoje oni koji se suprotstavljaju toj vlasti. Ako prihvatimo tu osnovnu činjenicu, onda možemo stvar principijelno riješiti. Jer, ja moram biti do kraja iskren, na sceni je imperijalna politika Srbije koja želi na ruševinama ove Jugoslavije stvoriti veliku Srbiju. Zato nije velikosrpskim krugovima interes da zašтите srpski narod, ne znam u Hrvatskoj, u Bosni, ili ne znam gdje. Jer, kada bi to bila istina, onda bi se tražilo da vidimo šta je u tom hrvatskom Ustavu, da vidimo šta je u toj Deklaraciji o manjinama, o Srbima u Hrvatskoj i o manjinama. Jer, Srbi su izdvojeni, tamo.

Da vidimo u čemu Srbi imaju manje prava, nego Hrvati u Hrvatskoj. Onda bi to bilo šticeenje Srba u Hrvatskoj. Ali, ne traži se to. Traži se, gospodo moja, teritorij. Traži se otklanjanje hrvatskog teritorija i to se želi podvaliti Armiji da ona to provede.

Zato se dovodi sada mobilizacija u Srbiji, mobilizacija u Crnoj Gori, tenkovi se dovode na granicu, srpski rezervisti dolaze u garnizone u Hrvatsku, tenkovi dolaze u Bjeli Manastir, ili ne znam na koju granicu, i sada se želi podvaliti idemo, neka Armija obavi taj posao. Znači, iz Slovenije ćemo se povući, u Hrvatskoj nećemo ni dozvoliti opservaciju, i Hrvatsku ćemo lijepo dotjerati na „koljena“. To se može, gospodo, napraviti, ali u jednom groznom ratu i u moru krvi.

Nikada Hrvatska neće pustiti nijednog milimetra Srbiji. To mora biti, jednom za uvijek, jasno i nema nikakve SAO Krajine. Postoji mogućnost da se otvori komunikacija između Srba i Hrvata u Hrvatskoj, ako treba pod bilo čijom opservacijom, i svjetskom i jugoslavenskom, iz svih jugoslavenskih republika i pokrajina, slažemo se. Ali, Srbija mora dati na znanje svim ovim teroristima koji su došli u Hrvatsku, koji uporno indoktriniraju i uporno napadaju, pucaju i ubijaju ljude, da se vrate odakle su došli. Hrvatska može abolicirati sve koji su učestvovali u bilo kakvim događajima i otvoriti komunikaciju između ljudi, ali uvjet je jedino da prestaju razmišljanja o stvaranju velike Srbije.

Međutim, oni koji su obećali prije tri godine da nam predstoje i oružane bitke, oni svoj scenarij do kraja izvršavaju. Neki u to upadaju naivno, neki upadaju zato što to žele, a rezultate vidimo. Ovdje, kada kaže: „srpsko stanovništvo izloženo je stalnom teroru“, trebalo bi reći jedan primer, gdje je policija bilo šta poduzela protiv bilo koga zato što je on ove ili one nacionalnosti. Policija je u Kninu, Obrovcu, Benkovcu intervenirala kada su grupe naoružanih građana okupirale policijsku stanicu i otela oružje. U Pakracu dolazi naoružana grupa ljudi, koja zarobi 10 policajaca, okupira policijsku stanicu i proglasi to – SAO Krajinom.

BRANKO KOSTIĆ:

Druže predsjedniče, ja Vas stvarno molim da se držite dnevnog reda.

STJEPAN MESIĆ:

Govorim o suštini. Na Plitvicama dolaze Kninjani, okupiraju Plitvička jezera i šta, odgovara se da se uspostavi javni red, da se uspostavi funkcioniranje privrede. Međutim, rezultat znamo.

Sada, zašto se vrše iseljavanja? Iseljavanja se vrše, gospodo, pritisak se vrši zato, bombardira se, nemojte mi reći da je lovačko oružje, a jedino ako pod lovačke avione uzmemo da je lovačko oružje, da su minobacači i teška artiljerija, koja tuče tamo po tim selima, spaljeno je cijelo hrvatsko selo Čelije, od prve do zadnje kuće je spaljeno. Armija ne dozvoljava da se to snimi. Armija se angažirala dobrohotno da se ise le ovi iz Čelija. Ali, ni jednim prstom nije zapeo da se ne spali i opljačka Čelija. Znači, samo protiv Srba se govori.

Da vidimo gdje. Čelije su spaljene. Čelija više nema. Svi stanovnici su u Osijeku, ili ne znam gdje, ali to još niko nije spomenuo. Hrvate se može ubijati, Hrvate se može paliti, njihova imovina se može paliti, ali to se nigdje ne spominje. A nad Srbima se vrši teror. Nad kojim Srbima? Nad onima koji dočekaju policajce hrvatske i ubiju 12 ljudi. Onda, dođe, ovdje, na TV Beograd i govore da je ubio šest ljudi, ali da će ubiti 606. Na sreću, nije znao plivati. Ko zna koliko takvih „plivača“ sve još ima.

Sada je ugroženo selo Koroč, mađarsko selo, koje isto treba doživjeti sudbinu Čelija. Isto treba biti spaljeno. Zašto? Da se napravi „plac-darm“, da se napravi situacija, u kojoj će se čistiti teren od Hrvata i spremati pripajanje Srbiji.

U tome je suština. Ako se mi dogovorimo da garantiramo jedni drugima granice, da garantiramo našim povjesnim sporazumom jedni drugima sva nacionalna i građanska prava, onda naše granice ne igraju nikakvu ulogu, onda naše granice samo znače međusobno da ćemo uspostaviti čiste odnose, da ćemo imati čiste račune i da ćemo imati otvorene granice za suradnju, ali suradnju samo kao ravnopravni partneri. Ali, ako neko zamišlja da je ravnopravan partner neko, da se njegova imovina može u Srbiji uzeti 200 pumpi, da se može „Jugoplastika“, „Bagat“, „Varteks“, i sve drugo, da se može opljačkati u Srbiji, da je to ravnopravnost, da je ravnopravnost ako se napravi upad u monetarni sistem, pa takvu ravnopravnost ko može prihvatiti.

Ako se mi prihvatimo ovih suštinskih problema, onda možemo doći do zaključka, da bi se to riješilo – Armija mora u kasarne. Armija mora u kasarne! Jer, ona problem ne može riješiti. Sve ove prijetnje topovima, tenkovima, avionima, to je ništa u jednom pokolju do kojeg možemo doći. Armija mora u kasarne. Mobilizacija se mora skinuti. Ilegalne paravojne organizacije se moraju razoružati.

U Hrvatskoj za javni red i mir odgovara legalna policija Hrvatske. Tu se ne može pe tljati nikakav Bora Jović, niti Srbija, niti ne znam ko, ni Armija. Za javni red i mir odgovara policija Hrvatske. U Srbiji srpska, u Bosni bosanska, u Crnoj Gori crnogorska, a ne hrvatska. Molim da isti tretman bude prema Hrvatskoj, kao i prema svima drugima. Ako tako postavimo stvari, onda mi možemo ići na povjesni dogovor. Onda možemo reći, gospodo, idemo se dogovarati.

Pa, ako Srbi nisu u Hrvatskoj zaštićeni, ja sam prvi da jurišam, na kraju, ja sam i ratovao u ovom ratu i za Srbe i za Hrvate, i svi moji, niko moj nije bio domobran, svi su bili partizani. Prema tome, nemoj da meni neko prigovara nekakvu ustašoidnu vlast. Ja sam se uvijek borio za demokraciju i boriću se uvijek i za svačija prava.

Prema tome, ako je jedan čovjek ugrožen u Hrvatskoj, i ja sam ugrožen. I ja u toj vlasti ne bih participirao, kada bi bilo drugačije. Ali, da jačaju „jastrebovi“, da jačaju desne snage, pa one upravo jačaju zbog toga dok god budu bile ubacivane grupe koje će dizati tenziju sve više i više. Upravo te grupe mogu srušiti i nas i dovesti sve skupa u kolaps, ne u kolaps nego u totalnu katastrofu.

Zato treba pogledati istini u oči i dozvoliti da vlast u Sloveniji bude slovenačka i da ona odgovara za javni red i mir, da u Hrvatskoj bude hrvatska vlast, koja će odgovarati za

red i mir, jer neke stvari, gospodo, moramo priznati. Zadnjim izborima u Hrvatskoj, kada smo mi došli na vlast, 75% policajaca bili su Srbi. Ni jedan od 14 općina u gradu Zagrebu komandira stanice nije imao Hrvata. Svi su bili Srbi. Gdje ste onda bili da kažete, pa to je potcjenjivanje Hrvata, pa i Hrvati moraju imati nekakvu ravnopravnost u toj Hrvatskoj.

A sada, najednom, kada smo uspostavili balanse, kada smo dobili odnos Srba i Hrvata, otprilike onako kako odgovara stanovništvu, sada je, najednom, to protiv Srba. Nije istina. To su jednostavno podvale, želi se velika Srbija i želi se jedna velika prevara.

Ako možemo govoriti o suštini, govorimo, a posljedice pustite na stranu.

JUGOSLAV KOSTIĆ:

Šta misliš o ovom današnjem?

STJEPAN MESIĆ:

O Memorandumu?

JUGOSLAV KOSTIĆ:

Da.

STJEPAN MESIĆ:

Ja se slažem sa Memorandumom. Mislim da je to mogućnost da snizimo tenzije, da prave stvari stavimo za stol, da sjednemo za stol i da dogovorimo civilizirani suživot na ovom prostoru. To je moguće samo na evropskim standardima, na apsolutnom pravu svakog građanina, na nacionalnim pravima, ne isključujući ni nacionalne manjine.

Prema tome, ne može se riješiti naša kriza, ni u jednom slučaju, ako se ne bude riješila kriza na Kosovu. Pa to je osnovni generator krize. Da se on ne bi vidio, bacamo ga i disperziramo na sve druge stvari. Ali, sve točke treba staviti na dnevni red.

BRANKO KOSTIĆ:

Dobro, Stipe, ali danas imamo ovu tačku na dnevnom redu. Dajte da oko toga sjednemo i razgovaramo.

STJEPAN MESIĆ:

Rekao sam, ako suštinu ne riješimo, mi tu ne možemo ništa.

BRANKO KOSTIĆ:

Da sjednemo i u utorak da razgovaramo o situaciji u Hrvatskoj. Danas imamo Sloveniju.

STJEPAN MESIĆ:

Sa usvojenom Deklaracijom na Brionima, ja se slažem, s tim što predlažem da to, ipak, bude u Hrvatskoj, jer je Hrvatska najviše potrebna za opservaciju, a da ne govorimo o Sloveniji. I, ako rješavamo problem sjevera, nemojmo, ono što su ovi rekli, seliti na jug. Nema nikakvog razloga da bude u Beogradu. Neka bude tamo gdje se stvari događaju.

Ja sam, za svaki slučaj, gdje god se šta pojavi, da se intervenira, da ta grupa dođe tamo, da vidi o čemu se radi. Imali smo ono razoružavanje vojske, ja sam sa Veljkom razgovarao, nekih vojnika, razbojnik sa grupom razbojnika, razoružao je neke vojnike, on je uhapšen i protiv njega se vodi postupak.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Oni su bili nenaoružani.

STJEPAN MESIĆ:

On je bio „vuk samotnjak“, sa grupom razbojnika, kakav je, i protiv njega se vodi postupak, uhapšen je. Nemojmo to stavljati hrvatskoj vlasti „za vrat“, ako neko napravi nekakav eksces.

BRANKO KOSTIĆ:

Šta misliš, Stipe, o prijedlogu odluke koju je dao Veljko Kadrijević? Mi smo se svi oko toga izjašnjavali.

STJEPAN MESIĆ:

Gledajte, u kriznim žarištima JNA će nastaviti sa izvršavanjem zadataka razdvajanja sukobljenih strana i sprečavanje širih međunacionalnih sukoba. Znači, „Bijeli orlovi“, Dušan Silni, „Božur“, svi možete dalje dolaziti u Hrvatsku, jer će vas Armija štititi, jer vi ste sukobljena strana i nanovo idemo u osvajanje Krajine. Ne! Nego Armija mora u kasarne. Armija mora ići u kasarnu i samo štititi državni okvir.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Koje države?

STJEPAN MESIĆ:

Cijele Jugoslavije.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Koje, kada...

STJEPAN MESIĆ:

Neka ostanu u kasarnama. Ja nisam za ovo, što Boro kaže, da ode Armija iz kasarne.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Koji državni okvir, kada je već srušen taj okvir tamo.

STJEPAN MESIĆ:

Srušen je, upravo sa ovakvom politikom, što nećemo suštinske stvari staviti na stol. Svi bježe, spašava se ko može. Slovenija je osjetila da se može spasiti i briše. Sutra će to i Hrvatska napraviti, a morate znati da Hrvatska nije donijela odluku o otcepljenju. Ona je donijela odluku o razdruživanju da bi došli do čistih računa.

BRANKO KOSTIĆ:

Nećemo nikome smetati, neka ide ko hoće.

JUGOSLAV KOSTIĆ:

Ne bih, da sada odvlačim pažnju od centralne teme, o kojoj razgovaramo, ali s obzirom na ovakvo izlaganje predsednika Predsedništva, mislim da je izlišno da sada otvaramo neku novu raspravu, nego da nadležni organi što pre pripreme, kao što smo se i dogovorili. Prvo da ide na Savet za zaštitu ustavnog poretka, a onda da stavimo na dnevni red i pokušamo da razrešimo situaciju, koju danas imamo. Jer, ne smemo stajati skrštenih ruku i prevideti situaciju, koju imamo.

Nisam za to da se spaljuju ni hrvatska sela, a ni srpska, ali je to neuporedivo sa brojem iseljenih Srba iz tog pograničnog dela Hrvatske. Situacija je u tom pograničnom delu Hrvatske, odnosno Srbije, izuzetno – teška. To je nepodnošljivo – da čovek ne sme izaći iz svoje kuće, žetva je u toku i mi bi morali zauzeti jedan jasan stav, da kroz dijaloge, razgovore i pregovore – tražimo rešenje za trajno opredeljenje, a ne od danas do sutra.

BUDIMIR LONČAR:

Druže predsedniče, pošto sam ja pozvan za aspekt, koji se tiče međunarodnih odnosa, ja ću se uz Vašu dozvolu vratiti ponovo na diskusiju, sa predlogom da se bar taj dio danas završi, jer, slušajući diskusiju, ona svakako ne može da razreši brojne probleme koji su na dnevnom redu.

Poštujući Vaše pravo da dajete ton i redosled stvarima kako ih Vi radite, jer ste Vi predsedavajući a mi, učestvujemo samo u tom forumu, ipak, mi je dužnost da Vas upozorim

da mi Evropskoj zajednici moramo dati odgovor na njene predloge, odnosno usluge, koje smo mi prihvatili. Uz pomoć Trojke stvoreni su elementarni preduvjeti za uspostavljanje mira i obnavljanje političkog dijaloga bez uvjetovanja. I, on je sada na ispitu – i svog opstanka i svog mjesta u Evropi. Najvažniji ispit, koji svi sada polažemo – tiče se prvo toga da li ćemo uspjeti očuvati mir? Drugo – da li ćemo uspjeti osigurati funkcionisanje zemlje i tokova sa svijetom u narednim mjesecima? Ključno je, da pregovori o preustrojtstvu zemlje počnu što prije to će pomoći osiguranju mira i vraćanje Jugoslavije u međunarodnu zajednicu, iz koje je dobrim dijelom izopćena. Ja to, ovdje, mogu sa punom odgovornošću reći.

Razgovori u zemlji i angažiranje međunarodnog faktora, u ovom slučaju Evropske zajednice, pa i drugih koji daju podršku, moraju teći paralelno i moraju međusobno korespondirati. Zajednica se duboko involvirala, a iza njenog angažovanja, već sam rekao, stoje KEBS, SAD i SSSR. Nama je Kvicinski rekao, a sada je to rekao i Gorbačov da i oni stoje iza toga. Samo u saradnji sa Zajednicom možemo povratiti i neke mogućnosti pomoći u ekonomskoj i finansijskoj sferi, u situaciji kada se nalazimo na rubu ekonomskog kolapsa, socijalne eksplozije o čemu je prije mene govorio predsjednik SIV/a. Valja voditi računa o tome da je međunarodna zajednica, uz sav interes i želju da nam pomogne nama i sebi, već duboko frustrirana i zasićena dugogodišnjom jugoslovenskom agonijom i nesposobnošću aktera krize da mirno, demokratski, riješe razlike.

Zato, interes koji postoji treba maksimalno valorizirati dok, on još postoji. Od presudne važnosti je da se brionska Deklaracija pretvori u djelo i da se svi faktori oko toga saglase. Naš cilj treba da bude da se na bazi Deklaracije očuva mir i obavi demokratsko preustrojtstvo zemlje. Znači, prije svega, moramo osigurati mir. Naravno, i poštovanje svih obaveza koje iz toga proističu i krenuti odmah u razgovore o preustrojtstvu Jugoslavije.

Ovdje je bilo riječi da su oni dali naglašeno samoopredjeljenje, ali su istakli i teritorijalni integritet. Ako se sjećate Deklaracije oni su rekli citiram: „da narodi Jugoslavije odlučuju o svojoj sudbini“. To je princip broj jedan, u svim međunarodnim dokumentima, posebno u Povelji Ujedinjenih nacija, KEBS/a i svih drugih relevantnih dokumenata, u kojima smo mi dali svoj potpis i svoju obavezu. Ali se kaže da isto tako, to mora biti u skladu sa Poveljom Ujedinjenih nacija. Povelja Ujedinjenih nacija kaže, u jednom svom dijelu da se samoopredjeljenje stiče samo tako, na način, koji ne ide na uštrb drugog naroda. To znači, u našem slučaju samoopredjeljenje, ali i razgovori, koji ostaju i za razdruživanje. To je dugi proces.

Treće, kaže se „u skladu sa međunarodno-pravnim normama“. To, takođe, podrazumijeva da se moraju poštovati međusobni interesi i obaveze, koji do sada postoje. Na kraju se kaže: „u skladu sa Poveljom, u skladu sa finalnim aktom KEBS/a i Pariškom poveljom“. To, takođe, još uvijek daje osnovu za opstanak Jugoslavije. Na kraju se, izričito, kaže: „uz poštovanje teritorijalnog integriteta“. Prema tome, samoopredjeljenje i integritet su međudnos, oni nisu inkompatibilni, ako mi budemo demokrati, ako mi budemo sposobni da nađemo rješenje.

Svi faktori u Jugoslaviji moraju biti svjesni da je alternativa između mira i političkog dijaloga o demokratskom preustrojtstvu, s jedne strane, i rata i međunarodnih sankcija i arbitraže s druge strane. Znači, mi ne možemo pobjeći, ako dođe do rata međunarodnim sankcijama i arbitraži. To mora biti načisto. U suštini, alternative nema. Ili ćemo se držati onoga, zašto smo se opredijelili, demokratskih opcija i međunarodnih pravila, ili ćemo snositi historijsku odgovornost pred narodima ove zemlje i Evrope.

Za unutrašnji i međunarodni sunovrat, u civilizacijsku i političko-ekonomsku i društvenu regresiju. Zato smatram da danas moramo dovesti do kraja, ovu raspravu, oko brionskih dokumenata.

BORISAV JOVIĆ:

Je li to bio citat?

BUDIMIR LONČAR:

Ne. To sam ja interpretirao. Prema tome, naša kriza se internacionalizovala a to smo svi prihvatili. Ona se može, a to neće niko, da se internacionalizuje kao konflikt. To neće niko, jer niko neće dozvoliti da se ona kao konflikt internacionalizuje tj., da se naš konflikt prenese na konflikte sa drugima.

Treće, svi hoće da se internacionalizuje rešenje od koga mi ne bježimo. Da ne bi došli do internacionalizacije konflikta mi idemo u internacionalizaciju rešenja i na toj liniji je i dokument. Ja bih molio da se tako shvati i Memorandum, bez obzira, što možemo mi sada biti nesretni. Slažem se sa Veljkom da prihvatamo pomoć, ali ne tutorstvo i arbitražu, ali, moramo na neki način, naravno, naći rešenje. Mislim da osnova Memoranduma, uz stvari koje ću ja da prezentiram može da ide.

BRANKO KOSTIĆ:

Govoriš li o Deklaraciji?

BUDIMIR LONČAR:

O Memorandumu posljednjem. Ovo za dolazak monitoringa. Sada je pitanje da li će se monitoring proširiti na Hrvatsku ili neće. Po brionskoj Deklaraciji može, a po Memorandumu ne može. Prema tome, to je vaša stvar, vi odlučite ali bih molio da se vratimo na zaključak, bar, po ovoj točki i mi bi vas napustili i išli da završimo poslove, jer mene čekaju na potpis. Već, zvao me je dva puta Genšer, zvao me je Van de Bruk. Traži me holandski ambasador, napravila se opet gužva.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Po kojoj osnovi je sada Genšer sada tu kod nas?

BUDIMIR LONČAR:

On je jedan od „dvanaestorice“.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Valjda ima i drugih.

BUDIMIR LONČAR:

On ima još jednu funkciju predsjednik je i KEBS/a i ima pravo da se javi. Pored toga što je pripadnik „dvanaestorice“, on je predsjednik KEBS/a, Ministarskog savjeta KEBS/a i ima pravo, naravno, da se interesuje. Mislim da su Slovenija i Hrvatska prihvatile i, sada će ispasti opet da mi nešto zatežemo, da je opet, tu lopta i ne mislim, naravno, radi tog argumenta. To je najmanji argumenat, ali njega treba imati u vidu. Ja bih predložio da se stvarno koncentrišemo i završimo ovaj posao.

SEJDO BAJRAMOVIĆ:

Malo pre, ostao sam skoro bez reči, nakon izlaganja predsedavajućeg. Mi imamo tačku dnevnog reda. Koliko sam shvatio, od druga Bore, to je za sledeću sednicu – da se to pitanje pod hitno stavi na dnevni red.

Ne bih mogao sebi dozvoliti da odemo sa ove sednice, da ne zauzmemo stav i ne donesemo odluke o položaju pripadnika JNA na teritoriji Slovenije, na kom su oni položaju, u kakvom stanju, i pod kojim uslovima života žive. Zbog toga vas molim da se vratimo ovom Nacrtu odluke. Zalagao bih se za to, da ovo Predsedništvo i svi organi koji su ovde, smatraju da je ostvarljivo ono što budemo prihvatili da se obezbedi ostvarivanje, da to učinimo. Ono što smatramo da se ne može ostvarivati, kao što je prva tačka „odmah prekinuti sve oružane sukobe na celoj teritoriji“ teško je ostvarljivo.

Demobilisati sastave, bilo je stotinu takvih odluka i ne bih sebi to dozvolio, zato što ni jedna nije izvršena. Predlažem da idemo po tačkama. Drugo, ovo što je započeto „prepućavanje“, o tome ne želim ni jednu reč da kažem, ali moramo pod hitno raspraviti, videti

zašto je 28.000 izbeglica, ko je kriv za to. Za to je potrebna jedna posebna sednica i zalazem se da se to što pre učini.

Ne mogu se složiti s tim da se sa onih žarišta, koja danas postoje, povuku jedinice JNA. To je moje ubjeđenje da nije bilo jedinica i da nisu sprečili međunacionalne sukobe, odavno bi bilo „krvi do kolena“. Onome kome je do građanskog rata, taj će takvu odluku doneti, za koju ja nikada neću glasati, dok se ne završi sa raspletom sa granicama, opredeljenjima. Jedinice moraju obezbediti i sprečiti međunacionalne sukobe. To je u kontekstu ovoga što imamo pred sobom.

Treba da idemo tačku po tačku, dobra je Komisija, koju predlažete, jer, sutra će, najverovatnije, biti kasno za sve nas. U mnogim sredinama, narod je izgubio strpljenje. Ako pođe narod, neće vam trebati ni tenkovi, ni avijacija. Smatram da je zbog toga velika odgovornost na nama. I prošli put sam rekao Vasil i Bogić su nam lepo izložili o stanju u Sloveniji, ali svako veće vidimo i sami kakvo je stanje te jedinice izgubiće strpljenje, pa će, onda, hteli, ili ne upotrebicemo ono što nikom danas nije stalo do toga, svima nam je stalo da sprovedemo sve zaključke, uz pomoć Zajednice da mirnim putem sve razrešimo.

STJEPAN MESIĆ:

Veljko Kadijević.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Izvinjavam se što se javljam drugi put, ali vidim da još neki članovi Predsedništva nisu sve rekli.

BOGIĆ BOGIĆEVIĆ:

Nemam ništa protiv, mada i ja planiram da kažem svoj stav.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ipak, možda da pomognem, kolikogod mogu. Ne bih ozbiljnije polemisaio sa onim što je Stipe govorio u odnosu na vojsku, ali na ono što je rekao, a je suština, moram da kažem da, to o čemu je on govorio, su posljedice, krupne i koje izazivaju nove posljedice.

Prava suština naše tragedije, već sada je tako zovem, jeste u tome što je naš sistem, ako bi se uopšte tako mogao nazvati, jer i nije bio sistem, nije mogao potpasti pod nikakve norme po sistemu „zaribao“ i što je njegovo razrešavanje, iako je bolje reći rušenje, išlo politikom svršenog čina, a da oni, koji su bili pozvani da vode razrešavanju problema sistema, pre svega, mislim na savezne institucije, nisu našli pravi put i svi mi, koji smo u tome učestvovali, snosimo dio odgovornosti.

Što se tiče nas, iz oružanih snaga, dozvoliću sebi da skupim ono na šta smo, u poslednje tri godine, ukazivali, šta smo predlagali kada je to odbijano i kako se, zapravo išlo, s jedne strane, pričom, a, s druge strane, politikom svršenog čina, pričom – ovdje i na drugom mjestu, a s druge strane – politikom svršenog čina. To je suštinski uzrok zbog čega smo došli u ovu situaciju.

Posle toga su nastale krupne posljedice, koje se, opet javljaju, kao uzroci novim posljedicama. Što se tiče mog izvještaja i njegove tačnosti da li sam mu odgovorio, ovo što su pisma iz Slovenije moj izvještaj je potpuno tačan i u njemu je sadržan i odgovor na direktan način, na sve ono što je tamo u tim pisanjima rečeno. Nisam polemisaio sa nekim iskonstruisanim stvarima i time se neću baviti.

Htio bih još jednom da ponovim, iako sam, do sada, dva puta rekao – naše greške, u odnosu na zbivanja u Sloveniji, povodom izvršenja zadatka oko uspostavljanja granice, koje je Armija dobila – su dvije: Prva, a to je neko od diskutantata i rekao: nismo vjerovali da je i Armiju zahvatila takva nacionalna podjela kakva je, nažalost, zahvatila zemlju. Mi smo se dugo tome odupirali, ali se pokazalo da Armija ne može da živi u „zvonu“, da može jedno vrijeme da odoljeva, ali da to, ipak, ima svoj kraj.

Prisjetićete se, mnogih, mnogih, da smo mnogo puta na to ukazivali. U tom pogledu, nismo vjerovali da se toliko u tome otišlo. Druga, osnovna greška, ako je, uopšte, greška, jeste, s vojničkog stanovišta, što sredstva koja smo tamo imali, kada je protiv nas krenuo gerilski rat, nismo odgovarali na način na koji se ratuje protiv gerilskog rata. Nismo ih upotrebili. To su naše greške.

Sada prelazim na ono što je sadašnjost i na ono što je bitno. Potpuno je izvjesno, i već se to dugi niz godina sprovodi u praksu da oni, koji su za rušenje Jugoslavije, ili otcepljenje od nje, ili na bilo kakav način rušenje Jugoslavije, ja bih rekao baš „rušenje Jugoslavije“, jer ako se stvara mogućnost svakom narodu da na miran način, uz dopunu onoga što fali u Ustavu, može izaći iz Jugoslavije, zašto on to čini politikom svršenog čina i silom.

Zašto se u stavovima slovenačkog rukovodstva kaže da Jugoslavija više ne postoji. Dakle, stalo mu je, ne do toga da se Slovenija otcijepi, nego da Jugoslavija ne postoji. Zašto? A, potpuno je izvjesno da u ustrojstvu države – federalne, kakvu imamo iz Ustava od 1974. da je Armija, zapravo, taj državni organizam, koji, pored Saveznog izvršnog vijeća, kao institucije, je zapravo jedina jugoslavenska institucija, jer od državnih funkcija, SUP je, kao što se zna kakav je, postala je vojska, prema tome, ako se i ona razbije, onda je posao oko razbijanja Jugoslavije završen. To samo može da ne vidi slijepac, ili da sve nas pravi slijepcima. A ja slijepac nisam.

Zato, ako se nastavi posao razbijanja Armije, a on je pri kraju, molim vas pri kraju je, neće ova zemlja izaći bez strahovite krvi i bez starne vojne intervencije. Tu priču, ko god je priča, može drugome pričati. Zbog toga, ja, u ime mojih drugova, i to ne samo Štaba Vrhovne komande, nego ogromnog starešinskog sastava, tražim danas, od Predsedništva SFRJ odluku, ili onu, koju sam predložio, ili neku drugu koju će Predsedništvo naći, a koja će dati odgovor na konkretna pitanja, čija osnovna suština jeste u tome da se ne dozvoli raspad Armije, nego da se ona održi da bi mogla izvršiti funkciju, koja je pred njom.

I u okviru toga tražim odgovor na tri, vrlo konkretna pitanja. Prvo, kako smanjiti JNA, iz brojki koje sam vam dao, ovdje, ako se ne raspuste ogromne nelegalne vojske. Kako? Koliko mi možemo držati mobilisanu vojsku, koja, i kao mobilisana, brojno neadekvatna ovima, naravno, ona je sa drugim sredstvima jača od svih tih vojski, pogotovo ako je skinula „koprenu sa lica“, koju je morala da skinu u Sloveniji, i onda zna, ako joj bude rat nametnut, kako ratovati mora. Drugo, kako obezbijediti funkcionisanje vojske ako je prestalo slanje regruta! Molim vas, konkretno odgovorite na pitanje. Treće, kako obezbijediti život vojske u Sloveniji, pod uslovima koji su stvoreni.

Ako Predsedništvo SFRJ, imajući u vidu ovaj osnovni cilj, koga treba postići ima odgovore na ova tri pitanja, i druga, koja su u ovoj funkciji, na bolji način od odluke koju smo predložili, o njoj da razgovaramo.

Može se onda i od nas tražiti neki predlog. Ali, apsolutno ne prihvatam, apsolutno, da budemo bez odluke u odnosu na vojsku. Ako vi to tako odlučite, onda ćete morati da se suočite sa činjenicom da ćemo mi morati tražiti time-out, i to vrlo kratak, koji se časovima mjeri, i doći pred vas, ponovo, sa našim prijedlogom. Hvala.

BRANKO KOSTIĆ:

Mogu li da pitam, Veljko? Da li ti zaista vjeruješ, ukoliko bi i zadržali jednu od ovih tačaka, koju ste predložili, a koja je još 9. maja, kao Zaključak ovog Predsjedništva donijeta, o razoružanju paravojnih formacija, sada, i u ovom momentu da li zaista vi u Armiji vjerujete u realnost izvršenja takvog jednog zadatka prije nego što bi započeli ovaj proces mirnog razgovaranja, dogovaranja i u okviru tog procesa dogovorili to buduće uređenje Jugoslavije ovakve ili nekakve druge? Ja mislim da je to krajnje nerealno. Ja ne mogu da prihvatim da učestvujem u donošenju odluka, u ovom organu, koje ne možemo sprovesti, jer nam se narod i onako smije, ljudi moji.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ja mogu da odgovori sljedeće: nijedna mjera, koja se tiče vojske, od paravojnih organizacija preko regruta, nije takva da se ne može sprovesti na miran način, ako se hoće.

PETAR GRAČANIN:

Ako se hoće i ako rukovodstva republika hoće.

VELJKO KADIJEVIĆ:

A, isto tako, vas podsjećam da je praksa pokazala, i to ćemo vam filmom dokazati, i vama i cijelom svijetu, kako su se priče odvijale od vremena kada su prve počele da se pričaju, pa do današnjih dana. Svaki dan, sa kojim se produžava u tom pogledu, situaciju čini težom. Ako ima drugih rješenja, molim, izvolite, dajte, pa da razgovaramo kao ljudi.

STJEPAN MESIĆ:

Riječ ima Bogić Bogićević.

BOGIĆ BOGIĆEVIĆ:

Ja ću pokušati da, u skladu sa dnevnim redom, iskažem nekoliko svojih stavova.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Izvini, Bogiću, ispustio sam da kažem da apsolutno, a to je jedna tačka, na koju sam se koncentrisao, a vezana je za vojsku, ostaje kod predloga ranijeg i u odnosu na Deklaraciju i u odnosu. na početak razgovora, koji treba da počne, apsolutno, od ponedjeljka. Mora da počne od ponedjeljka, jer su dani izbrojani. Nema nikakvog razloga da ne otpočne. Nema nikakvog razloga da sve ne završimo, što se tiče odgovora na pitanja, do 15. avgusta.

BOGIĆ BOGIĆEVIĆ:

Prva tačka je sprovođenje Zaključaka od 4. jula. Vasil Tupurkovski i ja smo informisali Predsjedništvo, savezni sekretari su informisali dokle se stiglo. Ja i dalje ostajem na stanovištu da treba istrajati da se Zaključci, u cjelosti, realizuju, jer su to, ne samo zaključci Predsjedništva, već i sastavni dio Brionske deklaracije, odnosno zajedničkog dogovora, koju su svi prihvatili. Kada je riječ o prijedlogu saveznog sekretara za narodnu odbranu, ovdje se, uglavnom, ponavljaju Zaključci, sa novim rokovima, i ja ću reći šta o tome mislim. Nisam pristalica da, u cjelosti, ne prihvatam ponuđene prijedloge.

Kada je riječ o prvom prijedlogu „da se odmah prekinu svi oružani sukobi na cijeloj teritoriji SFRJ“, ja se apsolutno slažem i mislim da je uspostavljanje mira jedini garant da bismo mogli krenuti u pregovore. Da li ćemo uspjeti, ja bih volio da uspijemo za 24 sata, a ne za četiri dana. Međutim, kada je riječ o demobilizaciji svih oružanih sastava na teritoriji SFRJ, moram podsjetiti da je to naš zaključak od 9. maja, da je SIV isto takav zaključak donio i bilo bi dobro da Predsjedništvo procijeni je li moguće to napraviti, u ovom roku, bez novih sukoba i ljudskih žrtava. U principu, ja sam bio uvijek protiv stvaranja novih vojski i znao sam kakav će ishod imati. Kada je riječ o zaključku da se na državnoj granici SFRJ uspostavi stanje, koje je postojalo prije 25.6. apsolutno sam za to i predlažem da se odmah Predsjedništvo dogovori o tehnologiji, kako da to uspostavi. Kada je riječ o popuni jedinica JNA regrutima, da se obezbijedi sa saveznim zakonom o vojnoj obavezi nemam nikakve rezerve i za to sam uvijek bio, uključujući i finansiranje Jugoslovenske narodne armije i komandovanje TO, kao sastavnim dijelom oružanih snaga Jugoslavije. To su stavovi od ranije, koje sam isticao na ovom Predsjedništvu.

Kada je riječ o IV zaključku da se svim jedinicama i ustanovama, pripadnicima Jugoslovenske narodne armije, njihovim porodicama obezbijedi normalno funkcionisanje, uključujući vježbovne aktivnosti i manevarska kretanja ja sam za to da istrajemo. Mislim da smo dobrim dijelom postigli neke dogovore za realizaciju ovog zaključka, uključujući vježbovne aktivnosti i gađanje o tome smo Vasil Tupurkovski i ja govorili na sjednici

Predsjedništva Slovenije. Tu nije bilo nikakvih rezervi sa slovenačke strane, pa Vasile, ako se dobro sjećam. Treba dogovoriti i istrajati da se ovo ispoštuje i ja sam za to.

Sve pripadnike JNA, koji su lišeni slobode od strane republičkih organa osloboditi i apsolutno sam za. To je sastavni dio naših ranijih zaključaka i nemam nikakve rezerve. U kriznim žarištima JNA će nastaviti sa izvršenjem zadatka razdvajanje sukobljenih strana i sprečavanje širih međunacionalnih oružanih sukoba. Ovdje se ja razlikujem od nekih mojih prethodnika i mislim da izražavam stav moje Republike. Stav moje republike, otprilike, na ovoj liniji je na liniji zaključka, koji je predložen. Ovdje su svjedoci savezni sekretari Gračanin i Kadijević. Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine dva puta je tražilo njihovo prisustvo na sjednici Predsjedništva, kada je raspravljalo određene probleme u Bosni i Hercegovini. Predsjedništvo Bosne i Hercegovine traži pomoć saveznih organa, prihvata i priznaje savezne organe. Bosna i Hercegovina, kao što znate, nema, ili najmanje ima, oružanih sastava, paravojnih formacija, uključujući i specijalne brigade milicije. Slovom i brojem specijalni odred Republičkog ministarstva unutrašnjih poslova milicije Bosne i Hercegovine broji 87 ljudi. To je za Republiku koja ima 4,5 miliona stanovnika ništa. Dakle, 87 ljudi ima.

Međutim, kako ovo izvoditi o tome treba da se dogovoramo. Kontrolu izvršenja zaključaka vršiće komisija. Mi se za tu komisiju zalažemo, za operativne komisije, za komisije koje će raditi na terenu, da se izbjegnju svi incidenti i mislim da bi trebalo imati takvu komisiju ona je na neki način predložena i o tome je govorio i drug Tupurkovski i ja, kada je riječ o Sloveniji da dnevnu saradnju i koordinaciju imaju. General Rašeta i zamjenik Bogataj govorili su o tome, ako je to to, a ako nije, predlažem da vidimo šta je po srijedi. Kada je riječ o VIII zaključku, isto tako, kao i drug Kostić, imam rezerve, jer se bojim da bi mogli izazvati ponovo sukobe, između veoma naoružanih pripadnika TO i pripadnika JNA i prolijevati novu krv, a time nećemo riješiti problem. Apsolutno sam za to da se sačuva integritet Jugoslovenske narodne armije, ponavljam, Jugoslovenske narodne armije, koja ima sve attribute jugoslovenske, koju će sačinjavati pripadnici svih naroda i narodnosti, imati odnos prema svim narodima i narodnostima, republikama i pokrajinama jednak i blagovremeno se ograđivati od svih svojatanja Jugoslovenske narodne armije od pojedinaca i grupa, stranačkih lidera i slično. Drugo, nisam za to da jedinice Jugoslovenske narodne armije napuste Republiku Sloveniju. Uostalom nemamo ni pravo na takvu odluku sve dok postoji država Jugoslavija.

Što se tiče prijedloga druga Bore Jovića, ako nam je stalo do ugleda JNA da se javnosti stavi na uvid suština sjednice od marta mjeseca ove godine nemam ništa protiv, a ne suština da se stavi integralno na uvid sve od početka do kraja, jer sve što sam zastupao ne krijem od javnosti. Uostalom, to sam i rekao. To je broj jedan. Broj dva, zaključci od 9. maja. Mi smo prošli put, tačno je, zaključili da na Savjetu za zaštitu ustavnog poretka napravimo pripremu za sjednicu Predsjedništva, koja bi imala na dnevnom redu kompletne zaključke, koje smo jednoglasno usvojili, uključujući i izbjeglice i sukobe u Republici Hrvatskoj i sva druga pitanja, o kojima je ovdje bilo riječi. Zbog razloga, koji su vam poznati, da su dva člana Savjeta i dva člana Predsjedništva ovih dana bili odsutni, i ako je služba dobila zadatak i dobili smo svi neke materijale, kao članovi Predsjedništva na ovu temu, ja nisam održao sjednicu Savjeta, u ovoj sedmici i prihvatam prigovore.

ANTON STARI:

Mi smo zvanično zatražili od državnih organa, iz federacije i od predsednika Republike Hrvatske materijale koje nismo dobili.

BOGIĆ BOGIĆEVIĆ:

Eto, vidite. Hoću da kažem da nije nikakva namjera Savjeta da to prolongira i čak, sam želio, a i sada predlažem ovdje i prije svih naših sjednica i zaključaka, ako procijenimo,

kao što smo u Sloveniju otputovali Tupurkovski i ja, da Predsjedništvo SFRJ zajedno sa Saveznim izvršnim vijećem formira jednu komisiju, da zaduži svoja dva člana, koja će otići na lice mjesta, koji će koliko-toliko spriječiti dalju eskalaciju sukoba i na licu mjesta se informisati o ovim problemima.

Treće, brionska Deklaracija. Ja je prihvatam, prihvatila je i Skupština Bosne i Hercegovine u sastavu u kojem je bila, uz rezerve, koje sam imao i tamo na Brionima. Mi smo se povukli da ih pokušamo formulisati. Grupa koja je predstavljala Jugoslaviju tamo, u to vrijeme, ovdje smo svi za stolom, ali, jednostavno mi nismo mogli dobiti riječi. Ministri evropske Trojke su rekli nema amandmana, izvolite prihvatite i mi smo onda odlučili da kao takvu je prihvatimo, ali ne usvojimo, već da idemo na naše organe. Što je u nadležnosti Saveznog izvršnog vijeća SIV će prihvatiti, ili odbiti, što je u nadležnosti Predsjedništva, Predsjedništvo će prihvatiti, ili ne prihvatiti, i što je u nadležnosti Skupštine Jugoslavije ona će prihvatiti ili ne prihvatiti. Tako smo, to baš i formulisali i mislim da ima stenogram i to nije teško provjeriti.

Moje rezerve su bile, a i većine nas i na Brionima, i ovdje one koje je izrekao drug Branko Kostić. Četvrto, mislim da, u koliko odstupimo od paketa mjera Evropske zajednice, koju smo svi zajedno prihvatili i naših zaključaka, koji su, apsolutno u skladu sa tim paketom ukoliko prihvatimo bilo kakve kompromise nemamo garancije da ćemo za tri mjeseca, mirnim putem, naći bilo kakva rješenja.

To podrazumijeva, između ostalog, funkcionisanje svih saveznih državnih organa. Predsjedništva SFRJ, u kompletnom sastavu, Saveznog izvršnog vijeća u kompletnom sastavu, Skupštine SFRJ sa svim delegacijama i saveznih organa kao što su Savezni sekretarijat za inostrane poslove, za unutrašnje poslove, za narodnu odbranu. Ja, vas molim da takav zaključak i danas napravimo i istrajemo, jer je, apsolutno u skladu sa brionskom Deklaracijom i ovim paketom mjera Evropske zajednice, a onaj ko ne prihvati – neka snosi odgovornost za posledice. Ako je nelegitimna Skupština Jugoslavije dajte da raspisemo izbore, ako je nelegitimno Predsjedništvo SFRJ i pojedini njegovi članovi dajte da ih mijenjamo, ali ovdje bi zbog pariteta moralo da sjedi osam članova.

Mislim da bi za ovo vrijeme morali imati intenzivniju diplomatsku aktivnost i napraviti program diplomatske aktivnosti. Dozvoljavam sebi, a imam i moralno pravo, da se za ovo zalažem pošto sam za dvije godine samo jedanput prešao jugoslovensku granicu i to na dva dana, ali s obzirom da se iz republika paralelno vodi diplomatska aktivnost, tumače se stavovi sa parcijalnim interesima zalažem se, da se sačini program intenzivne diplomatske aktivnosti, kako u zemlji tako i u inostranstvu.

STJEPAN MESIĆ:

Imam jednu repliku. Slažem se, prvo da je jedan od glavnih uzroka krize, koju nismo puno spominjali, a mislim da je Veljko spomenuo problem međusobnog povjerenja. To je apsolutno, jer nema koncenzusa i u tom smislu bi trebalo tražiti izlaz. Kod tačke 6. se kaže: „kriznim žarištima nastaviti sa izvršavanjem zadataka razdvajanja sukobljenih strana i sprečavanja širih međunacionalnih oružanih sukoba“ slažem se sa formulacijom, koju je rekao Bogić Bogičević ako to zatraži Republika. Prema tome, ako to zatraži Hrvatska, izvolite, slati divizije i tenkove i avione sve što bude trebalo, ali, ako to Republika zatraži a ne neko drugi.

Tvrdim vam da, ako se vojska povuče, ako se pozovu svi oni, koji su došli sa strane da odu sa svojim oružjem odakle su došli i ako Hrvatska kaže da abolira sve učesnike u tim događajima tu neće biti problema, a ni kriznih žarišta. Ako nastavimo ovo dalje da se razdvajaju dvije strane, da Hrvatska ima dvije države jednu SAO krajina, koju, neću sada ovdje čitati, imam to pribilježeno, gdje Martić i Babić kažu: „mi imamo potpunu podršku Jugoslovenske narodne armije i radimo isti posao koji radi Jugoslovenska narodna armija

čuvamo Jugoslaviju“. Jedino što nije rekao što ruše Hrvatsku, ali oni čuvaju Jugoslaviju. Dalje, se kaže da Srbija, odnosno, oficijelna Srbija podržava svim mjerama SAO krajinu.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Kad je to Babić kazao?

STJEPAN MESIĆ:

„Podržava svim mjerama SAO krajinu“. To oni govore, a ne ja. On isto kaže da njih oficijelna Srbija i finansira i pomaže svim sredstvima, a oficijelna Srbija bi morala reći ništa mi nemamo sa vama, izvolite rješavati probleme tamo, gdje ih jedino možete riješiti. Ali, mislim da je ovo gluho dobro jutro. Izvoli, Vasile.

VASIL TUPURKOVSKI:

Nesporno je da mi moramo rešiti suštinska pitanja inače, praviti se na nekim kratkoročnim, nestabilnim osnovama iznova ćemo imati konflikte, jer ta tri meseca ništa neće značiti. Pitanje je da li ćemo dobiti nova tri meseca, ali pokušajmo stvoriti uslove za tu suštinsku raspravu. Jer, mi da dođemo i organizujemo samit i da na dnevni red stavimo suštinska pitanja propašćemo i nikada se nećemo više sastati oko tih suštinskih pitanja, jer nećemo pripremiti raspravu o suštinskim pitanjima.

Poverenje i izgradnja tog poverenja samo na izjavama sopstvene, apsolutne istine nemoguće je. Zato mislim da treba biti flegmatičniji. Po mom mišljenju, dve faze su neizbežne. Ako želimo da se, prvo, distanciramo od opšteg rata i drugo, da idemo prema suštinskoj raspravi i suštinskim rešenjima, mi ćemo naše odnose spasiti i naše građane na suštinskim rešenjima, ali ako su demokratska i politička.

Zato, u prvoj fazi stavovi Predsedništva Jugoslavije i obaveze iz brionskih sporazuma mogu da se sprovedu i treba ih danas, dodatnom raspravom relativizirati i idejom da je to nešto na strani, a mi treba da povučemo nove poteze izuzetno opasne. Danas, treba da raspravljamo i donesemo konkretne odluke kako i na kojim instrumentima pokrenuti mehanizam za rešavanje tih dogovora. Mi ćemo, sutra imati, ako se saglasimo danas sa Memorandumom, a ja se slažem s tim da ga usvojimo obzervere KEBS/a. Dajte da aktiviramo našu komisiju, da smanjimo prostor za obaveze i angažman te međunarodne komisije i da tako odbranimo našu suverenost i naša diskreciona prava, na sopstvenoj teritoriji. Ali, da aktiviramo tu komisiju, jer ćemo doći u nemoguću situaciju, gde nećemo moći da odredimo ni oficire za vezu, jer nemamo tu infrastrukturu, niti je želimo aktivirati.

Apsolutno je neophodno aktivirati taj mehanizam kontrole i verifikacije činjeničnih stanja, kao konkretan zadatak i sada, treba da se dogovorimo o toj komisiji. To, što će početi rad Misija KEBS/a mislim da će, ipak kvalitetno unaprediti i obzerviranje i izvršavanje obaveza na to ne treba gledati sa predrasudama, nego dobronamerno, a, sinhronizovati rad.

Predlažem da usvojimo Deklaraciju, odnosno, da izrazimo našu političku volju prema Deklaraciji, prema aneksima i prema Memorandumu, jer, oni su faktički – na snazi. Mi da ih obaramo, sada, ovde, današnjom sednicom „post festum“, nakon usvajanja u Sloveniji i izjave Hrvatske, izjave savezne vlade, o tome da prihvata svoj deo obaveza, koje proističu iz brionskih dokumenata, a u načelu smo podržali to, što je esencijalno u ovim dokumentima, mislim da će biti kontraproduktivno. Ne kažem da treba da suspendiramo ni svoja suverena prava a ni da se otkazemo, od onoga u šta se ne može ući, ni na međunarodnom mandatu, ni evropskom, ni bilo kakvom mandatu. Ali, mislim da to nije ta situacija. Metodologija rada, u ovom domenu, sada, kod ove prve faze ne može biti ništa drugo osim dogovorni i koordinirani rad između Jugoslavije i Evropske zajednice, a takođe i Republike Slovenije. Ako želimo da se ovi sporazumi realizuju postoji politička dimenzija i ona je situirana u inicijativi SIV/a, koliko ja mogu da je razumem, s tim što takva inicijativa nije strana ni Predsedništvu Jugoslavije. Mi smo danas bili zakazali, prvobitno, proširenu

sednicu Predsedništva sa predsednicima predsedništava republika, predsednikom SIV/a, resora, predsednikom Skupštine. Zašto da trošimo, sada, ovde energiju i da se svađamo oko toga gde je stvarno legitimno mesto inicijativi. Tamo je legitimno mesto inicijativi i ovde je, a, sasvim je, očito da je jedino racionalno moguće voditi tu inicijativu zajednički. Ništa drugo ne može biti pravi rezultat, nikakva međusobna konkurencija.

Druga faza, po mom ubeđenju, jeste na političkom planu postići, izgraditi konsenzus republika, u ukupnom ambijentu, za realizaciju ovih obaveza. Tu je, Predsedništvo nezamenjivi subjekat tog konsenzusa zajedno sa SIV/om, jer ne znam kakva može da bude ta naša odgovornost, ako sada ne saradujemo, već odbacujemo jedni druge. Mislim da se mora pripremiti taj konsenzus i rasprava o njemu, i način dolaska do njega, na bazi prethodnih konsultacijama sa republikama u preliminarnim dogovorima i onda održati takav samit. Da li je to moguće na brzinu, a ubeđen sam da nije, ali, takođe ne mislim da to treba odlagati. Treba intenzivirati naš rad. U tom smislu se slažem, jer zaslužujemo da sami pogledamo šta znači kontinuitet i diskontinuitet u radu, i u smislu nefunkcionisanja Predsedništva, kada ga je bilo zbog blokade, a i sada, u ovom trenutku, kada ima određene sporosti, iako je nekada bolje i prespavati, pa doneti neke odluke.

Određeno vreme je neophodno da kvalitetnu pripremu, a i određeni preduslovi su neophodni. Prvo je stabilizacija stanja u Republici Sloveniji. To je preduslov. Ne možemo računati ni na kakav konsenzus u kontekstu moratorijuma, ako se ne sanira, bar na vidljiv način, sa evidentnom voljom i sa evidentnim pozitivnim manifestacijama stanja u Sloveniji. To će se pokazati sada veoma značajno, a, ja ću govoriti o tome i u kontekstu predloga Saveznog sekretarijata, odnosno Veljka, i stabilizovanje položaja Jugoslovenske narodne armije, u Sloveniji, a to ima svog uticaja na ukupni položaj Jugoslovenske narodne armije.

Tu se radi o lavini negativnih i dosta radikalnih raspoloženja ne govorim da su služena, ali su faktički, sada, postojeća prema Jugoslovenskoj narodnoj armiji na bazi toga što se dogodilo u Sloveniji. Sada nam se to dešava i u republikama. Znači, treba, ako pogledamo suštinu stvari, sanirati stanje u Sloveniji da bi mi sprečili tu lavinu, pa ćemo, onda na drugačiji način govoriti o regrutima, o njihovoj lokaciji, dislokaciji, da li mogu, ili ne smeju van svojih sredina i sve se postavlja u drugoj svetlosti.

Drugi preduslov je izvršenje ovih brionskih sporazuma i sporazuma sa Evropskom zajednicom i zato sam insistirao kod te prve faze da na to stavimo prioritet, u ovom trenutku. Takođe, je preduslov nova komunikacija sa Evropskom zajednicom i šire, jer treba da vidimo šta je moratorijum i kakav je njegov karakter – i to treba definisati zajedno sa Evropskom zajednicom, ali među nama. Ne vidim da je opravdano odbaciti bilo kakvu interpretaciju našu. Naprotiv, mislim da je neophodno stići do naše interpretacije tog moratorijuma šta podrazumeva moratorijum, koje probleme treba rešiti u vreme moratorijuma, koje probleme pokrenuti, jer moratorijum neće biti izvodljiv i realan u Sloveniji, ako ga shvatamo samo kao prekid vatre i izvršavanja i ostvarivanja nekih modaliteta opet sa aspekta prekida vatre, a da bukne eksplozija u nekom drugom delu ili čitavoj zemlji. Ne znam šta ćemo time postići.

Taj proces moramo završiti, jer nam vreme gori pod nogama, jer nećemo završiti stvar u ponedeljak, sa jednom sednicom.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Govoriš o jednoj, a nisi tako mislio samo organizacija i početak, a onda nastavak.

VASIL TUPURKOVSKI:

Onda isto mislimo. Treba kompleksno i kompletno pripremiti, ali je neophodno na početku da svi daju garanciju o ne upotrebi sile, a danas me je Predsedništvo ohrabrilo na početku, sa stavovima, koje su članovi Predsedništva iznosili. Predsedništvo, sada, na toj osnovi može da iskaže jednu svoju deklaraciju i da svi daju garanciju o dogovornom,

nejednostranom postupku u saniranju krize, na bazi izjave Predsedništva o tome, potpuno sam siguran da će se pozitivno to primiti i graditi takav kontekst i u drugim sredinama i drugim republikama. To je potez prema tom poverenju. Kako inače graditi to poverenje na osnovu čega? Samo, na nekim konkretnim manifestacijama dobre volje i ja to tako podrazumevam. Moraju svi da konkretno manifestuju tu pozitivnu volju i onda će ovde, to, kao osnovni test biti pokrenuto pitanje demobilizacije tih paravojnih i drugih različitih snaga, van Jugoslovenske narodne armije. Normalno je – da i JNA mora da napravi takve korake. Na primer: da li treba ili ne sme biti suđenja vojnicima na osnovu stava iz brionskog sporazuma da u vezi sa događajima od 25. moraju svi da se puste. To je gest, koji Evropa očekuje, ja sam razgovarao sa Van der Brukom. To je u njihovim shvatanjima, to nije ništa uz Armiju. To bi otvorilo jednu, sasvim drugačiju komunikaciju i stvaranje odnosa i tretmana i Jugoslovenske narodne armije, odnosno Predsedništva kao vrhovne komande. U našim obavezama to stoji i principijelnog je karaktera, a smatra se gestom dobre volje i tako će ga tumačiti i spremni su da ga prihvate.

Šta je sa Slovincima u Jugoslovenskoj narodnoj armiji? Kako sačuvati karakter Jugoslovenske narodne armije da svi razumeju koliko je to od bitnog značaja, a da, opet, u tome ima prostora i za neke gestove, koji će omogućiti da odgovornije i sa većim mandatom to rukovodstvo brani svoje obaveze prema Jugoslaviji i u moratorijumu, a možda, na osnovu toga i kasnije. Zašto bi bio moratorijum kraj, čak i našim iluzijama, ako ništa više o nekakvom realističnom rešenju, a realistična rešenja i u Jugoslaviji podrazumevaju, pre svega respekt za sopstveni interes, a oni su objektivno i uzajamni i ne može ih niko poništavati samo deklaracijama i političkim odlukama u skupštinama, pa, makar to bili i najplebiscitarniji.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Vasile, izvini, da bi te mogao razumeti da li bi to preveo na praktičan jezik? Taj odnos prema Slovincima, na šta konkretno misliš?

VASIL TUPURKOVSKI:

Oni imaju svoje zakonodavstvo. Zamolili su konkretno, kada smo bili na ovim konsultacijama, na sednici oficijelno su zamolili da se razmisli ne sad, a oni su svesni da to ne može u jednom trenutku, govorim ovde najotvorenije, da se razmisli o tome da li je moguće ići u susret, uopšte, tom njihovom zakonodavstvu kao gest dobre volje. Gest dobre volje navodno piše sedam meseci u njihovom zakonodavstvu, da služe Armiju u Sloveniji.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Znači, oni da služe sedam, a drugi drukčije. Dobro. Valjda je to stvar buduće Jugoslavije.

VASIL TUPURKOVSKI:

Tačno.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Rekli smo da budemo praktični. Ni jedno pitanje budućeg uređenja nije otvoreno, a i niz domena odbrane ne otvara, nego treba da se otvori u okviru ukupnog rešenja zemlje. Kako ona bude rešena tako će u okviru toga biti rešeno i ovo pitanje. Ako ima poseban status imaće poseban, a ako ima isti mora da ima isti ili sličan. Mi ne govorimo o tome, nego govorimo, samo o postojećem stanju.

VASIL TUPURKOVSKI:

Veljko, očito, je potrebna reafirmacija nekih od tih principijelnih stavova. Tačno je da ne verujemo više jedni drugima. Tako nešto kad bude izrečeno i od Predsedništva ne govorim sada o tome, nego govorio sam o tome šta mislim da treba Predsedništvo da kaže i da

izrazi svoju jasnu deklaraciju o tome imaće pozitivnog efekta. Neki se hvataju za slamke.. To ne moraju da budu Bog zna kakve potpore u njihovoj političkoj aktivnosti.

Mislim da se mora Predsedništvo aktivirati, intenzivirati svoj nastup prema republikama u približavanju stavova. SIV u tome mora učestvovati on u tome, već radi, od juče, prekjuče na ovoj konkretnoj platformi i, slažem se da treba prema inostranim faktorima osmišljenije i intenzivnije nastupati da bi se vraćala neka slika i određeni kredibilitet o nama, kao državnoj zajednici da Jugoslavija postoji, a i kao ulog u nečemu što može da bude opet međunarodni položaj i status Jugoslavije, kao zajednice. Ne treba sve pokopati da bi se iznova gradilo, nego treba spasiti i sačuvati za buduće dane sve što je moguće, pa i na tom međunarodnom planu.

Ponavljam da nije trenutak za naš raskol, ovde na saveznom nivou, a normalno, ne mislim da se može uticati na republičke politike, već se moraju stvari držati pod nekom kontrolom zbog odgovornosti svih. Prema tome, nije momenat da ne radimo zajedno na ovim zadacima, nego obrnuto da radimo zajedno na ovim zadacima i u dogovoru, pa makar, to značilo i kritiku u svojim sredinama. Mislim na odnos Predsedništvo Jugoslavije savezna vlada. Treba zajedno da pripremimo platformu za koncensuz, i to je samo tako moguće. Biće i kvalitetnija. Na bazi konsenzusa i smirivanja akutne situacije možemo da počnemo, ili paralelno, pa da nastavimo u boljem ambijentu razgovore o svim aspektima neopterećeno, bez uslova budućih odnosa i mogućih solucija i to ne smatram nikakvim odlaganjem.

Predlog je Branka Kostića, Bore Jovića i Jugoslava Kostića o položaju Jugoslovenske narodne armije i, on svakako zaslužuje pažnju. Ja imam drugačiji stav, o svemu tome, ali je neophodno razgovarati i najvažnije je da se na taj način inicira ta rasprava. Argumenti su ili iznešeni, ili će biti prošireni, ili ćemo ih do prva iznositi, ali to što ja predlažem, na osnovu te inicijative jeste da, o brojnim pitanjima Jugoslovenske narodne armije i o svim pitanjima Jugoslovenske narodne armije treba da obavimo ozbiljnu raspravu i da se dogovorimo. Jedan kontekst je, normalno, dogovor o tim budućim odnosima, ali ovde je nešto specifičnije moraju da postoje dogovori i o ovom periodu, koji sada teče, a neće regulisati buduće odnose kao strateške, definitivne, nego će se ticati moratorijuma i najaktuelnijeg života, sada u narednom periodu, u dva-tri meseca, koliko će on trajati.

To su predlozi, koje je drug Veljko dao i kako ih ja vidim u trećoj tački. To su odluke koje se odnose na regrute, na rezerviste i na bazi toga odnosi se, čak i na ove vojne i druge tipove jedinica u republikama, jer je uslovljeno ponašanje Saveznog sekretarijata i Jugoslovenske narodne armije od odnosa, jačine snaga i postavljanja u republikama prema njihovim potencijalima. To je nešto što, apsolutno, zaslužuje potpunu pažnju konkretne odluke i dogovor svih faktora u Jugoslaviji.

Četvrto je situacija u Hrvatskoj. Ne može se, uopšte, odlagati stavljanje na dnevni red situacija u Hrvatskoj a to će, normalno, otvoriti suštinska i konkretna pitanja, značenje naših stavova i njihov domašaj od 9. maja, izbeglice, smirivanje stanja. Uopšte ne treba trošiti reči o značenju srpsko-hrvatskih odnosa. Takođe, obaveze Republike Hrvatske, koje je ona prihvatila, na bazi brionskih sporazuma i obaveza ostalih subjekata u tim sporazumima, prema Republici Hrvatskoj i stanja u njoj na bazi tih dogovora, konačno, konkretnije u odnosu na predloge koje je Veljko dao mislim da do rešenja, koje on predlaže, svakako treba doći.

Jedan način, na koji smo mi ušli da bi se sve to postiglo, jer se jedan deo i preuzima iz stavova Predsedništva SFRJ, jedan deo se preuzima iz brionskih sporazuma, jeste izvršavanje obaveza koje smo tamo preuzeli, a takođe u kontekstu formiranja ovog konsenzusa da bi došli do solucija, konačno, oko mobilizacije, deaktivizacije, teritorijalnih odbrana, raznih vojnih snaga, reguliranja pitanja regruta, njihovog upućivanja. Znači, to je moj načelni odnos.

Na tri konkretna pitanja, kada se drugi put Veljko javio, da bi bio korektan – daću neke svoje odgovore. Kako smanjiti JNA, ako se ne raspuste ogromne paravojne vojske, da ih tako nazovem? Jedan deo tog sistema sam, sada elaborisao počinjanjem davanja tih garancija i raspravom na bazi koncenzusa, zbog kritične situacije i sa participacijom oko načela, a ne oko vojne problematike, sa Evropskom zajednicom, u dogovoru između republika, saveznih organa i Jugoslovenske narodne armije. Prema tome u sistemu, ali i Jugoslovenska narodna armija, ima apsolutno, legitimno mesto.

Drugo pitanje je: kako obezbediti funkcionisanje vojske, ako nema regruta? Sada sam se založio da tu raspravu odmah obavimo, ali je ona vezana za smirivanje stanja u zemlji, apsolutno je vezana. To smirivanje stanja u zemlji vezuje se za izvršavanje ovih stavova. „U kolu“ smo ne možemo ništa rešavati „na parče“, ili na jednoj strani, a ne uključujući u taj sistem solucija integralno i kompleksno čitav ovaj kontekst.

Mislim da su tada rešenja moguća i da će republike imati ne samo hrabrosti, nego i argumente da se izjasne o svojim obavezama prema Jugoslovenskoj narodnoj armiji, posebno na pitanjima regruta.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Znači, da se de facto, ne prizna postojanje saveznih zakona i Ustava.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ne. To znači da ćemo mi doći u situaciju da ih realizujemo i bolje je postići konsenzus za realizaciju, nego ući u opasnost da ih ne realizujemo na bazi sankcija koje nam stoje na raspolaganju.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Kako i kada?

VASIL TUPURKOVSKI:

Postavio sam kako vidim čitav sistem. Znam da u Makedoniji, ako garantujemo – a to je jedino moguće, ako se smiri situacija u Sloveniji – bezbednost i sigurnost vojnika, a to se pokreće od roditelja i različitih organizacija, imamo dovoljno snage da kažemo da su najsigurniji naši vojnici Jugoslovenske narodne armije u konkretnom kontekstu, iz Makedonije u Jugoslovenskoj narodnoj armiji, ne na njihovom stimulisanoj da napuštaju, beže, stvaraju različite situacije i da se „rvemo“ sa saveznim propisima i da uzurpiramo status Jugoslovenske narodne armije. Zbog toga sam sa roditeljima otputovao sutradan u Ljubljano, na tim argumentima, ali pod uslovom smirivanja te konkretne situacije, tih dana, odnosno pre nekoliko dana.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Sutradan, ode onaj iz VMRO/a i rastera ceo bataljon.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ne znam to.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Znam ja.

VASIL TUPURKOVSKI:

Da, to je u redu. Međutim, onda moramo staviti u našu optiku, raspoloženje u skupštini ko dobija političke bitke, ko ih gubi, analiza je kompleksnija. Neka on to uradi, ali nije dobio ni jednu od svojih inicijativa u Skupštini Makedonije.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Samo je razbio vojsku, jedino to.

VASIL TUPURKOVSKI:

Neće razbiti vojsku, ako postignemo konsenzus i ako shvatimo da je nešto drugo prisutno kao konsenzus, da se razbije vojska, onda niko ne može spasiti vojsku, nažalost. Ali, da dođemo do ovoga na bazi naših interesa. Ne zalažem se u ovom trenutku za ovakva rešenja zato što mislim da iz nekih autorističkih³⁵ osnova treba pomoći Jugoslovensko narodnoj armiji, ili bilo kome, nego zato što je to naš interes. Tačno znam šta je interes Makedonije – Jugoslovenska narodna armija na svojim pozicijama i sa garancijama koje može da pruži za demokratski rasplet.

Ali, imamo i svakojakih drugih izjava, Veljko. Tačno je, što Bogić kaže, ne tražim ja to od Vas, ali i ovo Predsedništvo ima obaveze da odmah reaguje na neke izjave, da stvari stavlja u svoj prirodni tok, ali mi tu volju imamo sve manje i manje. Treće je kako obezbediti život Jugoslovenske narodne armije u Republici Sloveniji?

Još jedanput vam kažem – ne mogu da verujem da sve što je postignuto u načelu i sada već na pragu ostvarivanja, čak i sa ovom internacionalnom dimenzijom, treba da padne na tehničkim pitanjima. Oni su nama rekli: vi se javite sa sednice Predsedništva – bio je ponedeljak. Ovde smo došli u 20,00 sati – mogla je biti, ako je trebalo i ako se ocenilo, i mi ćemo, istog trenutka skinuti blokade oko kasarne. Danas nam Veljko kaže da se to ne radi, jutros mi se samoinicijativno javio Kučan, jer zna da je sednica u pitanju, da mi kaže da se to radi na svim kasarnama i oko svih kasarni.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Kao što si i sam imao prilike da se uvjeriš, on uvijek govori „istinu“.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ne govori uvek istinu. Ne mogu da izađu iz kasarne da to rade, jer ih legitimisu mogu biti smo razoružani.

[...] ³⁶ Neće ih legitimisati, ako Predsedništvo kaže da nemaju obavezu da pružaju garancije. Mi ne možemo da kažemo: vi nemate obavezu. Republika Slovenija ima punu obavezu da garantuje bezbednost svih pa i vojnika.

BRANKO KOSTIĆ:

Vasile, sreća je što im ja ništa više ne verujem. Kao član Predsjedništva i Vrhovne komande ne mogu da preuzmem odgovornost za živote tih ljudi.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ako u ovoj situaciji ne budemo uporni i ako se ne držimo nekih životnih principa, ili čak životnih opredeljenja, da primamo, ili ne primamo udarce, principijelnosti, uvrede – nećemo stići nigde. Sada moramo biti uporni i da ponešto „progutamo“, pa i laž da progutamo, ako uspemo da vratimo stvari tamo gde postoje garancije.

BORISAV JOVIĆ:

Toliko smo „gurali“, da više nema mesta.

VASIL TUPURKOVSKI:

Nikada nisam „gutao“ nikakvu laž. Ali, ako ovog trenutka kažemo da je gotovo – biće gotovo. Ali, vi recite da je to gotovo. Uopšte, s tim se ne slažem.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ti si imao prilike da u razgovoru one noći, garantuješ svojim životom, u bukvalnom smislu riječi, i sutradan se dogodilo da je Tvoja glava trebala da „ide“, ako bi se do toga došlo.

35 Tako u originalu.

36 Iz stenograma nije jasno ko je izgovorio ove dve rečenice.

BRANKO KOSTIĆ:

Nije rekao čija „glava“.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Njegova – ja sam ga pitao.

VASIL TUPURKOVSKI:

To pitanje smo apsolutno rasčistili. Nema bekstva ni od kakve odgovornosti. Zar je moguće da neko veruje da će se stvari tako sada izdogađati, pa čak i pozitivno da se razviju, da smo s time skinuli odgovornost? Uopšte to ne radim da bih skinuo neku odgovornost.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Govorim o realnosti.

VASIL TUPURKOVSKI:

Realnost je da moramo da izađemo iz ove situacije, da spasemo ljudske živote i da spasemo sami sebe samo na tim ljudskim životima. Uopšte ne verujem da je nekome moguće opstati, ako ima ambiciju da politički egzistira. To ne mogu da verujem. Na kraju krajeva, to će se vrlo brzo dokazati tada kada budu izbori.

BORISAV JOVIĆ:

Koji izbori?

VASIL TUPURKOVSKI:

Svuda u našim republikama.

Boro, nemoguće je da u Dalmaciji Dalmatincu odgovara, i na Istri sa praznim Brijunima, sa prinudnim godišnjim odmorom turističkih radnika – u julu – ta vlada. Ali, neće odgovarati i ne odgovaraju druge vlade zbog mnogo toga. Ti možeš da „mašeš“, ali ti ne dam više od onoga što će biti datum raspisivanja izbora u Srbiji.

BORISAV JOVIĆ:

Referendum je pokazao.

VASIL TUPURKOVSKI:

Koji referendum?

BORISAV JOVIĆ:

Da im daju podršku.

VASIL TUPURKOVSKI:

Podršku – da ne prime dolar deviznog priliva u turizmu?

BORISAV JOVIĆ:

To je sada isto. Referendumom su im dali podršku.

VASIL TUPURKOVSKI:

Nemoj, molim te, da sada govorimo o tome.

BORISAV JOVIĆ:

Samo nešto, ako mogu, da kažem. Na televiziji i radiju se sada „vrti“ vest, koju je „Tanjug“ preneo iz Londona: „Predsednik Predsedništva Jugoslavije, Stipe Mesić, optužio je, u ekskluzivnom intervjuu današnjem londonskom 'Yuropijenu', predsednika Srbije Slobodana Miloševića da se ponaša kao Hitler uoči II svetskog rata. Ocenjujući napad na predsednika Srbije Miloševića zaprepasćujućim, 'Yuropijen' navodi Mesićeve reči da Miloševi ima veliki 'apetit' za teritorije i da se samo pravi da je zainteresovan za sudbinu hiljada Srba koji žive u Hrvatskoj i drugim delovima Jugoslavije. Mesić je rekao da je raspad Jugoslavije neizbežan i nezaustavljiv. Otvoreno je rekao: 'Ja nisam neutralan. Ja sam Hrvat

i hoću da zaštitim Hrvatsku, ali ne na račun drugih, neka svako živi na svoj račun i od svojih resursa'. Šef jugoslovenskog Predsedništva je rekao da je Hrvatska okupirana od srpske armije, ali da se Hrvati neće predati, već da će se protiv nje boriti". To je jedno, a što pričamo ovde je drugo. Prema tome, svako tera ono što tera.

STJEPAN MESIĆ:

Interpretacija je, ali je suština točna.

BORISAV JOVIĆ:

Suština je tačna da je ovo još jedan dokaz da mi jedno pričamo, a drugo radio, odnosno da određeni drugovi odavde jedno pričaju, a drugo rade.

STJEPAN MESIĆ:

Hitler je, i Musolini, kao što znaš, branio nekoga.

BORISAV JOVIĆ:

Ne vidim kako mi možemo da stvorimo koheziju na ovaj način. Ako je to srpska armija u Hrvatskoj, protiv koje ćete se vi boriti, ako je to „Hitler“, koji želi da okupira tuđe teritorije, mislim da ne možemo na taj način da razgovaramo. To je preteralo svaku meru.

VASIL TUPURKOVSKI:

Činjenica je da moramo da razgovaramo i da izađemo iz tog vrtloga. Najmanje je značajno što su izjave u pitanju.

BORISAV JOVIĆ:

Pa, mi moramo. Ali, da li se ovim pomaže, ili odmaže?

VASIL TUPURKOVSKI:

Ne pomaže se.

BORISAV JOVIĆ:

Ali, da li onda, možemo verovati onima koji jedno rade, a drugo ovde govore?

STJEPAN MESIĆ:

Srbija treba jednim gestom pokazati da nije zainteresirana za tuđe teritorije. Prema tome, nikakav Čemberlen i nikakav Minhen ne može riješiti stvari. Hitler i Musolini su pričali, gospodine, da oni brane podunavske Njemce, sudetske Njemce, a, ustvari, su napadali. Tako i ti isto. Ti skroz braniš Srbe u Hrvatskoj a, ustvari, želiš hrvatske teritorije. Pa, reci ti točno što želiš!

BORISAV JOVIĆ:

Razgovaraj sa tvojim građanima koji beže iz Tvoje Republike masovno. Sa njima ti razgovaraj zašto oni beže. Da li oni beže od tebe ili od mene?

STJEPAN MESIĆ:

Želi Srbija hrvatsku teritoriju i to treba jednom reći, za svagda da se zna, ali ne srpska prava u Hrvatskoj. Nemojte pričati priču.

BRANKO KOSTIĆ:

Molim vas, vratimo se na temu.

ANTE MARKOVIĆ:

Vasil nije završio izlaganje.

VASIL TUPURKOVSKI:

Jesam. Rekao sam šta možemo konkretno danas da uradimo, da podržimo naše obaveze, koje su, neizbežne, ne možemo se vraćati na ta pitanja. Ušli smo u te stvari. Ali, ja

mislim da je korisno nije nešto iznuđeno, nego je nešto što će nam koristiti svima da ide-
mo na aktiviranje ovih komisija i pre dolaska tog monitoringa, da se dogovorimo, ovde, da
stišamo ove strasti, još na neko izvesno vreme, da uđemo u projekciju konsenzusa. Ako ga
ne možemo postići, nisu potrebne strasti i hladnokrvno će se ratovati i praviti strategija.

BORISAV JOVIĆ:

Ja sam samo pročitao jednu informaciju, ništa drugo.

STJEPAN MESIĆ:

Točno je da ja nisam sasvim objektivan. Ja ne mogu ni biti sasvim objektivan, jer
sam predstavnik jedne političke opcije, samo što Boro i Milošević tvrde da su objektivni,
ali, isto nisu. Ali, ja priznajem da nisam objektivan, iznosim svoje viđenje, drugi svoje, i,
nađimo konsenzus, pa da nađemo mogućnost suživota. Ali, nemojte uvijek pričati da je
jedna strana u pravu, a druga nikad nije. Jasno, ne radi se o pravu.

BORISAV JOVIĆ:

Radi se o tome da je ovo sasvim ne fer i nekorektno za jednog predsednika Predsed-
ništva, ovako postupanje i tako vređanje to ne može da bude Predsedništvu.

STJEPAN MESIĆ:

Nije to „vređanje“ to je samo istina.

ANTE MARKOVIĆ:

Mogu li samo jednu intervenciju?

STJEPAN MESIĆ:

Branko se javio za reč.

BRANKO KOSTIĆ:

Molim da se vratimo na ovu tačku dnevnog reda, o kojoj raspravljamo, i potpuno se
slažem sa Borom Jovićem i sa Vasilom da nama takve izjave i sve to, može samo da oteža-
va situaciju. Međutim, niti će nam pomoći, niti odmoći, da nešto konkretno odlučimo oko
ovoga, o čemu danas razgovaramo. Bilo bi dobro, ukoliko bi sve što razgovaramo, do sada,
bilo okrenuto ka ovome.

Pažljivo sam slušao izlaganja svih članova Predsjedništva i ocjenio da svi članovi
Predsjedništva prihvataju ovo tumačenje, koje je Stručna služba dala, o karakteru Dekla-
racije, da su svi članovi Predsjedništva saglasni s tim da Predsjedništvo da izjavu, kao je-
dan od aktera u poslu, tu Deklaraciju prihvate, pri čemu, u operacionalizaciji tih obaveza,
koje iz te Deklaracije proističu, sadržanih u Aneksu I i II, svaki nadležni organ je u prili-
ci, kada to bude dogovarano i realizovano da se uzmu u obzir i one rezerve i ono o čemu
smo ovdje govorili. Čini mi se da bi bilo dobro da taj dio dnevnog reda, ukoliko sam dobro,
shvatio izlaganje svih, skinemo sa dalje rasprave i da se ograničimo na ova konkretna pi-
tanja koje je Veljko predložio.

S tim u vezi, još jedanput želim da kažem da u ovom momentu, u situaciji kada ne-
ma nikakvih garancija, da će slovenačko rukovodstvo i oružane formacije u Sloveniji slo-
venačke oružane formacije obezbjediti jedan siguran, miran i spokojan rad pripadnicima
Jugoslovenske narodne armije na tom području, ne dirajući svojom odlukom, ni kao Pred-
sjedništvo, ni u teritorijalni integritet zemlje i u državne granice, dakle, ne dirajući uopšte,
u to što je u nadležnosti saveznog parlamenta, Ustavnog zakona da mi, kao Vrhovna ko-
manda, možemo ovdje, uz sugestije i dogovore, sa Štabom Vrhovne komande donijeti i jed-
nu konkretnu odluku koja bi bar za mene, kao člana te Vrhovne komande značila mnogo u
smislu rasterećenja od odgovornosti, koju osjećam kao član te Vrhovne komande, da dam
glas i podržim nešto za što sam potpuno uvjeren da to sutra neće biti realizovano i da se

vrlo lako može desiti da, sutra, možemo biti suočeni sa situacijom da nam pojedini vojnici, oficiri i starešine tamo stradaju, ne ulazeći u to do kakvih konfliktnih situacija može doći.

Moja ideja i prijedlog, koji sam na početku saopštio o dislociranju tih jedinica sa područja Slovenije, jedan sastavni dio strategije, ako mogu da kažem kao rezervni major jedan dio strategije razmeštaja oružanih snaga, odnosno Jedinica Jugoslovenske narodne armije, na jedna određeni period, koji će s jedne strane, obezbijediti punu sigurnost svim pripadnicima Jugoslovenske narodne armije na novim lokacijama i tamo gde budu razmješteni, kao i nesmetani rada a, s druge strane, uvjeren sam da bi dislociranje tih jedinica, isto tako u slovenačkom narodu, koji živi u jednoj potpunoj i informacijskoj izolaciji i blokadi, pa i slovenačkom rukovodstvu, a da ne govorim i međunarodnoj javnosti koja je pogrešno informisana, pružilo uvjeravanje da niko nema, ama baš niko, ni namjeru ni želju da sa jedinicama Jugoslovenske narodne armije rješava problem teritorijalnog integriteta, pa i zadržavanje Slovenije u sastavu Jugoslavije.

Čini mi se da bi jedan takav potez olakšao proces razgovora i dogovora i sa Slovenijom, za ovaj period o kojem govorimo, i s druge strane, bio jedan izvanredan potez za međunarodnu javnost, za ovo Predsjedništvo kao šefa države za tu Vrhovnu komandu, koja bi trebalo da znači i da pruži još jedanput uvjeravanja, a izgleda, da ih nije suviše, da ovo Predsjedništvo raspolaže sa potpunom kontrolom nad upotrebom i korišćenjem oružanih snaga i Jugoslovenske narodne armije.

Zbog toga, još jedanput se vraćam na taj prijedlog i to sugeriram, imajući u vidu da, pri tome, kao Vrhovna komanda to možemo da uradimo ne slažem se sa nekim, koje ovdje rekao da mi, kao Predsjedništvo, na to nemamo pravo, tvrdim da imamo jer se ne radi, uopšte, o pitanju granica, niti o teritorijalnom integritetu, nego zbog nastale situacije u zemlji, mi kao Vrhovna komanda, iz razloga koji su jasni, evidentni vršimo, privremenu dislokaciju i teritorijalni preraspored tih snaga.

Ovo što je Stipe Mesić prigovorio Joviću – „hoćete li ih smestiti u Hrvatsku“? – ja na to kažem: neka dođu i u Crnu Goru. Mi ćemo biti srećni i zadovoljni. Ali, to bi otvorilo jedan proces, smanjilo tenzije i međunarodno javno mnjenje bi u punoj meri shvatilo da, do kraja, idemo na proces mirnog traženja izlaska iz ove krize, a, istovremeno, izbilo sve još postojeće argumente onim snagama, posebno u Evropi i u nekim susjednim državama, za koje je, očigledno, da imaju i posebne interese da dođe do razbijanja Jugoslavije.

BORISAV JOVIĆ:

Mogu li da dodam još nešto? Prihvatam, u celini, to što je Branko govorio, da imamo u vidu još jedan razlog, koji bi trebalo da uzmemo u obzir, a to je da realno, uvek, postoje opasnosti konflikta, sve dok se stvar ne dovede do krajnjih rešenja, s obzirom na zaoštrenost odnosa između te dve vojske, koje su ratovale međusobno.

Ja lično mislim da bi ovo bio izvanredan potez sa stanovišta eliminisanja konflikta. Jer, mi ćemo imati grдне muke da se stalno bavimo sa problemima konflikta između dve vojske, dok rešavamo ova druga pitanja. Prema tome, dobro da razmislimo, čak ukoliko bi se nastavilo ovo stanje izolacije i presije nad JNA, veliko je pitanje da li bi mi i mogli, pa i sama Komanda Armije, da spreče sve moguće konflikte koji bi se izrazili kao otpor tih ljudi koji ne mogu to podneti.

Zbog toga mislim da jako dobro to treba uzeti u obzir, da drugovi u Armiji to treba uzmu u obzir, možda oni nisu tome naklonjeni, ja to ne znam, ali mi se čini da bi to bio, u ovom trenutku, jedan potez, koji bi nam omogućio da sve političke stvari sprovedemo kako smo zamislili.

BRANKO KOSTIĆ:

Da samo dodam, ja sam svjestan da tom idejom i inicijativom, ja sam sinoć to, na određen način, i saopštio u izjavi i razgovoru koji sam imao na TV, svjestan sam da tom

idejom idemo protiv jednog prijedloga, koji je Armija, ovdje, konkretno dala i saopštila. Ali, molim vas, ja moram reći, sve dok imamo šansu i mogućnost da na miran način to razriješimo, ja ne bih mogao stati, iako bi to i naša ustavna obaveza bila, ovdje, da kažemo u krajnjoj liniji svi pokušaji mirnog rješavanja ovih pitanja su do sada, pali u vodu. Ustav nas obavezuje i kao Predsjedništvo i kao Vrhovnu komandu, da upotrijebimo sva sredstva pravne države i da damo odriježene ruke JNA da upotrijebi ono sa čime raspolaže, da bi se ti Zaključci i dogovori, koji se prihvataju, a ne sprovode, konačno sproveli.

Međutim, ja moram reći, bez obzira na takvu ustavnu obavezu i na takav položaj, neću biti za to da dižem glas da Armija ovo rješava na način što će upotrijebiti vatrenu moć i snagu, sa kojom raspolaže, sve do momenta dok imamo ikakve šanse da to na miran način riješimo. Time preuzimamo, i sa ovom inicijativom, na sebe krupnu odgovornost pred jugoslovenskim narodima, u jugoslovenskoj javnosti, da bi takvim prerasporedom jedinica JNA sa područja Slovenije, preuzimamo odgovornost, za neodlučnost, za nekorišćenje pravnih sredstava, koja nam stoje na raspolaganju, da se zaštiti i teritorijalni integritet i državna granica. Armiji, koja izlazi sa drugim predlogom, dajemo alibi, i meni to lično ne smeta, jer je ta Armija, ne svojom greškom dobila, ili ne isključivo svojom greškom, težak šamar u javnosti, ali mi ne smeta da, kao Predsjedništvo preuzmemo na sebe dio tog odijuma javnosti, dio te odgovornosti. Na kraju, ja sam bio u prilici, pa sam rekao ovo nije vrijeme kada treba da ubiramo ni političke poene, ni da očekujemo aplauze, nego da pokušamo da dođemo do pametnih rješenja i mudrih rješenja koja će sutra potvrditi i prihvatiti čak i oni koji su danas spremni da nas napadaju za ovakav način prilaza rješavanju stvari.

BORISAV JOVIĆ:

Ja sam razgovarao sa Drnovšekom. On smatra da bi ovakva odluka bila dobro prihvaćena u Sloveniji.

VASIL TUPURKOVSKI:

Sasvim sigurno.

BORISAV JOVIĆ:

Moramo da tražimo i nešto što bi i oni prihvatili.

VASIL TUPURKOVSKI:

Zašto da tražimo van toga što su prihvatili, Boro, na Skupštini prekjuče?

VELJKO KADIJEVIĆ:

Nisam čuo na koju odluku misliš?

BORISAV JOVIĆ:

Na donošenje jedne odluke za razmeštaj JNA iz Slovenije u druge delove zemlje, privremeno, dok se ova politička pitanja ne reše.

STJEPAN MESIĆ:

Riječ ima Ante Marković.

ANTE MARKOVIĆ:

Ja samo postavljam pitanje zašto smo onda dovodili Evropljane na Brione, zašto smo radili Deklaraciju i zašto smo tražili da se Deklaracija prihvati? Deklaracija je prihvaćena i u Skupštini Slovenije. Ona predstavlja obavezu.

BORISAV JOVIĆ:

U čemu je ovo u sukobu sa Deklaracijom? Da li ta deklaracija onemogućuje Predsedništvo SFRJ da dislocira Armiju u zemlji drukčije? Ne, nego samo traži da u Sloveniji budu u kasarnama. Ako je mi dislociramo, njima to ništa ne smeta.

STJEPAN MESIĆ:

I u Hrvatskoj?

BORISAV JOVIĆ:

Nema nigde da piše – i u Hrvatskoj.

VASIL TUPURKOVSKI:

Boro, nije samo to. Imaš granicu. Imaš, znači granicu i povratak armije na granice.

ANTE MARKOVIĆ:

Točka 4. je granica.

STJEPAN MESIĆ:

Ako tako to interpretirate, uzmite da nisam uopće diskutirao.

BORISAV JOVIĆ:

Molim vas, objašnjeno je, ovde, da se Aneks I i ceo ovaj Memorandum odnosi na Sloveniju, a da će se o Hrvatskoj praviti novi dodatak, ako bude bilo potrebno. Ovo je zvanično objašnjenje koje smo ovde dobili.

STJEPAN MESIĆ:

Važi za cijelu Jugoslaviju.

BORISAV JOVIĆ:

Molim vas, ovo je zvanično objašnjenje, koje smo ovde dobili.

STJEPAN MESIĆ:

Cijela Jugoslavija Armija ide u kasarne.

BORISAV JOVIĆ:

To je po tvom mišljenju.

BRANKO KOSTIĆ:

Onda je to, Stipe, sutra građanski rat.

BORISAV JOVIĆ:

To je, Stipe, po tvom mišljenju, a po mišljenju SSIP/a i Evropske zajednice i svih nas Aneks I odnosi se na Sloveniju i Memorandum se odnosi na Sloveniju.

STJEPAN MESIĆ:

Onda nastavite dalje mobilizirati i slati trupe u Hrvatsku, ako mislite da vam je to rješenje, gospodo.

BORISAV JOVIĆ:

Hrvatsku ćemo staviti na dnevni red na sledećoj sednici i oceniti šta je. Dogovorili smo se o tome.

STJEPAN MESIĆ:

Stavićemo vas na dnevni red, koji šaljete vojsku na Hrvatsku.

BORISAV JOVIĆ:

Koji smo to mi?

STJEPAN MESIĆ:

Prelaze rezervisti u Hrvatsku i prave zulume u Hrvatskoj. To je problem, problem je Srbije.

BORISAV JOVIĆ:

Ti stalno tumačiš onako kako tebi odgovara.

STJEPAN MESIĆ:

Ja tumačim onako kako jeste, samo naivci ne znaju šta je.

BRANKO KOSTIĆ:

Ja vas molim da se vratimo na ovo. Ja sam sugerirao da ovo, oko Deklaracije, apsolviramo i ja bih zamolio predsjednika da se oko toga članovi Predsjedništva izjasne, a da onda vidimo konkretna rješenja, jer ja sam shvatio da je general Kadrijević, čak nekoliko puta, u svom izlaganju, iznio, ovdje, da danas Predsjedništvo mora neke konkretne odluke doneti. Ja sam razumio da ovaj prijedlog odluke, koji bi značio otvorenu mogućnost upotrebe i sile, ukoliko se ovo ne izvršava, ne bi moglo biti prihvaćeno od strane ovog Predsjedništva. Dajte, da pokušamo tražiti neko drugo rješenje.

Za mene bi, jedan ovakav potez, koji je u isključivoj nadležnosti Vrhovne komande i Štaba Vrhovne komande za njegovu operacionalizaciju, ne samo sa stanovišta zaštite života tih pripadnika JNA, na tom području, nego je značajan i zbog toga što bi to bio dovoljan razlog ako bi slovenačko rukovodstvo konačno prihvatilo da izvršava sve druge obaveze iz Deklaracije, iz dogovorenog paketa od tri tačke, pa da vrati u organe sve one koji su povukli, počev od člana ovog državnog Predsjedništva koji se ne pojavljuje tu, do članova u saveznoj vladi, saveznom parlamentu, ako zaista hoćemo da mirnim putem pokušamo tražiti rješenje. Svako insistiranje sada na razoružavanju paravojnih formacija je, po mom uvjerenju, bez ovih političkih dogovora oko budućeg uređenja Jugoslavije, pa i uz pomoć Misije Evropske zajednice i šire međunarodne zajednice, ja mislim da je „zabadanje glave u pesak“, jedna toliko nerealna odluka, koju mi nećemo moći provesti.

Zbog toga ja izražavam rezervu prema takvom jednom predlogu.

ANTE MARKOVIĆ:

Mi bi morali usvojiti Deklaraciju i Memorandum.

SEJDO BAJRAMOVIĆ:

Ja imam posebno mišljenje, možda nisam u pravu, ali to moram da izložim. Prvorazredni i osnovni zadatak JNA, prema postojećem Ustavu, je obezbediti teritorijalnu celinu Jugoslavije i povuci JNA iz te Republike, i sa granica, koja je prvorazredni zadatak ja ne mogu prihvatiti. Nismo bili u stanju, svim onim odlukama paravojne formacije i sve ono što se desilo, razoružati, i onda rasformiramo JNA. Mi smo, praktično, kao Vrhovna komanda, ovim potezom rasformirali. Daj bože da ja grešim, a da ste vi svi u pravu. Ali, moje je takvo mišljenje i imam svoje mišljenje, imam pravo da to kažem i ne mogu glasati za tako nešto.

BRANKO KOSTIĆ:

Da pitam, Veljko, koliko imate vojnika u redovnim, mirnodopskim uslovima, na kaulama, na granici, na području Slovenije?

VELJKO KADIJEVIĆ:

Sada naši drže 23.

BRANKO KOSTIĆ:

Ja pitam zbog ovoga, o čemu se i dogovori. Molim vas, mi imamo 35 hiljada dobro naoružanih pripadnika Teritorijalne odbrane Slovenije.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Imamo ukupno 55 – policije i TO.

VASIL TUPURKOVSKI:

Veljko, koliko ima armije u Sloveniji, po formacijskom sastavu, možemo li otrpili-ke da čujemo?

VELJKO KADIJEVIĆ:

Sada ima negde oko šest hiljada.

BRANKO KOSTIĆ:

Prema tome, ovo, o čemu Sejdo govori, mislim da se uopšte ne postavlja kao pitanje, niti kao problem, utoliko prije ako je procjena o kojoj sam ja govorio, tačna, da nama u ovom momentu ne prijete baš nikakva opasnost spolja na tim granicama. Ja sam pročitao informacije da je Austrija već četiri hiljade vojnika povratila nazad sa granice.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Vrlo lako će se vratiti. Što se tiče tih granica, kroz njih će sada da „šiba“ najmodernije naoružanje.

VASIL TUPURKOVSKI:

Prema tome, treba ostvariti dogovoreno hitno.

JUGOSLAV KOSTIĆ:

To znači da treba apsolutno obezbediti pripadnicima JNA, na tom području, normalan život i normalno postojanje, kao da smo najsrećnija zajednica. Ako to može neko da garantuje, onda bi mogli, a ako ne, onda moraju da se povlače.

BORISAV JOVIĆ:

To je politika likvidacije Armije. To je vrlo jasno. Jer, da su hteli da obezbede, oni bi do sada obezbedili. Po mom mišljenju, ako bismo mi prihvatili sve te neizvesnosti, mi bismo apsolutno prihvatili svesno likvidaciju JNA, da je ugušimo u kasarnama. To je vrlo jasno i čisto.

ANTE MARKOVIĆ:

Ljudi, ja uopće ne razumijem monitoring upravo to predviđa. Mi sada treba da usvojimo da li smo za monitoring ili nismo. Imamo Memorandum koji o tome govori.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ako Armija njenu egzistenciju ne može osigurati ona sama i njena Vrhovna komanda, nego monitoring, onda ja u toj Armiji neću biti. Izvinite vi to.

ANTE MARKOVIĆ:

Ljudi, znamo o čemu govorimo.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ja znam tačno o čemu govorimo.

ANTE MARKOVIĆ:

Između ostaloga za to i je Memorandum i monitoring, koji bi trebao da osigura provođenje u život, na miran način, dogovora, koji je napravljen.

BORISAV JOVIĆ:

On samo gleda, informiše i razgovara.

ANTE MARKOVIĆ:

Dobro, utječe kroz to. Između ostalog, utječe kroz to.

BRANKO KOSTIĆ:

Kao što su do sada utjecali.

ANTE MARKOVIĆ:

Znači, kroz to formiranjem minimuma sigurnosti. Što se tiče ovoga što je Veljko rekao, oružje prelazi, dajmo mi jedan apel u svijet da vlade donesu odluku.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Poštujte apel, nema šta.

STANE BROVET:

Dolaze u monitoring oni, koji su isporučivali oružje.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ne znam o čemu vi pričate. Snabdjeva, ovdje, ogromnim oružjem i on sada dolazi ovde da kontroliše ovu zemlju i ovu Armiju.

STJEPAN MESIĆ:

Jesmo li mi spremni, jer mi moramo prihvatiti Deklaraciju i Memorandum?

VASIL TUPURKOVSKI:

Imaš izjave svih članova Predsedništva.

STJEPAN MESIĆ:

Do sada je Izvršno vijeće prihvatilo, Hrvatska je prihvatila i Slovenija je prihvatila. Sada je pitanje Predsjedništva da li se prihvaća ili ne.

ANTE MARKOVIĆ:

Savezno izvršno vijeće je dio Deklaracije koji se odnosi na njega, je prihvatilo.

VASIL TUPURKOVSKI:

I mi ćemo prihvatiti ostali deo, što se na nas odnosi.

ANTE MARKOVIĆ:

Prema tome, nas dvoje zajedno, možemo biti ti koji prihvatamo cjelinu Deklaracije. Danas, ako vi to zaključite, onda je to u cjelini prihvaćena Deklaracija – od strane jugoslovenskog vrha. Prihvatio je cijeli paket. Ja mislim da mi moramo prihvatiti sada Memorandum, a onda idimo dalje razgovarati. Očito da mi ne možemo sada, preko noći stvari ovako riješiti. Što se tiče prijedloga, sjednimo i počnimo razgovarati. Vjerujte, bez definiranja šta je to moratorij i kako da funkcioniramo u moratorijumu, neće se desiti ovo, o čemu govorimo. Nema „čarobnog štapića“, predstoje mukotrpn i teški razgovori, i u tom vremenu, kako budemo vodili razgovore, onda će biti i povlačenje jedinica, njihova demobilizacija i sve ostalo, o čemu se ovdje govorilo ovo našta Branko, zbilja, realno i korektno upozorava. Ne može se to demobilizirati preko noći. Ali, ako počnemo proces razgovora, onda ćemo postepeno da vidimo.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ante, tu priču slušamo već šest mjeseci. Umjesto da se događa to što Ti govoriš, taj proces teče obratno, proces ne ide smanjenju, nego proces ide jačanju vojske. To je istina. Suočimo se sa tom istinom i ne može na način, na koji je do sada to rađeno. Mi pričamo, a stvari idu drugim putem i nama se vezuju ruke i sada hoće da nas razapnu, s pravom, na krstu. I, sutra, kroz pet dana, nema više vojske, pa ćete videti šta će onda biti.

Vasile, taj rezon, koga si ti iznosio, taj rezon sam slušao potpuno isti u martu, potpuno isti. Tada je tek počelo pucketanje, a od tada ima 350 mrtvih i 780 ranjenih. A ja tvrdim da neće proći ni mjesec dana hiljadama će se brojati, ako drugačije ne budemo radili. Pošto smo se ozbiljno suočili, ja predlažem jedan time-out, ali ne veći od dva sata, da vidimo do čega ćemo doći. Moram vam reći da mi, bez jasne odluke o tome ne možemo otići odavde.

VASIL TUPURKOVSKI:

Veljko, u vezi sa ovim što kažeš, jedan rezon, zašto je moj rezon takav. jer ja sam ubeden da sprovođenje ovog drugog rezona neće proći bez hiljade mrtvih isto. Kakvu ćete nam vi dati garanciju da će to biti brzo, promptno i bez žrtava.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ja sam vama i zadnji put govorio, i sada kažem da put, koji predlažemo je manje krav od onoga, koji vodi u ovo. A mi smo, nažalost, ušli u situaciju da više bez krvi ne može biti, jer ona je već tu. Hoće li Predsjedništvo da donese ovu odluku, i umjesto tačke 8, da kaže da je Štab Vrhovne komande predložio to i to, da Predsjedništvo nije prihvatilo, da ono snosi odgovornost za to hoće li ovo biti izvršeno ili neće i šta će se dogoditi sa Armijom? Hoćete li to?

BRANKO KOSTIĆ:

Da li time-out tražiš zbog ovih drugih ideja i predloga?

VELJKO KADIJEVIĆ:

Tražim time-out zbog toga što bih htio da upoznam svoj Štab sa ovim, i komandante, koji su tamo i čekaju, do čega smo došli i da vi vidite, takođe, sa svoje strane. Pored toga, mislim da ovo što je Leko govorio, i neko od vas, da se završi Deklaracija, pa onda posle toga ovo, da to ne dolazi u obzir, jer ovo je krupna dio te Deklaracije, i svega toga. Prema tome, ne može ići jedno bez drugog, po mom mišljenju, a naravno vaše je da odlučujete. Ja samo kažem šta mislim.

PETAR GRAČANIN:

Ja isto mislim da ne može da se razgovara o Deklaraciji dok se ne sagleda celovitost današnje rasprave. Jer, spojili smo i jednu i drugu tačku dnevnog reda. To je jedno. Drugo, položaj Armije u ovoj situaciji i ovo Predsedništvo mora da donese odgovarajuće odluke, a predlog je dat od strane Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu odnosno Štaba Vrhovne komande. Moramo da pođemo odatle, ako smo za mirno rešavanje problema u Jugoslaviji, to ne može da se reši bez JNA, pored ostalog.

VASIL TUPURKOVSKI:

Niti bez republika.

PETAR GRAČANIN:

Niti bez republika. Ali, moramo, inače, biće loma. Ja vam kažem da će biti velikih posledica, velikih žrtava. I sada, to više ne može da se kontroliše. Mislim da je to jako značajno i moramo celovito da razmotrimo od granica, pa do položaja svake jedinice i svake organizacije.

BORISAV JOVIĆ:

Neophodna su dva sata, Veljko.

PETAR GRAČANIN:

Ne možemo da odemo odavde, a da ne dođemo do rešenja.

BORISAV JOVIĆ:

To razumem i prihvatam.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Moram svom Štabu da kažem šta je urađeno i da, onda, vidim koji su se novi prijedlozi javili. Ovde je jasan prijedlog, ovaj koji je u početku Branko iznio, Boro ga je podržao. Iz ovoga što je Bogić rekao, shvatio sam da on sve daje ovoj odluci, osim ove tačke 8. Da li je tako?

JUGOSLAV KOSTIĆ:

On kaže da se to ponavlja.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Onda, nisam te razumeo.

BOGIĆ BOGIĆEVIĆ:

Ja sam saglasan, jer je to sve sadržano u našim tačkama i predlažem da istrajemo da se to realizuje i da vidimo šta je ovde sporno.

BRANKO KOSTIĆ:

Znači, da nemamo šta da zaključimo danas?

BOGIĆ BOGIĆEVIĆ:

Vasil i ja, prošli put, nismo dobili zadatak da razgovaramo o tački 1. o preuzimanju granice. Ovdje je stenogram, ima rasprava.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ako nema tačke 1. Ante kaže – što je, uopšte, taj aut?

BOGIĆ BOGIĆEVIĆ:

Uopšte, ne odustajem od tačke 1. Ja sam bio iznenađen ovdje na sjednici Predsjedništva, što o tački 1, nije bilo riječi, prošli put, Veljko, ni jedne riječi. Uzmite stenogram pa vidite o čemu smo razgovarali.

BORISAV JOVIĆ:

Tačka 1. se uopšte ne može realizovati bez one tačke 5, gde je vojska blokirana. Kako će oni da čuvaju granicu, a uhapšeni su u kasarnama? Na koji način? Znači, prvo a), a posle b).

PETAR GRAČANIN:

To je povezano.

BORISAV JOVIĆ:

Kako ćeš da realizuješ tu tačku?

VASIL TUPURKOVSKI:

Najpre, ispred a ima kako ćeš realizovati. Mi, uopšte, ne znamo kako ćemo realizovati.

BORISAV JOVIĆ:

Pa znam. Ali, vojska neće da bude više uhapšena. Mi moramo imati odgovor – danas.

VASIL TUPURKOVSKI:

Pa, odgovor je u tome da se dogovorimo kako ćemo to realizovati.

BORISAV JOVIĆ:

Da čekamo da je Komisija Evropske zajednice oslobodi? Šta smo mi, kao Vrhovna komanda, ovde?

VASIL TUPURKOVSKI:

Šta „Evropska zajednica“?

BORISAV JOVIĆ:

Da će ova Misija to da postigne. Nemoj da budemo smešni.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ja predlažem aktiviranje našeg sistema, koji je u našim odlukama. Sve vreme sam to predlagao. Nećemo moći da izbegnemo odgovornost za neaktiviranje tog sistema, odluke smo doneli i prihvatili su odluke. Makar lagali, prihvatili su odluke.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Pre svega, što se tiče toga, od prvog časa je prihvaćeno da budu te komisije i određeno je pet ljudi sa naše strane. SIV je, takođe, odredio sa svoje strane. Šta sada? Zašto neće?

VASIL TUPURKOVSKI:

Ne znam, ja sam razumeo da to nije urađeno.

VELJKO KADIJEVIĆ:

To je jedno.

Drugo, ovdje se takođe predlaže komisija, naime, tjelo koje će Predsedništvo formirati autoritativno koje će sve to voditi. Ali, svesti sve na apele, a ne stvoriti pretpostavke da se to uradi, onda je to ponavljanje priče, koja vodi ka onom što je viđeno iks puta. Eto, o tome se radi.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ne „svesti na apele“, nego svesti na konkretnu realizaciju. Onda, da se dogovorimo sa njima, na bazi Armije i njihovog sekretarijata kako doći na granicu i izvesti primopredaju?

VELJKO KADIJEVIĆ:

To nema veze. To je lako uraditi to je tehnika.

VASIL TUPURKOVSKI:

Kako – „nema veze“? To je osnovna tačka. Kako će se to izvesti?

VELJKO KADIJEVIĆ:

Kako je to i prije bilo?

VASIL TUPURKOVSKI:

Pa, kako ćete doći tamo i kako će se oni povući? To je tehnika.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ne treba on da nas vodi.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ne treba da vas on vodi, treba da se skloni. Neki modaliteti se moraju predvideti.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Zato je, ovde predviđeno vrijeme realno vrijeme.

VASIL TUPURKOVSKI:

Onda, da sednemo i da se dogovorimo kako će se to izvesti.

VELJKO KADIJEVIĆ:

S kim da se dogovorimo?

BRANKO KOSTIĆ:

Vasile, da li Ti je jasno iz toga, na čemu su oni insistirali u razgovoru sa vama – da oni osnovnu stvar ne prihvataju.

VASIL TUPURKOVSKI:

Koju stvar?

BRANKO KOSTIĆ:

Slovenačko rukovodstvo ne prihvata osnovnu stvar – moratorijum na tri meseca i vraćanje stanja na ustavni poredak zemlje, gde nema pogađanja oko toga ko će sjesti na granicu.

VASIL TUPURKOVSKI:

„Nema pogađanja“, ali ima tehničkih pitanja – kako otići sa te granice.

BORISAV JOVIĆ:

Tehničko je da odu sa granice, i ovi će da dođu.

VASIL TUPURKOVSKI:

Zašto, onda je teško da se porazgovara o tome? Time rešiti, eventualni problem ako se dogodi. Jer, možda jedna jedina cesta ide prema nekoj granici. Ovo ne mogu da razumem, uopšte.

BORISAV JOVIĆ:

To je sve čisto i jasno.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ništa nije jasno, osim da će ispasti da mi ne želimo, neki od nas, da se sprovedu te odluke.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Vasile, ovde ima predviđeno vrijeme od četiri dana, ima Komisija. Prema tome, sve je to regulisano.

(Grupna diskusija)

VASIL TUPURKOVSKI:

Rekao sam da počnemo sutra to da sprovodimo. Ako se to ne sprovodi, onda možemo da donosimo odluke po čistoj savesti. Došao je novi teleks.

STJEPAN MESIĆ:

Koga ćete vi „nabiti na kolac“?

VASIL TUPURKOVSKI:

Koji „kolac“?

STJEPAN MESIĆ:

Ja kažem — ne možemo ratom rešiti.

BORISAV JOVIĆ:

Ne tražimo rat, mi nismo predlagali rat.

STJEPAN MESIĆ:

Pa zato usvajamo sada, da tako kažem, evropske dokumente, Memorandum.

BORISAV JOVIĆ:

Dok se ne reši pitanje vojske, nema nikakvog usvajanja dokumenata. Treba li da ugušimo vojsku?

VASIL TUPURKOVSKI:

Boro, kontradiktoran si.

BORISAV JOVIĆ:

Nisam kontradiktoran.

VASIL TUPURKOVSKI:

Apsolutno si kontradiktoran, ne vređam te, zato što kažeš: „ako ne rešimo položaj vojske, nema ništa od tih dokumenata“. Ali, mi smo uveli položaj vojske i u te dokumente.

BORISAV JOVIĆ:

On lepo kaže: prihvatamo to sve što piše. Ali, odgovori mi: ako tog minuta, kako ovde piše, se ne povuku šta ću da radim? Da li ću da „opalim“ po njima, ili ću nešto drugo da radim? Ti kažeš: pregovaraćemo. Do sada smo to isto imali.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ne radi se sada o pregovaranju, radi se o dogovaranju kako izvesti.

BORISAV JOVIĆ:

I do sada smo to imali. On ne može to da prihvati beskonačno.

VASIL TUPURKOVSKI:

To do sada, nismo imali. Ti, još u ovom trenutku, tvrdiš da nam ne treba, nego se treba samo od sebe sprovesti. Kako samo od sebe?

STANE BROVET:

Gospodine predsjedniče, naveo bih samo par primjera. Dok mi ovde raspravljamo, došao je jedan dopis, Zaključci sa sednice Predsedništva Republike Slovenije, gde se nabrajaju tobožnja kršenja Brionske deklaracije, od strane Jugoslovenske narodne armije. Pa, da vam navedem u čemu se, recimo, sastoje ta „kršenja“, po njihovom: „Jugoslavenska narodna armija i dalje vrši letove sa helikopterima bez toga da nama najavljuje“.

Ko su oni, po saveznom Ustavu i zakonu da mi njima najavljujemo letove helikoptera. To je sada „kršenje“. Pored toga, „Jugoslovenska narodna armija odbija da Teritorijalna odbrana pregleda sav teret koji se tim helikopterima transportuje“ to je sada „kršenje Deklaracije“.

Dalje se kaže: „u kasarnama u Vrhnici i Šentilju, unutar kasarne, čuli su se pucnjevi. Organi Ministarstva unutrašnjih poslova zaustavili su više vojnih vozila, koja su se kretala van kasarne, i to bez prethodne najave. U nekim slučajevima, čak su ta vozila produžavala vožnju i izbegla kontrolu“. To je sada „prekršaj“.

BRANKO KOSTIĆ:

Možemo li dobiti kopiju tog pisma?

STANE BROVET:

Podelićemo vam je.

Koja armija, na svetu, može da živi u takvim uslovima? To neće niko da prihvati. Neće da žive pod takvim uslovima.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Završili smo tu „priču“.

VASIL TUPURKOVSKI:

Šta je, sada, tu alarmantno? Zar mi prihvatamo da je to „prekršaj“?

STANE BROVET:

Vi ne prihvatate, ali oni smatraju da jeste.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ovo je činjenično stanje i ne može se više trpjeti.

BORISAV JOVIĆ:

Ako se ovako bude odnosilo prema Armiji, onda ne treba da nam bude čudo što Armija to neće moći da izdrži.

VASIL TUPURKOVSKI:

Mi se, Boro, razlikujemo.

BORISAV JOVIĆ:

Razlikujemo se.

VASIL TUPURKOVSKI:

Jer, ja mislim, da je katastrofalan odnos prema Armiji ne dozvoliti Armiji povratak na granicu i povući je kao da je poražena. To je katastrofalan odnos prema Armiji. To su sada, razlike. Ali, ja nisam hteo da ulazim u tu raspravu. To što smo obezbedili, sada ne

možemo da sprovodimo i bolje je da se Armija povuče odatle kao da je neko, ustvari, dobio i taj rat.

BRANKO KOSTIĆ:

Ne radi se Vasile o tome, nego se radi o očiglednoj nespremnosti tog Predsjedništva i tog slovenačkog rukovodstva da provede to o čemu razgovaramo i o čemu čitavo vrijeme pričamo.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ti govoriš o tome da mi rasturamo Armiju ovakvim činjenicama. Ali, ovo je zlonamerno.

BORISAV JOVIĆ:

Tvoj odgovor na pitanje je: ako oni opet ne sprovedu i opet maltretiraju vojsku šta će vojska da radi tvoj odgovor je: opet ćemo da sednemo ovde.

VASIL TUPURKOVSKI:

Nije to moj odgovor.

BORISAV JOVIĆ:

Da formiramo komisije.

VASIL TUPURKOVSKI:

Pa, normalno. Ima incidenata u sprovođenju. Ušli smo u nekakav dogovor o tome sa njima, „batali“ strane faktore. Znači, ti moraš da rešiš incidente. Ne možeš da kažeš ja sam u pravu i niko više. Drugo, moraš da predviđiš tehniku.

BORISAV JOVIĆ:

Kada bi imalo vremena da se kroz mesec dana, Ti i ja ovako ovde vidimo i da se pogledamo – onda bih to prihvatio. Ali, vremena nema, jer se više nećemo ni videti.

STJEPAN MESIĆ:

Kako ne razumiješ? Sloveniju treba što prije otjerati.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ko će da tera Sloveniju?

STJEPAN MESIĆ:

Pa, on.

VASIL TUPURKOVSKI:

Hajde, da vidimo taj čin.

BRANKO KOSTIĆ:

Ako pošaljemo vojsku tamo, onda je „okupiramo“. Ali, ako sada hoćemo tim vojnicima da stvorimo, za ovo vrijeme dok se mi politički dogovaramo, bezbjedne i sigurne uslove za život, onda hoćemo da je „otjeramo“. Pa, gde smo mi ljudi, onda, sa takvim rezonima?

VASIL TUPURKOVSKI:

Branko, u isto vreme tretiramo situaciju u Sloveniji kao da se ništa drugo u zemlji ne događa.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Nemoj bježati od ovog pitanja na kome ostaje ili pada Armija, ti Vasile. „Događa se“ u cjeloj zemlji, i to se teško događa.

PETAR GRAČANIN:

Ne možemo da sagledamo posledice.

VELJKO KADIJEVIĆ:

I, baš smo ukazivali da će se na primeru Slovenije i odnosa prema Sloveniji događati u cjeloj zemlji.

VASIL TUPURKOVSKI:

Mi smo postigli da se taj odnos vrati na prethodno stanje, i sada, u tom trenutku, želimo da to odbacimo kao varijantu.

JUGOSLAV KOSTIĆ:

Možemo li da donesemo zaključak da sve ovo prihvatimo i, ukoliko se to ne sprovedi, da onda oni upotrebe zbog onoga što ne mogu da sprovedu.

BORISAV JOVIĆ:

Moramo doneti zaključak da se tačno i jasno kaže šta ako oni ne poštuju to. Mora se odgovoriti na to pitanje, jer smo mi, do sada, tu priču imali.

VASIL TUPURKOVSKI:

Moguće je odgovoriti na to pitanje, ako prethodno postignemo mehanizam za sprovođenje tih odluka.

BORISAV JOVIĆ:

Oni mogu o „mehanizmu“ sto godina da diskutuju.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ne, uopšte se ne diskutuje. U pitanju je Komisija i neka krene da radi.

PETAR GRAČANIN:

Ne treba.

VASIL TUPURKOVSKI:

Pa, kako – ne? Očito, tu se nešto događa.

PETAR GRAČANIN:

Vasile, ne treba puno komisija. Zna se šta tu treba da se radi.

BORISAV JOVIĆ:

Mi smo već dovoljno sve to iskusili i tu više nema šta da se raspravlja.

ANTE MARKOVIĆ:

Dajmo rok za mehanizam.

VASIL TUPURKOVSKI:

Rok odmah počinje. Ako želite da se vratimo, dajte nam ljude, infrastrukturu da sprovodimo te odluke, a ne da počnemo da ratujemo da, ne znam kakvim, odlukama. Nema roka. Mi smo ušli u to.

BOGIĆ BOGIĆEVIĆ:

Rokovi su istekli.

VASIL TUPURKOVSKI:

Pa, istekli su rokovi. Ali, ja kažem zašto su istekli.

BOGIĆ BOGIĆEVIĆ:

Sada ih treba samo primeniti.

STJEPAN MESIĆ:

Da li se slažete da damo pauzu od dva sata za nastavak ove točke, a imamo ovdje nekih točaka koje možemo u međuvremenu riješiti?

BOGIĆ BOGIĆEVIĆ:

Stipe, molim da se prije pauze, da se utvrdi na Predsjedništvu šta je sporno ovdje sve.

BORISAV JOVIĆ:

Sporno je što će Armija da preispita svoj stav i da predloži novu odluku šta da radimo, zbog odbijanja njene odluke. To je razlog.

BOGIĆ BOGIĆEVIĆ:

Koliko je ovdje zaključaka koji se razlikuju od prethodnih zaključaka Predsedništva SFRJ? Molim da se to kaže. Da li je zaključak jedan „odmah prekinuti oružane sukobe“ bezuslovno naš zaključak, samo je tamo obrnuto, tamo je osmi? Da li je zaključak 2, „da se na državnoj granici uspostavi stanje od prije 25-og“? Jeste. Tražim da se na njemu istraje.

BORISAV JOVIĆ:

Nemoj da čitaš sve – samo da se prisile, ili ne, samo to.

STJEPAN MESIĆ:

Ali, to znači, opet rat.

BOGIĆ BOGIĆEVIĆ:

Ali, oni nisu odbili.

BORISAV JOVIĆ:

To su ljudi predložili. Nismo usvojili, sad hoće da predlože drugo. Nisam to podržao.

BOGIĆ BOGIĆEVIĆ:

Ali, oni nisu odbili to.

BORISAV JOVIĆ:

Ko „oni“?

BOGIĆ BOGIĆEVIĆ:

Slovenačko rukovodstvo.

STANE BROVET:

Odbili su to.

BOGIĆ BOGIĆEVIĆ:

Stane, bio sam dva puta.

PETAR GRAČANIN:

Pa, odbili su to.

BOGIĆ BOGIĆEVIĆ:

Nisu izvršili.

BORISAV JOVIĆ:

Da vidimo sta da uradimo ako ne izvrše. Oni su nešto predložili, mi nismo usvojili. Oni hoće da se preispitaju šta sada da rade i da nam predlože nešto drugo.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Druže predsedniče, molim za tajm-aut. U 20,10 sati doći ćemo sa prijedlogom.

VASIL TUPURKOVSKI:

Postoji druga dimenzija toga. Veljko će ići sada, a mi nemamo nikakve mogućnosti za konsultacije da napravimo o jednoj ključnoj stvari za zemlju i za naše republike.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Raspravite vi o tome.

BORISAV JOVIĆ:

Da prekinemo i mi?

VASIL TUPURKOVSKI:

Ja ne mogu da odem iz ove zgrade za dva sata, postoji proces u tome. Nemam ništa protiv, niti mogu da utičem na to i dobro je da izvršite tu konsultaciju. Tražim, takođe tajm-aut za moje konsultacije u mojoj republici, jer imamo stavove Skupštine i, pogledajte ustave i videćete kakva je Skupština.

BORISAV JOVIĆ:

O čemu?

VASIL TUPURKOVSKI:

O Deklaraciji.

BORISAV JOVIĆ:

Pa, neka ona zauzme stavove, nećeš ti ovde zauzimati, u ime Skupštine stavove?

VASIL TUPURKOVSKI:

Kako – neću?

BORISAV JOVIĆ:

Pa, Skupština neka zauzme svoj stav.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ona je zauzela svoj stav.

BORISAV JOVIĆ:

Imaš mogućnost da se izjasniš.

VASIL TUPURKOVSKI:

Nema ničega što, u ovom našem ponašanju i u ovom trenutku, odskače od tih stavova Skupštine, da dobićemo nove predloge.

BORISAV JOVIĆ:

Ti se možeš izjasniti o Deklaraciji to ti niko ne brani.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ne radi se o Deklaraciji, ona je čitav sistem. Vaši stavovi su menjanje suštine Deklaracije.

BORISAV JOVIĆ:

Nemoj ih onda usvojiti. Ne teramo te da menjaš stav Makedonije.

Ovde diskutujemo i imamo svoje stavove.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ne znam u čemu je sada problem, u koliziji?

VASIL TUPURKOVSKI:

Nije u koliziji, nego je vaša konsultacija u koliziji, kao određena privilegija, a ja nemam mogućnosti da izvršim nikakvu konsultaciju.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Kakva privilegija.

VASIL TUPURKOVSKI:

Pa, konsultacija jeste privilegija. Korisna stvar je konsultacija. Ne znam zašto se ne razumemo. Meni je stav Skupštine Makedonije – privilegija da ga imam. Ne mogu sam da

odlučujem. Ne znam u čemu se razlikujemo. Ako misliš da nije privilegija, ostanite ovde i formulišite predloge.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ako ti smeta, dobro onda.

VASIL TUPURKOVSKI:

Meni to ne smeta, uopšte. Smeta mi što ne mogu ja da izvršim konsultaciju.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Kakve to ima veze za ovim što ja govorim?

VASIL TUPURKOVSKI:

Nema veze s tim. Ti si dao predlog, prihvatamo ga da izvršiš konsultaciju. Ja tražim od Predsedništva, takođe pravo da izvršim konsultaciju. Nema kolizije sa tobom.

BORISAV JOVIĆ:

Izvrši je.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ne mogu za dva sata da je izvršim.

BORISAV JOVIĆ:

Onda je izvrši za sat i po.

VASIL TUPURKOVSKI:

Dobro, onda ćete sami odlučivati. Kad završim konsultaciju, vratiću se ovde.

BORISAV JOVIĆ:

Da li to znači da odložimo sednicu za sutra?

VASIL TUPURKOVSKI:

Ne, predlažem da nastavimo za 15 minuta, jer je tebi toliko potrebno za konsultaciju.

BORISAV JOVIĆ:

Nemam šta da se konsultujem.

PETAR GRAČANIN:

Vasile, zovi telefonom.

VASIL TUPURKOVSKI:

Kako telefonom? U pitanju je Skupština.

BORISAV JOVIĆ:

Nije mi jasno šta ćeš da ih pitaš. Znam pitanje, jer ti uopšte i nemaš potrebe da menjaš svoj stav.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ima.

BORISAV JOVIĆ:

Ovo što je vojska predlagala, nije uopšte u sukobu.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ali, u sukobu je sa 8. tačkom.

BORISAV JOVIĆ:

Nismo je usvojili. Prema tome, nije u sukobu. Niko je nije od nas usvojio. Mi ne znamo šta će on sada da predloži.

VASIL TUPURKOVSKI:

Očito znate, čim vam ne treba konsultacije.

BORISAV JOVIĆ:

Kada je dobijemo, onda ćemo videti da li „znamo“.

VASIL TUPURKOVSKI:

Onda dajmo realan tajm-aut.

BORISAV JOVIĆ:

Kako mogu da se konsultujem, kada ne znam šta će predložiti?

STJEPAN MESIĆ:

Vasile, kada dobijemo novi prijedlog, daćemo tajm-aut.

VASIL TUPURKOVSKI:

Onda nema nikakvog razloga da čekamo.

STJEPAN MESIĆ:

Sada ćemo se konsultirati na jednom tekstu, a dobićemo drugi.

BORISAV JOVIĆ:

Ovaj tekst je odbačen. Nisam čuo nikoga da prihvata 8. tačku.

ANTE MARKOVIĆ:

Ali zašto ako je tako, mi sada nešto što se postiglo Brionskom deklaracijom ne iskoristimo u najpozitivnijem smislu riječi.

STJEPAN MESIĆ:

Osamdeset odsto je u Brionskoj deklaraciji.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Tragična je odluka.

ANTE MARKOVIĆ:

Tragična je odluka ako bude donesena odluka da sada odustanemo od Sporazuma.

BORISAV JOVIĆ:

Ko to kaže? To neće biti.

VASIL TUPURKOVSKI:

Eto, ne možemo da usvojimo čitav dan.

BORISAV JOVIĆ:

Usvojićemo „čitavu noć“, ako ne usvojimo „čitav dan“. Radićemo dalje. Niko nije odbio Deklaraciju. Samo je bio predlog da sagledamo sve u celini, pa da vidimo niko nije osporio Deklaraciju, ali je osporeno da se donose parcijalne odluke, da vidimo ceo predlog. Sigurno da nećemo odbiti Deklaraciju, u to ja ne verujem. Zašto bih?

ANTE MARKOVIĆ:

Bilo bi totalno nerazumno da se odbije Deklaracija.

ANTE MARKOVIĆ:

Mi smo moratorij protumačili na svoj način, onako kako mi mislimo, kako smo ga čak mi definirali 27. kada smo predložili Evropskoj zajednici moratorij od tri mjeseca.

BORISAV JOVIĆ:

Zašto niste predložili da se izbriše Ustav Hrvatske, koji je ugrozio prava srpskog naroda. Idite korak dalje.

ANTE MARKOVIĆ:

Mi smo tražili da se suspendiraju na tri meseca implementacije svih tih odluka.

STJEPAN MESIĆ:

Ali, u čemu je Ustav Hrvatske.

ANTE MARKOVIĆ:

Ne znam. Sada ne ulazim u to.

STJEPAN MESIĆ:

Točno ono što je napisala Srbija, to je napisala i Hrvatska. Mi smo namjerno prepisali i znali smo da će oni to napasti. Rekao sam: napišite ovako kako je Srbija napisala i budite bez brige Bora Jović će to napasti. Ali, nije on kriv. Ja znam ko je kriv.

BORISAV JOVIĆ:

To je taj što si ga ti citirao. To što sam malo pre pročitao, na njega misliš.

STJEPAN MESIĆ:

Ne znam, ako se usudiš reći. Dajem pauzu.

(Pauza od 18,15 do 20,30 sati).

STJEPAN MESIĆ:

Možemo nastaviti sa radom. Tajm aut je tražio general Kadijević. Izvoli, Veljko.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Imajući u vidu diskusiju, koja je vođena ovde, mi smatramo da bi trebalo ostati, ipak, u osnovi ove odluke, koju smo prethodno predložili sa sledećim modifikacijama.

Mi, smatramo tačku 1. a posebno demobilizaciju paravojnih organizacija, nije važno kakvih ključnom tačkom mira u Jugoslaviji, jer, vidim, evo, sada i Amerikanci pišu da im smeta što postoji vojska, a ne smetaju im što postoje republičke vojske. Time pokazuju na kakav način se brinu o Jugoslaviji. Zbog toga smatramo da ova prva rečenica „odmah treba prekinuti sve oružane sukobe na celoj teritoriji SFRJ“ rečeno je da je to već nekoliko puta rečeno i da ne bi trebalo ponavljati, jer bi bilo kontraproduktivno. Mi ne insistiramo na tome neka se oceni da li treba, ili ne, ali ono na čemu insistiramo, kao ključnoj tački bilo koje varijante odluke to je ova prva tačka, s tim da bi bila realna uključujući i početak rada o kome govorimo da bi mogao biti u ponedeljak, ili utorak, da to vreme ne bude četiri, nego, recimo, pet do šest dana. To je prva modifikacija.

Druga modifikacija ove odluke bi bila kod tačke 7 gde bi se, mada se to podrazumeva, ali možda bi bilo dobro reći: „da komisija mora početi da radi odmah! Inače, smatramo da bi ta komisija morala biti autoritativna, sastavljena od predstavnika Predsedništva SFRJ, vlade, pored resora Ministarstva unutrašnjih poslova i odbrane, i, naravno, sa odgovarajućim brojem stručnih ljudi, koji bi mogli obezbediti pravu kontrolu da li se i kako odluke sprovedu u život.

Sledeća modifikacija, da se umesto ovako formulisane tačke 8 ona formuliše otprilike na sledeći način: Predsedništvo SFRJ garantuje sprovođenje u život donetih odluka u predviđenom roku. Kako garantuje ono ima na raspolaganju puno toga. Ovo o čemu je bilo govora, o razrešenju tehnike, kontrole to je ova komisija. Shvatio sam, takođe, iz ovih izlaganja da Evropska ekonomska zajednica i ovi koji dolaze trebali da pomognu u toj funkciji, a osim toga Predsedništvo je i Vrhovni komandant oružanih snaga. To su modifikacije ove odluke za koju se mi zalažemo.

Ako, pak se iz bilo kojih razloga ne može obezbediti sprovođenje te odluke onda mi zbilja pod uslovima pod kojima jesmo ne bi pristali da ostanemo u Sloveniji ako se ovo ne može uraditi. Zbog toga bi bila druga varijanta odluke koja bi u svakom slučaju, uključivala ovu tačku 1. iz prve odluke, jer ona je uvek bitna, a, onda bi preostali dio odnosio se

na dinamiku i obezbeđenje normalnih uslova izvlačenja jedinica JNA iz Slovenije, opet, uz kontrolu Predsedništva, komisije. To je suština. I jedna i druga varijanta odluke se sada kuca i narednih minuta biće doneta ovde. Njihova suština je ovo. Ponovo podvlačim da se mi zalažemo za prvu, a za drugu, samo kao iznuđenu, ako prva ne može.

BRANKO KOSTIĆ:

Šta znači ta modifikacija u tački 8. da Predsjedništvo garantuje. Ako ja dobro razumijem to, ipak, znači u krajnjoj liniji vojna opcija. Dakle, Predsjedništvo, koje je istovremeno i vrhovna komanda, u koliko se ovo ne može provesti u rokovima koji su Predsjedništva drugo ne preostaje, nego da kao Vrhovna komanda da naredbu oružanim snagama da to provedu upotrebom sile.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ponavljati iste stavove, koji već iks puta nisu sprovedeni u život i da se ne zna ko za to garantira, i da se ne znaju baš nikakve mere, to neće dati rezultate. Kroz raspravu, ovde, pokušao sam da objasnim rečeno je da je Slovenija prihvatila, da su i drugi prihvatili mir, a to znači razoružanje i raspuštanje svih paravojnih organizacija, pa prema tome, i u skladu sa tim i paralelno sa tim i paralelno sa normalnim dovođenjem Armije – preko regruta, u njen mirnodopski sastav. To se može obezbediti i neposrednom kontrolom komisije Predsedništva, a i uz pomoć ovih međunarodnih faktora, koji se svi zalažu za miran put. Ako, to nedostaje u nečemu to ne mora da znači vojna opcija, nego deo nečega. Na primer mere koje će naterati, ako se ne budu vratili zarobljenici onako kako je predviđeno mogu biti adekvatne mere, koje bi Predsedništvo preduzimalo konkretno bi ocenjivalo u skladu sa prirodom problema, koji bi se javio.

Predsedništvo bi primilo na sebe odgovornost pred Jugoslavijom, a ne da prima vojaska dajemo joj zadatke, vezemo joj ruke i kažemo ništa neće. To je to.

BRANKO KOSTIĆ:

Mislim da nema mnogo potrebe da ponavljamo sve ono što smo u prvom dijelu sjednice rekli. Ja, ipak, osjećam potrebu da ponovim da, lično nijesam spreman da stanem ni iza jednog zaključka ovog Predsjedništva za, koji sam unaprijed uvjeren da ne može biti proveden. Razoružavanje paravojnih formacija bilo gdje, u bilo kojoj federalnoj jedinici je velika iluzija, bar, prije roka koji smo predvidjeli da se dogovorimo o budućem uređenju Jugoslavije. To je činjenica takva kakva jeste.

Prema tome, Predsjedništvo je takav zaključak, već donijelo, i on je na snazi. Ja neću da se brukam pred narodom, koji me poslao ovdje, da se ide sa saopštenjem u javnost, koji će značiti ponavljanje treći, ili četvrti put onoga o čemu smo se već dogovorili. U tom smislu, ja jesam za to da mi u tom našem saopštenju i u zaključcima, u ocjenama konstatujemo ove stvari, o kojima je general Kadijević govorio u smislu ne izvršavanja svih tih zaključaka. Ne bih, čak, ni bježao od toga da se to i taksativno nabroji u kojim elementima se ne izvršava sve to što je do sada dogovoreno. Da izrazimo jednu nadu, očekivanje i orijentaciju da idemo na mirno rešenje spora.

U tom smislu Predsjedništvo je prihvatilo Deklaraciju i Memorandum čime su se stekli uslovi da se odmah te stvari razrešavaju. Međutim, imajući u vidu, sve što, smo do sad bili u prilici da dogovorimo i da se ne izvrši, imajući u vidu ovo što nam je danas poslalo Predsjedništvo Slovenije, što je ovdje pročitano ja moram reći da izuzimam glas od svake odluke i svakog zaključka zbog odgovornosti, koju imam kao član Vrhovne komande za živote i uslove života tih vojnika tamo i svih pripadnika JNA i svake odluke, koja u sebi ne bi sadržala i tu odredbu da li o postepenom, ili odmah. To je stvar procjene. Svaku varijantu formulacije, koju bi Štab vrhovne komande predložio, u tom smislu vezano za to postepeno izvlačenje i teritorijalni preraspored oružanih snaga sa područja teritorije. Dakle, iz svakog zaključka koji bi to izuzeo ja izuzimam svoj glas i nijesam spreman za tu raspravu.

Nijesam za to da u našim zaključcima kakvi god budu, čak i ako se prihvati opredjeljenje za to djelimično i postepeno izvlačenje snaga JNA sa teritorije Slovenije, da u takvim zaključcima ponavljamo ono što smo već tri puta rekli. Možemo samo da naglasimo jedno insistiranje.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Smisao ponavljanja, ovde, nije u tome da se ponovi, nego da se vrlo precizno u novim uslovima oroči i onda, ove mere, o kojima smo govorili, a ja vam mogu da kažem a deo drugova to dobro zna da su neke i, zapravo, jedine stvari, koje su poslušane tamo i izvršene izvršene sa adekvatnim kontra-merama koje na svu sreću nisu bile izvršene, a bile su spremne da budu izvršene. Predsedništvu stoji na raspolaganje čitava skala mera, koju može da bira, u skladu sa situacijom. Ja ne tvrdim da će to tako biti, a isto tako mogu da kažem – da nisam spreman ni ja, a sigurno, ni moj štab da primi na sebe dalje odgovornost nemoći u izvršavanju zadataka, koje, apsolutno može da izvrši.

BRANKO KOSTIĆ:

Veljko, to smo dva puta oročili.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ja, sada više nemam argumenata, a vi radite kako hoćete. Ako Predsedništvo misli drukčije i zaključki drukčije, ja, ovu drugu varijantu odluke, koja uvažava ovo što je deo članova Predsedništva predlagao mi je uvažavamo, ali kao iznuđenu.

ANTE MARKOVIĆ:

Ostaje točka 1.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ona je ključ hoće li biti rata, ili neće biti rata u Jugoslaviji. Sve drugo nije ključ. Ovo što drobi ovaj Zimerman³⁷ i društvo, to je protiv interesa ove zemlje. Treba raspustiti sve ovo. Vojska nikoga nije napala i neće nikoga napasti, ni Hrvatsku, ni Sloveniju ni bilo koga. Ali, hoće se zaštititi od nametanja bilo čije volje. Zato neka ide spuštanje onih, koji su nelegalno stvoreni, pa onda će se spustati i ovi.

Prema tome, ključ za rešenje ili jedne, ili druge varijante, je upravo ono, Branko, što ti misliš da neće ići. Mi smo to rekli i zadnji put u martu da će eskalirati i dalje. Od tada imamo već toliko i toliko mrtvih i ranjenih, a ja garantiram da ne više od tri meseca koliko je prošlo od tada da će se mrtvi i ranjeni hiljadama brojiti u Jugoslaviji, ako ova tačka 1. ne bude sprovedena, jer, to je apsolutno uverenje svih nas bez izuzetka. Moramo svi učiniti da se to uradi. Zato i Evropska zajednica i Amerika i svi ako hoće pošteno, neka to obezbede i to je dovoljno. Onda imamo uslove i za razgovore i za sve ostalo.

BORISAV JOVIĆ:

Moram da ponovim svoje čvrsto ubeđenje i zalaganje da Jugoslovenska narodna armija ne treba i ne može da brani one koji je smatraju okupatorom. Lično ne verujem da se u tim okolnostima kad se neko smatra okupatorom mogu izbeći konflikti. Zbog toga sam i dao predlog i podržao predlog da se donese odluka o razmeštaju jedinica JNA iz Slovenije u druge delove zemlje. Ne mora potpuno, ali svakako veći deo. Time se, po mom mišljenju, eliminiše svaka mogućnost potencijalnih konflikata između jedinica JNA i oružanih sastava Slovenije, izbegava se situacija, koja bi mogla doneti nove nepotrebne žrtve u vreme kada se vode pregovori o političkoj budućnosti zemlje i završavanjem njene krize.

Razmeštaj jedinica JNA iz Slovenije u druge republike nikako ne znači promenu granica Jugoslavije, koje u ovom trenutku nisu ugrožene spolja. Ako bi do takve situacije došlo Vrhovna komanda oružanih snaga, uvek može adekvatno reagovati. Odluka o

37 Voren Zimerman, ambasador SAD u Jugoslaviji.

konačnom povlačenju jedinica JNA iz Slovenije mogla bi se ostvariti samo ako se redovno, ustavnim procedurom ostvari otcepljenje Slovenije.

Ja, uopšte, ne vidim da ovaj predlog ugrožava ostvarivanje brionske Deklaracije, niti da ugrožava anekse koji su tamo napisani i utvrđeni, jer se svi oni mogu lakše i uspješnije ostvariti, u koliko pretežni deo vojske premestimo iz Slovenije u druge delove zemlje a, ostavimo samo jedan minimum, koji mora da vrši neke od ovih funkcija koje su tamo navedene.

Ne može mi niko to objasniti da je to u konfliktu, jer ja smatram, da to samo potpomaže i olakšava stvaranje jedne situacije, u kojoj se može razgovarati o političkom rešenju krize u zemlji. Lično smatram da ovaj zahtev za razoružavanjem paravojnih formacija je vrlo opravdan, jer uspostavlja jednu neustavnu i nelegalnu situaciju u zemlji i neravnotežu u oružanim snagama. To je davno trebalo da bude sprovedeno. Sve što Predsedništvo bude sada učinilo i odlučilo i u tom pogledu postiglo to treba pozdraviti i to je vrlo važno, ali nije nikako u sukobu sa ovim zahtevom.

Mi, treba da stvorimo jedno stanje, u kome će se eliminisati konflikti između vojski na teritoriji Slovenije. Ako se neko smatra okupatorskom vojskom. vrlo javno, vrlo glasno i vrlo uporno i svaki dan se napada ne vidim bolje rešenje, nego da ta „okupatorska vojska“ se povuče i da razgovaramo politički kao ljudi. Mislim da je to dobro, a iz ove odluke se može usvojiti sve što je predloženo, odnosno, ovo što je Veljko predložio uz znatno reduciranje vojske u Sloveniji. Bez toga mislim da će svi konflikti ostati i kroz nekoliko dana ćemo se vratiti na isto, ili možda i teže.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Taj reducirani deo vojske, koji će ostati u Sloveniji biće u još težem položaju, nego što je sada.

BORISAV JOVIĆ:

Treba da povučemo sve, jer, mi nemamo potrebe da budemo tamo gde nas smatraju „okupatorskom vojskom“ i gde treba da se bijemo. Zbog čega to da radimo? Onda samo vodimo političke razgovore bez prisustva vojske. Da li ćemo mi biti politički jači u razgovorima, ako vojska tamo bude. Ne. Nećemo moći ni da razgovaramo.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Da bi se razjasnili reći ću ako bi se govorilo o stalnom rešenju i ako se stvarno pokaže da je tako, a sada jeste tako da je tretirana kao „okupatorska“, onda je sigurno da bi malo ko išao i pristao da bude tamo u Sloveniji. Sada je, ovde, reč o jednom procesu, jer ni ta vojska sa onim sve što ima tamo ne može se povući za dva dana. To je jedan proces.

BORISAV JOVIĆ:

Pa to se ne traži. Neka traje dva meseca.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Recimo, ja vidim, a rekao sam da prihvatamo i ovu drugu varijantu da se odmah donese odluka. ali kao iznuđena i ispred nje, uvek ova tačku 1. kao bitna sa stanovišta Jugoslavije a ne samo Slovenije. Međutim, ako Predsedništvo donese ovu odluku i na ovakav način se saopšti, kao što je rečeno ova prva varijanta i od sutra počne komisija da radi, tačno, na licu mesta i pokaže se kroz dva ili tri dana da se ne sprovodi, nego stvarno tretira Predsedništvo može, nakon tri dana doneti odluku o povlačenju. Dakle, da pokaže, još jednom, dobru volju. Ja, možda, ispadam „advokat“ neke politike koju najveći dio vojske ne bi prihvatio. To da znate.

BORISAV JOVIĆ:

Ovo što ste vi predložili, ili ovu drugu varijantu?

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ovo što mi predlažemo, Boro, ova prva varijanta da se ne ide odmah najveći dio vojske to ne bi prihvatio. Najveći dio vojske bi htio da ide odmah iz Slovenije.

BORISAV JOVIĆ:

Dobro, razumeo sam.

BRANKO KOSTIĆ:

Pa, čemu otpor tome?

Mogao bih da razumem da predlažemo pojačanje garnizona na području Slovenije, da se prema tome daje otpor. Ali, ako je tako raspoloženje u vojsci i ako mislimo da bi to moglo da otvori i ubrza taj mirovni proces, da smanji te tenzije, da smanji nepoverenje slovenačkog naroda i rukovodstva, prema ostalom delu Jugoslavije ja ne mogu da vidim čemu onda taj otpor, i zašto ima toliko opiranja jednoj takvoj mjeri. Zaista mi nije jasno.

BORISAV JOVIĆ:

Ponovo sam razgovarao sa Drnovšekom, rekao mi je da je u međuvremenu razgovarao sa Mesićem i Tupurkovskim i da oni isto smatraju da bi to bio izuzetno dobar potez, koji bi omogućio da rešimo političke stvari.

VASIL TUPURKOVSKI:

Jedino, ako ga pogrešno interpretiraš. Ja to ne smatram i reći ću sada šta smatram.

BORISAV JOVIĆ:

Nisam rekao šta Ti smatraš.

VASIL TUPURKOVSKI:

Nego?

BORISAV JOVIĆ:

Rekao sam da sam razgovarao sa Drnovšekom, koji je sa vama razgovarao i da je vama rekao on što je i meni smatra da je to dobar potez.

VASIL TUPURKOVSKI:

U redu.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Stipe, mi nemamo ništa protiv toga.

STJEPAN MESIĆ:

Slažem se.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Kažemo samo koji red stvari vidimo. Može biti čak i kombinacija da se u prvoj odluci, ima jedna tačka koja govori o smanjenju.

STJEPAN MESIĆ:

Moram, radi potpune istine, još nešto reći. Naime, Hrvatska i Slovenija su donijele iste odluke o razdruživanju i, budući, da je dr Borisav Jović strogo principijelan, on jasno to podrazumijeva i za Hrvatsku, jer sve što govorite o Sloveniji, odmah računajte i na Hrvatsku, jer su identične odluke. Pretpostavljam da on nije spomenuo Hrvatsku, ali pretpostavljam da je mislio na Hrvatsku. To je jedno, kada se radi jedan posao mislim da nema smisla da se dva puta radi, da rešimo jednim potezom.

Ovo se, verovatno, slažemo. Problem je ova tačka 6. za krizna žarišta. Slažem se, pod uvjetom, ta republika u kojoj je krizno žarište pozove Jugoslavensku armiju da pomogne u rešenju krize. Ako republika pozove, svakako ako Bosna pozove, to je u redu, Srbija je pozvala na Kosovo u redu, Hrvatska isto tako, kada bude smatrala za potrebno, budući da

smo ravnopravni, kao što znate, bio bi red da se i Hrvatskoj daju isto ta prava koja, za sebe, uzima Srbija. Mislim da smo i tu strogo principijelni. Bilo bi dobro da se stavi još jedna točka da svi oni koji su s oružjem došli, u skupinama ili pojedinačno, u tuđe republike, da se vrate natrag i to, po mogućnosti, da im damo rok od 2–3 dana, i tako ih, već, nemaju s čim plaćati. Bune se, neće da idu na barikade ne plaća niko više.

BRANKO KOSTIĆ:

Misliš li i na ove koji su iz Australije došli?

STJEPAN MESIĆ:

Da, svi. Ljudi nemaju novaca. Neće Hrvatska plaćati one što su na barikadama. Ako se ovako prihvati, principijelno, ja sam „za“. Jer, meni je jasno da nije, valjda, ova vojska skupljena na granici radi Hrvatske. To je tako jasno. Mislim da se razumijemo, zar ne? Bogić Bogićević.

BOGIĆ BOGIĆEVIĆ:

Htio bih reći svoje mišljenje o prijedlogu odluke, koji je modifikovan. Kao što znate, malo prije, nisam dovodio u pitanje sadržaj odluke, uz dvije rezerve, u smislu realnosti njihovog izvršenja. Četiri puta sam dolazio u jednu kasarnu, imam puno razumevanja za ovakav stav pripadnika Jugoslovenske narodne armije, koje je iznio savezni sekretar, jer, riječ je o ljudima koji su 15 dana izolovani, a i više, koji nisu vidjeli porodice, koji su najveći dio vremena proveli bez vode, struje, normalnog dobijanja hrane. Uvjerio sam se o tome na licu mjesta.

Čim Hrvatska bude tražila da Armija izađe van jasno je da je to bolje tražiti, nego da neke poslove radi koje ona ne može obavljati, ako je potrebno. Ako ona to može riješiti sama, riješiće sama. Međutim, mislim za drugu odluku da nikad nije kasno. Nisam spreman, večeras, da se izjasnim iz više razloga.

Prvo, lično mislim da nemam ni mandat za povlačenje, iz bilo kojeg dijela naše države, jedinica Jugoslovenske narodne armije, ostavljanje otvorene granice, što znaci u isto vrijeme i prekrajanje jugoslovenske državne granice kako ja tumačim. Drugo, sve ću učiniti što mogu, na licu mjesta i ovdje, da se obezbijedi normalno funkcionisanje, život i rad pripadnika Jugoslovenske narodne armije i da ne dođe do nijednog konflikta i do nijedne žrtve.

BRANKO KOSTIĆ:

Kao što smo i do sada.

BOGIĆ BOGIĆEVIĆ:

Ja sam učinio što sam mogao. Ako sam donosio takve odluke – molim da mi se to kaže. Treće, do donošenja, eventualno, ovakve odluke, bilo bi dobro da nam se u našoj Službi, ovdje, prezentira ustavno-pravni i zakonski postupak eventualnog povlačenja jedinica Jugoslovenske narodne armije i napuštanja bilo koje teritorije u Jugoslaviji, s obzirom da su tamo ljudi, objekti i materijalna sredstva države Jugoslavije i tako ishitrenu odluku ne bih mogao donijeti, uz puno razumijevanje i obrazloženje da je riječ o zaštiti ljudskih života.

Kada je riječ o samom tekstu odluke, koji je modifikovan, možemo razgovarati, naravno, još o tome. Meni je poznato da je Skupština SFRJ obaviještena. Savezni premijer je isto iznio stav SIV/a da se demobilišu oružani sastavi. To je i naš stav. Treba istrajavati na njemu. Nisam za odustajanje. Neka ostane, kao preduslov mira u ovoj zemlji, dok se ne postigne dogovor.

Četvrto, nisam za to da su odgovornost kad, kako i ko poželi i prevaljuje na Jugoslovensku narodnu armiju i na vojni vrh Jugoslavije neka izvoli Vrhovna komanda i neka ponese dio odgovornosti. I za to sam ja, večeras, da se definiše i ta odgovornost. Moja jedina rezerva molim za razumijevanje ne znači nikakvo odbacivanje obuke, da još jedanput,

s obzirom na više puta donesene slične odluke, razmislimo o terminima, rokovima. Ne, ja se ne zalažem da se prolongiraju.

Moj prijedlog bi bio razmišljanje da definišemo na kraju jednom rečenicom rok za ispunjenje ovih odluka odmah, komisija da se formira u najvišem mogućem sastavu, neka ide na teren, neka istrajava na realizaciji, da se kaže da se dnevno obaveštava Predsedništvo SFRJ o realizaciji ovih odluka, nema, znači ni tri ni četiri, ni pet dana, nego dnevno, da će Predsedništvo u skladu sa realizacijom donositi nove odluke. Ne bježim ni od odgovornosti, već razumijem i Branka Kostića koji kaže pa, dokle oročavamo, jedanput, pa, Evropska zajednica prolongira za 24 sata, neke odluke, pa mi sada treći put, i to, zbilja, vodi kompromitaciji Predsjedništva SFRJ.

Za tačku 6, ako nemamo jednoglasnost i ako je sporna – mislim da se može reći: „u kriznim žarištima“ ali, mi krizna žarišta definišemo Odlukom od 9. maja, a ona se prošire. Onda, kažemo mi nismo predvidjeli da će se to tamo dogoditi. Ako me možete pratiti, rekao bih da će se Jugoslovenska narodna armija i dalje angažovati na sprečavanju međunarodnih oružanih sukoba na cjeloj teritoriji Jugoslavije, a, ako treba dodatak, onda bih još rekao: „na osnovu odluka Predsjedništva SFRJ“.

Predsjedništvo SFRJ bi, u ovim vremenima moralo bit: u stalnom zasjedanju. Moralo bi biti u punoj kooperaciji sa drugim državnim organima. Ja bih zamolio – u dnevnom zasjedanju, bez ikakvog taktiziranja, zadnjih primisli da neko nekoga želi da prevari i da mu podmetne, da mu podvali, da ostvari neki parcijalni egoistični cilj, da imamo puno razumijevanje radi mira, života ovih ljudi koji su nedužni tamo na barikadama i ginu svaki dan, da stavimo na dnevni red, po hitnom postupku, sva pitanja, odmah, sutra, prekосуtra pitanje Slavonije, kompletne, odmah u ponedjeljak da se stavi pitanje početka dogovora o budućem uređenju, na ovim pretpostavkama, odmah, večeras, ako treba da otputuje komisija, na najvišem nivou, na teren da se ovo realizuje, sa stručnjacima. Bolje je da to bude naša komisija. Predložio sam da i u Slavoniju odu dva člana Predsjedništva, izbeglicama i u sela koja su spaljena, i u ona o kojima je Stipe govorio, u srpska i hrvatska sela, kao i u sva druga.

Mislim da je to jedan od puteva da rješavamo probleme da idemo, u ovo vrijeme. Na sjednici proširenog Predsjedništva Slovenije, rekao sam da ne mogu prihvatiti kvalifikacije i ocjene da je naša Armija u svojoj državi okupatorska i agresorska. To sam rekao svim starešinama Jugoslovenske narodne armije, u kasarni „Boris Kidrič“. Ako se to kaže i ako se ja pomirim sa takvom kvalifikacijom, znači, da i ja prihvatam da je to tako i povlačim je sada iz djela Jugoslavije. Možemo li donijeti takvu odluku? Toliko.

STJEPAN MESIĆ:

Hvala.

BRANKO KOSTIĆ:

Pošto smo dobili varijante ovih odluka, koje su predložene ja sam se već izjasnio za ovu drugu varijantu, s tim što ću dati neke primjedbe. U tački 3, kaže se: „u skladu sa tačkom 1.“ valjda, „u skladu sa tačkom 2.“? U tački 5., drugi stav: „ta pitanja rešavaće se u okviru deobnog bilansa dosadašnje zajednice jugoslovenskih naroda“. Mislim da je ovakva formulacija prejudicirana i već unaprijed opredeljuje izradu diobnog bilansa.

Kada sam izašao sa ovim prijedlogom, nijesam od toga pošao. Pošao sam od toga da će se u periodu mirnog dogovaranja budućeg uređenja Jugoslavije stvoriti bolji uslovi, ako dislociramo jedinice sa područja Slovenije. Zato predlažem da se izvrši korekcija i da ta formulacija glasi, od prilike, ovako: „Ta pitanja rješavaće se u okviru eventualnog, ili eventualne izrade deobnog bilansa dosadašnje zajednice jugoslovenskih naroda“, a u zagradi bi bilo: „ukoliko, kao rezultat mirnog rješavanja i dogovora o uređenju Jugoslavije uslijedi otcepljenje Slovenije“.

S obzirom da i u jednoj i u drugoj varijanti, savezni sekretar insistira na tački 1, i ukoliko moj glas za tačku 1, znači i daje mogućnost usvajanja druge varijante, onda sam spreman da samo zbog toga prihvatim i ovakvu formulaciju, ali sam sasvim siguran da je to nerealno i iluzorno insistirati na ovome. Međutim, pošto se to traži, da ne bih osporavao eventualno moguće donošenje ovakve jedne odluke, u drugoj varijanti, sa ovim izmjenama i dopunama, ja bih se opredijelio za odluku u drugoj varijanti. Hvala.

STJEPAN MESIĆ:

Ko se dalje, javlja za riječ? Vasil Tupurkovski.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ovo stanje u Sloveniji je specifično, zato se mi njime bavimo kroz ova dokumenta i kroz brionske dogovore. Ali, mislim da je pogrešno tretirati ga sasvim izdvojeno iz procesa u Jugoslaviji i situacije koja je u Jugoslaviji. To je jedan od osnovnih argumenata zašto vidim, bar, nejasnoće u insistiranju da se sada, odmah, donese odluka o tome – o povlačenju.

Mislim da ima mnogo drugih implikacija, koje su nepredvidive. Ako nismo sigurni šta donose te odluke, a ja ću sada pitati drugove koji zastupaju tako kategoričan stav šta oni misle, da će se sve implikacije, osim što će se izbeći direktni sukobi, iako smo svesni da do povlačenja ne može doći sutra. Mi razgovaramo o sprovođenju stavova sa Briona, promptno. Onda znači i taj argumenat ne valja i moguće je očekivati svakojake incidente i na dalje, u narednim mesecima i danima, u kojima je neophodno izvesti taj proces povlačenja, da oni daju svoje odgovore i predviđanja šta donosi jedna ovakva odluka.

Nisam siguran da je nju moguće posmatrati izdvojeno od onoga što se dešava dalje. Odmah je, već, reagirao predsednik i objektivno, kao što jeste, stavio u sliku jedne ovakve odluke. Pitanje je, sada, implikacija za stanje u Hrvatskoj.

BRANKO KOSTIĆ:

Samo, Hrvatska je rekla da se to realizuje od jedne do tri godine.

VASIL TUPURKOVSKI:

To nema nikakve veze „šta je rekla Hrvatska“, nego, bitno je šta se tamo događa.

ANTE MARKOVIĆ:

Slovenija je rekla – za JNA tri godine.

VASIL TUPURKOVSKI:

Da, pa je sada završena stvar. Ali, rešenja danas rekao je naš ministar spoljnih poslova su internacionalizovana. Ako jesu, onda svako rešenje ima implikacije, ne samo za nas. Nemamo prava, bez prave analize procene i konsultacija, tako bih rekao. Jer, ušli smo u takav dijalog sa onima na koje se odnosi naše stanje, ako ne manje od onoga što je naša situacija, da ulazimo u odluke van ovoga što je veoma delikatan balans bio u brionskoj formuli. U to smo se uverili i možemo da pročitamo, još jedanput, šta je tamo rečeno. Ali, nije ni neophodno. Jasno je da se radi o veoma delikatnom balansu.

Pošto je ta formula i za šire interese, nego što je naš interes, iako objektivno mislim da su i evropski interesi konvergentni sa našim, ali je u pitanju širi interes, Slovenija i Jugoslavija su deo evropske bezbednosti, pa i globalnog balansa mislim da ne možemo ovako „uleteti“. Neodgovorno je uleteti ovako u takve solucije. Na stranu legalna strana toga, to je potpuno sumnjivo. Zna se kako smo postupali u mnogo manje važnim stvarima, kada smo odlučivali, a koje su imale, eventualno, pravne ili ustavne implikacije, da ne govorimo sada o bezbednosnim implikacijama, pa i o širim implikacijama na okruženje.

Ni sa čim ne dovodim u pitanje prvo slovenačkog naroda i Slovenije, zalagao sam se, danas, da Predsedništvo ide korak u pravcu prema tome, i da da svoju deklaraciju da se neće upotrebiti sila, da će ići na dogovore, na demokratski rasplet, da će poštovati prava na

samoopredeljenje. Ali, takođe smo, uvek, govorili i na tome ću insistirati do kraja, da se ne mogu ničiji interesi potvrditi, na tome, na bilo kom aktu, prava naroda na samoopredeljenje, ili bilo kojeg drugog prava.

To treba proceniti. Ali, mi nismo nadležni da procenjujemo interese naroda i republika. Ovakvim odlukama mi uvodimo u kontekst ravnopravnosti i prava naroda i republika, i ostale subjekte u ovoj zemlji. Možda Boro ima pravo na to, možda ima potpredsednik Kostić.

BORISAV JOVIĆ:

Na koji način?

VASIL TUPURKOVSKI:

Ja sada sve to objašnjavam. Ako nije jasno, ja ne mogu da idem dalje u te elaboracije. Ja sada govorim o tome na koji način. Radi se o veoma delikatnoj formuli balansa sve što je postignuto na Brionima. Nisu tamo padali predlozi sa neba. Ne bi ih mogli na takav način formulisati, niti ministri, niti ostali učesnici. Jednim, u ovom trenutku, datim predlogom, sve to izbrisati, možda je to najbolji predlog. Ali, dođimo do procene o tome na objektivnim kriterijumima. Možda nije najbolje, a onda nemamo vremena ništa da popravimo.

Jedno je sasvim sigurno, a to je tačka 1. Oko toga se, sada, ne lome više koplja. Odjedanput je ona postala irelevantna i nemoguće je sprovesti, da ćemo mi rat, građanski rat i rat među republikama i narodima izbeći na toj tački, ako je realizujemo. Sada, oko toga više nema razgovora, odjedanput. Ja dajem podršku ovakvom projektu, s tim što treba odmah ogromna aktivnost, samiti republika.

BORISAV JOVIĆ:

Misliš na prvu tačku iz prve odluke?

VASIL TUPURKOVSKI:

Prvu tačku treba napraviti tako da se sve sprovede. Ne treba ignorisati prvu tačku. Ona je deo konsensusa, o kojem govorimo, i deo tog šireg konsensusa i učešća šire zajednice. Tačno je, što je Veljko rekao, da treba udariti šamar nazad Amerikancima za ovako jednostran pristup, i tražiti podršku od njih da naprave tu ravnotežu.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Cimerman je danas tražio prijem kod mene. Ali, mi smo se dogovorili za sutra. Sutra ću ja njemu pokazati ove podatke i reći ću mu da se on ne bavi tim poslom tako više u Jugoslaviji.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ali ga treba pozvati ovde i dati mu, od šefa države, isto te podatke.

BORISAV JOVIĆ:

On kaže: „Zahtevamo da civilne i vojne vlasti“..., on ne kaže, smatramo da treba, nego kaže: „Zahtevamo“.

VASIL TUPURKOVSKI:

Sada je to, za mene, manje važno. Za mene je najvažnije shvatiti značaj ovog pitanja, ne na način kako smo ga mi hteli postaviti u martu. Hoćete li vi da prikazujete filmove kako ste predlagali, ili ne, možete i mi ćemo sve prikazati što znamo, a o tome filmove nemamo. Važno je sada, u kompletan rasplet krize, postaviti to pitanje. Džaba nama bilo kakvi demokratski principi, kada može izbiti rat između Srbije i Hrvatske samo na naoružanju i na fizičkom kontaktu.

BORISAV JOVIĆ:

Neka razoružaju svoje jedinice u Hrvatskoj.

VASIL TUPURKOVSKI:

Moraju da razoružaju, ali trebaju garancije i treba dogovor o tome. Neće, na ovakav način, da razoružaju, ako smatraju, a to sam osetio, pritisak na neku sada radikalnu soluciju, kao pritisak na Hrvatsku. To neće uraditi. Ali, ako sednemo da razgovaramo, sve je moguće, ako smo stvarno opredeljeni za mir i dajemo garancije da ćemo se tako ponašati. Ali, to podrazumeva u ponedeljak šefovi da daju te garancije – u ime svojih republika i u ime svojih armija.

BORISAV JOVIĆ:

Šefovi država?

VASIL TUPURKOVSKI:

Da, šefovi država. Nikoga ja ne vređam, šef države smo i mi. Šefovi države su predsednici svojih republika. To je precizno.

BORISAV JOVIĆ:

Okupimo ih sutra da tu tačku usvojimo.

VASIL TUPURKOVSKI:

Može i sutra.

BORISAV JOVIĆ:

Da usvoje tu prvu tačku i sve je u redu.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ali, ne radi se samo o usvajanju te tačke. Radi se o proceni i o modalitetima kako.

BORISAV JOVIĆ:

To je sve lako.

VASIL TUPURKOVSKI:

Mi, očito, nešto želimo. Ne kažem da ne znamo šta želimo. Ali, svi u tome učestvuju, Boro, sa nekim saznanjem. I, ne treba nikoga potcenjivati, a nečije pravo pogotovo. Ja mislim da zato treba izvesti precizne procene i analize, čak i konsultacije, rekao sam, najmanje Evropska zajednica, a mislim da treba i šira konsultacija. Ovakav razgovor je jedan tip konsultacija, svedjedno što će biti izrečena i neslaganja sa oblikom intervencije SAD.

BORISAV JOVIĆ:

Da mi usvojimo ovu prvu odluku, što je Veljko predložio. Da u ponedeljak održimo sednicu sa predsednicima predsedništava i ukoliko ne postoji volja i sigurnost da se odmah ova tačka 1. sprovede, jer isključivo zavisi od Hrvatske i Slovenije da li će da prihvate prvu tačku. Ako ne, onda moramo da donesemo drugu odluku.

VASIL TUPURKOVSKI:

Treba kompleksno proučiti šta se događa u zemlji. I na prethodnim izjavama o tome da isključivo zavisi samo od nekoga, nećemo ništa postići, ako želimo da uđemo u to krajnje sa dobrom namerom. Bona fide do kraja, ako uđemo u taj dogovor, samo se tako konsensus može postići. Onda treba videti svoje stanje i kako ga drugi shvataju, a ne kako ga mi razumemo, za sebe.

BORISAV JOVIĆ:

U našoj Republici nema paravojnih organizacija.

VASIL TUPURKOVSKI:

Dobro, videćemo šta će se dogoditi. Ovde je tvrdnja predsednika Predsedništva, člana Predsedništva iz Hrvatske, o oružanim upadima.

BORISAV JOVIĆ:

Neka ih pohvataju i neka ih osude, neka kažu ime i prezime i da vidimo odakle su ti ljudi.

STJEPAN MESIĆ:

Ako se Armija povuče, vrlo brzo ćemo to napraviti. Sve ćeš dobiti.

BORISAV JOVIĆ:

To je sve izmišljena stvar. Ti, koji tamo pucaju na vas, to su građani Hrvatske, koji vašu politiku neće da prihvate.

STJEPAN MESIĆ:

Eto, čovjek uvijek kaže istinu. Ja vjerujem u Boru.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ja u ovakvim vašim razgovorima ne učestvujem ni na jednoj strani, ne smatram ih produktivnim za Predsedništvo.

BORISAV JOVIĆ:

Ja odgovorno kažem da u Srbiji nema paravojnih organizacija i da nema jedinica, koje se šalju iz Srbije u Hrvatsku. To odgovorno kažem.

VASIL TUPURKOVSKI:

Moje jedino zalaganje je ako želimo da postignemo konsensus, nema drugog načina da izađemo iz ovog vrtloga rata, jeste da pristupimo tome krajnje pošteno i kompleksno, uz sve informacije i spremnosti da povučemo konsekvence – u svakoj sredini.

STJEPAN MESIĆ:

Ja bih htio reći, da pokušamo stvar dovesti do kraja. Mislim da smo se ovdje skupili da usvojimo ovu Deklaraciju i Memorandum, da po njima u ova tri mjeseca, pokušamo, u jednom moratoriju, i za provođenje ovih odluka Hrvatske i Slovenije, u mirnom razrješavanju od tri mjeseca, doći do razgovora o budućem suživotu. Ili, ako je to nemoguće, tražiti drugi izlaz.

Moram vam reći, izvlačenje vojske iz Slovenije, to smo odmah rekli Sloveniji da može ići. Mislim da se toliko razumijemo. Niko ovdje nije nepismen. Svi, koji ovdje sjedimo, znamo šta to znači. A, isto znamo šta znači ako se Armija ostavlja na kriznim žarištima da rastavlja sukobljene strane. Isto to sve znamo. Budući da je moj uvod, svojevremeno, bio dosta obiman i širok, ja sam odmah rekao da je to „gluhom dobro jutro“, pa onda žali bože šta sam govorio, šta sam govorio.

Ukoliko donesete ovakvu odluku kojom će se Armija ostaviti, ta odluka je u suprotnosti sa Brionskom deklaracijom. Ali, moramo znati i koje su konsekvence. Gospodo, ovim ste objavili rat Hrvatskoj, ali i snosite konsekvence.

BORISAV JOVIĆ:

Ne razumem.

STJEPAN MESIĆ:

Ti ne razumiješ, šta ti ja mogu što ne razumiješ, Srbija Te izabrala tu.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Pošto je riječ, ovdje, o prijedlogu koga mi dajemo, čime je ovdje objavljen rat Hrvatskoj, ako je Predsjedništvo jednoglasno donelo odluku i uz Tvoje učešće ovdje, istina ja nisam bio na tome, da se Armija angažuje upravo na ovom zadatku. Predsjedništvo je zaključilo, na posljednjoj sjednici da bi odmah, a to je trebalo već učiniti, ako nije to učinjeno, treba znači odmah vidjeti kako je ta odluka sprovedena u život, koji su problemi i šta treba dalje činiti.

I, ova tačka, koja se odnosi na angažovanje u kriznim žarištima, stvarno nije samo za Hrvatsku, a jeste i za Hrvatsku, nego za svaki dio Jugoslavije, gdje se ta žarišta javljaju i javljaju, i javljaće se, a uz put, Stipe, da Ti kažem, ta formula po kojoj Ti svodiš na to odnose četnika, koji su upali, je apsolutno netačna. Da četnika ima, to je tačno, ali da ima i ustaša i to je tačno.

STJEPAN MESIĆ:

Ali, nisu upali u Srbiju.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Čekaj, Stipe. I to se ne može svesti na odnose četnika i ustaša, nego na ozbiljne odnose između srpskog i hrvatskog naroda u Hrvatskoj, odakle sam i ja, i čiji sam dio i jednog i drugog, i koji je u stanju, dragi moj Stipe, takvom kakvom nikada nije bio. U mom Imotskom, odakle sam ja, nije takvo stanje bilo ni 1941. godine. Toliko je bilo međusobnog povjerenja, pomaganja iz Imotskog, samo su trojica otišla u četnike, a četnici su prošli kroz Imotsko. Sada ti mogu reći da ima mnogo više četnika tamo, nego što ih je tada bilo, da se zbilja sve svodi na tu formulu, o kojoj Ti govoriš nije tako. Stipe, nije tako. Duboko grešiš.

STJEPAN MESIĆ:

Ne kažem ja da je sve tako. Ali, ako četnici odu, Hrvati i Srbi će uspostaviti komunikaciju.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Prema tome, ova tačka, ovdje, što se tiče vojske, ako bi ona gledala sebe, njoj bi bilo dobro da kaže – eto vam, pa se koljite koliko hoćete. Ali, onda, pustili smo granice, ovdje ide krv, pa šta smo mi onda tu? Ako smo rekli da će se na Predsedništvu to posebno razmotriti, a radi se po Odluci Predsedništva, zašto onda to dovodimo u pitanje sada? Zašto cijelu ovu odluku, ako je prihvatljiva, a druga stvar je ako nije, dovodimo zbog toga u pitanje. To se, dragi moj Stipe, ne može održati.

STJEPAN MESIĆ:

Ako se kaže na zahtjev republike, ja to prihvatam. Isto kao što ste išli na Kosovo.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Molim Te lijepo, išli smo na Kosovo po odluci Predsjedništva.

STJEPAN MESIĆ:

Tako, ali na zahtjev Srbije.

VELJKO KADIJEVIĆ:

I bez zahtjeva Srbije. Na kraju krajeva, na Kosovo smo išli, a da, u stvari, nismo metka opalili, sem, nažalost, jedan, a to smo naknadno ustanovili, nije čak ni dokazano, ali je ipak osuđeno.

PETAR GRAČANIN:

Ja isto mislim da nije bilo JNA na tim kriznim područjima, daleko bi bila veća brojka, ovde, poginulih ljudi. Ja sam bio na licu mesta – na nekoliko mesta i JNA je učinila, u tome, i imala je veliki značaj da ne dođe do daleko širih sukoba. Ona nigde nije, ni za milimetar išla van zakona i van Ustava. Ako neko može to da dokaže, možemo mi ovako da govorimo. To je jedno.

Drugo, oko ovih paravojnih jedinica. Ako se ovde, u prvoj tački, što stoji, ja ostajem pri tome, ako se to prihvati, a mislim da treba da se prihvati, da će te paravojne jedinice nama doći glave. One su sada tako narasle i sada ih ima u Republici Sloveniji i Hrvatskoj, verujte da će to za tren oka i u drugim republikama da se formira. Ako to ne učinimo sada, biće velike tragedije.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Čujem da se na nekom igralištu i Vuk Drašković dogovara da formira dobrovoljačke odrede.

PETAR GRAČANIN:

To sam i ja hteo da kažem. Sada sam i ja to saznao. On već poziva da se popisuju. Znači, za tren oka će se formirati. U toku 1941. godine, 18 raznih vojski je bilo. Ja isto ne bih mogao, gospodine Mesiću, da primimo da je to došlo sa strane. Verovatno da ih ima, ali nema nijednog čvrstog podatka u MUP/u Hrvatske, da kažu, evo, to je to. Bio je jedan podatak koji kaže 40 četnika je ubačeno u Kninsku krajinu iz inostranstva. Tragali smo svi. Nismo mogli da dođemo do podatka, ni mi koji smo tamo boravili, niti je mogao MUP Hrvatske da ukaže na to. Drugo, ova zadnja tačka, da više ne stavljamo samo Štab Vrhovne komande, nego Predsedništvo, kao Vrhovna komanda da stoji, da garantuje da se ove tačke odluke sprovedu.

BORISAV JOVIĆ:

Samo da pitam Veljka, ako mogu, tačka 6 nam nije neophodna. Mi imamo Odluku od 9. maja. Mi nismo nju stavili van snage. Mi nemamo potrebe oko toga da se svađamo. Ona može da se izbriše.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ne moramo.

STJEPAN MESIĆ:

Ali, Armija mora u kasarne, i u Hrvatskoj. Možeš ti brisati koliko hoćeš.

BORISAV JOVIĆ:

Kada budemo odlučili o tome.

STJEPAN MESIĆ:

Ako ne odlučite, glasajte bez mene, pa izglasajte šta hoćete. Možete napasti Hrvatsku. Možete napasti Hrvatsku svim tenkovima, avionima, čime god hoćete.

PETAR GRAČANIN:

Stipe, nije to.

STJEPAN MESIĆ:

Slobodno. Evropa će vam pljeskati.

BORISAV JOVIĆ:

Ne može se tako rukovoditi Predsedništvom uspešno. Razgovaramo o konkretnim stvarima.

STJEPAN MESIĆ:

Konkretno sam ti rekao zbog čega je gužva u Hrvatskoj zbog toga što se militantne grupe naslanjaju na ove, koje su ubačene sa strane. Tako su se pravila krizna žarišta, jedan, drugi, treći.

(Grupna diskusija)

VELJKO KADIJEVIĆ:

Kada budemo razgovarali o tome na Predsjedništvu, treba dokazati koliko je stranih, školovanih u Nemačkoj, Australiji, u pojedinim dijelovima Evrope, terorista, ustaša, došlo ovde u Hrvatsku i koji rade tamo. To ću ja tebi dokazati.

STJEPAN MESIĆ:

Kako to nikoga nisu ubili?

VELJKO KADIJEVIĆ:

Kako nisu ubili šta je ovo? Koliko je ovde mrtvih, o kojima sam govorio.

STJEPAN MESIĆ:

Ko napada policijske stanice u Hrvatskoj?

VELJKO KADIJEVIĆ:

Šta, ko napada? Napadaju jedni druge.

STJEPAN MESIĆ:

Nije – jedni druge, nego se prvo napadne policijska stanica, tako počinje.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Naš vodnik ide, vadi ranjenog, a onaj ga ubija snajperom s leđa. To je MUP/ovac.

STJEPAN MESIĆ:

Ti kažeš da je MUP/ovac, a MUP/ovci kažu da nije, nego da je terorista. Ali, dobro, za sve mora Hrvatska biti kriva. Stavite jednu točku za sve je Hrvatska kriva.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ne kažem to, nego hoću da kažem treba gledati stvari realno.

STJEPAN MESIĆ:

Homeini je rekao – za sve je kriv šah Reza Pahlavi. Vi donesite jednu točku za sve je Hrvatska kriva.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Nikada nismo o tome diskutovali, stalno vrtiš istu ploču.

BORISAV JOVIĆ:

Možemo li, drugovi, da rešimo ovo pitanje, ne sedeći cele noći, ovde, na jedan kulturni način. Da usvojimo ovu prvu Odluku, što je vojska predložila, može i bez tačke 6. što se mene tiče, jer je ta odluka o tačke 6, što se mene tiče, jer je ta odluka već doneta.

Da donesemo ovu odluku da se odmah, a najkasnije u ponedjeljak ujutru, ili sutra, ili kako god hoćete, sastane Predsedništvo u proširenom sastavu, da pogledamo da li postoji zaista volja da se ovo sprovede u život ili je potrebno da se tučemo da bi ovo sproveli u život. Ako je ovo drugo u pitanju, onda treba da donesemo ovu odluku odmah. To dana, ovu drugu odluku o povlačenju. Jer, mislim da ne može beskonačno ovako da bude.

BRANKO KOSTIĆ:

Ja mislim da treba opredijeliti se oko i jedne i druge varijante. Jer, mi možemo ovako da sjedimo tri dana i da pričamo i da smo opet na istom. Ja sam se, vrlo jasno, izjasnio u vezi sa prvom varijantom koju je predložio general Kadijević. Ja izuzimam svoj glas za tu varijantu iz jednostavnog razloga što se posebnom tačkom traže garancije od ovog Predsjedništva, a ja ne vidim mogućnost da te garancije damo, sem upotrebu vojne sile, a za takvu opciju i za takvo rješenje nijesam. Ja sam se izjasnio.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Hoćeš li biti onda za upotrebu građanskog rata, koji će biti? Mora se jednom iza nečega čvrsto stati. Mora se ovaj „brod koji tone“ i koji je na nizbrdici, jednom ozbiljno podmetnuti leđa i stati i reći jednom dosta. Stvarno! Ako Predsedništvo to neće, to je, naravno, njegovo pravo i odgovornost.

BRANKO KOSTIĆ:

Bora Jović je dao prijedlog i dajte oko tog prijedloga da se izjasne članovi Predsjedništva. On je predložio da se prihvati prva varijanta, da se sastanu predsjednici u ponedjeljak.

Ukoliko se tamo ne postigne saglasnost oko ove prve tačke i razoružanja paravojnih formacija, da se onda ide na primjenu varijante 2. Ja sam izuzeo svoj glas od toga, imam pravo na to, a vas ima dovoljno da takvu odluku donesete.

BORISAV JOVIĆ:

Mogu da dam dopunski predlog da mi usvojimo, kao Predsedništvo, ovo, s tim da zadnju tačku sazovemo i njih i da kažemo da Predsedništvo SFRJ i predsednici predsedništava republika zajednički garantuju sprovođenje odluka, u predviđenom roku. Da se on priključe nama.

VASIL TUPURKOVSKI:

Predsedništvo SFRJ i predsednici, u ime svojih republika.

BORISAV JOVIĆ:

Mi zajednički to svi garantujemo. Ako oni to ne garantuju, ja vam kažem mi samo možemo da se bijemo, nema druge. Ako oni to neće da garantuju, onda ćemo da povučemo vojsku. Sazovimo mi sutra predsednike, neka dođu. Mi imamo mogućnost da izađemo iz krize, ali bez njih ne možemo.

JUGOSLAV KOSTIĆ:

To je onda u skladu sa ovom Deklaracijom i sa ovim sporazumom.

VASIL TUPURKOVSKI:

Da, ali Predsedništvo ne sme da odugovlači sa usvajanjem ovih dokumenata.

JUGOSLAV KOSTIĆ:

Hoću da kažem da se ova odluka uklapa u Deklaraciju.

(Grupna diskusija)

ANTE MARKOVIĆ:

Boro, ja mislim da je prijedlog dobar, kojega si dao, ali telefonom se ne može riješiti, već treba sazvati sjednicu.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Predlažem sledeće: ovo je nadležnost Predsjedništva, kao Vrhovnog komandanta. I on to odluku treba da donese, ima pravo da donese i jedini može da donese. I, predlažem da je donese. A da onda na sastanku, koji će biti sa predsednicima, koji može biti sutra, ili će biti u ponedjeljak, se traži od njih da oni, također izjave da će podržati sprovođenje te Odluke. Ako, pak, oni to ne prihvate, onda pred Predsjedništvom stoji drugi izbor. To je pravi put, po meni, i legalno jedino pravi put i pravi put, koji najviše garantuje uspjeh.

BORISAV JOVIĆ:

To jeste, samo što bi morali taj izbor, znači, odmah svoju odluku da poništimo i da donosimo drugu – otprilike. Ili da je sprovodimo na neki način koji bi značio primenu sile. To je jedini izbor, ne znam koji je drugi izbor. Možda je to put logičan i normalan. Ali se ja jako bojim da mi ne postignemo sa njima saglasnost na sprovođenju i da onda imamo jednu nemoguću situaciju, da smo doneli džabe jednu odluku, koju moramo odmah da poništimo.

SEJDO BAJRAMOVIĆ:

Onda idemo na ovu drugu varijantu.

BORISAV JOVIĆ:

Da vidimo šta je pametnije. Ja sam za to da nađemo rešenje, koje garantuje sprovođenje.

VELJKO KADIJEVIĆ:

šta je onda tu i ova međunarodna zajednica. Šta je ona? Ako i ona neće nama, recimo, ako imamo u ponedjeljak sastanak, do ponedjeljka, sa svojim djelovanjem, i naša komisija, koja sutra treba da počne da radi, Predsjedništva, obezbedi da se do ponedjeljka dobije, na sastanku, njihova saglasnost, onda nam ne treba ni ta komisija, onda se mi jednostavno spremimo za rat, pa šta kome bude.

BORISAV JOVIĆ:

Onda, znači, mi donosimo ovu odluku i idemo na njeno sprovođenje, uz međunarodnu podršku i kontrolu. U ponedjeljak njih zovemo da podrže i oni, ako neće, onda mi međunarodnu komisiju da uputimo na njih da njih ubedeju.

ANTE MARKOVIĆ:

Ja sam tebe razumio, prije, da si imao stvarno jedan, rekao bih, elastičan pristup u predlaganju rješenja. Ja sam počeo nešto govoriti, ali se nisam bunio što ste me prekinuli. Ja mislim sljedeće: da bi mogli imati potpunu garanciju u nešto što treba zaključiti, bilo bi najbolje da se ova odluka sada koju treba donijeti, oroči za taj sastanak u ponedjeljak ili u utorak, s tim da se ne može, što Veljko kaže, izuzeti Vrhovna komanda iz ruku Predsjedništva Jugoslavije. Ono mora donijeti tu odluku. Ali, ono može prethodno zahtjevati da dobije takvu garanciju da može donijeti tu odluku od strane predsjednika predsjedništava, odnosno predsjednika država. Mi možemo to staviti, po dinamici, u funkciju i za jedno i za drugo, s tim da tada imamo i njihove, da tako kažem, garancije, koje stoje iza toga, imamo garancije, ovdje, nas prisutnih, imamo garancije Evropske zajednice i idemo tada svi zajedno na realizaciju.

Ja se potpuno slažem, i to odgovara današnjoj poruci i pismu Saveznog izvršnog vijeća, da je ključna točka broj jedan, o kojoj Veljko govori. Ničim se ta točka ne supstituirala sada odnosima u Sloveniji ničim! Jer je toliko gomilanje snaga sada na drugom mjestu, ja sam i danas, u svom izlaganju, kazao u suštini, u kriza sada seli iz Slovenije na drugo mjesto.

VASIL TUPURKOVSKI:

Da, na drugo mjesto, što se vidi iz brojki, koje smo dobili o žrtvama i svemu.

ANTE MARKOVIĆ:

Da, i po žrtvama se vidi. Prema tome, meni se čini da ovo mi moramo osigurati. Ja osobno mislim da ovaj rok od pet dana, možda, nije realan. Ali, on može biti realan, čak i kraći, ako mi dobijemo saglasnost predsjednika republika na toj točki. Bez njihove saglasnosti, vjerujte, to je realni odnos snaga, koji mi danas imamo u zemlji, bez njihove saglasnosti, dakle, se to provesti ne može.

Zbog toga da bi se sačuvao i dignitet Predsjedništva kao Vrhovne komande, treba dobiti prethodno tu saglasnost, pa onda donijeti odluku, a ne obratno. A onda idemo s njima dogovoriti, ako oni to prihvataju, koji je to rok u kojem se to realno, objektivno, može provesti. Ja mislim, Veljko, da li je tri ili sedam dana, nije bitno, ako svi stoje iza toga da se to provede.

Istovremeno mislim da nema nikakvog razloga da mi večeras, ne usvojimo i Deklaraciju i Memorandum, jer mi se time moramo oglasiti prema Evropskoj zajednici, mi se moramo oglasiti po obavezi koju imamo, pošto je Savezno izvršno vijeće za svoj dio obaveza to već zaključio. Ako se ovdje sada to donese, onda je jugoslavenski vrh, ako smo mi taj vrh, donio, takođe, svoju saglasnost. Tada, po mom mišljenju, već se može odmah, sutra i prekосуtra otpočeti sa tim kontrolnim funkcijama i odavde, prihvatajući da Predsjedništvo ima komisiju, koja neposredno, sada, u tome sudjeluje. Da se, takođe, pomogne da već i ta monitoring grupa počne da djeluje. Možda u tom slučaju, a i zbog pripreme za sve

ovo što treba napraviti, jer je jasno da ovo što sada razgovaramo, treba raspraviti u svim republikama. Možda bi bilo dobro, a i da se dobije na vremenu, da se onda, umjesto u ponedjeljak, održi u utorak taj sastanak. Ja ne bježim od ponedjeljka, ja samo pokušavam da budem realan i da se do utorka već vidi stanje i da li imamo šanse da izađemo sa ovim terminima. Vjerovatno bi Veljko, trebalo preispitati još neke druge termine, da li su mogući.

Recimo, 24,00 sata, zatim, da li je moguće doći na granicu u roku od četiri dana. Ja nisam u to sasvim uvjeren. Trebalo bi, po mom mišljenju, na takvom razgovoru, gdje bi bili i svi ti predsjednici, ustanoviti i ove rokove koji mogu biti, onda, realno ostvareni.

VASIL TUPURKOVSKI:

Nemoj dizati na taj nivo, Ante izvini što te prekidam. Mi imamo odluku ako kreće komisija da to ostvaruje sutra, neka počne da ostvaruje taj deo odluke.

ANTE MARKOVIĆ:

U redu, utoliko bolje.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Možeš, koliko god hoćeš, da pričaš, to je za nas neprihvatljivo. Zašto? Prvo, zbog toga što mi ne možemo čekati ponedjeljak ili utorak, jer ovdje ima puno stvari koje moraju da teku odmah i odluka mora biti danas doneta i one mogu teći odmah. Što se tiče tačke 1, ona je toliko ključna da mi nismo, kao što ste vidjeli, novu varijantu da se povlačimo iz Slovenije, on nije mimoišla tačku 1, kao ključnu tačku, jer budućnost Jugoslavije, u krajnjoj liniji građanski rat u njoj zavisi od tačke 1, bez obzira šta će i kako „hodati“ u Sloveniji.

ANTE MARKOVIĆ:

Tu se potpuno slažem.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Prema tome, to je ključna tačka od koje zavisi hoće li biti rat ili neće biti rat.

ANTE MARKOVIĆ:

Ima li tu razlike?

VELJKO KADIJEVIĆ:

Nema razlike u ocjeni značaja ključne tačke. Ali, tu odluku mora donijeti Predsjedništvo. To je jedno. Drugo, time što je donosi, i pošto stvarno nemamo alternative. ako nije tačka 1 – onda je rat. Prema tome, Predsjedništvo je mora donijeti. Time što je donijelo, i što je dobio podršku Evropske zajednice, ako je za to, ona obavezuje i sve ove o kojima si ti govorio. A vrijeme sastanka, ja se slažem s tim da oni to i javno podrže kada se sastanu, a vrijeme je računato tako da je to ponedjeljak i da cijela dinamika može da se realizuje zato smo produžili, ako se sjećate, sa 4 na 5 dana. Međutim, nije bitna stvar baš u dva ili dva, to može biti i šest dana. Ako je, recimo u utorak, može biti i šest dana. Ali, nije dobro dugo da stoji. I zbog toga, što sam vam ja rekao, mi moramo imati zbog stanja o kome sam govorio, mobilisanu vojsku, a ta mobilisana vojska košta i one ne može stajati dugo i ne sme stajati dugo. Dobro, tu će se sada nalaziti odgovarajuća rješenja. Ali, važnije je od toga to time što bi Predsjedništvo danas donijelo odluku i dobilo podršku, ovu o kojoj sam govorio, i išlo se sa komisijom odmah, sada, na lice mjesta, da bi išli u susret bržoj realizaciji te odluke.

Zato molim da odluka bude donijeta sada. Ako je sastanak u utorak, umjesto pet, neka bude šest dana. Ovo, što se tiče četiri dana, to je sve izračunato da se može uraditi, ali može biti i pet, nije bitno. Što se tiče otpuštanja, te stvari moraju biti u ovim rokovima, a kako je neko rekao, ne znam ko, tačka 6 ne mora biti da ne bi bilo sporova, jer je ona, inače, po posebnoj Odluci Predsjedništva data. Zato molim da se usvoji ovo, ovako kako sam rekao i večeras prihvati. Jer to je, inače, i za vojsku bitno. Mi vojsci moramo saopštiti, noćas o čemu se radi, šta je čeka i na kojoj osnovi ona treba da se spremi.

BORISAV JOVIĆ:

Jer je to onda u paketu i sa Deklaracijom i sa Memorandumom.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Onda se prihvata i sastanak.

SEJDO BAJRAMOVIĆ:

Ako se ide na sednicu, mora odmah da se zakaže.

ANTE MARKOVIĆ:

Da li je to ovih pet ili šest dana od danas, ili od tog sastanka sa predsednicima?

VELJKO KADIJEVIĆ:

Od donošenja odluke. Jer, Ante, taj posao se može završiti za maksimalno dva dana. Prema tome, kada oni kažu: „da“, od tada ostaje dva dana da se to završi.

ANTE MARKOVIĆ:

Ja mislim da će i oni morati, vjerovatno, neke svoje sastanke održati.
(Grupna diskusija).

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ako ne prihvate, onda se spremimo za rat, neka ide, i pod kakvim uslovima to je sada druga stvar.

ANTE MARKOVIĆ:

Napiši onda – sedam dana, jedan dan ti ne igra nikakvu ulogu.

BORISAV JOVIĆ:

Nemojmo se igrati, nedelju dana nećemo preživeti ukoliko ne budemo tako uradili.

ANTE MARKOVIĆ:

Dobro, ako se sastanu u ponedjeljak, ili u utorak, onda se zna da je to taj dan, kada je to već definitivno. Damo im samo vrijeme da to provedu.

BORISAV JOVIĆ:

Ova odluka bi morala važiti, za sve stvari, od danas.

ANTE MARKOVIĆ:

Od danas, za to ja i govorim sedam dana.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Naravno, ako se prihvati, molio bih da se odmah danas donese odluka Predsjedništva o formiranju komisije, koja bi išla odmah sutra na posao.

BORISAV JOVIĆ:

Dobro, da i to uradimo, pa da imamo kompletno. Dakle, da ovo usvojimo, da odmah formiramo komisiju koja odmah počinje da radi.

VASIL TUPURKOVSKI:

Imam neke predloge na odluku, da je napravimo prihvatljivom, da bude jednoglasno danas prihvaćena. Prva odluka ima podlogu u onome, što je Veljko predložio jutros.

Ja mislim na prvu odluku, koju smo jutros dobili. Predlažem da zamenimo preambulu: „Predsedništvo SFRJ je na sednici, održanoj 12.07. ove godine konstatovalo da se u zemlji preuzimaju mere i aktivnosti, koje nisu u skladu sa zajedničkom deklaracijom, i osnovnim zahtevima Predsedništva SFRJ i Evropske zajednice“, i sledi ovo što sledi do odluke.

Predlažem da brišemo sve ove ocene o tome koje su naše odluke, ko ih ispunjava, ko ih ne ispunjava, nego se preduzimaju mere i aktivnosti, koje nisu u skladu sa zajedničkom deklaracijom i osnovnim zahtevima Predsedništva i Evropske zajednice.

BORISAV JOVIĆ:

U kojoj zemlji?

VASIL TUPURKOVSKI:

Zna se u kojoj zemlji. Ovde isto piše „zemlji“. Prema tome, formulacija glasi: „Predsedništvo SFRJ, na sednici održanoj 12.07. ove godine, konstatovalo je da se u Jugoslaviji preuzimaju“, a možemo da kažemo: „raznim delovima zemlje“, kao što ovde kaže, doduše, ovde piše: „u ostalim delovima“, a mi možemo da kažemo: „raznim delovima zemlje“.

BORISAV JOVIĆ:

Ja mislim da je bolje da se kaže „pojedinin delovima zemlje“.

VASIL TUPURKOVSKI:

Može tako da se kaže. To je umesto 2 tačke koja je elaboracija toga, što već, sasvim jasno, postoji. Takođe, i četvrta tačka se tiče toga, da ne bi ponavljali. Zatim, peta tačka se tiče svih tih modaliteta, koji su usvojeni, kao obaveza.

BORISAV JOVIĆ:

Šta kažeš za drugu tačku?

VASIL TUPURKOVSKI:

Druga, četvrta i peta tačka su tačke, koje sadrže konkretne situacije, već usvojene kao obaveze. Da kažemo: „svi moraju odmah ispuniti obaveze iz dogovora sa Briona i stavova Predsedništva Jugoslavije“ sve strane. Nema potrebe da objašnjavamo šta je, nego da to zamenimo.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ti znaš da u vojsci to ne postoji. Postoji čas, dan, jer „odmah“ je sada i kroz 100 godina.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ne komentarišem oročavanje.

VELJKO KADIJEVIĆ:

To je bitno – oročavanje je bitno.

VASIL TUPURKOVSKI:

Treća tačka je veoma važna, da ne padnemo na trećoj tački. Predlažem da se briše prva rečenica tačke 3, odnosno prvi stav, a da drugi stav glasi: „Popunom JNA regruta julskim uputom Savezni sekretarijat za narodnu odbranu otpuštaće rezervni sastav iz mobilisanih jedinica JNA“.

BORISAV JOVIĆ:

Moraš, prvo dati zadatak da se izvrši popuna. Ti ne daješ zadatak, nego samo ako se popuni, onda ćeš mobilisati.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ja kažem: „popunom JNA regrutima“, to je čin, koji je završen, mora se popuniti. Ali, postoje odluke u svakoj republici. To ćemo staviti, kao centralno pitanje, na tom razgovoru.

BORISAV JOVIĆ:

Neka se napiše: „izvršiti popunu JNA regrutima u julskom roku“.

VASIL TUPURKOVSKI:

Boro, molim te, pa šta piše, piše: „popunom JNA regrutima julskim uputom“. Ja sam preuzeo to što piše gore.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Neupućene regrute julske partije – uputiti sa julskim uputom do 20. jula 1991. godine“. To piše.

BORISAV JOVIĆ:

Onda, zadrži drugu rečenicu iz prvog pasusa.

VASIL TUPURKOVSKI:

Onda može ovako da glasi: „Popunom JNA junskom partijom i julskim uputom“. Ne znam kako se to kaže – da li „junskim ili julskim uputom“. Ovde kaže da će se to u vezi a Saveznim zakonom o vojnoj obavezi, propisima.

VELJKO KADIJEVIĆ:

To je prva rečenica. Ti nju hoćeš da oboriš.

VASIL TUPURKOVSKI:

Neću da oborim.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Nego šta?

VASIL TUPURKOVSKI:

Nego hoću da odluka Predsedništva bude jasna.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ti bi htio da onda još, kada sledeći put sjednemo, opet da raspravljamo isto, što niste poštovali ovo, ili ono.

PETAR GRAČANIN:

Ovo je jasno.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Šta hoćeš time Vasile?

VASIL TUPURKOVSKI:

Hoću da budem realan do kraja.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Hoćeš ti da budeš realan, hoćeš vojski da „udariš“ neke stvari.
(Grupna diskusija).

VASIL TUPURKOVSKI:

Ja sam danas rekao da je u ovih 14 dana bilo sve rečeno, ja ne zameram. Sada isto možeš da kažeš što god hoćeš, i rekao si puno toga.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Kako? Zašto dovodiš u pitanje ovo?

VASIL TUPURKOVSKI:

Ne dozvoljavaš mi da kažem. Rekao si sve što si mogao. Evo zašto – zato što imamo svakojake odluke po republikama, sam si ih navodio danas. O tome mi moramo postići dogovor.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Dogovor?

VASIL TUPURKOVSKI:

Dogovor da ispune svoje obaveze.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Nemoj tako.

VASIL TUPURKOVSKI:

Pa, o čemu sazivamo u ponedjeljak oko prve tačke?

VELJKO KADIJEVIĆ:

O budućnosti Jugoslavije.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ne, nego predsednici da daju podršku tome i da prihvate obaveze.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Da ne idu u rat.

VASIL TUPURKOVSKI:

Da, tačno.

VELJKO KADIJEVIĆ:

A, ovo nije to.

VASIL TUPURKOVSKI:

Znači, kada postignemo tu tačku, taj dogovor, šta znači: „popunom JNA regrutima“, sada pitam tebe šta bi to značilo? Zaboravi sve, zaboravi otpore u republikama. Dakle, šta bi značila rečenica: „popunom JNA regrutima julskim uputom“? Da li je to nešto arbitrarno ili se zasniva na nekim propisima, po tebi?

VELJKO KADIJEVIĆ:

Tačno – po propisima.

VASIL TUPURKOVSKI:

Znači, jasno je. Ako je jasno, šta je onda problem?

VELJKO KADIJEVIĆ:

Problem je u tome što je doveden sistem u pitanje, cio što neko hoće, a neko neće. Ti kažeš neću, nego samo u Makedoniju, Bosna kaže neću, nego tamo.

VASIL TUPURKOVSKI:

Da li ova rečenica znači to?

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ne, ne znači to. Ova rečenica znači, jer on može reći poslaću ti ja regrute, ako ostane samo ova rečenica, o kojoj ti govoriš, ali samo u Brčko, a onda nema više vojske. Prva rečenica znači da se mora slati po zakonu drukčije ne može, inače nema vojske.

Druga rečenica znači da one, koji su zaostali u junu budu poslati sa julskom partijom. O tome je reč. Jer, na primer, u Makedoniji su rekli nema iz Makedonije, Bosna je rekla – nema tamo, i svi drugi tako. Ako je to tako onda više nema vojske. A zakon postoji. Pošto ćemo za mesec dana rešiti pitanje Jugoslavije, onda ćemo rešavati i Armiju. Do tada – ona mora da ide tako. Jer, ako ne bude tako onda vojske nema nigde. Odgovor na to pitanje je tačka 1 i ona je jako bitna, a tačka 2 govori samo da oni koji nisu otišli u junu treba da odu u julskoj partiji. O tome se radi. To je jasno.

VASIL TUPURKOVSKI:

Jasno je. Ali, mi polazimo od toga kao da problem ne postoji uopšte.

VELJKO KADIJEVIĆ:

To je baš zato što problem postoji.

BRANKO KOSTIĆ:

Mislim da gubimo vrijeme samo.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ne znam zašto ti to smeta?

VASIL TUPURKOVSKI:

Zato što postoje odluke po republikama.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Odluke postoje – da ne postoji vojska više. To su republičke vojske.

BRANKO KOSTIĆ:

Ja moram da pitam da li vi, zaista, vjerujete da ćemo mi u roku od dva ili tri ili pet dana, u situaciji u kojoj jesmo, postići saglasnost da se razoružaju paravojne formacije, odnosno demobilišu prije nego što u ovom mirovnom procesu od tri mjeseca uspijemo da postignemo kakav-takav dogovor o budućem uređenju Jugoslavije?

VASIL TUPURKOVSKI:

Nema mirovnog procesa bez demobilizacije. U tome je cela stvar.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Branko, nećeš sačekati ni tri meseca i ništa nećeš imati. Imaćeš krv.

ANTE MARKOVIĆ:

Danas smo, mi, kao Savezno izvršno vijeće poručili da bez ovoga nema sporazuma, niti za tri dana a kamoli devet-deset dana.

VASIL TUPURKOVSKI:

U jednom tipu političkog zaključka, mi moramo i ovo pitanje, sa predsednicima, staviti na dnevni red. To je to. Veljko, jesi li razumeo šta mi je bio cilj?

VELJKO KADIJEVIĆ:

Razumem. Shvatio sam to je odluka Predsedništva.

VASIL TUPURKOVSKI:

Shvatio sam, čim ti kažeš da ova druga tačka, već nije jasna i da će značiti zadržavanje regruta u redu, slažem se, ali onda to staviti na dnevni red na tu istu sednicu.

ANTE MARKOVIĆ:

Jeste, ali vjerovatno, postoje neki zakoni koje su oni donijeli. Oni će morati te zakone sada suspendirati.

VASIL TUPURKOVSKI:

Da.

VELJKO KADIJEVIĆ:

To je suspendiranje, kao što je suspendiranje nekih drugih, koji su u toj istoj deklaraciji.

ANTE MARKOVIĆ:

Postavlja se pitanje vremena te suspenzije i provedbe ovoga. Ja sam u tom smislu razumio Vasila.

VASIL TUPURKOVSKI:

To je realan problem.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ante, ako je moratorijum tri meseca ako se pre tri meseca ne dođe do rešenja onda nema ništa od toga. Prema tome, rešiće se i pitanje Jugoslovenske narodne armije, ili kakve armije šta ja znam.

ANTE MARKOVIĆ:

Točno.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ante, treba moratorijum proširiti i ne samo na Sloveniju i Hrvatsku, nego i na sve poteze koji su u tom smislu.

ANTE MARKOVIĆ:

Pa, mi smo to danas napisali.

VASIL TUPURKOVSKI:

Da, to je bilo osnovno.

ANTE MARKOVIĆ:

Mi, kao Savezno izvršno vijeće smo danas kazali moratorij se odnosi na cijelu zemlju. Samo tako. Nikako drukčije.

VASIL TUPURKOVSKI:

Onda, ovo je sasvim u redu. Onda je treća tačka potpuna.

ANTE MARKOVIĆ:

Inače, ovo što Veljko kaže i mi tvrdimo nema sporazuma, rat je.

VASIL TUPURKOVSKI:

Sa tim se slažem.

ANTE MARKOVIĆ:

Prema tome, to se odnosi na cijelu zemlju. Upravo, zato smo mi ovako ovo i napisali.

BORISAV JOVIĆ:

Neije samo oko toga. Uvek se ulazi u nove varijante i treba da uvek budemo svi tu.

VASIL TUPURKOVSKI:

Treba jednoglasno da se odluka donese.

ANTE MARKOVIĆ:

Veljko, možda je termin prekratak, može li se reći 30. juli?

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ne. To je utvrđeno po zakonu. Ne može, jer jedni izlaze, a drugi dolaze. Onda će biti prazno.

ANTE MARKOVIĆ:

Dobro. Mogu ovi otići par dana kasnije.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ne. 20. juli je poslednji rok. Ima rok od 15. do 20. jula. 20. juli je zadnji rok i ako ne dođu do toga vremena ovi vojnici izlaze i jedinice ostaju prazne.

ANTE MARKOVIĆ:

Ako je zbog toga – danas je već 12. da li oni znaju?

VELJKO KADIJEVIĆ:

Oni znaju. Već su dobili junski raspored davno.

ANTE MARKOVIĆ:

U ponedjeljak je 15. ostaje premalo dana. Ja samo zbog toga govorim.

BORISAV JOVIĆ:

Ante, malopre si govorio da moramo, apsolutno, neprekidno raditi u cilju efikasnosti. Već, sada sve što se predloži za ponedjeljak ti pomeraš za utorak. Predloženo je 20. a ti pomeraš za 30.

ANTE MARKOVIĆ:

Dobro. Neka bude ponedjeljak.

BORISAV JOVIĆ:

Ne samo to. Ti svaki rok pokušavaš da pomeriš.

ANTE MARKOVIĆ:

Nije točno. Evo, idemo u ponedjeljak.

STANE BROVET:

Evo, u čemu je stvar. Pozivi za julski uput, već su dati pre tri nedelje regrutima i oni, između 15. i 20. idu u JNA.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Pozivi za junski rok su dati još pre mesec dana, a neki još i ranije.

STANE BROVET:

Prema tome, oni idu zajedno sa julskim uputom.

VELJKO KADIJEVIĆ:

To je utvrđeno. To je fiksni rok.

JUGOSLAV KOSTIĆ:

Prihvatam sve ovo sa ovim ispravkama Vasilovim. Da i ostaje treća tačka?

VASIL TUPURKOVSKI:

Ostaje.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ostaju i rokovi kod ovih tačaka koje si ti pominjao.

ANTE MARKOVIĆ:

Da li ostaje rok sedam dana, ili šest, Veljko, kod tačke 1?

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ja predlažem da bude šest.

ANTE MARKOVIĆ:

Ja sugeriram da bude sedam dana. Osim toga, sugeriram još nešto. Mislim da bi bilo dobro u preambuli se pozvati na moratorij 90 dana, a onda u toj funkciji, gledati i sva ova rješenja. Mislim da bi to bilo vrlo korisno i politički i na svaki drugi način.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Tu stoji – niti u skladu sa dokumentima usvojenim na Brionima. To stoji tu.

ANTE MARKOVIĆ:

Ne. Onda se pozvati na to, jer sada, po ovome što je predložio Vasil ovo bi se izbrišalo, a ja mislim da se treba pozvati i na odluku, i na Brione i na prijedloge, odnosno na shvaćanje da je moratorij 90 dana, taj, koji nam je šansa da sve ovo riješimo i što si ti, Veljko, rekao. Ako za 90 dana dogovorimo da nećemo biti zajedno – onda ti vojnici neće biti

zajedno. A sada oni idu zajedno služiti rok. Sve je to, sada u funkciji tih 90 dana. Tako to treba gledati. Ja to tako vidim. Isto tako i za granicu i sve ostalo, sve je u vremenskom periodu, u kojem se mi moramo dogovoriti o svemu što je neophodno i da prestane rat isti čas i da onemogućimo sukobljavanje, da stvorimo uvjete da zemlja može tri mjeseca funkcionirati i da se napravi novi dogovor. To je to što mi cijelo vrijeme predlažemo.

BORISAV JOVIĆ:

To ne smeta da se napiše u uvodu. Nema problema.

ANTE MARKOVIĆ:

Da. Bilo bi dobro da se to napiše u uvodu.

BORISAV JOVIĆ:

Tu, gde se pominje Predsedništvo i Evropska zajednica tu se može reći da se polazi od tog sporazuma, da treba sprovesti sve ovo što piše.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Tu piše usvojeno na Brionima, to je to. Ovo što je Vasil rekao to je prihvatljivo.

BORISAV JOVIĆ:

Prva tačka ostaje, treća tačka može biti druga tačka a druga i četvrta i peta mogu biti treća tačka.

VASIL TUPURKOVSKI:

Spajaju se sa tom jednom rečenicom.

PETAR GRAČANIN:

Je li četvrta i peta?

VASIL TUPURKOVSKI:

Druga, četvrta i peta.

BORISAV JOVIĆ:

Da. Druga, četvrta i peta mogu biti treća tačka. Ova prva da ostaje prva, a treća tačka da bude druga. Posle treće tačke, sve što se odnosi na brionski kompleks ostaje i ostaje ovo – kontrola izvršenja, komisija, i Predsedništvo garantuje.

ANTON STARI:

Umesto kontrole izvršenja – direktno upisati – sastav komisije.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Nemojte u ovoj odluci, ja predlažem da se to posebno napiše.

BORISAV JOVIĆ:

Da odmah donesemo odluku o sastavu komisije.

ANTE MARKOVIĆ:

To treba da bude posebna odluka, a nikako u okviru ove.

BORISAV JOVIĆ:

Odmah donosimo posebnu odluku o komisiji.

ANTE MARKOVIĆ:

Hoćete li da stavimo u tu komisiju i nekoga iz sastava Saveznog izvršnog vijeća?

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ja predlažem – obavezno. Mi ćemo odrediti jednog od najiskusnijih generala iz SSNO/a, zatim predlažem da bude neko iz SSUP/a, da bude jedan član Predsedništva i da

se onda stvori jedna ekipa stručna, koja može ići po pojedinim granama i pitanjima i obezbediti kontrolu.

ANTE MARKOVIĆ:

Treba da bude obavezno jedan iz Pravosuđa i morao bi biti neko iz SSIP/a. Morao bi biti po komunikaciji sa monitoring grupom.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Obavezno iz Pravosuđa i iz SSIP/a. Mislim da Predsedništvo treba da imenuje grupu iz glavnih institucija po jednog i da je ovlasti da ona može da formira ekipu.

ANTE MARKOVIĆ:

Da ih proširi, da napravi operativne grupe.

VASIL TUPURKOVSKI:

Moj predlog je sa slovenačkim učešćem u tome, kod onog dela koji se odnosi na Sloveniju.

VELJKO KADIJEVIĆ:

To se odnosi i na druge republike.

VASIL TUPURKOVSKI:

Da, ali ovo mora da se konkretno sprovodi odmah. Jer, tu ulaze, čak i stavovi. Treća tačka su sve stvari koje se odnose na Sloveniju.

BORISAV JOVIĆ:

Ovo je komisija koju mi određujemo da se brine o sprovođenju naših zaključaka, a Slovenija će odrediti svoju grupu i komisiju sa kojom ćete vi sarađivati, prirodno.

VASIL TUPURKOVSKI:

U načelu – nema nikakvog problema.

BORISAV JOVIĆ:

Da. Nema nikakvog problema. Oni neka odrede sa kim će sarađivati njihove komisije.

VASIL TUPURKOVSKI:

To je važno. Jer, oni stalno govore da se nije uradilo to i to, a, evo, sada nema nikakvih prepreka.

ANTE MARKOVIĆ:

Računaj s tim Vasile, da se i negdje drugdje može pojaviti problem vezan za tačku 1.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ne. To je jasno. Ja sam govorio o tački 3., koja se tiče stanja u Sloveniji.

ANTE MARKOVIĆ:

U redu, ali, vodi računa i kod tačke 1.

VASIL TUPURKOVSKI:

Zato je principijelno pitanje.

ANTE MARKOVIĆ:

Ako je principijelno, treba ga riješiti.

VASIL TUPURKOVSKI:

Taj drugi deo je za saradnju.

ANTE MARKOVIĆ:

Ja bih sugerirao da budu dva člana Predsjedništva.

BORISAV JOVIĆ:

Mi imamo dva člana Predsedništva, ona su određena.

BOGIĆ BOGIĆEVIĆ:

Ovo je nova odluka.

BORISAV JOVIĆ:

Odredili smo dva člana Predsedništva za sprovođenje odluka Predsedništva. Isti su zadaci, samo što nisu bili izvršeni.

VASIL TUPURKOVSKI:

Što se tiče tih zadataka – da, ali ovde smo proširili tekst sa centralnim pitanjima. Treba malo rasporediti članove.

BORISAV JOVIĆ:

Predlažem da bude i Branko Kostić, ako je malo, pa za svaku tačku po jednog.

BRANKO KOSTIĆ:

Dosta su dva člana Predsjedništva.

BORISAV JOVIĆ:

Mi drugi posao, ako ovo ne završimo, nemamo.

VASIL TUPURKOVSKI:

To je tačno. Predsedništvo je tu zbog toga.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ako ovo ne uradimo, možemo se kupiti svi.

SEJDO BAJRAMOVIĆ:

Nećemo imati šta raditi.

ANTON STARI:

Da li prihvatate sugestiju da se oročavanje datumski izvrši?

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ne razumem.

ANTON STARI:

Da se oročavanje datumski odredi, a ne pet dana.

VELJKO KADIJEVIĆ:

To je ispravno. Saglasan sam.

JUGOSLAV KOSTIĆ:

Treba staviti tačno vreme.

ANTUN STARI:

Da ne bi bilo spora, u koje vreme i kada ističe?

BRANKO KOSTIĆ:

Mislim da je dva člana Predsjedništva u toj grupi dosta, a ako treba da budu tri člana – onda je bolje da bude predsjednik.

JUGOSLAV KOSTIĆ:

Veljko, zbog Vas pitam je li dovoljno do idućeg petka u 12 sati?

BORISAV JOVIĆ:

Veljko je odgovoran za sprovođenje odluke, ali ako komisiju određujemo – ona ima svoje članove. Nema smisla da predsjednik bude član komisije.

ANTE MARKOVIĆ:

Boro ima pravo. Ne bi bilo fer.

BORISAV JOVIĆ:

Nije fer prema njemu, a zna se ko je predsednik komisije, a predsednik Predsedništva je nad njima svima – on ih sve kontroliše.

Ja nisam ni smatrao da mora biti treći. Mislio sam da zato što ima ovde tri zadatka.

Možemo da kažemo da ovaj zadatak koji se odnosio na ceo brionski kompleks ova dva člana Predsedništva su ga sprovodila i neka dalje nastave. Trećeg člana da dodamo za prvu i treću tačku ako može?

BRANKO KOSTIĆ:

Predlažem da to bude Jugoslav Kostić.

BORISAV JOVIĆ:

Može Jugoslav, naravno, ali bolje je da bude Branko iz hiljadu razloga.

BRANKO KOSTIĆ:

Na kraju krajeva i Srbija je preuzela garancije po ovoj deklaraciji. Zato mislim da je dobro da iz Srbije bude jedan predstavnik od članova Predsedništva.

STJEPAN MESIĆ:

Dobro. Jeste li se dogovorili?

BORISAV JOVIĆ:

Drugovi, mislim da treba da imate više razumevanja.

Ovde se radi o veoma osetljivim pitanjima, u kojima se dodiruju odnosi između Srbije, Hrvatske i Slovenije i predlažem da u ovoj komisiji ne bude čovek iz Srbije.

Ne zato što mi to nećemo da radimo, nego će biti bolje da nismo tu prisutni.

BRANKO KOSTIĆ:

Ostanimo na dva člana.

BORISAV JOVIĆ:

U redu. Ostanimo na dva člana.

STJEPAN MESIĆ:

Jeste li usvojili tekst?

VASIL TUPURKOVSKI:

Da.

STJEPAN MESIĆ:

Ja ne. Ako se ne stavi ova tačka da se na teritoriju Hrvatske može samo uz zahtjev Republike. To mora biti.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ta tačka je brisana.

STJEPAN MESIĆ:

Budući da ja znam sada o čemu se radi ne možemo reći da sada ne znamo, jer se želi zadržati Armija.

Ona se tamo ne može zadržati. Može se zadržati tamo gdje Republika bude smatrala da može.

BORISAV JOVIĆ:

Izjasni se protiv odluke, pa šta sada da radimo.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ja se neću složiti, ako ovo ne usvojimo jednoglasno, to je prvo. Drugo, daću neke predloge da bi ovo usvojili kao nekakav tip paketa. Prvo je da Predsedništvo prihvata dokumente i sve obaveze, na osnovu brionske Deklaracije i aneksa.

ANTE MARKOVIĆ:

I Memoranduma.

VASIL TUPURKOVSKI:

Da. Da ga nazovemo paket. Znači, to je jedno. Tu ima i određenih garancija i za republike, ako se to sve sprovede. Drugo, da je Predsedništvo SFRJ jednoglasno prihvatilo predloge saveznog sekretara za narodnu odbranu. Treće, da damo jednu konstataciju o ovom sastanku i o pitanjima, koja će biti na dnevnom redu. Uključiti i ovo pitanje.

BORISAV JOVIĆ:

Imamo bolje rešenje. Što se tiče sprovođenja odluke od 9. maja – Predsedništvo će je razmotriti na sledećoj sednici i odlučiti o njenoj sudbini.

VASIL TUPURKOVSKI:

Treba ovo pitanje svakako dovesti u kontekst rešenja koja će biti regulativa za ponašanje u narednih tri meseca. Mi smo se već složili da će treća tačka zavisiti od tog odnosa republika zbog njihove zakonske regulative.

BORISAV JOVIĆ:

Možda me nisi dobro razumeo. Ovde je spor o vojsci i Hrvatskoj. O tome imamo posebnu odluku. A mi smo predložili da se to pitanje stavi na sledeću sednicu na dnevni red, da se razmotri pa kad se razmotri zauzećemo autonomni stav.

VASIL TUPURKOVSKI:

Dalje, da ćemo obavestiti Evropsku zajednicu i naći rečenicu tu neka nam pomogne. Leko kako da je sada jasno aktiviramo, na ovaj način i drugo, da damo ovu garanciju, koja se tiče naše volje za neupotrebu sile i demokratski rasplet. Onda to ide u tom pravcu sve. Jer, JNA je u sistemu ispod Vrhovne komande, odnosno potčinjena je Vrhovnoj komandi. A, mi kažemo da neće biti upotrebe sile.

STANE BROVET:

Nikakve sile, ne samo JNA.

BORISAV JOVIĆ:

Predsedništvo SFRJ je Vrhovna komanda i ono može donositi odluke u dogovoru sa republikama i bez dogovora sa republikama. Zavisi od toga da li ima dogovora, ili nema dogovora. Prema tome, ne možemo mi nigde napisati, kad se Hrvatske tiče, da JNA ne može ništa raditi bez njene odluke.

STJEPAN MESIĆ:

To su policijski poslovi, koje treba raditi policija. Ako policija ne može, onda na zahtjev republike ne Hrvatske, nego na zahtjev svake republike može se upotrebiti Armija.

VASIL TUPURKOVSKI:

Pa ko je protiv toga?

BORISAV JOVIĆ:

U Ustavu piše drukčije.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ne pominjem JNA ali će u Hrvatskoj to tako razumeti. Znači, nisu ugroženi od JNA.

BORISAV JOVIĆ:

Znamo da je celokupan kompleks ove aktivnosti sračunat na iznalaženje mirnog rešenja u duhu sporazuma sa Evropskom zajednicom.

STJEPAN MESIĆ:

Upotreba sile u Hrvatskoj samo na zahtjev Republike, to mora decidirano pisati, bez toga ne mogu prihvatiti.

ANTE MARKOVIĆ:

Zašto onda ne bi točka 6. ostala, a da se napiše da je to uz dogovor sa republikom?

BRANKO KOSTIĆ:

Ako Stipe insistira na ovoj formulaciji, a mi smo prihvatili Brionskom deklaracijom vraćanje na ustavni poredak zemlje za period od tri mjeseca onda, ja ne znam o čemu mi ovdje pričamo. Mi onda zavaravamo sebe da smo Predsjedništvo, da smo vrhovna komanda i čemu onda priče.

STJEPAN MESIĆ:

Branko, znaš o čemu pričamo? Pričamo o tome što mi zauzimamo ovdje stavove, a mi imamo SAO Krajinu, koja će funkcionirati, bez obzira kakvu vi ovdje donijeli odluku. Hrvatska nije u stanju napraviti tu ništa za funkcioniranje institucija sistema.

BORISAV JOVIĆ:

Ti si se, opet, nanovo zakleo i izjavio da ćeš poštovati Ustav Jugoslavije.

STJEPAN MESIĆ:

Pa, jasno. To je po Ustavu. Policijske poslove radi policija, a ovo su policijski poslovi, a Armija ih može. izuzetno, kada to republika traži.

ANTE MARKOVIĆ:

Armija ni ne želi da to radi.

STJEPAN MESIĆ:

Ali, ja znam da ne želi. Zašto ne napišu?

STJEPAN MESIĆ:

Ne piše.

ANTE MARKOVIĆ:

To je Veljko rekao već deset puta.

BRANKO KOSTIĆ:

Povuci Armiju otuda i, sutra, imaš građanski rat.

STJEPAN MESIĆ:

Neće biti nikakvog rata.

BORISAV JOVIĆ:

Nacionalni rat.

BRANKO KOSTIĆ:

Kako da ne.

STJEPAN MESIĆ:

Ja garantiram da neće biti ništa. Prvo, zato što Hrvatska neće biti tako „bedasta“ da sada kaže: sada, kompletno sve. Postoji mogućnost gde se može povući Armija, a drugo će se dogovoriti.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Zašto se, Stipe, žuriš s tim i vezuješ za to?

STJEPAN MESIĆ:

Zato što je to kapitulacija Hrvatske pred SAO Krajinom, a to ne mogu prihvatiti. Pred Babićem nećemo kapitulirati, pa vi recite šta hoćete.

ANTE MARKOVIĆ:

Pusti neka Veljko kaže šta je hteo.

STJEPAN MESIĆ:

Dobro, nemam ništa protiv, izglasajte!

BORISAV JOVIĆ:

Ali, zašto je neophodno da te naše odluke budu sve jednoglasne? Zna se kako Predsedništvo radi.

ANTE MARKOVIĆ:

Ne, ova odluka bi trebala biti jednoglasna.

BORISAV JOVIĆ:

Znači, ne možemo je doneti ako se jedan ne slaže?

VASIL TUPURKOVSKI:

Radimo na tome da se usagласi.

STJEPAN MESIĆ:

Ali, da Hrvatska bude ravnopravna sa svim drugim republikama. Ne tražim ništa drugo za Hrvatsku, što ne tražim i za druge.

VASIL TUPURKOVSKI:

Stipe, prvo, dogovorili smo se da to ide na dnevni red. A, drugo, da li možemo da ispuštimo „razdvajanje sukobljenih strana“ i da glasi „u kriznim žarištima nastaviti sa izvršavanjem zadataka i sprečavanja širih međunacionalnih oružanih sukoba“? To ne može da se dovodi pod znakom pitanja saglasnosti, ili nesaglasnosti, jer, međunacionalni odnosi se tiču ukupnih odnosa u zemlji.

STJEPAN MESIĆ:

Polazim, prije svega, od toga da je to ustavna kategorija. Po Ustavu policijske poslove radi policija.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ne, međunacionalni i oružani sukobi nisu po Ustavu.

STJEPAN MESIĆ:

Pa, nema međunacionalnih sukoba.

VASIL TUPURKOVSKI:

To se ne odnosi na Hrvatsku.

BORISAV JOVIĆ:

Ako ih nema, neće se na njih ni odnositi. Ovo je univerzalno.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ovo se ne odnosi na Hrvatsku, sada, uopšte.

STJEPAN MESIĆ:

Da, s tim da Armija ostane tamo gde je, hvala vam na tome, gospodo.

ANTE MARKOVIĆ:

„U dogovoru sa republikama“?

VASIL TUPURKOVSKI:

Stavove za konkretnu hrvatsku situaciju imamo.

ANTE MARKOVIĆ:

Ne treba, uopće, ovo je općeniti stav.

VASIL TUPURKOVSKI:

Jeste.

ANTE MARKOVIĆ:

Stav koji bi vrijedio za svakoga.

JUGOSLAV KOSTIĆ:

Zar nije Kadijević nabrojao sva žarišta?

STJEPAN MESIĆ:

Da, za svakoga. Ali, to su policijski poslovi, da se Armija može upotrijebiti kada to republika traži.

VASIL TUPURKOVSKI:

Mi smo tada, i postigli dogovor sa Republikom Hrvatskom, ako se sećate – 9. maja.

ANTE MARKOVIĆ:

Jeste.

VASIL TUPURKOVSKI:

Tako smo to i postavili.

STJEPAN MESIĆ:

Piše da i tu nećemo naći zajednički jezik.

VASIL TUPURKOVSKI:

Pa da stavimo – u dogovoru sa republikama?

STJEPAN MESIĆ:

Reći ćemo – tu treba, a ovdje ne treba. Pa, onda ćemo sjesti za sto i dogovoriti.

VASIL TUPURKOVSKI:

Veljko, da li možemo tako dogovoriti?

BRANKO KOSTIĆ:

Možda mi na ovu drugu varijantu dođemo i noćas.

VASIL TUPURKOVSKI:

Pa, ne može nikako drugačije Pero. Jer, mi da ulazimo u akcije, kao Predsedništvo, a da imamo otpor jedne republike prema nama, izazvaćemo nove sukobe.

BORISAV JOVIĆ:

Ni pod kakvim okolnostima ne možemo postići saglasnost, sada, da se u Hrvatskoj vojska povuče u kasarne.

VASIL TUPURKOVSKI:

O tome postoji odluka, konkretna.

BORISAV JOVIĆ:

Znam. Ali, smisao onoga što on govori – sada je to.

VASIL TUPURKOVSKI:

A ovo što predlažemo?

BORISAV JOVIĆ:

Džaba je, možeš da postigneš dva, tri, ali ne možemo svih osam se složiti. Tamo je širok međunacionalni sukob. Kada bi se vojska povukla bilo bi „krvi do kolena“.

STJEPAN MESIĆ:

Ništa ne bi bilo. Tamo nije međunacionalni sukob. To je iscenirani sukob i želim do-
tjerati stvari na čistinu.

SEJDO BAJRAMOVIĆ:

Preko 20 hiljada izbeglica.

BRANKO KOSTIĆ:

Tragedija je u tome, Stipe, što ne vidite da je u pitanju međunacionalni sukob i to širokih razmera.

STJEPAN MESIĆ:

Pa ja sam znao šta će biti kada je prvi balvan napravljen u Kninu. Znao sam kuda to ide. Vidite da je stvar dotjerala do kraja. Cijeli scenarij se odvija, uvijek smo to tvrdili.

ANTE MARKOVIĆ:

Mogu li dobiti riječ?

STJEPAN MESIĆ:

Izvoli.

ANTE MARKOVIĆ:

Izgleda da zaboravljamo da smo razgovarali o točki 1 – da se demobiliziraju svi oru-
žani sastavi.

STJEPAN MESIĆ:

Pa, ko će Martića ići razoružavati? Armija?

ANTE MARKOVIĆ:

Zašto sada govoriš tako, Stipe? Ako smo preuzeli obavezu da će se demobilizirati, rekli smo da će imati razgovore sa svim predsjednicima. Ako je to ono iza čega stojimo, onda će stvarno prestati potreba za kriznim žarištima. Trebala bi prestati, s tim da – svejedno, mislim neka to ostane, je nema garancije 100%, da neće to netko prekršiti. Tada, ako to netko prekrši, zašto ne u dogovoru sa republikom da se donese odluka u Predsjedništvu o tome?

STJEPAN MESIĆ:

Ja sam za to da se kaže samo „na zahtjev“, da se povuku svi oružani sastavi iz republika, da se provede abolicija za sve učesnike u dosadašnjim sukobima u kriznim žarištima. Prema tome, u jednom paketu sve rješavamo i otvara se komunikacija.

VELJKO KADIJEVIĆ:

To je pitanje koje treba rješavati sada. To je krupno pitanje. Ako Ti misliš da ćeš stvar riješiti time što ćeš sada povući vojsku, pa Ti krenuti tamo da „sređuješ“ – grdno se varaš. Tek onda će krv da poteče. Zašto to da činimo? Na ovaj način se omogućuje da se mirnim putem dođe do rešenja.

STJEPAN MESIĆ:

Otima se hrvatski teritorij.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Neće se otimati.

STJEPAN MESIĆ:

Već se oteo, i otima se i dalje. Čiste se hrvatska sela, pale, otima se prostor.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Da li je tebi stalo do rata Stipe?

STJEPAN MESIĆ:

Stalo mi je da ne dođe do rata.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Pa, kada ti je stalo da ne dođe do rata, zašto onda ne prihvatiš odluke?

STJEPAN MESIĆ:

Moram se odreći jednog dijela Hrvatske!

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ne moraš. Zašto si prihvatio i što ste svi prihvatili, zadnji put na sjednici, da se angažuju tamo jedinice?

STJEPAN MESIĆ:

Pa, sada vidiš koliko je to bilo „efikasno“. I dalje se strukturira paralelna vlast.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Bilo je „efikasno“, jer se u Kninu nisu „klali“.

STJEPAN MESIĆ:

Zato što se strukturira paralelna vlast a to ne možemo prihvatiti.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Nije tačno. I na drugim mjestima bi se grdno „klali“, a vidio si koliko je bilo žrtava. Bilo je u jednom selu više nego u ratu u Sloveniji, a to nije međunacionalni sukob.

JUGOSLAV KOSTIĆ:

Onda smo odali priznanje Armiji za intervenciju u Borovu Selu.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Kada smo izdržali toliko, izdržimo još nekoliko dana, dok dođemo do političkih rješenja, molim te. Ja zbilja ne razumijem.

PETAR GRAČANIN:

Tu tačku 6 smo „skinuli“.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Nismo. Nema potrebe, jer je ona posebno tretirana.

BRANKO KOSTIĆ:

Nema svrhe, jer je ta tačka 6. formulisana u ranijim zaključcima.

BORISAV JOVIĆ:

To je isto značenje, jer je ima tamo. Sada je problem što Stipe uslovljava dopisivanjem nečega, što se u ovom trenutku ne može nikako prihvatiti.

STJEPAN MESIĆ:

Ne, Boro nije u tome stvar, nego, ovi kninski „šefovi“ kažu: iza nas stoji Srbija, Srbija nas naoružava, a radimo ono što radi i Armija. Hrvatska „bruji“ o tome, i sada mi treba da zatvorimo oči i da kažemo nije to tačno. U Kninu stoji 48 talaca zatvorenih. Po kojoj je

to pravnoj osnovi? Nalazimo se kao u Bejrutu. Niko nije poduzeo ništa da se ti taoci pu-
ste. Šta sada? Treba da bude 140 talaca, a mi ih ne možemo osloboditi. Gdje je pravna dr-
žava? Po ovome, mi konstatiramo da nismo pravna država i ostaje i dalje SAO Krajina. To
se želi, očito.

BORISAV JOVIĆ:

Ali, u Srbiji ima 20 hiljada izbeglica, otuda – pod presijom.

STJEPAN MESIĆ:

Pa, jasno. Jer, skroz ste forsirali da dođe do krize. To ste htjeli.

BORISAV JOVIĆ:

Njihove kuće zauzimaju vaši, otimaju sve redom, pljačkaju. Šta sada? Treba da sre-
dimo to sve, ne samo jedno.

STJEPAN MESIĆ:

Ti koji su otišli, tamo je srpsko stanovništvo u većini. Prema tome, Hrvati sigurno u
te kuće nisu ušli.

BORISAV JOVIĆ:

To pričaš „bez veze“. Nije sa velikom „vezom“, zasnovanom.

STJEPAN MESIĆ:

Nađi jednoga, gde je Hrvat uzeo srpsku kuću.

BORISAV JOVIĆ:

Pa, samo oni i uzimaju.

BORISAV JOVIĆ:

Nećemo na taj način rešiti problem, nego da idemo da rešavamo onako kako treba
da se reši. Odluka kada se bude sprovela, onda se sprovodi svuda sve. Odnosi se na svako-
ga, ne odnosi se samo na jednog.

STJEPAN MESIĆ:

Vi možete glasati, ja nemam ništa protiv. Budući da znam šta iza toga stoji, sve što
sam govorio prije toga, uzmite da niste čuli, šta je suština spora – to se želi ostvariti. Dru-
ga je stvar da ne znam.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ako mogu da kažem – to je veoma bezbedan položaj. Mi smo, takođe, prihvatili ne-
ke tačke koje su u koliziji bar sa političkim stavovima, a negde čak i sa zakonodavstvom u
republikama, svako od nas. Moramo to uraditi. Zato idemo na taj razgovor sa predsednici-
ma, na jedan razgovor koji po kvalitetu mora da bude odlučujući. Znači, u pitanju su dva-
tri dana do te odluke.

JUGOSLAV KOSTIĆ:

Za koji će biti problem gde će se održati.

VASIL TUPURKOVSKI:

Pa, nećemo valjda da pravimo problem oko toga.

JUGOSLAV KOSTIĆ:

Videćete.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Mislim da je Ante, ali i ja sam razgovarao, u dva navrata, sa Tuđmanom. Rekli smo
– nemojmo izazivati sukobe, ići u rat, sjedimo tu, razgovarajmo i nađimo rješenje. Mora se
naći rješenje, iako je posebno je to regulisano tačka 6. je isključena.

BORISAV JOVIĆ:

Vrlo nezgodno za predsednika Predsedništva da on bude „protiv“ odluka Predsedništva. To se već jednom desilo i to je za njega vrlo neprijatna stvar.

ANTE MARKOVIĆ:

Ali, ako se križa točka 6?

STJEPAN MESIĆ:

Ali, ostaju svi ovi odmetnici do kojih policija ne može doći. Ubije čoveka i „zbriše u Borovo Selo“. Šta sada?

ANTE MARKOVIĆ:

Ali, Stipe ne ostaje ako se provede točka 1.

STJEPAN MESIĆ:

Ne mogu to prihvatiti, proglasiće me izdajnikom.

BORISAV JOVIĆ:

Rekli smo da na sledećoj sednici raspravljamo to pitanje, ja sam tri puta tražio da se stavi na dnevni red to stanje. Naši beže, vaši beže, svi se biju, da vidimo šta da radimo. Ne možemo da uslovljavamo jednu odluku, pre nego što raspravimo na sednici Predsedništva.

BOGIĆ BOGIĆEVIĆ:

Da li znači rješenje: u pripremi ove sjednice, koju smo zakazali, odnosno zaključili da ćemo raspravljati Zaključke od 9. maja, da večeras Predsjedništvo formira, isto tako komisiju koja će u pripremi sjednice, zajedno sa organima Republike Hrvatske, realno sagledati ukupno stanje na ovom području i od sutra djelovati, da bi se sprečila ta ubistva, iseljavanja, spaljivanja sela i svaki mogući sukob, rušenje kuća, da sutra odemo tamo i da nešto radimo. Jer, ovdje, isto tako, Stipe, odluka se odnosi na Republiku Sloveniju, a nema predstavnika Slovenije. Molim da se prihvati moj prijedlog, ili da to bude naš zaključak i da se kaže: u periodu od tri mjeseca. Tako sam shvatio moratorijum. Ako nisam dobro, recite mi. Ništa od ovog neće biti, ako ne funkcionišu savezni organi, ako neće sutra funkcionisati Predsedništvo, SIV, Skupština Jugoslavije je u blokadi.

STJEPAN MESIĆ:

Vi možete pričati šta god hoćete, ali, ako u Hrvatskoj može 50 ljudi sjediti u neakvom zatvoru bez prozora i vrata, da nam cjela Hrvatska o tome „brui“, da to Armija štiti – ja to ne mogu potpisati. Institucije sistema moraju funkcionirati.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Neka se pošalje komisija i neka se vidi. Pa Armija ne kontroliše zatvore.

BOGIĆ BOGIĆEVIĆ:

Ja predlažem to.

STJEPAN MESIĆ:

Armija je tamo. Taoci su tamo, kako nisu pušteni? Neka se da tužilaštvu i sudu.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Mislim da je dobro ovo što je rekao Bogić.

STJEPAN MESIĆ:

Ne može Martićeva policija to držati, on ga mora tjerati sudu.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Nemoj, onda, mene tjerati da ja branim Martićevu miliciju. Mogao bih tebi pričati šta tvoja radi.

STJEPAN MESIĆ:

Pa ne drži taoce.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Drži, itekako. Ne samo da drži, nego i ubija, i to „dobro ubija“.

STANE BROVET:

Ali, koliko smo mi taoaca oslobodili na tom području i jednih i drugih. Izbrojite i pogledajte koliko je pobijeno hrvatskih policajaca, što su dočekani u zasjedi. Ali hrvatski policajci se „smiju ubijati“.

BOGIĆ BOGIĆEVIĆ:

Stipe, može li komisija u sličnom sastavu sutra da ode?

BRANKO KOSTIĆ:

Ponovo vam predlažem da drugu varijantu prihvatimo, ili da se izjasnimo oko druge varijante. Ako je potrebno, po Poslovniku je to i moguće, možemo telefonski pročitati i tražiti saglasnost Drnovškeka.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Nemojte komplikovati.

BRANKO KOSTIĆ:

Dao sam prijedlog, prvi sam učestvovao u diskusiji i molim predsjednika, imam pravo na to da predlog druge varijante, uz ove popravke koje smo napravili stavi na izjašnjavaње članovima Predsjedništva.

STJEPAN MESIĆ:

Ukoliko se oceni za potrebno, možemo telefonski pročitati tekst druge varijante.

ANTE MARKOVIĆ:

Nemojte drugu varijantu.

STJEPAN MESIĆ:

S tim smo izašli iz ovog dogovora sa Evropljanima.

ANTE MARKOVIĆ:

Apsolutno.

BRANKO KOSTIĆ:

U čemu smo „izašli“? Pa, valjda dogovor sa Misijom Evropske zajednice ne podrazumijeva „vezane ruke“ Vrhovnoj komandi oružanih snaga SFRJ oko prerazmeštaja oružanih snaga po teritoriji Jugoslavije?

STJEPAN MESIĆ:

Samo uz jedan dodatak da se to odnosi i na Hrvatsku.

BRANKO KOSTIĆ:

Pa, mi imamo na dnevnom redu Sloveniju, sa tri dana zakašnjenja. Zakasnili smo zbog Tebe, Stipe, zbog toga što si odložio sjednicu i što nisi prihvatio da se ona odmah održi. Rekli smo da sjednicu o Hrvatskoj postavljamo na dnevni red – u ponedjeljak ili utorak, kako smo rekli. Prema tome, ako hoćete da rešavamo stvari, dajte da ih rešavamo. Ako nećemo, onda da obavijestimo javnost da smo opet u blokadi i pored izbora predsjednika.

VASIL TUPURKOVSKI:

Situacija u Hrvatskoj je konkretna situacija i mi smo je regulisali tim stavovima. Da li se ispunjavaju, ili ne – videćemo kada stavimo to na dnevni red, i koji su problemi. Ovde

je 6. tačka i zašto ne bi mogli onako kako je Ante rekao? Da briše „razdvajanje sukobljenih strana“, a da dodamo „u dogovoru sa republikama“?

BORISAV JOVIĆ:

U kakvom „dogovoru“?

STJEPAN MESIĆ:

Na zahtjev republika.

VASIL TUPURKOVSKI:

Na zahtev i u dogovoru.

STJEPAN MESIĆ:

Za policijske poslove mora biti zahtjev republika.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ne, ovo nisu policijski poslovi. Ako su međunacionalni oružani sukobi, onda nisu policijski poslovi. Vrlo je jasno da će oni da kažu ne može, njihova policija je nadmoćna i, jednostavno, to njima nije potrebno. Nama je potrebno.

VASIL TUPURKOVSKI:

Mi imamo stavove od 9. maja, koji regulišu konkretnu situaciju.

BORISAV JOVIĆ:

Ne možemo sebi da „vežemo ruke“ na „zahtev republike“. Ne možemo, zato što bi to značilo da mi više nismo u stanju da izdejstvujemo zaštitu Armije. To ne možemo prihvatiti.

STJEPAN MESIĆ:

Možete da se izjasnite.

BORISAV JOVIĆ:

Možemo prihvatiti da se ne piše ništa.

JUGOSLAV KOSTIĆ:

Da se briše tačka.

BORISAV JOVIĆ:

Ali, da donesemo odluku, da se vojska, ne može uopšte koristiti za razdvajanje sukobljenih strana, na nacionalnoj osnovi, bez saglasnosti republike to ne dolazi u obzir.

STJEPAN MESIĆ:

Ne vrijedi što ja govorim.

BORISAV JOVIĆ:

Vrhovna komanda oružanih snaga je obavezna po zakonu i Ustavu, nezavisno od toga šta koja republika misli.

STJEPAN MESIĆ:

Znači, svako može doći u Hrvatsku, napasti policijsku stanicu i kada je napadnuta policijska stanica u Glini, 90% su bili Srbi u policijskoj stanici, dolaze „uljezi“, koji napadnu tu policijsku stanicu; MUP šalje pomoć da se to riješi, dolazi Armija i zatvori krug oko policijske stanice. Šta sada? To je međunacionalni sukob? Kako je međunacionalni sukob, kada su 90% policajci u Glini Srbi? Ali, uostalom, zašto to govorim?

JUGOSLAV KOSTIĆ:

Ali, Stipe, tamo niko nije seo da se dogovori i razgovara, kao što mi sada razgovaramo, da razreši, nego su odmah uzeli puškomitraljeze, i jedni i drugi.

STJEPAN MESIĆ:

Da li si ti slušao ono što govorim? On napada policijsku stanicu. Kako ću sjesti s njim za sto, kad on puca iz puškomitraljeza i tromblona na policijsku stanicu, pa pobije te policajce unutra? A on više – „nemoj pucati, idemo sjesti za sto“. Mi i kažemo – treba sjesti za sto, ali, kako da sjedneš, kad ovaj napada? Jer, čisti se prostor, da se to sutra pripoji Srbiji. Mislim da sam ja vama rekao šta se radi. Priprema se prostor, koji se treba amnestirati Srbiji.

BORISAV JOVIĆ:

„Pripojiti“ – kako?

STJEPAN MESIĆ:

Ti znaš!

BORISAV JOVIĆ:

Kroz celu Bosnu da se prođe?

STJEPAN MESIĆ:

Javite, samo, da se ovi vrate kući, sve će se riješiti.

BORISAV JOVIĆ:

Vratilo se 20 hiljada do sada ni jedan nije iz naše republike, nego iz vaše.

STJEPAN MESIĆ:

Da nema nikakvih „bijelih orlova“ „božura“: vi kao da ne čujete šta Šešelj govori da on ratuje u Boboti.

On kaže mi tamo ratujemo, mi smo poslali svoje ljude. Ali, vi njemu ne vjerujete, a izaberete ga u Parlament. Čovjek istinu kaže – ja ratujem tamo. General Pekić izdaje naređenja.

BORISAV JOVIĆ:

Da li znaš zašto je on pobedio na izborima? Zato što smo mi prilično neefikasni u zaštiti srpskog naroda u Hrvatskoj, a on njima obećava veću zaštitu i narod mu daje podršku. Nama je žao što smo izgubili, borili smo se koliko smo god mogli

STJEPAN MESIĆ:

Vidio sam.

BORISAV JOVIĆ:

Ali, to je vrlo jasna perspektiva. Ukoliko se zaštita ne obezbedi, sigurno je da ćemo izgubiti na izborima i doći će vam oni. Pa, s njima ćete lakše.

STJEPAN MESIĆ:

Da ja vama kažem vašu računicu, možda Ti ne znaš – da ne uzmete Vuka, nego da uzmete onoga ko je još desniji od njega.

SEJDO BAJRAMOVIĆ:

Hoćemo li usvajati taj dokumenat, ili nećemo?

BORISAV JOVIĆ:

Ovde piše da ga je potpisao predsednik Predsedništva Stipe Mesić.

STJEPAN MESIĆ:

Da, ali ja ću potpisati ako izglasate.

BORISAV JOVIĆ:

Možemo izglasati, to nije problem, nego ne problem da se i Ti složiš.

STJEPAN MESIĆ:

Ne mogu se složiti, jer vidim dalji scenarij. Ne mogu potpisivati nešto, da mi scenarij prolazi.

BORISAV JOVIĆ:

Ne dopada se tebi što iz ovoga proizilazi da treba da se demobilišu ovi sastavi. Kaži pošteno – to se Tebi ne dopada.

STJEPAN MESIĆ:

Nema nikakve potrebe ako prestaje ova destabilizacija Hrvatske. Nema potrebe, ide kući, raditi. Ja sam za to da se demobilizira. Ja odmah glasam za prvu točku – treba se demobilizirati. Kažu, oni imaju lovačko oružje u Kninu. On je s topovima išao, Martić, na vježbu u Drvar. Nećete mi reći da je to kupio topove od Abisinije.

BORISAV JOVIĆ:

Bar nije kupovao iz inostranstva, kao što ste vi.

STJEPAN MESIĆ:

Pa nije, znam ja odakle je on dovezao topove.

ANTE MARKOVIĆ:

Nemojte, ljudi, tako da diskutujete.

BORISAV JOVIĆ:

Stvarno nema smisla to optuživanje.

STJEPAN MESIĆ:

Oni idu u drugu republiku na vježbe i mi zatvaramo oči da to nije vojska.

SEJDO BAJRAMOVIĆ:

Stipe, dajte da to rešimo.

STJEPAN MESIĆ:

Ja se slažem, evo – vi glasajte, ja ovo ne mogu prihvatiti.

ANTE MARKOVIĆ:

Možemo li ovo pitanje ostaviti za ponedjeljak – za prošireni sastanak?

BORISAV JOVIĆ:

Kako da ne možemo. Mi smo predložili da se to stavi na prvu sednicu na dnevni red – iseljavanje i sprovođenje Zaključaka od 9. maja i sve što se tamo zbiva.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ja bih predložio da, ovo što je Bogićević rekao, jedna komisija ode, to vidi, vidi, može za dva dana to uraditi i da se stavi na dnevni red. Neka se zaključuje kako će se zaključiti tako će se i postupiti.

BORISAV JOVIĆ:

Imamo i brojne analize, koje su spremljene za tu sednicu. Već je pripremljena sednica.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Mislim da je dobro da se jednostavno skine ova tačka odavde.

VASIL TUPURKOVSKI:

Mi smo odluke 9. maja donosili zajedno sa predsjednicima. Mi smo, doduše, doneli Odluku, ali oni su učestvovali.

BORISAV JOVIĆ:

Ako treba, da ih analiziramo, zajedno, da pripremimo tu sednicu zajedno sa njima – da vidimo šta smo uradili.

VASIL TUPURKOVSKI:

To je u tom pravcu.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Neka bude, na prvoj sjednici, jedna od programskih tačaka, koja će biti detaljno raspravljana.

SEJDO BAJRAMOVIĆ:

Mnogo tu ljudi treba da se organizuje. Mora da zaseda i jedan i drugi parlament, nije to jednostavno pitanje. Postavljeno je jedno pitanje, koje ne možemo rešiti ni za tri meseca, ni za pola godine, a hoćemo da ga večeras rešimo. To mora parlament, komisije da to rade.

(Grupna diskusija)

STJEPAN MESIĆ:

U Kninu ima pet-šest vojski – Kneževi, Božur, Martić, redovna policija, odnosno milicija. Svi imaju svoje izvore prihoda, a centar je samo jedan. Imaju i specijalce, teško naoružanje imaju. To je sve kupljeno kod poduzeća „Lovac“.

BORISAV JOVIĆ:

Da to stavimo ljudski na dnevni red. Ti hoćeš bez dnevnog reda.

STJEPAN MESIĆ:

Ne bez dnevnog reda, ja samo želim principijelno, za svaku republiku jednako. Ako se upotrebljava Armija, da to bude na zahtjev republike, u kojoj je krizno žarište. Ništa drugo. Sutra ćeš to imati, to će ti trebati.

BRANKO KOSTIĆ:

Stipe, to je protivustavno rješenje.

BORISAV JOVIĆ:

Ja sam pročitao u današnjim novinama da Slovenija traži da neće Armiju u svojoj republici, traži da izađe.

STJEPAN MESIĆ:

Sutra će trebati za Sandžak, Sejdi treba za Kosovo, kako je krenulo, nemoj misliti da je samo Hrvatska u pitanju.

BORISAV JOVIĆ:

Drugovi, da ovo završimo, ne vredi više da sedimo, ili imamo ili nemamo odluku. Sada je pola noći.

PETAR GRAČANIN:

Tačku 6. da skinemo i da je stavimo na dnevni red, u sklopu realizacije Odluke Predsedništva od 9. maja. Ovo je sada konkretno, odnosi se na Republiku Sloveniju.

BORISAV JOVIĆ:

Lepo je Vasil predložio zaključke, jedna alineja tog zaključka to pokriva potpuno. Potpuno te zadovoljava i ništa ne prejudicira.

ANTE MARKOVIĆ:

Kako bi ona glasila?

BORISAV JOVIĆ:

Ima napisano: „Predsedništvo SFRJ će na proširenoj sednici, sa predsednicima, razmotriti ostvarivanje Zaključaka od 9. maja i sve probleme iseljavanja naroda i druge probleme, koji iz toga proizilaze“.

VASIL TUPURKOVSKI:

Uključujući i angažiranje JNA u Hrvatskoj. Hajde, Stipe tako neka bude.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ili, može da se kaže, uključujući angažiranje JNA na kriznim žarištima u Jugoslaviji.

BRANKO KOSTIĆ:

Takav uvjet je u suprotnosti sa saveznim Ustavom, a mi smo ovde dužni da taj savezni Ustav poštujemo.

BORISAV JOVIĆ:

Vidite šta piše u Deklaraciji: „Kolektivno Predsedništvo mora imati potpuno ovlašćenje i igrati svoju političku i ustavnu ulogu u pogledu saveznih oružanih snaga. Ne možemo mi naša ovlašćenja prenositi na njih“. Mi prirodno moramo sarađivati sa njima. Ali, ne može on – samo ako mene pitaš, a ako ne, onda ne može.

(Grupna diskusija)

BOGIĆ BOGIĆEVIĆ:

Da nađemo zaključke od 9. maja, da vidimo tamo kakva je formulacija. I tamo piše – u saradnji sa organima.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Vasil je predložio, ako sam shvatio, pored toga što bi bila doneta odluka, bilo bi dato jedno saopštenje, u kome bi se reklo da je učinjeno, to i to i da je, između ostalog doneta ta odluka. Odluka bi bila doneta, upravo ovakva.

VASIL TUPURKOVSKI:

Moramo da saopštimo to, jer nam to daje mogućnost da se ipak svi približimo. Ali, da stanemo iza odluke.

ANTON STARI:

Koliko ja znam, neki predsednici naredne nedelje idu u inostranstvo.

BRANKO KOSTIĆ:

Zašto vas petorica ne prihvate ovo rješenje. Ne znam da li vam moj glas uopšte nešto znači, iz razloga što mi je jasno da ćemo za tri dana doći opet na drugu varijantu koju sam prvi predložio kao rješenje. Predsjednik ne daje mogućnost da se o njoj izjasne članovi Predsjedništva.

STJEPAN MESIĆ:

Mogu ja dati na glasanje.

BRANKO KOSTIĆ:

Ukoliko vam to nešto znači, i ako sam rekao da ću se uzdržati od bilo koje odluke, koja je nerealna, koju ne možemo provesti, a ako vam to nešto znači, eto vam moj glas.

BORISAV JOVIĆ:

Znači nam jedinstvo, pa makar da bude i naopako.

BRANKO KOSTIĆ:

Stipe, predlog je da se odluka napravi ovako, kako je napravljena sa ovim dopunama, s tim da se u saopštenju naznači da će se na prvom narednoj sjednici Predsjedništva,

zajedno sa predsjednicima predsjedništava razmotriti izvršenje Zaključaka od 9. maja, uključujući i pitanja angažovanja JNA na kriznim žarištima u Jugoslaviji.

STJEPAN MESIĆ:

Čekajte, ljudi. Od 9. maja je ta mjera prestala vrijediti nakon mjesec dana, ali se praktično primjenjuje, jer je vojska tamo. Dogovorom sa „dvanaesticom“ mi moramo vojsku poslati u kasarne.

VASIL TUPURKOVSKI:

Stipe, znaš li šta si još dobio, i svi mi, angažman „dvanaesticom“ i na ovom paketu i na ovim stavovima. To smo svi rekli.

STJEPAN MESIĆ:

Ako se ovdje ne možemo dogovoriti da svaka republika može ako smatra da je ugrožena, pozvati vojsku, a Vrhovna komanda će na kraju odlučiti da li će to prihvatiti ili ne.

BRANKO KOSTIĆ:

Ali, Stipe, mi danas razgovaramo o tome hoćemo li prihvatiti kao Predsjedništvo Brionsku deklaraciju i hoćemo li usvojiti konkretne zaključke koji se odnose na Sloveniju. Imamo sasvim jasan i određen stav da na prvoj narednoj sjednici razmotrimo problem i taj, o kome ti govoriš. Ali, mnogo krupniji problem je 20 hiljada izbjeglica, koji su izbjegli sa tog područja. To moramo rješavati.

STJEPAN MESIĆ:

To je tako namerno napravljeno.

BRANKO KOSTIĆ:

Nemoj molim te, Stipe.

STJEPAN MESIĆ:

Nemoj misliti da je to slučajnost.

BRANKO KOSTIĆ:

Namjerno pobjegli ljudi iz kuća, napustili ognjišta i traže smještaj po Srbiji.

STJEPAN MESIĆ:

Vi mene niste slušali. Svaki put je nastao spor onda, kada su odmjernici napali policijsku stanicu. To je bio generator. Znači, napadne se policijska stanica, dođu uljezi, dođe milicija odnosno hrvatska policija istjera ove i, sada dolaze tenkovi i okruže policijsku stanicu. I, svi bježe, oni koji su pucali, jasno da moraju bježati. Onaj ko je pucao na policiju bježi jer je ubio nekoga, ranio nekoga, on se boji, on bježi. Bježi i njegova obitelj, jer se isto plaši.

JUGOSLAV KOSTIĆ:

Jesu li ih kod Iloka napali?

STJEPAN MESIĆ:

Šta je bilo kod Iloka?

JUGOSLAV KOSTIĆ:

Kod Iloka – na mostu.

STJEPAN MESIĆ:

Šta je tamo bilo?

JUGOSLAV KOSTIĆ:

Znaš ti dobro šta je bilo tamo.

STJEPAN MESIĆ:

Šta misliš da je policija napala tenk, gdje nema nijednog metka, a ovdje dva poginula i dva ranjena. Kako to da onaj ko je napadnut, ko je iznenađen, nema nikakvih žrtava, a samo Hrvati broje mrtve. Pričate priče. Hrvatska policija broji mrtve policajce i ispalo je da su oni nekoga dočekali u zasjedi.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Stipe, ne samo da broje Hrvate, nego i Srbe i Hrvate i Muslimane i Slovence.

STJEPAN MESIĆ:

Nažalost je tako. Ja sam pokušao principijelno stvari postaviti, ali ne ide.

JUGOSLAV KOSTIĆ:

Ja predlažem da se mi izjasnimo. Imamo dnevni red, odluke, raspravu, predloge. Ne mora da bude jednoglasno.

VASIL TUPURKOVSKI:

Onda je neuspešan sastanak u ponedjeljak. Nadglasavanje danas, glasi neuspešan sastanak u ponedjeljak. To je jasno.

BORISAV JOVIĆ:

Da idemo onda na drugu varijantu, ako ne može, da zakažemo sastanak sutra ujutru da dođu svi predsednici.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ako ne ide ova odluka, ja ću morati povlačiti druge poteze. Jer, ovo nema veze o čemu je on govorio.

BORISAV JOVIĆ:

Da je donesemo, i sa glasom manje. Zbog čega je potrebno da mi donosimo odluku, zbog čega ćemo insistirati da odluka bude jednoglasna. Zašto da insistiramo da neko glasa, ako neće da glasa.

VASIL TUPURKOVSKI:

Čitav dan govorimo o konsensusu.

BORISAV JOVIĆ:

Slušali smo ceo dan.

VASIL TUPURKOVSKI:

Onda ne vredi. Boro, u ponedjeljak će nam propasti sastanak, od kojeg stvarno zavisi izvršavanje prve tačke.

ANTE MARKOVIĆ:

A i druga odluka ima isti problem, kao i prva odluka. Nemojte biti u zabludi i misliti da nema.

BORISAV JOVIĆ:

Nisam govorio o drugoj odluci, nego sam govorio da donesemo prvu odluku, sa jednim glasom protiv.

ANTE MARKOVIĆ:

Na to si mislio. Ja sam te razumeo drugačije.

BORISAV JOVIĆ:

Zbog čega je potrebno da moraju svi da glasaju. Vasil želi, opravdano, da imamo jedinstvo. Ali, ako ne može, ne možemo da stanemo.

ANTE MARKOVIĆ:

Dajte pronađite formulaciju, koja će biti prihvaćena.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Formulacija je pronađena tako, što je izbačena tačka. Onda je Vasil dao jedno normalno rešenje.

BORISAV JOVIĆ:

Da, da se u saopštenju kaže.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ja mislim da je Predsjedništvo pogriješilo što nije prije nego je istekao 9, stavilo tu tačku na dnevni red. Kada je nije stavilo, neka je stavi sada – na prvu sednicu. To je Vasil rekao.

ANTE MARKOVIĆ:

S tim da je onih mjesec dana, zbilja, isteklo. To je činjenica.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Trebalo je Predsjedništvo da sjedne i da razgovara.

ANTE MARKOVIĆ:

Jeste. Može se i konstatirati da je tih mjesec dana isteklo.

BORISAV JOVIĆ:

Ne treba konstatirati, imamo mi u međuvremenu odluke, koje smo donosili. To će sve biti stavljeno na dnevni red, a na koje ti nisi hteo da dolaziš, a zvali smo te.

STJEPAN MESIĆ:

Dobro, donesite odluku, kakvu god hoćete. Ja ne mogu potpisati, ovdje, kapitulaciju da se otima hrvatski teritorij – i gotova stvar. To znači kapitulacija, i to znači rat sa Hrvatskom, gospodo!

PETAR GRAČANIN:

To nigde ne piše.

STJEPAN MESIĆ:

Pa, dobro, vi donesite odluku, kakvu god hoćete, nemam ništa protiv. Samo, nemojte shvatiti da ja ne znam o čemu se radi. Nemojte me nagovarati na nešto što vrlo dobro znate o čemu se radi. Sve znamo.

Narod nije lud. Ne mogu ja sutra doći u Hrvatsku kao izdajnik, to ne dolazi u obzir, vi mene možete uhapsiti, što god hoćete, hoćete li da vam podnesem ostavku, ja ću je podnijeti, imate potpredsjednika, ali ja to ne mogu prihvatiti, ne mogu prihvatiti da u Hrvatskoj jedino može Armija bez Hrvatske biti na ulici. Ne mogu to prihvatiti. Hrvatska mora biti ravnopravna sa svim drugim.

BRANKO KOSTIĆ:

Samo što ću se ja založiti, sutra, gdje god krizno žarište takvo bude, da se JNA upotrijebi i iskoristi da razdvoji te dvije sukobljene strane, u cilju izbijanja sukoba širih razmera na međunacionalnoj osnovi. Armija ne bi bila tamo, gdje je, da nemamo taj problem – i to vrlo izražen.

A vi, ako mislite da uporno u Hrvatskoj zastupate tezu da nema govora o međunacionalnim sukobima i da srpski narod, na tom području, se ne oseća ugroženim, onda je taj rat neizbježan, kako god mi ovdje zaključivali, ukoliko se te osnovne stvari ne vide. Zašto ne padne na pamet nekome od tih da stvara takvu atmosferu prije tri ili pet godina.

VASIL TUPURKOVSKI:

Da dodam, u tom delu Saopštenja, „U skladu sa njenim ustavnim i zakonskim ovlašćenjima“. Jer, ako je u Ustavu i Zakonu ova situacija predviđena, da ne može da zavisi od republike odluka Vrhovne komande, ako je tako, a Moratorijum nastupa, to je tako i u ta tri meseca ne može biti drugačije. Da stavimo i tu dimenziju – da kažemo: „da će razmotriti i pitanja angažovanja JNA u kriznim žarištima u Jugoslaviji, u skladu sa njenim ustavnim i zakonskim obavezama“, jer i Veljko se poziva na Ustav i Zakon kada je, kao Štab Vrhovne komande izneo na kojim principima i u čemu će se angažovati JNA.

Pošlo se od Ustava i od Zakona. Ako je tako regulisano u Ustavu i u Zakonu, onda, zbog toga što je Moratorijum, ne može biti drugačije, nego upravo to stanje mora da važi ta tri meseca. I na principijelnoj osnovi opet ćemo se vratiti, Stipe, na to, jer ste prihvatili Moratorijum – izjavama predsednika republike. Da li je tako? Ali, ipak otvaramo pitanje na konkretnoj situaciji u Hrvatskoj, a odnosi se na ukupni angažman, ali u skladu sa ustavnim i zakonskim ovlašćenjima JNA. Nema ničega što je diskreciono. Hajdemo, Stipe, taj korak napraviti.

VELJKO KADIJEVIĆ:

To je, ako ćemo razgovarati, a moraćemo razgovarati otvorenih očiju, to je jedno pitanje od ključnih pitanja budućnosti Jugoslavije, to su odnosi Srbi, Hrvati, Muslimani. To je tako i to je prva stvar, koja treba da se stavi na dnevni red. Ja verujem, ako se ta tačka stavi na dnevni red, kako valja i razmotri kako valja, i nađe solucija kako valja, onda će ovo sve biti skinuto na pravi način. Ako se ide obratnim putem, bojim se da nećemo dobiti pravo rešenje. Uvek ćemo tražiti krivce, i tamo i tamo, jer ih ima i tamo, i tamo.

STJEPAN MESIĆ:

Nemoguće je uspostaviti komunikaciju dok postoji iluzija da se od hrvatskog teritorija može stvarati Srbija. Dok ta iluzija postoji, dotle nema razgovora. Jer, militantne grupe misle da to može postati Srbija. Oni su sve radikalniji i radikalniji u svojim zahtjevima. To je nerješivo, ako institucije pravne države ne funkcioniraju. U Hrvatskoj ne funkcioniraju institucije sistema.

VELJKO KADIJEVIĆ:

U Jugoslaviji ne funkcioniraju, Stipe, odatle je počelo. Krivo se mislilo ako će se zadržati Ustav Jugoslavije da se može zadržati na republici. On ide do mjesne zajednice – dolje. Vratimo se, onda, na pravi način pravim pitanjima. Ako smo se dogovorili da krenemo od ponedeljka i utorka, onda možemo valjda dotle imati strpljenja. Mislim da je ovo, što je Vasil predložio, čak je i našao jedan pravi alibi i u Ustavu i u Moratorijumu.

VASIL TUPURKOVSKI:

Republika Hrvatska ne spori više važnost Ustava u naredna tri meseca. Ne spori – zbog Moratorijuma.

BORISAV JOVIĆ:

Ne može sporiti ni mogućnost Predsedništva da odluči ovako, ili onako o tim pitanjima. Ali ćemo ga staviti na dnevni red.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ja mislim da ne spori važnost Ustava u naredna tri meseca – niko, jer suspendujemo izvršavanje svojih deklaracija, zakona. To smo svi prihvatili.

ANTE MARKOVIĆ:

Možemo li mi preokrenuti ovu formulaciju, pa da ne kažemo: „u kriznim žarištima nastaviće“ ..., nego da kažemo: „Predsjedništvo ...“

VELJKO KADIJEVIĆ:

Predlog je da se to potpuno izbací.

ANTE MARKOVIĆ:

Stipe ne prihvata da se izbací.

STJEPAN MESIĆ:

U tome je stvar.

ANTE MARKOVIĆ:

On traži da to ostane, ali drugačije formulirano.

STJEPAN MESIĆ:

U Deklaraciji, koja je usvojena na Brionima, se kaže da Armija ide u kasarne. Da bilo šta ja predložim, mi imamo revoluciju, jer će reći da je Hrvatska izdana.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ne može Armija ići u kasarne kako taj misli, prvo, nisu kasarne ni kod njih, ni po njihovim armijama, drugo, nisu oni ti koji znaju bolje nego mi šta nam treba, ovo rukovodstvo treba da određuje da li će Armija i sve druge institucije ići da sprečavaju rat.

BORISAV JOVIĆ:

Nigde nije napisano to što Stipe kaže. Aneks I odnosi se isključivo na Sloveniju.

ANTE MARKOVIĆ:

Mogu li ja jednom pokušati, dati formulaciju, ako bi se ona mogla prihvatiti, nisam je napisao, ali ću je improvizirati: „Predsjedništvo Jugoslavije, u funkciji Vrhovne komande, u slučajevima spriječavanja širih međunacionalnih oružanih sukoba, donijeće odluku oko angažiranja JNA“, ne znam da li dodati još: „na osnovu dogovora sa republikama“ ili, „u skladu sa Ustavom“.

BRANKO KOSTIĆ:

Onda nema Deklaracije i ustavnog važenja za tri mjeseca, ako govorimo o saglasnosti.

BORISAV JOVIĆ:

Drugovi, da shvatimo, može da bude na zahtev republike i može da ne bude na zahtev republike. To je odvojeno pitanje – ko zahteva. Može da zahteva jedno naselje, ko god hoće može da zahteva ili da ne zahteva. Ali, odluka pripada Predsedništvu SFRJ i ne može se uslovljavati ničim.

VASIL TUPURKOVSKI:

„U skladu sa Ustavom i zakonom“.

ANTE MARKOVIĆ:

Dobro „u skladu sa Ustavom i zakonom“, ali je to nova odluka koja se mora donijeti.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Odluke, koje su donesene oko Kosova, nije tražena saglasnost?

ANTE MARKOVIĆ:

Srbija je dala.

BORISAV JOVIĆ:

Nije ona dala saglasnost, ona je predložila.

STJEPAN MESIĆ:

Srbija je predložila.

ANTE MARKOVIĆ:

Da, ona je predložila.

BORISAV JOVIĆ:

Da, ona je predložila, ali mogla je i da ne predloži. Mi smo imali to pravo da uradimo.

ANTE MARKOVIĆ:

Koliko se ja sjećam, u to vrijeme, kada se to donosilo, zahtijevalo se da se Srbija oko toga izjasni.

BORISAV JOVIĆ:

Ante, slabo pamtiš.

ANTE MARKOVIĆ:

Provjerite dokumente.

BORISAV JOVIĆ:

Slabo pamtiš, nemoj da se upuštaš u to. Srbija je predlagala, prema tome, niko nije tražio njeno izjašnjenje.

STJEPAN MESIĆ:

Jedino to tražimo za Hrvatsku.

BORISAV JOVIĆ:

Lepo Ti kažem, ako vi budete predložili, verovatno ćemo razmotriti. Ako ne budete predložili, pa predloži neko drugi, ili mi predložimo, opet ćemo razmotriti, i opet odlučiti, zato što je u našoj nadležnosti eto, zbog toga.

ANTE MARKOVIĆ:

Dobro, ova druga formulacija, kako sam je ja počeo davati, ipak je drugačija od ove, ovdje.

BRANKO KOSTIĆ:

U suprotnosti je sa odredbom, Ante. U suprotnosti je sa odredbom ovog dogovora sa Misijom, gde se kaže da Predsjedništvo treba da ima puna politička i druga ovlašćenja, a Ti sa ovom formulacijom, na čemu Stipe insistira, vezuješ ruke Predsjedništvu saglasnošću jedne republike suprotno Deklaraciji.

ANTE MARKOVIĆ:

Ali, da se kaže: „u skladu sa Ustavom i Zakonom“, a da se ne kaže ovo drugo. Ali je novost utoliko što se ne nastavlja sa izvršenjem, nego se donosi odluka.

BORISAV JOVIĆ:

Uopšte ne dolazi u obzir. Mi nismo izvršili analizu stanja da bi onda zaključili da se prekida.

ANTE MARKOVIĆ:

Ovdje se ne kaže da se prekida.

STJEPAN MESIĆ:

Mjesec dana je bila točno oročena, a ne nakon analize. Mjesec dana vrijede te mjere i gotovo.

BORISAV JOVIĆ:

Ti nisi učestvovao u radu Predsedništva jedno vreme, i kada budeš pročitao šta smo u međuvremenu odlučivali, onda ćemo razgovarati, a treba da sednemo i da se načine sve analize. To što ti nisi hteo da dolaziš, to je tvoj problem.

STJEPAN MESIĆ:

Nemam više pitanja, možemo staviti na glasanje. Znači, neko drugi treba o Hrvatskoj donositi odluke. Ako vi mislite da je tako, onda donesite takvu odluku. Najbolje je da neko odlučuje o Hrvatskoj šta se kod nje radi.

BRANKO KOSTIĆ:

Ja mislim, ako prihvatamo Brionsku deklaraciju, nikakvog protektorata nema, nego, ako tu Deklaraciju prihvatamo, onda ovo Predsjedništvo ima puna ustavna ovlašćenja da donosi odluke i kada je u pitanju Hrvatska, Srbije, Makedonija, Kosovo, bez ikakvih uslovljavanja i prethodnih saglasnosti. Svako vezivanje takvih i sličnih odluka, sa saglasnošću republike, u direktnoj je suprotnosti sa Deklaracijom, koju prihvatamo.

BORISAV JOVIĆ:

Deklaracija je deklaracija. Mi po Ustavu imamo to pravo. Deklaracija može da piše i drugačije, tu je ustavno pravo.

BRANKO KOSTIĆ:

Ne, nego hoću da kažem – danas prihvatamo tu deklaraciju, a već je kršimo ovakvim upornim insistiranjem od strane Stipe Mesića.

STJEPAN MESIĆ:

U Deklaraciji kaže da se Armija povlači u kasarne.

BORISAV JOVIĆ:

Sto puta ti pominjem, samo se na Sloveniju odnosi, pročitaj Aneks I, pa češ da vidiš. Čuo si danas obrazloženje Saveznog sekretarijata za inostrane poslove da je ceo Memorandum razradio samo postupke za Sloveniju, a za Hrvatsku će tek razrađivati, ako bude trebalo.

VASIL TUPURKOVSKI:

Čućemo opet predstavnike Evropske zajednice.

BORISAV JOVIĆ:

Nema šta da čujemo, pogledaj Aneks I.

VASIL TUPURKOVSKI:

Danas smo se dogovorili, opet ćemo ih čuti. Sve ćemo rasčišćavati. Možemo ovo da prihvatimo. Ništa nije, u nekom smislu, gotovo.

BRANKO KOSTIĆ:

Neka se prihvati ovaj predlog, kojeg je Vasil rekao. „u skladu sa ustavnim i zakonskim ovlašćenjima“. Ne mislim na odluku, nego u okviru saopštenja.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Da napravimo ovaj definitivni tekst odluke.

BORISAV JOVIĆ:

Treba taj tekst odluke spremiti, bez obzira da li ćemo ga usvojiti, u celini, ili ga nećemo usvojiti.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Bilo je ovde nekih sugestija, pa da se popravi.

BORISAV JOVIĆ:

Sugestije su bile – skraćivanje, izvršiće se redakcija.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ali, nismo završili odluku Komisije Predsedništva, koja će ovo sprovesti.

JUGOSLAV KOSTIĆ:

Nismo doneli odluku, kada usvojimo odluku, onda ćemo na bazi odluke napraviti komisiju.

BORISAV JOVIĆ:

Određena su dva člana Predsedništva sada svako svoga treba da saopšti i odluka će se formalno napisati. Nemamo mi šta da je utvrđujemo. Ono što vi svoje odredite, samo ima da se upiše i da se potpiše, mi nemamo šta da kontrolišemo te članove.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ja bih molio, ako ćemo stvarno raditi, kako valja, da komisija počne odmah sutra raditi.

BORISAV JOVIĆ:

Dobro, naša dva člana su poznata. Ti i Ante možete sada da kažete.

ANTE MARKOVIĆ:

Ja ne mogu sada, jedino iz pravosuđa.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Možda bi bilo dobro da dam dvojicu generala. Treba najmanje jedan iz SSUP/a i jedan iz pravosuđa.

ANTE MARKOVIĆ:

Ja vam to ne mogu sada reći, moram se sa Kambovskim dogovoriti. Pero može reći, Ti možeš reći, Leko može reći. Tu je Jazić, uostalom, najverojatnije, jer on i jeste taj koji povezuje.

STJEPAN MESIĆ:

Riječ ima Bogić Bogićević.

BOGIĆ BOGIĆEVIĆ:

Ako idemo na usvajanje odluke, a mislim da je veoma principijelan prijedlog Vasila Tupurkovskog, da se isključivo Armija može upotrebiti u skladu sa ustavnim i zakonskim ovlašćenjima. Ne znam kako bi mogao biti principijelniji, na celoj teritoriji Jugoslavije, ako bi se mogla prihvatiti komisija, da sutra već ide i na ova područja, u cilju pripreme sjednice Predsjedništva. Onda predlažem da i za ovu komisiju, ipak, za ovim stolom je osam članova Predsjedništva, a ne samo dva, da se jasno utvrde zadati, jer valja poslije polagati račun, radi se o sudbonosnim stvarima za cjelu zemlju – izbor između rata i mira.

Šta znači, dakle, angažovanje komisije, koji je zadatak. Recimo, zadatak komisije na realizaciji tačke 3?

VELJKO KADIJEVIĆ:

To će biti sastav komisije, koji će znati svako svoj dio.

(Grupna diskusija).

VASIL TUPURKOVSKI:

Stipe, ja ću proširiti još malo predlog, mislim da ide u pravcu svih, jedino da ne preteramo. Ovo što smo rekli: „U skladu sa ustavnim i zakonskim ovlašćenjima i zadacima JNA“, a pošto se odnosi na Predsedništvo i raspravu o ovome, reći: „uzimajući u obzir i obaveze Predsedništva koje proizilaze iz Brionskih dokumenata“, jer to su naše obaveze, a tiču se i te situacije i položaja. To je više od maksimuma.

STJEPAN MESIĆ:

Kako glasi cijeli tekst?

VASIL TUPURKOVSKI:

Onda moram da ga napišem.

BORISAV JOVIĆ:

Napiši, da znamo.

STJEPAN MESIĆ:

Boro kaže da se to na Hrvatsku ne odnosi.

BORISAV JOVIĆ:

Obaveze Predsedništva odnose se na Predsedništvo.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ići ćemo na Međunarodni sud, da utvrdimo šta se na šta odnosi, kako se tumači, otom-potom.

ANTON STARI:

Nema nikakve sumnje, u zajedničkoj Deklaraciji kolektivno Predsedništvo, u pogledu tih ovlašćenja, decidno se upućuje na ustavnu ulogu u pogledu saveznih oružanih snaga. To je čisto i decidirano napisano u Deklaraciji.

VASIL TUPURKOVSKI:

Da, ali je širi kontekst obaveza Predsedništva. Ima tamo nešto što će približiti Stipu ka odlučivanju.

ANTE MARKOVIĆ:

Ja sam tako Vasila razumio.

(Grupna diskusija).

VASIL TUPURKOVSKI:

„Predsedništvo SFRJ će na prvoj narednoj sednici razmotriti izvršavanje svojih stavova od 9. maja u vezi sa situacijom u Hrvatskoj, uključujući i angažovanje JNA, u skladu sa njenim ustavnom i zakonskom ulogom, kao i u kontekstu obaveza Predsedništva SFRJ, koje proističu iz dogovora, postignutog sa Evropskom zajednicom.

JUGOSLAV KOSTIĆ:

„Sadržanih u Deklaraciji“.

VASIL TUPURKOVSKI:

Dobro, može: sadržanih u Deklaraciji. Stipe, ti si se sada pozivao na Brionsku deklaraciju. Evo ti je Brionska deklaracija. Mi se isto pozivamo na Brionsku deklaraciju, Ustav, zakon, moratorij i razmatranje situacije. Niko ništa od toga ne spori, samo da se ujedini-mo oko toga i gotovo.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Neće biti rešeno ako se reši tačka 1.

VASIL TUPURKOVSKI:

Tačno. Treba doći do te rasprave. Zato treba danas da budemo jedinstveni.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Neće biti rešeno sve, ali će biti pretpostavka da se može rešavati bez krvi.

ANTE MARKOVIĆ:

Odnosno, onaj ko neće – biće prepoznat.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Biće prepoznat – može gurnuti zemlju u rat.

ANTE MARKOVIĆ:

On će biti prepoznat.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ponovo insistiram, molim da Komisija po ovoj odluci počne raditi sutra.

STJEPAN MESIĆ:

Pročitaj još jednom, da ja čujem.

ANTE MARKOVIĆ:

Veljko, daj ove rokove još jednom pogledaj.

VASIL TUPURKOVSKI:

Da pročitam:

„Predsedništvo SFRJ će, na prvoj narednoj sednici, razmotriti izvršavanje svojih stavova od 9. maja u vezi sa situacijom u Hrvatskoj, uključujući i angažovanje JNA, u skladu sa njenim ustavnim i zakonskom ulogom, kao i u kontekstu obaveza Predsedništva SFRJ, koje proizilaze iz brionskih dokumenata“. Mislim da je bolje da se kaže: „dogovora postignutim sa Evropskom zajednicom“, jer postoji i prvi deo, nisu samo Brioni dogovor sa Evropskom zajednicom. Imamo dva dogovora sa Evropskom zajednicom. Prema tome, da formulacija glasi: „Predsedništvo SFRJ će, na prvoj narednoj sednici, razmotriti izvršavanje svojih stavova od 9. maja u vezi sa situacijom u Hrvatskoj, uključujući i angažovanje JNA, u skladu sa njenom ustavnim i zakonskom ulogom, kao i u kontekstu obaveza Predsedništva SFRJ, koje proizilaze iz dogovora postignutim sa Evropskom zajednicom“.

STJEPAN MESIĆ:

To uključuje i angažiranje jedinica JNA.

ANTE MARKOVIĆ:

Po meni Brionsku deklaraciju, to treba spomenuti, jer je to dokument, koji smo prihvatili.

VASIL TUPURKOVSKI:

Onda, da bude formulacija prethodna: „... koje proizilaze iz Brionskih dokumenata“. Nađite za to formulaciju. Leko, pomozi da nađemo za to formulaciju.

ANTE MARKOVIĆ:

Može se reći – „u dogovoru sa Evropskom zajednicom i Brionskom deklaracijom“. Dajte da bude napisana Brionska deklaracija.

(Grupna diskusija).

BUDIMIR LONČAR:

Vasile, ja mislim da može da se kaže ovako: „U skladu sa dogovorom sa Ekonomskom zajednicom, sadržanim u brionskim dokumentima od 7. jula“.

VASIL TUPURKOVSKI:

Dobro je.

BOGIĆ BOGIĆEVIĆ

Da li sada prihvataš?

STJEPAN MESIĆ:

Šta vrijedi, možemo mi to prihvatiti, ali od toga nema nikakve veze, jer će ovi dolaziti nanovo u Hrvatsku, sve više i više. Jer, Srbija nije odustala od destabilizacije Hrvatske.

BORISAV JOVIĆ:

Otkucajte sada to.

STJEPAN MESIĆ:

Ovo bi bila sada šesta tačka.

(Pauza od 23,25 do 23,45 sati).

STJEPAN MESIĆ:

Da li umjesto one šeste dođe ovo. (4. tačka)

VASIL TUPURKOVSKI:

Može. Ne smeta ništa.

STJEPAN MESIĆ:

Jedna tačka je ono što smo rekli, samo to ubacimo unutra.

ANTE MARKOVIĆ:

Sa onim saopštenjem treba da se poveže.

BORISAV JOVIĆ:

Ne može da ide tako. To je zaključak predsednika, a nije odluka o ovim stvarima. Zaključak o daljem radu Predsedništva.

STJEPAN MESIĆ:

To bi značilo sada – četvrta tačka, a četvrtu pomijeramo i petu. To se može onda prihvatiti.

ANTON STARI:

Propušteno je u tački 3 da se kaže – najkasnije do, pa datum.

RATKO SLIJEPEVIĆ:

Ispušten je datum.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ovde su datumi ispušteni. Drugo, kod tačke 2 nije dopunu, nego popunu u JNA.

STJEPAN MESIĆ:

Šta je na kraju tačke 3?

BORISAV JOVIĆ:

Popuna, a ne dopuna.

ANTON STARI:

Datumski smo rekli, čini mi se, da je 16. do 24 sata.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Nije dobro napravljena tačka 3 – ovo to ste skupili s brda s dola, jer realizovati obaveze iz zajedničke deklaracije koje se odnose na režim granice, to je jedno vrijeme, a deblokada, porodice, zarobljenici, to je drugo vreme. Ne znam zašto ste to sad tako uradili. Ovo je ovde pravljeno precizno, sa dosta vremena, a kad se nešto improvizuje ispadne bučkuriš.

BORISAV JOVIĆ:

Predlažem da treća tačka kaže ovako: U roku od četiri dana realizovati obaveze te i te, a onda kazati – u roku od 24 časa realizovati to i to. Može da bude u istom tekstu.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Uspostavljanje režima granice – to je ustvari do tada i tada.

BORISAV JOVIĆ:

Do 25. juna 1991. godine – u toj rečenici da se kaže – u roku od četiri dana.

ANTON STARI:

Do 16.7. do 24,00.

BORISAV JOVIĆ:

Do 16.7. realizovati obaveze te i te. Onda ide druga rečenica.

STJEPAN MESIĆ:

Rok izvršenja – tad i tad. Onda, stvaranje uslova za normalne i opet kažemo rok.

BORISAV JOVIĆ:

U roku od 24 sata, stvoriti uslove za normalan život.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ovdje imaju tri roka. To nije slučajno. Jedan je rok oko granice. To je ovo četiri dana. Drugo je rok za vraćanje sredstava to je tri dana. Treće je, sve što treba stvoriti uslove to je 24 časa.

STJEPAN MESIĆ:

Ajdemo to, onda presložiti.

ANTE MARKOVIĆ:

Što ćete ove časove pisati, pustite to.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Nemojte časove dirati. Kako šta će nam?

ANTE MARKOVIĆ:

Recimo, 18. jula.

STJEPAN MESIĆ:

Onda ćemo ovako – prvi rok je ovo, iza 25. jula 1991.

BORISAV JOVIĆ:

Ova tačka treba da ima tri alineje i da se prepíše tačno, kao što je pisalo u odluci samo da ne budu tri tačke. Prepíše se ovo jedno u prvom pasusu, pa drugo u drugom, pa treće u trećem, a sve u okviru jedne tačke.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Tačno tako.

STJEPAN MESIĆ:

Uvijek rok.

BORISAV JOVIĆ:

Sve je napisano u okviru jedne tačke, sve je unutar napisano, samo što neće biti tri tačke, nego u okviru jedne tačke. To smo završili. Treća tačka je bivša druga, četvrta i peta pretvaraju se u jednu, ali sa tekstovima, koji su bili, pa ide jedno za drugim.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Boro, imaju različite rokove.

BORISAV JOVIĆ:

Drukčija je dinamika i drugi su problemi, ne može se staviti sve u jednu rečenicu.

STJEPAN MESIĆ:

Umjesto ove četvrte dođe ona Vasilova rečenica, o kojoj smo se dogovorili.

BORISAV JOVIĆ:

Ja to nisam čuo i moram da vidim, a to može da bude u zaključku, ali ne u odluci.

STJEPAN MESIĆ:

Neka bude u odluci.

ANTE MARKOVIĆ:

Neka bude u odluci.

Onda, još uvijek treba donijeti novi tekst. Ali, brišite ove časove.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Dobro, neka bude ceo dan.

ANTE MARKOVIĆ:

Reći zaključno sa 18. julom. To se tako piše.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ne piše se tako. Ovo je vojnički pisano, a tako se piše u Socijalističkom savezu.

ANTE MARKOVIĆ:

Izvini, nije tako. Ovako se piše pravnim jezikom.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ovde se piše tačno ovako – časovi, i ne odmah i ne sutra i ne do mraka.

ANTON STARI:

Pravničkim jezikom se kaže: rok – tri dana, a to znači istek trećeg dana u 24,00.

ANTE MARKOVIĆ:

To se zna i ne treba pisati, ili se kaže: zaključno sa tim danom.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Dobro, to mi ne smeta, nego da se ova tačka 3 prepravi u tri alineje sa rokovima.

PETAR GRAČANIN:

Molim vas da stavimo i oprema Saveznog SUP/a.

ANTON STARI:

Treba zaključak da bude: da će Predsedništvo na prvoj narednoj sednici razmotriti izvršavanje zaključaka.

STJEPAN MESIĆ:

Da. Zaključak će biti na prvoj sjednici Predsjedništva, Predsjedništvo će razmotriti izvršavanje zaključaka, a ne na nekoj od sljedećih sjednica.

BORISAV JOVIĆ:

Nije u prirodi stvari da to bude u odluci.

VASIL TUPURKOVSKI:

Postali smo najpametnije rukovodstvo, nije u prirodi stvari, ali zato se podrazumeva.

BORISAV JOVIĆ:

Molim vas, da se napiše u saopštenju da komuniciramo sa Evropskom zajednicom. Treba da ih obavestimo šta smo uradili i drugo. Predsedništvo SFRJ će o svojim zaključcima obavestiti Zajednicu.

VASIL TUPURKOVSKI:

Evo, Boro je dao rečenicu, prihvatamo je.

BOGIĆ BOGIĆEVIĆ:

Ja hoću da verujem, da je Predsedništvo SFRJ svesno šta je odlučilo – tačkom 5. Predsedništvo SFRJ garantuje sprovođenje ove odluke.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Tako je.

BOGIĆ BOGIĆEVIĆ:

Znači, Predsedništvo garantuje sprovođenje ove odluke. Ovo je prvi put. Znači, na ovome Predsedništvo opstaje, ili odlazi. Drugo, molim da se imenuje komisija i da to uđe u stenogram.

BORISAV JOVIĆ:

Imenovali smo komisiju.

BOGIĆ BOGIĆEVIĆ:

Ne, ime i prezime niko nije spomenuo.

ANTE MARKOVIĆ:

Data su sva imena.

BOGIĆ BOGIĆEVIĆ:

Molim vas, da se utvrdi zadatak komisije. Ovde piše – kontrola izvršenja. Nije to kontrolna komisija. Revizija – šta je to? Treće, slažem se da ovdje uđe, kao jedan od garantata naših – Evropska zajednica, da se da podrška da se obavljaju konsultacije sa Evropskom zajednicom oko realizacije.

BORISAV JOVIĆ:

To je generalna odluka – dovoljna vam je.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Potpiši ove odluke. Prvo, ovu odluku, a drugo, odluku o formiranju komisije.

STJEPAN MESIĆ:

Zašto da potpišem, a ti nisi ništa potpisivao? Potpisana je. Kad se to provede to mora doći na memorandum i sve ostalo.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Potpiši ti odluke o ovim komisijama.

STJEPAN MESIĆ:

Boro, ti nisi ništa potpisivao.

BORISAV JOVIĆ:

Ja sam odmah potpisivao, jer ne može da se sprovodi bez potpisa.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Zadatak komisije jeste da prati od prve do poslednje tačke kontrolu, ovde tako tačno piše, izvršenja. Sada se formira komisija, napravi se plan kako da se radi, od prve do poslednje tačke. Mi smo dali dva čoveka i komisija može da formira još ekipa, prema potrebi. Mora početi da radi odmah. Ako negde zapne, naročito oko ove prve tačke, može se i pre utorka intervenirati u izvesnim stvarima, a ako neke stvari, koje ovde treba da budu pre utorka gotove ne budu ostvarene, biće odmah sastanak Predsedništva.

BORISAV JOVIĆ:

Kada je sednica Predsedništva?

STJEPAN MESIĆ:

Dogovor je – Predsedništvo je u kontinuiranom zasedanju. Ako mi tražimo sednicu – ona će biti istog časa.

Imaju dva prijedloga: jedan je Kupari a drugi Brioni.

VASIL TUPURKOVSKI:

Treći je Ohrid.

SEJDO BAJRAMOVIĆ:

Zašto ne možemo ovde?

ANTON STARI:

Vasile, bili smo na Ohridu sa ozbiljnim tehničkim problemima.

VASIL TUPURKOVSKI:

Da. Neće to biti više tamo, nego u hotelu.

STJEPAN MESIĆ:

Ja predlažem da idemo na Brione.

BORISAV JOVIĆ:

U obzir dolaze samo Brioni, ili ovde.

ANTON STARI:

Moramo trenutno stenogram raditi.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ima razloga da ne bude ovde. Da pokušamo da rešimo, ovo da dođu svi predsednici republika.

ANTE MARKOVIĆ:

Brioni su u prvom planu.

VELJKO KADIJEVIĆ:

U vezi ovoga, htio bih da sutra proverim Kupare. Između ostalog, tamo je najbolji hotel na Jadranu. To je hotel „Grand“.

STJEPAN MESIĆ:

Ali, tehnika je u pitanju.

ANTE MARKOVIĆ:

Na Brionima imamo sve, apsolutno.

ANTON STARI:

Imamo, apsolutno sve.

BORISAV JOVIĆ:

Nije dobro da mi spavamo u dalekim vilama. Ima da svi spavamo u hotelu. Ne mogu ja kad je pauza da trčim u vilu da se odmorim.

ANTON STARI:

Jedino nam je malo skuplje, ali možete spavati u hotelu. Imate pravo da birate. Mislio sam da skup organizujemo u „Brionki“, a ne u hotelu. U hotelu da se samo spava. Možemo raditi u „Beloj vili“.

BORISAV JOVIĆ:

Ne možemo u „Beloj vili“, jer ima još toliko ljudi – shvatate.

ANTON STARI:

Ali, ako je vama lagodnije u „Neptunu“ – to ćemo urediti.

/Sednica je završena u 00,30 sati/.

ZAPISNIK SA 125. SEDNICE PREDSEDNIŠTVA SFRJ

Sednici je predsedavao predsednik Predsedništva SFRJ Stjepan Mesić. Sednici su prisustvovali potpredsednik Predsedništva SFRJ dr Branko Kostić i članovi Predsedništva SFRJ Jugoslav Kostić, Sejdo Bajramović, mr Bogić Bogičević, dr Vasil Tupurkovski i dr Borisav Jović, a odsutan je bio član Predsedništva SFRJ dr Janez Drnovšek.

Po pozivu, sednici su prisustvovali predsednik Skupštine SFRJ dr Slobodan Gligorijević, predsednik Saveznog izvršnog veća Ante Marković, savezni sekretar za inostrane poslove Budimir Lončar, savezni sekretar za unutrašnje poslove Petar Gračanin, savezni sekretar za narodnu odbranu general armije Veljko Kadrijević, zamenik saveznog sekretara za narodnu odbranu admiral Stane Brovet i ambasador u Saveznom sekretarijatu za inostrane poslove Živojin Jazić.

Na sednici je utvrđen sledeći

Dnevni red:

1. Razmatranje sprovođenja zaključaka Predsedništva SFRJ od 4. jula 1991. u vezi sa situacijom u Sloveniji i „Brionske deklaracije“
2. Predlog plana međunarodnih poseta na nivou Predsedništva SFRJ
3. Predlog za izbor članova Predsedništva SFRJ u radna tela
4. Tekuća pitanja (razno)
  - a) Pismo Skupštine SFRJ
  - b) Predlog Saveznog izvršnog veća za sazivanje sednice Predsedništva SFRJ uz učešće najodgovornijih funkcionera federacije i republika
  - c) Predlog za posetu Jugoslaviji predsednika Egipta Hosni Mubaraka

Tačka 1.

Predsedništvo SFRJ je razmotrilo sprovođenje svojih zaključaka od 4. jula 1991. godine povodom situacije u Republici Sloveniji i, s tim u vezi, izvršavanje dogovora sa misijom Ekonomske zajednice sadržanih u Brionskoj deklaraciji, kao i Memorandum Evropske zajednice o načinu organizovanja i rada buduće posmatračke misije u Jugoslaviji. Uvodna izlaganja su podneli članovi Predsedništva SFRJ mr Bogić Bogičević i dr Vasil Tupurkovski kao i savezni sekretari za narodnu odbranu i inostrane poslove Veljko Kadrijević i Budimir Lončar. Informaciju o Memorandumu Evropske zajednice podneo je ambasador u Saveznom sekretarijatu za inostrane poslove Živojin Jazić.

Predsedništvo SFRJ je, polazeći od neophodnosti da svi daju garancije za mirno rešavanje krize, bez upotrebe sile, prihvatilo „Brionsku deklaraciju“ i podržalo Memorandum koji je predložila misija Evropske zajednice u vezi sa dogovorom o modalitetima organizovanja i rada buduće posmatračke misije o Jugoslaviji.

Predsedništvo SFRJ je, na predlog Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu, uz saglasnost svih prisutnih članova, donelo Odluku za sprovođenje obaveza koje proizlaze iz Brionske deklaracije i Memoranduma. Za praćenje i kontrolu sprovođenja ove Odluke formirana je Komisija Predsedništva SFRJ koja će početi sa radom odmah, a u njenom sastavu su dva člana Predsedništva SFRJ dr Vasil Tupurkovski i mr Bogić Bogičević, zatim predstavnici Saveznog izvršnog veća, Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu, Saveznog sekretarijata za unutrašnje poslove i Saveznog sekretarijata za inostrane poslove.

Predsedništvo SFRJ je zaključilo da se o ovim zaključcima obavesti predsedavajući Evropske zajednice.

Predsedništvo SFRJ je zaključilo da na narednoj sednici razmotri izvršavanje svojih zaključaka od 9. maja 1991. u vezi sa situacijom u Republici Hrvatskoj, uključujući i angažovanje Jugoslovenske narodne armije u skladu sa njenom ustavnom i zakonskom ulogom kao i u kontekstu obaveza Predsedništva SFRJ koje proizlaze iz dogovora sa

predstavnicima Evropske zajednice, sadržanim u brionskim dokumentima od 7. jula ove godine. U radu ove sednice učestvovali predsednici republika i predsednici predsedništava republika i najviši funkcioneri u federaciji.

Ostale tačke dnevnog reda Predsedništvo SFRJ nije razmatralo sem što je prihvatilo predlog Saveznog sekretarijata za inostrane poslove da predsednik AR Egipta Hosni Mubarak krajem jula poseti Jugoslaviju. Takođe, Predsedništvo SFRJ je dogovorilo da se naredna sednica održi na Brionima. Sednica je trajala od 11 do 24 sata. Stenografske beleške sa sednice čine sastavni deo zapisnika.

Generalni sekretar
Anton Stari

Predsednik
Stjepan Mesić

SAOPŠTENJE PREDSEDNIŠTVA SFRJ (13. jul 1991)³⁸

Jugoslavija prolazi kroz najdramatičnije trenutke. Međunacionalni sukobi i među-republičke konfrontacije prete ratom i katastrofalnim posledicama za sve naše građane, za sve naše narode i narodnosti. Moramo stati na put upotrebi sile koja je odnela i odnosi ljudske živote, a sve nas udaljava od ostvarivanja vitalnih interesa. Ti interesi su demokratski razvoj, poštovanje prava i sloboda građana, njihovo stalno unapređivanje i podizanje kvaliteta života.

Ti interesi su puna ravnopravnost i međusobno poštovanje prava naših naroda da samostalno i suvereno odlučuju o svojoj sudbini i o sudbini Jugoslavije, slobode komuniciranja i povezivanja sa svetom i sa dostignućima savremene civilizacije. Sve se to može postići samo u miru. Između rata i mira, Predsedništvo SFRJ je nepodeljeno i kategorično za mir i demokratski rasplet jugoslovenske krize.

Predsedništvo SFRJ će učiniti sve da se prevaziđu naše podele i međusobno nepoverenje. Opređeljujući se protiv upotrebe sile, to traži i od svih republika i njihovih rukovodstava. Predsedništvo SFRJ se zalaže za pregovore i dijalog ravnopravnih republika i rešenje jugoslovenske krize na osnovu dogovora, a to traži i od svih republika i od njihovih rukovodstava.

U traženju prihvatljivih rešenja za sve naše republike i za sve naše narode i narodnosti, Predsedništvo SFRJ smatra da se mora polaziti od realnih dostignuća zajedničkog života i principa sadržanih u Završnom dokumentu iz Helsinkija i Pariskoj povelji o novoj Evropi, kao i odgovarajućih normi međunarodnog prava i Povelje Ujedinjenih nacija. Predsedništvo SFRJ traži podršku građana Jugoslavije da istraje na ovom opredeljenju za mir i demokratiju.

Predsedništvo SFRJ će na susretu sa predsednicima republika odnosno predsednicima predsedništava republika koji će početi 22. jula 1991. godine u Ohridu zatražiti da predsednici prihvate i da se obavežu u ime svojih republika da će striktno poštovati ove principe i opredeljenja kao prvi korak ka miroljubivom rešavanju svih spornih pitanja. Na tom susretu razmotriće se predlog mera za funkcionisanje sistema u zemlji za vreme tromesečnog moratorijuma i otpočeti dogovor o daljem radu na iznalaženju rešenja za buduće odnose u jugoslovenskoj zajednici.

Okrenimo se radu i stvaranju uslova za prevazilaženje krize, postizanju nove privredne stabilnosti, socijalne sigurnosti i novom razvojnom ciklusu. Niko nikome ne sme ometati suverena prava i volju naroda. Samo svi, na bazi slobode da odlučujemo o svojoj sudbini, postići ćemo mir i demokratski rasplet naše duboke krize.

38 „Vojno-politički informator“, 124–125.

19. MEMORANDUM O PRISUSTVU POSMATRAČKE MISIJE EVROPSKE ZAJEDNICE³⁹ (13. jul 1991)

Predstavnici Evropske zajednice i predstavnici saveznih vlasti Jugoslavije i republika Hrvatske i Slovenije, shvatajući razorne posledice koje bi neprijateljstva u Jugoslaviji imala za sve njene stanovnike, ozbiljnog uticaja koje bi neprijateljstva u Jugoslaviji mogla imati na mir i bezbednost u Evropi, a odlučni da iznađu miroljubiva sredstva za razrešavanje situacije koja trenutno razdvaja narode Jugoslavije sporazumeli su se o sledećem:

Član I (mandat)

1. Ustanoviće se multinacionalna posmatračka misija. Cilj njene aktivnosti je: a) da pomogne stabilizovanju prekida vatre. U tom cilju, da vrši ad hoc procenjivanje i istraživanje navodnih kršenja sledećih elemenata prekida vatre, dogovorenih između strana koje primaju misiju: ukidanje blokada nad jedinicama i sredstvima JNA; bezuslovno povlačenje jedinica JNA u kasarne; čišćenje svih puteva; povratak svih sredstava i opreme JNA i deaktiviranje jedinica teritorijalne odbrane i njihov povratak u sedište.

b) Da nadgleda suspenziju primene deklaracija o nezavisnosti za period od četiri meseca, kao što je dogovoreno među stranama koje primaju misiju, u kontekstu sporazuma postignutog na Brionima, naročito u pogledu režima i bezbednosti na granici.

c) Ako i kada bude potrebno, da nadgleda oslobađanje i povratak zarobljenika zatvorenih u vezi sa sukobima od 25. juna 1991. u saradnji sa međunarodnim Crvenim krstom.

2. Radi ovog cilja strane koje primaju misiju obezbediće stranama koje šalju misiju sve informacije i pružiti svu saradnju neophodnu za ostvarivanje ciljeva misije.

Član II (trajanje misije)

1. Posmatračka misija će otpočeti svoje aktivnosti što je moguće pre, nakon potpisivanja onog memoranduma o saglasnosti od strane svih strana učesnica.

2. Posmatračka misija će okončati svoje aktivnosti tri meseca nakon potpisivanja ovog memoranduma o saglasnosti od strane svih strana učesnica. Strane učesnice mogu odlučiti da produže mandat posmatračkoj misiji.

Član III (područje delovanja misije)

1. Posmatračka misija će koncentrisati svoje aktivnosti na Sloveniju i, ako treba, na Hrvatsku, osim ukoliko se strane učesnice ne slože da je za ostvarivanje njenog mandata neophodno preduzeti aktivnosti van ovih područja.

2. Posmatračka misija će ustanoviti koordinacioni centar, koji će iz praktičnih razloga biti lociran u Zagrebu. Imaće i regionalni posmatrački centar u Ljubljani. Misija će, takođe, biti u vezi sa vlastima u Beogradu.

Član IV (status)

1. Strane koje primaju misiju će biti odgovorne za punu zaštitu posmatračke misije i njenih članova.

2. U cilju obavljanja svojih posmatračkih aktivnosti, posmatračka misija i njeno osoblje će uživati, kao i njihova vozila, brodovi, avioni i oprema, neograničenu slobodu kretanja u području delovanja misije.

3. Prilikom vršenja svojih aktivnosti, osoblje posmatračke misije će po svom zahtevu dobiti pratnju od najmanje jednog „pratećeg oficira“, koga će odrediti strane koje primaju misiju, zavisno od sektora područja delovanja misije u pitanju. Prateći oficiri će pomagati osoblju posmatračke misije u izvršavanju njihovih dužnosti.

4. Posmatračka misija će isticati zastavu Evropske zajednice na svom koordinacionom centru, regionalnom posmatračkom centru i drugim objektima, vozilima, brodovima i gde god to odluči rukovodilac posmatračke misije.

5. Vozila, brodovi i avioni posmatračke misije će nositi vidno istaknutu identifikaciju oznake posmatračke misije, o kojima će biti notificirane odgovarajuće vlasti.

Član V (sastav)

1. Posmatračka misija će biti sastavljena od osoblja koje naimenuju strane koje šalju misiju. Osoblje koje pripada posmatračkoj misiji u daljem tekstu se naziva posmatračima.

2. Posmatrači će biti naimenovani od strane vlada zemalja koje šalju misiju.

3. Broj posmatrača će se u početku kretati između 30 i 50. Broj potrebnog osoblja može biti promenjen uz sporazum strana učesnica.

4. Posmatrači će se uzdržavati od svake akcije ili aktivnosti nespojivih sa nepristrasnom prirodom njihovih zadataka.

5. Posmatračka misija može koristiti pomoć administrativnoj i tehničkog osoblja strane koje upućuju misiju, ako je to potrebno. Članovi administrativnog i tehničkog osoblja misije užiće status sličan onom koji uživa administrativno i tehničko osoblje strana koje upućuju misiju, zaposleno u ambasadama.

6. Posmatračka misija može na licu mesta angažovati neophodno pomoćno osoblje. Na zahtev rukovodioca posmatračke misije strane koje primaju misiju, po potrebi, olakšavaju angažovanje kvalifikovanog lokalnog osoblja od strane posmatračke misije i ubrzavaju proces njihovog angažovanja. Pomoćno osoblje misije užiće status sličan onome kao i lokalno angažovano osoblje u ambasadama.

Član VI (oružje i uniforma)

1. Posmatrači neće biti naoružani.

2. Posmatrači će nositi civilna odela.

Član VII (lanac odgovornosti)

1. Posmatračka misija će delovati pod odgovornošću rukovodioca posmatračke misije, koji će biti državljanin zemlje-članice EZ koja u tom periodu predsedava Savetom EZ. U daljem tekstu, predsedavajući Saveta EZ.

2. Rukovodilac posmatračke misije će redovno izveštavati, preko predsedavajućeg Saveta EZ sve strane učesnice o aktivnostima i nalazima posmatračke misije.

3. Predsedavajući Saveta EZ će informisati Komitet visokih funkcionera, u što je moguće kraćem roku, o aktivnostima i nalazima posmatračke misije.

Član VIII (putovanje i prevoz)

1. Vozila, brodovi i avioni posmatračke misije, ne podležu obaveznoj registraciji ili izdavanju dozvola u rejonu razvoja svojih aktivnosti, ukoliko sva takva prevozna sredstva budu opskrbljena osiguranjem prema trećim licima.

2. Posmatračka misija može koristiti puteve, mostove, kanale i druge vodene puteve, usluge luka i aerodroma, bez plaćanja taksa, dažbina, putarina, uključujući i troškove lučkih dokova.

3. Na osnovu zahteva posmatračkoj misiji će se od strane strana koje primaju misiju obezbediti vozila koja mogu biti potrebna radi izvršavanja zadataka misije, u slučaju da posmatračka misija ne bude u mogućnosti da koristi sopstvena vozila. Strane koje

primaju misiju će olakšati posmatračkoj misiji korišćenje njenih sopstvenih vozila, brodova i aviona.

Član IX (komunikacija)

1. Osoblje posmatračke misije će imati pristup odgovarajućoj telekomunikacionoj opremi koja pripada stranama koje primaju misiju, radi ostvarivanja svojih zadataka, uključujući komunikaciju sa diplomatskim i konzularnim predstavništvima strana koje šalju misiju.

2. Osoblje posmatračke misije će uživati pravo neograničene komunikacije posredstvom sopstvenih radio-veza (uključujući satelitske veze, pokretne i ručne radio uređaje), telefona, telegrafa, telefaksa i drugih sredstava. Strane koje primaju misiju će, u roku od 24 sata nakon potpisivanja memoranduma o saglasnosti, obezbediti frekvencije na kojima će biti održavane radio veze.

Član X (privilegije i imuniteti)

1. Posmatračima će biti priznate, za sve vreme trajanja njihove misije, pripadajuće privilegije i imuniteti diplomatskih agenata u skladu sa Bečkom konvencijom o diplomatskim odnosima.

2. Koordinacioni centar, Regionalni posmatrački centar i drugi objekti, vozila, brodovi i avioni posmatračke misije uživaće nepovredivost.

3. Privilegije i imuniteti koji se osiguravaju ovim članom biće obezbeđeni posmatračima:

a) tokom njihove misije,

b) i nadalje, u odnosu na radnje prethodno obavljene u izvršavanju njihove misije.

4. Strane koje primaju misiju preuzimaju obavezu da olakšaju dolazak i odlazak iz područja delovanja misije rukovodiocu posmatračke misije i članovima koji čine osoblje misije. Predsedavajući Saveta EZ će obezbediti stranama koje primaju misiju listu članova misije i obavestiti strane koje primaju misiju o dolasku i odlasku osoblja koje pripada posmatračkoj misiji. Osoblje posmatračke misije će nositi svoje nacionalne lične karte (pasoše), kao i dokument koji dokazuje da pripadaju osoblju posmatračke misije.

5. Strane koje primaju misiju priznaju pravo stranama koje šalju misiju da uvoze, bez plaćanja carina ili nekih drugih restrikcija, svu opremu, potrepštine i drugu robu, koji su namenjeni isključivim i službenim potrebama posmatračke misije, kao i pravo da reeksportuju ili na drugi način raspolazu takvom opremom, ukoliko bude i dalje u upotrebljivom stanju, zatim sve neutrošene namirnice, kao i drugu robu uvezenu na ovaj način.

Član XI

1. Strane učesnice će odlučiti o drugim odredbama koje se tiču privilegija i imuniteta, kao i drugih praktičkih aranžmana, kao što su obezbeđivanje hrane, smeštaja i dnevnica.

2. Strane koje primaju misiju će u celosti nadoknaditi stranama koje šalju misiju svaku štetu, gubitak ili povredu, koje pretrpi bilo koji posmatrač u vezi sa misijom i nadoknadiće stranama koje šalju misiju sve troškove koji nastaju iz potraživanja koja su na bilo koji način povezana sa aktivnostima posmatračke misije ili njenog osoblja.

Član XII

1. O raspodeli troškova posmatračke misije biće naknadno odlučeno.

**20. STENOGRAFSKE BELEŠKE RAZGOVORA
GENERALA VELJKA KADIJEVIĆA
I AMBASADORA SAD VORENA ZIMERMANA⁴⁰
(13. jul 1991)**

VOREN ZIMERMAN:

Gospodine sekretare, imam teške instrukcije koje moram da Vam prenesem iz Vašingtona. Vašington je izvanredno zabrinut zbog mobilizacije snaga JNA koja je u toku, kao i srpskog faktora u toj mobilizaciji koji sve više narasta. Drugo, naš pogled na JNA u odnosu na međuetničke sukobe u Hrvatskoj, kao i odnos JNA sa hrvatskom vladom i etničke sukobe, bi doprineo pogoršanju situacije i to bi imalo loše rezultate na bilateralne odnose, kao i na jugoslovensku poziciju u međunarodnoj zajednici. Moja vlada izražava veliku sumnju u odnosu na cilj JNA i njenu orijentaciju. U tom smislu američka vlada upućuje apel da se snage JNA drže svoje ustavne uloge u postupcima, takođe se vrši apel u javnosti da JNA u potpunosti saraduje sa predstavnicima EZ. Rekao sam da su teške instrukcije moje vlade i dajem osnovno obaveštenje u vezi sa tim. Preko satelita može da se vidi da je JNA koncentrisala velike snage koje se sastoje od dve mehanizovane divizije.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Da li je to ono što je sinoć bilo na Predsedništvu? Ako je to, ja sam pročitao to što je poslato predsedniku Predsedništva i ja sam to primio k znanju. Ako imate nešto van toga da kažete, izvolite.

VOREN ZIMERMAN:

Ni jedna ambasada u Beogradu se nije više trudila da prikaže što objektivnije ono što se događalo u Sloveniji, a američka ambasada je to učinila. Trudili smo se da što jasnije predstavimo Vašingtonu da JNA tamo vodi defanzivne borbene operacije i da ne otvara vatru prava već samo kada se na nju otvori vatra. Preneli smo informaciju da su akcije JNA bile da obezbede granice. Preneli smo da je prvi čin sile bio od strane slovenačke strane.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Žrtve koje su pale zapravo to potvrđuju.

VOREN ZIMERMAN:

Američka ambasada je u potpunosti objektivno prenosila.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Vi kažete da ste nastojali da prikazete najobjektivniju sliku o događajima koji se dešavaju, ali je bila drugačija slika koju su prenosile BBC i CNN.

VOREN ZIMERMAN:

Da, ali američka vlada nema uticaja na izveštavanje ovih TV stanica.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Da, ali kada želite da imate taj uticaj, onda ga imate. Najbolji primer za to je poslednji rat u Zalivu, gde je CNN bio u potpunosti na američkoj strani, tako da je Vaša vlada imala punu podršku za ono što je htela.

VOREN ZIMERMAN:

Mi smo davali jednu objektivnu sliku događaja u Sloveniji. Međutim, general Adžić je u svom dvadesetominutnom govoru objektivno srušio onu dobru osnovu vezano za poverenje u JNA. I bacio je senku na krajnje namere JNA. Ja cenim tradicije i ulogu koju JNA ima u tome i cenim Vaše opredeljenje u pogledu demokratije koju Vi imate u SSNO/u, međutim moram reći da u Vašingtonu postoji ogromna sumnja kada je u pitanju cilj i orijentacija JNA. Znam da to nije prijatna izjava, međutim, ja se nadam da će te Vi i Vaše kolege biti oprezniji s tim.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Hvala lepo. Ja mislim da ta ocena o kojoj ste govorili da postoji u Vašingtonu i ulozi i namerama JNA, da ste Vi puno tome doprineli. Ja ću prvo izneti neke činjenice, pa ću Vam onda reći naše ocene i ja bih Vas molio da se te činjenice i ocene prenesu kako ja to kažem, a ne kako ih Vi interpretirate. Želim da to naglasite, ovo što ću Vam reći. Da li je Vama, gospodine ambasadore, poznato koliko u Jugoslaviji ima vojski organizovanih u pojedinim delovima zemlje koje se bore protiv Jugoslavije i koje se bore za svoje secesionističke interese i da li Vam je poznato koliko je vojski sada u procesu stvaranja? Da li Vam je poznato koliko sada u Hrvatskoj ima organizovanih vojski koje su spremne da se oružanom silom obračunaju, prvo sa Srbima u Hrvatskoj, a preko toga i sa Jugoslavijom? Da li Vi to znate?

VOREN ZIMERMAN:

Mi smo na beogradskoj TV videli...

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ja sam Vas pitao da li znate konkretno sada koliko ima u Hrvatskoj vojski, jer Vi ste govorili da znate da ima dve mehanizovane jedinice JNA. Mi to nismo krili i rekli smo to juče na Predsedništvu.

VOREN ZIMERMAN:

Ja nisam specijalista za to.

VELJKO KADIJEVIĆ:

A kako ste specijalista da ustanovite koliko ima jedinica JNA?

VOREN ZIMERMAN:

Meni je te podatke dostavio Vašington.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Zašto Vašington nije ustanovio koliko u Hrvatskoj ima vojski? I Vi mi niste odgovorili na postavljeno pitanje.

VOREN ZIMERMAN:

Ja to ne znam.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ja ću Vam reći, i sve što u Vam reći, molim Vas da prenesete Vašingtonu. Ovo što ću sada reći, sve sam sinoć izneo na Predsedništvu. U toku ove godine, registrovano je 108 međunacionalnih sukoba, uglavnom između Srba i Hrvata, a ima i drugih. U ovim sukobima poginulo je 298 ljudi, ranjeno 472 čoveka. Znači, ukupno 770 ljudi je ubijeno ili ranjeno u međunacionalnim sukobima. Istovremeno su vršeni napadi na pripadnike Armije, i to u Hrvatskoj i Sloveniji, a bilo je i u Srbiji. Ukupno je bilo 743 napada i bilo je upotrebjeno oružje u 51 slučaju. Porušeno je 7 objekata, oštećeno 17 vozila, razoružano 46 starešina. Poginula su 4 vojna lica, ranjeno 39, povređeno 83. U isto vreme u akciji u Sloveniji poginula su 44 čoveka, a ranjeno 184. Više je bilo gubitaka u jednom selu u Hrvatskoj, u Borovu selu, u međunacionalnom sukobu, nego što je bilo u celoj operaciji u Sloveniji. Sadašnja

krizna žarišta u Jugoslaviju su Kninska krajina, Slavonija, Baranja, Bačka, Banija, Kordun i Lika. Moguća krizna žarišta su Kosovo, zapadna Makedonija, koja je takođe naseljena Albancima, zatim Sandžak, a zatim zapadna i istočna Hercegovina, gde jednu karakterišu srpski, a drugu hrvatski nacionalizam.

Sada u Jugoslaviji, ne računajući vojna lica, imamo 27 hiljada izbeglica uglavnom iz Hrvatske, a ima ih i iz drugih delova. Hrvatska ima organizovanu vojsku u raznim vidovima od policije, preko garde i zaštite od ukupno 105 hiljada vojnika, plus oni koji su naoružani po partijskoj liniji. Slovenija ima 55 hiljada, Kninska krajina 20 hiljada, u Slavoniji 20 hiljada i u drugim mestima u Jugoslaviji, Kosovu na primer. To znači da ukupno ima oko 195.000 do 200 hiljada organizovanih i naoružanih vojski u Jugoslaviji. A ja sam Vam govorio kada je to počelo u Hrvatskoj da ako mi to ne zastavimo, šta će dalje biti.

Sada se događa ono što sam Vam rekao da će se dogoditi. Sada je na pomolu i da i drugi, osim Slovenije, aktiviraju svoju TO i to po nacionalnoj osnovi. U Bosni, u Srbiji, u Hrvatskoj. Nasuprot tome mirnodopska formacija JNA treba da ima 165 hiljada vojnika, a nije upućeno 17 hiljada regruta. Slovenija ne šalje ništa, Hrvatska šalje malo, a Bosna i Makedonija takođe neće da šalju i uslovljavaju da se to može prihvatiti, ali samo da služe vojni rok u njihovoj republici. Iz jedinica je otpušteno 13 hiljada vojnika po osnovu bolesti. Majska i junska partija koje su došle nisu obučene za borbenu upotrebu, a to je ukupno 63 hiljade vojnika. Prema tome, nama sada za borbenu upotrebu nedostaje za mirnodopski sastav 93 hiljade ljudi. Znači, 165 hiljada vojnika koliko imamo po formaciji, a znate da smo u poslednje dve godine smanjili vojsku za preko 25%, imamo nešto oko 72 hiljade sposobnih vojnika na celom prostoru Jugoslavije.

Da bi ovom izazovu od 200 hiljada kojih ima i koji je pre svega u Hrvatskoj, ali i na drugim mestima (Kosovo, Sandžak, Bosna) odgovorili, mi smo mobilisali oko 70 hiljada ljudi. Mi to nismo izvršili na svoju ruku, jer mi imamo odluku Predsedništva od maja meseca prema kojoj treba da delujemo u kriznim žarištima i ako je potrebno možemo izvršiti demobilizaciju jedinica. Prema tome, sada, sa ovim mobilisanim, imamo oko 140 hiljada vojnika sposobnih za upotrebu. Što se tiče strukture mobilisanih po nacionalnoj osnovi, mi mobilizaciju nismo vršili u Sloveniji i Hrvatskoj, zbog toga što su oni potpuno preuzeli mobilizacijske poslove u svojim republikama i mi tamo mobilizaciju ne možemo vršiti. Mobilizaciju smo izvršili u sve četiri republike i izvršili smo je tamo gde taktički najviše odgovara. Mobilizaciju smo izvršili u Srbiji, Crnoj Gori, Makedoniji i Bosni i Hercegovini. Ja sam sve ove podatke sinoć izneo na sednici Predsedništva SFRJ i znam da su pojedini članovi Predsedništva Vas o tome već izvestili.

VOREN ZIMERMAN:

Da li ste vršili i na Kosovu?

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ne, na Kosovu nismo vršili mobilizaciju, jer tamo imamo dovoljno snaga. Šta se događa? U Bosni na mobilizaciju su se odazvali samo Srbi, a Hrvati i Muslimani nisu, mada je meni Izetbegović obećavao da će mobilizacija biti izvršena. Zašto da na primer u Han Pjesku i Banja Luci, Srbi kažu mi hoćemo da se odazovemo mobilizaciji ukoliko to učine i Hrvati i Muslimani, a ne mi da odemo a da ostavimo našu decu i žene da ih oni kolju. I zato se Srbi u Bosni nisu odazvali na mobilizaciju. A Muslimani se nisu odazvali zato što im je Izetbegović rekao da se ne odazovu. Inače, mobilizacija je vršena po lokaciji, a ne po nacionalnoj strukturi. Prema tome, poenta svega je, pod broj jedan, da smo mi izvršili mobilizaciju zato što nismo imali dovoljno jaku mirnodopsku armiju za borbu ukoliko bi došlo do sukoba koji bi mogli da eskaliraju u građanski rat. I drugo, mobilizacija nije vršena po nacionalnoj selekciji, već u skladu sa mestom gde je koja jedinica trebala da bude. To su činjenice.

VOREN ZIMERMAN:

U razgovoru sa gospodinom Tuđmanom, gospodin Bejker⁴¹ je uložio protest da ima suviše ljudi pod oružjem u Hrvatskoj i mi se slažemo sa Vama. Ali, Vi govorite o toj vojsci, o hrvatskim formacijama, kao da su to vaši neprijatelji i da morate da imate dovoljno ljudi da im se suprotstavite.

VELJKO KADIJEVIĆ

A šta Vi mislite, zbog čega je to oružje tamo? Šta Vi mislite?

VOREN ZIMERMAN:

Mislim da ga ima previše, ali da se koristi kao faktor odvracanja.

VELJKO KADIJEVIĆ:

A kada je JNA ugrozila njih? Kada?

VOREN ZIMERMAN:

Ja sam razgovarao sa gospodinom Tuđmanom i on mi je rekao da su ljudi u Hrvatskoj uznemireni prisustvom jedinica JNA i da su te jedinice tako raspoređene kao da će svaki čas biti upotrebljene.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ja želim da Vam skrenem pažnju i da Vam kažem da Vi polazite od premisa koje nisu tačne. Mi nikada nismo bili opasnost za Hrvatsku, a ja sam Vam u našim razgovorima rekao da ako Hrvatska stvara paravojne organizacije, da će to uraditi i svi drugi u Jugoslaviji i to se dogodilo, gospodine ambasadore.

VOREN ZIMERMAN:

Šta će 20 hiljada vojnika na granici Hrvatske?

VELJKO KADIJEVIĆ:

A šta će 200 hiljada, a i svih 300 hiljada naoružanih ljudi u Hrvatskoj? Šta će oni?

VOREN ZIMERMAN:

Oni imaju pravo da imaju policijske snage.

VELJKO KADIJEVIĆ:

A šta će njima tolika vojska? Videli ste da imamo 24 hiljade izbeglica, ne računajući porodice vojnih lica.

VOREN ZIMERMAN:

Da li su se Srbi uplašili Tuđmana?

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ne, uplašili su se od ovih naoružanih paravojnih formacija, od njih su se uplašili. A naša uloga je tamo da ne dozvolimo masakr, kao što je bilo u Osijeku preksinoć. Zašto su napali Borovo selo? Nama taj srpski narod kaže, vi nas ovde držite kao zamorčice i ne štitite Srbe u Hrvatskoj.

Ako ste videli odluku Predsedništva, tačka 1. Moraju se sve paravojne formacije demobilisati i policijske snage dovesti na normalnu meru i omogućiti normalno popunu JNA regrutima i paralelno s tim otpustati mobilisani rezervni sastav, kako bi se onemogućio rat u Jugoslaviji o kome sam Vam stalno govorio, a koga Vi niste razumeli.

Zašto Vi gospodine ambasadore niste objektivni, zašto niste reagovali kada su Slovenija i Hrvatska počele da stvaraju vojsku i da ih naoružavaju? Zašto Vaša vlada, po Vašim instrukcijama, nije na ovakav način (papirom) reagovala?

41 Džejms Bejker, državni sekretar SAD.

VOREN ZIMERMAN:

Mi jesmo. Gospodin Bejker je rekao da ne podržava jednostrano otcepljenje i da nećemo Sloveniju da podržimo kao samostalnu državu.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Da, ali Vi nikada niste reagovali na ovakav način, direktno sa instrukcijama kod bilo kog saveznog organa kao što reagujete uvek kada je u pitanju JNA. Vaša vlada nije nikada reagovala na ono što je prethodilo i dovelo do ovoga. Nikada ovo što sam dobio od Vas, od vlade SAD i ambasade nije došlo na savezni nivo, nikada. Na primer na savezno Predsedništvo. Da ste to činilo tada, ne bi bilo potrebe za ovim što čini JNA. I ja sam Vam rekao zašto je izvršena mobilizacija – kako bi onemogućila međunacionalne sukobe, a ne da napadne bilo čiju vladu niti bilo koga. I to je bilo tako i tako ostaje i nikada Armija nije radila na svoju ruku, nikada, već po odluci Predsedništva, SIV/a ili Savezne skupštine. I zbog toga ja moram da Vam kažem i molim Vas da prenesete Vašoj vladi da ja lično, to je moja ocena, nisam zadovoljan sa onim kako Vi obaveštavate Vašu vladu o stanju u Jugoslaviji, odnosno, sa interpretacijom naših poruka koje mi Vama dajemo da ih prenesete Vašoj vladi, a na to nas upućuju poruke Vaše vlade koje Vi nama odavde prenosite. Vi ili ne razumete ili nećete da razumete situaciju u Jugoslaviji.

VOREN ZIMERMAN:

Ja nikada do sada nisam bio optužen da sam nepošten i ja to smatram kao ličnu uvredu.

VELJKO KADIJEVIĆ:

To je Vaše da cenite tako, ali ja sam iz onoga što ste Vi govorili, jer Vi ste ranije dolazili sa predubedenjem da će JNA napasti nekoga, da će JNA činiti ovo ili ono, znači dolazili ste ovde sa predrasudama i iz toga ja zaključujem da ne tumačite naše stavove kako valja, a na Vama je da cenite da li je to lična uvreda ili nije, kao i na meni da ocenjujemo ono što Vi radite u mojoj zemlji. Znae, gospodine ambasadore, Vi ste poslednji put meni postavili pitanje koje pretpostavlja da vojska ima nameru da preuzme vlast i da ruši vladu u Hrvatskoj, a i sada Vi to pitanje meni postavljate – a ja ne razumem šta Vi hoćete. Ne zaboravite da ja nisam nepismen čovek, ni politički nepismen, da ne vidim očigledne stvari.

VOREN ZIMERMAN:

Gospodine sekretare, ja mislim da posle ovoga dalji razgovor nema smisla.

/Razgovori su počeli u 11.00, a završili u 11.40 časova/.

21. NACRT ZAPISNIKA
SA 127. SEDNICE PREDSEDNIŠTVA SFRJ⁴²
(18. jul 1991)

Sednici je predsedavao predsednik Predsedništva SFRJ Stjepan Mesić. Sednici su prisustvovali potpredsednik Predsedništva SFRJ dr Branko Kostić i članovi Predsedništva SFRJ Jugoslav Kostić, Sejdo Bajramović, mr Bogić Bogičević, dr Vasil Tupurkovski, dr Janez Drnovšek i dr Borisav Jović. Po pozivu, sednici su prisustvovali predsednik Saveznog izvršnog veća. Ante Marković, potpredsednik Skupštine SFRJ Irfan Ajanović, savezni sekretar za unutrašnje poslove Petar Gračanin, savezni sekretar za narodnu odbranu general armije Veljko Kadijević, zamenik saveznog sekretara za narodnu odbranu admiral Stane Brovet i zamenik saveznog sekretara za inostrane poslove Milivoje Maksić.

Na sednici je utvrđen sledeći

Dnevni red:

1. Realizacija odluke Predsedništva SFRJ od 12. jula 1991.
2. Pismo Skupštine Republike Slovenije od 10. jula 1991. upućeno Skupštini SFRJ i skupštinama republika
3. Realizacija zaključaka Predsedništva SFRJ od 9. maja 1991. u vezi sa situacijom u Hrvatskoj uključujući i angažovanje jedinica JNA u skladu sa njenom ustavnom i zakonskom ulogom
4. Plan međunarodnih poseta na nivou Predsedništva SFRJ za 1991.
5. Izbor članova Predsedništva SFRJ u radna tela Predsedništva SFRJ
6. Tekuća pitanja (razno):
  - a) Dogovor o narednoj sednici Predsedništva SFRJ uz učešće predsednika republika, predsednika predsedništava republika i najviših funkcionera federacije
  - b) Pismo Skupštine SFRJ
  - c) Pismo predsednika Saveznog veća Skupštine SFRJ

Tačka 1. i 2.

Predsedništvo SFRJ je razmotrilo ostvarivanje svojih odluka od 12. jula 1991. u vezi sa situacijom u Republici Sloveniji kao i stavova iz Brionskih dokumenata. Pri tome, Predsedništvo SFRJ se upoznao i sa pismom Skupštine Republike Slovenije upućeno Skupštini SFRJ i skupštinama republika u vezi sa priznavanjem samostalnosti i nezavisnosti te republike. Član Predsedništva SFRJ dr Vasil Tupurkovski je podneo uvodno izlaganje i istovremeno informisao Predsedništvo SFRJ o radu Komisije za praćenje ostvarivanja zaključaka Predsedništva SFRJ od 12. jula 1991. godine.

Predsedništvo SFRJ je konstatovalo da se navedena Odluka Predsedništva SFRJ u njenim ključnim tačkama ne sprovodi i da ne postoji politička volja da se ona realizuje u potpunosti. Polazeći od rešenosti da bez upotrebe sile obezbedi normalne uslove za život i rad pripadnika JNA stacioniranih u Republici Sloveniji, Predsedništvo SFRJ je, na predlog Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu, a na osnovu člana 313. stav 3. i člana 316. stav 2. Ustava SFRJ, donelo Odluku o dislociranju jedinica i ustanova JNA iz ove Republike u druge krajeve zemlje u roku od tri meseca. Protiv ove Odluke se izjasnio predsednik

Predsedništva SFRJ Stjepan Mesić, a uzdržan je bio član Predsedništva SFRJ mr Bogić Bogičević.

Predsedništvo SFRJ je, takođe, usvojilo jednoglasno poruku javnosti o mirnom i demokratskom rešavanju krize u Jugoslaviji.

Tačka 3.

Predsedništvo SFRJ je, zbog nedostatka pisanih informacija i analiza, odložilo za jednu od narednih sednica razmatranje aktuelne političko-bezbednosne situacije u Republici Hrvatskoj i, s tim u vezi, ostvarivanje svojih zaključaka od 9. maja 1991. Tim povodom, zaključeno je da se ponovo zatraži od nadležnih saveznih organa i Republike Hrvatske da dostave Predsedništvu SFRJ odgovarajuće materijale kako bi se ova problematika celovito razmotrila i preduzele adekvatne mere i aktivnosti.

Tačka 4.

Predsedništvo SFRJ je, u načelu, prihvatilo Plan međunarodnih poseta na nivou Predsedništva SFRJ, sa izmenama i dopunama koje je na sednici izneo savezni sekretar za inostrane poslove Budimir Lončar.

Tačka 5.

Predsedništvo SFRJ je, na predlog Komisije za organizaciona pitanja, izabralo u radna tela članove Predsedništva SFRJ, i to: u Komisiju za pitanja rukovođenja i komandovanja oružanim snagama člana Predsedništva SFRJ mr Bogića Bogičevića; za predsednika Komisije za organizaciona pitanja člana Predsedništva SFRJ Jugoslava Kostića i za člana Komisije člana Predsedništva SFRJ Sejdu Bajramovića; za predsednika Komisije za predstavke i žalbe člana Predsedništva SFRJ Sejdu Bajramovića; za predsednika Komisije za odlikovanja potpredsednika Predsedništva SFRJ dr Branka Kostića. Istovremeno, Predsedništvo SFRJ je zaključilo da prestane sa radom Koordinaciona grupa za praćenje odnosa SFRJ — NSR Albanija, kao i Radna grupa Predsedništva SFRJ za pitanja izmene propisa o upotrebi imena i lika Josipa Broza Tita.

Tačka 6. (razno)

a) Predsedništvo SFRJ je dogovorilo da se naredna sednica Predsedništva SFRJ, uz učešće predsednika republika i predsedništava republika, kao i najviših funkcionera federacije, održi 22. jula 1991. u Ohridu, sa sledećim dnevnim redom:

- 1) Dogovor i garancija za uspostavljanje mira u zemlji
- 2) Predlog mera za funkcionisanje sistema u zemlji za vreme tromesečnog moratorijuma
- 3) Dogovor o daljem radu na iznalaženju rešenja za buduće odnose u Jugoslovenskoj zajednici

b) Predsedništvo SFRJ se upoznalo sa pismom Skupštine SFRJ u kome se traži da Predsedništvo SFRJ, u skladu sa članom 318. Ustava SFRJ, obavesti Skupštinu SFRJ o aktivnostima koje preduzima za razrešenje jugoslovenske krize;

c) Takođe, Predsedništvo SFRJ se upoznalo sa pismom predsednika Saveznog veća Skupštine SFRJ u kome se traži da Predsedništvo SFRJ obavesti Veće o aktivnostima koje je preduzimalo kao najviši organ rukovođenja i komandovanja oružanim snagama SFRJ.

Sednica je trajala od 14 do 22,30 sati. Stenografske beleške sa sednice čine sastavni deo ovog zapisnika.

Generalni sekretar
Anton Stari

Predsednik
Stjepan Mesić

22. ODLUKA PREDSEDNIŠTVA SFRJ O DISLOCIRANJU JEDINICA I USTANOVA JNA IZ REPUBLIKE SLOVENIJE⁴³ (18. jul 1991)

1. Komande, jedinice i ustanove JNA prestaće da se stacioniraju na teritoriji Republike Slovenije do definitivnog dogovora o budućnosti Jugoslavije. Lični sastav i svu pokretnu imovinu 31. korpusa predislocirati na prostor Republike Srbije, a 14. korpusa na prostor Republike Bosne i Hercegovine. Premeštanje izvršiti u roku od tri meseca od donošenja ove odluke.

2. U roku od tri meseca pripadnici stalnog sastava JNA slovenačke nacionalnosti odlučiće o svom ostanku u JNA. Postupak za prestanak službe u JNA pokreću nadležne starišine po službenoj dužnosti, osim za one koji pismeno izjave da žele da ostanu na službi u JNA. Pod uslovom iz člana 1. ove tačke, prestaće služba u JNA i pripadnicima drugih nacionalnosti i narodnosti koji imaju prebivalište na teritoriji Republike Slovenije, ako to sami pismeno zatraže.

3. Sprovođenje ove odluke ne može se uslovljavati razrešavanjem bilo kakvih imovinsko-pravnih odnosa Republike Slovenije i organa federacije ili drugih republika. Ta pitanja rešavaće se na osnovi i u skladu sa definitivnom dogovorom o budućnosti Jugoslavije.

4. Nadležni organi Republike Slovenije obezbediće da svi oružani sastavi republike i naoružani građani odstupe od objekata JNA i da ničim ne ometaju radnje i postupke jedinica i ustanova JNA. Oni će takođe sprečiti sva okupljanja građana i druge manifestacije u blizini vojnih objekata i komandi, jedinica i ustanova JNA u pokretu.

5. Do prebaziranja JNA sa teritorija Republike Slovenije pripadnicima, komandama, jedinicama i ustanovama JNA moraju se obezbediti normalni uslovi za život i izvršavanje redovnih zadataka, a svim licima na službi u JNA i članovima njihovih porodica slobodno kretanje na teritoriji Republike Slovenije.

6. Porodicama aktivnih vojnih lica i građanskih lica na službi u JNA koji žele da se nastane u drugim republikama obezbediće se slobodno iseljenje sa celokupnom pokretnom imovinom, o trošku JNA. Njima se garantuje zaštita prava na nepokretnosti koje poseduju i drugih prava koja ne mogu ostvariti na dan iseljenja.

7. Štab Vrhovne komade osiguraće bezbedne, uredne i efikasne pokrete jedinica i svih drugih radnji sadržanih u ovoj odluci.

---

43 Izvor: S. Mesić, *Kako smo srušili Jugoslaviju*, 123–124.

**23. NAREDBA SEKRETARA SSNO
O PREMEŠTANJU SNAGA I SREDSTAVA
SA TERITORIJE REPUBLIKE SLOVENIJE⁴⁴
(18. jul 1991)**

Premeštanje snaga i sredstava sa teritorije Republike Slovenije – naređenje.

Na osnovu Odluke Predsedništva SFRJ od 18.07.1991. a u cilju pravovremene i planske organizacije premeštanja komandi, jedinica, ustanova i M[aterijalno] T[ehničkih] S[redstava] JNA sa teritorije Republike Slovenije,

NAREĐUJEM

1. Izvršiti premeštanje komandi, jedinica, ustanova i celokupne pokretne imovine JNA sa teritorije R. Slovenije na teritoriju Republike BiH i Srbije. Snage 31. K[orpusa], deo snaga RV i PVO i ustanova SSNO premestiti na prostor: Šabac – Valjevo – Gornji Milanovac – Zemun, a 14. K[orpus] sa delom snaga RV i PVO i ustanovama SSNO na prostor Prijedor – Derвента – Zenica. Snage 14. i 31. K[orpusa] po izvršenom premeštanju staviti pod Komandu 1. VO.

2. Do 25.07.1991. godine u GŠ OS SFPJ i Sektoru pozadine SSNO izraditi sva potrebna planska dokumenta kojima obezbediti organizovano, bezbedno i pravovremeno premeštanje snaga i MTS JNA sa teritorije R. Slovenije.

U komandama 1. i 5. VO, RV i PVO, organizacijskim jedinicama SSNO i njihovim potčinjenim komandama, jedinicama i ustanovama do 01.08.1991. godine, izraditi detaljne planove premeštanja ličnog sastava i pokretne imovine.

U planovima, pored snaga i sredstava koja se premeštaju, angažovati posebne snage za fizičko obezbeđenje transporta i potrebno ljudstvo za rad i manipulativne poslove.

3. Sa premeštanjem snaga i MTS otpočeti 27.07.1991. godine, a završiti najkasnije do 18.10.1991. godine.

4. Premeštanje vršiti po sledećem prioritetu: (1) porodice A[ktivnih] V[ojnih] L[ica] i G[rađanskih] L[ica] na službi u JNA; (2) vantrupne i trupne rezerve za koje jedinice i ustanove ne poseduju transportne kapacitete; (3) svu pokretnu imovinu koja ne čini trupne i vantrupne materijalne rezerve, i (4) komande, jedinice i ustanove sa borbenim sredstvima i pokretnim trupnim rezervama. U ukupnom prioritetu sredstva bitna za b/g (savremenija, složenija i skuplja), imaju prednost u izvlačenju. Komanda 5. VO i RV i PVO razradiće jedinstven plan za. jedinice i ustanove koje se zajednički izvlače.

5. GŠ OS SFRJ sa predstavnicima 1. vojne oblasti, Sektora pozadine i Personalnom upravom SSNO do 01.08.1991. izvršiće detaljno izviđanje svih garnizona u kojima će se razmestiti premeštene snage i sredstva. Na bazi toga razraditi detaljne planove, izvršiti sve pripreme za organizovan i pravovremen prihvata i razmeštaj snaga i sredstava u planiranim garnizonima.

6. Personalna uprava SSNO u saradnji sa Komandom 1. i 5. VO i RV i PVO izradiće poseban plan preseljavanja i smeštaja porodica aktivnih vojnih i građanskih lica na službi u JNA u skladu sa planom razmeštaja jedinica. Rok: 30.7.1991. godine.

Za privremeni smeštaj porodica AVL i CL na službi u JNA, pored slobodnih stambenih kapaciteta JNA koristiti i slobodne kapacitete ustanova za odmor i rekreaciju.

7. Za premeštaj snaga i MTS pored transportnih kapaciteta JNA angažovati i specijalizovane transportne organizacije teritorije. Lični sastav komandi, jedinica i ustanova premestiti marševanjem i prevoženjem.

Premeštanjem obuhvatiti komande, jedinice i ustanove JNA sa pokretnim MTS i celokupnom opremom sa stacionarnih objekata koja se može demontirati bez narušavanja njene osnovne funkcije. Nepokretnu imovinu JNA u zatečenom stanju komisijski predati nadležnom organu R. Slovenije, što regulisati posebnim naređenjem.

8. U toku premeštanja snaga i sredstava preduzeti sve mere fizičkog obezbeđenja i borbenog osiguranja. Deo snaga JNA imati u potpunoj borbenoj gotovosti za intervenciju prema ugroženim jedinicama i objektima.

9. Za rukovođenje i koordinaciju svih aktivnosti u toku premeštanja na nivou GŠ OS od starešina SSNO i GŠ formirati koordinaciono telo (prilog broj 1).

10. Na osnovu ovog naređenja, sve organizacijske jedinice SSNO iz svojih nadležnosti regulisaće sva pitanja u vezi premeštanja jedinica i evakuacije rezervi i MS. Posebno razraditi metodologiju premeštanja neposredno potčinjenih jedinica, vođenje knjigovodstvene evidencije MTS i primopredaje nepokretnosti.

11. UPRF će izvršiti proračun potrebnih finansijskih sredstava i predložiti način obezbeđenja tih sredstava preko nadležnih saveznih organa.

12. Sve organizacijske jedinice SSNO pružiće neposrednu stručnu pomoć Komandi 5. VO u organizaciji premeštanja i evakuacije jedinica i MR.

13. U redovnom dnevnom izveštaju pod posebnom tačkom „premeštanje jedinica“ obrađivati realizaciju zadataka iz plana predislukacije.

Sedmično (ponedeljkom) dostavljati periodični izveštaj o realizaciji plana, a po potrebi i češće.

Po izvršenom premeštanju Generalštaba OS SFRJ izradiće kompleksnu analizu realizacije plana sa predlogom mera za razrešavanje bitnih problema.

Savezni sekretar za narodnu odbranu
general armije, Veljko Kadijević

24. SAOPŠTENJE PREDSEDNIŠTVA SFRJ⁴⁵ (18. jul 1991)

MIR – USLOV IZLASKA IZ KRIZE

Jugoslavija prolazi kroz najdramatičnije trenutke. Međunacionalni sukobi i međurepubličke konfrontacije prete ratom i katastrofalnim posledicama za sve naše građane, za sve naše narode i narodnosti. Moramo stati na put upotrebi sile koja je odnela i odnosi ljudske živote, a sve nas udaljava od ostvarivanja vitalnih interesa. Ti interesi su demokratski razvoj, poštovanje prava i sloboda građana, njihovo stalno unapređivanje i podizanje kvaliteta života.

Ti interesi su puna ravnopravnost i međusobno poštovanje prava naših naroda da samostalno i suvereno odlučuju o svojoj sudbini i o sudbini Jugoslavije, sloboda komuniciranja i povezivanja sa svetom i sa dostignućima savremene civilizacije. Sve se to može postići samo u miru. Između rata i mira Predsedništvo SFRJ je nepodeljeno i kategorično za mir i demokratski rasplet jugoslovenske krize.

Predsedništvo SFRJ će učiniti sve da se prevaziđu naše podele i međusobno nepoverenje. Opredeljujući se protiv upotrebe sile, to traži i od svih republika i njihovih rukovodstava. Predsedništvo SFRJ se zalaže za pregovore i dijalog ravnopravnih republika, rešenje jugoslovenske krize na osnovu dogovora, a to traži i od svih republika i od njihovih rukovodstava.

U traženju prihvatljivih rešenja za sve naše republike i za sve naše narode i narodnosti, Predsedništvo SFRJ smatra da se mora polaziti od realnih dostignuća zajedničkog života i principa sadržanih u završnom dokumentu iz Helsinkija i Pariskoj povelji o novoj Evropi, kao i odgovarajućih normi međunarodnog prava i povelje Ujedinjenih nacija. Predsedništvo SFRJ traži podršku građana Jugoslavije da istraje na ovom opredeljenju za mir i demokratiju.

Predsedništvo SFRJ će na susretu sa predsednicima republika, odnosno predsednicima predsedništava republika koji će početi 22. jula 1991. u Ohridu zatražiti da predsednici prihvate i da se obavežu u ime svojih republika da će striktno poštovati ove principe i opredeljenja kao prvi korak ka miroljubivom rešavanju svih spornih pitanja. Na tom susretu razmotriće se predlog mera za funkcionisanje sistema u zemlji za vreme tromesečnog moratorijuma i otpočeti dogovor o daljem radu ka iznalaženju rešenja za buduće odnose u jugoslovenskoj zajednici.

Okrenimo se radu i stvaranju uslova za prevazilaženje krize, postizanje nove privredne stabilnosti, socijalne sigurnosti i novom razvojnom ciklusu! Niko nikome ne sme ometati suverena prava i volju naroda. Samo svi, na bazi slobode da odlučujemo o svojoj sudbini, postići ćemo mir i demokratski rasplet naše duboke krize.

---

45 „Vojno-politički informator“, 124–125.

25. STENOGRAFSKE BELEŠKE
SA 128. SEDNICE PREDSEDNIŠTVA SFRJ⁴⁶
(22. jul 1991)

Predsedništvo SFRJ. Stenografske beleške sa 128. sednice Predsedništva Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije održane 22. jula 1991. u Ohridu, sa početkom u 16 sati.

Prisustvovali su: Stjepan Mesić, predsednik Predsedništva SFRJ dr Branko Kostić, potpredsednik Predsedništva SFRJ, dr Borisav Jović, dr Vasil Tupurkovski, dr Janez Drnovšek, Bogić Bogićević, Jugoslav Kostić i Sejdo Bajramović, članovi Predsedništva SFRJ; Slobodan Gligorijević, predsednik Skupštine SFRJ; Ante Marković, predsednik Saveznog izvršnog veća; Veljko Kadijević, savezni sekretar za narodnu odbranu; Petar Gračanin, savezni sekretar za unutrašnje poslove; Budimir Lončar, savezni sekretar za inostrane poslove; Vlado Kambovski, savezni sekretar za pravosuđe i upravu; Božo Marenić, savezni sekretar za razvoj; Branimir Zekan, savezni sekretar za finansije; Stane Brovet, zamenik saveznog sekretara za narodnu odbranu; Slobodan Milošević, predsednik Republike Srbije; Franjo Tuđman, predsednik Republike Hrvatske; Milan Kučan, predsednik Predsedništva Republike Slovenije; Alija Izetbegović, predsednik Predsedništva Republike Bosne i Hercegovine; Kiro Gligorov, predsednik Republike Makedonije; Momir Bulatović, predsednik Predsedništva SR Crne Gore; Anton Stari, generalni sekretar Predsedništva SFRJ; Anđelko Maslić, Srećko Medić, Pavle Jevremović, Ratko Slijepčević, Miodrag Ostračanin, Jelena Stupar, Nikola Tašić i Dragan Musulin, iz Predsedništva SFRJ.

Predsedavao je Stjepan Mesić, predsednik Predsedništva SFRJ.

STJEPAN MESIĆ:

Otvaram 128. sjednicu Predsjedništva SFRJ. Svi prisutni, koji su prisutni, su ovdje, za sastanak Predsjedništva SFRJ sa predsjednicima republika, odnosno sa predsjednicima predsjedništava; kao i predsjednik Skupštine SFRJ; savezni sekretari, i predsjednik Saveznog izvršnog vijeća. Sve vas skupa pozdravljam. Dobili ste materijale, neke u pozivu, a druge ovdje. Predložen je slijedeći

Dnevni red

1. Dogovor i garancija za uspostavljanje mira u zemlji
2. Prijedlog mjera za funkcioniranje mira u zemlji za vrijeme tromesečnog moratorija
3. Dogovor o daljem radu na iznalaženju rješenja za buduće odnose u Jugoslaven-skoj zajednici

Vjerujem da ste materijale pogledali. Nismo započeli u vrijeme u koje smo planirali, a nastavljamo tačno u vrijeme, u koje smo se nakon toga dogovorili. Pozivam vas sve da učestvujete, da pridoneseite svojim radom. Dobili smo neke telegrame; jedan vam je na stolu; svi očekuju od nas uspješan završetak ovog sastanka i o tome će, sigurno, ovisiti i mir u zemlji i buduća naša suradnja.

Da li ima primjedbi na predloženi dnevni red? Ako se slažete sa predloženim dnevnim redom možemo preći na prvu tačku? (Slažu se). Prelazimo na 1. tačku dnevnog reda

1. DOGOVOR I GARANCIJA ZA USPOSTAVLJANJE MIRA U ZEMLJI

U vezi prve točke Predsjedništvo je usvojilo jednu izjavu za javnost, odnosno Deklaraciju, ali smo smatrali da to, bez jedne deklaracije koju bi usvojilo Predsjedništvo, ne bi bilo moguće ostvariti. Predsjednici republika, ovdje je Nacrt teksta za ohridsku izjavu koju, takođe, imate u prilogu. Imamo dvije i moramo se odlučiti o varijantama. Otvaram raspravu. Kao dodatak, da vam kažem, ova „ohridska izjava“, radni tekst, radila je Služba na temelju svih materijala koji su joj dostupni, a „ohridska izjava predsjednika“, je modificirani tekst onoga što je usvojilo Predsjedništvo.

FRANJO TUĐMAN:

Da li je modificirani tekst ove „ohridske izjave“ od strane službe, ili ne?

STJEPAN MESIĆ:

„Ohridska izjava predsjednika“ je modificirana izjava, koju su usvojili članovi Predsjedništva SFRJ na svojoj posljednjoj sjednici.

FRANJO TUĐMAN:

Ali je modificirana od koga?

STJEPAN MESIĆ:

Od one izjave koju smo mi imali ovo je za vas, jer se odnosi na tekst predsjednika, a ova „ohridska izjava“, gde piše radni tekst, sačinjeno je na temelju i ovoga, i na temelju sadašnjih dogovora. Molim vas da pogledate i jednu i drugu izjavu, da vidimo koja je prihvatljivija. Ako neko nema tekst, može ga dobiti. Postoji mogućnost da, možda, Janez nema. Prijedlog Službe je paralelno rađen. Ako se slažete, da možda, Vasil da obrazloženje za ovu prvu izjavu, a za ovu drugu, to je od autorskog tima.

ANTON STARI:

Od Ratka Slijepčevića.

STJEPAN MESIĆ:

Reč ima Vasil Tupurkovski.

VASIL TUPURKOVSKI:

Javljam se, jer imam razloga. Ova ohridska izjava predsjednika, što je rekao Stipe, tačno se zasniva na izjavi koju je Predsedništvo usvojilo 18. ovog meseca. U toj izjavi zatraženo je od predsjednika da se priklone opcijama neupotrebe sile i pregovorima. To su dva centralna opredeljenja, ove izjave, uz neka načela koja su prisutna u našim kategorijalnim opredeljenjima za rešavanje jugoslovenske krize. Ta načela su, znači, pored neupotrebe sile u međurepubličkim odnosima rešavanje otvorenih pitanja jugoslovenske krize orijentacijom na pregovore ravnopravnih republika.

Ti su principi sadržani u završnom dokumentu Pariske povelje, Helsinkija, međunarodnog prava i povelje Ujedinjenih nacija. To smo smatrali da ima potpuno eksplicitne garancije za teritorijalni integritet zemlje i republike, kao i za mirne odnose, koje garantuju samoopredeljenje naroda, njihovo pravo da regulišu svoje interese. Sve to standardima koji su validni. Zatim smo se osvrnuli na to što danas, praktično sadrže razgovori, funkcionisanje zemlje u vremenu tromesečnog moratorijuma i početak rada na iznalaženju rešenja za buduće odnose. Tako, to je veoma široka formula. Omogućava dogovor o budućim odnosima i kako ćemo ih regulisati mora se postići. Svejedno kako. Mora se postići forma i model kako će se to obezbeđivati. To je to obrazloženje. Mislili smo da se može naslanjati na izjavu Predsedništva, jer se radi o identičnim interesima. Na bazi neupotrebe sile i pregovora dali smo sadržaj pregovora i neke osnovne principe, odnosno neke osnovne interese demokratski razvoj, poštovanje individualnih i kolektivnih prava i suverena prava, da se samostalno odluči o svojoj sudbini.

Mi smo na Predsedništvu usvojili, time ću ovo završiti, tu našu izjavu jednoglasno. Pokušali smo da je stavimo u kontekst paketa sa odlukom o povlačenju Jugoslovenske narodne armije. U tome je njen značaj. Hvala lepo.

STJEPAN MESIĆ:

Ova druga Ohridska izjava je rad službe, na temelju zaključka, takođe Predsjedništva, da se pripreme materijali. Njih imate ovde u prilogu. Ako je potrebno da u ime autor-skog tima, Slijepčević će reći nešto.

RATKO SLIJEPCHEVIĆ:

Namera je bila da ova izjava bude komplementarna sa izjavom Predsedništva. Ovde je dato samo malo više konkretnih obaveza. Motivisana je sa istim ciljevima.

STJEPAN MESIĆ:

Hvala.

VASIL TUPURKOVSKI:

Podršku izjavi Predsedništva i toj orijentaciji koju je Predsedništvo saopštilo videli ste, odmah su dali i međunarodni faktori. To se tamo sa posebnom pažnjom prati, ali mislim da to nije najbitnije samo, kao uzgred, neka bude, po meni, i Evropska zajednica preko Ministarskog saveta i njenog predsednika iz Stejt Departmenta. Inače, Javnost očekuje nešto tako.

STJEPAN MESIĆ:

Mislim da bi bilo produktivnije da se odlučimo koju izjavu da obrađujemo, pa, onda da ne idemo na dva koloseka. Reč ima Milan Kučan.

MILAN KUČAN:

Predsedniče, hvala ti na pozivu na tome što si nam omogućio da dođemo. Ja iz poziva nisam razumeo da će se donositi izjave ovakve vrste i potpisivati. Mi, to sam ja nekoliko puta ukazivao, imamo po ustavnim uređenjima, svojih republika, vrlo različite pozicije i ovlašćenja. Ja bih mogao prihvatiti, po sadržini ovakvu izjavu, s obzirom na stavove Skupštine Slovenije povodom saglasnosti na Brionsku deklaraciju i posebno izjavu, koja je tom prilikom bila doneta.

Moje razumevanje ove ohridske izjave i onoga što je napisano u toj izjavi Skupština Republike Slovenije dala mi je za pravo da mogu na sebe uzeti odgovornost i staviti svoj potpis pod ovu ohridsku izjavu. Predlažem da to bude ovaj tekst drugi, ali bih imao četiri sugestije. Neću vas zamaratati, neću govoriti o stvarima i ukazivati na ono što se desilo za poslednjih mesec dana.

Prvo, mislim da bi bilo dobro ovu prvu alineju iza naslova „Zajednička izjava“, gde stoji „obavezuju se“, tako sam i vas sve razumeo njegova prva rečenica je bila da je opcija neupotrebe sile da se to, ipak, stavi da se obavezuju kako stoji, i da će da se odriču upotrebe sile u međusobnim odnosima.

Dalje, na drugoj strani kod druge alineje, koja počinje „Insistirace i garantovati na zaštitu univerzalnih prava“, u ovoj ohridskoj izjavi drugoj, za koju sam razumeo da se sa njom složilo Predsedništvo, odnosno članovi Predsedništva, da treba da bude kompatibilna, ova naša izjava. Ovdje stoji, u petom pasusu tekst koji glasi: „Puna ravnopravnost i međusobno poštovanje prava naših naroda da samostalno i suvereno odlučuju o svojoj sudbini i sudbini Jugoslavije, sloboda komuniciranja i povezivanje sa svetom i, sa dostignućima savremene civilizacije“. Mislim, da bi bilo vrlo korisno da u produžetku ove druge alineje ide ovaj tekst.

Treća moja sugestija. U šestoj alineji, koja počinje „intenzivirati pregovore“, a i u trećoj alineji stoji „nastojace da se u svim republikama obezbedi sloboda preduzetništva“,

mislim da je ovde suvišno „u svim republikama“. Treba da stoji da se obezbedi sloboda preduzetništva i dalji tekst kako je napisan. Zatim, u šestoj alineji: „Intenziviraće se pregovori o svim aspektima“, ja bih predložio da umesto „budućnosti Jugoslavije“ stoji: „budućih odnosa između naroda odnosno republika u Jugoslaviji“, zatim, da se stavi formula: „da se polazi od uvažavanja već donetih odluka na temelju prava na samoodređenje“.

U poslednjoj alineji, tekst koji počinje: „zalagaće se da prihvatljiva rešenja za sve republike i narode i narodnosti polaze od“, ja bih rekao: „realnih interesa“, pa onda kako dalje stoji u tekstu: „dostignuća, zajedničkog života“. To su četiri-pet sugestija, koje sam dao. Ja sam uveren da će to poboljšati tekst, a pogotovo bih insistirao na ovom predlogu u šestoj alineji, dakle, „uvažavanje već donetih odluka na temelju prava na samoodređenje“.

STJEPAN MESIĆ:

Hvala. Ko dalje želi reč? Reč ima Franjo Tuđman.

FRANJO TUĐMAN:

Gospodo, meni se čini da oba ova nacrtu izjave, odveć malo uzimaju realnu situaciju u zemlji i polaze od toga, kao da smo na početku međusobnih razgovora i pregovora. Mi, gotovo od istovjetnih polaznih osnova razgovaramo već godinu dana, a za tu godinu dana štošta se desilo, zbililo i danas smo u potpuno različitim okolnostima nego što smo bili prije godinu dana i u različitim okolnostima u pojedinim republikama, što se očitovalo i u tome da sastanak nije, znači, mogao početi u 11 sati, nego u 16 sati.

Za sve vreme tih jednogodišnjih razgovora, mi iz Hrvatske smo predlagali rešenje jugoslavenske krize na osnovama preobražaja sadašnje federacije, sadašnjeg, više nepostojećeg, ustavnog poretka u ugovorni savez suverenih republika, kao suverenih država. Istom, kada to nije postignuto, kada je to ostalo uzaludno, mi smo u Hrvatskoj, u skladu sa dogovorom na sastanku predsjednika, mislim da je to bilo u Kranju, proveli referendum i na temelju tog referenduma 25. prošlog mjeseca donijeli ustavnu odluku o proglašenju suvverenosti i samostalnosti. To je donijela i Slovenija. Međutim, kao što znate, odnosi sadašnjih dokumenata prema te dvije činjenice i stvarnost je potpuno suprotna prema onome što se zbililo sa istovjetnom odlukom u Sloveniji i sa istovjetnom odlukom u Hrvatskoj.

Prema tome, slažem se sa onim što je predsjednik Kučan sada rekao, da treba polaziti od onoga što se već zbililo. Ali, kod toga, uočiti, gospodo, da se sada u Hrvatskoj vodi rat i da je Hrvatska i poslije svega toga što se zbililo, još više ugrožena, nego i prije, pa da su ugroženi i naši daljni pregovori, ukoliko zaista tu ne postignemo jednu prekretnicu.

Ja smatram da u odlukama, koje ćemo danas, ako ćemo ih doneti, treba da se izričito spomene Sporazum sa Evropskom zajednicom i Brionska deklaracija, koja se ovdje na „mala vrata“, usputno spominje kao tromjesečni Moratorij, a zapravo se ne vidi našta se to odnosi. U tom Sporazumu je, sa hrvatske strane prihvaćen, u tom smislu ako se to odnosi na povlačenje JNA u vojarnu u Hrvatskoj. Ja ovdje izričito ponavljam taj zahtjev, da treba doneti odluku o povlačenju JNA u vojarnu jer, sve ono što se zbililo na tlu Hrvatske od 17. kolovoza prošle godine pa do danas, kada su neki predstavnici Armije, svojim postupcima, spriječili da uvedemo pravni poredak u tek narušenom odmetništvu, narušenom pravnom poretku u Kninu, pa do danas, izlazak JNA na teren, bez obzira što to nigdje u odlukama zapovjedništva, Vrhovne komande JNA nije rečeno, ali u praksi se to pretvorilo, najprije u moralnom smislu, a zatim i u materijalnom, i u potpomaganje odmetništva i u omogućavanje obmanjivanja srpskog pučanstva, kako je ugroženo od hrvatske vlasti i kako, na strani odmetništva i četničkog terorizma, stoji i JNA i Srbija.

U vezi s tim, znači, u ime Hrvatske, postavljam zahtjev da se donese odluka o povlačenju JNA u vojarnu i izjavu predstavnika Srbije da prestaje potpomaganje, a ja ću ih danas izneti, ovdje, tog odmetničko-terorističkog pokreta u Hrvatskoj.

Sa svoje strane, preuzimamo punu odgovornost da do krvoprolića neće doći, i sa svoje strane nudimo jugoslavenskoj parlamentarnoj komisiji, nekoj, da nadzire kako se vlada vlast, a ko izaziva nemire, i pozivamo, i sada tražimo da ova grupa promatrača koji su već u Jugoslaviji i Hrvatskoj, da preuzmu tu ulogu. Gospodo, i danas se u Hrvatskoj vodi rat, danas su dva mrtva u Mirkovcima, kraj Vinkovaca, 18 ranjenih i od mitraljeske paljbe iz aviona.

Prema tome, to je stvarnost, to je situacija, i molim da joj pogledamo u oči. Osim toga, već prije ovog sastanka smo razgovarali o tome da je situacija takva da se zaustavlja zračni promet, onih rijetkih turističkih aviona, koji dolaze u ovakvu „gadnu situaciju“. Budući da mnogima nije jasno šta se to u Hrvatskoj zbiva, onda da podsjetimo, od uspostave demokratske vlasti u Hrvatskoj, mi smo, i politički i zakonski, konačno u prosincu, u Ustavu, srpskom pučanstvu ustavno zakonski i u političkim razgovorima nudili sva prava koja se uopće mogu zamisliti i koja postoje u međunarodnim konvencijama za građanska i ljudska prava i prava nacionalnosti šire u drugim državama.

Međutim, bili smo slučajni sa jednom kontinuiranom delatnošću ocenjivanja hrvatske vlasti, prikazivanja demokratske hrvatske vlasti kao ustašoidne, fašističke. U tome su se najpre aktivirali pojedini umirovljeni generali, od Vukomanovića, Uzelca, Nenezića, Pučača, Pekića i tako dalje.

Zatim, dolazili su u Hrvatsku u smislu takve jedne lažne indoktrinacije i funkcioneri iz političkog života Srbije – Petar Škundrić, Radmilović Stanko, Mihalj Kertes, Milan Paroški, Stanko Cvijan, Šešelj Vojislav, Radmilo Bogdanović. Na izričitu intervenciju, odnosno uticaj Radmila Bogdanovića, ministra unutrašnjih poslova, 27 policajaca Srba napušta vukovarsku policijsku stanicu i odlazi u četnički štab u Borovo Selo.

Jasno, posebno se ističu ti izričiti četnički pokreti i pojedinci iz četničkog pokreta i dolaze na teren, kao Vojislav Šešelj, Jovan Ostojić, Mirko Jović i obilaze sva ta sela koja su sada u ustanku u Hrvatskoj i koja dovode do paljenja hrvatskih sela, dovode do toga da je samo u Slavoniji oko četiri tisuće hrvatskih ljudi napustilo svoja ognjišta.

Tu se jasno ide, s jedne strane suverena Jugoslavija, a s druge strane se ide direktno za stvaranjem velike Srbije, sa objašnjavanjem kako Jugoslovenska armija u celini stoji na tome. Jasno, Jugoslovenska armija u celini nikada to nije kazala, ali u pojedinim internim diskusijama, na instrukcijama takvih direktnih smernica bilo je, a pored ovih rezervnih penzioniranih generala, koje sam već spomenuo, a pri čemu se osobito ističu Dušan Pekić, Jovan Kokot, ima niz dokaza o pojedinim časnicima koji se izravno povezuju sa tim pobunjenicima i koji ih snabdevaju oružjem. O tome ćemo izdati čitavu dokumentaciju.

Ovde mogu usput spomenuti: 11.7. a to znači ovog meseca, mlađi oficir Blagojević Ostoja ostavlja minobacače i granate koje su, u nekoliko navrata, korištene za napade na stočnu farmu. Major Čulibrk Jovan, iz Osijeka, ostavlja 22 komada ručnih bacača i 8 beztrajnih topova. Časnik Todorović, zajedno sa potpukovnikom Novakovićem, te Pavlovićem, kao i poručnikom Simićem, ostavlja oružje i vrši obuku na minobacačima u Borovu Selu. Todorović deluje u nabavci 120 mm-skog minobacača koji se sada nalazi u Borovom Selu i kojim gađa. Potpukovnik Novaković, na licu mjesta surađuje sa onim čovekom koji je bio glavni u ubojstvu 12 hrvatskih policajaca, a za kojim je raspisana tjeratica, nekim Markom Vračarevićem. Dostavljaju specijalne pakete sa specijalnom sadržinom. Pukovnik KOS/a Miroslavljević Bane, iz Beograda, konstantno drži na vezi Nikšić Miljenka, iz Slavonske Požege

Za vreme sukoba u Tenju, u kome je izgubilo život pet lica, zastavnik Sladić Petar ostavlja minobacač i veću količinu municije. Prema tome, očito je da se nalaze isprike da se takva suradnja i prikrije od viših zapovedništva. Imamo i snimke gde pojedini zapovednici nisu slušali naređenja generala, nego su nastavili tu saradnju sa odmetnicima.

Od te saradnje, tu je potpukovnik Živko Garevski, na području Baranje sa članovima srpskog četničkog pokreta surađuje Stanković Milo, kapetan. Na području Podravske Slatine tu ulogu vrši kapetan I klase Slobodan Radmilović. Šalju se sustavno manje i veće skupine četnika kao pojedinaca i četničkih odreda pod različitim načinima u Hrvatsku.

Prvu grupu na području Slavonije činili su dobrovoljci iz područja Pančeva, tzv. pančevačka grupa, koja je stigla 30. svibnja, u 17 sati i 15 minuta, u Mirkovce. Grupu je sačinjavalo 15 ljudi. Među njima su utvrđeni Veličković Dušan, komandir iz Pančeva, Slavojević Dragan, iz područja Pančeva, Konstantin Kole, zaposlen, inače iz Pančeva. Drugu grupu dobrovoljaca iz područja Srbije čini novosadska grupa od 25–30 ljudi. Identificirani su Dragojević Stanislav, iz Beograda, Obradović Zoran, Dragoslav Draža, iz Novog Sada, Marković Vladimir iz Araševca, kod Šida, Vezirević Žarko iz Šida, Dejan, iz Novog Sada. U Trpinji boravi grupa od 20-ak lica, na čelu sa Drecunom iz Valjeva. U toj grupi Saša iz Sarajeva, Vasa iz Prigravice, Davor iz Sokolice. U Boboti je takođe grupa od 30-ak dobrovoljaca, dobro naoružanih. Spisak i za njih postoji. Na području Baranje identificirani su članovi četničke organizacije od 23 lica, i to Jeličić Miroslav, Radivoje Vidić, Momčilo Mandić, Đuro.

Svi ti ljudi koji su dolazili bili su upućivani ili pak direktno su dobijali zadatke od takvih ljudi kao što je Kertes Mihalj, Mirko Jović, Brana Crnčević, Lavrenić Milan, Novaković Ljubo, predsednik Skupštine Palanka, Stupar Ranko, Savić Jovan iz Beograda, Šupica Živko iz Novog Sada, predsednik Izvršnog saveta, Dušan Marković, iz nekog srpskog udruženja iz Beograda, i tako dalje, imena i imena. Postoje podaci kako se smenjuju te grupe koje se ubacuju u Hrvatsku planski i preko Dunava, vlakovima i autobusima.

Prema tome, gospodo, u Hrvatskoj se vodi rat, rat kojemu je cilj da se na teritoriji Hrvatske stvori velika Srbija ili pak da se onemogućí pravo hrvatskog naroda na samoodređenje. U svezi s tim, predlažem da bilo kakva izjava na koju bih ja mogao da stavim potpis u ime Hrvatske mora sadržati odluku da se Jugoslavenska armija povuče u vojarne, jer ona ne sprečava nego omogućava, nisam rekao da ona sama provocira, ali je stvorena takva politička psihoza i takva situacija da se iza njezinog zaslona može mobilizirati čak i ono obmanuto srpsko pučanstvo. Armija drži okružene, sa svojim tenkovskim cevima, policijske postaje na Plitvicama i zbog toga je onemogućila bilo kakav turistički promet tamo nakon što smo mi isterali odmetnike koji su tamo rasterali srpsko poduzeće, privredno i turističko.

Armija drži opkoljenu i policijsku postaju u Glini. Armija snabdjeva, a kada kažem armija, to su pojedinci, ali je to situacija, dok je 15. garnizon na području Banije uzimao iz pekarnice 80 kg kruha, sada, kada se pobuna proširila, uzima, naručuje 300 kg i djeli tim pobunjenicima. Prema tome, situacija je takva da se iza armije, pod zaklonom armije širi taj odmetnički pokret koji, samo zahvaljujući toj situaciji, poprimio je tako zabrinjavajuće dimenzije da je to već rat i, s druge strane, da je čitava Jugoslavenska armija dobila u hrvatskom pučanstvu, u hrvatskim ljudima epitet okupatorske armije.

Ako želimo da sprečimo najgore, želimo da se to javno kaže: Jugoslavenska armija se u Hrvatskoj povlači u vojarne, traži se političko rešenje i odnosa srpskog pučanstva sa hrvatskim pučanstvom, sa hrvatskom vlašću u Hrvatskoj, traži se političko rešenje krize u Jugoslaviji. Kod toga, razume se, izričito se pozvati na taj sporazum sa Evropskom zajednicom, sa Brionskom deklaracijom, da se taj sporazum odnosi i na Hrvatsku, gde je to zahtevano da se armija povuče u vojarne i osigurati da se u ta tri meseca nađu politička rešenja da bi smo izbegli sve najgore, što se nadam da svi želimo.

STJEPAN MESIĆ:

Hvala. Ko se dalje javlja za riječ? Ako mogu dodati, služba koja priprema da se u okviru ove izjave nađe i jedna odluka o povratku JNA u vojarne, i druga, političko rešenje

zajedničkog suživota Srba i Hrvata u Hrvatskoj i pozivanje na Brionsku deklaraciju sa predstavnicima EEZ.

FRANJO TUĐMAN:

Razumije se, ono što je Kučan rekao, što se samo po sebi podrazumijeva da se i ovako i nemušto rečeno, da se pođe od toga da je u Hrvatskoj proveden referendum i da je Hrvatska donela Odluku o samostalnosti i suverenosti, ali je spremna, još uvijek da u ta tri mjeseca pregovara o savezu suverenih država sa onim republikama koje to žele.

BORISAV JOVIĆ:

Samo da upozorim. To je prva alineja u nadležnosti Predsedništva SFRJ, a nije predsednika republika, ta o povratku vojske u kasarne.

STJEPAN MESIĆ:

Ovdje se ne donosi odluka, nego izjava predsjednika. Prema tome, ko će šta donijeti, to će ići u proceduru onome ko treba šta donijeti.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Mislim da prvo treba da razmotrimo Predlog izjave koju smo dobili. Vi ste u Predsedništvu već doneli neku Izjavu, ovo je sada ponovo sednica Predsedništva i predsjednika. Čini mi se da bi bilo logično da Izjava bude Predsedništva Jugoslavije i predsjednika, jer bi se time pokazalo da evoluirala jedna pozitivna tendencija postizanja određenih principijelnih dogovora.

Što se tiče same sadržine, smatram da tamo gde se kaže „intenziviraće pregovore o svim aspektima budućnosti Jugoslavije bez ikakvih preduslova na način i na osnovu načela ravnopravnosti i međusobnog uvažavanja i poštovanja principa sadržanih u Završnom dokumentu iz Helsinkija i Pariske povelje“, da bi tu bilo mesto da se kaže „međusobnog uvažavanja i poštovanja ustavnog poretka i institucija Jugoslavije i principa sadržanih u Završnom dokumentu Helsinkija i Pariske povelje“. Jer, ako govorimo o Jugoslaviji i o raspletu jugoslovenske krize, onda smatram da je nezaobilazno, pored načela ravnopravnosti i međusobnog uvažavanja i poštovanja ovih principa koji se odnose na saradnju različitih držanja, izjasniti se za uvažavanje principa i institucija države u kojoj se svi zajedno još uvek nalazimo i čiju krizu nastojimo da rešimo.

Da se odmah izjasnim oko predloga Milana Kučana. Smatram da ovakva izjava ne bi mogla da sadrži stav o uvažavanju, već, umetnuo bih, jednostrano donetih odluka, jer je uvažavanje jednostrano donetih odluka u direktnoj koliziji sa svim našim dosadašnjim dogovorima, a i sa stavom Međunarodne zajednice, na koji se pozivamo.

Prema tome, to je jedno suštinsko pitanje koje se ne može na ovakav način i na mala vrata uvesti u ovu izjavu, bez obzira što je Milan Kučan rekao da on na tome insistira. Što se tiče zalaganja gospodina Tuđmana, moram da kažem da danas svaki građanin Jugoslavije vidi da smo suočeni sa kontinuiranim napadima u Hrvatskoj na srpska naselja i srpsko stanovništvo. Već je veliki broj mrtvih i već imamo oko 40.000 izbeglica, pre svega žene, dece i starih ljudi, u Srbiju.

To su činjenice koje niko ne može ni da opovrgne ni da zanemari. Nema obrnute tendencije da bilo koji građanin hrvatske nacionalnosti ide u izbeglištvo izvan Srbije, što govori o potpuno različitim okolnostima u ove dve republike. Kažem da se broj mrtvih očigledno još uvek ne može ni precizno odrediti, a oko 40.000 izbeglica, pre svega žene i deca, su precizne cifre na osnovu evidencije organa Republike Srbije i o tim napadima i o tom izbeglištvu, može se objaviti, ne jedna, već mnogo i belih i crnih knjiga.

Ako se ovde akti odbrane golog života žena i dece budu tretirali kao četnički napadi na Hrvatsku, onda sigurno da mi nećemo moći da dođemo do koliko-toliko konstruktivnih

rešenja, a pogotovo ne da učinimo neke konstruktivne korake u pravcu do koga bi trebalo, prema cilju, do koga bi trebalo da nam je pre svega stalo, a to je da se osigura mir.

Mislim da bi sadržina ovog našeg razgovora, ovog našeg sastajanja uopšte trebalo pre svega da bude, da sačuvamo mir i da onda u uslovima mira pokušamo da nađemo sva ova druga rešenja, a onda u tim uslovima da sačuvamo legalitet institucija i da vidimo na koji način se kriza može rasplesti. Nema nikakvih četničkih formacija u Srbiji, pa prema tome one ne mogu ni prelaziti, pošto ne postoje, niti delovati u Hrvatskoj, na način na koji to kaže Franjo Tuđman.

Mislim da bi se neizostavno morali prekinuti napadi na srpsko stanovništvo u Hrvatskoj i to odmah i mi smatramo da je to pre svega odgovornost Predsedništva Jugoslavije. Smatram da mirno razrešenje krize je moguće obezbediti samo ako se u ovom postavljenom periodu, o kome govorimo, dakle odmah, potpuno i bezuslovno obezbedi prekid svakog oblika upotrebe sile i oružja protiv Jugoslovenske narodne armije i protiv delova srpskog stanovništva, odnosno srpskog naroda i izvrši potpuna demilitarizacija, odnosno razoružavanje svih formacija, izuzev policijskih snaga na nivou potrebe za njihove redovne zadatke.

Naglašavam da smatram da ovo treba da bude isključivi i hitan zadatak Predsedništva SFRJ, za koje ono mora i može da upotrebi sva sredstva. Dakle, ako obezbedimo mir, želim da po ko zna koji put kažem naš stav da demokratsko i legalno rešenje krize možemo postići i obezbediti samo ako se u postavljenom periodu hitno dopuniti Ustav Jugoslavije, tako da se donošenjem ili ustavnog zakona ili dopunom Ustava, uredi način ostvarivanje neprikosnovenog prava jugoslovenskih naroda na samoopredeljenje i uključi pravo na otcepljenje utvrđeno u prvom odeljku Osnovnih načela Ustava SFRJ.

Smatram da u ovom periodu treba obezbediti, pre svega, uslove za mirno, demokratsko i legalno rešenje krize i da, pri tom, treba polaziti od jasno definisanih i legitimisanih političkih stavova koji su do sada izneti u svim republikama, a ne da sada kao da se ništa nije događalo proteklih godinu dana ignorisanje ovih višemesečnih političkih delatnosti i sadašnjeg stanja ponovo otvaraju ista pitanja i vodi rasprava kao da se u međuvremenu ništa nije dogodilo.

Dakle, vraćam pitanje na ta dva glavna, zbog kojih smatram da smo se i sastali. To je, prvo, obezbediti mir i, drugo obezbediti legalitet. U to drugo ubrajam i ove predloge koje je dalo Savezno izvršno veće i pitanja koja se tome još mogu pridodati, ali na prvo mesto, svakako, stavljam uređivanje legalnog okvira za ostvarivanje neprikosnovenog prava jugoslovenskih naroda na samoopredeljenje, uključiv i pravo na otcepljenje koje je utvrđeno u Ustavu Jugoslavije.

STJEPAN MESIĆ:

Hvala. Ko dalje želi riječ? Dok se neko ne pripremi za raspravu, postavio bih nekoliko pitanja. Njih sam postavljao i na sjednicama Predsedništva budući da se ovde dosta poziva na uspostavu funkcioniranja institucija sistema. Mene interesira, budući da je ovdje savezni sekretar za unutrašnje poslove i za narodnu obranu, da vidimo kako se zamišlja uspostava i funkcioniranje sistema i pravne države, na nekoliko primjera. Ako u Pakracu naoružana grupa, nelegalna i nelegitimna, napadne policijsku stanicu, zauzme policijsku stanicu razoruža i pohapsi policajce šta treba da napravi Ministarstvo unutrašnjih poslova: da li to sada znači da funkcionira pravna država, da uljezi ostanu u policijskoj stanici, ili ih mora izbaciti vani, da bi sistem funkcionirao? Kao što znate Ministarstvo unutrašnjih poslova je poslalo svoju jedinicu, razoružalo uljeze i uspostavilo pravno stanje. Armija je došla i rastavila, kako se to popularno kaže, „zavađene strane“. Koje su tu zavađene strane?

Na Plitvičkim jezerima dolazi grupa više od stotinu naoružanih ljudi iz Knina, rastjera radnu organizaciju, njenu upravu i svih dvije tisuće radnika, od kojih su preko devedeset posto Srbi i uspostavi nekakvu odmetničku postaju. Šta treba da napravi Ministarstvo

unutrašnjih poslova: ostaviti da nekakvi odmetnici rastjeruju organizaciju, da hapse ljude ili da uspostavi pravni režim? Ministarstvo je poslalo specijalnu jedinicu koja je razjuri-la ove uljeze i omogućila da poduzeće može funkcionirati. Ali, pojavljuje se JNA koja opet razdvaja zaraćene strane. Poduzeće ni sada ne funkcionira, i ako svi plaćemo za devizama.

Ili, uzmimo primjer u Glini. Grupa naoružanih ljudi, ako vam ne odgovara reč „od-metnika“ ili „četnika“, napada policijsku stanicu u kojoj se nalazi devedeset posto policajaca srpske nacionalnosti. Oni odoljevaju i obrane policijsku stanicu. Ali, u okruženju su i Ministarstvo unutrašnjih poslova šalje svoju jedinicu koja oslobađa policajce, ali šesnaest je uhapšeno, oteto kao u Bejrutu i odvedeno na nepoznato mjesto. Šta je sada funkcioniranje pravnog sistema na kojeg se poziva gospodin Milošević – da li ostavljanje ovih četnika u toj policijskoj stanici ili je dužnost Ministarstva unutrašnjih poslova da uspostavi funkcioniranje sistema? Da li je to sukob nacionalnih grupa, kada su i na jednoj i na drugoj strani Srbi? I policajci su Srbi jer devedeset posto u policijskoj stanici Glina bili su Srbi. Opet se pojavljuje armija koja tenkovima opkoljava policijsku stanicu.

Bilo je puno problema da se policajcima doveze i hrana, a da i ne govorimo koji su problemi sa promjenom sastava kada ljudi odlaze, kada se dočekuju na cesti, mitraljiraju i ubijaju. Da li je funkcioniranje sistema kada se na organiziran način napadne desetak policijskih stanica u Hrvatskoj i kada se otima oružje iz policijskih stanica i kada se javno obznani da se ne priznaje legitimitet hrvatske vlasti, i kada isti ti odmetnici, s oružjem, dolaze u svoje općine, smenjuju bez ikakvog zakona predsjednike općina, predsjednike izvršnih vijeća i uspostavljaju nelegalnu vlast.

FRANJO TUĐMAN:
Srpske nacionalnosti.

STJEPAN MESIĆ:

Svi su oni srpske nacionalnosti. Mene interesira: koja je to legitimna vlast? Da li ona koju priželjkuje gospodin Milošević u Hrvatskoj, ili je to uspostavljena vlast u Hrvatskoj na legalnim izborima? O tome šta će biti na drugim izborima, pokazaće izbori. Ali, mi ne možemo mijenjati izbornu odluku biračkog tijela Republike Hrvatske. Prema tome, ako se pozivamo na legalnost i ako se pozivamo na funkcioniranje institucija sistema, onda, molim da se to shvati da vrijedi i za Hrvatsku, jer ne vidim nigdje gdje bi to prošlo, posebno, recimo, na Kosovu.

Da li neko od nas, ovdje prisutan, može zamisliti da se okupira jedna policijska stanica, izbace Srbi iz policijskih stanica na Kosovu i dovedu Albanci, da to srpska vlast tolerira gdje je 90% Albanaca? Isto tako, da li je moguće da u jednoj radnoj organizaciji na Kosovu takođe dođe nekakva grupa naoružanih Albanaca i rastjera upravu koja je srpska? Da li je moguće da u jednoj općini u Srbiji, dođe naoružana grupa s oružjem u ruci, smjeni predsjednika općine, predsjednika izvršnog vijeća i dovede nekakve grupe iza kojih nitko ne stoji, osim oružja u golim rukama tog „napaćenog naroda“? Ovdje se poziva i na goloruko srpsko stanovništvo.

Na Plitvicama je samo iz golih ruku tog „napaćenog stanovništva“, oteto 16 mitraljeza. Interesantno je i ovde, mislim da ste svi slušali, o koliko minobacača i teških mitraljeza se radi, o kolikim mitraljiranjima iz aviona, jedino ako ne uzimamo da su lovački avioni isto nabavljeni u trgovini lovačkog oružja, a da ne govorimo o svim ovim bacačima, koji imaju svoje brojeve. Oni nam stoje na raspolaganju, možete ih vidjeti, pa da vidimo da li je to oružje nađeno, kupljeno ili je to netko sustavno radio da bi, upravo, napravio ovo što se sada događa, da bi iseljavao Srbe i da bi pokazao, tim iseljavanjem, da su oni ugroženi na jedan umjetan način.

Ako ti napraviš situaciju da je ona neizdrživa za život, a zato što ti napadaš, onda ti kažeš: kriv je onaj koji se brani, jedino ako mi ne mislimo da ne govorimo istim jezikom, da

ne razumijemo o čemu se radi. Ovo sam rekao kao upozorenje, jer to tvrdim na sijaset sjednica Predsedništva da u Hrvatskoj nema sukoba između Srba i Hrvata. Postoji sukob između militantnih grupa koje napadaju hrvatsku vlast i postoji, u tim grupama, čvrsto organizirano, dobro instruirano jezgro koje dolazi iz Srbije, dobro naoružano i dobro finansirano.

U Kninu imate pet grupa: „kneževići“, „martićevci“, ne znam kako se sve zovu, „Božur“, „Bjeli orao“, „Dušan Silni“. Svako ima svoj izvor finansiranja, ali svi rade uporno na jednom poslu – na destabilizaciji Hrvatske i onemogućavanju bilo kakve komunikacije između Srba i Hrvata. Ima riječ Jugoslav Kostić.

JUGOSLAV KOSTIĆ:

Hteo bih da kažem da, evo, već godinu dana ponavljamo istu priču. Taman napravimo neki pomak, donesemo neku odluku, dobijemo malo poverenja u tom narodu, da bi, onda, na sledećoj sednici to sve „devalvirali“.

Svedoci smo koliko smo napora učinili na ovoj sednici Predsedništva, kada smo, ipak, uspeli da ovu Deklaraciju o miru, zajednički donosimo, jednoglasno, i kada smo zaključili da treba da učinimo napora da zajedno sa predsednicima republika, odnosno predsednicima predsedništava to zajedno potvrdimo i da ovim građanima vratimo veru, da u ova naredna tri meseca učinimo sve i da se kao ljudi razidemo jer drugog nema. Nemojmo da se zanosimo da možemo više ovako živeti. Nema smisla, predsedniče, ograđivati se od tih izraza, jer smo se sto puta „ogradili“. Ali, moramo da činimo sve i da pokušamo, ako je ikako moguće, neka rešenja koja će nam omogućiti da se na što mirniji način, bez velikih svađa i tuča, razreši ova naša sudbina.

Sećam se onih sednica kada smo bili na ivici toga da se razidemo, pa je Kiro Gligorov govorio i ipak smo dolazili do nekakvih rešenja. Ovako kako je počelo, bojim se da ćemo još više navući gnev građana, za ovoliki put i ovolike troškove, što smo se našli ovde. Ali, ako nađemo mogućnosti da se zajednički dogovorimo šta je to što treba učiniti, tu nema velike „filozofije“, to je da obezbedimo da se ne „tučemo“, a da se u tom nekom uvažavanju, kao ljudi, bez obzira da li je Srbin, Hrvat, ili neko drugi, dogovorimo pod hitno šta treba da radimo. Mislim da za razgovore više nema potrebe, jer više od godinu dana smo razgovarali. Imali smo sve moguće varijante pred sobom i sada bi trebalo, imamo dosta predloga od pametnih ljudi šta treba pod hitno učiniti u Skupštini SFRJ, dok ona postoji, od onih delova koji žele Jugoslaviju i da napravimo neke akte, da se razidemo ili da živimo zajedno. Ali, ovako tretirati ceo jedan narod i govoriti da se građani sami iseljavaju da bi napravili privid, mislim da je to apsolutno neprihvatljivo iz prostog razloga što izjave koje daju građani, na primer, u međunarodnom vozu, i vi, kao prvi ljudi u Republici Hrvatskoj, vidite kako se ponašaju sprovodnici tog voza.

No, da ne zaoštravamo situaciju, ako je moguće da se dogovorimo i da večeras napravimo ovaj zajednički akt, s obzirom da su na sednici Predsedništva usvojili, danas su ovde dva teksta, u suštini jedno te isto, ipak, mislim da je ovaj tekst Stručne službe prikladniji, s tim što bi u ovoj zadnjoj alineji trebalo da stoji da je to zajednička izjava Predsedništva i predsednika republika, odnosno predsednika predsedništava.

Onda, kada to usvojimo, idemo na donošenje onih akata u Skupštini SFRJ, da iskoristimo sve moguće eksperte i pravnike, da donesemo na kraju neke akte i da vidimo da li možemo zajedno, ili ne. Jer, ovako je, zaista, neizdrživo. Toliko.

STJEPAN MESIĆ:

Hvala. Imao bih jednu repliku, mislim da Jugoslav nije čuo da je predsednik Tuđman predložio da se pošalje, u sve te općine, u kojima su krizna žarišta, ili delegacije Parlamenta Jugoslavije, ili svih parlamenata jugoslavenskih republika, odnosno međunarodna komisija. Hrvatska nema ništa protiv toga da Međunarodna komisija to obiđe i da utvrdi

činjenično stanje, da se vidi tamo ko je s oružjem u ruci i šta se ustvari poduzima, koje su to ambicije. Branko Kostić ima riječ.

BRANKO KOSTIĆ:

Zamolio bih da se vratimo na tekstove izjave, da se sada ne otvara priča koja se na mnogim sjednicama ponavlja. Jer, na ovo o čemu je govorio gospodin Tuđman ili gospodin Mesić, mogu se vrlo lako postavljati pitanja a šta je to i koji su to elementi koji, odjedanput, taj srpski narod na području Hrvatske napraviše terorističkim, četničkim, banditskim. Mislim da je najveća tragedija u tome. Ukoliko hrvatske vlasti ne shvate da je taj narod, na ovom uređenju hrvatske države, izgubio mnogo toga što je do juče imao, onda očigledno nema alternative u traženju izlaska iz krize. Onda se to mora rešavati oružjem. Sve dok se to ne shvati i ovi razgovori ovde mogu biti razgovori „gluvih“. Mislim da smo mi našom poslednjom odlukom Predsedništva o teritorijalnom razmještanju jedinica JNA, stacioniranih na području Slovenije pokazali, i slovenačkom narodu i slovenačkom rukovodstvu, a takođe, i hrvatskom narodu i hrvatskom rukovodstvu i svim drugim narodima i rukovodstvima, da niko od nas nema ni želju ni nameru, ni da putem Armije, ni putem sile nameće volju, bilo kom narodu u njegovom budućem životu.

Da smo imali takvih namera onda bi se, verovatno, prije opredelili da tu raspoloživu snagu upotrebimo u Sloveniji, nego što smo se opredelili da donesemo odluku o izmještanju tih jedinica, o vraćanju jednog međusobnog povjerenja, smanjenju zategnutosti i o stvaranju uslova da na miran način izađemo iz ove krize.

Zbog toga, ja, insistiram i molim da, ako možemo, da se vratimo tekstu ove izjave. Mi smo, praktično izjavu slične sadržine na Predsjedništvu usvojili jednoglasno. Naravno nije bitno, samo usvojiti izjavu, nego je bitno da zauzmemo opredeljenja da na miran način pokušamo izaći iz ove krize. Moram da skrenem pažnju, ako hoćemo da se pozivamo na Brionsku deklaraciju, ako hoćemo da tražimo rešenje za mir, na miran i sporazuman način, onda se ne može ni na koji način insistirati da, u ovoj i u ovakvoj izjavi nalaze mjesto jednostrano donijeta akta od strane pojedinih rukovodstava u pojedinim republikama.

Brionska deklaracija, koliko je meni poznato, polazi od vraćanja stanja na prije 25. juna, polazi od poštovanja ustavnog sistema zemlje, a u međuvremenu, su potekle inicijative, koje idu za tim da uz ove mirovne napore i naše, i uz asistenciju Međunarodne zajednice, povučemo poteze i stvorimo ustavne okvire da se na miran način, o budućem životu dogovorimo. To bi, verovatno, podrazumevalo da se u jednom, najkraćem, mogućem roku raspišu višestranački parlamentarni izbori, da se konstituiše Savezno vijeće, da se donese ustavni zakon, koji će utvrditi okvire i mogućnosti za izjašnjavanje i opredeljenje svakog naroda. A to se ne može uraditi ni za dan, ni za dva. Prema nekim mojim procenama za to treba najmanje 60 dana, da bi se takav jedan postupak i proveo i stvorili ustavni okviri da se na miran način dođe do konačnog dogovora, makar rezultati tog zajedničkog dogovora značili da nam je zajedničkog života dosta, ali, ako je tako, onda je bolje da to uradimo na miran način, nego da se međusobno „tamanimo“ da bismo opet sjeli poslije i razgovarali i živjeli jedni pored drugih. Toliko.

STJEPAN MESIĆ:

Hvala. Reč ima drug Jović.

BORISAV JOVIĆ:

Mislim da je ovaj napor za novu izjavu, možda, uzaludan. Lično mislim da bi bilo dovoljno, s obzirom na to da je našim građanima previše izjava i deklaracija, da postignemo da se predsednici republika i predsednici predsedništava republika pridruže izjavi, koju smo mi već dali. Mi smo njih i pozvali da se njoj pridruže. Svako njeno „slifovanje“ i doterivanje moglo bi literalno da bude važno, ali za stvarno značenje više je važno da li hoćemo da se potrudimo da se posvetimo miru, ili nećemo.

Zbog toga, mislim da je to naj praktičnije da, ako ima volje, se jednostavno pridružimo tome, a ako nema onda da radimo praktične stvari. Naravno, ja nemam ništa protiv da se potpiše i posebna izjava, ali, vidim, kako je pošlo mogli bismo jako mnogo utrošiti vremena, a da ništa ne uradimo.

Drugo, mislim da, ipak smešno deluje tvrdnja da se u Hrvatskoj Srbi tuku sa Srbima, i, maltene da beže sami od sebe. Bilo kako da je to stanje je nastalo od kada je nova vlast u Hrvatskoj, od kada je nastupilo novo hrvatsko rukovodstvo i ipak, bi bilo najsigurnije i najbolje da se već jednom prihvati to što je Predsedništvo Jugoslavije još pre godinu dana i više zaključilo da se izuče uzroci, zbog čega nastaju takva uznemiravanja i takvi sukobi. Ja lično mislim da bez prestanka jurišanja na srpska naselja od strane hrvatske policije, redarstvenika i drugih oružanih sastava neće biti mira. To je minimum, koji bi trebalo danas obezbediti da bi mir mogao da funkcioniše.

Što se, eventualnog, povlačenja JNA u kasarne tiče, za to bi bilo potrebno izvršiti razoružanje svih sastava iznad redovno potrebne milicije, koja je ranije bila i, koja može da ostane pre ovog naoružanja, da se prestanu napadi na srpska naselja i da se poštuje pravo srpskog naroda na samoopredeljenje, da se može slobodnom voljom izjasniti, s obzirom da se Hrvatska izjasnila za suverenu i samostalnu državu, da se taj narod izjasni slobodno i svoje pravo da ostvari demokratskim i legalnim putem. Ako bi se ti uslovi prihvatili, i sproveli, mislim da ne bi bilo nikakvih problema da se JNA povuče u kasarne.

Što se moje procene tiče baš zbog toga što smo do sada išli pogrešnim putem nalazimo se tamo gde smo bili pre godinu dana. A pre godinu dana je naše Predsedništvo predložilo Skupštini Jugoslavije da se donesu ustavna akta o samoopredeljenju i otcepljenju i Zakon o razgraničenju za one, koji odluče da stvaraju samostalne i suverene države, da se pristupi izradi Ustava Jugoslavije, za one koji žele da ostanu u Jugoslaviji.

Mislim da se danas, apsolutno, ništa ne razlikujemo, izuzev, u jednoj stvari što imamo ratno stanje u zemlji, a pre toga smo imali procenu da će do tog stanja doći. Mislim da, i danas, iako imamo ratno stanje u zemlji možemo da izađemo iz situacije, ako priđemo na racionalan način, a to je da odmah pokrenemo ova dva pitanja, koja je trebalo pokrenuti još početkom prošle godine i da svakom stavimo u mogućnost da se opredeli za jedno, ili za drugo. Ukoliko mi ni danas to nećemo da uradimo i tako da priđemo, ništa nema od naših izjava o miru. Po mom mišljenju, to su mrtva slova na papiru, koja će samo, možda, zavara-vati nekoga od nas ovde, ali i to ne verujem, a narod ni u kom slučaju nećete.

STJEPAN MESIĆ:

Reč ima Milan Kučan.

MILAN KUČAN:

Imam jedno pitanje. Početni predlog dr Jovića da bi se predsednici pridružili izjavi Predsedništva. Ne znam koja je to izjava, je li to taj kraći tekst?

BORISAV JOVIĆ:

Ona je objavljena, ja je sada nemam, možda služba da nam je da, da je pogledamo.

MILAN KUČAN:

To bi bilo dobro da vidimo. Je li to ona sa kraćim tekstom? Onda bi je trebalo ispraviti, jer se tu govori ponovo o predsednicima. Možda je, ipak to najracionalnije.

STJEPAN MESIĆ:

Reč ima dr Tuđman.

FRANJO TUĐMAN:

Imam dve-tri zamerke. Pre svega, mislim da gospodin Kostić ne tumači ispravno sporazum sa Evropskom zajednicom i Brionsku deklaraciju, barem ne onako, kako smo je

mi u Hrvatskoj shvatili, a čini mi se i u Sloveniji. Smisao Sporazuma sa Evropskom zajednicom, prihvaćanje promatrača i u Brionskoj deklaraciji o tome ne da se ukinu odluke, koje su donešene 25. juna i do 25. juna, nego da se obustavi daljna njihova provedba. To je prvo.

Drugo, gospodin Kostić je kazao jednu veliku istinu, da je srpski narod u Hrvatskoj izgubio mnogo toga što je imao sa uspostavom nove demokratske vlasti u Hrvatskoj. No, gospodo, što je to izgubio? Izgubio je samo jedno nemoguće stanje za hrvatski narod. Srba je bilo u Hrvatskoj vlasti 70% u policiji, a ima ga 12% u pučanstvu. Odnosi u Hrvatskoj su bili takvi da je od sedam urednika na televiziji, bilo 6,5 Srba, jer je sedmi bio poluhrvat, polusrbini, a drugi sve Srbi.

Odnosi u Hrvatskoj su bili takvi, gospodo, da je u Poslovodnom odboru Elektropriprede Hrvatske od pet najodgovornijih ljudi bila su tri Srbina, jedan Musliman, koji se potpisivao ćirilicom i jedan Hrvat, njihov poslušnik. Odnosi su bili takvi da su imali, u toj razmeri, 50–90%, a negde i 100%, sva važna mjesta u financijama, SDK.

Gospodo, uspostavom demokratske vlasti, to stanje, koje je bilo neizdrživo, menjali smo veoma, veoma obzirno i, ni iz daleka, ni u jednoj od tih službi, nismo doveli do proporcionalnosti onakva kakva jeste u pučanstvu. Gospodin Mesić vam je iznosio sada primjere, ta policija u Glini, koju su napali, bila je 90% sastavljena od Srba, i u svim drugim mjestima od Knina do Obrovca, Benkovca. Na izborima su izabrani Srbi, predsjednici opštinskih skupština, vijeća.

Prema tome, išlo se sa jednom, znači, koncepcijom protiv nove demokratske vlasti u Hrvatskoj, proglašavala se ta vlast ustašoidna, ustaška, fašistička, a ponavljao sam, na ovom Predsjedništvu, u toj novoj hrvatskoj vlasti, osobito na vrhu, ono što je određivalo njezinu politiku, bilo je više sudionika antifašističke borbe, antifašističkog narodnooslobodilačkog rata, pripadnika Titove vojske, prvoboraca, nego li u svim drugim sadašnjim vodstvima pojedinih republika. Išlo se sa koncepcijom stvaranja velike Srbije. Pisalo se po hrvatskim mjestima „to je Srbija“. Prema tome, to je stvarnost koja je dovela do toga. Znači, nemirenje sa demokratskom vlašću Hrvatske, ne mirenje čak ni sa idejom opstrojnosti, a kamo li suverene i samostalne Republike Hrvatske. Nasuprot tome, mi smo ustrajno, čak i protiv volje, moram i to spomenuti, većine hrvatskog pučanstva, predlagali razborito rešenje u interesu i hrvatskog i srpskog pučanstva u Hrvatskoj i u interesu bitnog pitanja uopće Hrvatske i Srbije u tom dijelu Evrope.

Prema tome, tu je problem, a sve ovo, ja bih zaista želio znati gdje je tih 40 tisuća žena i djece, gdje su oni smješteni. Ja znam za četiri tisuće na jednom mjesecu i za dvije tisuće na drugom hrvatskih, koji su izbegli. Zanimalo bi me gdje su? Ja znam da je umetno izazvano to iseljavanje, ali da je 40 tisuća, zaista bi me zanimalo da se to utvrdi. Ali, ponavljam, ono što je i Mesić podsjetio, da smo spremni na svaku interparlamentarnu i jugoslavensku i međunarodnu. Budite uvjereni, bude li se zaoštravalo, zaista ćemo se obratiti, ne samo Evropskoj zajednici i mehanizmu KEBS/a, nego i Ujedinjenim Nacijama, da se te istine utvrde. A, uveren sam, a mislim da i vi morate voditi računa svi o tome, da Jugoslavija i Hrvatska nije neko „zabito“ mjesto, ne znam gdje, u Aziji ili Africi, da bi se mogla provoditi samovolja, da će svijet pokazati i interesa, pa i onemogućiti takva nasilja, koja su usmjerena protiv hrvatskog naroda.

Sada još nešto, gospodine Joviću, hrvatski narod je proveo referendum po zaključku zajedničkom, ovdje, na sjednicama predsjednika. U tom referendumu je sudjelovalo preko polovice srpskog pučanstva za koju Vi tvrdite da je ugrožena. I ima, iz tih kriznih područja, iz Knina, iz Knina je došlo, vi možete zamisliti, iz Knina je 60 građana meni uputilo pismo, srpske nacionalnosti, koji kažu „oslobodite nas tog četničkog terorizma“. Sada se, ovih dana, sakupilo u Lipiku 70 srpskih intelektualaca, profesora, traže razgovore i traže rešenja.

BORISAV JOVIĆ:

Utoliko pre, dajte im da se izjasne.

FRANJO TUĐMAN:

Gospodine Joviću, zapitajte se sa kakvim granicama je Hrvatska ušla u zajedničku državu. Kojoj to logici Vi tražite, zato što Srba ima 12% u Republici Hrvatskoj da taj teritorij bude sastavni dio Srbije?

BORISAV JOVIĆ:

To mi ne tražimo. Nikada to nismo tražili.

FRANJO TUĐMAN:

U svim tim kriznim područjima, u kojima je izazvana ta odmjnetničko-teroristička djelatnost, živi 20–25% Srba u Hrvatskoj. A šta je sa drugima? Prema tome, ne može se razgovarati o tome da se povjesno, uvijek, samo i isključivo hrvatska zemlja, krajevi koji su pripadali kraljevstvu hrvatskome, krajevi koji nikada nisu pripali Srbiji, da sada uđu u vaš ili ne znam čiji plan stvaranja velike Srbije.

Kako se pri tome vi ne upitate, znači, da vi tražite da na tom području, gdje živi 84 tisuće Srba, da tražite njihovo izdvajanje, a ne upitate se, kada ukidate autonomna, građanska, ljudska i ne znam kakva kulturna prava, dva milijuna Albanaca. Koji su to kriteriji? Prema tome, ne može biti govora i ne može se tražiti rešenje na toj crti, i to bih vas molio da se shvati, da se, znači, ima plan da se iz teritorija Hrvatske stvara velika Srbija, tim više što to nisu nekakvi periferni krajevi, nego je Knin, koji je na takvom geopolitičkom položaju da on razdvaja dalmatinsku od kopnene Hrvatske, sjevernu od južne Hrvatske.

Prema tome, sve to, kada bi bilo nekakvog drugog razloga, opravdanog, a podsjetiću vas da je u tom Kninu, pa čak i do Drugog svjetskog rata, bila većina hrvatskog pučanstva, pa je, znači, jednom politikom, onom što je Kostić rekao, da su Srbi izgubili i dovedeni da budu tamo većina, i da se osloncem, znači, na Srbiju, na veliko-srpske planove, pa osloncem i na djelove, znači, Armije i na pojedince u Armiji, ne mislim na cjelinu Armije, dovedi do toga da postavljaju takve, ne samo za Hrvatsku, nego budite uvjereni za čitav demokratski svijet, neprihvatljive. Prema tome, budimo realni.

BORISAV JOVIĆ:

Samoopredeljenje nije ni moja ni vaša volja, nego njihovo pravo. Prema tome, tu mi nemamo šta da raspravljamo. Dok god im to pravo ne date, imaćete i situaciju kakva je.

STJEPAN MESIĆ:

Ako ih budete naoružavali, jasno.

FRANJO TUĐMAN:

Da, ponekad, kao da ne govorimo istim jezikom, ili, kao što je rekao Jugoslav Kostić „razgovor gluhih“, a rekao je jednu rečenicu, koja je, mislim ispravna da iz svega toga izvučemo zaključke i da se, kao ljudi razidemo, da ne izazove i do krvoprolića i rat, koji ne može svršiti korisno ni za srpski narod u Hrvatskoj, ni za Hrvatsku, jer će i Hrvatskoj nanijeti štete, niti za Srbiju, u cjelini nije ni za koga dobro.

BORISAV JOVIĆ:

Izvinjavam se, Stipe, da kažem, došli smo mi na ključno pitanje da li se priznaje pravo na samoopredeljenje naroda. Ako se ne priznaje, onda ne vidim kako mi možemo da razgovaramo uopšte o istoj stajnoj tački, za rešenje krize.

STJEPAN MESIĆ:

Srbi su se izjasnili, Boro, u Hrvatskoj. Referendum je proveden i nema ništa nejasno. Još jedino ostaje da u Srbiji provedete referendum.

BORISAV JOVIĆ:

Tu onda više ništa ne možemo. Tražiće da predsednici prihvate, da sada izjave da su je prihvatili i gotovo.

MILAN KUČAN:

Dobio sam tu izjavu Predsedništva, pa bi možda bilo najracionalnije da ovo što nam je od strane Bore Jovića ponuđeno prihvatimo. Naravno, to ne znači da su sve razlike, koje su se ovde otvorile, time prevaziđene, nego u interesu mira i poziva na mir. Na kraju, imali ste sednicu, sastanak danas sa nama i mi to možemo da kažemo.

No, bilo bi potrebno da znamo da su sve te razlike ostale i dalje. Morali bi smo to danas dogovoriti, mislim da je to tačka 3, ako sam te dobro razumeo, kako ćemo o tim bitnim stvarima diskutirati. Saglasan sam ovde sa jednom rečenicom Slobodana Miloševića: „Kao da se ništa nije desilo“.

Desile su se mnoge stvari, ali izgleda da on to ne uvažava, a to su vrlo bitne stvari. Po onome što suštinski te stvari koje su se desile znače, mislim da je pametno uzeti kao polazište ono što kaže i predlaže, ono za šta se zalaže, a to čujem drugi put, Jugoslav Kostić, da se razidemo kao ljudi, ako je to moguće. Ja, još uvek, verujem da je moguće. Zato bih hteo reći da dve stvari iz diskusije Slobodana Miloševića nikako nisu logične.

Prvo, njegovo preskakanje Brionske deklaracije i tumačenje, ali ne samo njegovo, nego i Branka Kostića, pre svega. Značaj Brionske deklaracije znaju svi koji su sa nama bili u kontaktu. U ime 12-orice i trojke niko nije osporavao legitimno i legalno donetu odluku Slovenije koja se temelji na pravu samoopredeljenja. Tražili su suspenziju za tri meseca implementacije, a kako je to zamišljeno vidi se u Aneksu 1. Brionske deklaracije. Mi smo se obavezali da dalje korake, od onih koji su dati u Aneksu 1, nećemo raditi i da ćemo ozbiljno razgovarati o stvaranju situacije, kada bi to moglo da bude urađeno, ono što je bilo 25. juna ove godine, ponovo ne unilateralnim aktom, nego dogovorom i postepeno, onako kako je to bilo predloženo. Neću vas zamarati zašto je to bilo unilateralnim aktom, sve skupštine vaših republika to imaju napisano, a 25. juna ove godine je to bilo rečeno, jer šest meseci do tih pravih razgovora i pregovora nije došlo. Ali, ne bih želeo time da vam oduzimam vreme.

Želeo bih da ovo bude malo jasnije. Ako je u pitanju međunarodni faktor i on ne vodi u pitanje odluke od 25. juna ove godine, ni Hrvatske ni Slovenije, nego traži suspenziju implementacije tih odluka da bi smo u tom vremenu našli rešenja za mirno ostvarenje tih odluka i za utvrđivanje interesa za takav i drukčiji oblik zajedničkog života ili suživota, kako se dogovorimo. Taj predlog Jugoslava Kostića upravo to uključuje. Ako se razidemo kao ljudi, onda ćemo, na toj osnovi, moći na realnim interesima da sarađujemo i dalje, a ako ne onda će to biti vrlo otežano.

Drugo, oko uspostavljanja pravnog stanja izbora i ustavnog zakona kojim bi se utvrdio način realizacije prava na samoopredeljenje. To je nerealno. Izgubićemo mnogo vremena, a neće dati rezultate. Jugoslavija nije nastala, ni prva ni druga, ustavnim putem, nego političkim dogovorom. Mi se moramo na politički način dogovoriti, a onda to možemo pretvoriti u pravni akt. Da li će to biti sporazum, dogovor ili će to biti ustavni zakon, za koji je ne vidim pravni smisao da bi smo morali čitavu proceduru onako kako je to propisano, nego je važno da li smo u stanju da dođemo do političkog dogovora. Pravna sankcija je onda vrlo malo važna. Ali, važne su posledice iz tog političkog dogovora koji pravno mora biti reguliran. Ali, da bi se utvrdili pravni načini za utvrđivanje prava na samoopredeljenje, to je čisto gubljenje i vremena i napora, umesto toga da razgovaramo o pravih pitanjima, a to je što hoćemo, što možemo, što nam je u interesu i što traže od nas građani naših republika.

Tako bi ovo ponovo vraćanje na nekoliko puta ponovljene diskusije oko uvažavanja Ustava, kada je činjenica da imamo šest-sedam pravnih sistema koji su vrlo malo kompatibilni. Da li će se sada suspendirati svi ustavi i sve odluke, pa i ove slovenačke, a da ne govorimo o Ustavu Srbije i Ustavu Hrvatske, a donekle sada i Ustavu Makedonije.

Dakle, moj je predlog da ako polazimo od toga da je u ovom trenutku najvažniji mir i ako mislite da je Predsedništvo nadležno za dogovor o povlačenje armije u kasarne i za razoružanje, onda je to druga stvar. Ali, ako ne, mogli bismo i ovde napisati, bar da je to orijentacija, da se to podrži, da se podrži ta izjava, da se obezbedi mir, kao osnovni uslov da bi smo mogli preći na političke dogovore i da se danas dogovorimo kako ćemo početi tu diskusiju, na kojim polazištima i kada.

Inače, mislio sam da bi ovaj dokument, ovaj širi, bio bolji. No, kako vidim da ne postoji taj neophodni stepen političke saglasnosti, bolje je da idemo na tu varijantu da ste doneli vaše stavove a da smo se mi uglavnom sa njima usaglasili, da bi smo time stvorili uslove da se što pre dođe do političkih dogovora.

STJEPAN MESIĆ:

Hvala. Veljko Kadrijević se javio za reč.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ako sumiram poslednja zbivanja ili sednice Predsjedništva, a vratimo se na onu sednicu, od prilike, ovakvog sastava, proširenog predsedništva, mislim od pre mesec i više dana, tada smo se dogovorili o neke 3–4 tačke.

BORISAV JOVIĆ:

Bilo je šest tačaka.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Mislim da su tri tačke bile bitne. Prošlo je vreme. Sada smo u goroj poziciji nego što smo bili. Shvatio sam da je cilj ovog sastanka danas da sa mrtve tačke pokrenemo pitanje odgovora na rešenje jugoslovenske krize, odnosno kako rešiti budućnost Jugoslavije, ili, kako Kučan kaže, na drugi način, sve je jedno. Shvatio sam da je bitna pretpostavka za to da u međuvremenu obezbedimo mir. To je tako i Predsedništvo ocenjivalo. Ja bih počeo od prve tačke, od pretpostavke o miru.

Na sednici Predsedništva, koja je to vrlo detaljno razmotrila, bio je skoro, mislim da je jednoglasno usvojena Odluka od 12. jula, u kojoj je prva tačka bila, te Odluke, da se demobilišu svi oružani sastavi na celoj teritoriji SFRJ, osim JNA i redovnog mirnodopskog sastava milicije, odnosno policije, a potom onda, i nakon toga i Armija svede na određeni mirnodopski nivo i u svoje garnizone.

Mislim da smo bili jedinstveni u tome da je to pitanje rata ili mira u Jugoslaviji i složili se oko toga da je to praktično ključna tačka. Ja i danas, pogotovo nakon ove rasprave koja se i sada vodi, duboko u to verujem i da bez te praktične mere tu bitnu pretpostavku nećemo obezbediti. Usko povezano sa tom tačkom koja ne može dugo trajati, po efektu, jeste u najbržim mogućim vremenskim relacijama ne gubeći ni dana, traženje odgovora i pitanja budućeg uređenja u Jugoslaviji.

Rekao bih još nešto oko prve tačke, tačke mira i mesta i uloge Armije u tome, kao i drugih faktora koji na to utiču. Ja ne bih ulazio u detalje, mada ću neke reći, prosto zbog toga što se ovde Armija apostrofira, često ispada kao da je ona ključ ili glavni uzrok problema u kojima se našla ova zemlja. Često puta to tako izgleda i tako se interpretira. Ja bih samo pobrojao neke bitne činjenice.

Poznato je i Predsedništvu i svima ovde prisutnima, kada smo mi iz Armije počeli upozoravati na stvaranje nelegalnih vojski u Jugoslaviji. Poznato je da smo rekli da ako se to odmah ne zaustavi na početku, da će se to širiti, da će izići ispod kontrole i da će teško onda moći izbeći se ono što se događa i što sutra može da se dogodi. To naše upozorenje, ono je primljeno k znanju, po njemu nisu preduzete efikasne mere i došli smo tu gde jesmo. To je prva bitna činjenica, koja naravno uz druge političke pretpostavke stvara i ovu oružanu, da bi mogao da teče rat, rat koji je već u toku, međunacionalni rat koji je u toku.

Kako je i na kojim prostorima dolazilo do stvaranja tih vojski i u kojim vidovima, na koji način, nemam potrebe govoriti, to svi dobro znamo i stvarno nema smisla oduzimati vreme. Druga činjenica. Već do sada, u međunacionalnim sukobima u Jugoslaviji je poginulo preko 310 ljudi, a ranjeno preko 550, a po nekim podacima i više od 700. O broju izbeglica kruže razni podaci, ali u svakom slučaju poslednji sa kojim smo mi raspolagali, od pre sedam dana su iznosili 28.000.

Što se tiče odnosa prema Armiji u Hrvatskoj, reći ću samo nešto o tom delu jer je predsednik Tuđman o tome govorio. Ja ne bih mnogo o tome rekao, ali neke ipak hoću, i to neke koji su pominjani sa strane predsednika Mesića. Pre svega, hteo bih da kažem ono što mi se čini bitnim. Svi se dobro sećate da je dugo kružila priča o tome kako Armija sprema udar da sruši novoizabranu vlast u Hrvatskoj. Mi smo to od početka tvrdili kao izmišljenu stvar i kao što se zna, tako je i bilo.

Zašto je ta teza postavljena? Po svoj prilici, između ostalog i zato da bi se stvorila vojska koja se stvorila. Sada ide druga priča. Ide priča kako će Armija sada već iznenadno napasti Hrvatsku, pa mi je u vezi s tim i predsednik Tuđman nedavno rekao neke podatke, neka upozorenja koja je dobijao. Naravno, ta ista priča koja je sada je iz istih izvora, pretpostavljam, kao i ona prva. Ima za cilj da se na jednom delu teritorije Jugoslavije, u ovom slučaju u Hrvatskoj, stvori neraspoloženje prema Armiji, tako da činjenično stanje vojske u Hrvatskoj karakteriše, pre svega jedna izuzetno velika psihološko-propagandna aktivnost preko sredstava javnog informisanja, pri čemu se služi mnogim, mnogim neistinama, obmanama.

Od 9. maja do 18. jula u Hrvatskoj je izvršeno 165 napada na vojna lica. Od toga fizičkih napada 95. Pet pripadnika Armije je poginulo, šest je teže a 79 lakše povređeno. Bilo je mnogo napada na imovinu. Navešću vam najnovije primere, iako njih ima bezbroj, videli ste, ali, nedavno je ubijen, pre nekoliko dana, stražar, i to onog dana kada smo nas dvojica razgovarali u Zagrebu, stražar kod skladišta na Svetom Roku, inače Makedonac. Ubijen je vodnik s leđa, u selu Tenje, koji je ranjen od MUP/ovca, izišao je iz transporterera i ranjen je od MUP/ovca, pružao mu je pomoć. Juče su u Zadru pretučena dvojica starešina. 10.7. je jedna kolona vozila, vojnih, gde su ili na vožnji vozači, zaustavljena od grupe oko 40 naoružanih pripadnika Zbora garde i izvršen napad na nju, maltretirana je.

Ja bih rekao da se uprkos svemu tome Armija trudila da stvarno deluje na sprečavanju međunacionalnih sukoba i na razdvajanju. Ja mislim da je poznato kako je spasila faktički svojim dolaskom u selo Borovo, jedan broj zarobljenih MUP/ovaca, koliko je taoca sa jedne i sa druge strane oslobodila. Armiji bi bilo najlakše da uđe u kasarne i da se ničim ne bavi. Ali, duboko sam ubeđen da bi krv tekla ovim našim prostorom. Zato, prelazim na ono drugo, ovakvo stanje ne može dugo trajati.

Ja mislim da ovoj izjavi ovdje koja govori o miru, ako hoćemo im nešto konkretnije reći o tome, onda bi trebalo da bude uneto ovo što je sadržano u Odluci Predsjedništva, a na to pitanje se odnosi od 12. jula. Što se tiče ovog drugog osnovnog pitanja, jer i prvo pitanje je osnovno, jer bez mira neće biti ništa, mi se nalazimo u stanju koje je apsolutno najgore. To je poznato iz teorije, to je stanje bez odluke. Moramo se s te „mrtve tačke“ pokrenuti. Pošto se već sve zna, znaju se već svačija opredeljenja, hajde da za dan-dva pokušamo da raščistimo šta je to još što nam je ostalo, ako možemo napraviti ono što se zove zajednička država ili zajedničko življenje ili već kako ćemo to zvati. Ako se to ne može, onda idimo tražiti načina kako na miran način, na dostojanstven način da tražimo riješenja svako za sebe.

Po mom mišljenju mi ne bi smjeli otići danas sa ovog sastanka, ako se ne bi oko te dvije stvari dogovorili, i dogovorili na vrlo konkretan način, i napravili program kako to sprovesti. Jer, ako to učinimo, onda će situacija apsolutno otići van kontrole. Ja to sa punom odgovornošću hoću ovde da kažem. Zato, mislim da bi svi naši naponi trebali da budu

usmjereni na naprijed, a ne ka onome šta je bilo, onome što je bilo kao pouka, a da budu usmjereni naprijed. Mislim da se u vremenu koje je pred nama i koje ne sme biti ograničeno mora naći odgovor na ova dva pitanja. Hvala.

FRANJO TUĐMAN:

Gospodo, ja sam one krizne noći 25. siječnja, predložio da se formira jedna parlamentarna komisija Skupštine SFRJ i Hrvatskog parlamenta koja će utvrditi istinu šta se to zbiva. Ja sam i sam došao do zaključka, a i suglasio sam se tada sa generalom Kadijevićem da tu ima puno obmana, puno neistina, puno nečega čime barata on i ja, pa sam predložio utvrdimo činjenice. Evo, generale, slučaj tog vojnika. Naredio sam da me izvjesti da li je tu neko od hrvatskih organa ili ljudi sudjelovao u ubojstvu tog vojnika kod Svetoga Roka? Odgovoreno mi je da nije, nego, naprotiv, da je tamo bila pobuna unutar te posade, kasarne ne znam šta je to tamo i da je 26 vojnika kasnije poslije te pobune u kojoj je jedan ubijen bio viđen kako su vođeni vez oružja opasača i tako dalje.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Dragi Franjo, to je laž koja je jedna od laži koje se fabrikuju svaki dan. Toga je dosta.

FRANJO TUĐMAN:

Ja govorim o tome da utvrdimo jednom mjerodavno tijelo savezno i republičko, ako hoćeš i međunarodno, koje će utvrditi činjenice.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Dvadeset i petoga, kada si predložio formirana je komisija SIV/a i Hrvatske. Ta komisija je utvrdila činjenično stanje.

FRANJO TUĐMAN:

Nije istina da je našla i utvrdila činjenično stanje. U toj komisiji SIV/a i Republike stanje je bilo takvo da su jedno donjeli savezni inspektori, a drugo republički, a u tim republičkim je bio i takav čovjek kao Josip Boljkovac, prvoborac koji sasvim sigurno nije htio obmanjivati i nije se složio sa tim. Dalje, ovaj je ubijen u Tenju. Kažu mi naši ljudi taj vojnik je ubijen kada je spašavao ranjene mupovce. Prema tome, kažu da nema govora da ga je neko ubio.

STJEPAN MESIĆ:

Isključuje se mogućnost da ga je druga strana ubila.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Zna se odakle je pucano.

FRANJO TUĐMAN:

Zna se. Ja sam za to ako hoćete uz međunarodnu arbitražu da utvrdimo činjenice. Dalje, ja znam da u Hrvatskoj ima ekstremnih i neodgovornih koji bi htjeli i oružjem riješiti, ali to nisu bili elementi koji su izazvali te vijesti da je Armija protiv hrvatske vlasti. To piše u instrukcijama Političke uprave da je pobjeda demokracije na prvim slobodnim višestranačkim izborima privremena pobjeda kontra-revolucije, izazvana uvozom iz kapitalizma, iz CIA. Postoje zapisnici šta su govorili generali, šta su govorili pukovnici.

Ako je bilo takvih zlonamjernih vijesti, što ne isključujem, od hrvatskih ekstremista sasvim je sigurno da ih je bilo s ove druge strane i sasvim je točno da se stvarala situacija: vlast u Hrvatskoj je privremena, pa su joj davani rokovi, jesen, zima, ljeto, pa se na te planove dio hrvatske opozicije i kojekakvih agentura ljepio. Da je to tako, da je stvorena takva psihoza, osobito među srpskim pučanstvom, dokaz je kada Armija nije ustala protiv hrvatske vlasti otvoreno i kada nije došlo do rušenja onda je u tim pobunjeničkim srpskim mjestima od tih četničkih elemenata Armija napadana kao izdajnička jer nije izvršila zadaće koje su bile u tim planovima i u tim instrukcijama.

Dalje, gospodo činjenica je takva da je uoči uspostave demokratske vlasti u Hrvatskoj Teritorijalna odbrana u Hrvatskoj razoružana do posljednjeg čovjeka. Kao što smo videli na slučaju sadašnjih zbivanja u Sloveniji, Slovenska teritorijalna odbrana je mogla djelovati i protiv Armije u obrani svoje vlasti i u obrani suverenosti republike. Isto tako smo vidjeli i na televiziji i u odlukama Teritorijalnu odbranu Srbije.

Prema tome, postavlja se pitanje, iako je to bila načelna odluka, tobože podjednaka za sve, stvarnost je bila sasvim drukčija. Prema tome, u Hrvatskoj i s obzirom na stanje u policiji i uopće na političko stanje u Hrvatskoj, mi smo bili prisiljeni da stvaramo ne ilegalne, nego legalne organe, policijske redarstvene snage, a i gardu smo stvorili po uzoru na žandarmeriju, sa zadacima unutarnjeg reda, kao što to imaju mnoge države. Taj broj je ispod onog srazmerno što ga ima Srbija i neke druge republike.

Ponovo kažem, Predsjedništvo treba da donese odluku o povlačenju vojske u vojarnu jer joj je tamo mjesto, nije joj mjesto da se mješa u političke prilike. Sam sam rekao: jamčim, osiguraćemo mir i red, a ako bi bilo potrebe da se izbjegne krvoproliće, Hrvatska će prva biti za to da pozovemo Armiju, ako bude potrebno. Ali, ovako, na ovaj način upravo je došlo do toga da imamo krvoproliće.

Prema tome, neka se Armija sprema za odbranu vanjskih granica, neka bude u vojarnama, a ne ovako politički da arbitrira, upravo na tim područjima koja se poklapaju sa zahtjevom izdvajanja iz Hrvatske u veliku Srbiju. Mislim da u tom pogledu moramo biti svjesni svih političkih konsekvenci koje iz toga proizlaze.

Predlažem da se formira jedan takav odbor koji će sve te činjenice utvrditi. Jer, ovo što sam ja danas iznosio je samo mali broj primjera, a i ovo što je Mesić iznosio. Prema tome, mi smo za to da se pogleda stvarima u oči i da učinimo sve da bi smo izbegli još veće krvoproliće i opći rat. Ako je taj podatak kod Svetog Roka, šta je onda sa svim drugim primjerima gde nam se javljaju deseci ljudi o postupcima u vojsci prema Hrvatima, o odašiljanju iz pojedinih jedinica u druga područja i tako dalje. To poprima, zaista, zabrinjavajuće razmjere. Mislim da zbog toga ima osnove i ja vas molim da to shvatite ako želimo sačuvati mir. Ja ni na kakav dokument ne mogu staviti potpis, na kome neće biti zahtjev očuvanje mira na taj način da se vojska povuče u vojarnu.

STJEPAN MESIĆ:

Reč ima Vasil Tupurkovski.

VASIL TUPURKOVSKI:

Neka prvo govori Gračanin, pošto nije govorio.

PETAR GRAČANIN:

Rekao bih o prvoj tački dnevnog reda Dogovor i garancije za uspostavljanje mira u zemlji. ovde su date dve varijante teksta, a mi smo 18. dali jedno Saopštenje za javnost. Opredelio bih se za ovu potpuniju varijantu, koja je data od strane Stručne službe, ali da to ne bude papir koji neće imati svoju vrednost, nego da ima i vrednost i obaveznost. Jer, krajnje je vreme da zaustavimo sukobe koji su na pomolu i to širih razmera, ne verbalni, nego oružani, odnosno, u nekim delovima zemlje već je počeo i rat. Samo tako, ona bi imala svoje značenje i da time malo povratimo poverenje naših naroda i narodnosti Jugoslavije.

Preduslov za mir i preduslov za razrešenje jugoslovenske krize, jeste prva tačka Odluke Predsedništva SFRJ, od 12.07. ove godine, a to je da se izvrši demobilizacija svih oružanih sastava, a njihov broj, od manjih do najkrupnijih, ima ih negde po broju daleko više. Očekivati da ih nema da se vrlo brzo formiraju, na stranačkoj osnovi i može da preraste u jedan, zaista oružani sukob sa nesagledivim posledicama. Znači, da se izvrši demobilizacija, osim Jugoslovenske narodne armije i redovnog sastava policije, odnosno milicije. Taj redovni sastav policije i milicije u Jugoslaviji broji oko 80 hiljada. Mislim da je

sasvim dovoljan da obezbedi poslove koji se odnose na policiju, a ne da obavljaju zadatke koji se odnose na oružanu borbu, odbrambene i borbene zadatke.

Po Ustavu, zakonima republika, kao i saveznih, zna se šta radi policija u jednoj zemlji. Takođe, ima oko 100 hiljada rezervnog sastava policije i milicije. To treba demobilisati. Koliko je od toga sada aktivirano, mi nemamo podataka, ali je, verovatno, većina aktivirana. Na takav način moći ćemo da mirno razgovaramo i rešavamo probleme. Ali, bez ovoga, teško može da se dođe do pravih rešenja za življenje u Jugoslaviji, ako se iza toga upotrebljava sila, odnosno ako se njome preti.

Sada je, takođe, toliko izražena međunacionalna mržnja, govorim sasvim odgovorno, i ona se pretvara u oružane sukobe, pa i u rat. Polazim od toga da je sada najbitnije to zaustaviti, a ne možemo zaustaviti, ako imamo raznovrsne vojske, koje te međunacionalne mržnje i sukobe rešavaju pod oružjem. To mora da se rešava na drugi način, razumom, i nikako drukčije.

Ovde je predsednik Tuđman govorio o tome da je to odmetništvo, kod tog srpskog naroda, kao i četništvo. Predsednik Tuđman zna, takođe, kao i ja da je na tim prostorima bilo najmanje četnika: od Srema, Slavonije, Bosanske Krajine, Banije, Korduna, nešto je bilo u Lici i u Kninu. Taj srpski živalj se borio u partizanskim jedinicama narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije. Ne bih mogao da prihvatim, sada, da je to najednom četništvo, odmetništvo.

FRANJO TUĐMAN:

Gospodine generale, ministri, generali i članovi CK ne mogu ići u ta ustanička mesta.

PETAR GRAČANIN:

Mogu da idu, predsedniče Tuđmane, kako da ne. Pravi ljudi će sigurno moći da odu, oni koji su patriote da se nađu sa tim ljudima i da razgovaraju. Mislim da bi trebalo da se ti ljudi angažuju tamo, da zajedno rešavanju te probleme. Sledeće što bih napomenuo, da li se prelazi iz drugih republika u Republiku Hrvatsku?

Ovde je, takođe, bilo reči da se ubacuju delovi, pojedinci. Mi smo boravili na teritoriji Republike Hrvatske, kako je to bilo i u Odluci Predsedništva a usaglašeno je sa Ministarstvom unutrašnjih poslova Republike Hrvatske, sa operativnim radnicima iz Saveznog sekretarijata za unutrašnje poslove, u policijskim upravama: Šibenik, Split, Zadar, Gospić, Vinkovci, Osijek i Vukovar. Zajedno su radili sa organima unutrašnjih poslova Republike Hrvatske, a, sigurno, i sa Jugoslovenskom narodnom armijom.

U ovim policijskim upravama, ni jedan podatak nismo mogli dobiti da ima ubačenih grupa, osim jednog podatka koji je došao od strane Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Hrvatske, da ima 50 ubačenih diverzanata, četnika iz inostranstva. Na tome je radila operativna grupa, deset dana, i nije dokazano da postoji. Vi ste ovde izneli, gospodine Tuđman, neka imena, mi u Saveznom sekretarijatu za unutrašnje poslove o tome nemamo podataka.

Ovo što ste izdali, mi treba da proverimo. Mi smo i koordinirali taj rad, u tih 50-ak dana, dok smo boravili na teritoriji, u ovim kriznim mestima u Hrvatskoj. Te naše operativne grupe imale su odgovarajuće rezultate. Znači, zajedno, tako da je 40-ak onih koji su bili privedeni, otpušteno. Čak ima puno primera gde su i saobraćajnice proradile, poskidane barikade. Znači, imalo je početnih rezultata, ali kasnije, kada se donela odluka o osamostaljenju i nezavisnosti Republike Hrvatske ta situacija se, iz dana u dan pogoršavala.

Još, da kažem, nekoliko reči. Vi znate da Savezni sekretarijat za unutrašnje poslove ima ulogu samo koordinatora smirenja, a ne nikakav operativni rad u republikama. Ono što mi dobijamo iz republika to je jako selektivno, sa vrlo malim procenama, odnosno ne možemo izvršiti nikakve procene o sadašnjoj situaciji u zemlji, nego dolazimo do tih procena na taj način što koordiniramo sa odgovarajućim organima, u republikama. Mi ne možemo ni Predsedništvo, ni Saveznu skupštinu, ni SIV da objektivno informišemo o situaciji

u zemlji. Ovde sasvim odgovorno tvrdim, da nije Jugoslovenska narodna armija bila angažovana da učestvuje u razdvajanju sukobljenih strana – bilo bi daleko, daleko, više gubitaka. Možda to, naizgled, sada nekome teško pada itd, ali, kažem vam da ona ima tu ulogu i zato što, vidite, u kakvom se položaju nalazi i Savezni sekretarijat za unutrašnje poslove Armija ima da brani i ustavni poredak, a takođe i granice Jugoslavije. Ni u kom slučaju, ne bi mogao, u ovoj situaciji sada, da kažem da Jugoslovenska narodna armija nema tu ulogu. Ona ima po Ustavu i mora da radi po zakonu i Ustavu ni manje, ni više. I dobro je da se nalazi na tim prostorima da ne dolazi do većih sukoba. To, baš i stvara određene uslove da se mirno razgovara, o ovim pitanjima, koja su pokrenuta danas i, koja su danas na dnevnom redu.

Da kažem nešto o teritorijalnoj odbrani, pošto sam u to vreme radio u JNA. Sve republike su zahtevale da se oružje drži u skladištima i magacinima Jugoslovenske narodne armije, jer je bilo skupo posebno obezbeđenje. Kasnije, kada je došlo do toga da treba održavati ta tehnička sredstva, iako smo mi iz Armije, tada govorili da je to teško i nama, i kako i na koji način, ali su bili zahtevi, u tom pogledu i to je prihvaćeno. Čak, ima i za, ne samo teritorijalnu odbranu, nego i za rezervni sastav policije, odnosno, milicije u skladištima JNA i računa se da je to bezbednije, nego na drugom prostoru.

Ja bih se, isto, pridružio ovome što je rekao general Kadrijević, da je zadnji čas, zadnje vreme da ovaj sastav što ovde sedi, zaista donese odgovarajuća rešenja, da ne produbljujemo krizu, a posebno, da ne dolazi do oružanih sukoba i da ne gubimo ljudske živote.

Takođe, ne bih mogao da se složim, pošto sam razgovarao sa jednim brojem ljudi, koji napuštaju svoja ognjišta da je to namešteno. Mi, učesnici NOB/a, znamo kako su narodi prolazili, kada su napuštali svoja ognjišta. Znači, moramo da učinimo napore, jer je krajnje vreme da to ne eskalira i ne dobije daleko šire razmere, nego što imamo sada. Već i sada imamo veoma široke razmere. Toliko sam hteo, i molim ovaj skup, kao čovek koji je mnogo prošao u životu, kao i vi koji sedite ovde, i mi, koji znamo šta je rat i šta su posledice rata da sve to zaustavimo i tražimo izlaz da živimo u Jugoslaviji, jer su date ogromne žrtve, a naši narodi koji su ostali živi, nikako to ne mogu da zaborave. Mnogi od njih širom naše zemlje, boreći se za nezavisnost i slobodu da znaju šta se sada dešava „okrenuli bi se u grobu“. Znači, da se sporazumemo i urazumimo i tražimo ono zajedničko što nas spaja. Uvek sam bio za to, a siguran sam da ima mnogo toga što nas spaja u Jugoslaviji. Hvala.

STJEPAN MESIĆ:

Da se malo dogovorimo o daljem radu. Da li se slažete da uzmete 15 minuta, pa da onda malo pripreмимо i možda, malo konkretnije pripreмимо prijedloge o ovim tekstovima, koji su predloženi.

VASIL TUPURKOVSKI:

Imam jedan predlog kako efikasnije raditi. Treba da ga elaborišem najmanje pet minuta, pa ne znam da li sada to da uradim, ili posle pauze.

STJEPAN MESIĆ:

Znači, nastavljamo u 18,45 sati.

ANTON STARI:

Da. U 18 i 45 sati je nastavak.

(Pauza od 18 i 20).

(Pauza do 18,50 sati)

STJEPAN MESIĆ:

Nastavljamo sa radom. Za riječ se javio Franjo Tuđman. Neka se pripremi Vasil Tupurkovski.

FRANJO TUĐMAN:

Gospodo, za vrijeme ovog odmora dobio sam vijest da je u selu Mirkovcu, predgrađu Vinkovaca, u borbama sudjelovala i avijacija dva aviona Armije; iz tenkovske paljbe poginulo je 14 pripadnika hrvatskih snaga unutrašnjih poslova, koliko je poginulo, na drugoj strani, uopće šta se zbiva, u svakom slučaju, znači, iz te psihoze, o kojoj smo govorili, kao što vidite, rađa se otporni rat. A šta rade avioni, u tom smislu da su garancija, tobože, razdvajanja snaga, i kojih to snaga. Prema tome, predlažem, ako možemo do 20 sati da završimo sa ovim, ako ne možemo, ja napuštam u 20 sati ovu sjednicu, jer dok se tamo gine, ja ne mogu opetovano gubiti dan.

Predlažem da se donese zaključak o povlačenju Jugoslavenske narodne armije u vojne, da se uputi poziv na mir; prestanak oružanog odmetništva i potpomaganje odmetništva znači, razoružanja i odmetničkih snaga, u tom slučaju, jasno, i rezervnih snaga milicije; da se u duhu Sporazuma sa Evropskom deklaracijom raspravlja o mirnom rešenju jugoslavenske krize, ali na taj način da se pođe od činjeničnog stanja, da je i u Hrvatskoj proveden referendum, da je i Hrvatska proglasila Odluku o samostalnosti i suverenosti i, prema tome, da se mogu voditi razgovori samo o stvaranju, što se Hrvatske tiče, saveza suverenih država.

Molim, ako možemo postići sporazum u tom smislu i odluke do 20 sati, jer ja moram vidjeti, moram spriječiti još najgore. Jer, očito nastala je situacija u kojoj neki ljudi mogu, već naveliko raspojasani, ratni požar pretvoriti u čitavu katastrofu.

STJEPAN MESIĆ:

Hvala. Riječ ima Vasil Tupurkovski.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ovo je, ipak, novi momenat tako da ja ne znam kako će biti shvaćeno šta ću ja predlagati, iako ima dosta inkorporisanosti u predlogu, što je sada rekao predsjednik Tuđman, ali ne sa solucijama, nego kao realno pitanje. Sve što su danas govorili predsjednici Tuđman, Milošević, Mesić i ostali učesnici, su realna pitanja. To ne sporim, i ne samo što ne sporim, nego mislim da bez razrešavanja tog kompleksa ne možemo ući u mir. To isto mislim. Znači, moraju se ta pitanja razrešiti – odnosa u Hrvatskoj, odnosa između Jugoslavenske narodne armije i njenog položaja u Hrvatskoj. Zato nam treba jedan integralan pristup. Izjava je deo tog integralnog pristupa. Izjava ne može da reši te probleme. Mislim, takođe, da niko ne traži da se izjavom pokriju ili sakriju neka stanja i neke relacije, nego samo je treba tretirati sa jednim ograničenim ciljem, a to je, da, ako je uopšte moguće, spustimo tenziju, da bude deklarisanje u korist mira i pregovora, ima malo dobre volje u njoj, malo moralnosti, i na toj osnovi se ona ne može odbiti. Ona se bazira na generalnim principima, koje je, takođe, nemoguće ignorisati. Na tim generalnim principima, za mene, je nemoguće videti kako bi neko pretrpeo kritiku, ili bi, za njegovu sredinu, ti principi bili neprihvatljivi. Od toga smo mi polazili, od značaja tih generalnih principa.

Pošto je ta izjava samo jedan deo, ja bih se osvrnuo više na ove ostale i videlo bi se u čemu je moguće pronaći onda to integralno rešenje. Drugi deo je dogovor o funkcionisanju zemlje. Mi nećemo ni stići do te rasprave. Ali, šta se dogovorom može postići i kako razrešiti neka od najdelikatnijih pitanja. Mi ćemo u dogovoru, kada ga usvojimo, postići soluciju za kompleks odbrane, odnosno za Jugoslovensku narodnu armiju. Sada se može razmišljati o tome kako povezati pitanje demobilizacije i razoružanja, sa povraćajem Jugoslovenske narodne armije u kasarne. To bi bio polazni princip za dogovor o Jugoslovenskoj narodnoj armiji, u kontekstu dogovora, koji predlaže Savezno Izvršno veće za našu raspravu, ovde. To je jedno.

Drugo, Brionski sporazumi, na kojima se, ovde, insistira, opet putem provere – šta je upisano u tom dogovoru, koji se predlaže, potpuno je jasno da je jedna od polaznih

osnova za dogovor, jer se opredeljuje moratorijum, karakter, sadržaj moratorijuma. Onda, rasčišćavamo dileme oko značaja irelevantnosti Brionskog sporazuma. To ne treba sporiti, to isto ulazi, kao značajan deo paketa. To je dogovor. Pored izjave, dogovor treba tretirati kao sastavni deo integralnog pristupa.

Treće, Predsedništvo SFRJ, njegova sednica i njegove odluke o stanju u Hrvatskoj. Mi moramo, na hitno zakazanoj sednici, koja se priprema za dan-dva, ali sada još hitnije i zbog ove novonastale situacije, iako smo mi, manje-više navikli na 310 žrtava, a i njih je bilo nekada po 10, 5, 4, čak i više u jednom danu, nažalost. Ali, to je sastavni deo te naše realnosti.

Opet bi morali da osmislimo čitav jedan sistem, koji bi se bazirao na demobilizaciji, razoružanju paravojnih jedinica, povratak u kasarne, monitoring. To je u nadležnosti Predsedništva. A ovo su osnovna načela, zato što se ovde predlaže, zato što proističu iz prethodnih predloga, čak i Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu, a već su bili prisutni na Predsedništvu, da se to sada, kao sastavni deo jednog konsensualnog razumevanja, jer mi znamo kakve su ideje, kakvi su predlozi, da Predsedništvo to razreši hitno. Znači, to je treći deo ovog integralnog pristupa.

Četvrto, program aktivnosti, koji bi danas morao da bude dogovoren, ka ovim solucijama, treba ga sada utvrditi, videti kada će se raspravljati, na koje teme, da li ćemo danas moći o dogovoru. Ja se zalažem da, apsolutno, više sati sada provedemo u preliminarnoj i inicijalnoj raspravi o dogovoru, kao predlog Saveznog izvršnog veća. Ali, taj program treba danas utvrditi, objaviti ga i strogo se pridržavati dinamike, jer može da se desi da, iz te dinamike, budu ili rešenja ili nemogućnosti da se bilo šta onda i učini.

Peto, kao sastavni deo tog integralnog pristupa. Mi raspravljamo, normalno, o tome šta nas muči u ovo vreme, to je taj rat, opasnost od rata, žrtve. Veoma smo hladnokrvni prema socijalnom stanju, a moramo da stvorimo uslove za konsolidaciju i finansijsku, ekonomsku. Zato je sve ovo, na neki način, preduslov i treba obezbediti finansijsku podršku. Ona se neće obezbediti na ratnoj opciji, nego na mirnoj opciji. Zato nemojte da gubite iz vida značaj, koliko god ga mi hteli marginalizovati, izjave danas. Jer, prema tome su okrenute oči te međunarodne javnosti, koja može da pomogne u našoj konsolidaciji, a ona je neophodna, zato što, čak i da izbegnemo ovaj klasični rat, opet će nas zapljusnuti socijalni rat, sa još težim, ili sa takvim posledicama.

Ako to možemo da dogovorimo, onda izjava ima sasvim drugi značaj. Jasno je da ona ne rešava ova pitanja, ali bi spustila tenziju, otvaramo u paketu dogovor, položaj JNA, opet u skladu sa ostalim našim preokupacijama, to je sasvim prisutno u dogovoru, sednica Predsedništva hitno, zbog stanja u Hrvatskoj, rekao sam neke moguće principe opet na sistemskoj osnovi, kao sistem ući u razrešavanje te situacije i program aktivnosti na traženju ovih solucija, sasvim konkretno, sa dinamikom, koju bi danas mi usvojili i držali se toga, kao naš prioritet.

STJEPAN MESIĆ:

Riječ ima Janez Drnovšek.

JANEZ DRNOVŠEK:

Mislim da ne bi trebalo gubiti vreme na izjavu, na deklaraciju, nego da vidimo, da se držimo pristupa da predsednici podrže ono što je Predsedništvo već usvojilo. Nema svrhe da se natežemo oko pojedinih formulacija, oko nekih elemenata ove deklaracije za šta bi bilo potrebno imati neki prethodni politički dogovor, a još ga nemamo, tako da sigurno nećemo usaglasiti neka sporna pitanja koja su se već sada pokazala.

Najbolje se toga rasteretiti u deklaraciji i usvojiti ono što se može usvojiti, što je, pre svega, usmereno ka pozivu na mir, na mirno rešavanje. Mislim da smo sa tim svi saglasni, kao i sa tim da to dosta brzo uradimo i da pređemo na druge, sada potrebne i konkretnije

stvari. Po mom mišljenju, danas bi iz tačke 3. trebalo izvući, naročito ako predsednik Tuđman mora da ide ranije, odnosno da tačku 3. prebacimo na drugu tačku i da se pokušamo što pre dogovoriti oko toga na koji način organizovati stalne aktivnosti za razrešenje ovih bitnih problema o kojima je govorio Veljko, ali i drugi.

Slazem se sa tim što Vasil predlaže da Predsedništvo na posebnoj sednici, kao što smo već rekli u četvrtak, na osnovi konkretnih ocena i predloga i Hrvatske i Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu i Saveznog sekretarijata za unutrašnje poslove razmotri situaciju u Hrvatskoj i donese konkretne mere i da današnju sednicu verovatno rasteretimo toga, osim ako ima neke mogućnosti, ali ja do sada iz ovih rasprava nisam video koje su, manje ili više, bile samo ponavljanje već dosta puta izrečenih izjava, mišljenja. Hvala.

KIRO GLIGOROV:

Za mene je i prihvatljiva i potrebna jedna izjava. Mislim da će ona imati značajnog efekta i u domaćoj i međunarodnoj javnosti, iako, naravno, ona može poslužiti samo kao platforma da dalje akcije svih učesnika, a posebno za Predsedništvo SFRJ koje će morati da se suoči sa ovim problemima koji su izneti u vezi sa vojnim akcijama u Hrvatskoj. Zavis, razume se, od dobre volje svih šta će se posle te izjave dogoditi. Ništa se ne može nametnuti. Ali, ako se izjašnjavamo danas za mir i mirno rešavanje jugoslovenske krize, institucionalne i svake druge, ovakav dokumenat je ipak neophodan.

Da li da se samo pridružimo izjavi ili da prihvatimo ovu koja je data, razume se, ako bi to predstavljalo problem i tražilo usaglašavanje i dodavanje raznih formulacija, ipak je najpraktičnije i najbolje da se pridružimo izjavi koju je donelo Predsedništvo, svaki pojedinačno i da na taj način ipak, sa ovog sastanka uputimo jedan apel svima, a i sebe time obavežavši da ćemo na jedan miran način razrešavati ove teške probleme koji su pred nama.

Ako od toga pođemo, a posle odluke Predsedništva u vezi Slovenije ključno žarište su oružani sukobi i svakodnevnne žrtve u Hrvatskoj, onda čini mi se, ako već donosimo apel za mir, oružje bi moralo da zaćuti, jer ne vidim drugi naćin da mođe da pobeđi mir, odnosno da u miru razgovaramo o svemu onome što proistiće iz jugoslovenske krize i o mogućnostima za budući zajednićki život.

Kada o tome govorimo šta se događa u Hrvatskoj, čini mi se da je ključno pitanje razoružanje svih vojnih formacija i povratak armije u kasarne. Mi danas o tome kako to izvesti ne verujem da mođe doneti neke zaključke. Mođe preporučiti da Predsedništvo SFRJ sedne i pronađe izlaz iz te situacije, a da se taj cilj postigne. U stvari, Predsedništvo je na to obavezno već i svojim zaključcima od 12. jula ove godine, a sada ih treba aktualizirati i učiniti operativnim, naći naćin kako da se taj cilj postigne.

Ne verujem da se to pitanje rešava samo povratkom armije u kasarne. Sa povratkom armije u kasarne, ako se ništa drugo ne dogodi, doći će do dalje eskalacije ovih sukoba i do pravog građanskog rata. Razume se, ne govorim o redosledu ko najpre da se razoruža, ko da se povuće, o tome treba na Predsedništvu raspraviti šta je najcelishodnije i šta će dati najbolje efekte. Ali, jedna takva generalna odluka, a na osnovi izjave o miru, otvaraju se šanse za mirno razrešenje vojnih sudara, a samim tim to bi bila i dobra osnova za pregovore o budućnosti, o zajednićkoj budućnosti ili o razilaženju.

Ako mi to danas ne učinimo, ne znam kako ćemo se i po trećoj taćci dogovoriti o tome kako voditi i dalje razgovore o nekoj zajednićkoj budućnosti. Ako se samo armija povuće a sve ostane kako jeste, bez obzira da li se polazi od prava države da uspostavi pravni poredak ili od prava na odbranu onih koji se osećaju ugroženim, neizbežan je kao što sam rekao, građanski rat sa nesagledivim posledicama.

Radi poverenja, jer su strasti uzvittlane, mora se to povezati, da bi smo spasili ljudske živote. Međutim, da li to unositi u deklaraciju ili ne, o tome treba da se dogovorimo. Mislim da to ne bi trebalo unositi u deklaraciju, nego da to bude naša zajednićka preporuka

Predsjedništvu da ono, na prvoj sednici, taj čitav kompleks razmotri i donese odluke koje su u njegovoj nadležnosti, a ono je jedino nadležno u vezi sa tim.

Drugo, Brionska deklaracija se mora, po mom mišljenju poštovati. Ako u izjavi to nije dovoljno jasno, mogli bi smo eksplicitno da naglasimo bar to da nas ona obavezuje, da daje osnovu za komunikaciju sa inostranstvom, posebno sa Evropskom zajednicom, jer je očito da sve naše probleme, opet kažem na žalost, teško rešavamo bez posredništva i učešća Evropske ekonomske zajednice, odnosno ovog moratorijuma. Sviđalo nam se to ili ne, to je tu i bez te njihove pomoći i učešća teško je izaći iz ove situacije. Manje će biti njihovo učešće ili manja će biti potreba za njihovim učešćem, ako Predsjedništvo SFRJ nađe jedan pravni operativni izlaz iz situacije u kojoj se sada nalazimo u Hrvatskoj.

Ovaj događaj koji je pomenut samo u jednom danu je 14 žrtava, ako ih je samo toliko, dramatično upozorava da je to zadnji čas da se o tim stvarima moraju doneti odluke i da te odluke treba da budu sprovedene od strane svih učesnika.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Sto se tiče ove situacije u Mirkovcima, naložio sam da se po mogućnosti što pre fakta saznaju. Ali, za sada, samo preliminarno, to je srpsko selo pored Vinkovaca u kome ima i nešto malo i Hrvata. Borbe su počele jutros u 5 sati. Tamo vojske uopšte nije bilo. Tek je, u neko doba, tražena sanitetska pomoć od vojske. Poslata su sanitetska vozila, a onda su, tek posle toga, išle neke jedinice za razdvajanje, a ne znam, ovo o čemu je govorio Tuđman, da li su išli avioni radi izviđanja ili, šta ja znam šta već od onoga što je on naveo. Ustanovićemo i videćemo to. Znači, rat je tamo počeo bez vojske.

Predložio bih, više kao komentar, da pre nego što bude, i ako se prihvati ova rasprava, ako se kod toga uopšte ostane, ako se ostane uopšte kod toga što je Predsjedništvo zaključilo, da pre te sednice, makar ona bila kroz dva dana, Predsjedništvo formira jednu komisiju da ode na nekoliko ključnih tačaka i tih kriznih žarišta, tamo gde se te borbe događaju pa neka vidi šta se tamo događa, pošto su očigledno podaci veoma različiti. Obaveštavam vas, takođe, da ima i na drugim mestima pucnjave. Duboko sam uveren da su i te pucnjave, koje se danas događaju, između ostalog, vezane i za ovaj sastanak danas ovde.

BORISAV JOVIĆ:

Ne pamtim ni jedan sastanak na kome smo se sastali u sličnom sastavu, a da određena gospoda na sličan način nisu postupala da moraju odmah da ustanu i da idu i da se ne može dalje raditi, bez obzira kakav je argumenat tada uziman u obzir. Hvala.

STJEPAN MESIĆ:

Hvala. Možemo se bar dogovoriti o izjavi. Ako bi se složili da idemo sa ovim pridruživanjem izjavi Predsjedništva, onda bi to bila Ohridska izjava koja je stavljena kao predlog, jer ona se upravo poziva na to, ona je umnožena, ona je identična, ali iz nje je ispušteno ono gdje se kaže da će Predsjedništvo pozvati predsjednike, pa nema smisla da se to ponavlja, a upravo tu konstatiramo da je to prikačeno.

Ako bi bar to mogli, onda bi mogli ići na usvajanje, s tim da vidimo šta je sa Tuđmanovim predlogom, kada on kaže da ne bi prihvatio ukoliko ne bude ova izjava o ukupnom rješenju problema, što znači demobilizacija, povratak vojske, razoružanje nelegalnih i nelegalnih grupa. Ako bi se on složio da to bude predlog svih predsjednika ili cijelog ovog skupa da na prvu narednu sjednicu to ide na dnevni red Predsjedništva, onda je pitanje da li to treba biti u izjavi. Ako se složimo, onda možemo izjavu prihvatiti.

Mislim da bi to bilo najracionalnije i najprihvatljivije za sve, jer bi u proceduru išao jedan paket koji moramo riješiti, koji nam je za vratom i kojeg ne možemo nikom drugom predati, mora ga Predsjedništvo riješiti. Mislim da bi dalje insistiranje na detaljima, na djelovima samo zadržalo sve nas a ne bi se mogli pomaknuti u razmatranju cijelog dnevnog reda.

MILAN KUČAN:

Ja se s tim slažem i predlažem da se tekst pročisti, da bude jasno da je to izjava članova Predsedništva i da je na kraju napisano da su na sastanku članova Predsedništva sa predsednicima predsedništava, da su se predsednici saglasili sa tom izjavom. Predložio bih da se u pasusu na strani 2. početni prvi, da se ubaci da će se striktno poštovati ovi principi, a ovdje treba ubaciti i Brionsku deklaraciju zbog sveta.

BORISAV JOVIĆ:

Govorite o različitim tekstovima. On govori o novom tekstu.

MILAN KUČAN:

Ne govori o novom tekstu, govori o Vašem tekstu.

BORISAV JOVIĆ:

Oprosti, o kom tekstu ti govoriš?

MILAN KUČAN:

Ovo je Ohridska izjava. Govorimo o istoj izjavi. Ti govoriš o drugoj.

BORISAV JOVIĆ:

Govorite o Ohridskoj izjavi Predsedništva.

MILAN KUČAN:

Sada mi se izvini jer nisi bio u pravu.

BORISAV JOVIĆ:

Moramo znati o čemu govorim. On je naslov stavio Ohridska izjava, ja sam tačno razumeo kako u naslovu piše, ima Ohridska izjava predsednika, ima poruka Predsedništva. Neka se tačno izjasni šta govori. Tačno trebamo znati da bi mogli da pratimo. Meni je svejedno šta je govorio, samo da znamo šta priča.

MILAN KUČAN:

Nije ti svejedno šta je govorio jer si na to reagirao.

BORISAV JOVIĆ:

Nisam reagirao u smislu da se ne slažem s tobom, nego da ne bi bilo nesporazuma.

MILAN KUČAN:

Ti si mene hteo zaštititi pred nesporazumom i ja sam Ti za to zahvalan. Ali, sada je u redu, sada smo to raščistili. Dakle, radi se o izjavi Predsedništva. Predlažem da se tekst iščisti, da to bude izjava članova Predsedništva i da se na kraju napiše da su na današnjem sastanku članova Predsedništva i predsednika predsedništava republika, predsednici podržali ili se saglasili sa tom izjavom.

Predlažem da se negde direktno ubaci da ćemo poštivati i Brionsku deklaraciju. To smo nekako dužni svetu. Inače, slažem se da se što pre održi sednica o stanju u Hrvatskoj, to je vaš osnovni zaključak. To je jedna važna stvar. Tu je predsednik Tuđman nekoliko puta danas rekao da su oni tražili komisiju, paritetnu, zajedničku od Sabora, od parlamenta. General Kadrijević sada predlaže da Predsedništvo oformi takvu komisiju i tu ja vidim da je isto insistiranje, pa bi bilo dobro da se odmah danas dogovorite o toj komisiji.

Nama je bez obzira na sve što se događalo, ovo dolaženje Bogića Bogičevića i Vasilu u Sloveniju, u funkciji koja je bila različita, ipak mnogo pomogla. Mislim da bi bilo korisno da se to uradi pre sednice o stanju u Hrvatskoj, ako naravno, stanje nije takvo da traži sednicu noćas.

STJEPAN MESIĆ:

Hvala. Tuđman ima nove vijesti.

FRANJO TUĐMAN:

Meni je žao što nisam čuo generala Kadijevića šta je govorio, jer sam pozvan na telefon od predsednika Manolića. Prema ovim podacima, od minobacačke vatre iz Mirkovaca, iz vojarnje kasarne u Vinkovcima poginulo je u Vinkovcima pet civila i 21 ranjenih civila se nalazi u vinkovačkoj bolnici. Poginulo je 14 MUP/ovaca i gardista. Sukob je isto tako izazvan sa odmetnicima u Županji, a u Mirkovce je došlo 17 tenkova iz Šida, što se potvrđuju prognoze da se oko Hrvatske koncentriraju i tenkovske jedinice za širu intervenciju. Prema tome, to nisu žrtve u srpskom selu, nego u Vinkovcima, a znate, u Vinkovcima ima 3% srpskog pučanstva, 3% ili 7%. Ja ostajem kod predloga da se donesu zaključci koje sam predložio i ako se to ne zaustavi, ako se to prihvati onda znajte, to neće biti građanski rat, nego je to rat Jugoslavenske armije i Srbije protiv Republike Hrvatske, jasno, potpomognut sa ekstremnim srpskim odmetnicima iz Hrvatske.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Pošto ovde svi daju informaciju sa kojom raspolažu, ja raspolažem informacijom da su jutros napadnuti Mirkovci, da je jedan građanin ubijen, kao što znate to je srpsko selo, a drugi je zaklan i da je tako počeo taj sukob. Prema tome, različite zaključke možete izvesti iz posmatranja različitih segmenata eskalacije sukoba, ali je potrebna jedna celovita informacija o kojoj govori general Kadijević, da bi se videlo šta je, a sukob je, prema informacijama koje sam dobio, upravo tako počeo.

FRANJO TUĐMAN:

Da li ste upoznati da je iz Mirkovaca minobacačima, još pre neki dan, bila napadnuta i sama zgrada opštinske skupštine i da su danas poginuli civili i ranjeni civili u Vinkovcima, bacačkom vatrom iz Mirkovaca i vojarni.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ne možemo uvek razgovarati da li je ovo ili je ono bilo.

STJEPAN MESIĆ:

Predlažem da se predsjednici priključe ovoj izjavi. Postoji još jedan predlog predsjednika Tuđmana da se u tu izjavu stavi i povratak Armije u kasarne, demobilizacija svih rezervnih sastava i razoružanje nelegalnih i nelegitimnih grupa. Postavljam pitanje da li je moguće da se taj zaključak posebno stavi, ne u ovu izjavu, nego kao posebni zaključak da to ide na sjednicu Predsjedništva. Zato bih postavio predsjedniku Tuđmanu pitanje da li se on slaže da ovakvu izjavu, kakva je, da se njoj priključe predsjednici, to je razgovarano dok tebe nije bilo. Drugo, da tvoj predlog kao zaključak ide na prvu sjednicu Predsjedništva.

FRANJO TUĐMAN:

Ja ne potpisujem nikakvu izjavu ukoliko ne bude u tu izjavu to sadržano.

STJEPAN MESIĆ:

Možemo li, onda, uz tu točku staviti još jednu točku da se kaže da se predlaže odmah za prvu sjednicu Predsjedništva to i to.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Šta je to „to i to“?

STJEPAN MESIĆ:

To je da se obustavi mobilizacija, da se svi rezervisti vrate kućama, razoružaju nelegalne i nelegitimne grupe i da se Armija povuče u kasarne.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Da li mi, ako smem da primetim, jer, ovde treba da razgovaramo razumno, možemo da imamo jedan razuman odnos prema jednoj sasvim vidljivoj uzročno-posledičnoj vezi.

Svakom građaninu ove zemlje vidljivo je da se Armija angažovala zbog toga što u zemlji ne vladaju mirnodopski uslovi i da je početak i eskalacija ovih sukoba razlog angažovanja vojske, o čemu ste vi odlučivali i mislim da ste ispravno odlučili. Po mom vlastitom ubeđenju da vojska nije angažovana, sukobi bi bili mnogo krvaviji i mnogo masovniji. Prema tome, kada se stvore mirnodopski uslovi u zemlji što znači da podrazumeva izvršenje demobilizacije svih oružanih sastava, to je, dakle, tačka jedan o kojoj je govorio general Kadijević, onda će prestati razlozi da vojska ne dođe ponovo u mirnodopsku situaciju. Ali, kako se može zahtevati da se vojska stavi to je stvar odluke Predsedništva, jer vi ste vrhovna komanda, ali mi se čini potpuno nelogičnim da vi kao vrhovna komanda možete da razgovarate o tome da se vojska stavi u mirnodopske uslove dok uslovi nisu mirnodopski dakle dok se ne razoružaju svi ovi oružani sastavi koji su pretnja miru, u čemu se svi valjda slažemo.

Mislim da razlike između uzroka i posledica treba praviti. To je sasvim logično. Prema tome, ne vidim da će iko u Predsedništvu da se zalaže da vojska bude u nemirnodopskom stanju, kada se u zemlji stvore mirnodopski uslovi, a da bi se stvorili mirnodopski uslovi, prvo bi moralo da dođe do ovog opšteg razoružanja svih oružanih sastava i to smo ponovili hiljadu puta kao uslov za mir.

STJEPAN MESIĆ:

Hvala. Samo, moramo, ipak, konstatirati da je Armija izašla u krizna područja na temelju Odluke predsedništva na rok od mjesec dana i da se situacija nakon toga još više pogoršala, upravo iz razloga koje je predsednik Tuđman malo prije nabrojio. Ako se sada bacačima tuku Vinkovci, pa čak i Općinska skupština, nemojte mi reći da goloruki narod ima bacače. Odakle ti bacači tom „golorukom narodu“? Ko njih snabdijeva teškim minobacačima mislim da ih ne snabdijeva Slovenija?

FRANJO TUĐMAN:

Predsjednika Miloševića bih podsjetio da je Armija svojevremeno bila upotrebljena i na Kosovu zato da bi Srbija mogla uspostaviti svoj pravni poredak.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

To nije tačno.

FRANJO TUĐMAN:

Ovdje je Armija upućena u krizna područja da bi tobože razdvojila zavađene strane, što je, samo po sebi, protiv ustavnog poretka ne samo Hrvatske nego i Jugoslavije. Drugo, postoji više od tisuću dokaza kako su iz redova Armije čak i najtežim naoružanjem naoružavana pojedina lica i odmetnici pripremani za oružanu borbu protiv ustavnog poretka Republike Hrvatske.

STJEPAN MESIĆ:

Možemo li dobiti tekst koji bi bio proširen u ovoj Ohridskoj izjavi?

VELJKO KADIJEVIĆ:

Moram da vrlo ozbiljno protestujem da Armija radi za račun bilo koga drugog posebno, sem za račun onoga što joj Ustav Jugoslavije nalaže i po odlukama Predsedništva. Takve insinucije odbijam.

Još jednom predlažem neka se ode na sva ova ključna mesta i neka se ispituju činjenice i činjenice će odgovoriti na to šta je šta. Da ponovim, vojsci bi bilo mnogo lakše da posmatra sve to što se događa ali mislim da joj to niko ne bi mogao oprostiti. Nije tačno, da nije Armija angažovana ne bi bilo ovoga, nego bi bilo mrtvih na hiljade i ko zna gdje bi to otišlo. Ako ćemo i malo poštivati pamet, red stvari mora da bude da se skida prvo ono što nije legalno ili što je polulegalno nastalo, pa posle toga ono što je došlo kao kontra tim mjerama. U najmanju ruku, mora se obezbjediti da se to događa sinhronizovano sa vrlo malim razmacima.

ANTE MARKOVIĆ:

Želio bih, takođe, ukazati da, bez obzira na to što je situacija takva da traži smjesta gašenje požara, se mi sve više bavimo posljedicama. Mi smo svjedoci opće erozije sistema koja sada ide do kraja. Kontrola događaja ostaje sve manje moguća. Te stvari bježe iz ruku i autonomno se odvijaju. Maltene, zatvaraju se u sve užim sredinama i svatko počinje da rješava svoje probleme sam, pa i to da uzima oružje u ruke i umjesto da se brine kako da živi, dolazi u prvi plan naoružavanje i kako da se sam brani. Ja se, čak, usudim reći da vlade u skoro svim republikama sve više ili sve manje vladaju sa stanjem koje se u njima događa.

One sve manje postaju u mogućnosti da utiču na tokove događaja. Usudio bih se reći da se stvaraju uvjeti za potpunu anarhiju. Stihija bi prevladala i samo smo korak daleko od općeg međurepubličkog, međunacionalnog i međuljudskog građanskog rata. Ali, nevolja je u tome da se sada koncentrira i stvara kritična masa za, zapravo, jedan katastrofalni građanski rat uz, istovremeno, političku, ekonomsku i socijalnu katastrofu ove zemlje. Toga treba biti svjestan. Smatram da bi posljedice toga bile ravne prirodnoj katastrofi, odnosno kataklizmi kojoj bi trebala desetljeća da izađemo vani, nakon nekoliko hiljada ili, da se ne usudim reći možda miliona mrtvih.

Očito, vidi se da sukob, koji je tinjao, sada se rasplamsava i gdje se prenosi centar problema i gdje je krizno područje. Osobno mislim i zato sam se javio, dio ovoga se odnosi na ono što sam želio govoriti u vezi točke 2. Vjerujte, mada to sada izgleda iluzorno, imamo „požare“ rata, a govorimo o uspostavljanju sistema. Ali, bez uspostavljanja sistema od pravnog pa na dalje, nitko ne može za ništa garantirati.

Zato, dogovor o funkcioniranju zemlje, u periodu moratorija, je, istovremeno, i pretpostavka da se spriječe ovakvi uvjeti za ratne sukobe i sve ostalo. Jer, mi nemamo sistem ni institucije sistema koje imaju nužan autoritet da djeluju. Vjerujte, ne može se razbiti sistem na nivou cjeline, a održati se njegova autoritarnost na nekom nižem nivou. On, onda ima neku logiku da ide do kraja.

Ja zato, apsolutno, apeliram možemo se i treba dogovoriti hitnu sjednicu Predsjedništva povodom ovoga što je ovdje rečeno. Odmah uspostaviti moratorij grupe i skupštinske delegacije, kao što je Franjo Tuđman predlagao, ići zajedno na mjesta i ustanoviti činjenice, kao što je Veljko predlagao. Sve to treba, pod hitno, sada napraviti, apsolutno hitno. Ali, vjerujte, to je samo „gašenje požara“. Mi moramo uspostaviti funkcioniranje sistema u ova tri mjeseca. Jer, inače ne možemo vladati tokovima. Ne može se vladati događajima. Kogod misli da je to moguće, platićemo mi zbog toga krvavu cijenu, svi zajedno.

Molim vas, situacija je više nego dramatična. Apsolutno, insistiram, u ime Saveznog izvršnog vijeća da se dogovor o funkcioniranju zemlje u periodu moratorija, stavi na dnevni red i o njemu odluči. Ukoliko se o njemu ne donese odluka, Savezno izvršno vijeće i ja osobno, nisam spreman više snositi odgovornost za posljedice u ovoj zemlji.

Zbog čega ići u Hag? Sada razgovaramo u odlasku u Hag, da dobijemo neku inozemnu pomoć. Bez inozemne pomoći koja, između ostalog, i na osnovu Brionske deklaracije je spremna da nam se da, i na osnovu zasjedanja „sedam velikih“ s čime ćemo ići?

Mislim da treba užurbano raditi. Ne slažem se i nemamo šanse da dogovorimo budućnost zemlje, ukoliko ne uspostavimo funkcioniranje zemlje u tih 90 dana. Nema šanse! Pobićemo se svi do kraja i izginuti! A socijalna eksplozija koja tinja ispod svega ovoga ljudi, šta da vam govorimo pogledajte pad proizvodnje, mi smo u potpunoj neravnoteži sa sredstvima između unutrašnje i vanjske potrošnje! Ekonomija je iscrpljena. Iz nje se više ne da izvlačiti stvari van. U turizmu imamo katastrofu, umjesto dve milijarde i 800 miliona, ako budemo imali 400–500 miliona dolara, možemo biti sretni. Ovo turizma, što vidimo sada ovdje, to je domaći turizam. Evo, i u Crnoj Gori što je bilo razgovora to je domaći turizam. Nema inozemnog. Kako mi to mislimo? Nama ta sredstva nemaju šanse da se pojave do iduće godine.

Mislim da je stvarno došlo vrijeme da stavimo stvari na sto, na ovakav način da razgovaramo. Za to sam: „gasimo požare“, zaustavimo ih, hajdemo u suštinu stvari. Bez uspostavljanja funkcioniranja sistema u ovih 90 dana niti ćemo zaustaviti „požare“, niti ćemo dogovoriti budućnost. Nemamo nikakve šanse. Ako je to tako da Franjo mora zbog situacije koja je, putovati i da se ne može nastaviti razgovor, insistiram u ime Saveznog izvršnog vijeća da se odmah nastavi ovaj razgovor u ovom sastavu, sutra, preksutra. Ne možemo čekati. Nemamo prava da čekamo. Inače, stalno ćemo se baviti kurativom umesto preventivom. Moramo uspostaviti funkcije iz kojih ćemo, iz sistema, moći djelovati, a ne da nam djeluju pojedini djelovi sistema potpuno autonomno. To sam htio ovde reći. Ali, slažem se bilo kakva izjava po mom mišljenju bolja je ova nova koja je napisana ali, ako je ona koja je usvojena ranije, i na nju dodati još nešto, neka se doda, ali, treba, očito, pod hitno staviti na dnevni red kako izvršiti demobilizaciju, kako razoružati. To se pod hitno mora raspraviti.

VASIL TUPURKOVSKI:

Uz podršku republika.

JUGOSLAV KOSTIĆ:

Ako sprovedemo odluku od 9. maja, pod tačkom 1, onda smo obezbedili sve ovo.

ANTE MARKOVIĆ:

Ali ništa nemojmo potcijeniti u ovoj situaciji. Neka još noćas putuju na lice mjesta. Odredimo ko će da ide i neka ide. Nemojmo ništa propustiti, ni jedan jedini detalj. Niko sa sigurnošću ne bi smio sada tvrditi ja se barem ne bih usudio da je informacija koju dobijamo točna. Neka kaže ko se smije zakleti da je informacija koju on ima da je sto posto točna.

BORISAV JOVIĆ:

Ali je tačno da se biju.

ANTE MARKOVIĆ:

To je tačno.

BORISAV JOVIĆ:

To je nesreća.

ANTE MARKOVIĆ:

To je nesreća. Ali, sada ići ugasiti požar, uspostavimo funkcioniranje sistema na ovom jednom minimumu. Možda ovo nije najbolje što smo predložili. Idemo se dogovoriti, pa u okviru toga idemo dogovoriti sve ovo što je vezano za vojsku i sve ostalo. Upravo to sve treba biti dio toga funkcioniranja sistema.

STJEPAN MESIĆ:

Riječ ima Janez Drnovšek.

JANEZ DRNOVŠEK:

Ja se, takođe, slažem oko moratorijuma i predlažem da se angažira i posmatračka Misija Evropske zajednice kao što je i predviđeno Memorandumom da može da se aktivira i za Hrvatsku. Očigledno, stvaraju se uslovi i nužda da se to aktivira u Hrvatskoj. To je kao prvo. Drugo, Ante je govorio o sistemu. Ali, sistem nije apstraktan. Sistem se mora bazirati na nekom stabilnom političkom rešenju i dogovoru.

ANTE MARKOVIĆ:

Traži se politički dogovor za ovo.

JANEZ DRNOVŠEK:

Ne može se bazirati u ovakvoj situaciji. Nikakav sistem neće funkcionirati. Nužan je barem minimalan politički dogovor onih strana koje su najviše u međusobnom sukobu.

To je temelj svega. A tu, nužan je dogovor između Srbije i Hrvatske. Dok toga ne bude, dok ne bude temeljnog političkog dogovora ništa nećemo postići. Možemo da govorimo o bilo kakvim odlukama, o sistemu, ali dok toga ne bude nastaviće se ovako kao što imamo sada situaciju. Zato, mislim da treba to uraditi, a ne treba samo ponavljati ono što se već govori godinu dana u javnosti svaka strana govori svoje, treba ih i na konkretne predloge, na konkretne mogućnosti i na konkretne varijante. Ali, nije to sistem, nego je to temeljni dogovor između Srbije i Hrvatske. To treba rešiti.

STJEPAN MESIĆ:

Dogovor između Republike Hrvatske i Republike Srbije može biti vrlo jednostavan. Samo jedna rečenica. Srbija se mora izjasniti da nema nikakvih pretenzija prema hrvatskim teritorijama i da pozove one koji su iz Srbije došli u Hrvatsku da se vrate svojim kućama. Sve drugo će se u Hrvatskoj riješiti u komunikaciji između Srba i Hrvata. Tu može doći svjetski monitoring, koga kod hoćete, pokrite cijelu Hrvatsku sa svim onima o kojima mislite da mogu dobro doći da to kontroliraju. Ali, nema dogovora o tome da se jedan centimetar Hrvatske priključi Srbiji. Takvog dogovora, jednostavno ne može biti. To morate shvatiti, bez obzira što vi poduzimali, bez obzira koliko topova i bacača doveli u Mirkovce, bez obzira da li spalili Vinkovce hrvatski teritorij, zapamtite, dok postoji jedan Hrvat ne može biti osvojen. To, uopće, nema razgovora da se tu granica može mijenjati. To je apsolutno nerješivo.

Prema tome, što god vi poduzimali samo ćete imati nove požare i donositi zlo i Srbima i Hrvatima, a najteže će biti Srbima u Hrvatskoj, jer ćete napraviti totalni razdor između Srba u Hrvatskoj i Hrvata. Shvatite to već jednom, da je to nemoguće. Te karte, bacite k vragu, jer tih karata nema. Hrvatska je Hrvatska, a Srbija je Srbija. Vi riješavajte svoje probleme tamo, ali taj krumpir nemojte prebacivati u Hrvatsku.

BRANKO KOSTIĆ:

Valjda će taj narod na tom području o tome odlučivati.

STJEPAN MESIĆ:

Jasno. On može odlučivati, ali zajedno sa hrvatskim narodom. Ne može Srbija imati dvije države u ovoj zajednici naroda. Srbija ima Srbiju, a srpski narod, o njegovim pravima možemo razgovarati na svim nivoima, ali ne, gospodo, o hrvatskim teritorijama. Ne mogu Srbi glasati o tome da će izdvojiti teritorije Hrvatske iz Hrvatske. O tome nema govora. I ti radiš na tom polju.

BORISAV JOVIĆ:

Ti se zavaravaš jako.

STJEPAN MESIĆ:

Radiš, radiš, bez brige. Vidiš kako vi znate sve podatke. Milošević ima podatke šta se zbilo u Mirkovcima, a ja ne znam šta je bilo u Šapcu.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

To što sam ispričao to je objavio radio.

STJEPAN MESIĆ:

Dobro.

BORISAV JOVIĆ:

Možemo jedan drugome da odgovaramo, ali to je prazna priča.

STJEPAN MESIĆ:

Jasno da je prazna priča. Ako misliš da se mogu teritoriji pripajati onda je to „puca-nje u prazno“.

BORISAV JOVIĆ:

Mi jedino ističemo pravo naroda na samoopredeljenje, u slučaju da Hrvatska izlazi iz Jugoslavije.

STJEPAN MESIĆ:

Ne može Srbija imati dvije države, to zapamti.

BORISAV JOVIĆ:

Ne traži to Srbija.

STJEPAN MESIĆ:

Tvrdite da ne mogu Albanci imati dvije države, a htijeli bi da Srbija ima šest država.

BORISAV JOVIĆ:

Jedino kažemo, ako Hrvatska se odluči da bude samostalna i nezavisna država, mora dati Srbima pravo na samoopredeljenje. I ništa mi više ne kažemo.

STJEPAN MESIĆ:

To ti ostavi Srbima u Hrvatskoj, a ove svoje, koje ste tamo poslali zovite natrag. Dovolite, da onda svjetski moritoring ide tamo pa ćemo utvrditi koga sve tamo ima. Sve ćemo utvrditi i nemojmo se zavaravati da ih nema. Idemo utvrditi činjenice. Onda, svi ćemo biti zadovoljni.

BORISAV JOVIĆ:

Idite u ta naselja i razgovarajte bez oružja, a ne da pucate u njih.

STJEPAN MESIĆ:

Kako? Oni otmu policijsku stanicu i onda, ko puca? Puca, valjda, onaj ko je napao policijsku stanicu. Šta pričate priče.

Izvoli, Tupurkovski.

VASIL TUPURKOVSKI:

Razumem sve emocije, nisam ništa manje emotivan, ali da pokušamo racionalno da radimo. Ja vam predlažem da ipak usvojimo izjavu predsednika ohridsku, a da dodamo na kraju: „Ova izjava se usvaja uz dogovor da će Predsedništvo SFRJ, hitno razmotriti situaciju u kriznim žarištima u Hrvatskoj, uključujući i donošenje konkretnih odluka o demobilizaciji rezervnih sastava milicije, razoružanja paravojnih ilegalnih naoružanih grupa i povratka Jugoslovenske narodne armije u mirnodopsko stanje. S tim u vezi grupa članova Predsedništva SFRJ posetiće krizna žarišta odmah“.

Pod konkretnim odlukama sada ovo ne čitam, nije tekst, podrazumevam redosled poteza, odnosno Predsedništvo će utvrditi redosled poteza kako će izvesti, podrška republika i predsednika republika, Predsedništva, a ne sutradan, opet Predsedništvo ništa ne može da uradi bez upotrebe sile, a ne to nema više ni moralno pravo da insistira, a to je u redu, što se mene tiče. Zatim, kompleks monitoringa. Onaj o kome će se dogovoriti. Svaki mogući monitoring. Onda da pređemo na ova druga pitanja.

BORISAV JOVIĆ:

Koliko smo mi puta doneli odluku o rasformiranju tih paravojnih organizacija, od januara pa do sada? Koliko puta? Da ih nabrojimo kao odluke Predsedništva, ovo bi verovatno bila peta, ili četvrta tačka. Stvar je u tome da ne postoji politička volja da se te paravojne organizacije razoružaju.

VASIL TUPURKOVSKI:

Zato imamo izjavu predsednika, imamo podršku republika, na kojoj insistiramo, ako idemo na ovu sednicu Predsedništva. To je stvar političke volje.

BORISAV JOVIĆ:

Ako se ovde izrazi politička volja da se prihvata rasformiranje paravojnih organizacija, onda možemo da počnemo da radimo.

VASIL TUPURKOVSKI:

Zato moraju predsednici da daju tu izjavu sada. Pod tim uslovima, predlažem da usvoje oni svoju izjavu.

FRANJO TUĐMAN:

O čemu vi govorite kada govorite o paravojnim organizacijama? Mislite da se Republika Hrvatska razoruža, pa da joj onda grupa četnika može diktirati, u Zagrebu, svoja stajališta o Velikoj Srbiji, ili o tome kako će biti Jugoslavija organizirana?

VASIL TUPURKOVSKI:

Predsedniče Tuđman, da li smatrate da u Hrvatskoj nema uopšte paravojnih i ilegalnih naoružanih grupa?

FRANJO TUĐMAN:

Što se tiče Republike Hrvatske, ona ih nema.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ja sam Vas pitao da li ih uopšte ima?

FRANJO TUĐMAN:

Rekao sam što se tiče vlasti Republike Hrvatske da ih nema. Republika Hrvatska ima svoje policijske snage, aktivne i rezerve i kao sastavni dio tih snaga unutaršnjeg reda ima i zbor narodne garde, sa zakonskom odredbom da je vojnički ustrojen, u smislu obuke, baš zato da bi se uvelo više reda. Prema tome, može se raditi o tome kad se stvore uvjeti, da se rezervni sastavi toga demobiliziraju policijski, da se svedu na snage, takve-kakve nije nam u interesu da trošimo na to, ali da ima tih paravojnih naoružanih od Knina, sa instruktorima iz Australije do Beograda to imaju. To je jasno. To se radilo u zaleđu, uz pomoć, čitao sam vam, i ministara iz Srbije, stručnjaka i specijalista, a ne samo četničkih odreda i, uz pomoć pojedinih lica iz Armije, od nižih oficira, pa sve do pukovnika.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ništa od toga mi ne možemo da donesemo.

STJEPAN MESIĆ:

Čuli ste prijedlog Vasila Tupurkovskog.

BORISAV JOVIĆ:

Predlog je jasan, a tumačenje koje je Tuđman dao nije prihvatljivo.

STJEPAN MESIĆ:

Kako nije prihvatljivo?

BORISAV JOVIĆ:

Ispada da hrvatske oružane snage treba da ostanu, a sve druge da se rasformiraju.

STJEPAN MESIĆ:

Rasformiraće se nelegalne snage i povući će se oni koji su mobilizirani, odnosno rezervni sastavi kući. Svi rezervisti otići će kući. U tome je stvar. To je i general Kadijević predložio.

BORISAV JOVIĆ:

Dokle god oni imaju oružje za 100 hiljada ljudi i drže ga kod sebe od tog posla nema ništa.

STJEPAN MESIĆ:

Zašto kažeš 100? Reci 300 tisuća, još će ih biti.

BORISAV JOVIĆ:

Ja sam dao podatak koji je zvanično iznesen na našoj sednici, koji niko nije opovrgavao. Rečeno je između 95 i 100 hiljada.

STJEPAN MESIĆ:

Daj, lakše je onda 300. Biće ih.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ako polazimo od toga da se neće silom obuzdavati oružje i sila, odnosno vršiti te demobilizacije i razoružavanja, zato sam govorio o redosledu poteza. Mi ćemo se dogovoriti politički kako to izvesti. Mi nikakav dogovor nismo napravili, nego smo iznosili jednu ultimativnu volju i nismo imali instrumente i nismo hteli da ih upotrebimo da ga izvršimo.

JANEZ DRNOVŠEK:

Stipe, možemo li da se uslovimo oko toga da se posmatračka misija Evropske zajednice angažuje odmah i u Hrvatskoj? To bi bilo dosta značajno, ako to danas zaključimo.

STJEPAN MESIĆ:

Mislim da. Izvoli, Kučan.

MILAN KUČAN:

Ovo što predlaže Vasil, bilo bi korisno prihvatiti, naravno, pod uslovom da se razume šta se misli. Nije sada vreme, ali od prošlog avgusta, kada su u Kninu počele stvari, tada je na jednoj sednici, ne sećam se kada je to bilo, verovatno krajem avgusta ili početkom septembra, bila diskusija o tome da li Hrvatskoj treba omogućiti da ona uspostavi javni red i mir, da uspostavi zakonitost, da je ona odgovorna za stanje na svojoj teritoriji i da joj u tome pomažu savezne vlasti, ili ne. Tada je, po mom mišljenju, bila napravljena greška. Od tada se stalno oko toga vrtimo. To je vaša stvar, vi ćete to na sednici proceniti. Ja sam i pre predložio da što pre treba ići na tu sednicu, ali u prilog toga i u skladu sa tim. Moguće je govoriti o rasformiranju ilegalnih paravojnih struktura u Hrvatskoj i o demobiliziranju rezervnog sastava. O tome je moguće govoriti, ali to treba jasno reći i treba znati šta se pod tim podrazumeva. Hrvatska ne može imati ono što je njenim zakonom određeno, ilegalnu strukturu. Može imati na osnovu svojih propisa mobilizaciju svojih rezervnih sastava, ili milicije, ili kako se to zove. Barem bi oko toga morali biti načisto i znati jedno je demobilizacija rezervnog sastava, a drugo je rasformiranje ilegalnih struktura koje nisu u skladu sa hrvatskim propisima, a koje postoje. Ili, treba reći da Hrvatska, na jednom delu svoje teritorije, po odluci saveznih vlasti, nema suverenitet. A to je jedna sasvim druga diskusija. Mislim da to, do sada, nije niko predlagao. Ali, faktički, na to se diskusija svodi.

BORISAV JOVIĆ:

Da pitam Kučana pošto je on govorio. Hrvatska je donela odluku o stvaranju samostalne suverene države. To je na osnovu prava na samoopredeljenje. Da li smatraš da srpski narod u Hrvatskoj ima pravo na samoopredeljenje u toj situaciji?

MILAN KUČAN:

Ja sam o tome često govorio. Narod nije apstraktna kategorija, ne živi apstraktno, živi konkretno, politički organizovan, tako kako je to istorija, na žalost, nanela. I, kada smo bili u Srbiji, kada smo napisali onu zajedničku izjavu da ima srpski narod, a mi smo rekli svaki narod, pravo da živi u jednoj državi, naravno ne povređujući jednako pravo drugih naroda. Dakle, srpski narod u Hrvatskoj živi u državi Hrvatskoj, i kada bi se vi sporazumeli da treba rešenje naći u razgovoru Srba i Hrvata u Hrvatskoj, onda bi ta stvar većdaleko odmakla.

BORISAV JOVIĆ:

Ne u razgovoru, nego da se izjasni da li će da izađe iz Jugoslavije.

STJEPAN MESIĆ:

Vidiš da on želi teritoriju Hrvatske.

FRANJO TUĐMAN:

Gospodine Joviću, odgovorite mi, molim vas lijepo, sa kakvim je teritorijem Kraljevina Hrvatska ušla 1918. godine u zajedničku državu?

BORISAV JOVIĆ:

Nije bilo Kraljevine.

FRANJO TUĐMAN:

Nije bilo?

STJEPAN MESIĆ:

Dobro, čovjek ne mora znati. To što ti ne znaš, to je druga stvar.

BORISAV JOVIĆ:

Znam vrlo dobro.

MILAN KUČAN:

Da završim, nemamo sada vremena da se objašnjavamo oko istorije, jer je ignorancija suviše velika da bi se poznavale istorijske činjenice. Ja samo hoću reći to da u biti problema da li se priznaje suverenitet republika na njihovoj teritoriji, njihova legislativa, onako kako je, ili ne?

BORISAV JOVIĆ?

To je ključno pitanje, a sve ovo drugo je posledica.

MILAN KUČAN:

Ako ne, onda su naši razgovori suvišni, onda treba nešto sasvim drugo uraditi. Ali, onda se znaju i mere i rešenja.

STJEPAN MESIĆ:

Riječ ima Bogić Bogićević.

BOGIĆ BOGIĆEVIĆ:

Poruku Predsjedništva SFRJ javnosti i sadržaj Ohridske izjave ja sam prihvatio na prošloj sjednici Predsjedništva i za to danas nisam o tome govorio, iako sam i tada i sada bio ubijeden da samo porukama, apelima nećemo uspješno razriješiti našu krizu. Imali smo ih i do sada puno, a u prilog tome ide i činjenica da danas, i nakon ove poruke Predsjedništva SFRJ javnosti za mir i nakon najave sjednice Predsjedništva sa predsjednicima danas, u Ohridu, evo danas bilježimo novi bilans od nekoliko desetina mrtvih i ranjenih, izgubljenih života u Jugoslaviji. Zato mislim, ako danas ne prihvate predsjednici naših republika, odnosno predsjednici predsjedništava republika, i to ne samo deklarativno, odgovorno ne izjave, da će, u skladu sa svojim ustavnim ovlaštenjima, preduzeti sve mjere da se odmah obustave svi oružani sukobi i nasilje u zemlji, nema garancije za mir, kao preduslov za bilo kakve dogovore. U protivnom, imaćemo, po mom ubijedenju, ne samo lokalni globalni rat, nove žrtve i krvoprolića.

Drugo, mislim da je neophodno istrajati na doslednoj primjeni Brionske deklaracije u periodu od tri mjeseca, ako hoćemo bilo kakvu stabilizaciju i političku i ekonomsku i socijalnu, i u tom periodu intenzivirati dogovore u legalnim institucijama sistema o budućem ustrojstvu zemlje. Mi smo se složili da je demobilizacija svih oružanih sastava pitanje rata ili mira. Dobili smo podršku i međunarodnih organizacija. Naravno, ja sam za mir,

iskreno, ali moram reći da nisam siguran da svi žele mir u ovoj zemlji i mirno razriješenje krize i da se te vatre, koje se razbuktavaju svaki dan, šire krizna žarišta, upravo i žele.

Mi smo, evo nekoliko sati, izgubili, da bismo usvojili jedan tekst, bez garancije da će dati rezultate, u kojem nema ni jedna riječ sporna. Složili smo se, danas, kod čitanja teksta, da čak ima mnogo patetike. Ali, evo, nismo u situaciji da preuzmemo odgovornost da garantujemo mir, i u tom periodu da intenziviramo dogovore kako ćemo dalje živjeti na ovim prostorima. Toliko.

STJEPAN MESIĆ:

Hvala. Riječ ima admiral Brovet.

STANE BROVET:

Druže predsedniče, da dam jednu kratku informaciju, koju sam malo pre dobio, oko ovog događaja u selu Mirkovci. Ujutru su snage Ministarstva unutrašnjih poslova sa minobacačima gađale selo i ispalile, sa prekidima, oko 30 mina, bilo je i međusobne pušćane vatre, neke mine padale su 200 metara od našeg objekta Vrapčana, to je jedno skladište, koje čuva jedna naša četa. U 16,10 sati upućena je jedna tenkovska četa iz Vukovara u selo Mirkovce.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Dakle, ne iz Šida, nego iz Vukovara.

STANE BROVET:

Pre jedan sat ona je stigla u selo, bez problema, bez otpora, a prethodno su sa dva policijska oklopna transportera prevezena dva lekara, dakle jedna bolnička ekipa, jer je bilo i mrtvih i ranjenih. Po našim podacima jedan civil je poginuo, drugi je bio ranjen, pa je ubijen, i pet još ima ranjenih.

Kod sela Cerića, u rejonu položaja minobacača koji su gađali selo, na ledinu naša jedinica je ispalila šest raketa, nije nikoga pogodila, nije gađala sam cilj, i vatra je minobacačka nakon toga prestala. Jedan avion ratnog vazduhoplovstva izviđao je rejon Mirkovci, Vinkovci, Tovarnik. Iz sela Berak, 30 km. od Mirkovaca otvorena je vatra na avion. Avion je pogođen jednim metkom, i drugi avion, koji je podignut, takođe je naišao na vatru sa istog mitraljeskog gnezda i on je otvorio mitraljesku vatru po tom mitraljeskom gnezdu. Nema podataka da li je naneo neki gubitak. U Vinkovcima je grupa kriminalaca upala u stambene vojne zgrade, obijala stanove i kroz prozore otvarala vatru u vazduh.

U vezi s tim, naši su stupili u kontakt sa načelnikom Policijske uprave i tražili od njega da stavi stvar pod kontrolu, jer će biti prinuđeni da preduzmu mere, u suprotnom. Od naših, osim što se ne zna da li je ono mitraljesko gnezdo pogođeno, ili ne, nije nanet ni jedan gubitak nikome. Znači, mi nismo naneli nikakve žrtve. Možda avion.

STJEPAN MESIĆ:

Kad ste iz aviona pucali na odmetnike. To je bilo interesantno.

STANE BROVET:

Kada je otvarana vatra na avion, to je bio izviđački avion. Taj avion je samo izviđao, nije dejtvoovao.

JUGOSLAV KOSTIĆ:

Hajde svi da realizujemo tačku 1. odluke dogovora Predsedništva, da to uradimo aktima, dokumentima, a ne oružjem.

STJEPAN MESIĆ:

Možemo usvojiti ovo sa porukom koju je Tupurkovski predložio? Ako bismo tu uspeh, onda bismo bar prvu tačku apsolvirali.

FRANJO TUĐMAN:

Mislim da ćete razumeti da hrvatska javnost nikako ne bi prihvatila da ja sjedim na sjednicama koje bi donosile ovakve zaključke, a tamo ginu ljudi. Ovo što je sada general Brovet podnio, to je verovatno jedan delić istine, ali je sasvim sigurno ono što je meni Manolić kazao da je pet civila mrtvih i 21 civil građanin u Vinkovcima u bolnici, pored 14 poginulih.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Predlažem da Tupurkovski još jednom pročita izjavu, pa da vidimo da li se to može prihvatiti.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ti to dodaješ na ovu izjavu?

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Ima jedan kratak tekst.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ovo je izjava i ona se usvaja uz dogovor da će Predsedništvo SFRJ hitno razmotriti situaciju u kriznim žarištima u Hrvatskoj, uključujući.

FRANJO TUĐMAN:

Ne „hitno“, nego „odmah“.

VASIL TUPURKOVSKI:

Znači, Predsedništvo SFRJ će odmah razmotriti situaciju u kriznim žarištima u Hrvatskoj uključujući, a sada ću ja nešto dodati, i donošenje konkretnih odluka o demobilizaciji rezervnih sastava milicije.

FRANJO TUĐMAN:

Ne na prvom mestu to. To psihološki deluje ovako: Razoručajte Hrvatsku da bi se mogle provesti namere o velikoj Srbiji.

VASIL TUPURKOVSKI:

Dobro, ako postoje ilegalne, normalno je prvo udariti po ilegalnim, jer one se ni od koga ne prihvataju.

FRANJO TUĐMAN:

Onda recite „ilegalnim“.

VASIL TUPURKOVSKI:

Znači, tekst ide dalje: „uključujući i donošenje konkretnih odluka o razoručanju paravojnih i ilegalnih naoružanih grupa, demobilizaciji rezervnih sastava milicije i povratka JNA u mirnodopsko stanje, uključujući i“, tu sam mislio da inkorporiram Janezov predlog.

FRANJO TUĐMAN:

Ne samo mirnodopsko stanje, nego „i povratka JNA u vojarne“.

VASIL TUPURKOVSKI:

To je isto.

FRANJO TUĐMAN:

Oprostite, oni mogu biti sa mirnodopskim stanjem na Plitvicama i u Glini. Treba napisati: „u vojarne“.

BORISAV JOVIĆ:

Valjda one idu i na neke vežbe.

FRANJO TUĐMAN:

Je, je, kako da ne, kao i danas sa mitraljiranjem. Molim, ja sam da se pozove na poštivanje dogovora sa Evropskom zajednicom i promatračke grupe i druge grupe.

JANEZ DRNOVŠEK:

Ovo možemo odmah usvojiti. Ne treba reći da će Predsedništvo ovo razmatrati, jer su neke od ovih stvari već bile usvojene. Ove tačke možemo odmah usvojiti.

VASIL TUPURKOVSKI:

Znači, može se reći: „stvoriti uslove za povratak JNA“.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

To je stvar Predsedništva.

VASIL TUPURKOVSKI:

Rekao sam da redosled poteza utvrđuje Predsedništvo. Moramo da nađemo formulu koja obuhvata predlog, ali koja takođe omogućava Predsedništvu da radi. Ako se odmah blokira rad u Predsedništvu, onda nam je ovo džabe.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Pošto Franjo ide, možemo li u ovoj Ohridskoj izjavi, u pretposlednjem redu reći: „u traženju prihvatljivih rešenja za sve naše republike i sve naše narode... realna dostignuća zajedničkog života“, dodati polurečenicu: „poštovanja jugoslovenskog ustavnog poretka i institucija i principa sadržanih u završnom dokumentu“?

FRANJO TUĐMAN:

Kojeg jugoslavenskog ustavnog poretka? Onog kojega je Srbija narušila?

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Hoćemo li ovde da konstatujemo da taj poredak više ne postoji i da zemlja više ne postoji? Šta radi ovo predsedništvo? Čemu onda ova sednica? Čega je ovo sednica?

VASIL TUPURKOVSKI:

To je odgovornost i Vaša, gospodine Tuđman.
(Franjo Tuđman napušta sednicu u 20 sati i 5 minuta.)

MILAN KUČAN:

On se sa ovim slaže.

VASIL TUPURKOVSKI:

Sa čim se slaže?

MILAN KUČAN:

Slaže se sa ovim što si ti predložio.

VASIL TUPURKOVSKI:

Slaže se sa tim što sam ja predložio?

BORISAV JOVIĆ:

Može, pod uslovom da se napiše: „poštovanje prava naroda na samoopredeljenje“.

VASIL TUPURKOVSKI:

Toga ima u izjavi.

BORISAV JOVIĆ:

Toga nema nigde. To ne piše.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Napišite to.

MILAN KUČAN:

To postoji u Helsinškom dokumentu i u Pariskoj izjavi, ali ne onako kako Ti to zamišljaš, jer onda i Slovenci mogu tražiti samoopredeljenje onih u Italiji, Austriji i Mađarskoj.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Mi poštujemo Helsinške principe, a ne poštujemo sopstveni poredak u Jugoslaviji.

BORISAV JOVIĆ:

Samo u Jugoslaviji, jer republike nisu države, one su sastavni deo Jugoslavije.

MILAN KUČAN:

Onda slabo znaš Ustav.

VASIL TUPURKOVSKI:

Treba da vidimo kakva će biti dinamika, kada ćemo se opet sastati i o kojim pitanjima ćemo raspravljati, a onda ćemo preći na ovu drugu tačku.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Zašto se postavlja pitanje kako ćemo bez Tuđmana, ako smo mogli bez Kučana, možemo i bez Tuđmana?

STJEPAN MESIĆ:

Moramo dogovoriti novu sjednicu.

VASIL TUPURKOVSKI:

Kako ćemo to izvesti? U Predsedništvu mora da postoji dogovor.

BUDIMIR LONČAR:

Danas ova deklaracija mora da se donese.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ako se ne donese danas ova deklaracija, svako će povući svoje konsekvence. Navodno, sada postoji saglasnost.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Postoji saglasnost o ovoj formulaciji.

VASIL TUPURKOVSKI:

Problem je što je Tuđman sada otišao, pa se ovo sada više ne može menjati, to što je on prihvatio.

BUDIMIR LONČAR:

Prisutan je Mesić.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

U kom svojstvu će ovo biti?

BORISAV JOVIĆ:

Treba prihvatiti ono što je konstituisano republičkim dogovorom.

VASIL TUPURKOVSKI:

Naći ćemo mi rešenje i za to. Predlažem da sačinim tu informaciju i da završimo ovaj deo.

BUDIMIR LONČAR:

Mislim da bi bilo najbolje dati pauzu i da se to u toku te pauze sačini.

BORISAV JOVIĆ:

S pravom će Tuđman da kaže: „nisam bio prisutan, otišao sam“.

(pauza u 20 sati i 8 minuta.)

(Nastavak sednice posle pauze u 20,47 sati)

STJEPAN MESIĆ:

Predlažem da nastavimo sa radom.

ANTE MARKOVIĆ:

U tekstu bi moglo da glasi: „između rata i mira, mi sudionici ove sjednice u ime svojih republika i institucija koje zastupamo“.

STJEPAN MESIĆ:

Dakle, tekst možemo privoditi kraju. Vasile, da li si Ti pribilježio što ti je rekao predsjednik vlade?

VASIL TUPURKOVSKI:

Da, i to je za redakciju čitavog teksta. Tamo gde stoje „predsednici“, sada će biti „svi učesnici“.

ANTE MARKOVIĆ:

Dakle, „mi sudionici ove sjednice u ime svojih republika i institucija“. Da li će biti „učesnici“ ili „sudionici“, meni je svejedno.

STJEPAN MESIĆ:

On je ovdje učesnik sastanka i to prihvaća kao učesnik, ali ne u ime Skupštine, već kao učesnik ovog sastanka.

ANTE MARKOVIĆ:

Onda moraš brisati „u ime svojih republika“.

STJEPAN MESIĆ:

Neka onda bude „učesnici“, ili „sudionici“, ali bez republika.

ANTE MARKOVIĆ:

„Između rata i mira, mi sudionici ove sjednice izjavljujemo da smo nepodijeljeno“.

BRANKO KOSTIĆ:

„Posmatračka misija“, o tome treba da se dogovorimo na sjednici koja je već najavljena, jer ja mislim da ćemo mi, uopšte oko posmatračke misije angažovanja Evropske zajednice, oko situacije u Hrvatskoj, vjerovatno imati razloga da se posebno dogovorimo.

STJEPAN MESIĆ:

Ako ova misija može pomoći, neka pomogne.

ANTE MARKOVIĆ:

Vasile, u predzadnjem pasusu „mi predsjednici smatramo“.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

„Učesnici sastanka smatraju“.

ANTE MARKOVIĆ:

U zadnjem pasusu treba da se prekriži „predsjednici i sudionici“, treba početi „tražimo podršku građana“.

VASIL TUPURKOVSKI:

To smo uradili.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Posle „Pariske karte“ treba precrtati do kraja. Dakle, „Pariska povelja“ i staviti tačku.

JANEZ DRNOVŠEK:

Na kraju treba napisati „grupa članova Predsedništva i SIV/a“.

BORISAV JOVIĆ:

Prvo, oko poslednjeg pasusa „Predsedništvo SFRJ je zaključilo“, govorim šta je činjenica, ne šta mi ovde zaključujemo, „Predsedništvo SFRJ je zaključilo da na svojoj sledećoj sednici temeljno razmotri situaciju u Republici Hrvatskoj u svetlu sprovođenja odluka Predsedništva od 9. maja. Za to se spremaju određene analize i određeni predlozi i u skladu sa tim doneće odgovarajuće odluke“.

Ako se ovde već želi da se to napiše, može da se kaže da je Predsedništvo već takvu odluku donelo, da će na sledećoj sednici razmotriti, a ne da nas sada ovde neko prisiljava na to kao uslov. Drugo, „da će se donositi konkretne odluke o razoružanju paravojnih i ilegalnih naoružanih grupa“. To smo više puta donosili, ali ako se ovo već piše, onda mora da se kaže „i oduzimanje nelegalnog uvezenog oružja“. Molim vas, demobilizacija rezervnog sastava milicije i zadržavanje svog tog oružja kod kuće ili u magacinima, svejedno, nikako nije garancija da neće svakog trenutka da bukne rat, kao što je to sada.

Prema tome, redosled je bio, nelegalno uvezeno oružje, podeljeno oružje i stvaranje milicija iznad normale i davanje nelegalnim sastavima i sve to bi se ovde moralo obuhvatiti. Ne samo to, tu bi se moralo kazati „da će se redovni sastav milicije svesti na prosečnu meru koju imaju druge republike“. Bez toga ne vredi. Jer, oni kažu „nije nelegalno, mi smo legalno doneli odluke“. Oni mogu legalno da donesu odluke i da imaju veću miliciju nego što imamo vojsku. Ako hoćete da dopišemo „i oduzimanje nelegalno uvezenog oružja i svođenje milicije na standarde koje imaju druge republike“, onda bi eventualno ovo moglo da se prihvati. Dakle, „svođenje na standarde koje imaju druge republike“.

STJEPAN MESIĆ:

Onda svaka republika mora dati svoj monitor u drugu republiku da vidi. Niko niko-me ne vjeruje.

BORISAV JOVIĆ:

Stipe, ja samo govorim pod kojim bi uslovima ja mogao da razgovaram o ovom pasusu. Poslednja rečenica „posmatračka misija će se takođe uključiti na nadziranje ovih odluka kada budu bile donete i ako ih donesemo“. Međutim, to sada ne treba ovde da pišemo. Tu poslednju rečenicu ne mogu da prihvatim.

STJEPAN MESIĆ:

Onda, nema smisla to slati Tuđmanu jer to neće prihvatiti.

BORISAV JOVIĆ:

Moramo razgovarati o celini. Legitimni organi mogu biti sve ovo što je rezervno sve je to onda legitimno. Ako je tako, onda nema mogućnosti za sporazum.

VASIL TUPURKOVSKI:

U čemu je problem?

BORISAV JOVIĆ:

Problem je u tome da je nemoguće dozvoliti nelegalni uvoz naoružanja za toliko ljudi i praviti se lud, pa to oružje držati kući.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Da to ostavimo za drugi put, da prihvatimo ovo što smo prihvatili.

BORISAV JOVIĆ:

Prihvatite što ste prihvatili, ja pričam šta nisam prihvatio, ja pričam šta ja ne mogu da prihvatim.

STJEPAN MESIĆ:

Ti možeš to prihvatiti, ali to znači da moraš ući sa tenkovima, moraš Kadijevića zamoliti da ide razoružati Hrvatsku.

BORISAV JOVIĆ:

Ja mogu da prihvatim ovaj deo poslednje izjave, a poslednja izjava je: „Predsedništvo SFRJ razmatraće na sledećoj sednici kako se njegova odluka od 9. maja izvršava i doneće sve odluke koje budemo smatrali da treba i treba da ih sprovedemo. Ako hoćete da sada zapišemo koje su to odluke, sa poslednjim akcentom da vojska ide u kasarne, onda, molim vas, oduzimanje nelegalno naoružanih organizacija, svođenje milicija na normalnu meru koliko imaju i druge republike, rasformiranje svih paravojnih organizacija i potpuni mir u Republici i vraćanje vojske u kasarne. Bez toga ne vredi ništa.

STJEPAN MESIĆ:

Slažem se. Tu treba dodati da Armija odmah vrati sve oružje od Hrvatske teritorijalne odbrane.

BORISAV JOVIĆ:

I da bude pod komandom Generalštaba i teritorijalne odbrane.

STJEPAN MESIĆ:

Sve u redu – samo da odmah vrati sve oružje.

BORISAV JOVIĆ:

Nema nikakvih mogućnosti da ovo ovako usvojimo.

VASIL TUPURKOVSKI:

Normalno, Boro ima pravo da sva ova pitanja pokrene. Međutim, mi smo pošli od pretpostavke da je nekakav sporazum postignut ovde i da smo sada redakcijski prišli adaptiranju teksta, a ne da uvodimo ovako značajne promene.

BORISAV JOVIĆ:

I ovo je redakcijsko.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ne, to nije redakcijski. Drugo, pitanje rata i mira Veljko je to danas opet potvrdio, svi smo tako tvrdili, kada smo donosili odluku od 12. jula to smo sveli na demobilisanje oružanih sastava, pitanje rata i mira sveli na demobilisanje oružanih sastava. Sada se to proširuje na modalitete koji se večeras ne mogu utvrđivati.

BORISAV JOVIĆ:

Izvini, tamo nije napisano da se vojska vraća u kasarne, a sada se dopisuje ovo. U tom dokumentu uopšte nema pominjanja da se vojska vraća u kasarne, nego smo rekli da ćemo razmotriti Odluku od 9. maja.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ali, „usklađiće otpuštanjem rezervnog sastava iz mobilisanih jedinica JNA“.

BORISAV JOVIĆ:

Napisana je samo ta rečenica, ali nema iza nje da se pod tim uslovom vojska vraća u kasarne. Da budemo načisto, za vraćanje vojske u kasarne treba sve ovo što sam rekao. (grupna diskusija)

VASIL TUPURKOVSKI:

Treba samo malo više međusobnog poverenja i volje da se ovo donese tu nema ništa sakriveno, a možda mi ne vidimo? To je isto moguće.

BORISAV JOVIĆ:

Ako ima poverenja, upišimo sve po redosledu kako je to nastajalo neka se i vrati.

STJEPAN MESIĆ:

Sve je u redu, znači povratak oružja teritorijalne odbrane.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Stipe, nije tako to znači da nema odluke. Treba ostati na onome šta smo večeras utvrdili. Ima još problema koliko god hoćete.

BORISAV JOVIĆ:

Uradimo ovaj proglas bez ovog uslovljavanja. Svi smo za mir. Imamo na sledećoj sednici razmatranje situacije u Hrvatskoj. Što god donesemo to ćemo sprovesti.

VASIL TUPURKOVSKI:

Dobro, Boro, što nisi malopre rekao, jer bi bili načisto.

BORISAV JOVIĆ:

Kome da kažem? Pobegao je. On je ispričao svoje i pobegao.

VASIL TUPURKOVSKI:

Mogao si da kažeš ovakve primedbe.

BORISAV JOVIĆ:

Nisam mogao, jer je on ustao i otišao.

VASIL TUPURKOVSKI:

Dobro. Onda odustajem od svega ovoga.

BORISAV JOVIĆ:

Neka sedi ovde pa ćemo se dogovoriti.

VASIL TUPURKOVSKI:

Sada se ne možemo ništa dogovoriti, jer je jedan predsednik otišao.

BORISAV JOVIĆ:

Nisam ja otišao, otišao je on. Ja sam, uostalom, spreman celu noć da sedim i da o tome raspravljam.

VASIL TUPURKOVSKI:

Nema uslova da sedi.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ovo što Bora kaže da ste već odlučili da to stavite na dnevni red, mislim da je u redu i radi korektnosti, ne mora da se kaže „ova izjava se usvaja uz dogovor“, nego „pri usvanjanju ove izjave ima se u vidu dogovor da Predsedništvo SFRJ odmah razmotri situaciju“; „ima se u vidu odluka Predsedništva da odmah ... uključujući i donošenje konkretnih odluka o“...

BORISAV JOVIĆ:

Da se odmah razumemo, ako se želi upisati vraćanje vojske u kasarne, mora sve ovo da se upiše, ako se ne želi upisati vraćanje vojske u kasarne, možete da upišete šta hoćete može parcijalno jedno po jedno, nema problema kao što je prošli put bilo.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Boro, obratite pažnju na jednu nijansu „čime će se stvoriti uslovi da se vojska vrati u kasarne“. Prema tome, ne zaključuje se nikakvo vraćanje. To će se tek ocenjivati. To je stvar posebne odluke.

BORISAV JOVIĆ:

Ja ocenjujem da se time neće stvoriti uslovi za vraćanje u kasarne, dok se oružje ne pokupi svejedno da li je kod kuće u mojim rukama, ili sam mobilisan u jedinici.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ako je riječ o formulaciji, onda ova formulacija uključujući ovo što je rekao Boro da je Predsjedništvo već zaključilo, kaže se „uključujući i donošenje konkretnih odluka o razoružanju paravojnih ilegalno naoružanih“ ... čime će se stvoriti izvor. To znači da treba da budu donijete konkretne odluke i one ne moraju da budu sve ovde detaljisane. Međutim, ja moram da kažem da donošenjem konkretnih odluka o razoružanju paravojnih organizacija i ilegalno naoružanih grupa, to je posao za Predsjedništvo koji uzima na sebe, za koji na žalost mala vjerovatnoća postoji da bude ostvaren. Ali, ima možda samo jedan, to je politička volja. Da li je ona svuda dovoljna ili nije, ja ne znam?

Ja ne bih prihvatio ovo oko tretmana vojske, ako ovo donošenje konkretnih odluka ne bi značilo i njihovo sprovođenje u život. Zato ova funkcija posmatrača članova Predsjedništva treba da bude i u toj funkciji. Posmatrač treba da budu po meni u dvije funkcije: u funkciji utvrđivanja činjeničnog stanja, sada, da bi se mogle donijeti prave odluke, i u funkciji sprovođenja odluke, i jedne i druge.

VASIL TUPURKOVSKI:

Stavimo „i sprovođenja odluke“, onda smo se obezbedili sa svih strana.

VELJKO KADIJEVIĆ:

To je, po meni najviše što se može, u ovom času postići.

BORISAV JOVIĆ:

To neka ide, nemam ništa protiv, ali moram reći da nije nigde poznato da negde šefa države šalju da negde ispituje stanje, šalju se stručne ekipe, kompetentne, koje referišu kakvo je stanje. Ako hoćemo da šaljemo šefa države da ide da ispituje „od sela do sela“ kako se puca, da i to uradimo ali, to je besmislica.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ali, samo time ulazimo u rat.

BORISAV JOVIĆ:

Nigde šefa države ne šalju da ispituje ko u koga puca, nego šalju kompetentne i poverljive ljude, koji će da kažu istinu. Ko hoće to da prihvati neka prihvati. Ne smatram da je to prirodno.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ali možete da kažete da će Predsedništvo odrediti grupe koje će to uraditi, pa vi odredite u okviru svoje nadležnosti.

BORISAV JOVIĆ:

Stekao sam sledeće iskustvo: formirali smo grupu koja je išla, ljudi su se maksimalno trudili. Mnogo preciznije i sigurnije informacije imali smo od nadležnih resora koji to prate preko svog mehanizma, nego što su oni mogli. Jer, oni odu u dve-tri kasarne i vrate se, imaju jedan utisak. A, ovi imaju iz svih mogućih kasarni iz svih tačne informacije. Pa, ako mi ne verujemo našim organima ne vrede nam ništa. To je, stvarno, vrlo veliko pitanje, da li možemo na taj način doći do istine. Nemam ništa protiv, ali, ne mislim da je to izlaz za nas. To je jedan čisto politički trik.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Kakva je, Boro, tvoja formulacija?

BORISAV JOVIĆ:

Moja formulacija je sasvim je dovoljna ova Deklaracija, bez toga. Ali, ako se želi, onda da raščlanimo. Prvi deo rečenice da govori da će Predsedništvo to razmotriti na osnovu svoje odluke. Druga rečenica da će u skladu s tim doneti konkretne odluke o oduzimanju nelegalno uvezenog oružja, o razoružanju paravojnih formacija.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

„Donošenje i sprovođenje“.

BORISAV JOVIĆ:

Ne, kada nabrojimo sve to što sam govorio onda će odrediti komisija koja će pratiti to izvršenje, pa, kada se steknu uslovi da se to prati i izvršava, onda će se vojska povući u kasarne. Dakle, to je normalan redosled.

JANEZ DRNOVŠEK:

Može Komisija EZ da se uključi u to.

BORISAV JOVIĆ:

Ne, o tome tek treba raspravljati. Ako nismo u stanju mi sami, tek onda ćemo njih da zovemo.

JANEZ DRNOVŠEK:

Onda, može da zaključuje.

VASIL TUPURKOVSKI:

Šta da zaključuje, kada nema nikakvog dogovora. Ovde sedimo i kao da ne vidimo kako se stvari razvijaju.

JANEZ DRNOVŠEK:

Mislim da ovaj tekst, sa ispravkom koju je dao Veljko, bi mogao biti.

VASIL TUPURKOVSKI:

Sa ispravkom o tome da je Predsedništvo stvarno već odlučilo da raspravlja o tome. To je činjenica.

ANTE MARKOVIĆ:

To je Slobodan predložio. Zašto se ne bi moglo prihvatiti „donošenje konkretnih odluka o razoružanju“, kao i „njihovo sprovođenje, čime će se stvoriti uslovi.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Pa upravo to.

VASIL TUPURKOVSKI:

To je prihvatljivo.

JANEZ DRNOVŠEK:

Umesto grupe članova tu je Bora u pravu. Treba neki drugi moratorijum EZ.

BORISAV JOVIĆ:

Kakav EZ? Naša država treba da šalje svoje komisije. Formiraćemo državnu komisiju koja će ići gde god hoće.

ANTE MARKOVIĆ:

A zašto ne bi? Napisaće – Predsedništvo, i formirati grupu.

BORISAV JOVIĆ:

Pa, u redu je. Ali ne da ide Predsedništvo kao grupa.

ANTE MARKOVIĆ:

Predsedništvo će formirati grupu, i možda će, odlučiti da neki njegov član bude u njoj. Ali, neka sada bude samo to da će Predsedništvo formirati grupu.

BORISAV JOVIĆ:

Da kontroliše izvršavanje ovih svojih odluka o kojima govorimo.

ANTE MARKOVIĆ:

Ali, i da izvrši onaj tamo uvid.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Može li da se kaže ovako: kada ide ovo „donošenje konkretnih odluka“, onda ide kako je Bora rekao „imaće u vidu svoju odluku“. Onda, „uključujući i donošenje konkretnih odluka o razoružanju paravojnih formacija“, čijim „sprovođenjem“, koje će kontrolisati državna komisija određena od strane Predsedništva, stvaraće se i uslovi za povratak jedinica u svoje garnizone“.

BORISAV JOVIĆ:

To može.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Upotrebimo trajni glagol, a ne trenutni. A time, stvaraće se i uslovi za povratak u svoje garnizone.

STJEPAN MESIĆ:

Tuđman vam neće prihvatiti, ako ne ide i ono što je Veljko rekao da se može naći to da se paralelno radi.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ovo je paralelno.

STJEPAN MESIĆ:

Nije paralelno, nego kad se ovo sve sprovede, onda će vojska ići u kasarne. A to je malo teže.

JUGOSLAV KOSTIĆ:

Neće ni ići, dok se ne sprovedu odluke.

STJEPAN MESIĆ:

Sve zajedno mora skupa ići.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ipak smo napravili krupan korak prema povratku vojske u garnizone.

BORISAV JOVIĆ:

Koliko smo takvih odluka doneli od januara do sada. Ni jedna nije sprovedena.

VASIL TUPURKOVSKI:

Stvari se neće same rešavati, odnosno, na jedan način će se same rešavati.

MILAN KUČAN:

Ako se dobro sećam te sednice od 9. maja, kasno u noć, tada je po Odluci Predsedništva Armija dobila zadatak, koji je sada obavlja i to se odnosi na to povlačenje u kasarne posle obavljenog zadatka. Bilo bi pametno, kada raspravite to, kako ste se obavezali, da onda, ipak, kažete da to ima sprovesti Armija, onako kako je bilo na Kosovu na zahtev Predsedništva Srbije kod Predsedništva SFRJ. Odlukom Predsedništva SFRJ tada je tamo bila angažirana Armija i to biste mogli.

STJEPAN MESIĆ:

Ako kažemo na zahtjev republike, bilo koje republike, principijelno. Vojska je izašla na ulice u Beogradu na zahtev Srbije. Vojska je izašla na Kosovu na zahtev Srbije. Pa, gospodo, valjda onda, vojska može i u Hrvatskoj uredovati na zahtjev Hrvatske. Jedino, što je Hrvatska sa protektoratom.

PETAR GRAČANIN:

Ne, predsedniče. Pošto sam učestvovao u tome donete su vanredne mere.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Predsedništva SFRJ.

MILAN KUČAN:

Predsedništvo Srbije je tražilo da se zavedu vanredne mere. I Predsedništvo Hrvatske bi moglo tražiti da se zavedu vanredne mere na pojedinim delovima Hrvatske.

STJEPAN MESIĆ:

Kada Hrvatska to bude tražila, Armija neka to pomogne.

BRANKO KOSTIĆ:

A ove da ostavimo da ih kolju.

STJEPAN MESIĆ:

Ko koga „kolje“?

BORISAV JOVIĆ:

Valjda, znate da o upotrebi vojske odlučuje Predsedništvo SFRJ bilo da ima nečiji zahtev, ili ga nema. Ono može samoinicijativno to da uradi.
(Grupna diskusija).

JANEZ DRNOVŠEK:

Da ostanemo kod toga.

STJEPAN MESIĆ:

Imaćete prilike o svemu još razmišljati. Boro, vidjećeš kako će ti biti.

BORISAV JOVIĆ:

Da li mi pretiš nešto?

STJEPAN MESIĆ:

Ne, vidjećeš šta će ti biti na Kosovu i u Sandžaku, samo „likujte“ na ovo što je sada u Hrvatskoj.

BORISAV JOVIĆ:

Ne „likujemo“ uopšte, nego tražimo da se rasformiraju sve te vojne organizacije.

STJEPAN MESIĆ:

Brzo ćete imati priliku da pitate Veljka šta da radite.

BORISAV JOVIĆ:

Mi se ne libimo da pozovemo vojsku.

STJEPAN MESIĆ:

Vidim da „uživajte“ u tome kako možete rješavati, bez Hrvatske, probleme u Hrvatskoj. Oslobodite se jednom toga. Pa, Hrvatska je suverena kao i svaka druga republika i puštite da ona, ako joj treba Armija, da traži Armiju. I ja sam za to da traži Armiju tamo gdje treba i tražim da funkcioniraju institucije sistema. Ali, nije institucija sistema ako Martić

formira nekakvu armiju i formira SAO Krajinu. To nije institucija sistema. Ti bi htio da bude institucija sistema.

BORISAV JOVIĆ:

To meni govoriš?

STJEPAN MESIĆ:

Tebi.

BRANKO KOSTIĆ:

Kao što ni tvoj Ustav Hrvatske nije institucija sistema, koji je u suprotnosti sa Ustavom Jugoslavije, isto to.

STJEPAN MESIĆ:

Kao što je on ukinuo pokrajine Vojvodinu i Kosovo. Pa, nećeš reći da ovdje sjedi predstavnik Kosova? Budite objektivni. Kada je Kosovo izabralo Sejdu Bajramovića?

JANEZ DRNOVŠEK:

Predlažem da se sada otkuca ovo, sa ovim ispravkama koje su dali Veljko, kao i ovo oko čega smo se, uglavnom složili da se to pogleda i da, onda, vidimo da li je to prihvatljivo, za tebe, i za sve.

STJEPAN MESIĆ:

Reč ima predsednik Crne Gore, Momir Bulatović.

MOMIR BULATOVIĆ:

Biću kratak, ali moram da kažem da sam jako razočaran dosadašnjim tokom i rezultatima rada. Posebno rezultatima, a ja neću da pravim nikakvu smetnju. Moram sasvim otvoreno da kažem da je ovo grub tekst i da ga ne možemo sada usvojiti. Šta smo sada napravili? Sada su učesnici sastanka ovo je već, papir, koji je parafraza odluke i apela koji je uputilo Predsedništvo SFRJ. Između toga, već je palo mnogo žrtava. U međuvremenu predsednici su bili neki novi kvalitet. Mi taj novi kvalitet ne možemo da dodamo, jer nema svih predsednika, jer smo se čitav dan svi maltretirali i nismo mogli to da uradimo, onda smo postali učesnici i sudionici, jedini novi učesnici i sudionici su drugovi i gospoda iz Vlade, SIV/a, koji su, već faktički, jednom od ovoga nešto uradili. Tako, da mi sada ulazimo u jedan začarani krug. To govorim čisto radi svoje savesti.

Podsetiću vas šta smo napisali na drugoj strani. Piše: „Složili smo se da se postigne dogovor o funkcionisanju zemlje, za vrijeme tromesečnog moratorijuma, kao i da otpočne rad na iznalaženju rešenja za buduće odnose. Budući da nismo razmatrali pitanje tromesečnog moratorijuma, jer nemamo uslove za to obaveštavamo javnost da smo se dogovorili da ćemo se dogovoriti“.

STJEPAN MESIĆ:

To je već nemogući rad.

MOMIR BULATOVIĆ:

Znate, ali to radimo već godinu dana. „Kao i da otpočnemo rad na iznalaženju rešenja za buduće odnose“. Pásus ispod toga je krajnje suvišan. „Niko nikome ne sme ometati suverena prava“ je potpuno identičan četvrtom ovde. Ako, već nismo mogli u toku sastanka, ja bih zamolio da uložimo dodatni napor da makar, pred javnošću sačuvamo malo našeg intelektualnog dostojanstva. Mislim da to možemo uraditi pa neka bude kraći tekst. Toliko.

STJEPAN MESIĆ:

Reč ima savezni sekretar za pravosuđe.

VLADO KAMBOVSKI:

Jedna intervencija, koja se pojavljuje duže. Informacija koja je data u drugoj rečenici, na drugoj strani da smo se složili da postignemo dogovor o funkcionisanju zemlje mislim da bi mogla da ide jedan korak dalje, pa da se kaže da je to na osnovu predloga Saveznog izvršnog veća.

ANTE MARKOVIĆ:

Pa, i nema drugog predloga.

VLADO KAMBOVSKI:

S tim što i modaliteti tog dogovora su, još nepoznati, ali o njima će se razgovarati. Onda zaključak, koji je predložio Tupurkovski.

STJEPAN MESIĆ:

Reč ima predsednik Skupštine.

SLOBODAN GLIGORIJEVIĆ:

Ja bih rekao u tromesečnom periodu, jer moratorijum, uopšte nije prošao kroz Skupštinu. Rekli smo da je to politički dokument. Ništa tu ne fali, jer se moratorijum ne odnosi na celu Jugoslaviju, nego na dve republike, odnosno odluke vezane za moratorijum.

STJEPAN MESIĆ:

Moratorijum se odnosi na celu Jugoslaviju, na sve primjene svih odluka, koje su izvan sistema. Što se mene tiče ja bih radije prihvatio ovo.

SLOBODAN GLIGORIJEVIĆ:

U tromesečnom periodu?

STJEPAN MESIĆ:

Da. U tromesečnom periodu. Mislim da bi ovo bilo bolje.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Sva ova pisanija neće reći ništa, a dobro je, ako ona služi miru koliko toliko, jer u najkraćem vremenu moramo da nađemo rešenje pa ili ovako, ili onako. Jer, ovakvo stanje je nepodnošljivo. U svakom pogledu to je najgore stanje, apsolutno. Ni Bog nas neće zauzavati od katastrofe!

STJEPAN MESIĆ:

Reč ima Budimir Lončar.

BUDIMIR LONČAR:

Slažem se, da ovaj tekst, po svojoj formulaciji, nije najuspešniji. Ali, pošto je za vreme boravka predsednika Tuđmana postignuta saglasnost o njemu da ga ne bi doveli u pitanje neka ide ovakav kakav je. Nama je to jako potrebno, radi domaće i svjetske javnosti. Ovo neće rešiti krizu, ali će proizvesti ovaj sastanak da paraliziramo negativni efekat ovog sastanka. Biće jako negativan i razoran efekat, ako mi ništa ne donesemo. To je prvo.

Drugo, napravićemo neki političko-psihološki efekat i, treće dolazi nam u Dubrovnik šest šefova vlada, šest ministara inostranih poslova. Imaćemo jedan međunarodni skup. U ponedeljak, 29. idemo Ante i ja u Evropsku zajednicu da razgovaramo o pomoći o ovim našim odnosima. Nije još sigurno da li ćemo ići u Hag, ili, Brisel, zavisi od njih. To je nama kao „nasušni hleb“ potrebno. Čak, ako se i neće to postići mi, apsolutno moramo eliminisati negativno razorno dejstvo ako se ništa ne donese. A to je neminovno.

ANTE MARKOVIĆ:

Po mom mišljenju, važno je da se napiše i ovo oko tromesečnog. Može biti period umesto moratorijum sasvim je svejedno, jer je novinarima rečeno da je to na dnevnom

redu. Ako se ništa ne kaže, onda će ispasti zaista da smo se svi razišli. Ako ništa drugo, rečeno je da smo se saglasili da se o tome dogovorimo. I ništa drugo. Napišite period.

STJEPAN MESIĆ:

Reč ima Veljko Kadijević.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Mi smo, prije rekli da ova odluka, koja je donijeta na Predsjedništvu o povlačenju vojske iz Slovenije, ili kako ste rekli predislociranju je u funkciji onoga što će se raditi danas. A to je dogovor o budućnosti Jugoslavije i kako preživeti dok se do tog dogovora dođe. Rekli smo svi da treba Predsjedništvo da se založi da svi obezbijedimo vrijeme. I to vrijeme ne može biti jedan dan, nego nekoliko dana. Prvu tu stvar nismo obezbijedili.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Nemoj govoriti u prvom licu množine.

ANTE MARKOVIĆ:

Ima nas koji smo tu i spremni smo da radimo i riješavamo sve probleme. A ima nas, koji smo to i spremili. Radili smo i dan i noć da bi to spremili. Da li je dobro, ili nije videćemo. Mi smo svoje ponudili ovdje.

STJEPAN MESIĆ:

Predlažem da mi usvojimo ovu Ohridsku deklaraciju, pa da sutra nastavimo ovdje rad i da pozovemo Tuđmana da se vrati ovdje. Sad ćemo mu poslati telefaks, on će riješiti to što treba da riješi i, sutra je ovdje. To je bolje, nego da se mi razilazimo.

ANTE MARKOVIĆ:

Stipe ima pravo.

STJEPAN MESIĆ:

Dobro, vi razmislite da li je bolje da se sada razidemo, pa da se opet skupljamo za nekoliko dana.

(grupna diskusija)

BORISAV JOVIĆ:

Ukoliko ne možemo tekst da utvrdimo, koji možemo svi da prihvatimo, ne može jedan, koji je otišao, da diktira celom Predsedništvu. To ne dolazi u obzir, uopšte.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ako mi nastavljamo rad sutra, a to bi morali uraditi, jer ako se danas razidemo, ne znam da li ćemo se ikada skupiti. Ja to kažem ozbiljno. Prema tome, ako nastavljamo sutra, nemojmo govoriti šta će biti sutra. Može biti nastavlja se rad, a kada završimo rad, onda ćemo dati cijelu izjavu.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Možemo da pustimo ovo Antino.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Dobro, neka ide ovaj prvi dio, ako je prihvatljiv za mir, za prvu tačku. Ali, mora sa reći da se nastavlja rad, ako se nastavlja.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ja ne bih želeo da dovedem sebe u situaciju, u kojoj sam bio danas da ovde sedim od 11 do 16 sati, da bi počeli da radimo. Molim predsednika Predsedništva, koji je organizator sastanka, da nas obavesti da li su prihvatili svi učesnici sastanka, koji su neophodni, jer predsednik je nama objasnio da ne možemo početi bez Kučana, a sada možemo da

nastavimo bez Tuđmana. Treba da znamo da li svi učesnici sastanka prisustvuju, kada prisustvuju i da se dogovorimo o vremenu, koje nama odgovara svima.

Što se tiče mene, ja sam spreman da nastavimo i sutra rad. Ali, neću da dođem sutra i da čekam da mi se javi da neko nije došao.

KIRO GLIGOROV:

Želim da vas obavestim nešto. Kao domaćina, mene su pozvali novinari, sa upozorenjem našeg ministra za informacije, da je veliko negodovanje i uzbuđenje, naročito posle ovih vesti iz Hrvatske, televizija je dala krvave slike, i u javnosti je vrlo veliko uzbuđenje. Ja sam sa njima sedeo tamo i razgovarao o dosadašnjem radu našem, da ih koliko-toliko obavestimo.

Smatram da bi bilo neophodno večeras bar ovaj dokumenat da se pojavi zbog javnosti i zbog ovog zaključka, koji smo doneli. Ako samo kažemo da nastavljamo sutra rad, kod ovakvog raspoloženja, mislim da će to biti vrlo loše primljeno.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Može da ide taj dio, koji apsolvira tačku 1.

STJEPAN MESIĆ:

Da li se piše dodatak izjave? (piše se). Neka se to Tuđmanu pročita, da li se on s tim slaže, pa neka onda i njegov potpis ide, njegova suglasnost.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Obezbedi ti nama da nas samo informišeš kada mi nastavljamo sastanak. Ja sam unapred rekao da sam spreman da nastavimo sutra sastanak. Međutim, hoću da proveriš da li će i drugi tu spremnost da realizuju.

STJEPAN MESIĆ:

Mi ćemo uspostaviti vezu sa Tuđmanom.

ANTE MARKOVIĆ:

Mi, drugi, recimo da li ostajemo ili ne. Ja, u ime članova Saveznog izvršnog vijeća, kao i u svoje lično ime, izjavljujem spremnost da ostanemo i sutra da radimo.

STJEPAN MESIĆ:

Ja mogu da kažem u svoje ime, a mislim da se i drugi slažu. Evo, cijelo Predsjedništvo može da radi sutra. Šta kaže Kučan?

MILAN KUČAN:

Pošto je rekao Slobodan Milošević da je trebalo čekati od 11 do 16 sati, ja sam se Tebi na početku zahvalio da si obezbedio da sam uopšte mogao doći. Ja sam disciplinovano, kako je bilo dogovoreno, od 8,30 do 13 sati čekao na aerodromu Ljubljana da se dozvoli poletanje aviona za ovde. Otišli smo velikim Adrijinim avionom, koji je bio tamo na pisti, sa dve rupe. Tako da se ja izvinjavam, nisam ja kriv što ste me morali čekati i žao mi je što ste me čekali. Ali, razlog nisam ja, nego dozvola za poletanje. Ja sam zamolio dr Drnovška da me uzme sa sobom. Što se tiče sutrašnjeg dana, tu smo, naravno, ako treba da razgovaramo o trećoj tački.

Ja imam prigovor na drugu tačku. Može biti informacija. Ali, insistiranje na institucionalnom autoritetu ove zemlje, autoritetu institucija, govori o tome da mi možemo, ovde, to čuti, reći svoje mišljenje, a inače je to stvar izvršnih veća i skupština. Što se mene tiče, ne možemo na to dati saglasnost, to odobriti ili ne odobriti, to nije naša spremnost.

STJEPAN MESIĆ:

To mora ići na one institucije, koje će donositi konkretne odluke.

ANTE MARKOVIĆ:

Mi se o tom tekstu trebamo dogovoriti.

MILAN KUČAN:

Ovde stoji: „predsednici republika odnosno predsednici predsedništava republika“. Ja, i da se slažem, ne bih mogao potpisati. Ja za to nisam ovlašćen. To nisu moje nadležnosti, niti su to moje odgovornosti. Postoji izvršno veće, postoje skupštine.

MILAN KUČAN:

Oprosti, ja ti ne verujem, jer ovde stoji potpis. Ja govorim samo o tome šta je name-ra i da to nije u redu.

STJEPAN MESIĆ:

Nemojmo se sada opterećivati s tim. Kada dođe ta točka na dnevni red, onda ćemo reći šta mi možemo, kao sastanak, odlučiti.

ANTE MARKOVIĆ:

U tom materijalu čak i to piše.

STJEPAN MESIĆ:

Ne piše baš tako.

SEJDO BAJRAMOVIĆ:

Ne možemo ni u ime Skupštine odlučiti bez procedure, ni Predsedništvo, ni pred-sednici. Mi možemo dati svoju saglasnost. Gligorijević mora sprovesti proceduru.

ANTE MARKOVIĆ:

Mi smo čak imali formulaciju „Moratorij stupa na snagu danom potpisivanja ovog dogovora odnosno kada ga potvrde odgovarajuće skupštine“. Ali, mislili smo da će se izgubiti puno vremena na tome, pa smo pokušali da idemo ovako. Ali, nema razloga da se to ne doda.

STJEPAN MESIĆ:

To se mora dodati.

ANTE MARKOVIĆ:

Nema problema da se razgovara i da se ljudi dogovore.

STJEPAN MESIĆ:

Neka se sve skupštine sazovu.

ANTE MARKOVIĆ:

Ali, do 1. avgusta to mora da bude, da dobijemo na vremenu.

MILAN KUČAN:

To nije pozivanje na institucije, u ime kršenja autoriteta institucija ne ide. Znaju se procedure.

ANTE MARKOVIĆ:

Mi i ne mislimo tako.

BRANKO KOSTIĆ:

Milane, vi ste mogli Skupštinu dva puta u toku 24 sata sazvati.

MILAN KUČAN:

Ni jednom je nismo u toku 24 sata sazvali. Bilo nam je prebacivano i povodom Bri-nske deklaracije što nismo za 24 sata sazvali.

STJEPAN MESIĆ:

Dobro, zar moramo robovati baš tom datumu?

ANTE MARKOVIĆ:

Ne moramo, ali smo u Brionskoj deklaraciji prihvatili da to bude 31.8. ove godine, pa zbog toga vezujemo to za taj datum. Ništa drugo nije u pitanju.

STJEPAN MESIĆ:

Tu je najkvalificiraniji predsednik Skupštine, pa nek on kaže, kako misli da bi ta formulacija trebalo da glasi.

SLOBODAN GLIGORIJEVIĆ:

Ja, kao predsednik Skupštine SFRJ, ne mogu to da potpišem, u ime Skupštine SFRJ. To mora da prođe kroz skupštinska veća.

ANTE MARKOVIĆ:

Ne mora da potpiše predsednik Skupštine taj dokument.

STJEPAN MESIĆ:

Kako ćeš bez saglasnosti predsednika Skupštine SFRJ?

ANTE MARKOVIĆ:

Na kraju, neka taj dokument u celini ide na Skupštinu Jugoslavije, nakon toga što smo mu svi dali podršku.

STJEPAN MESIĆ:

Onda je to, opet, nešto drugo.

SLOBODAN GLIGORIJEVIĆ:

Sve skupštine moraju da daju saglasnost.

BOŽO MARENDIĆ:

Onda se to neće moći uraditi za tri meseca.

STJEPAN MESIĆ:

To mora da ide na prvu sjednicu.

ANTE MARKOVIĆ:

Stipe, postoji realna opasnost da tri mjeseca ne funkcionišemo, jer za tri mjeseca možda neće biti zasedanja Skupštine na kome će se to potvrditi.

SLOBODAN GLIGORIJEVIĆ:

Dobro, neka to bude predlog Saveznog izvršnog veća.

BORISAV JOVIĆ:

Možemo sada zaključiti da sazove Skupštinu u toku sledeće nedelje i da ima da je sazove, jer je ovo zaključak naš, a Predsedništvo to ima pravo da traži, pa neka to Skupština razmotri.

STJEPAN MESIĆ:

Dobro, neka se onda Savezno izvršno veće sastane sa predstavnicima vlada svih republika, pa neka to onda ide na skupštine odnosno Skupštinu.

ANTE MARKOVIĆ:

Ljudi, zašto smo to ovde uopće dali?

STJEPAN MESIĆ:

Da dobiješ političku podršku za to.

BORISAV JOVIĆ:

Da, ali i da tražimo da sve republike odmah sazovu skupštine, da se odmah sazove i Skupština Jugoslavije, a da mi damo generalnu podršku. Mi ne možemo odlučiti.

ANTE MARKOVIĆ:

To je u redu.

STJEPAN MESIĆ:

Slažem se sa ovim što si sad rekao.

BORISAV JOVIĆ:

Sigurno je da ovde ne možemo doneti odluku.

ANTE MARKOVIĆ:

Ja ću to već protumačiti, ali neću da kvarim sjednicu.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Da, pošto ti je jasno kako ćeš da prođeš.

BORISAV JOVIĆ:

Dobro, ovo možemo da usvojimo večeras na ovaj način, a sutra da idemo na glavno pitanje. Ovo odmah upućujemo na skupštine da se sazivaju sednice.

ANTE MARKOVIĆ:

Zašto, ovo prvo treba da prođemo?

BORISAV JOVIĆ:

Proći ćemo to radi upoznavanja, ali smo to pročitali. Nije problem, saglasan sa tim da to još jednom prođemo, ali neće biti spora oko toga da se odlučuje na skupštinama.

KIRO GLIGOROV:

Šta je sa prvom tačkom?

STJEPAN MESIĆ:

Čekajmo da se Tuđman javi, mora doći u kancelariju. Mislio sam da je već davno tamo.

ANTE MARKOVIĆ:

Ne, on mora imati bar jedan sat leta, pa vreme do aerodroma i od aerodroma, tako da nije mogao stići.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Što se tiče mesta održavanja sastanka, Stipe, krajnje je nepraktično ići po sat ipo avionom, svi mi i 25 ljudi iz te vaše službe, ogromni su troškovi.

ANTE MARKOVIĆ:

Neka sledeći sastanak bude u Beogradu.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Slažem se sa tim, ali je ovo nepraktično.

STJEPAN MESIĆ:

Ako može, doći ću i na Mars. Ali nigde nisam rekao da neću doći.

ANTE MARKOVIĆ:

Potrebna je i nekakva procedura sjednica da bi smo došli do sjednice. Ako se nije moglo drukčije, dobro, neka je u Ohridu, pa će onda biti u Beogradu.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

To je sve učinio Stipe zbog onih prestižnih razloga.

STJEPAN MESIĆ:

Nemojte uzimati da je sve to tako kao što Milošević govori, iako često ima pravo. (čitaju materijal Saveznog izvršnog veća dogovor o funkcionisanju) .

ANTE MARKOVIĆ:

Što se tiče ovog pretposlednjeg stava, Tupurkovski je rekao da vredi za sve, ali vidiš da ne vredi, treba kod svakoga reći konkretno.

BORISAV JOVIĆ:

Treba brisati reč „time“.

KIRO GLIGOROV:

Ovde treba reći „stvorice se“.

BORISAV JOVIĆ:

Vraćanje nelegalno uvezenog oružja i dovođenje redovne milicije na normalni nivo, te dve stvari nisu upisane. Imaš i demobilisanje rezervnih sastava a svi imaju oružje kod kuće, svakog dana ga možeš pozvati. To nije nikakvo rešenje.

ANTE MARKOVIĆ:

Nedostaje da će se izvršiti demobilizacija JNA.

BORISAV JOVIĆ:

Kakva demobilizacija? Ovde piše: „čijim sprovođenjem će se stvoriti uslovi za povratak jedinica JNA u garnizone“.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Znači, treba brisati reč „time“.

ANTE MARKOVIĆ:

Da, to sada ima logike. Sada je to u redu.

JANEZ DRNOVŠEK:

Predsednik Srbije je protiv ovih posmatračkih misija u Hrvatskoj.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ne, ja samo kažem da je neumesno da to bude na kraju našeg dogovora da je predloženo to i to. To je stvar Predsedništva Jugoslavije, koje je šef države i neka izvoli i neka o tome odluči u skladu sa svojim poslovnikom. To me uopšte ne zanima. Da li će posmatračke misije da idu, gde i kako, o tome vi odlučite. Stavite da je Predsedništvo SFRJ o tome odlučilo. Mene ta odluka ne interesuje, niti u njoj učestvujem.

BRANKO KOSTIĆ:

U četvrtak to imamo na dnevnom redu.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

To je vaša stvar, što god odlučite.

BRANKO KOSTIĆ:

Mi smo se posebno sa Misijom dogovarali oko deklaracije, oko prvog i drugog aneksa, oko stanja u Sloveniji. Treba da sednemo i da pokrenemo inicijativu i da se o tome dogovorimo.

KIRO GLIGOROV:

Ovde piše: „a po potrebi i u Hrvatskoj“.

(Nastavak sednice posle pauze u 22,45 sati)

STJEPAN MESIĆ:

Možemo da nastavimo sa radom. Izvolite, Vasile.

VASIL TUPURKOVSKI:

Dozvolite malu hronologiju. Možda ne budem u pravu, ali pošto sam pisao rukom, znam šta sam vam prvo predložio. Na tome smo manje-više postigli saglasnost i onda je Tuđman otišao. Posle toga je došlo do izvesnih promena teksta koji su za učesnike ovde bili prihvatljivi, mogu čak da tumačim za sve, ne znam za Mesića, ali je Tuđman to kategorično odbio. I tražim vraćanje na prvobitni tekst.

Dat ću i neke predloge, da čujemo, iako sam izvršio određene konsultacije i reći ću sve što je bilo u opticaju i do čega smo došli. Znači, prvobitno je moj rukopis na prvi tekst koji tada još nije postojao u kucanoj formi, ja sam predložio, nabrajajući šta sve treba uraditi, demobilizacija, napravili smo inverziju, prvo je išlo razoružanje ilegalnih i paravojnih jedinica, demobilizacija sastava milicije i povratak JNA, s tim u vezi grupa članova. To je bio prvi predlog.

Onda je došao predlog, koji ste dobili otkucanog, gde piše „čime će se stvoriti uslovi za povratak jedinica JNA u garnizone“. To jeste značajna razlika. Tada Tuđman više nije bio tu. On sada insistira na prvobitnom tekstu, a ja sam predložio da nađemo rešenje time što bi doveli, znači, nabrojali bi „bez čime će se stvoriti uslovi. Način dinamika i kontrola realizacije ovih odluka utvrdiće Predsedništvo SFRJ“. To je jedna moguća varijanta. Znači „način, dinamiku i kontrolu realizacije ovih odluka“.

Piše to što sam ja predlagao, da će Predsedništvo odmah razmotriti situaciju u kriznim žarištima u Hrvatskoj, uključujući i donošenje odluka o razoružavanju ilegalnih paravojnih i naoružanih grupa, demobilizaciju rezervnih sastava policije i povratka JNA u garnizone. To je moguće izvesti na ovaj način kao što je predloženo.

Inače, on je već za sada veoma dramatičan, Vrhovni državni savet, on je, kako mi to sada shvatili ili ne, upozorio da bez ove formulacije za koju se on složio i mislio da smo se svi složili, on sutra ne može da dođe, da će najverovatnije odluku doneti Savet o povlačenju članova iz Hrvatske, iz ovih saveznih institucija i da će tumačiti da je objavljen rat Hrvatskoj. Mi sada imamo stvarno ozbiljnu situaciju, jer javnost je ovo očekivala, mi ne možemo ni jednu jedinu odluku doneti niti izjavu koja po sadržini nije sporna, i ako svi ostanemo na svojim fiksiranim pozicijama onda nema nikakve odluke.

Ja vas molim zbog cele ove situacije, da kaže u suprotnom da će sutra doći i da to može da izdrži.

BORISAV JOVIĆ:

Nisam dobro razumeo, da li je on prihvatio tvoj dodatak, „način i kontrolu“, „utvrdiće Predsedništvo“?

VASIL TUPURKOVSKI:

Jeste. To ide prema kompromisnoj formuli. Svi smo svesni da je kompromis u pitanju. Prihvatimo onda korak dalje od našeg početnog koraka.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Neće, hoće da se izrodi u sasvim nešto drugo. Jer, ako nabrojiš ovo što si nabrojao, onda se ovo svodi samo na tehniku koju će da utvrdi Predsedništvo a odluka nije ni doneta, jer kažeš „način ostvarivanja odluke koja nije doneta“ a stvara se utisak da je doneta, to je samo jedan haos.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Da li je prihvatljiva varijanta da se stavi da će Predsedništvo...
(govornik je prekinut u diskusiji).

VASIL TUPURKOVSKI:

To nisam pročitao, Veljko je u pravu. Ja sam i to predložio nakon konsultacije sa Veljkom. Umesto svega ovoga što je ovde bilo, moglo bi da stoji „Predsedništvo SFRJ će hitno razmotriti situaciju u kriznim žarištima u Hrvatskoj i doneti neophodne odluke. Predsedništvo SFRJ formiraće državnu komisiju za kontrolu sprovođenja svojih odluka i zatražiće da se posmatračka misija Evropske zajednice takođe uključi u nadziranje izvršenja ovih odluka“. Nije kategorički odbio.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Jeste, ali fakat je da smo u jednom delu, dok je on bio ovde, stajali na tom tekstu. To je fakat, da budemo dobronamerni.

BORISAV JOVIĆ:

Fakat je da nismo uopšte učestvovali u raspravi nego je on izdiktirao i otišao. Fakat je da ovde sada ispada da su te odluke o demobilizaciji, o razoružanju i povratku JNA u kasarne donete i sada samo treba način i kontrole izvršavanja tih odluka da utvrdimo, a te odluke nisu donete, niti smo mi uopšte razmotrili situaciju u Hrvatskoj. Na sledećoj sednici treba da razmotrimo kakve odluke možemo doneti.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ne bi bilo ni istina kada bi tako pisalo.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ovo u odlukama ne stoji, jer mi se i sada pozivamo na odluke a nismo ih doneli, samo što smo stavili da će se time stvoriti uslovi za povratak jedinica. I sada je tekst faličan u tom delu.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Samo se time mogu stvoriti uslovi za povratak jedinica, jer ne može se na drugi način ostvariti uslov. Imamo dve varijante. Imamo jednu varijantu da prihvatimo izjavu i da napišemo da se predsednik Franjo Tuđman s tim nije složio. Druga varijanta je da nemamo izjavu. Ovde sedi nas 20, usaglasili smo tekst, Franja se ne slaže.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ta varijanta je slaba, jer zna se šta znači izjava. U načelu smo startovali da je usvojimo na koncenzualnoj osnovi. Razmislite da li možemo ići u tom pravcu ili ne. Ako ne može, večeras da donesemo odluke jer su jasne. Nema nikakvog zaključka, nema nastavka rada, a ovamo tutnji na mnogo eskaliranijoj osnovi nego do sada.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Mi u tim okolnostima treba da donesemo odluku i da objavimo javnosti kako Armija treba da se povuče u kasarne.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ionako se slažemo da kažemo „čime će se stvoriti uslovi“.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

To je velika razlika.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Nisam slučajno bio prisutan kada je ta formulacija o kojoj ti govoriš, da je dogovoreno dok je Franjo bio tu. Dakle, o formulaciji o kojoj govori Vasil da je dogovorena dok je Tuđman bio tu, nisam bio prisutan, da sam bio tu, ne bih se složio.

VASIL TUPURKOVSKI:

Boro je u pravu, nije otvorena velika rasprava.

BORISAV JOVIĆ:

Nije otvorena nikakva rasprava, jednostavno nismo raspravljali. Zna se kako se ova-
kve odluke donose.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Pored toga što tamo ima zaklanih, sada se na televiziji vide zaklani, ima blokiranja
u vojnim kasarnama, ima prodora u stanove, ima mrtvih, ima ranjenih. Sada svi možemo
trčati tamo, svako svoje i diktirati. Mislim da je takav način rada neprihvatljiv.

BORISAV JOVIĆ:

Moram da vas podsetim da je on dva tri puta ponovio, jedini način na koji može da-
lje da radi jeste da se vojska povuče u kasarne. Nije ovo slučajna formulacija da mi napiše-
mo bilo šta. Sve što napišemo, a ne bude sasvim jasno tumačiće se da je prihvaćeno da se
vojska povuče u kasarne. Mi to ne možemo uraditi bez razmatranja situacije u Hrvatskoj.
Nemojte da se igramo sa takvim stvarima. Na sledećoj sednici imamo to razmatranje, a ka-
kva će odluka biti doneta to će se onda videti.

Bilo bi najpoštenije da kažemo, ako hoćemo, Predsedništvo je već donelo zaključak
da će se razmotriti situacije u kriznim žarištima u Hrvatskoj i na bazi toga doneti odgova-
rajuće odluke, u cilju smirivanja stanja. Sve drugo je prejudiciranje koje sutra može da nas
košta života.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ako misliš na naš politički život, to nije mnogo bitno.

BORISAV JOVIĆ:

Ja mislim na živote onih koje danas Armija tamo štiti. Tamo se stalno vrši presija,
evo odluka je doneta, vi ste je povukli, vi ste povukli vojsku. Mi tu odluku ne možemo da
donesemo.

VASIL TUPURKOVSKI:

Oni mogu da kritikuju koliko god hoće, ako životi ne padnu.

BORISAV JOVIĆ:

Vasile, ti vrlo dobro znaš kako se odluke donose, otkucamo je i svi je analizira-
mo, stavimo primedbe, redigujemo i tako dalje. Ovo je bilo izdiktirano, čovek je izdiktirao
i otišao.

VASIL TUPURKOVSKI:

Znate li šta još možemo da predložimo neka predsednik razgovara sa Tuđmanom, a
da večeras ne donosimo nikakve odluke i nikakvu izjavu. Neka se on sutra vrati, pa da su-
tra idemo opet na tu izjavu.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

To ništa ne znači, taj metod da ovde sedimo i sa Tuđmanom preko telefona se poga-
đamo šta da piše, to nema nikakvog smisla.

STJEPAN MESIĆ:

Napad je počeo na deset mjesta. Očito je da se htio iskoristiti ovaj sastanak da se
uzburka situacija. Puca se iz svih oružja po MUP/u, a MUP mora odgovoriti, šta će drugo.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Zaklali su ljude.

STJEPAN MESIĆ:

„Zaklali ljude“ avioni su mitraljirali u Starim Čakovcima selo i sedam seljaka je ra-
njeno i jedan ubijen. Tu nema ni MUP/a ni policije.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ima mitraljeza koji su pucali na avione, gde je otpočeo rat. Vojska se spremila, uložene velike pare u nju i sada ta vojska mora da ratuje. Zaklan je civil Srbin.

STJEPAN MESIĆ:

Civili su u Vinkovcima poginuli. Neka tuku tamo ove koji se tuku, a ne da u Vinkovcima građani pogibaju na ulicama. Da, po Vinkovcima se smije tući. To su civili Hrvati pa, „oni se smiju ubijati, ali problem je ako je neki Srbin poginuo“.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Nije on poginuo, nego je zaklan.

STJEPAN MESIĆ:

Još nisam čuo na ovom Predsedništvu, problem ako je neki Hrvat nastradao, samo je problem ako Srbin nastrada. Uvijek su Hrvati krivi uzmite da ima i jedan. Hrvat koji nije kriv. Svi do jednog Srbi su ispravni, oni goloruki, jedino što imaju mitraljeze i bacače u svojim rukama. Ali samo su krivi Hrvati, ove „životinje“, koji ubijaju Srbe, pa, rešimo se tih „životinja“ i gotovo. Vidimo, možda ima i na drugoj strani neko kriv. Do sada nikada nije bio ni jedan Srbin kriv, ali možda ima jedan kriv. Daj da utvrdimo sa komisijom da nadođemo tog jednog Srbina.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Mi smo utvrdili i čak sudski kaznili.

STJEPAN MESIĆ:

Ja jedino mogu Tuđmana sada zvati, da dođe sutra, pa da pokušamo ovaj tekst na miru napraviti, a dotle će biti pregled situacije šta se događa.

BRANKO KOSTIĆ:

Samo, što nemamo pravu informaciju da li je MUP napao pa odgovoreno?

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

MUP je napao i zaklali su jutros čoveka u Mirkovcima. Jednog su ubili, a drugog zverski zaklali.

STJEPAN MESIĆ:

Zato se bacačima tuče po Vinkovcima. Ako je tamo čovek ubijen, zaklan, treba utvrditi ko je to uradio i kazniti ga. Ali, ne možeš zbog toga tući po Vinkovcima.

BORISAV JOVIĆ:

Stane je ovde govorio da su oni bacačima tukli prvo po Mirkovcima.

STJEPAN MESIĆ:

Tukli po Mirkovcima, a poginuli u Vinkovcima.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Stane nam je ispričao imaju i jedni i drugi bacače. Ja vama predlažem da vi zakažete sutra sednicu Predsedništva i da ovo raščistite, jer ovo su stvari za Predsedništvo. Besmisleno je da se ovde natežemo oko izjave za koju se očigledno ne slažete da je donesemo bez Franje, i ako je dobra izjava. Možemo da je donesemo i da kažemo ne slaže se Tuđman. To je sve što možemo da uradimo. Čak, mislim da bi to bilo dobro da uradimo, vi verovatno to nećete prihvatiti.

KIRO GLIGOROV:

Ja samo znam da će biti porazno bez ičega ići posle ovoliko mrtvih ljudi. Posle ovoliko mrtvih ljudi videćete kakve će biti reakcije u Jugoslaviji.

BORISAV JOVIĆ:

Ako mi posle ovoliko mrtvih ljudi napišemo da ćemo povući Armiju u kasarne, kakav će to poraz biti. Ceo smisao njegovih zahteva je to.

KIRO GLIGOROV:

To su tri-četiri stvari povezane, a sa onim da će se utvrditi način i dinamika...

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

To je tehnika.

KIRO GLIGOROV:

Nije tehnika, upravo se o tome radi: ko će prvi, u kome postupku, kakvoj vremenskoj relaciji.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Možemo do jutra da razgovaramo ali ne vredi, jer kako vojska da se povuče u ovakvoj situaciji kada ljude kolju nožem na pragu XXI veka.

BORISAV JOVIĆ:

Meni bi mnogo bilo logičnije da se zapiše da će vojska učiniti maksimum da se one-mogućí sudar, međunacionalni sukob, nego da je povlačimo u kasarne.

STJEPAN MESIĆ:

Videli ste i slike iz Borova sela, pa niste ništa rekli kada su izmasakrirali one ljude, izvadili im oči. Ali, to su Hrvati „oni se mogu klati“.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

To je neukusno.

STJEPAN MESIĆ:

Da, to je neukusno, tu su Hrvati u pitanju.

BORISAV JOVIĆ:

Vojska ih je spašavala.

STJEPAN MESIĆ:

Ali, ne kažeš zašto ih je vojska trebala spašavati, zašto su dovedeni u zamku.

BORISAV JOVIĆ:

Šta će oni u tolikoj količini u Borovu selu?

STJEPAN MESIĆ:

Policija valjda ima pravo ući u Borovo selo. Zar ih moraju mitraljezima dočekivati. Kažu im dođite, da vam predamo dva zarobljenika i onda ih pobiju.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

I onda dođu sa tri autobusa.

STJEPAN MESIĆ:

Neka dođu 103 autobusa ima pravo doći i sa toliko autobusa u Hrvatsku i u Srbiji imaš pravo doći sa 103 autobusa i niko te ne sme zaustaviti. Zašto bi u Hrvatskoj policija tražila od Miloševića dozvolu da li smije ili ne smije doći? Kakva je to logika? Može doći sa tri autobusa, ali ne smeju ih mitraljezima dočekivati. Vi mislite da može. Možemo napraviti zamku, zasjedu i može ga iskasapiti, može ga ubiti. Ali, ako se odgovori na to, onda je to problem.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Sam znaš da to govoriš nije istina.

STJEPAN MESIĆ:

Ti i sam znaš ko je to organizirao. Dovedete na televiziju čoveka koji kaže: ubio sam šest Hrvata, ubiću 606. Pa, onda ste ga dali „utopiti“.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

„Utopiti“?

STJEPAN MESIĆ:

Da, nismo ga mi. Ali, ja ga ne bih dovodio na televiziju ako kaže da će ubiti 600 Srba. Meni ne bi bio na televiziji, a vama je bio.

MILAN KUČAN:

Ta diskusija je krenula na osnovu različitih informacija. Nakon iskustva onoga što se događalo u Sloveniji, čitavo vreme su bile različite informacije, pa smo tražili Komisiju. Nepostojeći predsednik SIV/a je to obećao, nije došlo do Komisije, onda su bili članci Predsedništva, pa, nije došlo do Komisije. A sada postoji Komisija koja tako nekako funkcioniše.

Ovde, ipak, stoji napisano. I to je meni bitno da je to Komisija Predsedništva, odnosno državna komisija koja će, ne samo kontrolirati, kako je ovde napisano, nego sagledati činjenično stanje i, napisano je da će Komisija stvoriti uslove da se povuče Armija. Ne znam šta tu može biti sporno. Da je ranije bilo sporno, kada se prvo morala povući Armija, pa onda to uraditi to razumem. Ali, ovo ne razumem. Šta je sada tu sporno?

Ako ne ide dalje, do onih stvari o kojima sam govorio, da se Hrvatskoj oduzima jedan deo suvereniteta njene teritorije, onda o tome treba diskutirati. Slažem se i sa onom formulacijom, koju je Vasil, na početku ove sednice, rekao. Hajdemo se dogovoriti da li se neko slaže ili ne, da to završimo. Inače, o Hrvatskoj morate raspravljati sa njom na Predsedništvu. Mene sada ne interesira šta je problem, ako to nije logično, onda ne znam šta je, da li će sutra biti sednica ili neće? Moj je predlog da se to prihvati sa Vasilovom korekturom, koja još više ide u tom pravcu, da prestanemo sa tim „natezanjima“. Jer, na osnovu toga da on ima ovakve, informacije, a ja imam onakve nikad nećemo doći, zato ste formirali Komisiju koja će to utvrditi.

BRANKO KOSTIĆ:

Ne javljam se za riječ, jer sam više puta, na Predsedništvu, bio u prilici da kažem da je besmislena svaka orijentacija, prije nego što se razoružaju i demobilišu paravojne formacije, u ovom smislu o kome je danas Kiro govorio, da govorimo o vraćanju Armije u kasarne. Znači, direktan uvod u građanski rat. To je više nego jasno. Svako očekivanje da Armiju vratimo u kasarne, a da ovo prethodno ne uradimo ne samo da donesemo odluku, nego da je provedemo mislim da je besmisleno. Jer, ja sam to toliko puta govorio. Više nego sigurno, govori se o 300 mrtvih i da Armija nije imala tu ulogu sprečavanja tih međunarodnih sukoba sada bi imali 33 hiljade mrtvih. To je sasvim sigurno.

STJEPAN MESIĆ:

Nisu to međunarodni sukobi.

BRANKO KOSTIĆ:

To je samo „zatvaranje očiju“. Tragedija je u tome, Stipe, što Vi ne vidite da postoji međunarodni sukob kod vas.

STJEPAN MESIĆ:

Ne, povucite četnike iz Hrvatske i nema međunarodnih sukoba.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Nema nikoga u Republici Hrvatskoj.

STJEPAN MESIĆ:

Nema? Daj izjavu da se četnici povlače u Srbiju.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Kako ću da dajem izjavu o povlačenju nepostojećih četnika u Srbiji.

STJEPAN MESIĆ:

Već ih je Tuđman nabrojio ovdje koje vrste četnika postoje.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ko je nabrojao? Pa to nema veze.

STJEPAN MESIĆ:

Pa jasno je da „nema veze“.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

To su potpune neistine.

STJEPAN MESIĆ:

Jasna stvar. Idemo kući. Ja sam svoje rekao.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Kakvi četnički odredi iz Srbije u Hrvatskoj?

STJEPAN MESIĆ:

Ne tuku ni bacačima ni, teškim mitraljezima. Valjda, vojna pošta zna koji broj ima bacača i teških mitraljeza.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Pa neka ide, neka proverava.

STJEPAN MESIĆ:

Pa, naći ćemo odmah odakle je došlo. Iz Tuzle su došli i podjelili oružje.

BRANKO KOSTIĆ:

To je još uvek bolje nego da ga tajno uvozi iz Mađarske i bez carine.

STJEPAN MESIĆ:

Znači, priznajesh da su naoružani.

BRANKO KOSTIĆ:

Ne priznajem ništa, nego kažem da je to još uvek legalnije, nego ga tajno uvoziti.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ne, Stipe je mislio da treba da puste da im pokolju celo selo, kao što je i bilo 1941, celo selo „pod nož“, i završio si posao.

STJEPAN MESIĆ:

Da. Stipe je ratovao u toj armiji, a gde ste vi gospodo bili?

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ja znam gde sam bio.

STJEPAN MESIĆ:

Ja isto znam. Ja se nisam slikao u četničkoj uniformi. Ja ću vam pokazati slike ako me povlačite za riječ.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ja ne znam, veruj mi, ko se oblačio.

STJEPAN MESIĆ:

Ja ću ti pokazati, koji su jako glasni, ali su se slikali u nekim uniformama. I ja sam ih dobio.

JANEZ DRNOVŠEK:

Da se potpuno ne rasturi ovaj sastanak jer ipak treba rešavati probleme, ako ne danas, onda u buduće. Jednostavno, ne možemo ih prepustiti stihiji, ratu. Bilo bi bitno da dogovorimo ovaj moratorijum naše Komisije, pa i Evropske zajednice, danas. Jer, očigledno je da ne znamo tačno šta se tamo događa i teško je odrediti prave mere, tako da nam je, ipak vrlo bitno da ubacimo objektivni monitoring „u igru“, kada smo uveli ovaj mehanizam KEBS/a i Evropske zajednice, onda treba i to da koristimo, uz našu državnu komisiju, da bar to dogovorimo.

KIRO GLIGOROV:

Može li da se ubaci jedna rečenica, pored onoga način, dinamika, da počne redosled, dinamiku i kontrolu utvrdiće Predsedništvo SFRJ?

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Može, samo bez povlačenja vojske u kasarne.

KIRO GLIGOROV:

Redosled, ko će se prvi povući da se utvrdi. Kada se proceni situacija, razume se da neće početi sa vojskom.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Normalna je stvar da razoružanje paravojnih jedinica broj jedan, rezervni sastav broj dva, a povlačenje Armije broj tri, i to naravno, pošto ova dva uslova budu ispunjena. To je skoro normalna stvar i mislim da bismo mogli da se usaglasimo oko ovoga.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

To smo i napisali.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Znam, pa, to kažem i sada. Mislim da bismo se mogli saglasiti oko toga. To je logičan redosled i ako se budu razoružale paravojne jedinice, rezervni sastav milicije, ispunjeni su uslovi za povlačenje Armije u garnizone. Bez toga uvjeti nisu ispunjeni naravno. Bez toga, nastaće haos.

KIRO GLIGOROV:

Ja se slažem sa tim, napišimo redosled, neka utvrdi Predsedništvo.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Tako je i napisano.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Ne možete to staviti u isti red, ali, kamo sreće da se ispune uvjeti pa da se razoružaju paravojne jedinice.

STJEPAN MESIĆ:

Ali, nećete priznati notornu činjenicu da su došle naoružane grupe, teško naoružane, da su došle sa strane i da su finansirane sa strane. Jer, ako predsednik Općine Knin kaže da ga finansira Srbija, da naoružava Srbija? Vi kažete da to nije tačno. Pa, čovek kaže da jeste. Šešelj kaže mi ratujemo u Borovom Selu, naši ljudi su u Borovom Selu, i naši ljudi ginu u Borovom Selu. Vi kažete nije. Pa on priznaje da jeste. On kaže: Dušan Silni.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Onaj ko ratuje to nikad ne bi rekao.

STJEPAN MESIĆ:

To on kaže. Svako ko kaže u Hrvatskoj, uzimate da je sigurno i to je objektivno dokazano. Ali, ako to kažu u Srbiji to nije istina. Pa utvrdimo da li je istina. Pa, utvrdimo da li je istina.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ja bih voleo da nismo morali da otvaramo u Srbiji Fond „Nikola Tesla“ za pomoć ljudima u Hrvatskoj pošto im ni plate ne dajete, čak ni profesorima, ni učiteljima, ni lekarima, ni bilo kome.

STJEPAN MESIĆ:

Da li ti daješ plate policajcima na Kosovu, koji kažu da ne priznaju državu Srbiju?

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Pa, oni nisu u radnom odnosu. Kako ću im dati plate?

STJEPAN MESIĆ:

Kako ćeš dati ovima plaće, koji kažu da ne priznaju Hrvatsku kao državu?

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Oni uče decu, leče ljude i rade na svom radnom mestu.

STJEPAN MESIĆ:

Vi ne morate plaćati ove Albance, sve ste ih otpustili jer je to država Srbija, ali, u hrvatskoj državi, onaj kaže ne priznajem i nema nikakve veze sa hrvatskom državom. Sad treba da ga hrvatska država plaća. Kako sad to? Ti to možeš u Srbiji, a ovaj u Hrvatskoj to ne može.

JANEZ DRNOVŠEK:

Stipe, da pokušamo da se suzdržavamo od ovakvih diskusija.

STJEPAN MESIĆ:

Znam, treba da se suzdržavamo, ja samo uspoređujem.

JANEZ DRNOVŠEK:

Da pokušamo da vidimo da li možemo nešto uraditi sa ovim tekstom.

STJEPAN MESIĆ:

Ali Srbija očito plaća tamo, ove Martićeve policajce, ili kako se već zovu.

JANEZ DRNOVŠEK:

Stipe, rekao sam za to treba da ubacimo i ovaj nadzor monitoring i našu komisiju i Evropsku zajednicu što više toga, da bi se utvrdilo stanje i prave mere.

STJEPAN MESIĆ:

Dajte tekst za to.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Stipe, mislim da je redosled onakav, a u tom slučaju može da ide kontrola, monitoring i to kao paket, jer mislim da je to u redu sa stanovišta hrvatskog interesa. Sasvim sam siguran.

STJEPAN MESIĆ:

Radi se o tome da se želi rat, i da se želi u ratu oteti hrvatski teritorij. A da li vama, zaista, ovde nije to jasno? Želi se oteti hrvatski teritorij.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Ali, Stipe, ovakav tekst ne pomaže tome.

STJEPAN MESIĆ:

Nisu u pitanju prava Srba u Hrvatskoj. Prava Srba u Hrvatskoj se rešavaju na drugi način. Ja se slažem da treba da se rešavaju.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Dobro, Stipe, dok se nisi čuo sa Tuđmanom, složili smo oko teksta. Sad nam držiš tirade da je to otimanje hrvatske zemlje, a i sam si se bio složio oko teksta.

STJEPAN MESIĆ:

Pa ja sam to i sam rekao na početku.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

A sad ne smeš da se složiš pošto si se čuo sa Tuđmanom, i on se ne slaže.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Stipe, da li ovakav tekst kakav jeste, da li je u funkciji toga što ti kažeš? Ja mislim da on baš pomaže hrvatskoj stabilizaciji. Ovakav kakvog smo sada, baš, ovde usvojili. Razoružanje paravojnih jedinica, zatim demobilizacija rezervnog sastava, a time se stvaraju uvjeti za povlačenje Armije u kasarne. Naravno ako se ova dva uslova ispune, time je riješen problem u Hrvatskoj.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Naravno.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Pogotovu, onim prvim uvjetom, a onda i ovaj nadzor koji otvara mogućnost da stavi u nadzor čitav niz grupa, da budemo zaista u situaciji, da znamo šta se to događa. Mislim da ovakav tekst, sa stanovišta Hrvatske, nije loš.

BRANKO KOSTIĆ:

Ljudi moji, pa Veljko Kadrijević jedva čeka da se stvore uslovi, da ovo što je rezervnog sastava mobilisao da što pre vraća kući.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ne čekaju samo ljudi. Ta vojska, koja stalno hoda između njih, Like i Banije ne vidi žene i djecu po ko zna koliko i ko zna kada će moći da se vrate nazad. Zato je i, pored ovog, o čemu sam govorio mora se sjesti i naći rješenje jednom zauvek. Inače, ne vredi ništa sve ovo.

STJEPAN MESIĆ:

Da se zajedno sa Hrvatskom dogovore. Isto, kao što se sa Hrvatskom treba dogovoriti, ako se koristi vojska u Hrvatskoj.

JANEZ DRNOVŠEK:

Stipe, da ipak, pokušamo da se nekako usaglasimo na ovom tekstu poslednjem i da, onda, Predsedništvo na svojoj poslednjoj sjednici razmotri ocene i predloge kako Hrvatske, tako i Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu i drugih i da onda, to konkretiziramo dalje. Ali, danas, verovatno, bi to bio krajnji domet što bi mogli uraditi. Ali, kažem tu bi trebalo da stoji ovo što stoji. Ovi elementi, barem ovaj monitoring. Tu treba i Hrvatska da je zainteresovana o ovoj situaciji. Ako je zainteresovana za pravu istinu, za pravo stanje onda je za to da se cela situacija, nekako stavi pod kontrolu.

STJEPAN MESIĆ:

Onda neka se ovo ništa ne spominje, neka se kaže da će se uključiti monitoring, dobićemo pravo stanje stvari, pa ćemo onda donijeti odluku.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Najbolje da zakažete za sutra sednicu Predsedništva pa da to raščistite.

JANEZ DRNOVŠEK:

Ne bi bilo dobro da ova sednica propadne i da se ništa, baš ništa ne uradi. Ako bi mogli ovo da usvojimo. To, sigurno ne šteti ni Hrvatskoj.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Ovakav tekst možete mi doneti, kao Predsedništvo u nastavku sednice.

JANEZ DRNOVŠEK:

Za mene je prihvatljiv bilo koji tekst, od ovih, koji su sada bili. Da vidimo koji je najbliži glavnim akterima. Mogao bi biti ovaj poslednji, koji je bio dat. Predlažem da Predsedništvo, već danas, zaključi formiranje Komisije i da se uključe posmatrači Evropske zajednice, a da se onda, druge mere koje su ovde nabrojane, ovako kako jesu da se to dalje razradi na sednici Predsedništva, koju ćemo imati za par dana, odnosno odmah po dobijanju procena i konkretizacije ovih mera. Predlažem da usvojimo ovaj poslednji tekst, koji je Vasil doneo. Danas bi moglo da to Predsedništvo zaključi, a ovo dalje, da rešavamo na narednoj sednici.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

U ovom slučaju, Stipe bi mogao izdvojiti svoje mišljenje. Toliko radi vaših nekih odnosa. Zaključak da ide ovakav, a da ti izdvojiš svoje mišljenje. Nije sigurno štetan za hrvatske interese.

JANEZ DRNOVŠEK:

Stipe, neka izdvoji svoje mišljenje i neka kaže šta je danas tražio.

STJEPAN MESIĆ:

Slažem se. Imate moje mišljenje, a Tuđman nije glasao.

JANEZ DRNOVŠEK:

Mislim da treba konstatirati da je Tuđman otišao pre završetka i nije mogao učestvovati u radu dalje sednice. Jasno je da nije bio sada tu. Konsultovan je telefonom i ne slaže se.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

To ste prošli put rekli za Mesića i za Tuđmana, mi nismo ni završili sednicu, a oni su dali izjavu da se ne slažu. Napišite da se predsednik Franjo Tuđman nije složio sa ovakvom izjavom.

JANEZ DRNOVŠEK:

On će to sam reći.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Kada ga nije ubedio sat vremena telefonskog razgovora, sigurno neće ni ovo.

JANEZ DRNOVŠEK:

Mogli bi se dogovoriti kada da imamo sednicu. Verovatno neće biti uslova za sutra, posle ovoga što je Tuđman rekao. Ali, u međuvremenu mi bi obavili sednicu Predsedništva, u roku od sedam dana, opet da se sastanemo u ovakvom sastavu.

BORISAV JOVIĆ:

Umesto ovog poslednjeg pasusa bi pristajalo da se napiše, da se direktno naslonimo na Ohridsku izjavu: „U cilju što efikasnije realizacije ove Izjave na sledećoj sednici Predsedništva SFRJ razmotriće se situacija u kriznim žarištima u Republici Hrvatskoj i doneće se konkretne odluke, koje treba da doprinesu smirivanju stanja“.

Dakle, da bi ovo realizovali, na sledećoj sednici ćemo doneti konkretne odluke, razmotriti situaciju, doneti konkretne odluke, koje imaju za cilj smirivanje stanja u Hrvatskoj. Gde je sada žarište svega. To je ono što sasvim pristoji, a koje će sve odluke biti, ne treba prejudicirati. To zaista treba raspraviti. Mi ćemo tu sednicu imati sigurno 10 sati da bi doneli prave odluke.

To je ono što bi stvarno pristajalo i to bi onda bila jedna potpuno uravnotežena izjava, bez ikakvog nametanja, a mi možemo apsolutno objasniti svakome da je cilj svih nas da se vojska povuče u svoje garnizone, pod uslovom, naravno, da smirimo situaciju, šta će vojska da se „juri“ po ulicama, ukoliko nema nikakvih međunacionalnih sukoba.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Ja sam tada predložio, s tim što sam dodao još, uz to, da bi državna komisija trebala da počne da radi odmah i u pripremi ustanovljavanja činjenica i docnije u izvršavanju odluka. Mislim da bi to moglo da se kaže već sada.

BORISAV JOVIĆ:

Može, Veljko, samo je malo kontradiktorno sa činjenicom da mi već, praktično, sutra treba to da razmatramo, a to znači da već moramo imati gotovu situaciju. Ako sada formiramo komisije, čekajući njihove izveštaje, pa da to onda razmatramo, mislim da bi bilo veliko zakašnjenje. Mada nemam ništa protiv, ali se bojim da bi se to mnogo odložilo.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Nisam siguran, kako god hoćete, ali mislim da bi veoma pomoglo da jedna kompetentna komisija ode na tri-četiri mjesta i da vidi činjenično stanje.

BORISAV JOVIĆ:

Meni to ništa ne smeta.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Zašto sutra ne održite sednicu Predsedništva?

BORISAV JOVIĆ:

Nemamo materijale. Mi smo zadužili sve organe da to pripreme po tačkama odluke šta je izvršeno.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Mi smo taj izveštaj poslali, ali se u međuvremenu događaju, još ubrzano, nove stvari. Sada ćemo se mi raspravljati o tome da li je taj izveštaj, u kome se tretiraju činjenice, da li su to stvarno činjenice ili nisu. Zato bi bilo dobro da jedna kompetentna komisija pođe i vidi stanje.

BORISAV JOVIĆ:

Da i to dopišemo.

JANEZ DRNOVŠEK:

Da li bi bilo prihvatljivo za vas Deklaracija sa pozivom na mir, što, samo po sebi, ne bi smelo da bude u pitanju i da je danas, kao konkretan zaključak, ono što sam rekao, državna komisija i posmatračica Evropska zajednica, a da se sve drugo onda razmotri na ovoj sednici, a da ništa ne diramo danas od ovih drugih zaključaka. Znači, samo ova dva i Deklaracija, poziv na mir. Neke stvari Predsedništvo je donosilo baš ove odluke, tako da ih ne treba ponavljati. Sada je važna operacionalizacija.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Predložio bih da prva rečenica bude: „usvajanjem ove odluke, imale su se u vidu odluke Predsedništva da se razmotri situacija u kriznim žarištima u Republici Hrvatskoj“.

JANEZ DRNOVŠEK:

A onda da sledi ovo oko komisije i Zajednice. Mislim da bi Hrvatska, sa time, mogla to prihvatiti, Jer to je neko rešavanje problema. To može da se kaže javnosti, koja će biti sigurno iznervirana zbog ovih događaja. Ipak je to nešto, danas. Drugo ćemo nastaviti na ovoj sednici Predsedništva kada budemo imali ove ocene i predloge. Stipe, mislim da to ne bi bilo loše za ovu situaciju.

STJEPAN MESIĆ:

Danas zasijeda Državno vijeće, ako oni to prihvate, ja prihvaćam. Ali, oni idu na povlačenje svih iz svih institucija federacije.

JANEZ DRNOVŠEK:

Ja mislim da bi oni trebali u miru da razmisle.

STJEPAN MESIĆ:

Predloži im to.

JANEZ DRNOVŠEK:

Bolje je da to usvojimo, nego da se razidemo. To je najgore.

KIRO GLIGOROV:

Njima će rok za moratorijum proći kroz ovakve naše rasprave i onda ćemo se tek naći u nemiloj situaciji. Čeka nas najteži posao.

VASIL TUPURKOVSKI:

Imamo tu rečenicu: „Predsedništvo SFRJ će hitno razmotriti situaciju u kriznim žarištima u Hrvatskoj i doneti neophodne odluke za smirivanje stanja. Predsedništvo SFRJ formiraće državnu komisiju za utvrđivanje činjeničnog stanja i kontrolu sprovođenja svojih odluka i zatražiće da se posmatračka misija Evropske zajednice, takođe, uključi u nadziranje izvršavanja ovih odluka“.

JANEZ DRNOVŠEK:

Stipe, ja predlažem da se pokuša razgovarati.

BORISAV JOVIĆ:

Lepo sam vam rekao ova naša izjava, pa odmah dolazi, pošto ceo narod zna da je ova izjava o miru besmislica, ukoliko ne učinimo nešto u Hrvatskoj, da se smiri: „U cilju što efikasnije realizacije ove izjave na narednoj sednici Predsedništvo SFRJ će razmotriti situaciju u kriznim žarištima Republike Hrvatske i doneće konkretne odluke koje treba da doprinesu smirivanju stanja“, pa onda kažemo te dve rečenice, koje si rekao. Tačno se naslanja na ovo šta ćemo uraditi u vezi sa ovom izjavom u Hrvatskoj. Tako da ima nekog smisla, kazaće šta vi donosite te deklaracije, kad ništa niste uradili, a mi kažemo to ćemo sada odmah uraditi.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

To je ovo, što je Vasil pročitao.

BORISAV JOVIĆ:

Jeste. Samo, mi smo se sporili oko nabranjanja odluka, koje će biti donete. To da izbacimo, nego koje donesemo. Kontekst je malo drugačiji. Vi ste govorili pri usvajanju ove odluke, imao se u vidu zaključak, da to izbegnemo, pa da kažemo: „U cilju što efikasnije realizacije ove izjave na narednoj sednici Predsedništva“... radićemo to i to, da bi narodu bilo jasno da narod vidi da ćemo nešto praktično da uradimo.

STJEPAN MESIĆ:

Janez, hajde se ti javi na telefon!

JANEZ DRNOVŠEK:

Ne znam da li sam ja baš najbolji za to.

BORISAV JOVIĆ:

Ovo nikoga ništa ne košta. Usvojimo, da narod smirimo, pa ćemo raditi sutradan.

JANEZ DRNOVŠEK:

Ipak, da nazovem telefonom Tuđmana?

STJEPAN MESIĆ:

Da, nazovi ga.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Bilo bi loše da se niša ne objavi. U zavisnosti od Janezove konsultacije, ako se slaže slaže se, a ako ne, stavite rečenicu da se Tuđman ne slaže i da Mesić ne glasa za to.

BORISAV JOVIĆ:

Nismo nikada sve usvajali jednoglasno. Prema tome, Predsedništvo sa predsjednicima, može da proglaši nešto i ako se neko ne slaže. Ne moramo objavljivati ko se nije složio sem ako on to ne bude zahtevao.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Možda će da traži da se to objavi.

BORISAV JOVIĆ:

To je nešto drugo ako neko traži da se to objavi.

KIRO GLIGOROV:

Načelna izjava o mirnom rešavanju svega ovoga, a bez saglasnosti nekoga od aktera, to ne ide tako.

STJEPAN MESIĆ:

Ljudi, nakon izlaska vojske Martić je išao sa 400 ljudi, sa dva topa, sa puškomitraljezima, sa bacačima na vojnu vježbu. Zato to u Hrvatskoj više ne prolazi. Zašto ne prolazi? Zato jer su ljuti na vojsku. Vojska je tamo bila da se ne kreću naoružane grupe, a oni idu na vježbu u Bosnu sa dva topa, a onaj idiot sjedi na topu i vozi se do Bosne, a nije top kupio u voćarni.

MOMIR BULATOVIĆ:

Mislim da bi bilo dobro da idemo na izjavu, da usvojimo izjavu.

STJEPAN MESIĆ:

Janez će razgovarati sa Tuđmanom.

(Pauza od sedam minuta da bi Janez Drnovšek obavio razgovor o izjavi sa Franjom Tuđmanom).

JANEZ DRNOVŠEK:

Predložili smo ovo, ali se predsednik Tuđman sa tim slaže, s tim da se napiše da su on i Stipe Mesić tražili da se vojska vrati u kasarne i da se zbog toga ograđuje od svega toga.

BORISAV JOVIĆ:

Da li da to piše u izjavi ili zapisniku.

JANEZ DRNOVŠEK:

On je to tražio, a ja sam predložio, što je on posle malog razmišljanja prihvatio, da se na kraju, a posle, ovoga što smo mi ovde rekli, da su Franjo Tuđman i Stipe Mesić predložili

da se vojska u Hrvatskoj vrati u kasarne. Rekao sam da bi to dopisali i da će o tome Predsedništvo raspraviti na svojoj sednici kada bude razmatralo situaciju u Hrvatskoj.

BORISAV JOVIĆ:

Ne, to nije usvojeno.

JANEZ DRNOVŠEK:

To se razume, nego da se to razmotri na narednoj sednici kao i druge konkretne mere.

BORISAV JOVIĆ:

Može da se dopiše to što nije usvojeno.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Upišite ono što je on govorio, da su predlagali i pošto to nije usvojeno da se ne slažu sa izjavom.

JANEZ DRNOVŠEK:

Da li smo se dogovorili da ćemo o tome razgovarati na sjednici Predsedništva?

BORISAV JOVIĆ:

Ne, to nije usvojeno.

JANEZ DRNOVŠEK:

Usvojeno je da ćemo o tome razgovarati na sednici Predsedništva.

BORISAV JOVIĆ:

Usvojeno je da ćemo razmatrati situaciju u Hrvatskoj. Nije usvojeno da ćemo razmatrati i predlog o povlačenju vojske u kasarne.

JANEZ DRNOVŠEK:

Ako Stipe Mesić predlaže da to razmatramo, to ćemo na Predsedništvu razmatrati, a šta će biti usvojeno videćemo.

BRANKO KOSTIĆ:

Janez, razmatračemo i to, ali uz prethodne uslove koje smo ovde nekoliko puta ponovili i svi potvrdili i svi se oko toga saglasili.

VASIL TUPURKOVSKI:

Branko, ne radi se o tome da se usvoji taj predlog. To možeš da razmatraš u bilo koje vreme kada Ti iniciraju i da odbiješ.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ovo je trik. Nemojte sada da se služimo trikovima.

JANEZ DRNOVŠEK:

Pokušao bi još jednom to da kažem, možda malo jasnije. Znači, Tuđman prihvata sve ovo što smo rekli ali da se na kraju napiše da su on i Stipe Mesić predložili povratak vojske u kasarne, u ovoj situaciji u Hrvatskoj i da je Predsedništvo zaključilo da će ovu meru, kao i druge konkretne mere razmatrati na svojoj sednici kada bude razgovaralo o Hrvatskoj. Prema tome, mi danas, o tome nismo donosili nikakve odluke, nego će se to razmatrati na onoj sednici Predsedništva.

BORISAV JOVIĆ:

Ako je to tako da se to mora napisati, ja tražim onda da se i moj predlog upiše: „Borisav Jović predložio je da se, obzirom na jačanje međunacionalnih sukoba u Hrvatskoj, razmotri povećana uloga Jugoslovenske narodne armije radi njihovog razdvajanja i da će se to na sledećoj sednici razmotriti“, ako to mora sve da se upiše tako. To nema smisla.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Janez, treba reći da su predlagali to što nije usvojeno i za to ne prihvataju tekst.

BORISAV JOVIĆ:

Neka izjave šta su oni predlagali. To je njihova stvar. To ne može da uđe u odluku. Imaju pravo na autonomnu izjavu. To samo može da uđe u zapisnik sa sednice, ali ne može da uđe u izjavu za javnost.

JANEZ DRNOVŠEK:

To je očigledno maksimum koji je za njih prihvatljiv.

STJEPAN MESIĆ:

Za nas je prihvatljivo da vojska ide u kasarne, četnici će se vratiti odakle su došli, a Hrvati i Srbi će uspostaviti komunikaciju. To vam je sve što tu treba napisati. Nema nikakvog sukoba nakon toga između Srba i Hrvata u Hrvatskoj.

BORISAV JOVIĆ:

Kad bi to bilo tako crno i belo, bilo bi lako.

STJEPAN MESIĆ:

Svakako, samo povucite ove koje ste poslali i prestanite finansirati. Imate dosta svojih problema.

JUGOSLAV KOSTIĆ:

Mislim da ovu izjavu možemo da usvojimo i da kažemo da su se njih dvojica ogradili.

BORISAV JOVIĆ:

U zapisnik sa sednice može da uđe to što su oni tražili. što se tiče javnosti, mogu da daju svoje izjave da se sa ovim ne slažu, kao što se i obično radi.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Može čak i da se napiše, ako insistiraju.

BORISAV JOVIĆ:

Može da se napiše da su tražili, ali ne može da se napiše da će Predsedništvo taj zahtev razmotriti na sledećoj sednici.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ne, to je gore od onog prvog. Može da se kaže da su tražili da se vojska povuče u kasarne, što nije prihvaćeno a oni se zato ne slažu sa ovom izjavom. To je ono što je Janez pročitao kao prvu varijantu. To je istina. To nikome ne smeta.

JANEZ DRNOVŠEK:

Onda je bolje da se samo napiše da su oni izdvojili svoje mišljenje.

STJEPAN MESIĆ:

Treba staviti to da smo mi tražili da se vojska povuče u kasarnu, da to nije uslovljeno i zbog toga nismo mogli potpisati ovu izjavu.

BORISAV JOVIĆ:

Niste mogli prihvatiti izjavu. To može apsolutno, to je činjenica, to je istina.

MILAN KUČAN:

Ako tako završavaš sednicu to će ispasti da su svi bili protiv povlačenja vojske u kasarnu. Moj stav je jasan. Likvidacija paravojnih i ilegalnih formacija, razoružanje rezervnog sastava, kontrolna komisija, čime će se stvoriti i uslovi za povlačenje Armije. Dakle, ja sam bio za povlačenje Armije. To da se ti i Tuđman niste složili i što nije prihvaćeno, to

nije istina, onda niste bili samo vi, nego sam bio i ja i Janez Drnovšek. To bi sada napravilo jednu sasvim krivu sliku da su jedni bili za povlačenje Armije, a drugi nisu bili. Naravno, i vi niste bili za bezuslovno povlačenje Armije u kasarne.

BORISAV JOVIĆ:

Ali, taj tekst ste svi prihvatili pa ga Tuđman nije prihvatio. To je to što ti pričaš.

MILAN KUČAN:

Kažem da sa ovom formulacijom tako ne ide, jer to onda stvara krivu sliku. Samo govorim o tome da ovako formuliran poseban stav njih dvojice stvara krivu sliku, jer stvara utisak da su samo njih dvojica bili za povlačenje Armije u kasarne a drugi ne.

KIRO GLIGOROV:

Možemo da kažemo da se sa tom formulacijom nisu složili, jer taj stari tekst onda pokriva mišljenje svih.

STJEPAN MESIĆ:

Zaključeno je kod nas na svim instancama da se vojska vrati.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ti se vrati onako kako su oni tražili.

VELJKO KADIJEVIĆ:

Mislim da treba da se napiše zaključak kakav je bio, pa da se onda kaže da su Tuđman i Mesić izdvojili mišljenje jer se ne slažu sa uvjetovanjem povlačenja Armije. Jer, ovde kaže „stvorice se uvjeti“, znači da treba prvo ona dva uslova da budu ispunjena, nego oni traže da bude bezuvjetno povlačenje.

BORISAV JOVIĆ:

Tekst koji je Janez sada pročitao, po mom mišljenju, bez te poslednje rečenice mi treba da usvojimo i oni koji se ograđuju, neka se ograde. Bolje je da se sami ograde nego da pišemo u tekstu uslove.

Dakle, u zapisnik treba da uđe da se ljudi nisu složili, a oni mogu odmah sada televiziji da kažu da taj deo nisu mogli da usvoje zbog toga i toga. Uvek tako radimo. Onaj koji je imao neku rezervu, on kaže i time je stvar završena. Tekst koji je Janez sada pročitao, bez poslednje rečenice je u redu.

STJEPAN MESIĆ:

Zbog čega je to, to moramo reći. To je zbog toga što su oni naoružani sa strane, došli su sa strane i financirani su sa strane. Armija im služi samo kao štit da bi mogli dalje spremati prostor za stvaranje velike Srbije. Sve to moram izjaviti.

BORISAV JOVIĆ:

Mi ovde samo govorimo da na sledećoj sednici razmotrimo sve okolnosti u cilju da se smiri situacija i da se donesu odluke koje su potrebne i da formiramo ekipe koje će na licu mesta da provere šta se zbiva. To je ono što mi danas možemo, a ambicije veće od toga nismo u stanju da realizujemo, jer jednostavno nemamo podlogu za to.

Meni ovo liči na ucenu čitave zemlje. Mi ovde imamo jedno stanje, iščekivanje u zemlji šta će se ovde rešiti i sada je to čitava ucena rada Predsedništva i proširenog sastava čitavog dana, zbog toga što se hoće iznuditi rečenica da se Armija povlači u kasarne. To se nikako ne može postići, jer jednostavno to se ne može odlučiti.

STJEPAN MESIĆ:

Na kraju, kada bude još žrtava opet ćemo doneti odluku da se Armija povuče, jer će radi Armije biti još žrtava. Jer, ove grupe ljudi misle da njih Armija štiti i oni i dalje atakuju

na hrvatsku vlast. Biće još više žrtava i nakon toga ćemo sjesti i reći da se Armija vrati natrag u kasarnu i četnici natrag u Srbiju. Vi ugovorite šta god hoćete.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Molim te, nemoj više.

STJEPAN MESIĆ:

Dobro, teroristi.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Kada se ustaše razoružaju, onda će sve da bude u redu, ovi što kolju noževima.

STJEPAN MESIĆ:

Sve ste to pripremili, i mi drugi kusamo.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

I ovoga što je zaklao, i toga smo mi pripremili i poslali ga tamo.

STJEPAN MESIĆ:

Budi siguran da nećeš napraviti Veliku Srbiju na hrvatskom prostoru, nema toga, moj Miloševiću. Kriva računica.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ajmo da održimo dostojanstvo ovog skupa pa da završimo sastanak.

STJEPAN MESIĆ:

Ratom se to ne rješava.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ta Velika Srbija je u tvojoj glavi, izgleda, i to je osnovna logička greška.

STJEPAN MESIĆ:

Je, slažem se, možda jeste.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Svako ima svoju fobiju.

STJEPAN MESIĆ:

Je, u redu je, samo za prava Srba u Hrvatskoj, ja bih prvi ratovao, to budite bez brige, ali ne za teritorije Srbije da se pripoje Hrvatskoj, za to ja ne bih ratovao.

BORISAV JOVIĆ:

Daćemo izjavu onako kako je Janez pročitao bez dopunske izjave da oni ne prihvataju, neka oni tu izjavu daju.

BOGIĆ BOGIĆEVIĆ:

Znači li to da možemo konstatovati da Predsedništvo nije niti postiglo dogovor niti dalo garancije za uspostavljanje mira u zemlji, kakva nam je i tačka dnevnog reda bila naslovljena. Posle toga će svako izvlačiti pouke. Mi smo se zbog toga sastali i tako glasi prva tačka dnevnog reda.

BORISAV JOVIĆ:

Da damo tekst bez zadnjeg stava.

STJEPAN MESIĆ:

Ne može, mora se spomenuti da vojska mora u kasarne.

BORISAV JOVIĆ:

To je ucena na jednoj nerealnoj stvari.

STJEPAN MESIĆ:

Onda dodaj, držite dalje vojsku, jurišajte dalje po Hrvatskoj, pucajte, ubijajte, šta god hoćete, zašto me onda tu držite?

BORISAV JOVIĆ:

Ne može Stipe da mi ne usvojimo zbog tebe jednog jedinog.

STJEPAN MESIĆ:

Dobro, držite dalje vojsku ako mislite da je to izlaz. Veljko, vidjećemo ko je u pravu, ja ti kažem da niste u pravu, a vi dalje držite vojsku.

JUGOSLAV KOSTIĆ:

Ima snimljena i Sekuritatea.

STJEPAN MESIĆ:

Da, da, kako da ne i 3.000 Šipaca.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Nemate 3.000, to je tačno.

BORISAV JOVIĆ:

Mislim da se može smatrati da je ova izjava usvojena sa jednim glasom protiv i jednim predsednikom protiv. To su činjenice. Mislim da ni javnost ne smemo ostaviti bez te izjave zbog opšte političke situacije u zemlji i u inostranstvu. Ne možemo ni u kom slučaju, zbog ucene za jednu reč da se vojska povuče u kasarnu, koja se ne može usvojiti dok ne razmotrimo situaciju u Hrvatskoj.

Zbog te ucene ne možemo ostaviti Jugoslaviju u situaciji da nema jednu ovakvu izjavu večeras, jer ona se očekuje. Jednostavno, imali bi skoro katastrofalnu situaciju u javnosti i u inostranstvu ako ništa ne uradimo.

Mislim da nema smisla ucenjivati na ovakav način Predsedništvo i ceo ovaj skup.

STJEPAN MESIĆ:

Formirajte komisiju i nađite mi jednog Albanca u hrvatskom MUP/u gledajte im u „zube“. Ima dva Albanca i to su prevodioci za drogu. Jedino nemate Albanaca policajaca na Kosovu.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ima šest stotina zaposlenih Albanaca u unutrašnjim poslovima na Kosovu.

BRANKO KOSTIĆ:

Pošto je Milan Kučan izrazio neku rezervu da bi ovo moglo biti pogrešno shvaćeno, ova rečenica koja bi objašnjavala zahtev Tuđmana i Mesića, a pošto ja mislim da ipak sa tom izjavom treba da idemo, mislim da ne bi trebalo nikome da smeta da se na kraju kaže da se sa tom izjavom nijesu složili gospodin Tuđman i gospodin Mesić zbog toga što su insistirali da se Armija bezuslovno povuče u kasarne, što ostali učesnici nijesu prihvatili. Mislim da smo u tome bili jednoglasni jer su ocijenili da preduslov za povratak vojske u kasarne jeste razoružanje paravojnih formacija, demobilizacija rezervnog sastava milicije. Mislim da bi to onda pomirilo onda sve.

MILAN KUČAN:

Izjavu niko ne spori u onom tekstu kako je bila predložena i korigirana, sve do ovog poslednjeg stava koji i nije sastavni deo izjave. Napravimo ovako: imamo izjavu koju smo prihvatili svi, to je ono što očekuje javnost domaća i strana, a onda, to je poseban zaključak sa današnje sednice i tu se može napisati da je Predsedništvo usvojilo i taj zaključak s kojim se nisu složila ova dvojica onda je situacija čista.

VASIL TUPURKOVSKI:

Milan predlaže da se nisu složili sa zaključkom. To nije tačno jer Tuđman ne prihvata izjavu.

STJEPAN MESIĆ:

To mora biti u izjavi.

BORISAV JOVIĆ:

Možemo mi da napišemo i da pomenemo da se Armija povlači u kasarne – kakvu god hoćete stipulaciju da damo, on će uvek da kaže ja sam vrlo jasno rekao šta to znači i tumačiće ga kako je zahtevao. On je zahtevao da se povuče u kasarne. To se ne može prevažići upisivanjem toga teksta.

VASIL TUPURKOVSKI:

Da li možemo ovako postupiti: prvo, ovde nema svih učesnika znači, više ne važi izjava za sve učesnike. Drugo, mi smo tražili od predsednika da usvoji izjavu, a za pet predsednika nije sporna izjava. Zašto opet ovde Predsedništvo da razdvajamo kad je Predsedništvo usvojilo tu izjavu. Neka se predsednici izjasne oko te izjave. Ovde je njih petorica i neka usvoje izjavu.

JANEZ DRNOVŠEK:

Mi kao predsedništvo da usvojimo ovaj deo zadnji.

BORISAV JOVIĆ:

Mi smo na prošloj sednici usvojili zaključak da na sledećoj sednici to razmatramo.

(Grupna diskusija)

VASIL TUPURKOVSKI:

Ne involvirati Tuđmana pošto se ne slaže i ne tražiti od nas da jednoglasnost koju smo postigli umanjimo za Stipin glas.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ovako kako smo se dogovorili je sasvim dobro izjavu dajemo i stavljamo na kraju baš ovako kako je Janez pročitao. Mesić i Tuđman se nisu složili i gotovo.

STJEPAN MESIĆ:

Napiši tako i sve je uredu.

(grupna diskusija)

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Zašto ćemo mi da stavljamo povlačenje kada je to on zahtevao, a odbio formulaciju koju smo dali.

KIRO GLIGOROV:

Zato što smo se svi složili na tome.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ne možemo mi da se slažemo sa njegovim predlogom s kojim se on sam ne slaže. Samo je on insistirao na tome. Ovo što je Janez pročitao je sasvim u redu.

STJEPAN MESIĆ:

Nas dva se nismo složili.

BORISAV JOVIĆ:

Vasile, ja sam stalno govorio o dva dodatka na taj tekst što niste hteli da uzmete u obzir. Nikada se nisam sa tim saglasio. Dodavao sam da se milicija mora svesti u normalne

okvire i da se oružje mora staviti pod zajedničku kontrolu. Ali, kada se nabraja nešto to se mora nabrojati. Uvek ostajem pri tim primedbama. Ali, ako je ovako kako kaže Janez, onda nemam nikakvih primedbi.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Slažem se sa ovim kako Janez kaže, a Mesić i Tuđman ovo ne prihvataju. To je čisto.

STJEPAN MESIĆ:

Ne prihvatamo radi toga, što nije usvojeno da se vojska povuče u kasarne.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Jeste.

KIRO GLIGOROV:

Neka kaže i Milan.

MILAN KUČAN:

Nije tačno samo da je Tuđman tražio povlačenje.

BORISAV JOVIĆ:

Dobro, neka se dopiše i Kučan. Armija će tu biti kao faktor stalno, logika je kriva. Ne, nije stalno.

MILAN KUČAN:

Kako nije stalno?

BORISAV JOVIĆ:

Mi govorimo da ćemo razmotriti tu situaciju i doneti odluke.

MILAN KUČAN:

Onda nemojte ništa pisati o tome. To vam predlažem.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ne mora ništa da se piše, samo dodati u vezi Tuđmana.

BORISAV JOVIĆ:

Mi smo taj zaključak doneli prošle sednice, nama nije potrebno.

MILAN KUČAN:

Nama nije potrebna Armija na ulici.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Možemo li onda da smatramo da idemo kući?

STJEPAN MESIĆ:

Možemo, ali ovo smo dogovorili da se Tuđman i ja izdvajamo zbog toga što nije ovo prihvaćeno.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Nije prihvaćen zahtev od mesec dana.

ALIJA IZETBEGOVIĆ:

Jer su zahtjevali da se povlačenje vojske u kasarne ne uvjetuje, onda, ti Milane, nisi postavio takav uvjet. Oni su postavili bezuvjetno povlačenje. Iz toga se ne vidi da i ti nisi bio za povlačenje u kasarne. Oni su išli dalje pa traže da se to ne uvjetuje. U tome je razlika između vas i njih.

JANEZ DRNOVŠEK:

Mi bi prihvatili ovu varijantu.

STJEPAN MESIĆ:

Što god bude više vojske, biće još teže. Zapamtite šta sam vam rekao. Da li ste to napravili?

JANEZ DRNOVŠEK:

Ti zaključi. Meni su bili prihvatljivi predlozi.

BORISAV JOVIĆ:

Taj poslednji što si rekao, kada si se vratio od Tuđmana, taj usvajamo.

JANEZ DRNOVŠEK:

Meni su važni da se ubace ovi posmatrači, ova Komisija.

STJEPAN MESIĆ:

To si rekao, i da se nas dva izdvajamo.

JANEZ DRNOVŠEK:

Ja sada ništa ne zaključujem.

STJEPAN MESIĆ:

Izdvajamo svoje mišljenje.

VASIL TUPURKOVSKI:

Nema sile, ne možemo da kažemo svi učesnici.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Složio se Ante.

VASIL TUPURKOVSKI:

Nije se složio, razvili smo još 10-ak ideja u vezi toga.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Nismo uopšte.

VASIL TUPURKOVSKI:

Dobro. Nemojte da radimo na taj način. Stvari su krajnje delikatne i sporne.

BORISAV JOVIĆ:

Kako je mogao da napusti sednicu.

VASIL TUPURKOVSKI:

Onda da ga „otpišemo“ i u Tuđmanovo ime.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

S njim si se konsultovao, a i Ante je bio tu.

VASIL TUPURKOVSKI:

Ovo je krajnje neozbiljno, svejedno kakva je naša situacija.

STJEPAN MESIĆ:

On je insistirao da se vodi kao prisutan.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Molim te da dogovorimo koji je tekst, pa ti pitaj Antu i ako kaže da se ne slaže, neka se i on izdvoji.

VASIL TUPURKOVSKI:

Nemam ja šta Antu da pitam. Mi, kao prvo, treba da obezbedimo sve normalne uslove za rad.

JANEZ DRNOVŠEK:

Mislim da je najbolje da se niko u tom tekstu ne izdvaja, nego da svako kaže šta ima. Mi ćemo reći da su bile prihvatljive i druge varijante, kao što i jesu, da se ovo jednostavno ostavi i da se ništa ne piše u izjavi o izdvajanju.

STJEPAN MESIĆ:

Onda ispada da je jednoglasno usvojeno, a nije.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Dajte im to. Korektno je to što traži Stipe, da se nisu složili.

STJEPAN MESIĆ:

Tražili vojsku da se vrati u kasarne i nije usvojeno.

BORISAV JOVIĆ:

Dopišite rečenicu: „u nastavku sednice Predsedništvo će razmotriti“ to i to, odnosno prošireno Predsedništvo, da znaju da i dalje radimo.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ova tačka 2. i 3.

BORISAV JOVIĆ:

Da.

STJEPAN MESIĆ:

Nastavićemo na slijedećem samitu.

BORISAV JOVIĆ:

Ne na sledećem, nego sutra.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Sutra Tuđman ne dolazi.

JANEZ DRNOVŠEK:

Mi nismo protiv povlačenja vojske u kasarne. Podržavam kao i svaki drugi predlog, da smiri situaciju.

BRANKO KOSTIĆ:

Razlika je u tome, Janez, što Ti smatraš da treba da se ispune neki uslovi da bi se vojska povukla u kasarne, a oni traže bezuslovno povlačenje.

JANEZ DRNOVŠEK:

Ja smatram da je bolje da danas ovo usvojimo i da nastavimo raspravu o svim drugim stvarima kada budu ovi materijali procene gotovi. To je moj osnovni stav. Ali, ovo što je tu za mene je potpuno prihvatljivo.

STJEPAN MESIĆ:

Može se reći da smo mi tražili bezuvjetno povlačenje Armije u kasarne i da to nije bilo usvojeno. Ovo drugo je uvjetovano i, sve je u redu.

JANEZ DRNOVŠEK:

O tome ćemo raspravljati.

STJEPAN MESIĆ:

Ako se svi slažete, na jednoj od narednih sjednica, kao i o drugim temama.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Kako glasi taj pasus?

JANEZ DRNOVŠEK:

„Pri usvajanju ove Odluke, imao se u vidu zaključak Predsedništva SFRJ da se odmah razmotri situacija u kriznim žarištima u Republici Hrvatskoj. Predsedništvo SFRJ formiraće državnu komisiju za utvrđivanje činjeničnog stanja i kontrolu sprovođenja svojih odluka i zatražiće da se posmatračka misija Evropske zajednice takođe uključi u nadziranje izvršavanja ovih odluka“. To je sve.

STJEPAN MESIĆ:

Franjo Tuđman i Stipe Mesić tražili su bezuvjetno povlačenje vojske u kasarne, što nije prihvaćeno, a kao prijedlog rešavaće se na jednoj od narednih sjednica.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Zbog toga se ne slažu sa ovim zaključcima.

JANEZ DRNOVŠEK:

Što od strane većine nije prihvaćeno. Stipe, mi bi to prihvatili, ali to ne treba pisati.

STJEPAN MESIĆ:

Mora se reći što od strane većine nije prihvaćeno.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

I zato nisu saglasni. Kaži kako glasi poslednja rečenica?

(Grupna diskusija).

STJEPAN MESIĆ:

Evo, imamo tekst.

DRAGAN MUSULIN:

Tražili su bezuslovno povlačenje JNA u kasarne, što od strane većine nije prihvaćeno i zato se nisu saglasili sa tekstom izjave.

STJEPAN MESIĆ:

Hvala.

/Sednica je završena u 0,20 sati/.

26. OHRIDSKA IZJAVA⁴⁷ (22. jul 1991)

Jugoslavija prolazi kroz najdramatičnije trenutke. Međunacionalni sukobi i među-republičke konfrontacije prete ratom i katastrofalnim posledicama za sve naše građane, za sve naše narode i narodnosti. Moramo stati na put upotrebi sile koja je odnela i odnosi ljudske živote, a sve nas udaljava od ostvarivanja vitalnih interesa.

Ti interesi su demokratski razvoj, poštovanje individualnih i kolektivnih prava i sloboda građana, njihovo stalno unapređivanje i podizanje kvaliteta života. Ti interesi su puna ravnopravnost i međusobno poštovanje prava naših naroda da samostalno i suvereno odlučuju o svojoj sudbini i o sudbini Jugoslavije, sloboda komuniciranja i povezivanja sa svetom i dostignućima savremene civilizacije. Sve se to može postići samo u miru.

Između rata i mira, mi učesnici ovog sastanka izjavljujemo da smo nepodeljeno i kategorično za mir i demokratski rasplet jugoslovenske krize. Učinićemo sve da se prevaziđu naše podele i međusobno nepoverenje, opredeljujući se protiv upotrebe sile, zalažemo se za pregovore i dijalog ravnopravnih republika i rešenje jugoslovenske krize na osnovu dogovora.

U traženju prihvatljivih rešenja za sve naše republike i za sve naše narode i narodnosti, smatramo da se mora polaziti od realnih interesa i dostignuća zajedničkog života i potrebe funkcionisanja jugoslovenskih institucija sistema, Brionske deklaracije, kao i principa sadržanih u završnom dokumentu iz Helsinkija i Pariskoj povelji. Tražimo podršku građana Jugoslavije da se istraje na ovom opredeljenju za mir i demokratiju.

Prihvatili smo i obavezali se da ćemo striktno poštovati ove principe i opredeljenje, kao prvi korak ka miroljubivom rešavanju svih spornih pitanja. Složili smo se da se postigne dogovor o funkcionisanju zemlje za vreme tromesečnog perioda na osnovu predloga SIV/a, kao i da otpočne rad na iznalaženju rešenja za buduće odnose.

Okrenimo se radu i stvaranju uslova za prevazilaženje krize, postizanju nove političke i privredne stabilnosti, socijalne sigurnosti i novom razvojnom ciklusu. Niko nikome ne sme ometati suverena prava i volju naroda. Samo svi, ako slobodno odlučujemo o svojoj sudbini, postići ćemo mir i demokratski rasplet naše duboke krize.

Pri usvajanju ove izjave imalo se u vidu zaključak Predsedništva SFRJ da se odmah razmotri situacija u kriznim žarištima i Republici Hrvatskoj. Predsedništvo SFRJ formiraće državnu komisiju za utvrđivanje činjeničnog stanja i kontrolu sprovođenja odluka i zatražiće da se posmatračka misija Evropske zajednice uključi u nadziranje izvršavanja ovih odluka.

Predsednik Predsedništva SFRJ Stjepan Mesić i predsednik Republike Hrvatske dr Franjo Tuđman tražili su безусловno povlačenje Jugoslovenske narodne armije u garnizone, što od strane većine učesnika sastanka nije prihvaćeno i zato se nisu saglasili sa tekstom izjave.

Predsedništvo SFRJ, zajedno sa učesnicima ovog sastanka, u nastavku će razmotriti predlog mera za funkcionisanje sistema u zemlji za vreme tromesečnog moratorijuma i obaviti dogovor o daljem radu na iznalaženju rešenja za buduće odnose u jugoslovenskoj zajednici.

---

47 „Vojno-politički informator“, 130–131.

SKRAĆENICE

AVNOJ – Antifašističko veće narodnog oslobođenja Jugoslavije	SAP – Socijalistička autonomna pokrajina
BiH – Bosna i Hercegovina	SB – Savet bezbednosti
CIA – Centralna obaveštajna agencija	SDA – Stranka demokratske akcije
ECMM – Posmatračka misija Evropske zajednice	SDK – Služba društvenog knjigovodstva
EZ – Evropska zajednica	SEV – Savet za uzajamnu ekonomsku pomoć
FNRJ – Federativna Narodna Republika Jugoslavija	SKJ – Savez komunista Jugoslavije
HDZ – Hrvatska demokratska zajednica	SK-PJ – Savez komunista-pokret za Jugoslaviju
HV – Hrvatska vojska	SPO – Srpski pokret obnove
HVO – Hrvatsko vijeće obrane	SPS – Socijalistička partija Srbije
JNA – Jugoslovenska narodna armija	SR – Socijalistička republika
KEBS – Konferencija o evropskoj bezbednosti i saradnji	SSNO – Savezni sekretarijat za narodnu odbranu
KPJ – Komunistička partija Jugoslavije	SSRNJ – Socijalistički savez radnog naroda Jugoslavije
MKTJ – Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju	SSIP – Savezni sekretarijat za inostrane poslove
MMF – Međunarodni monetarni fond	SSSR – Savez sovjetskih socijalističkih republika
MUP – Ministarstvo unutrašnjih poslova	SSUP – Savezni sekretarijat za unutrašnje poslove
NATO – Severnoatlantski pakt	SDB – Služba državne bezbednosti
NBJ – Narodna banka Jugoslavije	SDS – Srpska demokratska stranka
ONO i DSZ – Opštenarodna odbrana i društvena samozaštita	SFRJ – Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija
GŠ OS – Generalštab oružanih snaga	SIV – Savezno izvršno veće
OUN – Organizacija Ujedinjenih nacija	ŠVK – Štab Vrhovne komande
RIV – Republičko izvršno veće	TANJUG – Telegrafaska agencija nove Jugoslavije
RSK – Republika Srpska Krajina	TO – Teritorijalna odbrana
SAD – Sjedinjene Američke Države	UN – Ujedinjene nacije
SANU – Srpska akademija nauka i umetnosti	VK – Vrhovna komanda
SAO – Srpska autonomna oblast	ZNG – Zbor narodne garde

SUMMARY
WAR IN SLOVENIA
Documents of the SFRY Presidency
Volume II: June – July 1991

This multivolume collection of documents generated by the Yugoslav Presidency in the course of 1991 is a part of the project *The End of Yugoslavia*, launched in order to foster an informed public debate and facilitate future research about the recent past through the publication of original material related to the period of wars in the former Yugoslavia.

Second volume, entitled *War in Slovenia*, focuses on the period from late June to late July 1991, characterized by the outbreak of hostilities in Slovenia. Introductory study sheds light on the genesis of the crisis which led to the Ten-Day War, describes its course and consequences. Detailed excerpts from recollections of participants of these events are provided. Documentary section contains material generated during this crisis. Apart of the Slovene Declaration of Independence and reactions of federal authorities, the volume contains material of the SFRY Presidency sessions, as well as stenographic notes from negotiations with representatives of the European Community which resulted in a ceasefire and withdrawal of the federal army from Slovenia.

BELEŠKA O PRIREĐIVAČIMA

KOSTA NIKOLIĆ (1963) radi u Institutu za savremenu istoriju u Beogradu, u zvanju naučni savetnik. Diplomirao je (1988) magistrirao (1993) i doktorirao (1999) na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu. Oblasti naučnog interesovanja jesu: istorija komunizma u Kraljevini Jugoslaviji, istorija srpskog naroda i srpskog društva u Drugom svetskom ratu, kult ličnosti u socijalističkoj Jugoslaviji, raspad SFRJ i istorija istoriografije. Učestvovao je na više domaćih i međunarodnih skupova i bio u uredničkom timu više međunarodnih naučnih konferencija. Trenutno je rukovodilac projekta: *Srpsko društvo u jugoslovenskoj državi u 20. veku – između demokratije i diktature*, koga finansira Ministarstvo prosvete i nauke Vlade Republike Srbije. Osim na srpskom, objavljivao je radove i na engleskom, češkom i slovenačkom jeziku. Do sada je objavio 34 monografija i više od 100 članaka u naučnim časopisima u zemlji i inostranstvu.

VLADIMIR PETROVIĆ (1979), istoričar. Diplomirao je i magistrirao na Filozofskom fakultetu u Beogradu, a masterirao i doktorirao na Centralnoevropskom univerzitetu u Budimpešti. Naučni je saradnik u Institutu za savremenu istoriju u Beogradu. Do sada je objavio monografije *Jugoslavija stupa na Bliski istok* (2006) i *Titova lična diplomatija* (2010), kouredio zbornik radova *Slobodan Milošević – put ka vlasti* (2008) i priredio zbornik istorijskih izvora *Srpske političke elite i Vens-Ovenov plan I-II* (2010). Autor je četrdesetak članaka i poglavlja u naučnim zbornicima na srpskom i engleskom jeziku.

Izdavači

INSTITUT ZA SAVREMENU ISTORIJU
Beograd, Trg Nikole Pašića 11, tel./faks: 011/33 98 362
office@isi.co.rs; www.isi.co.rs

FOND ZA HUMANITARNO PRAVO, Beograd, Dečanska 12
Tel. 011 3349600 www.hlc-rdc.org

Za izdavače

Prof. dr Momčilo Pavlović, direktor
Nataša Kandić, direktor

Štampa

M-graf, Trstenik

Tiraž: 300 primeraka
Prvo izdanje